ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒԼԻՍ 31 - ՕԳՈՍՏՈՍ 1
SAMEDI - DIMANCHE
31 JUILLET - 1er AOUT
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 19.696 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.696

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Երեք Քառորդ Դարու Սեմին

Տարեդարձները ամէն տարի չարունակականութեան պատճառաւ դրոշմուած յիշատակելի թուականի մը առիթ ալ կ'ըլլան: Մանաւանդ երբ նշուած հանգրուանը նկատելի չափով հեռու է մեկնակէտէն: Ապա կը յաջորդէ վաղուան թղթածրարին պատրաստութիւնը, հիմնուած՝ ժամանակին թելադրութեան:

Այս ընդհանրականը բաւական խրախուսական ու ինքնատիպ բնոյթ կը ստանայ երբ տարեդարձը կը պատկանի մամուլի մեծ ընտանիքին «հայկական» որակուած ճիւղին. մանաւանդ անոր սփիւռքեան հատուածին: Սահմանում որուն հետ կը ներկայանան աշխատանքի, մօտեցումներու, պարտականութեան նկատումի, չափանիշներու, կարելիութիւն - անկարելիութիւններու բաւական եզակի պայմաններ, պարագաներ. բոլորն ալ արգիւնք՝ պարտադրուած ու նաեւ «կամաւոր» կոտորակումին, բազմակեդրոն ու միեւնոյն ատեն կեդրոնախոյս իրականութեան մը որուն մէջ կ'ապրի Հայութեան այսօր կէսէն աւելին:

Միայն այս վերջին տուեալը մեր բազմաթիւ ու բազմագոյն կեդրոններուն միջեւ չաղկապի մը յատկանիշը առաջին գիծին կը բերէ սփիւռքահայ մամուլին համար: Յատկանիշ որ անմիջապէս կը կապուի հայերէն լեզուով լոյս տեսնող թերթերու, պարբերականներու, քանի որ հատաքրքրութիւններու ընդհանուր մեր շրջանակին մէջ լեզուն է միակ հասարակաց յայտարարը: Ան նաեւ ամէնէն խոցելի դարձած տարրն է սակայն այսօր երբ նոր սերունդին հետ կապը թուլնալու նշաններ կու տայ ու դարմանի ջանքը միշտ չէ որ կը յաջողի: Ատոր քով, արդիականութիւնը շատ աւելի արագ, շատ աւելի հմայիչ ձեւով տեղ հասցընելու նորանոր թէքնիք միջոցները թերեւս ամէնէն անողոք մրցակիցներն են, լայն չափով տակաւին «աւանդական» մնացած սփիւռքահայ մամուլին: Այդ ոլորտին օրաթերթերու աւելի քան տասնեակ մը անուններուն մէջ համացանցին վրայ կանոնաւոր սփռում ունեցողները երկուքն են միայն: Թէեւ այս յատկանիշն ալ յաջողելու լման գրաւական մը չէ:

Գլխաւորաբար ընդհանուր այս յատկանիշներով ու անոնց առընչուած իրեն յատուկ շատ մը պարագաներով որքա՛ն տարբեր են «Յառաջ»ի հիմնուած Օգոստ-1-ին ու այսօրուան պայմանները: Ո՛րքան շատ փոփոխութիւններ տեղ գրաւած են երկու Օգոստոսներուն միջեւ տարածուած 74 տարուան միջոցին մէջ: Այսօր այլեւս Ֆրանսա ապրող Հայը հանքերու, ագարակներու բանուոր գաղթականը չէ: Ան գործի, ուսումի, ընկերային դիրքի առումով յաճախ տիպար կը նկատուի համարկումին որ հաւասարազօր համադրումն է հայկականին ու ֆրանսականին: Ատոր քով՝ կոյր ըլլալ կը նշանակէ անտեսել այդ հանգրուանէն տակաւին հեռու զանգուած մը որ մեծ մասով կազմուած է նոր հասնողներէ. եւ կան անշուշտ համարկումի դժուարին հոլովոյթին տեղ ձուլումին դիւրութեամբ տարուածները:

Բաւական չեչտակի այս տարբերակումներուն մէջ ճամբայ գտնելու, տեղ հասնելու գլխաւոր ջանքն է «Յառաջ»ի ընթածիրը գծողը. ինչպէս երէկ, նաեւ այսօր, դէպի 75-ամեակ ու ԻԱ. դար:

Ա. Թ.

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 29 / 30)

ԲԱՔՈՒ ԿԱՍԿԱԾ ՈՒՆԻ ԱՄՆ-ՈՒ ՆԵՑՈՒԿԷՆ

Ատրպէջանի նախագահին խորհրդական Վ. Գուլիզադէ թրքական թերթի մը յայտնած է թէ իր երկիրը Ղարաբաղի հարցով դժուարին ընտրութեան առջեւ է: Անոր համոզումով, ԱՄՆ ուշ կամ կանուխ պիտի լուծէ Ղարաբաղի հարցը եւ ճիշդ է որ այսօր անոնց շահերու գօտիին մէջ միայն Ատրպէջանը կայ, բայց առիկա չի կրնար ապահովութեան միայն երաշխիք ըլլալ, քանի որ ԱՄՆ ամէն գնով կ'ուզէ Հայաստանը Ռուսաստանի ազդեցութեան գօտիէն դուրս բերել: Այդ հեռանկարով ալ Ուաշինկթըն որոշ չափով հանդուրժող է Հայաստանի դէմ ու զիջումներ կ'ակնկալէ նաեւ Բաքուէն:

*
**

ԷԼՉԻԲԷՅԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԷՆ

Ատրպէջանի նախկին նախագահ Ա. Էլչիպէյ որ պարբերաբար հանդէս կու գայ խիզախ ծրագրերով, ինչպէս՝ Զանգեզուրը գրաւելու, Սեւանին մէջ լողալու հեռանկարները, հերթական նորութիւնը յայտնած է իր կուսակցութեան եւ «Միացեալ Ատրպէջան» միութեան նիստին. ան երիտասարդութեան կոչ ըրած է ազգային ազատագրական պայքար մղելու, ազատագրելու համար Իրանի հիւսիսային գօտին որ մեծ մասով բնակուած է Ատրպէջանցիներէ:

*
**

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱԶԳ. ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆՑ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐԸ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՄՕՏ

Արտաքին Գործերու նախարար Վարդան Օսկանեան Յուլիս 29-ին ընդունած է Հայաստանի ազգային փոքրամասնութիւններու ներկայացուցիչները: Ազգ. փոքրամասնութիւնները Հայաստանի ընդհանուր բնակչութեան երեք տոկոսը կը կազմեն: Նախարարը ընդգծելով այն հանգամանքը թէ ժողովրդավար պետութեան մը գլխաւոր պարտականութիւններէն է այս վերջիններուն իրաւունքներուն պաշտպանութիւնը, ըսած է թէ Հայաստան ձեռնամուխ ըլլալով անոնց խնդիրներուն լուծումին, նախ եւ առաջ նպաստած կ'ըլլայ երկրին հանրային եւ քաղաքական կայունութեան: Ընդգծուած է նաեւ ազգ. փոքրամասնութիւններուն վերաբերող օրէնքի ընդունման հրատապ բնոյթը: Ներկայացուցիչներն ալ պարզած են զիրենք յուզող հարցերը եւ նման հանդիպումներ կրկնելու փափաք յայտնած:

*
**

ԱՄՆ-ՈՒ ԴԵՍՊԱՆԸ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

Յուլիս 29-ին նախագահ Ռ. Քոչարեան ընդունած է ԱՄՆ-ու լիազօր դեսպան Մայքըլ Լեմըն ու USAID-ի հայաստանեան գրասենեակի տնօրէն Տայան Թիցըր: Հանդիպումը առիթ եղած է քննարկելու տարածքաշրջանի հարցերը եւ յատկապէս Ղարաբաղի կնճիռին խաղաղ կարգաւորման ուղղուած քայլերը: Զրուցակիցները շեշտած են գործակցութեան եւ շօշափելի ծրագիրներու գործադրման կարեւորութիւնը: Այս առթիւ Ռ. Քոչարեան ըսած է՝ «տարածաշրջանում փոխվստահութեան ամրապնդմանն ուղղուած իւրաքանչիւր քայլ Հայաստանը միայն կ'ողջունի»:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

Ք Ա Ն Ի Մ Ը Տ Ո Ղ Ո Վ

ՍԱՐԱՅԵՒՈՅԻ ՄԷՋ, Ուրբաթ, Յուլիս 30-ին, տեղի կ'ունենար Պալքաններու կայունութեան նուիրուած առաջին վեհաժողովը: Կը մասնակցէին պետական եւ կառավարական ղեկավարներ Միացեալ - Նահանգներէն, Եւրոպական Միութենէն, Ռուսաստանէն, շրջանի երկիրներէն (ի շարս որոնց՝ Թուրքիա, Սերպիա մաս չի կազմեր) ինչպէս նաեւ ՄԱԿ, ՕԹԱՆ եւ Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը.: Նիստը պէտք է միայն երեք ժամ տեւէր: Օրակարգի հարցերն էին. - Տնտեսական զարգացում եւ վերաշինութիւն, ապահովութիւն: Տիկին Մ. Օլպրայթ այցելութիւն մը ըրած է Քոսովոյի Ալպանացիներուն, հրահանգելով որ անոնք վերջ տան ցեղային բըռնութեանց, հակառակ պարագային միջազգային հաւաքականութիւնը կը դադրեցնէ իր աջակցութիւնը: Տիկին Օլպրայթ նախ խանդավառութեամբ ընդունուած է Փրիշթինայի կեդրոնը համախմբուած 10 հազար Ալպանացիներու կողմէ, ապա թշնամական ընդունելութիւն մը գտած է քաղաքին հարաւը, ուր յարձակման ենթարկուած են Սերպերը:

ԱԼԺԻՐԻ մէջ, Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը՝ Հ. Վետրին տեսնուեցաւ նախագահ Պութեֆլիքայի հետ, քանի երկու երկիրները կը ջանան անցեալի հաշիւները փակել եւ նոր յարաբերութիւններու զարկ տալ, զանոնք բնականոն դարձնելով: Պութեֆլիքա կը ջանայ քաղաքական վճռական դերակատար մը ըլլալ Մաղրէպի մէջ: Իրեն համար կ'ըսուի թէ շատ կը խօսի, ամէն տեղ, գրեթէ միջնադարեան արաբերէնով մը եւ կիրակնօրեայ ֆրանսերէն մը: Իշխանութեան գլուխ գալէն երեքուկէս ամիս յետոյ, բեղուն գործունէութիւն ցոյց կու տայ:

ՔՈՍՈՎՈՅԻ մէջ, ամերիկացի զինուոր մը մեռած է, գլխէն վիրաւորուելէ ետք: Քննութիւն բացուած էր ճշդելու համար թէ ի՞նչ պատահած է, անձնասպանութի՞ւն է, թէ արկած:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ հալածիչ օդանաւեր անգամ մը եւս ռմբակոծած են (Յուլիս 28ին) Մուսուլի հիւսիսը: Ամերիկեան բանակի եւրոպական հրամանատարութեան համաձայն, օդաչուները այդ գործողութեան ձեռնարկած են «ինքնապաշտպանութեան» համար: Իրաքեան աղբիւրներու համաձայն բազմաթիւ զոհեր կան:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՔԼԻՆԹԸՆ 90 հազար տոլար վճարելու դատապարտուեցաւ Փաուլա Ճոնս հարցին կապակցութեամբ, նախատած ըլլալով արդարադատութիւնը: Այս, առաջին պատմութիւնն էր, Փ. Ճոնս կ'ամբաստանէր նախագահը սեռային հալածանքի համար, երբ կառավարիչ էր:

ԱԹԼԱՆԹԱՅԻ ՄԷՋ (Միացեալ - Նահանգներ) սակարանի շահագործական գործողութիւններ կատարող 44-ամեայ անձ մը, Յուլիս 29-ին 13 հոգի սպաննած է, ներառեալ կինն ու երկու զաւակը, նախքան անձնասպան ըլլալը:

ԹՈՒՐՔԻԱ վերջապէս ընդունած է թէ ռազմական իր օդանաւերը ռմբակոծած են իրանեան տարածքը: Այսուհանդերձ, վարչապետ Պ. Էճէվիթ կրկնած է թէ Թուրքիոյ Սպայակոյտին ու Արտաքին գործերու Նախարարութեան «համոզումով խնդրոյ առարկայ շրջանը Իրաքի կը պատկանի...: Ան հերքած է լուրերու իրանեան գործակալութեան պնդումը թէ Անգարա հաստուցում պիտի կատարէ ռմբակոծութեան համար: Թուրքիա դժգոհ է Թեհրանէն, որովհետեւ հոն պահուած երկու Թուրք զինուորները, հակառակ տրուած հաւաստումին, տակաւին ազատ չեն արձակուած:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ վարչապետ՝ Եհուտ Պարաք Ալեքսանտրիոյ մէջ, յայտարարած է Յուլիս 29-ին որ պատրաստ էր ամբողջովին գործադրելու Ուայ Փլէնթէյշըն համաձայնագիրը (1998 Հոկտեմբեր): Կը յուսայ որ պիտի կարենայ ընել առանց ձգձգելու այն Իսրայէլացիները որոնք գացին Պաղեստինցիներու յանձնուելիք շրջանները տեղաւորուելու: Այս յայտարարութիւնը ըրած է նախագահ Մուպարաքի հետ միասնաբար տուած մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին:

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ ոստիկանութիւնը ձերբակալման հրամանագիր մը հանած է Ֆալունկոնկ աղանդի հիմնադիրին՝ Լի Հոնկչիի դէմ, որու դէմ ամբաստանութիւնն այն է որ փորձած է.- «խանգարել հանրային կարգուկանոնը առանց նախապէս արտօնութիւն մը առած ըլլալու ինչպէս կը պահանջէ օրէնքը»: Ենթական Միացեալ - Նահանգներ կը բնակի: Ֆալունկոնկը պուտտայական եւ թաոիստ սկզբունքներէն կը մեկնի եւ պէտք է բարելաւէ բարոյական եւ ֆիզիքական առողջութիւնը մարմնական եւ շնչառական մարզանքներով: Ապրիլ 25-ին, 10 հազար աղանդաւորներ անակնկալի բերած էին իշխանութիւնները գրաւելով պետական ղեկավարներու բնակարաններու շէնքը:

ՀԱՐԱՒ - ԱՓՐԻԿԵԱՆ ոսկիի հանքի մը պայթումէն 17 բանուոր մեռած է:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ դատապարտումը Եւրոպական Ատեանին կողմէ, չարչարանքի կիրարկման ամբաստանութեամբ, շատեր վրդոված է, ինչպէս ԷՍ - ՓԷ - ԷՍ երեսփոխան՝ Ժագ Ֆոմէլ որ «անընդունելի նըւաստացում» կ'որակէ եղածը: Ան կ'ըսէ.- «Ցաւալի է որ 64-րդ անգամ ըլլալով, Ֆրանսան՝ մարդկային իրաւանց մայրը, դատապարտուի այս անգամ ի նպաստ Թմրեցուցիչի նշանաւոր շահատակողի մը որ 13 տարուան բանտարկութեան դատապարտուած է: Մեր երկրին համար այս նուաստացուցիչ որոշումը անմիջապէս հաւանութիւնը առացած Արտաքին Նախարարութեան հակառակ Ներքին Նախարարութեան վերապահութիւններուն, առարկելի է երբ վերաքննութեան դուռ ֆրանսական կարելիութիւնները չեն սպառած»: Այս դատապարտումը արտակարգ հետաքրքրութեան մը առիթը չէ տուած եւրոպական մամուլին մէջ: Սպանական, իտալական, գերմանական մամուլը պարզ արձագանգ մը տուած է, անգլիական թերթերը ոչ մէկ տող կը նուիրեն:

ՄԻԱՑԵԱԼ - ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ փոխադարձութեան միջոցներու դիմեցին, Յուլիս 29-ին իսկ, ինչպէս ազդարարած էին նախապէս 100% տուգանքի ենթարկելով Եւրոպական Միութենէն ներածուող ապրանքները (ֆուակրա, մանանեխ, պտուղի հիւթ, ռոքֆոր, եւայլն, եւայլն): Այս «պատիժը» հետեւանք է Եւրոպական Միութեան որոշումին այլեւս չներածելու Միացեալ - Նահանգներու հորմոնով եղած միսը:

HISTOIRE DE LA MÉDECINE EN ARMÉNIE

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ ՄԻՆ

Ֆրանսահայ Բժշկական Միութիւնը (1) եղաւ Սփիւռքի այն կազմակերպութիւններէն՝ որոնք 1988–ի աղէտի վաղորդայնին փութացին օգնութեան հասնիլ Մայր Հայրենիքի ստիպողական կարիքներուն: Այսօր, ան կը շարունակէ իր առաքելութիւնը իրագործելով հաւաքականօրէն մշակուած ծրագիրներ՝ Հայաստանի եւ Ղարաբաղի հիւանդանոցներուն նուիրելով արդիական թեթեւ կամ ծանր սարքեր, նաեւ աջակցելով տեղւոյն բժշկական մարմիններու աշխատանքին: Միութիւնը շնորհիւ իր յարաբերութիւններուն ֆրանսական համալսարաններու, բժշկական կեդրոններու եւ այլ հաստատութիւններու հետ, հիւրընկալած է ցարդ հայրենիքէն 68 գործակիցներ՝ հովանաւորելով անոնց մասնագիտական մակարդակի զարգացման փորձաշրջանները:

Ֆրանսահայ Բժշկական Միութեան ծրագիրներէն մէկը եղած է հայ բժշկութեան պատմագրութեան մը նախաձեռնութիւնը՝ զայն լայնօրէն ծանօթացնելու նպատակաւ. մշակութային կարգի ծրագիր մը որ իրագործուեցաւ Երեւանի Մատենադարանին հետ գործակցութեամբ, բժիշկ Միշէլ Տէրվիշեանի օժանդակութեամբ: Գործը ստանձնած է Մատենադարանի բազմահմուտ գիտաշխատող՝ բժշկուհի Սթէլլա Վարդանեան, հեղինակ բազմաթիւ երկասիրութիւններու հնադարեան եւ միջնադարեան հայկական բժշկութեան նուիրուած: Հայերէն բնագրին ֆրանսերէնի թարգմանութիւնը կատարած է պատմագէտ Ռէյմոն Գէորգեան՝ տնօրէն Փարիզի Նուպարեան Մատենադարանին:

«Histoire de la Médecine en Arménie, de l'antiquité à nos jours» (2) գիրքի հրատարակութեան առթիւ, Ֆրանսահայ Բժշկական Միութիւնը հաւաքոյթ մը կազմակերպած էր Փարիզ Բժիշկներու Տան՝ Domus Medica–ի լսարանին մէջ, Յունիս 25–ին, մասնակցութեամբ 300–է աւելի անդամներու եւ հրաւիրեալներու: Բժիշկ Սերժ Գազանճեան՝ Նախագահ Փարիզի մասնաճիւղին, շեշտեց այս գործին խորհրդանշական կարեւորութիւնները՝ Հայաստան – Սփիւռք արդիւնաւոր աշխատակցութիւնը, ներկայացուած երկու հեղինակաւոր անձերու՝ Սթէլլա Վարդանեանի, _ որ յատկապէս ժամանած էր Երեւանէն ներկայացնելու համար իր գործը – եւ թարգմանիչ Ռէյմոն Գէորգեանի կողմէ. խորհրդանշական կարեւորութիւն մըն ալ նկատեց գործունէութեան ուղեգիծերու շարունականութիւնը Բժշկական Միութիւններու կողմէ որոնք իրարու յաջորդեցին ներկայ դարուս՝ Կ. Պոլսէն Փարիզ: Սերժ Գազանճեան դըրուատեց Laboratoire L. LAFON–ը որ ոչ միայն կ'օգնէ հայ ուսանողներու կրթաթոշակի յատկացումներով, այլեւ յօժարօրէն ստանձնած է այս մշակութային նախաձեռնութեան բոլոր ծախքերը:

Սթէլլա Վարդանեան կատարած է ընդարձակ ուսումնասիրութիւն մը՝ հնադարեան ժամանակներէ մինչեւ 20–րդ դարու առաջին կէսը, ներառելով պատմական Հայաստանի տարածքէն դուրս ապրած անուանի հայ բժիշկներու գործը: Ժամանակագրական հակիրճ տեղեկութիւններով, հեղինակը ընդհանուր պատկեր մը ուզեց պարզել:

«Հայաստանի բժշկութիւնը այնքան հին է որքան մեր ժողովուրդը. ան Հայաստանի մշակոյթի անբաժանելի մասն է»: Անցած է յաջորդաբար ուրարտական, հելլենիստական շրջանները եւ հասած Քրիստոնէական Հայաստանի մշակոյթի շրջանը: Ազդուած է տարբեր բժշկական դպրոցներէ. իր կարգին փոխանցած է օտարներուն իր փորձառութիւնը: Ոսկեդարը եղած է Հայաստանի բժշկութեան դասական շրջանի մը սկիզբը, գլխաւորաբար Եզնիկ Կողբացիի (5–րդ դար), Դաւիթ Անյաղթի (5 – 6–րդ դար) եւ յետագային՝ Անանիա Շիրակացիի (7–րդ դար) գործերով: 11–րդ դարէն սկսեալ քաղաքական պայմանները կը նպաստեն զարթօնքի շրջան մը՝ Անիի եւ Կիլիկիոյ բժշկական դպրոցներով, որոնց ներկայացուցիչները եղան, միջնադարեան մեծագոյն բժիշկներէն՝ Գրիգոր Մագիստրոս (10–րդ դար) եւ Մխիթար Հերացի (12–րդ դար): Յատկանշական է որ Հայերը զբաղած են ոչ միայն ուսմամբ կամ գործնական բժշկութեամբ՝ այլեւ մշակած են տեսական հարցեր. Մխիթար Հերացիի «Ջերմանց մխիթարութիւն» գործէն կարելի է հետեւցնել թէ ան եղած է վիրուսաբանութեան առաջնորդող դէմքերէն մին: 14–րդ դարուն համբաւի կը տիրանայ Գրիգոր Տաթեւացի, որու տեսութիւնները՝ կազմախօսութեան, կենսաբանութեան, հոգեբանութեան եւ այլ հարցերու շուրջ, պարզուած են «Գիրք հարցմանց»ի մէջ: Զարթօնքի շրջանը, Կիլիկիայէն վերջ, կը շարունակուի Ամասիա եւ Սեբաստիա՝ Ամիրտովլաթ Ամասիացիով (15–րդ դար), որ էր նաեւ Կ. Պոլսոյ բժշկական դպրոցի պետը. իր «Անգիտաց անպէտ» դեղագիտութեան բառարանը եւ «մի շարք այլ գործեր, սրբութեամբ պահւում են Մաշտոցի անուան Մատենադարանում»:

18–րդ դարը կը նկատուի կարեւոր փոխանցման շրջան մը՝ միջնադարէն դէպի արդի ժամանակները, թէ՛ գիտական ըմբռնումներու վերատեսութեամբ որոնք կը հիմնուին փորձառական մեթոդներու վրայ եւ թէ մեր ժողովուրդի ազգային նկատմամբ: Կը յայտնուին Թօքաթի եւ Նոր Ջուղայի բժշկական դպրոցները: Յաջորդ դարուն հետզհետէ կը մեծնայ Կ. Պոլսոյ դպրոցին վարկը: Տիրող յարաբերաբար նպաստաւոր պայմանները առիթ կը ստեղծեն Հայ գաղութներու ներքին կազմակերպութեան: 1840–էն սկսեալ կը ծաւալի ուսանողական շարժ մը դէպի Եւրոպայի համալսարանները, ի մասնաւորի դէպի Փարիզ (3): Անոնք շփման մէջ կը մտնեն եւրոպական քաղաքակրթութեան հետ, կը ներշնչուին ազատութեան, ժողովրդավարութեան գաղափարներով. վերադառնալով արեւելք՝ կը ծառայեն ազգին իրենց մասնագիտութեամբ, եւ գործօն դեր կ'ունենան համայնքային կառոյցներու արդիականացման մէջ, ինչպէս՝ Ազգային Սահմանադրութիւնը (1860), որուն խմբագիրներէն մէկը եղաւ բժիշկ – բանաստեղծ Նահապետ Ռուսինեանը: 1912–ին կը կազմուի Կ. Պոլսոյ Հայ Բժիշկներու Միութիւնը: 1915–ի Մեծ Եղեռնի պատճառաւ, Միութեան գործը կը շարունակուի Փարիզի մէջ ուր կը հիմնուի Փարիզի Բժշկական Միութիւնը (1919 – 1974): Այսօր, Կ. Պոլսոյ Միութեան աւանդութիւնները կը շարունակուին Ֆրանսահայ Բժշկական Միութեան կողմէ:

Միջնադարեան բժշկութեան մասին մեր ունեցած տեղեկութիւնները կուգան կորուստէ փրկուած ձեռագիրներէ որոնք կը պահուին Մխիթարեան Ուխտի Վենետիկի Ս. Ղազար եւ Վիէննայի վանքերուն մէջ, Երուսաղէմի Ս. Յակոբ վանքը եւ Երեւանի Մեսրոպ – Մաշտոց Մատենադարանը: Ձեռագիրներու ուսումնասիրութիւնը թափ առած 1832–ի Մխիթարեան միաբանութեան պատմագէտներու աշխատանքով, կը շարունակուի ներկայիս, նոր յայտնութիւններով, Երեւանի Մատենադարանին մէջ:

Սթէլլա Վարդանեան գիտել տուաւ թէ դարերէ ի վեր կուտակուած գիտելիքները՝ դեղերու եւ բուժման եղանակներու վերաբերեալ, գործնական կարեւորութիւն ունին արդի բժշկութեան համար. շնորհակալութիւն յայտնեց Ֆրանսահայ Բժշկական Միութեան որ իրեն յանձնարարեց այս գործը կատարել եւ ներկայացնել: Այնուհետեւ գիրքէն օրինակ մը նուիրուեցաւ իւրաքանչիւր ներկայի: Օրինակներ պիտի ստանան նաեւ Հայ բժիշկներ եւ յարակից ճիւղերու մասնագէտներ, Laboratoire L. LAFON–ի կարգադրութեամբ:

Շահեկան գեղատիպ աշխատասիրութիւն մը ուր ընթերցողը կը մասնակցի պատմութեան հոլովոյթին, մտերմանալով Հայ գիտնականներու մտաւոր աշխարհին եւ գործին Գնահատելի նախաձեռնութիւն մը ծանօթացնելու համար Հայաստանի մէջ երեքհազարամեակներու ընթացքին տեղի ունեցած բժշկական արուեստի եւ գիտելիքներու նուաճումները:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՏԱՏԵԱՆ

(1) – Union Médicale Arménienne de France (UMAF), հիմնուած 1975ին բժիշկ Սերժ Սիմոնեանի կողմէ: Կը համախմբէ՝ բժիշկներ, ատամնաբոյժներ, դեղագործներ, յարակից ճիւղերու մասնագէտներ եւ ուսանողներ: Ունի երեք մասնաճիւղ՝ Փարիզ, Լիոն եւ Մարսէյլ:
Հասցէ՝
11, avenue de Verdun,
94410 SAINT-MAURICE

(2) _ Histoire de la Médecine en Arménie, de l'antiquité à nos jours; *par Stella A. VARDANIAN, Traduction de l'arménien par Raymond H. KEVORKIAN*; L'Européenne d'Edition, Paris, 1999.

(3) _ Բժիշկ Միշէլ Տէրվիշեանի տուած տեղեկութիւններուն համաձայն, 1840–էն 1914 թուականը, Փարիզի համալսարանի բժշկական ֆաքիւլթէի դիւաններուն մէջ արձանագրուած հայ վկայեալ բժիշկներու թիւը հասած է 250–ի:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԿԻՊՐԱԿԱՆ ԱՆՓՈՓՈԽ ԾՐԱԳԻՐԸ

ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Թուրքիոյ ներկայ վարչապետ Պիւլէնթ Էճէվիթ իր մարտական ձայնը առաջին անգամ բարձրացուցած էր 25 տարի առաջ, երբ ան նոյնպէս երկրին վարչապետը այդ շրջանին՝ կը հրամայէր Թրքական 40.000 բանակայիններուն արշաւանքը Կիպրոս: Կղզիի գրաւման 25–ամեակին, ան պատեհ կը նկատէ դարձեալ լսելի ընել իր ձայնը, աշխարհին յստակ դարձնելու համար Թրքական անփոփոխ ծրագիրը:

Քառորդ դարէ ի վեր կիպրական հողամասին շուրջ 40 տոկոսը – եւ անոր հիւսիսային ամէնէն բարեբեր շրջանը, որ կը համապատասխանէր հանրապետութեան տնտեսութեան 70 տոկոսին – գրաւուած կը մնայ Թուրքիոյ կողմէ, «պաշտպանելու» համար Թրքական փոքրամասնութիւնը, որ ներխուժման տարին կը կազմէր ընդհանուր բնակչութեան միայն 18 տոկոսը: Անկէ ետք Անգարա վերաբնակեցման քաղաքականութիւն մը մշակած էր, հոն բազմահազար գաղթականներ տեղափոխելով Սեւ Ծովու շրջանէն եւ Անատոլուի խորերէն:

Թուրք 74–ամեայ վարչապետը, որ Յուլիս 20–ին Կիպրոսի գրաւեալ շրջանը եկած էր մասնակցելու համար Թրքական յաղթական արշաւանքին 25–ամեակի հանդիսութիւններուն, ժողովրդային հաւաքի մը ընթացքին նախ արդարացուց կիպրական ներխուժումը, կրկնելով Թուրք զօրքերուն յարձակումին պատրուակը, թէ «Թուրք Կիպրացիները պիտի ոչնչացուէին» Յոյներուն կողմէ եւ թէ այդ «...մեծագոյն ցեղասպանութիւնը պիտի ըլլար Երկրորդ Աշխարհամարտէն ասդին»: Ան հաւաստիացուց իր կիպրացի հայրենակիցները, թէ ինքնակոչ «Հիւսիսային Կիպրոսի Թրքական Հանրապետութիւնը» – զոր միայն Անգարա կը ճանչնայ, – պիտի վերապրի հակառակ ամբողջ աշխարհի կողմէ իր դէմ կիրարկուած պատժամիջոցներուն», եւ թէ անկարելի է Կիպրոսին վերամիացումը. «Կը փափաքինք որ կիպրացի յոյն համայնքը մէկդի դնէ դէպի անցեալ վերադարձի ցնորքը, եւ կեդրոնանայ կողք կողքի ապրելու վրայ որպէս դրացիներ, ինչպէս երկու անջատ անկախ պետութիւններ»: Վարչապետը չմոռցաւ նաեւ ամբարտաւան կոչ մըն ալ արձակելու իր դաշնակիցներուն, «Ութ Մեծեր»ուն (աշխարհի տնտեսապէս եօթը գերազանց երկիրներուն + Ռուսիա), որոնք այդ թուականին Գերմանիոյ մէջ ժողով կը գումարէին, – չմիջամտել Կիպրոսի «խաղաղութեան ճիգերուն»: Խաղաղութեան ճի՞գ, եւ որո՞նց հետ...:

Նոյն առթիւ, Թրքական Կիպրոսի «նախագահ» Ռաուֆ Տէնքթաշ, ուժ տալով իր երեւակայութեան եւ կռթնած Անգարայի՝ կ'ընէր աւելի սփեռտ եւ այլանդակ յայտարարութիւն մը՝ «ամբողջ կղզին ազատագրելու» ուղղութեամբ:

Երբ Էճէվիթ իր տիրակալական կամքը կը յայտնէր, քիչ անդին՝ կղզին երկու շրջանները իրարմէ բաժնող «Կանաչ Գիծ»ին երկայնքին՝ աչազանգը կը հնչէր, նշելու համար Թրքական ներխուժման սկիզբը, եւ եկեղեցիներուն մէջ հոգեհանգստեան արարողութիւններ կը կատարուէին արշաւանքին զոհ 5000 Յոյն – Կիպրացիներու յիշատակին:

* * *

Թուրք վարչապետին Կիպրոս այցելութիւնը եւ գոռոզ յայտարարութիւնը պիտի ծառայէ վերահրահրելու թշնամական կիրքերը եւ առաւել խորացնելու Յոյներուն ազգային կոտտացող ցաւը, անոնց յիշեցնելով կղզին վերամիաւորելու գծով 25 տարիներու իրենց վատնած ապարդիւն ճիգերը: Կիպրացի Թուրքերուն սպառնացող «Երկրորդ Աշխարհամարտէն ասդին մեծագոյն ցեղասպանութեան» առասպելին մօտ կանգնած կը մնայ տխուր իրականութիւնը, թէ 200.000 Յոյներ – որոնց կարգին նաեւ Հայեր – կորսնցուցին բնակարան եւ գործ, եկեղեցի եւ պատմական յիշատակարան, ու դարձան գաղթական իրենց կղզին մէջ, մինչ ուրիշ 2000 քաղաքացիներ «անյայտացան» ներխուժողներուն կողմէ:

ՕԹԱՆ–ի անդամ Յունաստանի եւ Թուրքիոյ թշնամութիւնը չի սահմանափակուիր կիպրական տագնապով: Երկու երկիրները մէկէ աւելի անգամներ զօրաշարժի ենթարկած են իրենց ուժերը, երբ Թուրքիա բռնաբարած է Եգէական Ծովու յունական ցամաքամասին օդային եւ ծովային սահմանները, – կէտ մը ուր Թուրքիա յաւակնութիւններ ունի: Ասոր վրայ յաւելեալ հիմնական հակամարտութիւն մըն է Կիպրոսի թնճուկը, որ 1974–ին յառաջացաւ լուռ մեղսակցութեամբը Նիքսընեան եւ Քիսինճըրեան Ուաշինկթընի եւ կրաւորական դիրքովը Եւրոպայի երկիրներուն, ուրկէ անմիջական հետեւանք՝ նախագահ Մակարիոսի դէմ կազմակերպուած յոյն գնդապետներուն պետական հարուածին: Յոյն զինուորականներուն ապօրինի այդ արկածախնդրութիւնը առիթ մը ընծայեց Անգարայի միջամտութեան, որ 1960–էն Անգլիայէն Կիպրոսի անկախացումէն ի վեր կը ծրագրէր կղզին կէսը կցել Թուրքիոյ: Անգարա կ'օգտուէր Անգլիա – Յունաստան _ Թուրքիա եռակողմ համաձայնութենէ մը, որուն մէկ տրամադրութեան համաձայն անոնցմէ իւրաքանչիւրը իրաւունք ունէր Կիպրոս միջամտութեան, եթէ խախտէր անոր սահմանադրութիւնը:

Կիպրոսի տագնապին լուծում մը գտնելու Աթէնքի եւ Նիկոսիոյ բոլոր փորձերը ցայսօր մնացին ապարդիւն Արեւմուտքի պիղատոսական դիրքին պատճառով: Ոչ ոք կ'ուզէր չափէն մը աւելի նեղել իր մէկ գլխաւոր դաշնակիցը՝ Անգարան: Նոյն պատճառով, անզօր մնացին նաեւ ՄԱԿ–ի բոլոր փորձերը՝ ընդունելի դարձնելու երկգօտի եւ երկհամայնք դաշնակցութեան մը ծրագիրը: Անգարա «գիջում»ով միայն ընդունելի կը նկատէր երկու անկախ միաւորներու համադաշնակցութիւն մը:

Վերոնշեալ Ութ Մեծերը, այլ խօսքով՝ Ուաշինկթըն եւ Եւրոպական երկիրները վերաշխուժացուցած են իրենց դիւանագիտութիւնը Եուկոսլաւիոյ դէմ վիճարկելի պատերազմէն ետք, առիթը յարմար նկատելով ուժի դիրքերէն տաք երկաթը ծեծել Կիպրոսէն Պալքաններ եւ մինչեւ... Արցախ: Այդ ծիրէն ներս անոնք կոչ ըրին Թրքական արշաւանքին 25–ամեակին առթիւ, որ երկու կողմերը բարեկամեցողութեամբ բանակցութիւններու ձեռնարկեն «առանց նախապայմանի»: Ուաշինկթըն իր կողմէ կ'ուզէ որոշ ճնշում բանեցնել Անգարայի վրայ, մասնաւորաբար Սեպտեմբերին Թուրքիոյ վարչապետին Ուաշինկթընեան այցելութեան ընթացքին: Նոյնիսկ կը խորհուի թէ, այդ առթիւ Սպիտակ Տունը իր դիրքը պիտի յստակացնէ Թուրքիա – Հայաստան յարաբերութիւններու հարցով, Անգարայէն պահանջելով որ վերջ տայ Հայաստանի շրջափա–

կումին, Երեւանի հետ տնտեսական եւ դիւանագիտական յարաբերութիւնները նկատելով Կովկասի խաղաղեցումին եւ Մետաքսի Ճամբուն բացումին կարեւոր ազդակներէն մէկը, որ նոյնքան եւ աւելի շահաւոր է Թուրքիոյ:

Արեւմուտք պիտի յաջողի՞ այս անգամ իր կամքը պարտադրելու իր «հաւատարիմ եւ վստահելի» դաշնակիցին: Կասկածելի է: Միջազգային բեմին վրայ այսօր Թուրքիա կը ներկայանայ որպէս աւելի զօրաւոր գործօն մը, քան թէ նախապէս, նոյնիսկ ցուրտ պատերազմի ամէնէն սուր շրջանին: Երկու տարիէ ի վեր հաստատուած է Իսրայէլ — Անգարա — Ուաշինկթըն գործակցութեան եւ զինակցութեան բազմակողմանի կապ մը: Թուրքիա կը նկատուի որպէս միջնաբերդ արեւմտեան շահերու պաշտպանութեան եւ բանալի — երկիր թափանցելու մահմետական աշխարհ, Միջին — Արեւելքէն մինչեւ Միջին Ասիա: Տասնեակ տարի առաջ կարելի՞ էր երեւակայել թէ Թրքական մեհմէտճիկները, որպէս ՕԹԱՆ-ի խաղաղարար ուժեր, Պալքաններու հողը կրկին պիտի կոխեն, — ուրկէ հեռացուած էին 1912-ին, ճեղքելով Պուլկարիան մինչեւ Քոսովօ, եւ Քոսովոյի Թուրքերու կողմէ պիտի ողջագուրուին որպէս վերադարձեալ փրկարար եղբայրներ: Որքան ալ խորհրդանշական իմաստ ունեցած ըլլայ Թուրք զինուորներուն հոն ներկայութիւնը, կամայ ակամայ կայսերական անցեալ մըն է որ ետ կը յառնէ, եւ համաթուրանական երազ մըն է որ կը վերակենդանանայ Թուրք ազգայնականութեան մշտարթուն երեւակայութեան մէջ:

Կիպրոսի հարցին մօտակայ կարգադրութեան հանդէպ յոռետես է նաեւ Կիպրոս ժամանած Անգլիոյ մասնաւոր պատգամաւոր Սըր Տէյվիտ Հանէյ, որ կը նկատէ թէ «խնդիրները շատ անզիջողական են եւ տո—ու—տուրի ոգին... միշտ տեսանելի չէ»:

Մինչ այդ, Յունաստան կը շարունակէ իր սրտայոյզ կոչերը իր մեծ զինակիցներուն եւ միջազգային համայնքին, վերջ դնելու 25 տարուան կղզիին բաժանումին: Իր անզօրութեան մէկ արտայայտութիւնը կարելի է նկատել երբ ան ակնարկութիւն կ'ընէ քաղաքակրթական վեհ սկզբունքներու, ըսելով նաեւ թէ «Թուրքիա չի կրնար յաւակնիլ արդիական պետութիւն մը ըլլալ, երբ կ'անտեսէ հարցը լուծելու ամէն ճիգ»...:

Կիպրական հարցը կը շահագրգռէ հայութիւնը՝ անկախ իր մարդկայնական, արդարութեան հետ կապուած աղերսներէն, Կիպրահայերու իրաւունքներէն եւ կղզիին հետ Հայոց ունեցած դարաւոր կապերէն: Այդ հարցը մեզ ուղղակի կ'առնչէ Արցախի տագնապին պատճառով:

Կիպրոսի եւ Արցախի իրադրութիւններուն մասին զուգահեռ մը քաշելու հարց իսկ չի ծագիր, ինչպէս որ կարելի էր փորձել Քոսովոյի պարագային: Կիպրոս եւ Արցախ երկու տարբեր իրողութիւններ են, այնքան տարբեր՝ որքան արդարութիւնը եւ անարդարութիւնը, սեւն ու ճերմակը: ՄԱԿ-ի անդամ անկախ երկիր մը, որ էր Կիպրոս, պատրուակով մը վայրագ յարձակումի եւ մասամբ գրաւումի զոհ դարձաւ զինուորապաշտ պետութեան մը կողմէ, եւ քառորդ դարէ ի վեր կը մնայ գրաւուած անոր ներկայ 30.000 զօրքերուն ուժով, երբ երկիրը առաջին օրէն վերագտած էր իր համախոհական սահմանադրութիւնը, իր քաղաքացիներուն հաւասար իրաւունքներուն անհրաժեշտ ազգային եւ միջազգային բոլոր երաշխաւորումներով: Հակառակ այս իրողութեան, ՕԹԱՆ-ի անդամ Թուրքիա կը շարունակէ բռնաբարել վեհապետական երկրի մը հողային ամբողջականութիւնը, ուզելով Կիպրոսը անջատել Թրքական խամաճիկ անկախ պետութեան մը ստեղծումով:

Այս իրավիճակը հայութեան թոյլ կու տայ խորհելու, թէ Արեւմուտք եւ ՕԹԱՆ դեռ նոյնիսկ ի վիճակի չեն արդարութիւնը վերահաստատելու իրարու միջեւ, երբ կ'ուզեն իրենցմէ դուրս միջազգային հակամարտութիւններուն որպէս լուծում առաջարկել բանաձեւեր, որոնք համազօր են պատմական անարդարութեան մը նուիրագործումին:

Գ. Ք.

Պոսթըն

ԱՐՈՒՍԵԱԿ ՇԷԼԷԼԷՔԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Մարսէյլի իւրաքանչիւր հայաշատ թաղամաս ունի իր պատմութիւնը, իր դէմքերն ու դերակատարները որոնք տուած են, ժամանակի ընթացքին, յատուկ երանգ եւ դիմագիծ: Այդ թաղամասերէն է Սէն-Լուն:

Առաջին սերունդէն լսուած, տեղեկութիւններ քաղուած ու հաւաքական յիշողութեան մէջ անցած են կարգ մը իրադարձութիւններ, անուններ: Եւ այդ անուններուն մէջ կայ Շէլէլէքեան ընտանիքը, յատկապէս Արուսեակ Շէլէլէքեանի ներկայութեամբ եւ ճառագայթումով՝ միութենական կեանքին մէջ:

Արուսեակ Շէլէլէքեան իր մահկանացուն կնքեց Փարիզ, Յունիս 1-ին, սակայն յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Սէն-Լու Ս. Գէորգ եկեղեցին, ինչպէս նաեւ քառասնօրեայ հոգեհանգստեան կարգը, Յուլիս 25-ին, ձեռամբ հոգեւոր հովիւ՝ Շահան Ա. Քհնյ. Տէտէեանի:

Արուսեակ Շէլէլէքեան ծնած էր դարուս առաջին տարիներուն Ագիզէ, Սեբաստիոյ շրջանը: Իր կեանքի ճանապարհը անցած է Հալէպէն, Պոլսէն Ամերիկա շարունակելու ծրագրով, բայց ճակատագիրը այլապէս տնօրինած է: 1923-ին, ժամանած է Մարսէյլ եւ վերջնական կայք հաստատած: Մի քանի ամիս ապրած է Պիվէր (Կարտան) ուր ամուսինը՝ Յովհաննէս աշխատած է ածուխի հանքը: 1924-ին, Սէն-Լու հաստատուող առաջին հայ ընտանիքներէն եղած է Շէլէլէքեան ընտանիքը: Նախ, ապաստանած է Սէն-Լուի այլ յայտնի ընտանիքի մը՝ Մինասեան ընտանիքի մօտ, եւ ապա կառուցած իր սեփական բնակարանը եկեղեցւոյ անմիջապէս կից հողին վրայ:

Երէցներու վկայութիւններէն գիտենք որ Արուսեակ Շէլէլէքեան որպէս Հայ Կարմիր Խաչի ժրաջան եւ յանձնառու անդամուհի Բ. Աշխարհամարտի ընթացքին եւ անմիջապէս ետք, 1940-ական թուականներուն, ձեռնարկած է ընկերային սպասարկութիւններու բանալով Սէն-Լու թաղամասին մէջ դարմանատուն հայ կարիքաւորներուն, եւ քիչ չէին այդ շրջանին, ապա, տասնամեակներ շարունակ Մարսէյլի Հ. Բ. Ը. Միութեան շարքերուն մէջ Արուսեակ Շէլէլէքեան եղած է գործունեայ եւ համոզուած անդամուհի, նուիրեալ բազում ճակատներուն վրայ:

Դիւրահաղորդ, միշտ ժպիտը դէմքին ու խօսքը շրթներուն վրայ գիտէր համոզել, տրամադրութիւն եւ մթնոլորտ ստեղծել: Արուսեակ Շէլէլէքեան իմաստաւորեց հայ կնոջ իր կեանքը կատարած բազում ծառայութիւններով, աշխատանքներու օրինակով:

Վերջին տարիներուն ապրեցաւ քաշուած կեանք մը քիչ մը մոռցուած անոնցմէ որոնց հետ բաժնեց համոզումներ, թէեւ շատեր իրմէ առաջ մեկնեցան բայց կան յաջորդները: Սակայն, Սէն Լու-ի իր բարեկամները, դրացիները, անոնք որոնք ճանչցան Շէլէլէքեան ընտանիքը զինքը չմոռցան: Յուղարկաւորութեան եւ հոգեհանգստեան արարողութեան ներկայ եղան եւ երէկուան յիշատակներով բերին իրենց յարգանքի ու սիրոյ տուրքը եւ յայտնեցին Արուսեակ Շէլէլէքեանի զաւակներուն ու յատկապէս Վազգէն Շէլէլէքեանին իրենց բարեկամական ազնիւ զգացումները:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԼՈՒՍԻՆԸ ԻՆՉՈ՞Ւ ՇԱՊԻԿ ՉՈՒՆԻ

Այս օրերուն երբ արեւուն անունը օրը հազար անգամ կը կապուի անոր կատարեալ հականիշ «խաւարում»ին, ո՞վ կը մտածէր հրաշէկ այդ գունդը երեւակայել դերձակի դերին մէջ: Արեւը որ նստած երկինքի բարձր, շա՜տ բարձր մէկ յարկին, ասեղ — դերձան, մատնոց — մկրատ առած ամպերը կը կարկտէ, ինք իրեն գեղեցիկ հագուստներ կը կարէ: Ու կրնա՞ր Լուսինը բաժին չունենալ այդ պերճանքէն: Ո՞ւր տեսնուեր է որ Արեւը իր վայելչութեամբ եւս աչքեր շլացնէ, իսկ Լուսինը մերկ պտըտի նոյնիսկ երբ մութ է ամէն կողմ ու քիչեր կը դիտեն զինքը:

Գիրերուն, գիծերուն ամէնէն համովներն են ու ամէնէն գրաւիչները որոնցմով պատմուած է Լուսինին տկլորութեան պատմութիւնը, գունաւոր, մեծ ճաշակով պատրաստուած արձակուրդի հատորի մը մէջ: Երկնագոյն, երկինք պատմող այդ գրքոյկը գիծով — գիրով գործն է Անահիտ Սարգիսեանին: Փարիզի հայ կրթական շրջանակին մէջ երկնային մանանայի համազօր է այդ «նուէր»ը որուն գործունէութեան հմայքէն բախտաւորուած երջանիկներ են Դպրոցասէրի ու «Մկնիկ» մանկավարժական աշխատանոցին ամէնէն փոքրիկները: Իսկ «Լուսինին շապիկը» (*) խորագրուած այս երկրորդ գրքոյկով այդ հմայքը կ'ուզէ գրկել այլ փոքրիկներ ու նաեւ մեծեր ալ:

Դպրոցասէրի «Մէտ ու ծիւ» հրատարակչականին կը պարտինք կրկին, մանկապատանեկան մեր գրադարանին աղուոր այս բնակիչը որ կուգայ տեղ գրաւելու Անահիտ Սարգիսեանի ստորագրութիւնը կրող առաջին գրքոյկին՝ «Ո՞ւր է ուր»ին քով: Ջերմօրէն մաղթելի է որ այդ ստորագրութիւնը աւելի յաճախ ներկայանայ ճաշակի ու հմտութեան արդիւնք նման գործերով, իսկ «Մէտ ու ծիւ»ը ունենայ միջոցը զանոնք մեր սեղանին հասցնելու: Մանաւանդ երբ այնքան յաճախակի կը տրտնջանք մանկապատանեկան գրականութեան անբաւարարութենէն, առանց հարկաւոր պրպտումին ձանձրոյթը յանձն առնելու: «Լուսինին շապիկը» բոլոր յատկանիշները ունի այս ընդհանրականին մէջ բացառութիւններու կարգին պատկանելու:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

(*) Réalisation : G. Kalpakian;
Impressions: T. A. Communications

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Ժ.

Պանդոկին անունը սորվելէ ետքը գնաց գինետուն մը, ուր մէկ ընկերը իրեն կը սպասէր՝ րէչինա խմելով: Այս վերջինը՝ Համբիկ անուն, 28 – 29 տարեկան, միջահասակ, գիրուկ երիտասարդ մըն էր:

– Ի՞նչ լուր, Օննիկ, — գոչեց Համբիկ իր ընկերը տեսածին պէս:

Օննիկ, — այս էր անծանօթ երիտասարդին անունը, — ուրախ դէմքով մը գոչեց:

– Աղէկ որս մը ձեռք ձգեցի:

Եւ պատմեց իր հանդիպումը Սահակ էֆէնտիի եւ Բարսեղ աղայի հետ:

– Այդ մարդոց օձիքը ձգելու չէ, — խորհուրդ տուաւ Համբիկ:

– Իմ ալ միտքս այն է: Իրենց իջած պանդոկին անունը առի, հիմա պէտք է իրենց ով ըլլալը հասկնանք, որովհետեւ անուննին չեմ գիտեր...

– Այդ դիւրին է:

– Դուն կրնաս այդ գործը տեսնել:

– Հիմա անմիջապէս, — ըսաւ Համբիկ:

– Ես հոս քեզի կը սպասեմ, գնա հասկցիր տեսնենք:

Համբիկ րէչինայի գաւաթը պարպելէ ետքը մեկնեցաւ ու կէս ժամ ետքը վերադարձաւ, ուրախ եւ յաղթական:

– Ամէն բան հասկցայ, — ըսաւ իր ընկերոջ, — երկուքն ալ պոլսեցի են եղեր, հարուստ վաճառականներ, արդէն եթէ հարուստ չըլլան, այդ կարգի օթէլ մը չեն նստիր, մէկուն անունը Սահակ էֆէնտի է, միւսին անունը՝ Բարսեղ էֆէնտի... գալ շաբթու ալ հարսնիք ունին եղեր:

– Հարսնի՞ք ունին, — գոչեց Օննիկ զարմացած:

– Այո, Բարսեղ էֆէնտիին աղջիկը Սահակ էֆէնտիին տղուն հետ կ'ամուսնանայ կոր, հիմիկուընէ օթէլին տէրերը իմաց տուեր են, որ պէտք եղած պատրաստութիւնները տեսնէ:

– Ի՞նչպէս կրնանք այդ մարդոցմէն քիչ մը դրամ փրցնել:

– Կ'երթանք կ'ուզենք:

– Եւ եթէ չտա՞ն:

– Բռնի կը պահանջենք... քանի որ մէկ մը տուեր են, կրկին կու տան:

– Հարկաւ, պէտք է որ տան, — գոչեց Օննիկ, — մենք օրուան հացերնիս մտածենք, անոնք հարսնիքի պատրաստութիւն տեսնան, անիրաւ աշխարհ, սանկ բա՞ն կ'ըլլայ:

ԳԼՈՒԽ ԺԱ.

Համաձայն տրուած որոշումին Տիրանի ու Նուարդի ամուսնութիւնը կատարուեցաւ շաբաթ մը ետքը, իրենց իջեւանած օթէլին մէջ, ի ներկայութեան մէկ քանի բարեկամներու:

Արարողութենէն յետոյ հարս ու փեսայ մեկնեցան Աթէնքի մօտերը գտնուող գիւղ մը իրենց մեղրալուսինը անցընելու:

– Մէյ մը ալ Զապէլն ալ կարգէինք, — ըսաւ Բարսեղ աղա իր կնոջ, երբ զոյգերը իրենց սենեակը առանձնացան:

– Այս տեսակ հարսնիքն ալ բնաւ համ-հոտ չունի, — դիտել տուաւ Մաննիկ:

– Ինչ ընենք, Աստուած սանկ ուզեց, օտարութեան մէջ ասկէ աւելին չէինք կրնար ընել ու պէտք ալ չկար ընելու: Զապէլը միւսիւ Ժորժէն նոր նամակ առա՞ւ:

– Հոս գալէն ի վեր նամակ չէ ստացած... ինք հասած օրերնիս գրեց ու հասցէնիս ալ տուաւ:

– Այն ատեն այսօր – վաղը նամակ կը հասնի, — պատասխանեց Բարսեղ աղա:

Հետեւեալ առտու ուրախ տրամադրութեան մէջ արթնցաւ: Օդը գեղեցիկ էր ու պայծառ արեւ մը կը փայլէր երկինքին վրայ:

– Սանկ երթամ ոտքով պտոյտ մը ընեմ, օդ առնեմ, — ըսաւ կնոջը:

– Գնա պտըտէ, — հաւանեցաւ Մաննիկ:

Հազիւ թէ պանդոկէն քիչ մը հեռացած էր, երբ իր դէմը ելաւ Գարեգինը, որ յարգանքով բարեւեց զինքը:

Վաճառականը խելոյն ճանչցաւ ազատարար որբ պատանին, որուն դիւցազնական արարքը այնքան յուզած էր շոգենաւին մէջ գտնուող ճամբորդները:

– Վա՜յ, տղաս, ի՞նչ կ'ընես այստեղ, — հարցուց ժպտուն դէմքով:

– Կը պտըտիմ, — պատասխանեց Գարեգին, — այսօր տօն է եղեր, խանութը գոցեցինք:

– Ի՞նչ խանութ, դուն որբանոցը չէ՞ս:

– Չէ, հոս հասած օրս բալուցի հայրենակից մը ճանչցայ, որ մեր ընտանիքին ծանօթ է եղեր եւ հեռուէն ալ ազգական, ինք կօշկակարի խանութ ունի այստեղ, զիս քովը առաւ, թէ՛ արհեստ յառաջ կը սորվիմ կոր եւ թէ՛ դրամ ալ կ'առնեմ կոր...

– Շատ աղէկ, շատ աղէկ, տեսա՞ր Աստուած քեզ վարձատրեց ըրած բարիքիդ համար: Ուրեմն հիմակ գոհ ես վիճակէդ:

– Շատ գոհ:

– Իսկ այն որբուհին, որ ծովէն ազատեցիր, իրմէն լո՞ւր ունիս:

– Այո, — պատասխանեց Գարեգին, քիչ մը շիկնելով:

– Ո՞ւր է:

– Հոս, Ամերիկեան որբանոցը:

– Տեսա՞ր զինքը:

– Երկու անգամ գացի ու հետը խօսեցայ:

– Բայց ի՞նչպէս թոյլ կու տան, որ երթաս աղջկանց որբանոցը ու որբուհիներուն հետ տեսնուիս, — հարցուց Բարսեղ աղա զարմացած:

– Ըսի, որ իրեն եղբայրն էի:

– Անոնք ալ շուտ մը հաւատացի՞ն:

– Այո, որովհետեւ Սուրբիկն ալ ըսաւ, որ իմ քոյրս էր:

– Ուրեմն խօսք մէկ ըրած էիք:

Գարեգին կրկին շիկնեցաւ ու առանց պատասխանելու գետին նայեցաւ:

Բարսեղ աղա բաժնուեցաւ պատանիէն ու արեւին տակ ժամու մը չափ պտըտելէ ետքը վերադարձաւ պանդոկ:

Հազիւ թէ ներս մտած էր, երբ ծառան եկաւ իմաց տալու, որ երիտասարդ մը զինքը տեսնել կ'ուզէր:

– Ո՞ւր է, — հարցուց Բարսեղ աղա:

– Հիւրասրահը ձեզի կը սպասէ:

Բարսեղ աղա ուղղուեցաւ դէպի հիւրասրահը: Կարճահասակ, գիրուկ, բաւական մաքուր հագուած այդ երիտասարդը Օննիկի բարեկամ Համբիկն էր:

Բարսեղ աղա կասկածոտ դէմքով մը նայեցաւ երիտասարդին, որ բոլորովին անծանօթ էր իրեն, յետոյ հարցուց.

– Զի՞ս տեսնել ուզեր էք:

– Դուք Բարսեղ էֆէնտին չէ՞ք, — ըսաւ Համբիկ:

– Այո...

(Շար. 72)

ՔԱՌԱՍՈՒՆ ԱՒՈՒՐՔ

վախճանման

ՆՈՐԻՆ ՍՈՒՐԲ ՕԾՈՒԹԻՒՆ ՏԷՐ ՏԷՐ ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.

Ծայրագոյն Պատրիարք-Կաթողիկոսին Ամենայն Հայոց

Կիրակի, Օգոստոս 8, ժամը 10.30-ին

Հայաստանեայց բոլոր եկեղեցիներուն մէջ «Քառասունք»ի Հոգեհանգստեան Սուրբ Պատարագ պիտի մատուցուի

Ի ՀԱՆԳԻՍՏ

ԵՐՋԱՆԿԱՅԻՇԱՏԱԿ

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.

ՍՐԲԱԶՆԱԳՈՅՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻՆ

Ամէնուս՝ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյն անխտիր բոլոր հոգեւոր զաւակներուն պարտքն է, այդ օր, եկեղեցի փութալ եւ «ի խորոց սրտի» երախտագէտ աղօթքներով ձայնակցիլ պաշտամունքային աղօթքներուն, որպէսզի Տէրը իր Երկնային Օթեւանէն՝ մեզ յաւիտեան պահէ երանեալ Հայրապետի լուսեղէն ներկայութեան հաղորդութեան մէջ։

«Յաւիտենական յիշատակն Արդարոց օրհնութեամբ եղիցի»

ԴԻՒԱՆ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

VOYAGE A VENISE

L'Association SAINTE-CROIX de Paris projette de réaliser en **Novembre 1999** le voyage à Venise qui avait dû être ajourné en 1998. Les personnes intéressées sont priées de prendre contact le plus rapidement possible avec

Le Secrétariat de l'Association :
Tél. : **01 40 51 11 90**
ou **la Paroisse de Paris :**
Tél. : **01 44 59 23 50**
ou **la Paroisse d'Arnouville-lès-Gonesse:**
Tél. : **01 39 85 15 56**
pour renseignements et réservations.

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը կը փնտռէ փորձառու ուսուցիչ կամ ուսուցչուհի մը Շաւիլի երկօրեայ դպրոցի Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերու հայերէնի ուսուցման դասաւանդութիւնները ապահովող։ Հետաքրքրուողներէն կը խնդրուի թեկնածութեան դիմումնագիր ներկայացնել ամէնէն ուշը մինչեւ Օգոստոսի վերջը։

Դիմումնագիրը հասցէագրել Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան ատենապետ՝ Պր. Հրայր Հրաչեանին։

Հասցէ.

Mr Hraïr HERATCHIAN
33, rue Raspail
78140 Vélizy — Villacoublay

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տարպարխտ Գնէլ Գեւոնեանի եղերական մահուան առթիւ Մեծ մայրը՝ Արմենուհի Գեւոնեան 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

Նոյն տխուր առթիւ՝ Անահիտ եւ Լեւոն Տէր-Մինասեան 1000 Ֆր. կը նուիրեն Ալֆորվիլի Մշակոյթի Տան, 1000 Ֆր. «Երկիր եւ Մշակոյթ» կազմակերպութեան (սատնալ՝ «Յառաջ»էն) եւ 500 Ֆր. «Յառաջ»ին։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ՀՈՒՐԻԿ ԴԱՏԱՒՈՐԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ. — Վարդան եւ Մարկրիթ Բարախեան խորին ցաւակցութիւններ կը ներկայացնեն ժիրայր Դատաւորեանի եւ 200 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

Roma – Armenia

Catalogue sous la direction de Claude MUTAFIAN
Edition de Luca

(Exposition Salle Sixtine, Bibliothèque Apostolique du Vatican, jusqu'au 16 juillet)

Edition en langue française disponible à la **Librairie H. SAMUELIAN :**
51, rue Monsieur-le-Prince — 75006 PARIS

Prix 295 F + Frais de port.

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի «Տիրուհի Միսաքեան» մասնաճիւղը իր սրտագին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Պր. Ժիրայր Դատաւորեանի, Սիլվա Դատաւորեանի եւ զաւակներուն իրենց կնոջ, մօր եւ մեծ-մօր, ընկերուհի՝ Հուրիկ Դատաւորեանի մահուան առթիւ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	800	(964,80)
Հոգեհանգիստ	700	(844,20)
Շնորհակալիք	700	(844,20)
Հարսնիք-Նշանտուք	700	(844,20)
Ծնունդ	700	(844,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12-13 տող) մնացեալին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան։

DATE A RETENIR

La Croix Bleue des Arméniens de France — Section Chaville organise au profit de l'Orphelinat de Nork (Arménie)

un DINER DANSANT

le 25 Septembre à 20 heures 30,

animé par *MARTEN YORGANTZ*
et son orchestre

à l'«Atrium» de Chaville,
3, Parvis Robert Schumann,
Avenue Roger Salengro, 92370 Chaville

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

MARSEILLE — Section *«Lola Sassouni»*
Bd-Oddo

organise

un VOYAGE en ARMENIE

du 30 Septembre au 12 Octobre
Hôtel «Erépouni» - Demi-Pension
Tourisme magnifique programme
Taxe d'aéroport, visa inclus.

Prix Global :
6990 francs

Renseignements et inscriptions :
Tél : 04. 94. 32. 11. 87

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ ՄԱՐՍԷՅԼ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը փակ է Յուլիս 15-էն Օգոստոս 31։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison
Siège social 7 Place des Ursules
Saint-Etienne 04 77 33 71 37

SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

ԾՆՆԴԵԱՆ

ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿԼԵԶՈՒ

ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԴԻՄԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ

ՆՄՈՒՇՆԵՐԸ ԱՇԽԱՏԱՆՔ, ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Տեղւոյն վրայ ձեռք բաղադրել

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

FETE CHAMPETRE

AU

HOME ARMENIEN

107, avenue Maréchal Lyautey — 83700 SAINT-RAPHAEL

Dimanche 15 Août

10h — MESSE Chapelle Saint-Jean — Bénédiction du Raisin

A partir de 11h30 : *Bar — Buffet de Spécialités arméniennes*

ANIMATION
tout au long de l'après-midi :
EVELYNE ALTOUNIAN
MARTEN YORGANTZ
Danses traditionnelles

Pour les réservations : 04 94 19 51 50

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 3
MARDI
3 AOUT
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·697 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.697

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՐՑԱԽ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 30 / Օգոստոս 2)

Ո՞Վ ԿԱՆԳՆԱԾ ԷՐ «ԱՐՄԷՆԹԷԼ»Ի ՍԵՓԱԿԱՆԱՇՆՈՐՀՄԱՆ ԵՏԻՆ

Հայաստանի հեռաձայնի ընկերութեան՝ «Արմէնթէլ»ի սեփականաշնորհման ապօրինութիւնը քննող յանձնաժողովին շրջանի վարչապետ Հ. Բագրատեանը թիրախ առնող յայտարարութիւններէն ետք այս վերջինը մամուլի ասուլիս մը տուած է: Անոր կարծիքով յանձնաժողովի նախագահ Դ. Վարդանեանի արտայայտած եզրակացութիւնը «պատուէր» է, քանի որ ան նախկիններուն դէմ քաղաքական ուժի մը մաս կը կազմէ: Հ. Բագրատեան ըսած է թէ չի գիտեր որ «Արմէնթէլ»ը ճիշդ սեփականաշնորհուա՞ծ է թէ ոչ: Աւելցուցած է թէ ինչ որ ալ ըլլայ պարագան, «Հայաստանին պատիւ չի բերեր» գնորդը հեռացնել: Ասկէ զատ ըսած է նաեւ թէ այդ սեփականաշնորհման ետին կանգնած էր երկրին «բարձրագոյն այրերից մէկը»:

ՍԱՀՄԱՆԱՅԻՆ ՄԻՋԱԴԷՊ

Յուլիս 30-ի առաջին ժամերուն ադրպէջանական զինեալ ստորաբաժանումներ գնդակոծած են Սիսիանի Բարձրաւան բնակավայրին պաշտպանական դիրքերը: Հայկական կողմէն պատասխան գործողութիւններէ ետք կրակը դադրած է: Վիրաւորուածներ չկան:

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ՓՈՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ Ա. ՆԻՍՏԸ

Յուլիս 30-ին Ռ. Քոչարեանի ղեկավարութեամբ տեղի ունեցած է սահմանադրական փոփոխութիւններ նախապատրաստող նոր յանձնաժողովին առաջին նիստը: Նախագահը ըսած է թէ անհրաժեշտ է աշխատանքը արագացնել ու աւարտել մինչեւ տարեվերջ ու անկէ ետք կարելի կ'ըլլայ նախագիծը միջազգային փորձաքննութեան, ապա Ազգ. Ժողովին ներկայացնել: Ան հարկաւոր կը նկատէ այդ փոփոխութիւններով ամէնէն առաջ իշխանութեան տարբեր ճիւղերու միջեւ հաւասարակշռուած յարաբերութիւններ ըստեղծել:

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՆԵՐՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ԱՇԽԱՏԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

Յուլիս 30-ին Վ. Սարգսեան Ներքին Գործերու Նախարարութեան սպայական կազմին հետ հանդիպում ունեցած է, շեշտելու համար բարեփոխումներու հարկը եւ այդ աշխատանքին համար իրաւապահներու աջակցութեան կարեւորութիւնը: Ան անհրաժեշտ նկատած է անյապաղ շըտկել երկրին տնտեսական վիճակը, առաջքը առնելու համար աւելի լուրջ հետեւանքներու: Կրկնած է թէ «հեղինակութիւններ» պէտք չէ ըլլան, օգտագործելով դիրքեր, դէմքեր, կամ կուսակցական պատկանելիութիւն: Վարչապետը ամէնէն առաջնային գործ համարած է երկրէն գողցուած, թալանուած վերադարձնել: Ըսած է թէ արդէն դատախազութեան յանձնուած են այդ կարգի արարքներու մասնակից անձերու անունները:

ԹՈՒՐՔԻԱ ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՇԱՀԵՐՈՒՆ ԴԷՄ ՉԻ ՇԱՐԺԻՐ

Թուրքիոյ Թիֆլիսի դեսպանը յայտարարած է թէ իր երկիրը երկու երկիրներու միջեւ կնքուած ոչ մէկ համաձայնագիր կ'օգտագործէ Վրաստանի շահերուն դէմ: Այս ապահովութիւնը յաջորդած է Աճարիոյ ինքնավար Հանրապետութեան Գերագոյն Խորհուրդի նախագահին մէկ յայտարարութեան. ան ըսած է վերջերս թէ եթէ Վրաստան իրենց դէմ չդադրեցնէ տնտեսական շրջափակումը, իրենք ալ իրաւունք կ'ունենան կիրարկել Կարսի համաձայնագրին այն կէտը որ կ'արտօնէ առանց մաքսային հսկողութեան Թուրքիային ներածում ընելու: Թուրքիոյ դեսպանը յայտնած է թէ Վրաստանի ու Աճարիոյ հակամարտութիւնը առաջինին ներքին գործերուն մաս կը կազմէ եւ Թուրքիա այդ յարաբերութիւններուն չի միջամտեր:

ՄԱՔՍԱՅԻՆ ՊԱՇՏՕՆԷՈՒԹԵԱՆ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Վարչապետ Ս. Սարգսեան Յուլիս 30-ի որոշումներով վերջ տուած է մաքսային վարչութեան պետ Արամ Նազիկեանի, տեղակալներ՝ Վարդան Աստուածատուրեանի, Միհրան Մովսիսեանի պաշտօններուն:

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԳՐԱՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՊԵՏԸ

Տեղեկատուութեան եւ գրահրատարակչական վարչութեան նոր պետ նշանակուած է Եդուարդ Միլիտոնեան: Ան կը յաջորդէ Յարութիւն Կարապետեանին: Նախապէս կը վարէր Պաշտպանութեան Նախարարութեան լրատուական ու քարոզչութեան վարչութեան պետի պաշտօնը:

ՀԱՅ - ՎՐԱՑԱԿԱՆ ԿԱՊԵՐԸ

Հայաստանի ու Վրաստանի նախագահներուն աշխատակազմերու ղեկավարներուն միջեւ 1998-ին ստորագրուած համաձայնութեան մը շրջանակին մէջ Երեւան այցելած է Է. Շեւարդնաձէի գրասենեակէն պատուիրակութիւն մը: Անոնք հանդիպումներ ունեցած են հայեւվրացական յարաբերութիւններու զարգացման հեռանկարներու նիւթով: Յատուկ ուշադրութեան առարկայ եղած է տեղեկատուութեան փոխանակում կազմակերպելու գործը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ նախագահը՝ Ս. Տէմիրէլ յայտարարած է թէ իր երկիրը դէմ յանդիման է փափուկ որոշումի մը. – Գործադրե՞լ թէ ոչ Օճալանի մահապատիժը: «Գործադրութեան որոշումը քաղաքական է, կ'ըսէ Տէմիրէլ: Անշուշտ, շատ նուրբ նիւթ մըն է: Տարիներէ ի վեր Թուրքիա դէմ յանդիման չէր գտնուած այսքան նուրբ հարցի մը»:

ԻՐԱՆԻ Ներքին Գործերու փոխ – նախարարը խօսելով Թուրքիոյ հետ վերջին շրջաններու լարուած կացութեան մասին, ըսած է թէ երկու Թուրք զինուորները պիտի վերադարձուին միայն դատարան ներկայանալէ ետք: Անոնք Իրանեւթուրք սահմանը անցած էին ու ձերբակալուած իրանեան ուժերու կողմէ: Ինչ կը վերաբերի Թուրքիոյ օդային յարձակումին որ ուղղուած էր իրանեան թիրախներու, փոխ – նախարարը ըսած է թէ նման արարքի մը կրկնութեան պարագային իրենք ալ պիտի փոխադարձեն:

ՓԱԹՐԻՔ ՏԷՎԷՃԵԱՆԻ նուիրուած յօդուած մը լոյս տեսած է «Ֆիկառօ»ի Օգոստոս 2-ի թիւին մէջ, ուր Էրիք Զեմուր դրուատական տողեր կը նուիրէ Անթոնիի երեսփոխան – քաղաքապետ եւ ԷՌ–ՓԷ–ԷՌ–ի բանբերին: Ենթախորագրին մէջ, ան սապէս կը ներկայացուի. – «Կորսնցնելէ ետք քաղաքական ճակատամարտը գոլիստ շարժումին ծոցը, այս նախկին պալատիրիէնը շահեցաւ գաղափարներու պատերազմը»: Յօդուածագիրը կը նկարագրէ հայ գաղթականի այս զաւակին քաղաքական ուղեգիծը, զայն նկատելով օրինակելի բանբեր մը որ դիպուկ տարազներու գաղտնիքն ու քաղաքական հաւասարակշռութեան արուեստն ունի:

ՏՕԹԸ, հովի բացակայութիւնը եւ կառքերու ծուխին երթեւեկը պատճառ եղաւ որ Յուլիս 30-էն իսկ օդին աղտոտութիւնը (օզոն) ահազանգի մակարդակը (2) անցնի փարիզեան շրջանը, Պուշ – տիւ – Ռոնի, Փա – տը – Գալէի, Լուարէի, Ռոնի նահանգները: Փարիզ ջերմաստիճանը մինչ 32-ի շուրջ է 4 – 5 օրէ եւ որեւէ բարելաւում չի նախատեսուիր մինչեւ շաբթու վերջ: Կացութիւնը աւելի ծանր է Միացեալ – Նահանգներու կարգ մը շրջանները, մանաւա՛նդ Շիքակօ ուր մէկ օրուան մէջ (Յուլիս 31) 50 մեռեալ կար եւ վերջին օրերու մեռեալներու թիւը 144-ի հասած էր: Ջերմաստիճանը 40-ը կ'անցնի ամբողջ Իլինոյզի շրջանը:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ վարչապետը Օգոստոս 1-ին յայտնած է իր կառավարութեան անդամներուն թէ որոշած է գործադրել Ուայ Փլէնթէյշընի համաձայնագիրը եւ նոյնիսկ յարգել նախատեսուած ժամանակացոյցը: Ըստ 1998 Հոկտեմբերին ստորագրուած համաձայնագիրին, իշխանութեան փոխանցումը, զինուորական ուժերու տեղափոխումը պէտք է կատարուին երեք հանգրուաններով եւ փոխարէն Պաղեստինեան Իշխանութիւնը ապահովութեան երաշխիքներ պիտի տայ:

ՕԳՈՍՏՈՍ 11-ԻՆ պատահելիք արեւի խաւարումը կը զբաղեցնէ մեծերը եւ ազդարարութիւններ կ'ըլլան որպէսզի մարդիկ չփորձուին դիտել առանց որոշ ակնոցներու, մինչեւ իսկ կուրութեան վտանգ կը սպառնայ: Հարցն այն է որ Օգոստոս 1-ին պարզուեցաւ որ այդ նպատակաւ ցարդ ծախուած որոշ ակնոցներ (300 հազար, Գոլոմպիա պատրաստուած) ոչ միայն չեն համապատասխաներ պէտք եղածին այլեւ խիստ վտանգաւոր են եւ հարկ է ետ վերադարձնել: Անոնք ծախուած են Վիրժին, Տեքայթոն վաճառատուները եւ 300 դեղարաններու եւ ակնոցավաճառներու մօտ: Խաւարումը տեղի կ'ունենայ ժամը 12·16-էն 12·35:

ՔՈՍՈՎՈՅԻ Սերպերու վախը պատճառ է որ մնացեալ 30 – 40 հազարն ալ աքսորի ճամբան բռնեն եւ ջանան Սերպիա ապաստանիլ: Սպանութիւններէն ետք, Օրթոտոքս Եկեղեցւոյ դէմ է որ ռմբափորձ մը գործուեցաւ Յուլիս 31-ին: Փըրիսթինայի այս եկեղեցին շինութեան մէջ էր եւ քարուքանդ է: Սերպերը կ'ըսեն որ Ռուսերը զանց ըրին պաշտպանելու, ոչ մէկ վստահութիւն ունին արեւմտեան ուժերուն վրայ: Քուշնէր ալ օրէ օր

(Շար.ը Դ. էջ)

ՄԱՄՈՒԼ

LE FIGARO (2 août)

Magnifique Hasmik Papian

Ինչպէս ծանուցած էինք, Շաբաթ իրիկուն, Յուլիս 31-ին, Օռանժի մէջ, խաղական ամէնէն հռչակաւոր օփերային՝ Պելլինիի Նորմային գլխաւոր դերը կը կատարէր Յասմիկ Պապեան, որու մասին քանիցս արտայայտուած ենք «Յառաջ»ի մէջ:

Շաբաթ իրիկուն Յասմիկ Պապեան իսկապէս բացառիկ մեկնաբանութիւն մը հրամցուց, փաստն ալ կուտայ «Ֆիկառօ»ի դժուարահաճ քննադատը՝ Փիէր Փըթի, իր խորագրով իսկ:

Ան, կը գրէ. – «Նորմա, ամէն բանէ առաջ առասպելական դեր մըն է եւ արդարօրէն նկատուած Պել Գանթօյի ամէնէն յատկանշական եղանակը: Մարիա Ծուլեկկինան էր որ պէտք է այդ դերը կատարէր Օռանժ, բայց «ուրախ դէպքի մը ժամանումը» արգելք եղաւ եւ հայուհի Յասմիկ Պապեանի վիճակեցաւ Նորման մարմնաւորելու ծանր պարտականութիւնը: Անայլայլ երջանկութիւն մը եղաւ լսել այս հոյակապ արուեստագիտուհին, որ փոխանակ, Գալասի նման, դերը կատարելու որպէս ողբերգու, նախընտրեց հաւատարիմ մնալ իր իսկ խառնուածքին, որ ամէն բանէ առաջ եղերերգակ է: Ճկուն ձայն մը, աննիւթական արաձայններ (էկիւ), երգի անթերի գիծ մը, անսահման շունչ մը, միշտ յուզող հնչականութիւն մը մեզի շնորհեցին յիշատակելի Գասթա Տիվա մը»:

Ու Փիէր Փըթի դեռ կը շարունակէ ըսելով թէ ներկայ 8350 հանդիսականները իրենց շունչը կը բռնէին ա՛լ աւելի կարենալ ճաշակելու համար եղանակի մը կատարելութիւնը, որ սկսած՝ շշուկի մը նըման, թոյլ կուտար Յասմիկ Պապեանի հրաշալի ձայնին հետզհետէ իր թռիչքն առնել ամբողջական դիւրութեամբ եւ անշըրջանցելի ոճով մը:

ՖՈՒԹՊՈԼ

Ֆութպոլի 1999-2000 շրջանը վերսկսաւ Յուլիս 30-ին եւ 31-ին: Բ. դասակարգի մէջ մնաց Վալանսի Հայ Մարզականը, որ խաղաց Շաթօռուի դէմ այս վերջինոյն դաշտին վրայ եւ 3 – 3 հաւասար արդիւնք մը ձեռք ձգեց: Վալանսի կէտերէն մէկը արձանագրեց Ասատուրեան: Դասաւորման գլուխն է Ամիէն 3 կէտով: Վալանս 9-րդ է մէկ կէտով: 20-րդ եւ վերջին դիրքի վրայ է Լուհանս – Գիւեյօ:

Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ

ՈՒԶԲԵԿ ՄԵՂՈՒՆ ՆԱԽԸՆՏՐԵՑ ՖՐԱՆՍԱՑԻՆ

(ԱՆՏԻՊ ՄԸ ԻՐ ԳՐԻՉԷՆ)

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

Ջարդը կը շարունակուէր կէս օրուընէ ի վեր, հրացաններ, մերթ ընդ մերթ, կը թնդային, ընդմիջելով անտառին փչփըչուքը։ Թռչունները, անշարժ, կը լռէին պահ մը։

Բացատատանին մէջ տօն էր։ Անգարա, 1919-ի ամրան էինք։ Աքսորէ վերադարձող մնացորդացը հաւաքուած էր քանի մը սեղաններու շուրջ, ծառերու շուքին տակ։ Դաշտահանդէս մը։ Հանդէսէ աւելի ծանօթներու ժամադրութիւն մը։ Կիները մեծամասնութիւն էին. ընդհանրապէս անժպիտ այրիներ, որբերով։ Քանի մը տղամարդիկ միայն. կաթոլիկներ՝ կրօնքով, ողջ մնացած 1915-ի Եղեռնէն, շնորհիւ Պոլիս պապական նուիրակին արագ միջամտութեանը, բարձրագոյն դըրան մօտ։ Այդպէս կ'ըսուէր։

Իսկ միւսները, «Լուսաւորչականները», զոհ գացած էին թրքական բարբարոսութեան, չորս տարի առաջ։ Այդ կասկածի տակ չէր այլեւս, թէեւ կային, ներկայ կիներուն մէջ, յաւիտենական լաւատեսներ որոնք տակաւին յոյս կը տածէին։ Մանաւանդ մայրեր։ Բոլոր այրերը գոհուած էին. բայց ո՞ւր։ Հաւանաբար քաղաքէն դուրս, մօտիկ ձորի մը մէջ։ Թերեւս՝ ոչ շատ հեռու անտառէն, որուն բացատին մէջ տօն էր այս օր Անգարայի Հայերուն համար։

Երբեմն, ծառերուն մէջէն դուրս կու գար այր մը, հրացանը ուսին, քանի մը թռչուններ ձեռքին մէջ։ Որսը առատ էր։ Սեղանի մը վրայ շարուած էին, արդէն, երկու տասնեակ գոյնզգոյն փետուրներով թռչուններ որոնց մէջ ամէնէն աւելի փնտռուածը կաքաւներն էին. մոխրագոյն կուրծքով. ոմանք արիւնլուայ։

Քիչ անդին, կիներէն մէկը վառ կը պահէր փայտի ածուխի կրակը՝ որուն վրայ դրուած էր խոշոր կաթսայ մը. հոն կիներ, փոխն ի փոխ, կը բերէին սեղանին վրայէն իրենց զատած եւ փետտած թռչունները, կ'եփէին եւ կը հրամցնէին իրենց սիրելիներուն, ծանօթներուն։

Բացատին մէջէն կ'անցնէր գետակ մը. ջինջ, ոչ խորունկ, հազիւ յիսուն, վաթսուն սանթիմեթր, խոր։ Երախաներէն ոմանք մտած էին ջուրին մէջ, կը հալածէին ձկնիկներ։ Կը փորձէին որսալ թաշկինակով։ Ապարդիւն ջանքեր։

Նուարդ պոռաց յանկարծ՝ «Թութում» (բռնեցի) ... Արամ վազեց աղջնակին մօտ։ Բացին միասին թաշկինակը։ Աւա՜ղ, մեռած ձուկ մըն էր զոր հոսանքը բերած էր Նուարդին թաշկինակին մէջ։

Այդ պահուն կին մը ձայնեց՝ «կէ՛լ Նուարդ, կէ՛լ քըզըմ, եէ՛ չունը, սէնէ տահա պիր թանէ վէրմէյիմ. սէնտէ կէ՛լ, Արամ) (եկուր Նուարդ, եկուր աղջիկս, կե՛ր սա, քեզի տակաւին հատ մը չտուի. դուն ալ եկուր, Արամ)։

Երկու երախաները վազելով գացին Տիկին Նոյեմզարին մօտ, քաղաքին մէջ հանրածանօ՜թ Տարօնեան ընտանիքին միակ վերապրողը այս կինը իր աղջնակին հետ։ Նուարդ 8 տարեկան էր այդ տարին, Արամ ինը։ Նստած գետակին եզերքը, իրենց ոտքերը ջուրին մէջ, մատներով եւ ակռաներով բզքտեցին տապկուած երկու թռչունները որոնք, երկու ժամ առաջ թերեւս զիրար կը կանչէին վերը, ճիւղերուն մէջ, ճռուողելով սիրոյ երգեր։

Քանի մը շաբաթներ վերջ, Անգարա, երկրորդ անգամ ըլլալով, կը պարպուէր իր հայ բնակչութենէն։ Ամէն ոք կը փախչէր դէպի Պոլիս։ Քէմալական շարժումը կը մեծնար, կը մտահոգէր քրիստոնեաները։ Շարժման կեդրոնը Անգարա էր, Գաղատիա։

⁂

Ճամբուն եզրին, երկու կողմերը խընձորենիներ կային, ծանրաբեռնուած կարմիր կամ դեղին պտուղներով։ Թերեւս ոչ ամբողջովին հասուն, բայց Ուզբեկիստանի կիզիչ արեւին տակ, թարմ պտուղներու տեսքը չէր կրնար անտարբեր ձգել Ֆրանսացի զբօսաշրջիկներու խումբը զոր «Ինթուրիսթ» կ'առաջնորդէր «Մէհմէտով» կոլխոզին մէջ։

Ամէնէն առաջ երիտասարդ կին մը համարձակեցաւ մօտենալ ծառին։ Յետոյ, գրեթէ ամբողջ խումբ շրջապատեց զայն։ Թալանը տեւեց քանի մը վայրկեան։ Ինթուրիսթի պաշտօնեան ընդմիջեց զայն ըսելով՝ «Աճապարենք, խնդրեմ, մեզի կը սպասեն հարսնիքներու սրահին մէջ»։

Սրահը այգիին վարի կողմն էր։ Թեթեւ վայրէջքէ մը վերջ, քարէ քանի մը սանդուխներ կը տանէին դէպի կոկիկ սըրահ մը որ կրնար պարփակել հարիւրեակ մը հարսնեւորներ։ Կային նստարաններ։ Ինչ որ զբօսաշրջիկներուն աչքին զարկաւ, գորգերու առատութիւնն էր։ Տախտակամածը, մեծկակ սեղանը բեմին վրայ եւ բեմէն անդին՝ պատը ծածկուած էին գորգերով։ Անկասկած բարգաւաճ կոլխոզ մըն էր «Մէհմէտով»ը։

Տնօրէնը հոն էր. ասիական դէմքով, փոքր մօրուքով մարդ մը բեմին վրան էր։ Կոլխոզին տնօրէնն էր։ Գոնէ այդպէս ըսաւ Ինթուրիսթին օրիորդը։ Եւ յայտնեց նաեւ թէ ամէն մարդ ազատօրէն կրնար հարցումներ ուղղել։ Հիւրընկալը պատրաստ էր պատասխանելու։

Պահ մը լռութիւն տիրեց սրահին մէջ։ Ի վերջոյ զբօսաշրջիկներէն վաթսուն տարեկանի մօտ այր մը հարցուց.

– Ի՞նչ են պայմանները կոլխոզին մէջ բնակարան մը ունենալու համար։

– Անդամ ըլլալ կոլխոզին. իւրաքանչիւր ընտանիք ունի իր բնակարանը, պըզտիկ կամ մեծ համաձայն ընտանիքին անդամներուն թիւին՝ երախայ, մեծ մայրեր, մեծ հայրեր։

– Երախաները մինչեւ ո՞ր տարիքը կը մնան իրենց ծնողաց քով։

– Մինչեւ որ ամուսնանան։

– Եթէ չափահաս մանչ մը կամ աղջիկ մը, ընտանիք կազմելէ առաջ, փափաքի զատուիլ իր ծնողքէն, ի՞նչ կը պատահի բնակարանի տեսակէտով։

– Ատիկա պարագայ մըն է զոր կարելի չէ երեւակայել մեր մօտ...

Ճիշդ այդ պահուն, սրահին դուռը կամաց մը բացուեցաւ. կնոջական դէմք մը երեւցաւ։ Առաջին ակնարկով, իր արդուզարդը, այս շրջապատին մէջ, անսովոր թուեցաւ։ Ունէր խոշոր յարդէ գլխարկ մը զարդարուած կապոյտ ժապաւէնով մը եւ քանի մը դեղին մարգարիտներով։ Ճերմակ լանջազգեստը որուն վրայ ծաղիկներ ասեղնագործուած էին, կը շեշտէր իր իրանին խոստումնալից գեղեցկութիւնը։ Գոց կապոյտ փէշը չէր իջներ իր ծունկերէն աւելի վար. ոչինչ ունէր սակայն արտասովոր, միայն ակնյայտ կերպով նեղ էր եւ փակած իր զիստերուն։ Դէմքը թուխ էր, ինչպէս ուզբեկ կիներունը. աչքերը կ'ըսէին, առանց կասկածի, թէ չէր պատկաներ նոյն ցեղին։ Մօտ 20 տարեկան կ'երեւար։

Այս կնոջ մուտքը ընդմիջեց սկսուած խօսակցութիւնը։ Զբօսաշրջիկները առաջնորդող աղջիկը որ անոնց հետն էր Մոսկուայէն սկսեալ, քանի մը խօսք փոխանակեց նորեկին հետ. ըսաւ՝ «տա» եւ դառնալով իր խումբին, յարեց՝

– Պէտք է իսկոյն վերադառնանք պանդոկ, Ուրկէնչ. ճաշէն անմիջապէս վերջ կը մեկնինք Խիվա որ հինաւուրց քաղաք մըն է. հոն ալ կան տեսնելիք հետաքըրքրական բաներ։

Յետոյ բարձրացնելով նորեկին ձեռքը՝

– Իմ ընկերուհիս կը կոչուի Սօնիա. ան է որ ձեզի պիտի ընկերանայ։ Վստահ եղէք որ բան մը չէք կորսնցներ այս փոփոխութեամբ։ Մանաւանդ դուք, այրեր, աւելցուց ան, ժպիտով մը։

Արդարեւ հակառակ այս միջավայրին համար իր անսովոր արդուզարդին, նորեկը համակրանք կը ներշնչէր։

Խումբը լքեց առանց խանդավառութեան հարսնիքներու սրահին համեմատաբար զով օդը։ Դուրսը կեդրոնական Ասիոյ ամառն էր... Անապատը եւ իր կիզիչ աւազները քանի մը քիլոմեթր միայն հեռու էին Մէհմէտով կոլխոզէն։

Զբօսաշրջիկները ուղղուեցան դէպի հանրակառքը որ կեցած իրենց կը սպասէր աւելի քան հարիւրամեայ կաղնիի մը շուքին տակ։ Ճամբորդներէն շատեր գըրաւած էին արդէն տեղերը եւ կը գանգատէին տաքէն երբ Սօնիա պոռաց.

– Ուշադրութիւն իշամեղուին...

Միջատը խոշոր էր ինչպէս ասեղ մը զոր աղջիկները իրենց մազին մէջ կը դընեն։ Կը բզզար, կը դառնար կառքին շուրջ։ Մօտեցաւ Սօնիային գլխուն, շըրջան մը ըրաւ գլխուն վերեւ, յանկարծ շեղեց իր ճամբան, գնաց կեցաւ աղջկան հետ խօսակցութեան մէջ եղող ճամբորդին դաստակին վրայ, մինչ զբօսաշրջիկը կը գանգատէր որ կոլխոզին տնօրէնին հետ իր խօսակցութիւնը չվերջացուցած կը մեկնէին։

Մարդը ճիչ մը արձակեց։ Ինթուրիսթին երկու օրիորդները պահ մը շուարեցան, դող եկան։ Գիտէին թէ այդ միջատին խայթուածքը, անապատին մօտիկ այս գիւղին մէջ, կրնար դէշ հետեւանքներ ունենալ։ Զբօսաշրջիկին թեւը սկսաւ ուռիլ։ Քըրտինքը կը վազէր իր ճակատէն, իր երեսներէն վար։ Աւելի քան ցաւը որ տանելի էր տակաւին, վախն էր որ կ'անհանգըստացնէր Ֆրանսացին։

Ճիշդ էր, մինակը չէր, կազմակերպուած խումբի մը մէջ կը գտնուէր, բայց հիւանդանալ, թերեւս հիւանդանոց մըտնել իր բնակած քաղաքէն 6 – 8000 քիլոմեթր հեռու տեղ մը, վախ կ'ազդէր իր վրայ։ Թեւը կը շարունակէր ուռիլ։ Անիծեց ուզբեկ միջատը կոշտ բառերով, բարձրաձայն, ֆրանսերէն։

Ինթուրիսթի երկու պաշտօնեաները քանի մը խօսք փոխանակեցին իրարու հետ. Սօնիա դարձաւ դէպի խայթուած մարդը.

– Շատ հոգ մի ընէք, հիմա ձեզի կ'առաջնորդեմ հիւանդանոց, ասեղ մը կ'ընենք եւ կը հանգստանաք. թերեւս ալ կըրնաք ընկերակցիլ յետոյ ձեր խումբին եւ երթալ Խիվա։

(Շար. 1)

2000 ԹՈՒԱԿԱՆԻ ԲԱԲԵԼՈՆԸ

Երկլեզուութիւնը որ վերջին տասնամեակներուն հետզհետէ աւելի ուշադրութեան ու խնամքի նիւթ կ'ըլլայ, Ի. դարուն յատուկ կալուած մը չէ։ ԺԸ. եւ ԺԹ. դարերուն Լուիզիանայի գոլէճներուն մէջ մինչեւ կէսօր դասերու եւ խօսակցութեան լեզուն ֆրանսերէնն էր, կէսօրէ ետք անգլերէնը։ Նուվէլ Օրլէանի բոլոր աշակերտները երկլեզու էին։

Այս մարզին մէջ լաւագոյն օրինակ մըն է Լիբանանը ուր շուրջ մէկուկէս դարէ ի վեր ֆրանքեւարաբական ուսուցում կը տրուէր, իսկ 1943-էն ասդին, նաեւ անգլեւարաբական։

Երկլեզուութիւնը կը կայանայ երկու լեզուներու նոյն մակարդակի ծանօթութեան, գործածութեան մէջ։ Անոր շնորհիւ ենթական մտածումի, մշակոյթի երկրորդ աշխարհի մը կը ծանօթանայ որ հարստացնող ազդակ է եւ ամբողջացնող։ Այդ կարգի դաստիարակութիւն մը ի յառաջագունէ կը բացառէ ցեղապաշտութեան, ազգայնամոլութեան նեղ սահմանները եւ օտարին մերժումը։

Ֆրանսայի մէջ, 1902-ին նախատեսուած է երկրորդական ուսումին ընդհանրացնել երկու կենդանի լեզուներու ստիպողական ուսուցումը։ Փարիզի մէջ երկլեզու առաջին դպրոցը հիմնուած է 1932-ին։ Ան շարունակուած է մինչեւ Բ. աշխարհամարտը։ Յետոյ, պատերազմէն ետք Գերմանիայէն բաժնուած Սարի շըրջանին մէջ կիրարկուած է երկլեզու ուսուցում։ Դիւրին չէ եղած ատիկա, որովհետեւ շրջանը ոչ միայն դպրոցական շէնքերու, դասագիրքերու, ուսուցիչներու, այլ նաեւ աշակերտներուն համար հացի ու կաթի անգամ պակաս ունեցած է։ Ուսուցիչներու պակասը լրացնելու համար ֆրանսախօս ուսանողներ հրաւիրուած են որպէսզի աշակերտներուն հետ իրենց լեզուն խօսին, կատարելով նախկին շրջաններու բարեկեցիկ ընտանիքներուն մէջ գործող «կուվեռնանթ»ներուն դերը։ Սարի նոր սերունդը այդ ձեւով իւրացուցած է երկլեզուութիւնը, իսկ Սարպրիւքի համալսարանը Եւրոպայի երկլեզու առաջին համալսարաններէն եղած է, եթէ ոչ առաջինը։

Շրջանի ֆրանսական իշխանութիւնները ամէն բան ըրած են նիւթական եւ մանկավարժական օգնութիւն հասցնելու Սարի դպրոցներուն, որպէսզի չկազայ մանկապարտէզէն մինչեւ համալսարան անոնց երկլեզու ուսուցումը, հակառակ որ այդ շրջանին թէ՛ Ֆրանսայի, թէ՛ անդրծովեան շրջաններու ֆրանսացի դպրոցականները միմիայն ֆրանսերէնով ուսում կը ստանային։ Պէտք եղաւ սպասել մինչեւ 1980-ական թուականները որպէսզի ֆրանսական իշխանութիւնները հրաժարին միայն ֆրանսախօսութեան շրջանակէն ու դիմեն դէպի լեզուական բազմազանութիւն։ Բան մը որ կէս դարու յապաղումով ուշադրութեան առարկայ կ'ըլլար։

Այսօր այնպէս կը նկատուի որ Բաբելոնի աշտարակաշինութեան անէծքը թօթափելու բոլոր պայմանները ստեղծուած են. բայց կան առնուելիք քայլեր. պէտք է դպրոցական կեանքի առաջին քայլէն փոխանակ մէկի, երկու լեզու սորվեցնել, յետոյ պէտք է լուծել ուսուցիչներու պատրաստութեան յաւիտենական խնդիրը։

«Երկլեզու աշխարհ» ընկերակցութիւնը մօտ կէս դարէ ի վեր այս ուղղութեամբ աշխատանք կը տանի, կառավարութիւններուն յիշեցնելու համար բազմատարրութեան կարեւորութիւնը եւ պաշտպանելու լեզուներու եւ մշակոյթներու զանազանութիւնը որ մարդկութեան ժառանգութեան մաս կը կազմէ։

Եթէ քաղաքական աշխարհը չընդդիմանայ ծրագրին, 2000 թուականին նախկին Բաբելոնի մէջ (Իրաք) համաժողով մը տեղի պիտի ունենայ «Խաղաղութիւնը՝ լեզուներու ճամբով» թեմային շուրջ։ Եթէ իրականանայ, այդ ձեռնարկը առիթ պիտի տայ նորովի վերարժեւորելու Բաբելոնի առասպելը, ինչպէս թելադրած էր լեզուներու մասնագէտ Ումպէրթօ Էքօ։

ԲԱՂՀԱՆ

ՊՏՈՒՂՆԵՐՈՒ ԵՒ ԲԱՆՋԱՐԵՂԷՆՆԵՐՈՒ ՕԳՏԱԿԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ ՆՈՐԱԳՈՅՆ ՅԱՅՏՆԱԲԵՐՈՒՄՆԵՐԸ

Ամերիկեան աւելի քան 20 ընկերակցութիւններ եւ խմբակներ, որոնց կարգին Ամերիքըն Հարթ Ասոսիէյշըն եւ Ամերիքըն Քէնսըր Սոսայիթի, Փետրուարի վերջերուն կոչ կ'ուղղէին կառավարութեան, որ սննդապիտութեան մարզին մէջ բնակչութեան տրուելիք յառաջիկայ թելադրանքներուն մէջ պտուղները եւ բանջարեղէնները հիմնաքար դարձնէ [illegible] սննդականոնի մը։

Արդարեւ, ըստ մասնագէտներու, Միացեալ – Նահանգներու մէջ մահուան գլխաւոր վեց հիւանդութիւններէն հինգը սննդականոնի կապուած է։ Այս հիւանդութեանց կարգին են սրտի հիւանդութիւնը, քաղցկեղը, կաթուածը եւ շաքարախտը։

Ամերիքըն Քէնսըր Սոսայիթիի նախկին նախագահ Տոքթոր Տէյվիտ Ռոզընթալ կ'ըսէ, թէ ստոյգ կերպով փաստուած է, թէ անոնք, որոնք օրական հինգ կամ աւելի բաժին պտուղ եւ բանջարեղէն կ'ուտեն՝ քաղցկեղի նուազ վտանգ կը դիմագրաւեն։

Մինչ բոլոր քաղցկեղներուն մէկ – երրորդը ծխախոտի գործածութեան կապուած է, այլ մէկ – երրորդ մը սննդականոնի հետ կապ ունի, կը յայտնէ ան։

Պտուղներու եւ բանջարեղէններու մասին ուսումնասիրութիւնները յատկապէս թափ ստացած են վերջերս եւ գիտնականներ արդէն բազմաթիւ նոր յայտնաբերումներ կատարած են։

Պոսթընի Թաֆց համալսարանի գիտնականներ ամերիկեան երկրագործութեան նախարարութեան թելադրանքով կատարած են ուսումնասիրութիւն մը եւ մշակած քննութիւն մը՝ գտնելու համար բանջարեղէններու եւ պտուղներու անթիօքսիտան յատկութիւնները եւ անոնց անթիօքսիտան համեմատութիւններուն համաձայն զանոնք ցանկագրած են։

Գիտնականները մուկերու եւ մարդոց մօտ փորձարկումներ կատարած են փաստելու համար թէ անթիօքսիտանները

առողջապահութեան համար օգտակար են:

Փորձարկումները ցոյց տուած են, թէ չոր սալորը, որ մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելէ իբրեւ պնդութեան դէմ միջոց, շատ աւելի անթիօքսիտան կը պարունակէ, քան որեւէ այլ պտուղ կամ բանջարեղէն: Անոր կը յաջորդեն չամիչը եւ թութը, ապա՝ կաղամբի զանզուր տեսակներով տեսակը, եւ սալը եւ չոմինը:

Անթիօքսիտանները նիւթեր են, որոնք կը միջամտեն լիցքաւորուած մասնիկներու կողմէ բջիջներու պատճառած վնասները զարմանելու համար:

Պտուղները եւ բանջարեղէնները հարուստ են անթիօքսիտաններով, որոնց կարգին են կարմիր գինիին մէջ գտնուող ռեսվերաթրոլը, ելակը կարմիր դարձնող եւ մորթիյը կապոյտ դարձնող անթոսիանինը, ինչպէս նաեւ՝ Ա. Սէ եւ Է կենսանիւթերը:

Թաֆցի խմբակը կը նշէ, թէ միակ սննդանիւթ մը մեկուսացնելու եւ զայն իբրեւ յաւելեալ օգտակար նիւթ գործածելու ճիգերը անօգուտ են: Ընդհակառակն, գիտնականներու միջազգային խմբակ մը անցեալ շաբաթավերջին կը յայտնէր, թէ քաղցկեղ կանխարգիլելու նպատակով մեծ համեմատութիւններով պեթա քարոթէն առնելը կրնայ վտանգաւոր ըլլալ:

Անդարան Ռոպըրթ Փրայըրի կարծիքով, «անթիօքսիտաններու խառնուրդն է, որ աւելի օգտակար է քան անոնցմէ որեւէ մէկը՝ առանձին»:

ՔԱՂՑԿԵՂԻ ՎՏԱՆԳԸ ՆՈՒԱԶԵՑՆՈՂ ԲՈՒՍԱԿԱՆ ՆՈՐ ԳՏՆՈՒԱԾ ՆԻՒԹԵՐ

Միւս կողմէ, գիտնականներ անցեալ ամիս կ'ըսէին, թէ պտուղներու եւ բանջարեղէններու մէջ յատուկ նիւթեր քաղցկեղային երեք տարբեր տեսակի բջիջներու աճը կը դանդաղեցնեն եւ նոյնիսկ կը կասեցնեն:

Խնդրոյ առարկայ նիւթերը կը պատկանին իզոփրոնէյիտ կոչուած խմբակին, որուն մաս կը կազմեն աւելի քան 22 հազար քիմիական նիւթեր: Լիմոնէն, որ լեմոնին թթու համ կուտայ եւ լիքափէն, որ լոլիկին կարմիր գոյն կուտայ, իզոփրոնէյիտի օրինակներ են, որոնք քաղցկեղի զարգացումը կը կասեցնեն:

Ուիսքընսին – Մէտիսըն համալսարանի անդարան – հետազօտող Չարլզ Էլսըն եւ անոր խմբակը ուսումնասիրած են երկու իզոփրոնէյիտ, կամմա – թոքոթրինէնոլ եւ պեթա – իոնոն:

Էլսըն, Թաֆցի գիտնականներուն նման, կը նշէ, թէ շատ աւելի լաւ է մեծ համեմատութեամբ պտուղ եւ բանջարեղէն ուտել քաղցկեղի վտանգը նուազեցնելու համար, քան յաւելեալ նիւթերու փնտռել:

Էլսընի խմբակին ուսումնասիրութիւնները ցոյց տուած են, թէ քաղցկեղային բջիջները աւելի զգայուն են վերոնշեալ երկու նիւթերուն հանդէպ, քան բնական բջիջները եւ թէ այս երկու նիւթերը աւելի ուժեղ ազդեցութիւն ունին միասնաբար, քան առանձինն:

Հետազօտողը կ'ըսէ, թէ ուսումնասիրութեան արդիւնքները կ'ամրապնդեն այն գաղափարը, թէ բոյսերով հարուստ սննդականոն մը օգտակար է, որովհետեւ բազմաթիւ տեսակի նիւթեր կը պարունակէ:

Անոր խմբակը գտած է, թէ կամմա – թոքոթրինէնոլը արեան քաղցկեղէ եւ կուրծքի քաղցկեղէ տառապող մարդոցմէ առնուած քաղցկեղային բջիջներու աճը կը դանդաղեցնէ:

Անիկա գտած է նաեւ, որ պեթա – իոնոնը կը կասեցնէ արեան քաղցկեղի, կուրծքի եւ հաստ աղիքի քաղցկեղներու բջիջներու աճը:

Էլսըն կը յայտնէ, թէ երկու նիւթերը ուղղակի քաղցկեղային բջիջներու աճը չեն խափաներ, այլ անոնք կը ջնջեն անզիմ մը, ինչ որ, կ'ենթադրուի, թէ քաղցկեղային բջիջները կը զրկէ քիմիական միջանկեալ նիւթերէ, որոնց կարիքը ունին բազմապատկուելու համար:

ՎԻԺԵԼԻ ԼԱՄԱՆ

Փէքինի մէջ ոստիկանական խիստ հըսկողութեան տակ ապրող երկու մանչուկներ կան, մէկը ինը, միւսը տասը տարեկան: Երկուքն ալ Թիպէթի նախորդ լամային վերամարմնաւորումը կը նըկատուին, բայց տարբեր հեղինակութիւններէ: Առաջինը որպէս այդ ընդունուած է Փէքինի կողմէ. կը կոչուի Կըյալցէնի Նորպու, ինը տարեկան է: Զաւակն է Թափառաշրջիկ ընտանիքի մը ու չորս տարիէ ի վեր պուտտայական գրութիւնները կը սորվի: Միւսը Կէտհուն Չոէքյի Նյիմա կը կոչուի, տասը տարեկան է եւ կը կարծուի որ ընտանիքին հետ խիստ հսկողութեան տակ կ'ապրի, այն օրէն ի վեր երբ տալայ-լաման զինք որպէս իրեն յաջորդ ճանչցած է 1995-ին: Այդ ընտրութեան Փէքին խըստիւ հակառակած է, պնդելով որ իրաւունք ունի միջամտելու:

Առաջին թեկնածուն Թիպէթի մայրաքաղաքը գացած է Մայիսի վերջին ու ըստ պաշտօնական մամուլին, պուտտայականներու եւ Թիպէթի աւելի քան 100 լամաներուն ջերմ ընդունելութեան արժանացած է: Տղեկը գացած է հոն յարգանք մատուցանելու Պուտտայի հոն պահուած արձանին: Արարողութենէն ետք ան էջեր արտասանած է պուտտայական գրութիւններէ ու աղօթած՝ բարեբերութեան, խաղաղութեան եւ կայունութեան համար:

Նոյն այցին մասին Հոնկ-Գոնկի թերթ մը ըսած է թէ Լհասայի գլխաւոր տաճարը զինուորներով շրջապատուած է ու այցը տեղի ունեցած է լարուած մթնոլորտի մէջ: Երիտասարդ կրօնաւոր մը դիտել տուած է թէ եթէ տղեկը իսկապէս նախորդ լամային վերամարմնաւորումը ըլլար, կառավարութիւնը այդ աստիճան խիստ միջոցներու դիմելու պէտք տեսած չէր ըլլար: Թերթը ըսած է տակաւին թէ հազիւ ժամ մը տեւած է այցը եւ ուխտաւորները սովորականէն նուազ եղած են: Քաղաքին վաճառատուներու ցուցափեղկերուն մէջ 1989-ին մահացած նախորդ լամային լուսանկարներուն հազուադէպօրէն ընկերացած են անոր վիճելի վերամարմնաւորումին նըկարները:

Թ.Ա.Թ.

ՊՏՈՒՂՆԵՐՈՒ ԵՒ ԲԱՆՋԱՐԵՂԷՆՆԵՐՈՒ ՍԷ ԿԵՆՍԱՆԻՒԹԸ ԿԸ ՆՈՒԱԶԵՑՆԷ ՔԱՂՑԿԵՂԻ ՎՏԱՆԳԸ

Քանի մը շաբաթ առաջ գիտնականներ կը վերահաստատէին յաճախ տրուած այն խրատը, թէ պէտք է մեծ համեմատութեամբ պտուղ եւ բանջարեղէն ուտել անոնց պարունակած Սէ կենսանիւթին պատճառով:

Պեթեստայի ամերիկեան առողջապահութեան ազգային հիմնարկի գիտնականներու համաձայն, պտուղներու եւ բանջարեղէններու մէջ գտնուող Սէ կենսանիւթով հարուստ սննդականոն մը կրնայ նուազեցնել քանի մը տեսակ քաղցկեղէ տառապելու վտանգը:

«Ճըռնըլ աֆ տի Ամերիքըն Մետիքըլ Ասոսիէյշըն»ի մէջ գրելով, Մարք Լիվայն կ'ըսէ, թէ փաստուած է, որ օրական հինգ պտուղ եւ բանջարեղէն ուտելը ստամոքսային, աղիքային եւ շնչառական դրութեան քաղցկեղներու վտանգը կը նուազեցնէ: Ան կ'աւելցնէ, որ տակաւին յստակ չէ, թէ ասոր պատճառը առանձինն Սէ կենսանիւթն է կամ այս վերջինը եւ այլ նիւթեր կամ ալ Սէ կենսանիւթէն անկախ նիւթերու գոյութիւնն է:

Լիվայնի եւ անոր խմբակին տեղեկագիրը կ'ըսէ, թէ անհրաժեշտ է օրական պտուղներէ եւ բանջարեղէններէ 200 միլիկրամ Սէ կենսանիւթ ստանալ կարգ մը քաղցկեղներու վտանգը նուազեցնելու համար:

Այսուհանդերձ, կը յայտնէ անիկա, փորձարկումները ցոյց տուած են, թէ իբրեւ դեղահատ Սէ կենսանիւթ ստանալը վերոնշեալ քաղցկեղներու հաւանականութիւնը չի նուազեցներ:

Սէ կենսանիւթը կամ ասքորպիք թթուն բնականաբար չարտադրուիր մարմնին մէջ, այլ անիկա մէկն է կենսական 13 նիւթերէ, որոնց մարմինը կարիքը ունի անհրաժեշտ ձեւով գործելու համար:

Տեղեկագիրը պատրաստող հետազօտողները կ'ըսեն միւս կողմէ, թէ սխալ է ժողովրդային այն տեսակէտը, թէ Սէ կենսանիւթի մեծ համեմատութիւններ՝ 1000 միլիկրամ կամ աւելի, կրնան կանխարգիլել կամ բուժել հասարակ հարբուխը:

Այն հիւանդները, որոնք որոշ շահ մը կը քաղեն, անոնք են, որոնք հաւանաբար Սէ կենսանիւթի պակաս ունին, կը յայտնէ անիկա, աւելցնելով, որ մէկ կրամ եւ աւելի Սէ կենսանիւթի համեմատութիւններ կարգ մը մարդոց մօտ վտանգաւոր հետեւանքներ կրնան ունենալ:

Ըստ տեղեկագիրին, պտուղներու եւ բանջարեղէններու մէջ Սէ կենսանիւթի համեմատութիւնները կախեալ են եղանակէն, գնուած վայրէն եւ խանութներու մէջ մնացած տեւողութենէն:

Անիկա կ'ըսէ, թէ սուփըրմարքէթէն գնուած պրոքոլին բաղդատած ցանուած վայրէն գնուած բանջարեղէնին՝ կրնայ իր Սէ կենսանիւթին 33 առ հարիւրը կորսնցնել:

Բանջարեղէնները խաշելը կենսանիւթին 50-էն 80 առ հարիւրը կը կորսնցնէ:

Գիտնականները կը թելադրեն բանջարեղէնները նուազագոյն ջուրով կամ մայքրօուէյվ փուռով եփել կենսանիւթի կորուստը նուազեցնելու համար:

Պատրաստեց՝
«Ազդակ» Ա. Ա. ՊՕՅԱՃԵԱՆ

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԱ.

– Ուրեմն ձեզ տեսնելու եկած եմ:

– Բայց կը ներէք, ես ձեզ չեմ ճանչնար կոր:

– Այդ խնդիր չէ:

– Ձեր անունը չնորհ ընէիք ըսելու:

– Վահէ Լեւենց, – պատասխանեց Համբիկ:

– Այդ անունը առաջին անգամ է, որ կը լսեմ:

– Ուրիշներ շատ լսած են ... Հայաստանի լեռներուն մէջ:

– Ինչ որ է ... ի՞նչ բանի համար ուզեցիք զիս տեսնել:

– Շատ կարեւոր ու կենսական խնդրի մը համար, – պատասխանեց Համբիկ՝ չափազանց լուրջ դէմք մը առնելով:

– Անձնակա՞ն խնդիր մըն է:

– Մենք անձնական խնդրով չենք զբաղիր, – գոչեց Համբիկ, – երբ ազգին եռանդներէն արիւնը հեղեղի պէս կը հոսի՝ դաւաճանութիւն է անձնական խնդրով զբաղիլ:

– Չեմ հասկնար, թէ ի՞նչ ըսել կ'ուզէք:

– Ըսել կ'ուզեմ, որ ես եկած եմ ձեր մօտ ամբողջ խումբի մը կողմէ:

– Ի՞նչ խումբ է այդ, – հարցուց Բարսեղ աղա, որ կը սկսէր անախորժ տպաւորութիւն մը կրել այդ երիտասարդէն:

– Կամաւորական խումբ, – պատասխանեց Համբիկ:

– Ձի՞ս ալ կ'ուզէք կամաւոր արձանագրել, – հարցուց Բարսեղ աղա կատակաբանելով:

– Դուք մարտական ուժ մը չէք ներկայացներ:

– Շատ ճիշդ է:

– Բայց փոխարէն դրամական ուժ մըն էք:

– Այդ սխալ է, – պատասխանեց Բարսեղ աղա, որ արդէն կռահած էր անծանօթ երիտասարդին այցելութեան շարժառիթը:

– Մենք գիտենք ձեր նիւթական կարողութեան չափը ... եւ, կարծեմ ձեր աղջիկը ամուսնացուցիք Սահակ էֆէնտիի տղուն՝ միւսիւ Տիրանին հետ:

– Այո, բայց չեմ հասկնար, թէ այդ ամուսնութիւնը ի՞նչ կապ ունի ...

– Այդ փառաւոր հարսնիքը ապացոյց մըն է ձեր նիւթական կարողութեան, որովհետեւ եթէ այդ կարողութիւնը չունենայիք, Պոլսէն փախստական մեկնելէ շաբաթ մը ետքը ձեր աղջիկը չէիք ամուսնացուներ:

– Այդ ամուսնութիւնը արդէն ամիսներէ ի վեր որոշուած ու կարգադրուած բան մըն էր, – պատասխանեց Բարսեղ աղա, բայց ինչ որ ալ ըլլայ, ձեզի բացատրութիւն տալու պարտական չեմ, դուք սա ձեր այցելութեան պատճառը ըսէք:

– Երեք – չորս հարիւր հոգինոց կամաւորական խումբ մը կազմած ենք:

– Կազմեցէք, ինծի ինչ ...

– Ամէնքս ալ մահը աչքերնիս առած մարդիկ ենք, վրէժխնդրական ոգիով լեցուած:

– Ես ատանկ բաներով չեմ շահագրգռուիր եւ համամիտ ալ չեմ:

– Ձեր համամտութիւնը նշանակութիւն չունի մեզի համար, – ըսաւ Համբիկ:

– Ուրեմն ի՞նչ է ձեր ուզածը:

– Մենք՝ անձնազոհութիւն, ձենէ՝ նիւթական զոհողութիւն, մենք կեանքերնիս պիտի տանք, դուք ալ պարտաւոր էք ձեր դրամը տալու:

– Ես ատանկ բաներու չեմ խառնուիր: Արդէն դրամ տալու ալ ո՛չ տրամադրութիւն ունիմ եւ ո՛չ ալ կարողութիւն:

– Կը խնդրեմ, որ վիճաբանութիւնը չերկարենք ու քիչ մը գործնական ըլլանք: Գիտէ՞ք, թէ ինչ կը նշանակէ երեք – չորս հարիւր հոգի զինել, անոնց վառօդ ու փամփուշտ հայթայթել եւ միանգամայն անոնց սնունդը գոնէ մէկ ամսուան համար ապահովել:

– Չեմ գիտեր եւ չեմ ալ ուզեր գիտնալ:

–Առնուազն հինգ հարիւր հազար տըրախմի պէտք է:

– Այդ գումարը ե՞ս պիտի տամ, – գոչեց Բարսեղ աղա:

– Ոչ, դուք ձեր բաժինը պիտի տաք, ինչպէս նաեւ Սահակ էֆէնտին, – պատասխանեց երիտասարդը:

– Ուրիշ ո՞վ պիտի տայ, տեսնենք:

– Այդ մեր գիտնալիք բանն է ... արդէն տուողներ եղած են, կուտան կոր ու պիտի տան, փառք Աստուծոյ, բաւական հարուստներ ունինք այստեղ:

– Ըսել է՝ մենէ առաջ ուրիշներուն դիմում ըրիք:

– Բնականաբար:

– Կրնա՞ք ըսել, թէ որո՞ւ դիմեցիք եւ ի՞նչ տուին:

– Անուններ չենք կրնար տալ, եւ ասիկա ձեր օգտին համար է: Այս տեսակ նուիրատուութիւնները պէտք է ծայր աստիճան գաղտնի պահուին, որպէսզի ոչ ոք վտանգուի ... դուք կրնաք վստահ ըլլալ, որ ձեր անունը երբեք պիտի չիմացուի, պայմանով, որ դուք ալ, ձեր կողմէ, նոյնքան գաղտնապահութիւն ցոյց տաք:

– Ես կ'ուզէի վեր ի վերոյ հասկնալ, թէ ուրիշները ի՞նչ տուած են:

– Սա չափը կրնամ ըսել, որ մինչեւ հիմա ամէն մարդ իրեն համար որոշուած գումարը տուաւ:

– Ո՞վ կ'որոշէ կոր այդ գումարը:

– Կամաւորական խումբի կեդրոնական յանձնախումբը, որուն անդամներէն մէկն ալ ես եմ:

– Ուրեմն ինծի ու Սահակ էֆէնտիին համար ի՞նչ գումար որոշեցիք:

– Հինգական հազար տրախմի, – պատասխանեց Համբիկ, – կարծեմ չափազանց գումար մը չէ, եւ ոչ ալ ձեր կարողութենէն վեր:

– Ամէն մարդ իր նիւթական կարողութիւնը ինք գիտէ ... ինծի համար այդ գումարը չափազանց է:

– Կեդրոնական յանձնախումբին որոշումը այդ է:

– Կրնայ ըլլալ, բայց իմ որոշումս ալ տարբեր է:

– Ի՞նչ է արդեօք ձեր որոշումը:

– Այստեղ աւելի հայի կարօտ խեղճ անօթիներ կան, անոնց պատրաստ եմ ձեռքէս եկած փոքրիկ օգնութիւնը ընելու, բայց այդ տեսակ գործերու համար դրամ չեմ տար:

– Յանձնախումբին կողմէ պաշտօն ունիմ ձեզի յայտարարելու, թէ մեր որոշումը անդառնալի է, եւ անոնք, որ իրենց սահմանուած գումարը չեն վճարեր, պարտազանց կը նկատուին:

– Ինծի պարտազանցներուն ցանկին մէջ անցուցէք, – պատասխանեց Բարսեղ էֆէնտի հեգնական ժպիտով մը:

– Պիտի խնդրէի, որ կատակի ձեւով չվերաբերուէիք մեր պահանջումին հանդէպ, ըսաւ Համբիկ լուրջ ձեւով մը, – խնդիրը կրնայ տարբեր հանգամանք ստանալ:

(Շար. 73)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

ՀՈՒՐԻԿ ԴԱՏԱՒՈՐԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

ՕԺՈՒՆԻ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ

ՓԱՐԻԶ. – Տէր եւ Տիկին Վազրիկ Շըտիկեան 1000 ֆրանք (ստանալ՝ «Յառաջ»էն)։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ

ՓԱՐԻԶ.— Զուլալ Գափանճեան 200 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Սէն–Մորիս Տը Փէնոյի «Անահիտ» մասնաճիւղը, կը ցայ 27 տարիներու գործունէութիւն ունեցող ընկերուհիին՝ Մարիամ Տէյիրմէճեանի անակնկալ մահը եւ իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ հանգուցեալին ընտանեկան պարագաներուն։

ՔԱՌԱՍՈՒՆ ԱՒՈՒՐՔ

վախճանման

ՆՈՐԻՆ ՍՈՒՐԲ ՕԾՈՒԹԻՒՆ ՏԷՐ ՏԷՐ ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.

Ծայրագոյն Պատրիարք–Կաթողիկոսին Ամենայն Հայոց

Կիրակի, Օգոստոս 8, ժամը 10.30–ին

Հայաստանեայց բոլոր եկեղեցիներուն մէջ «Քառասունք»ի Հոգեհանգստեան Սուրբ Պատարագ պիտի մատուցուի

Ի ՀԱՆԳԻՍՏ

ԵՐՋԱՆԿԱՅԻՇԱՏԱԿ

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.

ՍՐԲԱԶՆԱԳՈՅՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻՆ

Ամէնուս՝ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյն անխտիր բոլոր հոգեւոր զաւակներուն պարտքն է, այդ օր, եկեղեցի փութալ եւ «ի խորոց սրտի» երախտագէտ աղօթքներով ձայնակցիլ պաշտամունքային աղօթքներուն, որպէսզի Տէրը իր Երկնային Օթեւանէն՝ մեզ յաւիտեան պահէ երանեալ Հայրապետի լուսեղէն ներկայութեան հաղորդութեան մէջ։

«Յաւիտենական յիշատակն Արդարոց օրհնութեամբ եղիցի»

ԴԻՒԱՆ
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

(Շար. Ա. էջէն)

կ'անդրադառնայ թէ գործը դիւրին չէ եւ թէ իր այն յայտարարութիւնը որ՝ մարդկային իրաւունքներու պատերազմն է որ յաղթական ելաւ հեռու է իրականութեան համապատասխանելէ։

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ եզան միսի արտածման արգելքը վերցաւ Պրիւքսէլի յանձնախումբին կողմէ, ինչ որ Ֆրանսա կանխահաս կը գտնէ։ Ըստ սպառողներու միութիւններուն եւ բժիշկներուն, վարակման վտանգը կը մնայ։

ԳԱՆՍԱՐ ԱՆՇԷՆԷԻ վերջին թիւը (Յուլիս 28) չէ վաճառուած Մարոքի մէջ, թէեւ բոլոր թիւերը հասած էին։ Երգիծաթերթը իր առաջին էջը նուիրած էր Հասան Բ.ի, բառախաղ խորագրով մը՝ «Նոթր ամի լը ռուէ», այսինքն՝ խորամանկ, անխիղճ։ Այս առթիւ, Գանսարի տնօրէնը՝ Գլօտ Անժելի ըսած է. – «Եթէ երիտասարդ թագաւորը կ'ուզէ փաստել որ իր երկիրը դէպի ժողովրդավարութիւն կ'ընթանայ, պարտի հրահանգներ տալ իր բացատրութիւններուն յարգելու համար Մարոքցիներու իրաւունքը օտար թերթեր կարդալու»։

ՄԱՐՈՔԻ նոր թագաւորը իր ելոյթով յայտնեց թէ կը շարունակէ իր հօրը քաղաքականութիւնը դէպի ժողովրդավարութիւն եւ ապա արձակում շնորհեց 7988 բանտարկեալներու, որոնք քրէական յանցագործներ էին։

ԼԵՆԻՆԻ մէկ արձանը Պէրլին պիտի վերադառնայ եւ տեղ գտնէ հրապարակի մը վրայ, Պատին տապալումէն տասը տարի ետք, նախկին արեւելեան Գերմանիոյ կարօտախտէն տառապողներու նախաձեռնութեան շնորհիւ։ Գտնուած Ռուսաստան, ան պիտի իշխէ Թրեփթովի պրոլետարական թաղին։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԳԱՐԷԳԻՆ Ա.

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՎԱԽՃԱՆՄԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կիրակի, Օգոստոս 8, ժամը 10–ին

Պատարագը կը մատուցանէ եւ հոգեհանգստեան հանդիսաւոր արարողութեան կը նախագահէ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐԷՃԵԱՆ

Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Հարաւային Ֆրանսայի Հ.այոց

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ Մայր Եկեղեցւոյ Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝

Խաչիկ Երլմազեանի

Մայր Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւը եւ Վարչական խորհուրդը կը հրաւիրեն բարեպաշտ ժողովուրդը Հայոց, ներկայ գտնուելու ու միաձայնաբար աղօթելու մեր ժիրելի երանաշնորհ Հայրապետին հոգւոյն ի հանգիստ։

ՍԷՆ-ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԳԱՐԷԳԻՆ Ա.

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՎԱԽՃԱՆՄԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կիրակի, Օգոստոս 8–ին

Պատարագ ժամը՝ 10–ին։
Հոգեհանգիստ ժամը՝ 11.30–ին։
Կը պատարագէ եւ քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝

ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

ՆԿԱՏԻ ՌԻՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ – Գաշանի մասնաճիւղին՝

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Ի նպաստ Պելֆոնթէնի օգափոխութեան կայանին

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 16

Salle des Fêtes «Léo Ferré» de Bagneux

Animation : Orchestre «SPITAK»

ASSOCIATION ARMENIENNE
D'AIDE SOCIALE

FETE CHAMPETRE

AU

HOME ARMENIEN

107, avenue Maréchal Lyautey — 83700 SAINT-RAPHAEL

Dimanche 15 Août

10h — MESSE Chapelle Saint-Jean — Bénédiction du Raisin
A partir de 11h30 : *Bar — Buffet de Spécialités arméniennes*

ANIMATION
tout au long de l'après-midi :
EVELYNE ALTOUNIAN
MARTEN YORGANTZ
Danses traditionnelles

Pour les réservations : 04 94 19 51 50

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE

GRANDE FETE CHAMPETRE

A BELLEFONTAINE

LE DIMANCHE 8 AOUT A PARTIR DE 11 H

SPECTACLE PREPARE PAR LES COLONS
BAR, BUFFET, ANIMATIONS

VENEZ NOMBREUX

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը փնտռէ փորձառու ուսուցիչ կամ ուսուցչուհի մը Շաւիլի երկօրեայ դպրոցի Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերու հայերէնի ուսուցման դասաւանդութիւնները ապահովող։ Հետաքրքրուողներէն կը խնդրուի թեկնածութեան դիմումնագիր ներկայացնել ամէնէն ուշը մինչեւ Օգոստոսի վերջը։

Դիմումնագիրը հասցէագրել Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան ատենապետ՝ Պր. Հրայր Հրաչեանին։

Հասցէ. –
Mr Hraïr HERATCHIAN
33, rue Raspail
78140 Vélizy — Villacoublay

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS
DE FRANCE

MARSEILLE — *Section «Lola Sassouni» Bd-Oddo*

organise

un VOYAGE en ARMENIE

du 30 Septembre au 12 Octobre
Hôtel «Erépouni» - Demi-Pension
Tourisme magnifique programme
Taxe d'aéroport, visa inclus.
Prix Global :
6990 francs

Renseignements et inscriptions :
Tél : 04. 94. 32. 11. 87

Section *Naïri*/Beaumont-Marseille 12

du 5 au 12 Octobre
VOYAGE SPECIAL

Pèlerinage en Terre Sainte

8 jours / 7 nuits
6.450 Francs (départ Marseille)
(taxe aéroport incluse)
en pension complète et toutes visites incluses

NAZARETH — CESAREE — CAPHARNAUM — TABGA — JERICHO
JERUSALEM (son nom signifie "Cité de la Paix").

Arrivée au Mont des Oliviers, premier regard sur la Ville Sainte. Visite de BETLEEM et de la Basilique recouvrant la Grotte de la Nativité. Visite de Saint Jacques des Arméniens. Visite du Saint Sépulcre. Visite de la ville nouvelle et messe au Patriarcat Arménien. Tracé historique du Chemin de Croix. Célébration de la Résurrection.

Renseignements et inscriptions (heures de repas)

Tél. 04 91 87 13 48 — 04 91 93 67 97
Versement de 2.000 F à l'inscription par chèque à l'ordre de la C. B. A .F. Beaumont.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

70ème ANNIVERSAIRE

placé sous le haut patronage
de Mgr Norvan ZAKARIAN
Evêque des Arméniens
de la Région Rhône-Alpes

GRAND GALA : Les «Ballets GAYANE» et la participation des élèves des écoles de la CBAF de la Région Rhône-Alpes; — Dimanche 3 Octobre à 15h30 à la Salle Rameau à Lyon 1er.

EXPOSITION : «L'Arménie au Féminin»; — du 4 au 13 Novembre; à la Maison des Ecritures — 26, Place Bellecour à Lyon 2e.

CONFERENCE : Avec Anahide Ter-Minassian. — le 13 Novembre à 17h; à la Maison des Ecritures — 26, Place Bellecour à Lyon 2e.

DATE A RETENIR

La Croix Bleue des Arméniens de France — Section Chaville organise au profit de l'Orphelinat de Nork (Arménie)

un DINER DANSANT

le 25 Septembre à 20 heures 30,

animé par *MARTEN YORGANTZ*
et son orchestre

à l'«Atrium» de Chaville,
3, Parvis Robert Schumann,
Avenue Roger Salengro, 92370 Chaville

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 4
MERCREDI
4 AOUT
1999

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
Directrice: Arpik MISSAKIAN
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tel. : 01.47.70.86.60 Fax : 01.48.00.06.70
E-mail : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. Paris 15069-82 E

75րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.698 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 75e ANNEE — N° 19.698

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԼՂՀ

ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՊԱՇՏՕՆԱԶՐԿՈՒԱԾ

ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեան Օգոստոս 2-ի հրամանագրով վերջ տուած է Պաշտպանութեան նախարար Ս. Բաբայեանի պաշտօնին, անոր տեղ նշանակելով զօրավար Սէյրան Օհանեանը: Փոխուած է Ներքին Գործերու նախարար Արթուր Աղաբեկեանն ալ. անոր տեղ ալ նշանակուած է Բակօ Սահակեան: Ա. Աղաբեկեան պաշտօնի կը կոչուի Երեւան ու կը ղեկավարէ ընկերային ծրագիրներու պետական վարչութիւնը:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 2 / 3)

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

Յուլիս 31-ին վարչապետ Վ. Սարգսեան հանդիպում ունեցած է Ժողովրդական կուսակցութեան ներկայացուցիչներուն հետ որոնք գլխաւորուած էին Ազգային ժողովի նախագահ Կ. Դեմիրճեանով: Խօսելով «Միասնութիւն» դաշինքին ընտրական յաջողութեան մասին, վարչապետը համոզում յայտնած է թէ ան հիմ կը ծառայէ պետութեան յետագայ կայացման եւ տնտեսութեան զարգացման: Վ. Սարգսեան ցաւ յայտնած է որ բարձր պաշտօնատարներու շարքերը խիտ չեն եւ կառավարութիւնը կազմուած է «ունեցածը օգտագործելու» ճամբով: Ատիկա հետեւանք նկատած է տարիներով տարուած քաղաքային քաղաքականութեան բացակայութեան:

Հանդիպումին նիւթ եղած են տնտեսական ու կուսակցական խնդիրներ ալ: Վարչապետը գիւղատնտեսութեան մէջ «ցայտուն առաջխաղացում» կը նախատեսէ յաջորդ տարուան համար ու կը հաստատէ որ հակառակ դժուարութիւններու յառաջիկային 4 – 5 գործատուն բանալ կարելի կ'ըլլայ:

Որպէս «Միասնութիւն» դաշինքի նախագահներէն մէկը Վ. Սարգսեան կարեւոր նկատած է տեղական ինքնակառավարման մարմիններու ընտրութիւնները որոնք փորձաքար կ'ըլլան դաշինքին համար:

ՍՓԻՒՌՔ – ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ ՄԷՋ

Սփիւռք – Հայաստան խորհրդաժողովին նախապատրաստական յանձնաժողովի պատուիրակութիւն մը Յուլիս 30-ին Սահմանադրական Ատեանի նախագահ Գ. Յարութիւնեանի գլխաւորութեամբ մեկնած է Արժանթին, հանդիպում ունենալու տեղւոյն համայնքին հետ: Գ. Յարութիւնեան հանդիպում ունեցած է նախագահ Մէնէմի, բարձրաստիճան պաշտօնատարներու հետ: Քննարկուած են երկու երկիրներու յարաբերութիւնները զարգացնելու հեռանկարներ: Գ. Յարութիւնեանի ընկերացած են «Հայաստան» հիմնադրամի գործադիր տնօրէն Վ. Տէր – Ղեւոնդեան որ Արժանթինի նախկին դեսպանն էր:

ՓՈՂՈՑԱՅԻՆ ԱՌԵՒՏՈՒՐԸ ԱՐԳԻԼՈՒԱԾ

Երեւանի փոխ – քաղաքապետ Կ. Արէեան յայտարարած է թէ փողոցային առեւտուրը արգիլուած է վերջնական եւ անվերապահ կերպով: Մանրածախ առեւտուրը պիտի կեդրոնանայ յատուկ տաղաւարներու եւ շուկաներու մէջ: Փոխ-քաղաքապետը յանձնարարականներ տուած է բարեկարգելու կայարանամերձ հրապարակը եւ սպայի տան շրջակայքը:

ՍՓԻՒՌՔ – ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԺՈՂՈՎԻՆ ՆԻՒԹՈՎ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանի Մոսկուայի դեսպանատան մէջ Յուլիս 31-ին տեղի ունեցած է խորհրդակցութիւն մը Արտաքին Գործերու, Պաշտպանութեան նախարարներուն, Հայաստանի դեսպանին եւ տեղական կազմակերպութիւններու, միութեան ներկայացուցիչներու հետ, Սեպտեմբերի ըՍփիւռք – Հայաստան խորհրդաժողովին մասին: Վ. Օսկանեան շեշտելով ձեռնարկին կարեւորութիւնը, զայն նմանցուցած է 1918 – 1920 թուականներուն Թիֆլիսի ու Երեւանի մէջ տեղի ունեցած հանդիպումներուն: Ներկաները հարցումներ ուղղած են նախարարներուն եւ դեսպանին: Որոշուած է որ Ռուսաստանի 1,5 միլիոն նկատուած հայ համայնքէն 50 պատգամաւոր մասնակցի խորհրդաժողովին:

ԲԱՑՈՒՄ Ա. ԽԱՉԱՏՐԵԱՆԻ ԱՐՁԱՆԻՆ

Յուլիս 31-ին Երեւանի «Արամ Խաչատրեան» համերգասրահին առջեւ նախագահ Ռ. Քոչարեանի եւ Կ. Դեմիրճեանի ներկայութեամբ բացումը կատարուած է Ա. Խաչատրեանի արձանին որ գործն է քանդակագործ Եուրի Պետրոսեանի: Այդ առթիւ, ելոյթ ունեցած են փոխ – քաղաքապետ Կ. Արէեան, Կաթողիկոսական Տեղապահ Ներսէս Արք. Պօզաբալեան, Ս. Կապուտիկեան:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ մէջ երկու ճեպընթացներու զօրաւոր բախումը աղէտալի հետեւանք ունեցած է Օգոստոս 2-ին: Աւելի քան 500 մեռեալի խօսք կար (շատեր դեռ կը մնան քանդուած կառախումբերու մէջ ճզմուած) եւ աւելի քան 300 վիրաւորներու, որոնց մեծ մասը շատ ծանր վիճակի մէջ են: Արկածին պատճառը ազդանշանի սխալի մը կը վերագրուի: Զոհերու մեծ թիւին ալ կը բացատրուի անով որ օգնութիւնը շատ ուշ հասած է, աւելի քան 5 ժամ յետոյ եւ ճամբորդներն ալ շատ խռնուած էին կառախումբերու մէջ: Հնդկաստանի երկաթուղային մեծագոյն աղէտն է:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ նախագահը որոշելէ ետք որ հանրաքուէով ժողովուրդին պիտի դիմէ Սեպտեմբեր 16-ին «Ալժերիոյ քաղաքացիական համերաշխութեան» շուրջ, Օգոստոս 2-ին կոչ մը բրաւ որպէսզի Ալժերացիները զանգուածային ձեւով մասնակցին այդ հանրաքուէին: Կոչ մըն ալ բրաւ զինեալ խմբաւորումներուն որպէսզի յանձնուին ապահովութիւն տալով որ «արդարադատութիւնը հանդուրժող կ'ըլլայ»:

ՅՈՒԼԻՍ ամսուան ընթացքին կառքերու վաճառքը 22,5% յաւելում կրած է բաղդատմամբ նախորդ տարուան նոյն ամսուան, ինչ որ ոգեւորած վաճառորդները: Ֆրանսական կառքերու գլուխն է Ռընօ 80.336 կառքով, կը հետեւին Փէժօ՝ 51.186 եւ Սիթրոյէն՝ 31.230:

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ մէջ տօթին զոհերուն թիւը օրէ օր կ'աւելնայ եւ Օգոստոս 3-ին արդէն 218-ի հասած էր: Մեռեալներ կան նաեւ Թուրքիա (10) եւ եւրոպական կարգ մը երկիրներու մէջ: Ֆրանսայի Իզէրի նահանգին մէջ ալ վեց մանուկներ կայծակնահար եղած են, բայց կարելի եղած է իրենց կեանքը փրկել:

ՊՈԼՍՈՅ ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔԸ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

ՖԵՐԻԳԻՒՂԻ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՏԱԳՆԱՊԸ

«Մարմարա», Յուլիս 26-ի իր թիւով հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ.—

Ֆերիգիւղի վարժարանէն ազատ արձակուած տասը ուսուցիչներու հարցը ու այս վարժարանին աշակերտական թիւին անխափան նուազումը կը շարունակէ յուզել մեր հանրային կարծիքը: Ինչպէս յայտնի է, մենք ալ լայնօրէն կանգ առած էինք այս ցաւին վրայ: Ցաւը երկու է. ուսուցիչներուն պարագան՝ մէկ, դպրոցին պարագան՝ երկու: Բայց ասոնցմէ դուրս, եւ որպէս ամէնէն կարեւոր պարագայ, կայ մեր դպրոցներուն ընդհանուր վիճակը ու կրթական ծրագիրներու հարցը: Որովհետեւ ամէն ինչ անկէ կախեալ է:

Ի՞նչ պատահեցաւ որ, հակառակ որ մեր համայնքին թիւը չի պակսիր, դպրոցներու մէջ աշակերտներուն թիւը կը պակսի: Այս հարցումին իբր պատասխան՝ ոմանք կը յիշեցնեն թէ խառն ամուսնութիւնները բազմացած են, արտասահման մեկնողներ կան, ամուսնութիւններու թիւը նուազած է, եւայլն: Ոմանք ալ իրաւամբ դիտել կուտան որ մեր ժողովուրդը այլեւս բազմածին չէ: Ընտանիքները կը գոհանան մէկ զաւակով, առաւելագոյն պարագային՝ երկու զաւակներով: Չկան այլեւս հին ընտանիքները, որոնք երեք, չորս զաւակ աշխարհ կը բերէին: Այլ խօսքով համայնքին թիւը չի պակսիր, բայց կը պակսի մանուկներուն թիւը չափահասներու նկատմամբ:

Անատարակոյս, բացի մկրտութեան, յուղարկաւորութեան ու Ս. Պսակի նման պարագաներէ, որոնք Պատրիարքարանի հակակշռին տակ կը դառնուին, մենք վիճակագրութիւններ չունինք: Օրինակ՝ գիտենք թէ մեր վարժարաններուն մէջ քանի՞ աշակերտ կայ, բայց չենք գիտեր թէ օտար վարժարաններու կամ պետական վարժարաններու մէջ քանի՞ աշակերտ կայ: Խառն ամուսնութիւններու պարագային, զաւակներուն վիճակը ի՞նչ է, ի՞նչ համեմատութեամբ կորսուած են անոնք:

Բայց մեր կարծիքն այն է, թէ բոլոր այս հարցումներն ու պատճառաբանութիւնները երկրորդական կը մնան, որովհետեւ բո՛ւն հարցը ուրիշ տեղ է: Բո՛ւն հարցը պէտք է փնտռել տոհմիկ ու ազգային ապրումի, կամ գիտակցութեան անկումին մէջ, այս նիւթի շուրջ հետըզհետէ տարածուող զարմանալի անտարբերութեան մէջ: Մեր տոհմիկ ապրումներու գիծը, որ տասնամեակներէ ի վեր կը բարձրանար գոհացուցիչ վերելքով մը, վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին յանկարծ կէտի մը վրայ ուղղութիւն փոխեց ու սկսաւ վար գալ: Կը կարծենք որ քիչ մը ուշացանք ատիկա նշմարելու:

Մեզի հաղորդուեցաւ որ երէկ Գընալըի մէջ, այս նիւթին շուրջ, Պատրիարք Հօր նախագահութեամբ, խորհրդակցական ժողով մը գումարուած է Ֆերիգիւղի Թաղային Խորհուրդի անդամներուն հետ: Ստորեւ մանրամասնութիւններ.

Մեսրոպ Պատրիարք, Կիրակի, Յուլիս 25, ժամը 15.30-ին Գնալը Կղզիի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Խորհրդարանին մէջ ընդունեցաւ Ֆերիգիւղի Ս. Վարդանանց Եկեղեցւոյ Թաղային Խորհուրդի անդամները գլխաւորութեամբ Բ. Ատենապետ՝ Եդեսիա Թըրթըրի: Հանդիպման ներկայ եղան նաեւ Շահան Արք. Սվաճեան եւ Սահակ Աբեղայ Մաշալեան:

Թաղային Խորհուրդի անդամները մանրամասն տեղեկութիւններ հաղորդեցին Պատրիարքին, բացատրելով թէ ինչո՞ւ հարկաւոր նկատեր էին հրաժարական ուզելու Մերամէթճեան վարժարանի մէջ պաշտօնավարող ուսուցչուհիներէ:

Շահան Արք. ըսաւ, որ Թաղային Խորհուրդը սխալ ըրած է քանի որ այս մէկը վարժարանի մը ներքին գործը չէ, այլ համայնքային հարց է, ուստի նման կտրուկ միջոցի դիմելէ առաջ Թաղականները պարտաւոր էին նախ դիմել Պատրիարքարան եւ ստանալ Պատրիարքին համաձայնութիւնը: Բան մը, որ չէ եղած: Ան Թաղականներուն թելադրեց ուսուցիչները հեռացնելու տեղ պատճառը հասկընալ, թէ ծնողներ իրենց զաւակները ինչո՞ւ ազգային վարժարան չեն ուղարկեր: Եթէ պէտք է, ըսաւ օտար լեզուներու դասաժամերը բարձրացնենք, հայերէն լեզուն տասը ժամի տեղ վեցի իջեցնենք: Եթէ ուսուցիչները լաւ են, հայերէն սորվելու համար չորսը վեց ժամ բաւական է:

Պատրիարքը իրեն ներկայացուած տուեալները ուշադրութեամբ քննարկելէ յետոյ ըսաւ, որ կը հասկնայ Թաղային Խորհուրդի մատնուած նեղ կացութիւնը, քանի որ 12 հոգինոց դասարաններ կան, իսկ վարժարանի պիւտճէն մէջտեղն է: Հաստատեց, որ համայնքի անդամներու թիւը չի նուազիր, արտագաղթն ալ խիստ նուազած է: Բուն հարցը խառն ամուսնութիւններն են, որոնց համեմատութիւնը տեղ – տեղ հարիւրէն յիսունը կ'անցնի: Որքան ատեն, որ Թաղային Խորհուրդներ եւ Դպրաց Դասեր ձեռք ձեռքի չտան եւ մանկանց յատուկ ճոխ ծրագիրներ չմշակեն, եկեղեցական կեանքէ եւ Քրիստոնէական մթնոլորտէ հեռացող մեր պատանիները պիտի մեծնան առանց հաղորդուելու մեր հոգեւոր մշակոյթին հետ: Քրիստոնէական, եկեղեցական պսակը անհրաժեշտ չնկատողներ, խառն ամուսնութիւններ կնքելէ ետք բնականաբար կարիքը պիտի չզգան իրենց զաւակները ազգային վարժարան ղրկելու, ըսաւ Պատրիարքը:

Մեր հոգեւոր Պետը ընդգծեց, որ ինք մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայէ մեր քահանայից եւ ուսուցչաց դասերուն եւ չի փափաքիր որ անոնցմէ մինչեւ իսկ մէկը վնաս կրէ: Առանց անոնց, այս համայնքը չի գոյատեւեր: Պէտք է զգո՛յշ ըլլալ, որ անոնք նիւթապէս նկուն դիրքի չմատնուին, ըսաւ Պատրիարք Հայրը:

Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ

ՈՒԶԲԵԿ ՄԵՂՈՒՆ ՆԱԽԸՆՏՐԵՑ ՖՐԱՆՍԱՑԻՆ

(ԱՆՏԻՊ ՄԸ ԻՐ ԳՐԻՉԷՆ)

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

Երբ հանրակառքը հասաւ Ուրկէնչ եւ կանգ առաւ պանդոկին առջեւ, հրապարակին խոշոր ժամացոյցը կը հնչեցնէր 12-րդ զարկը: Կէս օր էր:

Խայթուած գրօսաշրջիկը խղճալի վիճակ մը ունէր, կ'ըսէր որ փորին մէջ անհանգստութիւն մը կը զգայ, ցա՞ւ: Վստահ չէր:

Սօնիա մօտեցաւ իր ընկերուհիին՝

– Չեմ կարծեր որ այս ժամուն հիւանդանոցը գտնել մեր արկածեալով, տանիմ մեր տունը: Հայրս արդէն տուն վերադարձած պէտք է ըլլայ: Կը նայի թէ ինչ պէտք է ընել, կ'ընէ:

Յետոյ դառնալով արկածեալին.

– Երթանք մեր տունը, ըսաւ Սօնիա, հայրս բժիշկ է:

Սօնիայի բնակած տունը պանդոկին մօտն էր: Լայնկեկ փայտէ դուռ մը մուտք կուտար բակի մը որուն երկու կողմերը կային մէկ մէկ բացօթեայ ուղանկիւնաձեւ օթեակներ: Հողէն քանի մը աստիճան վեր: Կահաւորուած էին: Կային գորգապատ նստարաններ: Իւրաքանչիւր օթեակ անցք կուտար դէպի բնակարանին խոհանոցը:

Սօնիա՝ որուն կը հետեւէր արկածեալը, բարձրացաւ ձախ կողմի օթեակը: Դիմացի օթեակին մէջ նստած էր կին մը գլուխը եւ դէմքին մէկ մասը ծածկուած վարդագոյն եւ սեւ խոշոր ծաղիկներով զարդարուած լաթով մը: Կը նայէր զարմացած Սօնիային եւ իր հետեւորդին եւեւէն: Ո՞վ էր այս օտարը որ կուգար բժիշկին տունը: Բժիշկը հիւանդ չէր ընդունէր իր բնակարանը: Գաղտնիք մը որ պիտի զգացնէր իր միտքը մինչեւ որ, իրիկուան մօտ, առիթ ունենար հարցուփորձել բժիշկին կինը: Տիկինը սովորութիւն ունէր իրիկունը, ճաշը պատրաստելէ վերջ հանգստանալ իր օթեակին մէջ, սպասելով իր ամուսնոյն տունդարձին: Երկու կիները կը խօսակցէին օթեակէ օթեակ:

Սօնիա խնդրեց գրօսաշրջիկէն որ պահ մը մնայ օթեակին մէջ եւ մտաւ տունէն ներս: Վերադարձաւ երկու վայրկեան վերջ, ընկերակցութեամբ մարդու մը: Վաթսուն տարեկանի մօտ կ'երեւար, դէմքը լաւ ածիլուած էր, մազերը արդէն տեղ տեղ ճերմկած, սանտրուած էին դէպի վեր: Անկասկած բժիշկն է, խորհեցաւ Ֆրանսացին, Սօնիային հայրը Ֆրանսերէն չէր գիտեր: Հայրը հարց կուտար ռուսերէն, աղջիկը կը թարգմանէր, խնդրեց որ ըսէր մանրամասնօրէն թէ ինչ կը զգար:

Ախտաճանաչման հանդիպումը երկար չտեւեց: Անցան դարմանումի: Նախ ներարկում մը ասեղով, յետոյ գաւաթ մը ջուր որուն մէջ քանի մը կաթիլ դեղին հեղուկ մը խառնուած էր: Հիւանդը, գրեթէ անմիջապէս հանդարտեցաւ: Ինքզինքը գտաւ: Ուզբեկ մեղուին այցելութիւնը իր մորթին վրայ տակնուվրայ ըրած էր իր ֆիզիքական էութիւնը: Տեսնելով որ կը զգային իրմով, վերագտաւ իր սովորական վիճակը եւ հետաքրքրութեամբ նայեցաւ իր չուրջը: Սօնիա կ'երթար ու կուգար անդադար: Բժիշկը, անկարող խօսակցելու իր հիւրին հետ, մտաւ բնակարանէն ներս, քաղաքավար ժպիտ մը իր դէմքին, մինչ գրօսաշրջիկը իր երախտագիտութիւնը կը յայտնէր իր լեզուով: Յաջողեցաւ նոյնիսկ աւելցնել «Սպասիպա» մը:

Սօնիա առաջարկեց Ֆրանսացիին որ պահ մը հանգստանայ կրկնակի գորգերով ծածկուած տախտին վրայ: Յետոյ պիտի երթային միասնաբար խումբին «Տամոն» պանդոկին մէջ որ միակն էր որ բաց էր օտար ճամբորդներու առջեւ այդ Ուրկէնչ քաղաքին մէջ: Արդէն գրօսաշրջիկները Ուրկէնչ եկած էին ուր ոչինչ կար հետաքրքրական անոնց համար, այդ պանդոկին պատճառաւ, որովհետեւ Խիվա ուր պիտի երթային կէսօրէ վերջ, պանդոկ չկար: Գոնէ այդպէս ըսին ինթուրիսթի մարդիկը:

* * *

Տունէն ներս, խոհանոցին մէջ, երկու կիները կէս օրուան ճաշը կը պատրաստէին խօսակցելով: Հոն ուր էր, Ֆրանսացի գրօսաշրջիկը չէր կրնար ամբողջովին լսել ինչ որ կ'ըսուէր, բայց քանի մը բառեր կը հասնէին իր ականջին: Ռուսերէն բառեր եւ ուրիշ կցկտուր բառեր՝ որոնք նման չէին ռուսերէնի: Մտադրած էր օտարը. կը մտածէր աւելի իր գլխուն եկածին վրայ քան կը հետաքրքրուէր խոհանոցէն եկող ձայներով: Պահ մը ականջ դրաւ սակայն: Արդեօք հայերէ՞ն էր խօսածնին, հայերէ՞ն, իր մայրենի լեզուն:

Այնպէս թուեցաւ իրեն թէ «հայ» բառը արտասանուեցաւ ներսը: Յետոյ՝ «Ջուր» ... կասկած չկար, հայ ընտանիքի մը տունն էր: Երբ Սօնիա երեւցաւ վերստին օթեակին սեմին վրայ, Ֆրանսացին, խոշոր ժպիտով մը՝ «մեծապէս երախտապարտ եմ ձեզի, օրիորդ» ըսաւ հայերէն:

Սօնիա մնաց քարացած սեմին վրայ: Չկրցաւ քայլ մը աւելի ընել: Գեղեցկացած էր յանկարծ: Սեւուկ աչքերը լայնօրէն բացած, դէմքը կ'արտայայտէր թէ զարմանք թէ՛... ուրախութիւն:

«Այո՛, Հայ եմ» գոչեց հիւրը:

Սօնիա ներս վազեց պոռալով հայերէն՝ «Մամա պարոնը Հայ է...»:

Ակնթարթ մը վերջ անօրինակ տեսարան էր օթեակին մէջ: Չորս հոգի կը խնդային, կը հարցուփորձէին բարձրաձայն: Ուրախ ձայներ կը լեցնէին բակը: Դիմացի կինը, գլուխը միշտ խստօրէն ծածկած, դուրս ելաւ իր խոհանոցէն եւ, ի տես հարեւաններուն ցնծութեան, ժպտեցաւ, բարեկամական նշաններ ըրաւ:

Սօնիային մայրը, բարի գալուստի քանի մը խօսքերէ վերջ, յուզուած մօտեցաւ գրօսաշրջիկին եւ համբուրեց: «Կը համբուրեմ ձեզ իբրեւ եղբայր մը: Եղբայրս մահացաւ տարագրութեան մէջ, 1915-ին, հինգ տարեկան էր...»:

Յետոյ դառնալով իր աղջկան՝ «Մեր հայրենակիցը կը ճաշէ մեզի հետ. չեմ ձգեր որ պանդոկ վերադառնայ»:

Սօնիա գտաւ որ կացութիւնը կը բարդանար: Այդ տարիներուն մանաւանդ, վաթսունական թուականներուն, Ինթուրիսթը այնքան ալ հակամէտ չէր իր յաճախորդները ձգելու տեղացիներուն հետ, սովետական ընտանիքներու մտերմութեան մէջ: Անկասկած, այդպիսի բան մը պատճառ պիտի ըլլար իրեն դժուարութիւններու, տնօրէնութեան մօտ: Վտանգ կար իր պաշտօնին համար թերեւս՝ աւելի: Բայց միւս կողմէ, հաճոյք պիտի զգար ինքն ալ խօսակցելու հեռուներէն, Եւրոպայէն եկած այս Հայուն հետ ազատօրէն, իրենց տան մէջ:

Վայրկեան մը վարանելէ յետոյ, յարեց՝ «երթամ տեսնեմ, կարելի կը լինի՞: Ամէն պարագայի տակ ես գնալու եմ անմիջապէս պանդոկ Խիվա կատարուելիք պտոյտը կազմակերպելու համար»: Մեկնելէ առաջ, աւելցուց՝ «կը յուսամ շտապ վերադառնալ»:

Մինչ այդ, արկածեալը երկնցաւ պահ մը տախտին վրայ:

Սօնիա եկաւ քսան վայրկեան վերջ: Խոհուն դէմք մը ունէր, բայց ուրախ կ'երեւար:

«Լաւ, ըսաւ, առարկեցի որ Ֆրանսացին պէտք ունէր տակաւին երկրորդ անգամ խնամուելու եւ թէ թերեւս կարող չի լինի մասնակցելու պտոյտին: Համաձայնեցան որ պարոնը մեր տունը մնայ քանի մը ժամ հօրս խնամքին տակ»:

(Շար. 2)

ՀԱՄԵՍՏ ԱՌԱՋԱՐԿ

ՄԵԾԱՍՔԱՆՉԸ, ԱՆՈՆՔ ԵՒ ՄԵՆՔ

La vérité, l'âpre vérité . . .

DANTON

Անցեալին, մեր վարժարաններուն մէջ, մանուկները կ'երգէին՝

«Ո՛վ մեծասքանչ դու լեզու,
«Ո՛վ հեշտ քաղցր մայրական»:

Լորտ Պայրըն ըսած է.

«Աստուծոյ հետ խօսելու միակ լեզուն հայերէնն է»:

Սակայն այսօր, մեր մանկապարտէզներէն եւ նախակրթարաններէն հազուադէպօրէն կը լսուին հայերէն երգեր:

Լեզուն թանկ է, նուիրական է: Ան ազգի մը հաւաքական ստեղծագործութիւնն է, անոր դարաւոր սրբութիւնը, ան ոչ ոքի սեփականութիւնն է, այդ ոքը ըլլայ կայսր, թագաւոր, իշխան, նախագահ, նախարար, կամ հաւաքականութիւն մը, ինչպէս՝ կաճառները եւ ակադեմիաները:

Ազգերը կրնան անհետանալ, բայց լեզուն կը գոյատեւէ, որովհետեւ ոգին չի մեռնիր: Հայ լեզուն եւս չի մեռնիր, որովհետեւ ան Հայ ազգին հոգին է:

«Ժառանգուած բոլոր հարստութիւններէն, գիտել կուտայ ռուս հեղինակ մը, լեզուն մեծագոյնն է եւ լաւագոյնը: Կարելի չէ ըստ կամս ձեւափոխել եւ խաթարել այս ժառանգութիւնը, զայն մսխել կամ վարձու տալ: Որովհետեւ անոր տէրը միայն մէկ սերունդ չէ, այլ բոլոր սերունդները, մէկ դար չէ միայն, այլ բոլոր դարերը»:

Կարգ մը տեսարաններ, չեմ գիտեր ինչո՞ւ, ուզեցին վերադառնալ Բաբէլի աշտարակի կառուցումը կանխող օրերուն, այսինքն ստեղծել նախնական եւ տիեզերական լեզու մը:

Այդ լեզուն ստեղծողներուն ամէնէն յաջողը կը կոչուի Լազար Զամենհոֆ, լեհ ակնաբոյժ մը, որ ապրեցաւ 1859-էն մինչեւ 1917, եւ յղացաւ Էսփերանթօ կոչուած արուեստական լեզուն, որ թէեւ չի խօսուիր եւ ապարէզ չունի, բայց կը գործածուի կարգ մը սոփեստացած շրջանակներու եւ հաստատութիւններու կողմէ:

Այս օրինակին հետեւելով, Խորհրդային Միութեան ղեկավարները ուզեցին ստեղծել տիեզերական լեզու մը, որպէս գործիք իրենց յարատեւ յեղափոխութեան եւ աշխարհի համայնավարացման:

Իսկ ասկէ մօտ 76 տարի առաջ, 1922-ին, այսինքն՝ համայնավարութեան տիրապետութենէն հազիւ տարի մը ետք, Հայաստանի մէջ գործուեցաւ արարք մը, զոր պիտի որակենք «լեզուասպանութիւն»: Մոսկուայի դրդումով եւ պոլշեւիկ ղեկավարութեան հաւանութեամբ՝ մեր մեծասքանչը ենթարկուեցաւ «ջենոցիդի», մէկ խօսքով բռնաբարուեցաւ, ինչպէս կը բռնաբարեն գեղեցիկ կին մը, լեզուաբան Մանուկ Աբեղեան կոչեցեալին գրիչով: Լեզուաբան Աբեղեանները երկու են. բարին կը կոչուի Արտաշէս, իսկ չարը՝ Մանուկ:

Մանուկ Աբեղեանին պաշտօն տրուած էր Մեսրոպեան այբուբենը յարմարցնել մարքս-լենինեան գաղափարախօսութեան, այսինքն նոյնութիւն հաստատել բառերու ուղղագրութեան մէջ:

Աբեղեան խնայեց բաղաձայնները եւ հաշուեյարդարի ենթարկեց ձայնաւոր եւ կէս-ձայնաւոր գիրերը՝ է, Յ, Ւ, Օ, և անոնց դէմ խեցեմճիռ արձակեց: Եւ ունեցանք Վահէի տեղ Վահե, եւի տեղ և, օ-ի տեղ ո, չօ-ի տեղ չոո, թիւնի տեղ թյուն, Զաւարեանի տեղ Զավարյան:

Պէտք չէ մարգարէ ըլլալ հասկնալու համար այս լեզուասպանութեան նպատակը: Խորհրդային իշխանութիւնները ուզեցին աւելի ուրիշացնել մեր երկու լեզուները, որպէսզի կտրուի հաղորդակցութեան կապը Հայրենիքի եւ Սփիւռքի միջեւ:

Կարգ մը յառաջդիմական լեզուաբաններ գացին շատ աւելի հեռուները, անոնք առաջարկեցին Մեսրոպեան այբուբենը փոխարինել լատինական տառերով, ինչպէս ըրած էին Թուրքերը, աւելի մերձենալու համար միջազգային հոսանքին: Անոնք արտասահմանի մէջ ունեցան աւելի մոլեռանդ հետեւորդներ, որոնք պարզապէս առաջարկեցին հրաժարիլ հայերէնէն եւ գործածել աւելի տարածուն լեզու մը, բան մը, որ արդէն գործադրուելու վրայ է:

Այս շարժումին, ի միջի այլոց, կը պատկանին հայ եկեղեցական մը՝ Տիրան Ներսոյեան եւ անգլիագիր հեղինակ՝ Լեւոն Սիւմէլեան: Ահա՛ ինչ կը գրէ Լեւոն Սիւմէլեան իր հայերէն գրութիւններուն հաւաքածոյին նախաբանին մէջ.

«Ես կորսնցուցի հայ լեզուին կռիւը, որպէսզի –իմ ժողովուրդիս բարիքին համար– շահիմ կռիւը Հայ Հոգիին, որ աւելի կարեւոր է: Ուշ կամ կանուխ Սփիւռքի մէջ պիտի կորսնցնենք մեր լեզուն, բայց փրկելու ենք Հայ Հոգին: Պէտք է, որ պահենք մեր եկեղեցին, մեր երաժշտութիւնը, մեր գրականութիւնը, ի հարկին թարգմանութեամբ, կամ անգլերէնով»:

Այս պարտուողական, տղայական եւ անհեթեթ տողերը պէտք չունին մեկնաբանութեան:

Զարմանալին հոն է, որ այդ «ջենոցիդ»ին չենթարկուեցաւ Ռուսաց լեզուն, որ շատ հաւանաբար աւելի պէտք ունէր բարեփոխութեան քան մեր երեքհազարամեայ հայերէնը:

Բոլոր անոնք, որոնք անգլիական եւ ֆրանսական վարժարաններ եւ համալսարաններ յաճախած են, գիտեն այդ երկու լեզուներուն ուղղագրութեանց դժուարութիւնները եւ որոգայթները:

Եւ պէտք է ընդունիլ, որ ամէնէն անբնական, անհեթեթ եւ անտրամաբանական ուղղագրութիւնը ունեցող լեզուն անգլերէնն է: Այսօր անգլիախօս ամէնէն բազմամարդ երկիրը՝ Միացեալ – Նահանգները, ունին երկու սրբութիւններ եւ գինքեր՝ լեզուն եւ սահմանադրութիւնը:

Ամերիկացի մտաւորականները, ակադեմիկոսները, լեզուաբանները, ներկայացուցիչները, ծերակուտականները, ընդունելով հանդերձ անհեթեթութիւնը իրենց լեզուին ուղղագրութեան, որ չի համապատասխաներ հնչաբանութեան, երբեք չեն մտածած զայն բարեփոխել եւ պատշաճեցնել բառերու հնչումին: Սակայն մօտ երկու դար կեանք ունեցող եւ սրբութեանց սրբութիւն նկատուող սահմանադրութիւնը, անոնք ենթարկեցին բազմաթիւ սրբագրութիւններու եւ բարեփոխութիւններու:

* * *

Երբ Հայաստան վերագտաւ իր անկախութիւնը, կարծեցինք եւ յուսացինք, որ իշխանութիւնները բան մը կ'ընեն դարմանելու համար գործուած սխալը եւ լեզուին կը վերադարձնեն իր բնածին հարազատութիւնը և պայծառութիւնը: Բայց յուսախաբ եղանք:

Ճիշդ է, սկիզբի ճգնաժամային օրերուն, շատ աւելի հրատապ հարցեր կային լուծելիք, սակայն ասիկա պատճառ մը չէր անտեսելու լեզուին հարցը, որ մեծ ներդրումներէ աւելի կը պահանջէ դուրգուրանք եւ բարի կամեցողութիւն:

Այդ բարի կամեցողութիւնը չգտանք նախկին ղեկավարութեան մօտ եւ յուսացինք, որ այս նոր վարչակարգը, օգտուելով ներկայի խաղաղ պայմաններէն, կը սկսի բան մը ընել, կամ մտադրութիւն յայտնել վերականգնելու Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը:

Այս պարագային ալ կրկին յուսախաբ եղանք:

Պէտք է ըսել, որ Սփիւռքը աւելի հետաքրքրուած է Հայ լեզուի հարազատու-

թեամբ քան Հայաստանը՝ իր ժողովուրդով եւ կառավարութեամբ։

Անցեալները պետական բարձրաստիճան պատուիրակութիւն մը՝ վարչապետ եւ երկու նախարար, այցելեցին Լիբանան՝ երկու երկիրներու կապերը սերտացնելու համար։ Լիբանան, թէեւ վիրաւոր եւ աւերակ, նոյնիսկ այսօր նկատուած է Սփիւռքահայութեան մշակոյթի եւ գրականութեան վառ օճախը։ Հետեւաբար Լիբանանահայերուն համար Մեսրոպեան ուղղագրութեան վերականգնումը Հայաստանի մէջ կենսական եւ առաջնահերթ հարց մըն է։

Մամլոյ ասուլիսի մը ընթացքին, երբ հարցում ուղղուեցաւ պատուիրակութեան Մեսրոպեան ուղղագրութեան վերահաստատման մասին, Հայաստանի Հանրապետութեան «Օպերատիվ հարցերով» նախարար Շահէն Կարամանուկեան պատասխանեց, որ «Աբեղեանական ուղղագրութեամբ Հայաստանում կրթուել են մի քանի սերունդ, եւ ուղղագրութեան փոփոխումը կարող է յանգեցնել նրան, որ երեք միլիոն մարդ միանգամից կը դառնայ անգրագէտ»։

Ես համոզուած եմ, որ պարոն նախարարը կատակ կ'ընէր, որովհետեւ եթէ լուրջի առնենք իր պատասխանը՝ զայն պիտի նկատենք ո՛չ միայն անհեթեթ այլ նաեւ ծիծաղելի։

Պէտք կա՞յ պարոն նախարարին յիշեցնելու, որ Մեսրոպեան ուղղագրութեամբ կրթուել են ո՛չ թէ մի քանի այլ քանի մը տասնեակ սերունդ, այնպէս որ Աբեղեանական ուղղագրութեան որդեգրումը ուրացումն էր անոնց հազարամեայ ժառանգութեան։

«Պատուարժան Օպերատիվ հարցերով նախարարը խորհուրդ տուեց չշտապել։ Նա միաժամանակ տեղեկացրեց, որ մշակուած են փոխ-զիջումային տարբերակներ, որոնք զիջումներ են ակնկալում նաեւ Մեսրոպեան ուղղագրութիւնից»։

Պարոն նախարարը կրնա՞յ ըսել, որ ո՞վ է հայերէն գիրերուն գիւտարարը եւ հետեւաբար բառերու ուղղագրութեան կերտիչը, Մեսրոպ Մաշտո՞ցը եւ անոր աշակերտները, թէ Մանուկ Աբեղեանը։ Այն ատեն կ'որոշուի, թէ ո՛վ պիտի ըլլայ զիջողը՝ Մաշտո՞ց թէ Աբեղեան։

Իսկ Հայաստանի վարչապետը աւելցուցած է, որ «տարբերակներից մէկը Հայաստանում գործածուած լեզուն համահայկական դարձնել է»։

Որովհետեւ, լեզուի պարագային, աբեղեանական ուղղագրութիւնը սացալերան գաղափն է միայն, պարո՛ն վարչապետ, մի՛ փորձէք Սփիւռքին պարտադրել ձեր տարբերակները, միայն բաւականացէ՛ք ձեր լեզուին վերադարձնելով իր հարազատ դիմագիծը, այդ մաքուր արեւելահայերէնը, զոր կը գործածէին Րաֆֆի, Թումանեան, Տէրեան, Շիրվանզադէ, լեզու մը, զոր դիւրութեամբ կը կարդայինք, կը հասկնայինք եւ հաճոյքով կ'ըմբոշխնէինք։

Մի՛ խաթարէք մեր մաքուր, ամբողջ եւ պերճախօս արեւմտահայերէնը, որ, շատ աւելի ճկուն, յառաջդիմած եւ արդիականացած է քան ձեր սովետահայերէնը, որմէ կուտանք կարճ օրինակ մը, առնուած աշխարհագրութեան դասագիրքէ մը։

«1953 թուին, էլեկտրիֆիկացված են Հայաստանի կոլտնտեսությունների ավելի քան 80 տոկոսը։ Կոլտնտեսությունների, սովխոզների, էլեկտրիֆիկացիան մեծ հնարավորություն է ստեղծում գյուղատնտեսության արտադրական պրոցեսների է՛լ աւելի ուժեղ մեքենայացման եւ կոլտնտեսականները աշխատանքի հեշտացման համար» եւայլն։

Այս դասակարգին կը պատկանին՝ արեւմտաեւրոպական, փոխարտադրնախարարութիւն անծայրածիր բառերը եւ ռուսացած ֆրանսերէն՝ էկզեկուցիա, կոմպինացիա, տերիտորիա, օկուպանտ, պրոցեսուրային, օլեգարխիա եւ հազարաւոր ուրիշ բարբարոսութիւններ։

Ահաւասիկ ինչ կը գրէ գրականագէտ Էդուարդ Ջրբաշեան իր «Պոեմի ժանրը սովետահայ գրականութեան մէջ» հատորին մէջ.

«Արեւմտաեւրոպական պոեզիայում թէ՛ ըստ բովանդակութեան եւ թէ ըստ ձեւի, պոեմի ժանրը խիստ իւրայատուկ բնոյթ ստացաւ Հայնրիխ Հայնէի մօտ, վերածուելով դեսպոտիզմի դէմ ուղղուած ռեւոլիւցիոն սատիրիկական պամֆլետի, որը ռէալիստական է, չնայած իր ֆանտաստիկային։ Այդ պոեմի առանձին էպիզոդները իրար հետ կապւում են մերկացնող սատիրիկական պաթոսի ընդհանրութեամբ»։

Ռուտեարտ Քիփլինկ ըսած էր, «Իսթ իզ Իսթ, էնտ Ուէսթ իզ Ուէսթ»։ Մենք ալ կը կրկնենք. «Հայաստան Հայաստան է, Սփիւռքը՝ Սփիւռք»։ Ներկայ պայմաններու մէջ Սփիւռքը դատապարտուած է մնալու Սփիւռք եւ գոյատեւելու։ Թէեւ արեւելահայերէնը եւ արեւմտահայերէնը ունին նոյն արմատը, բայց սնած ու հասակ նետած են տարբեր հողերու վրայ, տարբեր ազդեցութիւններու տակ։ Սփիւռքը ունի իր լեզուն, եւ անոր սովետահայերէնի տարբերակ մը պարտադրելը կրնայ ներկայ չփոթը վերածել անդարմանելի աղէտի։

Արդէն մեր հայաստանցի արտագաղթողները եւ կատարեն Հինգերորդ Սիւնի պաշտօնը, եւ փոխանակ մեսրոպացնելու իրենց աղճատուած հայերէնը, զայն կը պարտադրեն իրենց «տարբերկրացի» հայրենակիցներուն։ Զեմ գիտեր ինչո՞ւ սովետահայերէնը կը գործածուի իբր պաշտօնական հայերէն իշխանութիւններուն կողմէ, եւ դժբախտաբար կը վարակէ մեր սունկի պէս բազմացող օրաթերթերը եւ շաբաթաթերթերը, որոնք պարզապէս կը ծառայեն ո՛չ թէ իբր տեղեկատուութեան այլ իբր ծանուցումի օրկան։

Սակայն այս ըլլալով հանդերձ Սփիւռքահայութեան արդար եւ անժամանցելի պահանջը, համայնական միաձայնութեան մէջէն կը լսուին զարտուղի տարաձայնութիւններ, որոնց դրդապատճառը ինծի համար խորթ եւ անհասկնալի կը մնայ։

Յօդուածիս վերջակէտը դրած էի, երբ Ասպարէզի վերջին թիւին, Վահէ Օշականի շաբաթական էջին մէջ, կարդացի հետեւեալ նախադասութիւնը. «Ուղղագրութեան փոփոխութիւնը կրնայ սպասել 25 տարի եւս, ու վախ չկայ, որ Աբեղեանականը նուաճէ Սփիւռքի գիրքերը»։

Ես Վահէէն չէի սպասեր այսքա՛ն անպատասխանատու յայտարարութիւն մը, որ կը յիշեցնէ Տիկին Փոմփատուրի պատասխանը Լուի ԺԵ. Թագաւորին. «Մեզմէ ետք՝ ջրհեղեղ»։

Քառո՛րդ դար, քանհի՛նգ տարի։ Ինչե՛ր կրնան պատահիլ այդ երկար ժամանակաշրջանին։ Ինչե՛ր չպատահեցան անցնող 25 տարիներու ընթացքին։ Ներկայիս ութ միլիոն հաշուող Հայութեան հազիւ երեք միլիոնը կ'ապրի Հայաստանի մէջ։ Սփիւռքի հինգ միլիոն Հայերուն մէկ համեստ համեմատութիւնը գիտէ իր մայրենի լեզուն։ Իսկ 2025 թուականին, պէտք պիտի չըլլայ դասականացնելու ուղղագրութիւնը, որովհետեւ աշխարհի մէջ պիտի ունենանք ռուսախօս, անգլիախօս, ֆրանսախօս եւ սպանախօս Հայեր, որոնց համար Մեսրոպեան այբուբենը աւելի անըմբռնելի պիտի ըլլայ քան եգիպտական մեհենագրերը։ Իսկ այդ ափ մը Հայերը որոնք պիտի շարունակեն հայերէն խօսիլ եւ կարդալ, արդէն ընտելացած պիտի ըլլան Աբեղեանական ուղղագրութեան, որ սկսած է դառնալ դոնէ Գալիֆորնիոյ հայութեան ընթացիկ լեզուն։

Սփիւռքի մէջ ծնած եւ հոն հասակ նետած երիտասարդներէն, նոյնիսկ անոնք որ տասը տարի յաճախած են հայկական վարժարաններ, քանի՞ հատը հայերէն պիտի կարենան կարդալ եւ գրել 2025 թուականին։ Ափսո՛ս։

ՆՈՒՊԱՐ ՉԱՐԽՈՒՏԵԱՆ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ՍԱՂՄՈՍԱՎԱՆՔՈՒՄ

Մի քանի օրեր առաջ Փարիզում օդանաւային վթարի զոհ էր գնացել 29-ամեայ Գնէլ Գեւոնեանը, որդին «Երկիր եւ Մշակոյթ» կազմակերպութեան հիմնադիր եւ նախագահ Գեղամ Գեւոնեանի։

Վաղամեռիկ Գնէլի թաղման կարգը կատարուեց Փարիզի Հայոց Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցում, Երկուշաբթի, 26 Յուլիսի առաւօտեան ժամը 10.30-ին։ Նոյն օրը, նոյն ժամին, Սաղմոսավանքում էլ Հայաստանի «Երկիր և Մշակոյթ» կազմակերպութեան հրաւէրով կատարուեց հոգեհանգիստ՝ նախագահութեամբ Մեսրոպ Արք. Աշճեանի։ Արարողութեանը ներկայ էին հոգեւորականներ, «Երկիր եւ Մշակոյթ»ի անդամներ եւ բարեկամներ, կամաւորներ Ֆրանսիայից։

Մեսրոպ Սրբազանը մի քանի խօսք ուղղեց եւ ցաւակցեց հանգուցեալի հօրը՝ Գեղամին, մօրը՝ Ցամիկին, տատիկին՝ Արմենուհի Գեւոնեանին։

Արմենուհի Գեւոնեանը հարիւրամեայ երգչուհի է, զաւակը Մշոյ Գեղամին (Տէր-Կարապետեան) եւ Գիւլիզարին։

Ցարգանք եւ սէր անմահ Գնէլի բարի յիշատակին։

«ԵՐԿԻՐ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ»
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԱ.

– Ի՞նչ հանդամանք...

– Ըսի ձեզի, թէ կամաւորական խումբը կազմուած է իրենց մահը աչքը առած անձնազոհներէ, այնպիսի անձերէ, որոնք ո՛չ բանտէ եւ ո՛չ ալ կախաղանէ կը վախնան... այս կէտը ձեր մասնաւոր ուշադրութեան կը յանձնեմ։

– Այսինքն պարզապէս կը սպառնաս գլխ զարնելո՞ւ, եթէ պահանջուած դրամը չի տամ։

– Ես այդ տեսակ բան մը չըսի կարծեմ։

– Բայց վերջապէս այդ հասկցնել կ'ուզես։

– Եթէ դուք այդպէս կը մեկնէք իմ խօսքերս, ըսելիք չունիմ... ի՞նչ է, տեսնենք, ձեր վերջնական պատասխանը։

– Ըսիր, որ Սահակ էֆէնտիէն ալ որոշուած է հինգ հազար տրախմի պահանջել։

– Անշուշտ։

– Զինքը տեսա՞ք եւ խօսեցա՞ք այդ մասին։

– Ո՛չ տակաւին, հո՞ս է արդեօք։

– Ջէ՛, դուրս ելած է, եթէ կ'ուզէք, ես ձեր կողմէն խօսիմ իրեն։

– Շատ շնորհակալ կ'ըլլանք։

– Եւ եթէ ինք հաւանի հինգ հազար տրախմի տալու, ես ալ կուտամ։

– Իսկ եթէ չհաւանի՞։

– Այն ատեն կը մտածենք... ամէն պարագային հիմա բան մը չեմ կրնար տալ։ Հաճեցէք վաղը նորէն գալ, որպէսզի մեր երկուքին վերջնական պատասխանը ստանաք։

– Անշուշտ մեր այս խօսակցութիւնը բոլորովին ծածուկ պիտի մնայ։

– Անտարակոյս։

– Որովհետեւ, եթէ անխոհեմութիւնը ունենաք ոստիկանութեան դիմելու, հետեւանքը շատ ծանր կ'ըլլայ։

– Ոստիկանութեան խնդիր չկայ, – պատասխանեց Բարսեղ աղա, – այդ մասին անհոգ եղէք։

– Մեր հոգը չէ, միայն դուք ձեզ մտածեցէք։

– Առանց Սահակ էֆէնտիին տեսնելու՝ որոշում չեմ կրնար տալ։

– Գիտէք, որ մեր գործը ստիպողական է, չենք կրնար երկար սպասել։

– Ես ձենէ մէկ օր պայմանաժամ կ'ուզեմ կոր, վաղը այս ժամուն եկէք եւ պատասխանը առէք։

Համբիկ տեսաւ, որ ճար չկար անմիջական կերպով գործը լմնցնելու եւ հաւանեցաւ հետեւեալ օրը կրկին գալ պատասխան առնելու։

Բարսեղ աղա փութաց Սահակ էֆէնտիին քով, որուն մանրամասնօրէն պատմեց անծանօթ երիտասարդին հետ ունեցած տեսակցութիւնը։

– Ասոր պարզապէս աւազակութիւն կ'ըսեն, – յայտարարեց Սահակ էֆէնտի։

– Ատոր տարակոյս չկայ, – պատասխանեց Բարսեղ աղա։

– Այդ կամաւորական խումբը առասպել է։

– Ես ալ այդ համոզումը ունիմ, միայն թէ այդ մարդուն ձեռքէն մեր օձիքը ի՞նչպէս պիտի ազատենք։

– Վաղը, երբ կրկին ներկայանայ, կը վռնտես զինքը։ Ականջ մի՛ կախեր այդ տեսակ մարդոց սպառնալիքին... եթէ կը վախնաս կոր, վաղը ես կ'ընդունիմ զինքը եւ պէտք եղածը կը խօսիմ։

– Պզտիկ բան մը տալով չե՞նք կրնար խնդիրը անուշութեամբ կարգադրել։

– Եւ ոչ իսկ մէկ տրախմի պէտք է տալ, – ըսաւ Սահակ էֆէնտի վճռաբար։

Հետեւեալ օր երկու խնամիները նստած կը խօսակցէին, երբ սպասաւորը եկաւ եւ ըսաւ՝ խօսքը Բարսեղ աղայի ուղղելով.

– Երիտասարդ պարոն մը եկած է եւ ձեզ տեսնել կ'ուզէ։

– Երէկուան եկո՞ղն է, – հարցուց Բարսեղ աղա։

– Չէ, այս ուրիշ անձ մըն է։

– Այս ալ արդեօք նո՞ր փորձանք մըն է, – ըսաւ Բարսեղ աղա՝ Սահակ էֆէնտիին դառնալով։

– Երթանք, հասկնանք, – պատասխանեց այս վերջինը։

Երկուքը միասին ուղղուեցան հիւրասրահ.

Երբ ներս մտան, արդարեւ նոր անծանօթի մը առջեւ գտան ինքզինքնին։ 30 - 35 տարեկան մարդ մըն էր, թուխ, խոժոռ աչքերով եւ սպառնական դէմքով։

– Ո՞վ էք, ի՞նչ կ'ուզէք, – հարցուց Սահակ էֆէնտի խիստ կերպով։

– Բարսեղ էֆէնտին եւ Սահակ էֆէնտին տեսնալ կ'ուզեմ, – պատասխանեց անծանօթը։

– Սահակ էֆէնտին ես եմ, իսկ Բարսեղ էֆէնտին ալ այս բարեկամս է, բայց դուք ո՞վ էք։

– Ես կամաւորական խումբի կեդրոնական յանձնախումբի անդամներէն եմ, այսինքն Պր. Վահէ Լեւոնցի ընկերը, որ երէկ տեսակցութիւն մը ունեցած է Բարսեղ էֆէնտիին հետ։ Այսօրուան համար ժամադիր եղած էք եղեր, ինք խիստ կարեւոր գործի մը համար ստիպուեցաւ քանի մը օրուան համար մեկնիլ Աթէնքէն... գիս ղրկեց իր տեղը... անշուշտ գիտէք խնդիրը, հաշիւի մը կարգադրութեան համար...

– Ի՞նչ հաշիւ, – հարցուց Սահակ էֆէնտի։

– Վճարում մը կայ եղեր ըլլալիք։

– Ատանկ բան չկայ։

– Ընկալագիրն ալ քովս է։

– Մենք այստեղ ոչ մէկուն հետ առնելիք – տալիքի խնդիր ունինք։

– Բայց վերջապէս չէք կրնար ուրանալ, թէ Բարսեղ էֆէնտի մեր Կեդրոնական յանձնախմբի անդամ Պր. Վահէ Լեւոնցի խոստացած է 5 հազար տրախմի իր կողմէ եւ 5 հազար տրախմի ալ ձեր կողմէ տրամադրել կամաւորական խումբին, – գոչեց անծանօթը։

– Ես այդ տեսակ խոստում չեմ ըրած, – ըսաւ Բարսեղ աղա, – ձեր ընկերը սուտ խօսեր է։

– Կը խնդրեմ, որ ձեր խօսքերը կշռէք ու այնպէս արտասանէք. մեր մէջը ստախօս չկայ։

– Ուրեմն սխալ հասկցեր է, – միջամտեց Սահակ էֆէնտի, – ամէն պարագային աւոր վստահ կրնաս ըլլալ, որ ո՛չ ես եւ ո՛չ ալ Բարսեղ աղան պիտի տանք ձեր ուզած գումարը, պարապ տեղ ժամավաճառ մի՛ ընէք մեզ։

– Այս ձեր վերջնական խօ՞սքն է, – հարցուց երիտասարդը։

– Վերջնական եւ անդառնալի։

– Բայց դուք ձեր մասին կը խօսիք միայն, թերեւս Բարսեղ էֆէնտի տրամադիր է տալու։

– Ես մեր երկուքին կողմէն կը խօսիմ, – պատասխանեց Սահակ էֆէնտի, – Բարսեղ աղան ալ պիտի չտայ։

– Հարկաւ պիտի չտամ, – գոչեց իր կարգին Բարսեղ աղա, – ես ընտանիքի տէր մարդ եմ. գործս, տունս, տեղս ձգեր եկեր եմ, ինչ ընելիքս չեմ գիտեր... կրնա՞մ քովի դրամս աստ – անոր բաժնել։

(Շար. 74)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ՀՈՒՐԻԿ ԴԱՏԱՒՈՐԵԱՆԻ
ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ

Տիկին Հայկուհի Տամլամեան 500 Ֆր. կը նուիրէ Հուրիկ Դատաւորեանի եւ անոր քեռայրին՝ Այգվարդ Պուրնութեանի յիշատակին:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Ժիրայր Դատաւորեանին, Սիլվա Դատաւորեանին եւ զաւակներուն, համայն ընտանեկան պարագաներուն, իրենց կնոջ, մօր, մեծ–մօր եւ ազգականին՝

Հուրիկ Դատաւորեանի

մահուան առիթով:

⁂

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Պր. Ժիրայր Դատաւորեանին, ինչպէս նաեւ համայն ընտանեկան պարագաներուն, Շրջանային վարչութեան նախկին ատենապետուհի՝

Ընկ. Հուրիկ Դատաւորեանի

մահուան առիթով:

⁂

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկհ. Մարի Կոլոտեանին եւ համայն ընտանեկան պարագաներուն, իր ամուսնոյն՝

Մարք Կոլոտեանի

մահուան առիթով:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻ

ՃԱՇ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Նոյեմբեր 6–ին

ՔԱՌԱՍՈՒՆՔ ԱՒՈՒՐՔ

վախճանման

ՆՈՐԻՆ ՍՈՒՐԲ ՕԾՈՒԹԻՒՆ ՏԷՐ ՏԷՐ ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.

Ծայրագոյն Պատրիարք–Կաթողիկոսին Ամենայն Հայոց

Կիրակի, Օգոստոս 8, ժամը 10.30–ին

Հայաստանեայց բոլոր եկեղեցիներուն մէջ «Քառասունք»ի Հոգեհանգստեան Սուրբ Պատարագ պիտի մատուցուի

Ի ՀԱՆԳԻՍՏ

ԵՐՋԱՆԿԱՅԻՇԱՏԱԿ

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.

Ս Ր Բ Ա Զ Ն Ա Գ Ո Յ Ն Հ Ա Յ Ր Ա Պ Ե Տ Ի Ն

Ամէնուս՝ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյն անխտիր բոլոր հոգեւոր զաւակներուն պարտքն է, այդ օր, եկեղեցի փութալ եւ «ի խորոց սրտի» երախտագէտ աղօթքներով ձայնակցիլ պաշտամունքային աղօթքներուն, որպէսզի Տէրը իր Երկնային Օթեւանէն՝ մեզ յաւիտեան պահէ երանեալ Հայրապետի լուսեղէն ներկայութեան հաղորդութեան մէջ:

«Յաւիտենական յիշատակն Արդարոց օրհնութեամբ եղիցի»

ԴԻՒԱՆ
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԳԱՐԷԳԻՆ Ա.

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ
ՎԱԽՃԱՆՄԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կիրակի, Օգոստոս 8, ժամը 10–ին

Պատարագը կը մատուցանէ եւ հոգեհանգստեան հանդիսաւոր արարողութեան կը նախագահէ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐԷՃԵԱՆ

Հայրապետական Պատուիրակի փոխանորդ Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ Մայր Եկեղեցւոյ Սահակ–Մեսրոպ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝

Խաչիկ Ներմազեանի

Մայր Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւը եւ Վարչական խորհուրդը կը հրաւիրեն բարեպաշտ ժողովուրդը Հայոց, ներկայ գտնուելու ու միաձայնաբար աղօթելու մեր սիրելի երանաշնորհ Հայրապետին հոգւոյն ի հանգիստ:

⁂

ՍԷՆ-ԼՈՒԻ — Ս. ԳԷՈՐԳ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԳԱՐԷԳԻՆ Ա.

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ
ՎԱԽՃԱՆՄԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կիրակի, Օգոստոս 8–ին

Պատարագ ժամը՝ 10–ին:

Հոգեհանգիստ ժամը՝ 11.30–ին:

Կը պատարագէ եւ քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝

ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՑ. ՏԷՏԷԵԱՆ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Պանթէօ – Գաշանի մասնաճիւղին՝

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ի նպաստ Պելֆոնթէնի

օգափոխութեան կայանին

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 16

Salle des Fêtes «Léo Ferré» de Bagneux
Animation : Orchestre «SPITAK»

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ ՄԱՐՍԷՅԼ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը փակ է Յուլիս 15–էն Օգոստոս 31:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը կը փնտռէ փորձառու ուսուցիչ կամ ուսուցչուհի մը Շաւիլի երկօրեայ դպրոցի Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերու հայերէնի ուսուցման դասաւանդութիւնները ապահովող: Հետաքրքրուողներէն կը խնդրուի թեկնածութեան դիմումնագիր ներկայացնել առնուազն մինչեւ Օգոստոսի վերջը:

Դիմումնագիրը հասցէագրել Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան ատենապետ՝ Պր. Հրայր Հրաչեանին:

Հասցէ. –
Mr Hraïr HERATCHIAN
33, rue Raspail
78140 Vélizy — Villacoublay

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE

GRANDE FETE CHAMPETRE

A BELLEFONTAINE

LE DIMANCHE 8 AOUT A PARTIR DE 11 H

SPECTACLE PREPARE PAR LES COLONS
BAR, BUFFET, ANIMATIONS

VENEZ NOMBREUX

ASSOCIATION ARMENIENNE
D'AIDE SOCIALE

FETE CHAMPETRE
AU
HOME ARMENIEN

107, avenue Maréchal Lyautey — 83700 SAINT.RAPHAEL

Dimanche 15 Août

10h — MESSE Chapelle Saint-Jean — Bénédiction du Raisin
A partir de 11h30 : *Bar — Buffet de Spécialités arméniennes*

ANIMATION
tout au long de l'après-midi :
EVELYNE ALTOUNIAN
MARTEN YORGANTZ
Danses traditionnelles

Pour les réservations : 04 94 19 51 50

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 100 Ֆր.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ 80 Ֆր.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ 75 Ֆր.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ 75 Ֆր.
ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ 150 Ֆր.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ 75 Ֆր.

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Տաղկահաղ 50-ամեայ հաւաքածոյին) 120 Ֆր.

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի:

Թղթատարի ծախք՝ 30 Ֆր., հատոր գլուխ:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
Commission Paritaire : N° 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 5
JEUDI
5 AOUT
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.699 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19,699

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՄԱՀ ՇԱՂԻԿ ԱՂԲԱԼԵԱՆԻ

«Երկիր» օրաթերթը Յուլիս 27-ի թիւով կը տեղեկացնէ թէ մահացած է Նիկոլ Աղբալեանի աղջիկը՝ Շ. Աղբալեան: Ան ծնած էր 1913-ին Թիֆլիս, 1919-ին ընտանիքին հետ փոխադրուած Երեւան: 1920ին մօրաքրոջը հետ մեկնած է Պոլիս. 1921ին երբ հայրը փետրուարեան ըմբոստութեան ընթացքին հրաշքով բանտէն ազատած ու Պարսկաստան, ապա Սուրիա, Լիբանան անցած է, խորհուրդ տուած է որ աղջիկը վերադառնայ Երեւան: Ան հոն ապրած է մօրը եւ եղբօրը հետ: Վտարուած է յաճախած դպրոցէն, երաժշտանոցէն որպէս դաշնակցական ղեկավարի զաւակ: Հալածանքէ խուսափելու նպատակով մեկնած է Մոսկուա ուր ամուսնացած է: 1936-ին փոխադրուած է Երեւան երբ առած է մօրը եւ եղբօրը ձերբակալման լուրը: 1940-ական թուականներէն մօտ 40 տարի աշխատած է որպէս թաւջութակահար, Օփերայի Նուագախումբին մէջ:

1947-ին ձայնասփիւռէն պատահմամբ տեղեկացած է հօրը մահուան որ Պէյրութի Ն. Փալանճեան ճեմարանի տնօրէնն էր: 1994-ին «Համազգային»ի հրաւէրով եղբօրը հետ մեկնած է Պէյրութ, այցելելու հօրը եւ Լ. Շանթի գերեզմանին:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 3 / 4)

ՍԵՒԱՆԻ ՄԱԿԱՐԴԱԿԸ ԿԸ ԿԱՅՈՒՆԱՆԱՅ

Բնապահպանութեան նախարարութեան ջրային պաշարներու վարչութեան պետը յայտնած է թէ երեք ամսուան ընթացքին կարգաւորուած է Սեւանէն քաշուած ջուրի հարցը: Նաեւ արգիլուած է Սեւան - Հրազդան ջրվէժին ջուրերուն ապօրինի գործածութիւնը: Ներկայիս Սեւանի մակերեսը ծովէն 1896,86 մեթրի վրայ է եւ վերջին երկու ամսուան մէջ բարձրացած է 4 սանթիմեթր:

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Սահմանադրական դատարանի նախագահ Գ. Յարութիւնեանի գլխաւորած պատուիրակութիւնը Յուլիս 31-ին գաղութային խորհրդակցութիւններ ունեցած է Արժանթինի եւ Ուրուկուէյի մէջ: Նոյն օրը պատուիրակութիւնը մեկնած է Սան Փաւլօ:

ՀԵՌԱՁԱՅՆԻ ԿԱՐԳԱՆԻՇՆԵՐՈՒ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Սեպտեմբեր 1-էն կը սկսի կիրարկուիլ հեռաձայնի միջազգային կարգի կարգանիշներ: Երեւանէն մարզերուն կապուելու համար 8-ի փոխարէն 0 պէտք է դարձնել, ապա բաժանորդին թիւը: Իսկ մարզերէն Երեւանի կապուելու համար պէտք է դարձնել 0+2 եւ բաժանորդին թիւը: Արտասահմանի համար 00-էն ետք պէտք է դարձնել տուեալ երկրին կարգանիշը, քաղաքինը, ապա բաժանորդինը: Բջջային համակարգին միանալու համար նախկին 8+21-ի փոխարէն պէտք է դարձնել 0+1 ապա բաժանորդին թիւը:

ՄԱՄՈՒԼ

ՆՈՐՄԱ, ՑԱՍՄԻԿ ՊԱՊԵԱՆ
Le Monde, Le canard enchainé, La Repubblica

Ցասմիկ Պապեանի յաջողութիւնը Նորմայի դերով կը շարունակէ գրաւել մամուլը: Արձագանգած էինք «Ֆիկառօ»ի. «Լը Մոնտ» ալ (Օգոստոս 3) գովասանքի տողերով կ'անդրադառնայ, շեշտելով մանաւանդ որ ան շատ աւելին էր քան փոխարինող մը (դերը պէտք է կատարէր Մարիա Կուլեկինա, որ անհամեմատ էր): Հասկցած է, կը գրէ Փիէր Մուլինիէ, որ Պէլ Գանթօն, որուն մէկ գոհարն է Նորման, պատրուակ մը չէ ձայնական լարախաղացութիւններու, այլ պարզապէս «գեղեցիկ երգ»: Ու քննադատը գնահատական տողերով կը նկարագրէ Ց. Պապեանի մեկնաբանութիւնը:

Գանար Անշէնէ, Նորմայի որպէս ենթախորագիր կը գրէ. –

Bellinissima

Լիւք Տէսինը նաեւ խորապէս տպաւորուած է Ցասմիկ Պապեանի մեկնաբանութենէն: Ան կը գրէ Տիկին Ցասմիկ Պապեան տէր է բարձր վայելչութեան, գիտէ փիանօ երգել, առանց տպաւորութիւն շահագործելու, ծանօթ է լեկաթօյի արուեստին...: Պարզապէս՝ կատարեալ է:

Ինչպէս գրուեցաւ Ցասմիկ Պապեան կը փոխարինէր Մարիա Կուլեկինան: Այս առընչութեամբ, շահեկան է թերեւս յիշել որ ան ալ մասամբ Հայ է: Այսինքն հայրը Հայ է, մայրը՝ վրացի (ամուսինն ալ ղազախ): Ան հարցազրոյցի մը մէջ, զոր տուած է իտալական Լա Ռեփուպլիքա օրաթերթին (Մայիս 19) կ'անդրադառնայ իր ծագումին եւ կ'ըսէ ի միջի այլոց. – «Բելառուս անցագիր մը ունիմ եւ երթալու համար հոն ուր ծնած եմ վիզայի պէտք ունիմ (Օտեսա ծնած է), չեմ կրնար մօրս ընտանիքին մօտ երթալ Վրաստան, ոչ ալ այցելել հօրս՝ Հայաստան: Այդ պատճառաւ կը յուզուիմ երբ կ'երգեմ Այտա. _ Օ՛, հայրենիք իմ, այլեւս քեզ պիտի չտեսնեմ»:

Այժմ Լիւքսեմպուրկ կ'ապրի:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԻ-ԷՆ-ՓԻ, ՍՈՍԻԷԹԷ ԺԵՆԵՐԱԼ, ՓԱՐԻՊԱ դրամատուներու սուր պայքարը վերջ պիտի գտնէ Օգս. 6-ին եւ դեռ յայտնի չէ թէ ո՞վ պիտի յաղթէ: Մինչ այդ մեծ նպաստաւորուողներն եղան ազգային օրաթերթերը: Արդարեւ երեք դրամատուները 165 միլիոնի ծանուցում տուին այդ օրաթերթերուն: Օգոստոս 3-ին, Սոսիէթէ Ժեներալ ձախողութեան մը մատնուեցաւ, Սակարանի Գործողութեանց Յանձնախումբը արդարադատութեան դիմեց ջնջել տալու համար Սոսիէթէ Ժեներալի բաժնեթուղթերու գնումը բրիտանական Գոմերշըլ Եունիընի կողմէ: Պի-էն-Փի-ն եւ Ելմտական նախարարութիւնը գոհ են, գլխաւոր նպատակն է հեռացնել «օտարները»:

ԽՕՃԱԼԱՆ կոչ ըրած է ՓՔՔ-ին որ վար դնէ զէնքերը եւ «իր ուժերը քաշէ» Թուրքիայէն Սեպտեմբեր մէկէն սկսեալ, ի շահ խաղաղութեան: Իր փաստաբանները մամուլին կարդացած են այդ զեկոյցը, Պոլիս, Օգոստոս 3-ին: Հոն, Խօճալան կը շեշտէ որ «զինեալ հակամարտութիւնը եւ բռնութիւնը խոչընդոտ են ժողովրդավար զարգացումներու եւ մարդկային իրաւանց»: Ի պատասխան լրագրողի մը այն հարցումին թէ Խօճալան հարկ եղած հեղինակութիւնը ունի՞ իր կազմակերպութեան հրահանգ տալու համար, փաստաբաններէն մէկը՝ Շաքար ըսած է որ ան միշտ նախագահ է ՓՔՔ-ի: Մահապատիժին մասին դեռ պէտք է արտայայտուի Բեկանիչ Ատեանը, հաւանաբար վերամուտին:

ՔՈՒՇՆԷՐԻ դէմ բաւական խիստ յարձակումներ կան զինուորական շրջանակներու կողմէ: Ան, յայտարարելով թէ 11 հազար դիակ գտնուած է Քոսովոյի հաւաքական փոսերուն մէջ, ահաւոր ձախաւերութիւն մը գործած է, քաղաքական սխալ մը կ'ըսեն ՔՖՈՐ-ի սպաները: Քուշնէր ըսած է որ տուած թիւը Միջազգային Պատժական Դատարանին թիւն է: ՄԱԿ-ի այս վարչական ղեկավարին այս յայտարարութիւնը շատ դէշ արձագանգ գտած է եւ Միջազգային դատարանը ոչ միայն կը հերքէ այլեւ կը ճշդէ որ Մայիսի վերջաւորութենէն ի վեր, ոչ մէկ թիւ տուած է բացի այն 340 զոհերէն որոնց դիակները յայտնաբերուած են:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԵԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆԸ դիմած է Նախագահ Հաֆէզ էլ - Ասատի որպէսզի պաշտօնանկ ընէ Պաշտպանութեան իր նախարարը, որովհետեւ ան հրապարակաւ նախատեր է Եասէր Արաֆաթը: Պաալպէք (Լիբանան) արտասանած իր մէկ ճառին մէջ, զինուորական տօնին առթիւ, զօրավար Թլաս, նախարարը, Արաֆաթի ակնարկելով ըսած է. – «60.000 բ...ի զաւակ, պէտք է ըսէիր Սպիտակ-տունը որ Երուսաղէմ պաղեստինեան ապագայ Պետութեան մայրաքաղաքն է, փոխանակ ատոր, կատուի պէս լուռ մնացիր եւ չհամարձակեցար մէկ բառ իսկ արտասանել Պաղեստինի կամ Երուսաղէմի ի նպաստ»:

ԹՈՒՐՔ ԲԱՆԱԿԸ 58 սպաներ պիտի արտաքսէ իր շարքերէն, որովհետեւ կասկած կայ որ կապ ունին իսլամապաշտ խմբակներու հետ: Որոշումը տուած է զինուորական Գերագոյն Խորհուրդը որու վճիռները վերաքննելի չեն:

ԻՐԱՔՑԻ մեծ բանաստեղծը՝ Ապտէլ Վահապ ալ - Պայաթի մեռած է Դամասկոս 73 տարեկանին: Ռուսաստանէն, Սպանիայէն, Եգիպտոսէն եւ Յորդանանէն ետք, Ծոցի պատերազմէն յետոյ Սուրիան ընտրած էր իբրեւ վերջնական կայք: Թարգմանուած է ֆրանսերէնի, ոմանք զինք կը նկատեն արաբական արդի բանաստեղծութեան հիմնադիրներէն մէկը: Իր անունը կրող բանաստեղծութեան մրցանակ մը կը շնորհուի ամէն տարի, Գահիրէ:

ՄԻԱՑԵԱԼ - ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ կառավարութիւնը 16 միլիոն տոլարի գնեց այն ֆիլմը զոր դարձուցած էր անցորդ մը՝ Աբրահամ Զափրուտըր եւ ուր Քենետիի սպանութեան 26 երկվայրկեանները ներկայացուած են: Գինը որոշած է երեք դատաւորներէ կազմուած յատուկ դատարան մը: Զափրուտըրի ընտանիքը 30 միլիոն կը պահանջէր:

ԳՈԼՈՄՊԻՈՅ մէջ, Օգոստոս 2-ին, 40 կեռիլերոս սպաննուած է զինուորականներու կողմէ: Անոնք մաս կը կազմեն Յեղափոխական զինեալ ուժերուն: Մէկ ամսուան մէջ, քաղաքացիական պատերազմին արդէն 420 հոգի մեռած է:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ անդամները, Օգոստոս 3-ի Նախարարաց հերթական խորհուրդէն ետք արձակուրդի մեկնեցան: Ժոսփէն Ռէի կղզին ընտրած էր: Յաջորդ նիստը տեղի կ'ունենայ երեք շաբաթ յետոյ:

ՄԵԾՆ - ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ մայր թագուհի՝ «Քուին Մըմ» ինչպէս զինք անուանած են Անգլիացիները, Օգոստոս 4-ին տօնեց իր 99-րդ տարեդարձը ընտանեկան սեղմ շրջանակի մէջ: Միշտ առոյգ, կը մերժէ բազկաթոռով տեղափոխուիլ, ինչ որ բռնադատուած է ընել իր փոքր աղջիկը՝ Մարկարէթ, 69 տարեկան:

ՀԻԼԱՐԻ ԳԼԻՆԹԸՆ, ի պաշտպանութիւն իր «անառակ» ամուսնոյն, մտերիմ խոստովանութիւններ ըրած է Թոլք պարբերականին: Ան կ'ըսէ որ 4 տարեկանին Պիլ շատ դէշ վերաբերումի ենթարկուած է իր մօր եւ մեծ - մօր միջեւ ծագած հակամարտութեան մը պատճառաւ եւ հոգեբոյժ մը բացատրեր է Հիլարի Գլինթընին որ վատթարագոյն պարագան է մանչուկի մը համար երկու կիներու միջեւ կռուախնձոր ըլլալ: Այս «զգայնացունց» տեղեկութիւնները պատճառ են, անշուշտ, որ ձեռքէ ձեռք խլուի Թոլք ամսաթերթի այս առաջին թիւը, որու գինը 2,95 տոլար է: Եւ ամռան նիւթի սովի այս շրջանին, ֆրանսական մամուլն ալ լայն տեղ կու տայ այս պատմութեան, ամբողջ էջ մը Օգոստոս 3-ին «Լիպերասիոն»ի մէջ...:

ԻՐԱՆ ԿԸ ՁԳՁԳԷ ԹԱՒՐԻԶԻ ԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ՀԻՒՊԱՏՈՍԱՐԱՆԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Իրանեւադրբեջանական համաձայնագրով Նախիջեւանի մէջ իրանեան եւ Թաւրիզի մէջ ադրբեջանական հիւպատոսարան բանալու որոշում առնուած ըլլալով հանդերձ, Թեհրան կը ձգձգէ գործադրութիւնը: Նախիջեւանի մէջ կը գործէ Իրանի հիւպատոսարանը, բայց Թեհրան կ'ուզէ որ ադրբեջանականը Թաւրիզէն տարբեր քաղաքի մը մէջ ըլլայ: Պատճառը այն է որ հոն բացուելիք հիւպատոսարան մը կրնայ ձգողական մեծ ուժ ներկայացնել տեղացի Ադրբեջանցիներու համար որոնց թիւը ամբողջ Իրանի մէջ 27 միլիոնէն աւելի է: Թեհրան կը վախնայ անոնց անջատողական ձգտումներու հզօրացումէն, ինչ որ կրնայ պետութեան պառակտումին յանգեցնել:

ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ Կ'ՈՒԶԵՆ ՄԻԱՍՆԱԲԱՐ ԳՈՐԾԵԼ

Հայաստանի Ազգային փոքրամասնութիւնները որոշած են ստեղծել միացեալ մարմին մը որ պիտի համակարգէ աշխատանքը եւ ունենայ միասնական ղեկավարութիւն մը: Օգոստոս 3-ին այս փաստը յայտնած են ասորական, յոյն, հրեայ, ռուս, եզիտի եւ այլ համայնքներու ներկայացուցիչները, Սպայի տան մէջ տեղի ունեցած ասուլիսի մը:

ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԸ ԱՄԵՆԷՆ ԱՆԿԱՐԵՒՈՐԸ

Բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւններու ընդունելութեան քննութեան մասնակցած են 12 հազար 850 հոգի: Մինչեւ Օգոստոս 1-ի արդիւնքներով հայերէնի եւ հայ գրականութեան բանաւոր քննութեան մասնակցած 305 երիտասարդներէ բարձրագոյն (20) նիշը ստացած են միայն 8 ուսանող: Իսկ 8-էն վար՝ 75 դիմողներ: Պատասխանատուի մը բառերին համաձայն համալսարան մուտքի թեկնածուներու հայ գրականութեան գիտելիքները գոհացուցիչ չեն եղած, «դպրոցներում այդ առարկան յետին պլան է մղուել»:

Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ

ՈՒԶԲԵԿ ՄԵՂՈՒՆ ՆԱԽԸՆՏՐԵՑ ՓՐԱՆՍԱՑԻՆ

(ԱՆՏԻՊ ՄԸ ԻՐ ԳՐԻՉԷՆ)

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

Սեղան բացուած էր խոհանոցին մէջն իսկ, մէջտեղը։ Պարզուկ սեղան մը, ոչ մէկ պերճանք։ Անձեռոցները ճերմակ էին եւ, ակնյայտ կերպով, նոյն օրն իսկ մէջտեղ ելած։ Ուղղանկիւնաձեւ փոքր սեղան մըն էր։ Հիւրը հրաւիրուեցաւ նստելու սեղանին երկար կողմը։ Դիմացը տանտիկինն էր։

Կ'երեւի այս առթիւ որոշ արդուզարդ մը ըրած էր տիկինը։ Այս անակնկալ ընդունելութեան առթիւ։ Մոխրագոյն մաքուր փէշ մըն էր հագած որուն վրայ կ'իջնէր ճերմակ լանջազգեստ մը, վիզին մօտ, երկու կողմերը, շարք մը բանուածքներով։ Սեղան նստելէ առաջ մեծ ծաղիկներով զարդարուն գոգնոցով մը ծածկեց լանջազգեստին մեծ մասը։ Ոչ նիհար էր, ոչ ալ գէր, բայց լեցունկեկ մարմին մըն էր իրը։ Թխագոյն էր. այսուհանդերձ տաքը եւ յուզումը վարդագոյն ցոլքեր բերած էին երեսներուն եւ երեւութապէս երիտասարդացուցած զինքը։ Մազերը սեւ էին, հաւանաբար ներկուած։ Պէտք է 50 – 60 տարեկան մը ըլլայ այս կինը, մտածեց «Փրանսացին». աչքը պտըտցնելով ծաղիկներուն տակ պահըւտած կուրծքին, խորհեցաւ որ ան կրնայ տակաւին գրգռել զինքը։ Անմիջապէս յետոյ, անտեղի գտաւ այդ մտածումը ներկայ պարագային։

Հայր եւ աղջիկ տեղ գրաւեցին դէմ դիմաց։ Մինչեւ այդ, բժիշկը մնացած էր լուռ։ Սրանեղած էր քիչ մը իր կնոջ հանդէպ որ սեղանակից կ'ընէր այս օտար Հայը, վտանգելով նոյնիկ Սօնիային պաշտօնը Ինթուրիսթին մօտ։ Խզեց լռութիւնը.

– Ինչպէ՞ս է կոչւում ձեր ազգանունը։

– Ախ, այո, ներողամիտ եղէք, բաւ հիւրը. այս ամէնը այնքան անակնկալ եղաւ եւ չուտափոյթ որ միտքս անգամ չեկաւ ինքզինքս ներկայացնել։

Սօնիան միջամտեց՝

– Պարոնը կոչւում է Ժիրայր Թարթիկեան, բնակւում է Ֆրանսիայի Լիոն քաղաքում. եւ աւելցուց, ծիծաղով մը՝ ամուրի է։ Այդպէս է նշւում անցագիրը։ Քիչ առաջ միայն ձեռքս էր անցել իր անցագիրը, Ինթուրիսթի դիւանում։

Բժիշկը յարեց՝

– Իսկ մենք Պարդեւեան. կինս Նուարդ, աղջիկս Սօնիկ, ես Պարգեւ Սիմոնովիչ։

Ու անմիջապէս առաջարկեց խմել Թարթիկեան ընտանիքին եւ հայ ազգին բարգաւաճման համար։ Գինին ալժերիական էր. Սիտի Պրահիմ մակնիշը կը կրէր...։

Տանտիկինը խնդրեց որ Պր. Ժիրայրը ներողամիտ ըլլայ եթէ հիւրընկալութեան մը արժանի ճաշացուցակ մը չունի այսօր։ «Ձեզի մանթը պիտի հրամցնեմ» ըսաւ։

Ժիրայր այդ միջոցին միայն նկատեց թէ Տիկին Պարդեւեան իրեն հետ արեւմտահայերէն չէր արտայայտուեր։

Տիկին Նուարդ աւելցուց՝

– Բայց ուզբեկ մանթըյին չի նմանիր իմս։ Տեղացիներ խմորին մէջ կը դնեն հում միս եւ կ'եփեն ջուրին մէջ։ Անհամ կ'ըլլայ, նողկալի ալ։ Իմս, նախ պէտք է քաշուած միսը խորովուի սոխով, յետոյ ցետեղուի փոքր քառակուսի խմորի կտորներու վրայ, ասոնք պէտք է երկու կողմերէն սեղմել, շարել խղոտ ափսէի մը մէջ եւ դնել փուռը։ Երբ եփի, վրան կ'անցընենք տաք ջուր եւ մածուն։ Չմոռնալ նաեւ սումախ բուսած համեմը։

– Մայրս այսպէս կ'եփէր, աւելցուց Տիկին Նուարդ. Գաղատիոյ մէջ այսպէս կ'եփէին մանթըն։ Գիտէք թէ ներկայ Գաղատիան ներկայի Անգարան է, Թուրքիոյ մայրաքաղաքը։

– Ես Անգարա ծնած եմ, ընդմիջեց Ժիրայր։

– Իրա՞ւ, ես ալ։

– Երկու Անգարացիներ Ուզբեկիստանի մէջ, ուրկէ ուր ... Բայց ի՞նչ էր ձեր մօրը անունը։

– Նոյեմփար, Նոյեմզար Տարօնեան։

– Իսկ դուք Նուա՞րդ։ Ես Արամն եմ, Արամը, կը յիշէ՞ս գետակին եզերքը...

Տիկին Նուարդ, երեսները կաս կարմիր վեր ցատքեց աթոռէն, վազեց սեղանին անդիի կողմը, փաթթուեցաւ Արամին վիզին։

Հայր ու աղջիկ մնացին ապշահար այս տեսարանին առջեւ։ Սօնիա սթափեցաւ յանկարծ՝

– Բայց չէ՞ որ ձեր անունը Ժիրայր է։

– Բացատրութիւնը պարզ է, ըսաւ Արամ։ Երբ ընտանեօք Պոլսէն մեկնեցանք Ֆրանսա, գործակատարը որ կը գրադէր մեր ճամբորդութեան թուղթով, որպէսզի շտապ մեկնինք, մեզի տուաւ ուրիշ ընտանիքի մը անունով շինուած, Ֆրանսայի մէջ աշխատելու պայմանագիր մը։ Այդ ընտանիքին անունով ճամբորդեցինք եւ մնացինք Թարթիկեան... Ֆրանսայի մէջ այսպէս փոխուած անուններով բազում հայ ընտանիքներ կան։

Երբ ամէն ինչ քիչ մը հանդարտեցաւ, Նուարդ եւ Արամ նայեցան իրարու։ Գըտան նմանութիւններ իրենց մանկութեան տարիներու դէմքերէն։ Վստահ չէին, այնքան յուզուած էին որ չէին կըրնար կեդրոնացնել իրենց միտքը, յիշելու ամէն ինչ մանրամասնօրէն։

– Կը յիշեմ, այո՛, ըսաւ Նուարդ, անտառին մէջ գետակը։ Մէջը մտած կը փորձէինք ձուկ բռնել թաշկինակով...

– Թաշկինակո՞վ, յարեց բժիշկը. Սօնիա եւ Պարգեւ Սիմոնովիչ ծիծաղեցան։

Նուարդ տխրեցաւ յանկարծ.

– Ի՛նչ օր էր այդ անտառին մէջ։ Չեմ մոռցած. փոքր էի բայց միշտ միտքս է։ Հոն էին Եղեռնին այրիները իրենց որբերով։ Եկած էին դաշտահանդէսին, իրենց զաւակները ուրախացնելու, թերեւս պահ մը մոռնալու համար իրենց դժբախտութիւնը, կը ջանային ուրախ ձեւանալ։ Բայց կը մտաբերէին անկասկած իրենց անցեալ հանդէսները երբ միասին էին իրենց ամուսիններուն հետ։ Բնաւ չեմ ուզած յիշեցնել մօրս այդ օրը։

– Ի՞նչ եղաւ մայրդ, ո՞ւր կ'ապրի։

– Կեցիր պատմեմ։ Այդ դաշտահանդէսէն քանի մը շաբաթ վերջ, մենք ալ մեկնեցանք Պոլիս։ Հոն մայրս հեռաւոր զարմիկ մը ունէր։ Քանի մը տարի վերջ, երբ աշխարհ քիչ մը հանդարտած էր, այդ զարմիկին դրդումով եւ ան ալ միասին ներգաղթեցինք Հայաստան։

«Մեր զարմիկը երկար չմնաց մեր մօտ։ Աքսորեցին Սիպիր։ Չվերադարձաւ։ Մայրս աշխատեցաւ սովխոզի մը մէջ։ Ես ալ տարի մը։ Յետոյ կրցայ քիչ մը համալսարան յաճախել։ Հոն հանդիպեցայ Պարգեւին։ Ամուսնացանք։ Հարսնիքէն ամիս մը վերջ մայրս մահացաւ։ Կ'երեւի կը սպասէր որ իր աղջիկը տեղաւորուի... 15 տարի է որ ամուսինս հոս կ'աշխատի։ Այսպէս, Ուզբէկիստանի հաստատուեցանք։

Ոչ Արամ, ոչ Նուարդ գիտցան թէ ճաշեցին թէ ոչ, ի՛նչ կերան։ Արամ չմոռցաւ սակայն կենաց առաջարկել Պարգեւեան եւ Տարօնեան գերդաստաններուն համար։

Ժամանակը անցած էր անօրինակ արագութեամբ մը. Սօնիա ըսաւ.

– Պէտք է մեկնինք Պարոն Արամ։ Ամէն պարագայի տակ ես պարտաւոր եմ ընկերանալու խումբին Խիվա։ Լաւ կ'ըլլայ եթէ դուք ալ հոս չմնաք եւ գաք միասին։

Սօնիա ալ կը փորձէր արեւմտահայերէն խօսիլ Արամին հետ։

Բժիշկը հետաքրքրուեցաւ.

– Պարոն Արամ, որեւէ անհանգստութիւն զգա՞ւմ էք տակաւին։

Արամ մոռցած էր ուզբեկ բշամեղուն։

– Ոչ, ոչ, շնորհակալ եմ ձեզի, բաւ խընամեցիք։

Նուարդ չէր ուզեր ձգել որ Արամ մեկնի, բայց ի վերջոյ նկատի առաւ Սօնիայի դժուար կացութիւնը։ Տեղի տուաւ, հարցուց՝

– Վերադարձին պիտի անցնի՞ք Հայաստանէն։

– Այո, պիտի անցնինք, յարեց Սօնիա յայտագրին մէջն է Տաշքէնտ, Թիֆլիս, Երեւան։

Նուարդ՝

– Քեզմէ բան մը պիտի խնդրեմ Արամ, երբ հասնիս Հայաստան, անպայման երթաս մօրս գերեզմանին վրայ։ Կը գտնուի Արարատի շրջանին մէջ, Խոր Վիրապի ստորոտը. գերեզմանատուն մը կայ հոն։ Ուզեց որ հոն թաղենք զինքը։ Այդ կողմերը աշխատած էր։ Թաղեցինք Մասիսի դիմացը։ Իր դամբանին ճիշդ քովը սեղան մը կայ։ Բարի կ'ըլլաս այդ սեղանին վրայ դաւաթ մը գինի խմել ի յիշատակ մօրս։ Ու զիս ալ յիշել։ Խոստացիր որ պիտի ընես Արամ։ Կը գրես մեզի։

Արամ խոստացաւ առանց կռահելու թէ որքան դժուարութիւններու պիտի հանդիպէր, Հայաստան, երեք օր վերջ իր խոստումը յարգելու համար։

Արամ եւ Սօնիա մեկնեցան միասին պանդոկ։ Հիմա միայն, երբ կը նայէր Սօնիայի դէմքին, կը նկատէր նմանութիւն մը Անգարայի իր փոքրիկ ընկերուհիին դէմքին հետ... ան պահած էր տակաւին մանկութեան հետքեր։

Լիոն
1989

(Տար. 3 եւ վերջ)

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՐԵՒԱՀԱՄ

Ի վիճակի չեմ ըսելու թէ օտար գրականութիւններու մէջ բանաստեղծներ ինչպիսի յաճախականութեամբ է որ բանաստեղծութիւններ գրած են իրենց երկրին, իրենց հայրենիքին համար։ Անշուշտ որ գրած են։ Բայց եթէ Փրանսացի բանաստեղծներուն հաւաքածոները թղթատենք, բանաստեղծներուն քանի՞ տոկոսը քերթուած մը գրած է Ֆրանսայի վրայ։ Նոյնը անգլիացի, ամերիկացի, սպանացի բանաստեղծներուն համար։ Չեմ գիտեր, պրպտելու փափաք ալ չունիմ, միայն կ'ենթադրեմ որ հայ բանաստեղծները այս նիւթին մէջ ալ կոտրան ցանկին վերի կարգերուն վրայ, թերեւս առաջին կարգին վրայ։ Արդեօք Հայաստանի ու Սփիւռքահայ գրականութեան մէջ դիւրի՞ն է գըտնել բանաստեղծ մը որ գոնէ մէկ քերթըւած նուիրած չըլլայ Հայաստանին։ Գոնէ մէկ՝ կ'ըսեմ, որովհետեւ կան շատեր որոնք մէկէ աւելի բանաստեղծութիւններ գրած են իրենց հայրենիքը փառաւորելու համար։

Հայաստանի համար գրուած բանաստեղծութիւններուն բոլորն ալ գոհարներ չեն անտարակոյս։ Ի՛նչ տափակութիւններ կան անոնց միջեւ, ի՛նչ հասարակ ու կարծես ձեւակերպութեան համար, կարծես պարտք մը վճարելու համար գրուած քերթուածներ կան։ Կան տակաւին Հայաստանի վրայ գրուած քերթուածներ որոնք գրուած են պարզապէս անոր համար որ հեղինակը գիտէ որ այս թէման լաւ տպաւորութիւն կը գործէ, աժան յաջողութիւն կը տանի հեղինակը, ծափահարութիւն կը ստեղծէ։ Բայց այս բոլորէն դուրս, ի պատիւ մեր բանաստեղծներուն, կրնանք ըսել որ բանաստեղծութեան մեր պարտէզին մէջ ամէն քայլափոխին կրնանք հանդիպիլ Հայաստանի մասին գրուած գեղեցիկ, խանդավառիչ, տաքուկ զգացումներով օծեալ բանաստեղծութիւններու։ Անոնցմէ շատեր շարունակ կը հնչեն դպրոցականներու շրթներուն վրայ։ Եւ Հայաստանի համար սիրուն քերթուածներու հեղինակներուն ամէնէն առջեւէն կը քալէ Չարենց, իր նըշանաւոր «արեւահամ» բանաստեղծութեամբ։

Ես իմ անուշ Հայաստանի արեւահամ
բառն եմ սիրում։

Այս առաջին տողով իսկ անմահացած բանաստեղծութեան մէջ սա «արեւահամ բառ»ը տարիներ առաջ բանավէճի նիւթ դարձաւ։ Ոմանք պնդեցին թէ Չարենց գըրած էր «Արեւահամ բար», ո՛չ թէ «Արեւահամ բառ»։ Առաջինը թերեւս աւելի տրամաբանական է, քանի որ Արեւելահայերէնի մէջ «բար» բառը կը գործածուի որպէս նոր տնկուած ծառի պտուղ, երախայրիք։ Ուրեմն բա՞ր թէ բառ։ Այսօր այլեւս այս բանավէճը փակուած է։ Նուիրագործուած է «Արեւահամ բառ»ը։ Եւ ա՛յդ է որ հազարաւոր աշակերտներու ու արտասանողներու շրթներուն վրայ կը հնչէ այսօր.

Ես իմ անուշ Հայաստանի արեւահամ
բառն եմ սիրում,
մեր հին սազի ողբանուագ,
լացակումած լարն եմ սիրում։
Ուր էլ լինեմ – չեմ մոռանայ ես
ողբաձայն երգերը մե՛ր
չեմ մոռանայ աղօթք դարձած
երկաթագիր գրքերը մեր
ինչքան էլ սուր սիրտս խոցեն
արիւնաքամ վէրքերը մեր
էլի՛ ես որբ ու արնավառ իմ
Հայաստան եարն եմ սիրում։
Իմ կարօտած սրտի համար ոչ մի
ուրիշ հէքեաթ չկայ,
Նարեկացու, Քուչակի պէս
լուսապսակ ճակատ չկայ,
Աշխարհ անցի՛ր, Արարատի նման
ճերմակ գագաթ չկայ,
ինչպէս անհաս փառքի ճամբայ, ես
իմ Մասիս սա՛րն եմ սիրում։

Այս սքանչելի ու արդէն դասականացած բանաստեղծութեան համբոյր մը կը դրկէ պարսկահայ ազնուական ու լռակեաց, բաւական անծանօթ մնացած շնորհալի բանաստեղծ մը՝ Արամ Գառօնէ։ Այդ համբոյրը ղրկուած է 1965–ին, բայց դեռ կը պահէ իր ջերմութիւնը.

Չարենցն ասաց.– Հայաստանի
արեւահամ բառն եմ սիրում.
Ես ասում եմ. Քե՛զ Հայաստան՝ քո
ապրելու կամքն եմ սիրում։
Դարերի դէմ քո վեհապանծ, երաշտի
դէմ հազարագանձ
մտքիդ պայծառ իմաստութեան սուրբ
ու թաքուն ծալքն եմ սիրում։
Այս հեռաւոր ուղիներում ինձ
կենսատու ակը դու ես,
անյուսութեան խաւարներում յոյսիս
արեգակը դու ես
համբաւ շահած ազգերի մեծ
հանդէսներում խայտաբղէտ,
հաւատամքով քո սրբացած,
պապենական բարքն եմ սիրում։
Իմ մորմոքած սրտի համար այլ
խինդառիթ մուրազ չունեմ,
քո վարդաշող ապագայից բացի
ուրիշ երազ չունեմ,
Օ՛, հաւատա՛, քեզնից հեռու՝
աշխարհում լոյս, արեւ չունեմ,
քո կարօտի մշտատոչոր, մշտակսկիծ
խարկն եմ սիրում։

Անհաւասիկ Չարենցն է որ շարունակուեր է պարսկահայ ազնիւ բանաստեղծին սրտին մէջ, եւ թէ սրտի որքա՛ն հարազատ, որքան մաքրամաքուր զարկերով։

Ռ. Հ.

ՄԵՌԵԼԱՔԱՂԱՔԻ ՄԸ ՊԱՐԳԵՒԱԾ ՑՆԾՈՒԹԻՒՆԸ

ԵԳԻՊՏՈՍԻ
ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԱՆԱՊԱՏԻՆ ՏԱՐԱԾՔԻՆ
ՅՈՒՆԱՀՌՈՄԷԱԿԱՆ
105 ՄՈՄԻԱՆԵՐ Ի ՅԱՅՏ ԵԿԱՆ,
ԵՐԲ ԷՇ ՄԸ ՍԱՀԵՑԱՒ
ՀՆԱԴԱՐԵԱՆ ԴԱՄԲԱՐԱՆԻ ՄԸ ՄԷՋ

Գահիրէէն 400 քիլոմեթր դէպի հարաւ-արեւմուտք, Պահարիա ովասիսին մէջ չորս դամբարաններ մաս կը կազմեն 1993–ին յայտնաբերուած ընդարձակ մեռելաքաղաքի մը, որ կը պատկանի Եգիպտոսի հռոմէական ժամանակաշրջանին (Ն. Ք. 30–էն Ե. Ք. 395) իշխած վերնախաւի ընտանիքներուն։ Չորս դամբարաններէն 105 մոմիաներ երեւան եկան անցեալ ամիս՝ ցնծութեան ալիք մը բարձրացնելով Եգիպտոսի տարածքին։

«Ասիկա միայն փոքր մաս մըն է շըրջանին մէջ։ Այլ դամբարաններ կրնան մինչեւ 10 հազար մոմիա պարունակել», կ'ըսէ Կիզէի անապատին հնագիտական աշխատանքներուն ընդհանուր պատասխանատուն՝ Զահի Հաուաս։

Ցախճապակեայ դագաղներու կամ պաստառի կտորներու մէջ փաթթուած մոմիաները անվնաս եւ հեռու մնացած են դամ-

քարան կողպողներէ, հակառակ որ անոնք կը գտնուէին այնպիսի շրջանի մը մէջ, ուր գիւղացիներ քար կը հաւաքեն շինարարութեան համար:

Դատածով հազուագիւտ է. տարիներէ ի վեր հնագէտներ կ'աշխատին այս շրջանին մէջ, սակայն առաջին անգամ է, որ այսքան մեծ թիւով մումիաներ կը գտնեն:

ՓՈՔՐ ՔԱՐԱՅՐՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Ժայռափոր քարայրներու մէջ խիտ շարուած մումիաներէն ոմանք ոսկեայ կամ կաւէ գունաւոր դիմակներ կը կրեն: Դիմակ մը կը պատկերէ տեսարան մը, ուր մարդիկ ընծայաբերումներ կը կատարեն հին Եգիպտոսի աստուածներուն: Այլ դիմակ մը թաղադրուած է ողջ իշխանաւորներու գլխաւոր աստուած Հորըսի խորհրդանիշով: Այս մումիային անունը կամ անոր տիտղոսները անյայտ կը մնան: Սակայն անոր կողքին գտնուած ոսկեայ իրերը եւ արքայական խորհրդանշանը մտածել կու տան, թէ ան քաղաքական բարձրաստիճան անձի մը կը պատկանի:

Այժմ հնագէտներ Գահիրէի մէջ կ'ուսումնասիրեն դամբարաններէն ի յայտ եկած կաւէ եւ պղնձէ իրերը, գոհարեղէնը եւ թաղման յատուկ առարկաները, որոնք կը պատկանին 4-րդ դարուն:

Պահարիայի ովասիսը ծաղկած է յունահռոմէական ժամանակներուն: Հնագէտներ դամբարաններուն մէջ գտած են նաեւ յունական մետաղադրամներ. «Պահարիայի մէջ Հռոմէացիք յունական մետաղադրամներ կը գործածէին, մինչեւ որ հռոմէական դրամը հասաւ Աղեքսանդրիայէն», կը բացատրէ հնագէտ մը:

Պահարիայի մեռելաքաղաքը հիմնուած է Եգիպտոսի թագաւորական 26-րդ հարստութեան ժամանակ՝ Ն. Ք. 525-ին: Սակայն շրջանին մէջ յայտնաբերուած մումիաներուն մեծ մասը կու գայ հռոմէական ժամանակներէն: Հռոմէացիք կը նախընտրէին թաղուիլ Եգիպտացիներուն պատմական եւ կրօնական վայրերուն մօտիկ, քան թէ հիմնել իրենց սեփական գերեզմանները:

Անոնց դամբարաններուն պատերը զուրկ են Եգիպտացիներուն բնորոշ որմնանկարներէն, սակայն անոնց վրայ երբեմն պատկերուած է մահուան Անուպիս աստուծոյն կերպարը, ինչ որ մտածել կու տայ, թէ Հռոմէացիք հմայուած էին եգիպտական կրօնով:

ՀՌՈՄԷԱԿԱՆ ԱԿՆԱԾԱՆՔ՝ ԵԳԻՊՏԱՑԻՆԵՐՈՒՆ ՆԿԱՏՄԱՄԲ

«Հռոմէացիք ակնածանք կը տածէին Եգիպտացիներուն հանդէպ, սակայն Յոյներն էին, որոնք սկսան ընդօրինակել եգիպտական մշակոյթը: Այս երեւոյթը յստակ կերպով տեսանելի է այդ ժամանակներու մումիաներուն վրայ զանոնք պատող հին եգիպտական զարդանմուշներու օգտագործումին մէջ», կը բացատրէ Գահիրէի Ամերիկեան համալսարանէն եգիպտաբան մը:

Պահարիայի ովասիսին Պաուիթի գիւղաքաղաքէն յայտնաբերուած մումիաներուն մէկ մասը փոխադրուած է մօտակայ թանգարան մը: Մնացեալ դիւրաբեկ մումիաները պիտի չտեղափոխուին. հնագէտներ կը ծրագրեն ապակեայ սենեակներու մէջ ցուցադրել զանոնք, իրենց գտնուած վայրին մէջ: Կարգ մը մումիաներ Գահիրէ փոխադրուած են ուսումնասիրութեան համար:

Պահարիայի ովասիսին պատմութեան մասին քիչ բան յայտնի է մինչեւ Ն. Ք. 6-րդ դար, երբ գիւղաքաղաք մը ծաղկեցաւ հոն, եւ անոր բնակչութիւնը բազմացաւ յունական իշխանութեան տակ: Մեծն Աղեքսանդր Ն. Ք. 332-ին Եգիպտոսը գրաւելէ ետք տաճար մը կառուցած է նորայայտ դամբարանէն 4 քիլոմեթր հեռու գտնուող վայրի մը մէջ: Սակայն գիւղաքաղաքը իր փառքի օրերը ապրած է հռոմէական ժամանակներուն: Անիկա ոչ միայն առեւտրական կեդրոն մըն էր Կիզէէն դէպի արեւմուտք տարածուող ուղիներուն վրայ, այլեւ ցորենի կարեւոր աղբիւր մը՝ հռոմէական կայսրութեան համար:

Այսօր Պահարիան արմաւենիի պուրակներով եւ ջերմուկներով եզերուած խաղաղ ովասիս մըն է, հեռու՝ զբօսաշրջութեան ճամբաներէն: Անոր բնակչութեան թիւը նուազած է հռոմէական ժամանակներէն ի վեր եւ սակաւաթիւ օտարներ կ'այցելեն հոն:

Սակայն հնագէտներ կը յուսան, որ մումիաներուն հարստութիւնը եւ Մեծն Աղեքսանդրի տաճարին աւերակները Պահարիան պիտի տեղադրեն զբօսաշրջութեան քարտէսին վրայ:

Հին մեռելաքաղաքը այժմ փակ է այցելուներու դիմաց: Հնագէտներ կը ծրագրեն մումիայի առաջին բաց թանգարանը կառուցել շրջանին մէջ, զոր արդէն կոչած են «Մումիաներու հովիտը»:

Պատրաստեց՝
Լ. ԿԻՒԼՈՅԵԱՆ – ՍՐԱՊԵԱՆ

«Ազդակ»

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԿԵԱՆՔԻ ԿՆՌՄԱՆՆԵՐՈՎ
(Պատմուածքներ)

ԹՈՐՈՍ ԹՈՐԱՆԵԱՆ

Հալէպ, 1999

ՉԻՆԱՍՏԱՆԸ ԿԵՐԱԿՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Հոկտեմբերին Ուաշինկթընի մէջ պիտի գումարուի բրինձի նուիրուած հետազօտութեան միջազգային համագումար մը. տար որպէս պատրաստութիւն Մայիսին Փէքինի մէջ նիստ գումարած է հողամշակութեան ուսումնասիրութիւններու միջազգային խումբը, օրակարգի նիւթ ունենալով բրինձի մշակման հեռանկարները: Հարցը գրեթէ կենսական է Չինաստանի համար որ աւելի քան միլիառնոց իր բնակչութիւնը կերակրելու եւ օրէ օր աւելցող ջուրի պակասը դիմագրաւելու համար միջոցներ պէտք է գտնէ:

Ուաշինկթընի համագումարին նիւթ պիտի ըլլայ ծնարանական փոփոխութեան ենթարկուած բրինձին մշակումը: Այդ բրինձը ուսումնասիրութեան նիւթ է ներկայիս ու կը կարծուի որ հինգ տարիէն կարելի կ'ըլլայ զայն շուկայի ապրանք դարձնել: Արդարեւ, բրինձը Ասիոյ համար այն սննդեղէնն է որուն վերջին 25 տարուան ընթացքին ամէն տարի արտադրութիւնը աւելնալով թոյլ տուած է կերակրել արագօրէն բազմացող ժողովուրդները: «Կանաչ յեղափոխութիւն» կոչուածը 1970-ական թուականներուն ապահոված էր բրինձի հունձքին կրկնապատկումը, արդիւնք ըլլալով սպառնացող սովին: Բարձր արդիւնաբերութեան տէր բրինձի տեսակ մը ձեռք ձգուած էր ինտոնէզական եւ թայվանական բրինձին խառնուրդէն որ փոխանակ 160 – 170 օրուան, կը հասուննար 130 օրէն:

Այսօր կատարուածը այլեւս բաւարար չէ, քանի որ հազիւ 11 տարուան ընթացքին երկրագունտին բնակչութիւնը 1 միլիառ աւելցած է եւ հետեւելով Ասիոյ մէջ արձանագրուած աճի թափին, պէտք է բրինձի արտադրութիւնը աւելցնել 40 – 60% մինչեւ 2020 թուականը: Մինչեւ այդ թուականը միայն Չինաստան կերակրելիք 200 միլիոն յաւելեալ բնակիչ պիտի ունենայ, մօտենալով մէկուկէս միլիառի սահմանին:

Բրինձի մշակումը կը կապուի նաեւ ընկերային կեանքին, այդ մշակումով զբաղող գիւղացիները շահագործումի ըսպառնալիքին տակ գտնուելով: Գործածուած բրինձին տեսակը խառնածին ըլլալով, ամուլ է, ուստի կարելի չէ որպէս սերմնացու գործածել ու ամէն տարի պէտք է նոր սերմնացու գնել: Երկրին մէջ համատարած կաշառակերութիւնը այնպէս ըրած է որ գիւղացիները սուղ գին վճարելով հանդերձ սերմնացուին, միշտ վտանգը կայ որ խարդախուած, կեղծ ապրանք ըլլայ իրենց գնածը ու չունենան ակնկալուած բերքը: Մինչդեռ երկիրը ստիպուած է չդիմել գիներու բարձրացումի մը որ ընկերային բողոքի շարժումի մը մեկնակէտ կրնայ ըլլալ: Արդէն քաղաքականացումի ծաւալուն հոլովոյթը շատ տեղեր կը կրճատէ բրինձի մշակութեան բարեբեր հողերը. իսկ ջուրի պակասը այլ սպառնալիք մըն է:

Այս պարագաներուն պէտք է պատշաճի բրինձի նոր տեսակը: Փորձի առաջին ցանքեր կատարուած են եւ կը սպասուի որ արդիւնաբերութիւնը 25% աւելի ըլլայ, նուազ ջուրի գործածութեամբ: Լաւագոյն պայմաններու մէջ, փորձի համար գործածուած նմոյշը պիտի կրնայ արդիւնաբերութեան այնպիսի բարձր մակարդակի մը հասնիլ որ կարելի ըլլայ տարեկան 100 միլիոն թոն աւելի արտադրել եւ բաւարարել 450 միլիոն հոգիի պահանջը: Նոր տեսակը նուազ կեղեւ պիտի ունենայ եւ աւելի հատիկ: Նաեւ հիւանդութիւններու, միջատներու աւելի տոկուն պիտի ըլլայ. եւ ինչ որ թերեւս ամէնէն կարեւորն է, կարելիութիւն պիտի տայ 100 օրէն հունձք կատարելու:

Թ.Ա.Թ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԳԱՀԻՐԷԻ ՄԷՋ, Յուլիս 15-ին, իր մահկանացուն կնքած է Ժիրայր Թովմասեան: Ողբացեալը եգիպտահայ գաղութի ծանօթ անդամներէն էր, եղած է Գահիրէի Թեմական Ժողովի, պատ. քաղաքական ժողովի անդամ, Հայ Ազգային Հիմնադրամի վարչութեան ատենապետ, ՌԱԿ-ի երկարամեայ անդամ, Հայ Գեղարուեստասիրաց Միութեան երկարամեայ անդամ եւ վարչութեան ատենապետ:

* * *

ԱՊՈՒ ՏԱՊԻԻ անգլիական ակումբի հիւրասրահին մէջ, Յունիս 11-ին, տեղի ունեցած է տեղւոյն Ազգային Միօրեայ վարժարանի ամավերջի հանդէսը, որուն համար նիւթ ընտրուած էր Երեւան քաղաքի 2780-ամեակը: Հանդէսին նախագահած է Քուէյթի եւ Ծոցի երկիրներու Կաթողիկոսական Պատուիրակ Սեպուհ Եպիսկոպոս Սարգիսեան: Բացման խօսքը արտասանած է վարժարանի տնօրէնուհի՝ Թամար Տէր – Յովհաննէսեան: Ապա, ներկայացուած են Երեւան քաղաքի անցեալն ու ներկան յատկանշող երգեր ու պարեր: Ազգային վարչութեան ներկայացուցիչ՝ Փանոս Պալեան արտասանելէ ետք վարչութեան գնահատական խօսքը, հրաւիրած է Սեպուհ Եպիսկոպոսը որպէսզի եզրափակիչ խօսքը ըսէ:

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԱ.

– Ուրեմն ես կը մեկնիմ, – ըսաւ երիտասարդը ոտքի ելլելով:

– Շատ աղէկ կ'ընէք, – պատասխանեց Սահակ էֆէնտի:

– Ես ուղղակի մեր կեդրոնական յանձնախումբին կ'երթամ, որ ժողով գումարած է այս միջոցիս:

– Այդ ձեր գիտնալիք բանն է, գացէ՛ք, ուր որ կ'ուզէք:

– Եւ ձեր մերժողական պատասխանը կը հաղորդեմ ժողովին:

– Հաղորդեցէ՛ք եւ ըսէ՛ք, որ ա՛լ ուրիշ անգամ կրկին պարապ տեղը մեզի դիմում չընեն:

– Միեւնոյն ատեն իրենց կ'ըսեմ այստեղ ինծի եղած վշտ ընդունելութիւնը:

– Կարծեմ անվայել բան մը չըրինք մենք, միայն դրամ տալը մերժեցինք:

– Այդ մերժումին քաղաքավար ձեւն ալ կար:

– Թերեւս ... ինչ որ է, ներողամիտ եղէք, – ըսաւ Սահակ էֆէնտի՝ հեգնական ժպիտով մը:

– Մենք մուրացկաններ չենք:

– Քաւ լիցի:

– Մենք անձնազոհներ, մեր մահը աչքը առած մարդիկ ենք:

– Այդ մասին կասկած չունիմ:

– Ես հոս կրնայի ձեզի հետ տարբեր կերպով վարուիլ, բայց համբերութիւնս պահեցի:

– Շատ աղէկ ըրիք:

– Խորհելով, որ վերին մարմին մը կայ, որուն կ'իյնայ ձեր մերժումին եւ մերժման մասին պէտք եղած տնօրինութիւնները ընել:

– Անշուշտ, անշուշտ, – ըսաւ Սահակ էֆէնտի՝ միշտ ժպտելով:

– Մենք գիտենք մեր ընելիք եւ երբ որոշում մը տանք՝ զայն կը գործադրենք:

– Արդէն այնպէս ըլլալու է:

– Մնաք բարով:

– Երթաք բարով:

Երիտասարդը խոժոռ նայուածք մը ուղղելով երկու խօսակիցներուն վրայ՝ դուրս ելաւ հիւրասրահէն:

– Ո՜ւֆ, վերջապէս ազատեցանք, – գոչեց Սահակ էֆէնտի:

– Կը կարծե՞ս, որ ազատեցանք, – դիտել տուաւ Բարսեղ աղա:

– Ա՛լ մէյ մըն ալ չեն համարձակիր գալու:

– Ես հակառակը կը կարծեմ, այս մարդիկը դիւրաւ մեր օձիքը պիտի չթողուն:

– Պատուիրելու է ծառաներուն, որ ասկէ ետքը այդ տեսակ մարդիկ եթէ ներկայանան՝ ճամբու դնեն:

– Վերջապէս ես այն կը տեսնամ, որ մեզի հանգիստ պիտի չթողուն:

– Եկած օրդ ես քեզի չըսի՞, որ այստեղ նստելիք տեղ չէ:

Քանի մը օր ետքը Սահակ էֆէնտի նամակ մը կը ստանար: Այդ նամակը, որ միեւնոյն ատեն ուղղուած էր Բարսեղ աղայի, իբրեւ ստորագրութիւն կնիք մը կը կրէր, որուն վրայ սա բառերը կը կարդացուէին՝ «Կամաւորական կեդրոնի գործադիր մարմին»: Խիստ սպառնագիր մըն էր այս, որ սակայն բաւական վարպետութեամբ գրուած էր ու ապագայ բանակցութեան եւ խրատախոհութեան համար բաց դուռ մը կը թողուր: Սրճարանի մը հասցէն գրուած էր իբրեւ ժամադրավայր բանակցութեան:

Սահակ էֆէնտի փութաց նամակը ցոյց տալ Բարսեղ աղայի:

– Հիմա ի՞նչ պիտի ընենք, – ըսաւ այս վերջինը քիչ մը շփոթած նամակին սպառնական պարունակութենէն:

– Ոչինչ, – պատասխանեց Սահակ էֆէնտի:

– Վաղուան համար ժամադիր եղեր են:

– Կրնան սպասել...

– Արդեօք մէյ մը՞ն ալ տեսնուինք հետերնին:

Ինչո՞ւ համար:

– Կարելի է անուշութեամբ, պզտիկ բան մը տալով օձիքնիս կ'ազատենք:

– Ես տասը փարա չեմ տար ու քեզի ալ թող չեմ տար, որ տաս, – գոչեց Սահակ էֆէնտի, – իսկ գալով այս նամակին՝ ահաւասիկ...

Ու Սահակ էֆէնտի նամակը կտոր – կտոր ընելով գետին նետեց:

– Եթէ ելլան, խենթութիւն մը ընե՞ն, – դիտել տուաւ Բարսեղ աղա, որ ի բնէ երկչոտ էր:

– Ի՞նչ խենթութիւն:

– Զիս կամ քեզի կը զարնեն ճամբան գացած ատեննիս:

– Տղայ մի՛ ըլլար, Բարսեղ աղա, գործերնիս մէկ քանի խաբեբայ սրիկաներու հետ է:

– Կազմակերպուած մարմին մըն է եղեր:

– Ո՞վ ըսաւ, ես հարցուցի, փնտռեցի, ատանկ կամաւորական խումբ, եւ այլն, գոյութիւն չունի:

– Իրա՞ւ կ'ըսես, ուրկէ՞ իմացար:

– Բուն իսկ աղբիւրէն, յեղափոխական կուսակցութիւններէ մարդ տեսայ, անոնց պատմեցի, «Չըլլայ որ նոյնիսկ տրամի մը տաք» ըսին, ատոնք կարգ մը բախտախնդիրներ են, որոնք այդ տեսակ սուտերով ու սպառնալիքներով դրամ կը չորթեն Պոլսէն եկող միամիտներէն, երբ հոտ առնեն, որ դրամ ունին:

– Քանի որ կուսակցականներն են ըսողները, այն ատեն ճշմարիտ ըլլալու է, – պատասխանեց Բարսեղ աղա, – իրաւունք ունին, այդ խաբեբաները քաջալերելու չէ:

Այս խօսակցութենէն երկու – երեք օր ետքը, երբ Բարսեղ աղա պանդոկէն դուրս ելլելով մայթին վրայ կը յառաջանար, երիտասարդ մը, ժպտուն դէմքով, մօտեցաւ իրեն ու յարգալից բարեւ մը տալով ըսաւ.

– Բարեւ, Բարսեղ էֆէնտի, ի՞նչպէս էք:

Բարսեղ աղա երիտասարդին երեսը նայեցաւ եւ խկոյն ճանչցաւ:

(Շար. 75)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

ՀՈՒՐԻԿ ԴԱՏԱՒՈՐԵԱՆԻ
ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ

Տէր եւ Տիկին Սուրէն Տամլամեան 500 *Ֆր. կը նուիրեն* Հուրիկ Դատաւորեանի *եւ անոր քեռայրին՝* Այգվարդ Պուրնութեանի *յիշատակին*։

ՆՈՒԷՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Վասպուրականի Հայրենակցական Միութիւնը, ընդառաջելով Երեւանի Շէն Միութեան դիմումին նուիրեց երկու խոտ *հնձող մեքենաներ։*

Ամասիայի շրջանի Եղնաջուր Գիւղ եւ Քաշաթաղի շրջանի Աղաւնատուն Գիւղ 8000 *Ֆր., նաեւ՝*
Aznavour pour l'Arménie–*ի* 5000 *Ֆր.*։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 1500 *Ֆր. Տէր եւ Տիկին Սերժօ Պէրպէրեանէ* Հուրիկ Դատաւորեանի *մահուան առթիւ*։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻ
ՃԱՇ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Նոյեմբեր 6–*ին*

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը կը փնտռէ փորձառու ուսուցիչ կամ ուսուցչուհի մը Շաւիլի երկօրեայ դպրոցի Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերու հայերէնի ուսուցման դասաւանդութիւնները ապահովող։ Հետաքրքրուողներէն կը խնդրուի թեկնածութեան դիմումնագիր ներկայացնել ամէնէն ուշը մինչեւ Օգոստոսի վերջը։

Դիմումնագիրը հասցէագրել Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան ատենապետ՝ Պր. Հրայր Հրաչեանին։

Հասցէ. —
Mr Hraïr HERATCHIAN
33, rue Raspail
78140 Vélizy — Villacoublay

ՔԱՌԱՍՈՒՆՔ

վախճանման
ՆՈՐԻՆ ՍՈՒՐԲ ՕԾՈՒԹԻՒՆ ՏԷՐ ՏԷՐ ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.
Ծայրագոյն Պատրիարք–Կաթողիկոսին Ամենայն Հայոց

Կիրակի, Օգոստոս 8, *ժամը* 10·30–*ին*

Հայաստանեայց բոլոր եկեղեցիներուն մէջ
«Քառասունք»ի Հոգեհանգստեան Սուրբ Պատարագ պիտի մատուցուի

Ի ՀԱՆԳԻՍՏ
ԵՐՋԱՆԿԱՅԻՇԱՏԱԿ

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.

Ս Ր Բ Ա Զ Ն Ա Գ Ո Յ Ն Հ Ա Յ Ր Ա Պ Ե Տ Ի Ն

Ամէնուս՝ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյն անխտիր բոլոր հոգեւոր զաւակներուն պարտքն է, այդ օր, եկեղեցի փութալ եւ «ի խորոց սրտի» երախտագէտ աղօթքներով ձայնակցիլ պաշտամունքային աղօթքներուն, որպէսզի Տէրը իր Երկնային Օթեւանէն՝ մեզ յաւիտեան պահէ երանեալ Հայրապետի լուսեղէն ներկայութեան հաղորդութեան մէջ։

«Յաւիտենական յիշատակն Արդարոց օրհնութեամբ եղիցի»

ԴԻՒԱՆ
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE

GRANDE FETE CHAMPETRE
A BELLEFONTAINE

LE DIMANCHE 8 AOUT A PARTIR DE 11 H

SPECTACLE PREPARE PAR LES COLONS
BAR, BUFFET, ANIMATIONS

VENEZ NOMBREUX

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ ՄԱՐՍԷՅԼ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը փակ է Յուլիս 15–*էն Օգոստոս* 31։

ASSOCIATION ARMENIENNE
D'AIDE SOCIALE

FETE CHAMPETRE
AU
HOME ARMENIEN

107, avenue Maréchal Lyautey — 83700 SAINT.RAPHAEL

Dimanche 15 Août

10h — MESSE Chapelle Saint-Jean — Bénédiction du Raisin
A partir de 11h30 : *Bar — Buffet de Spécialités arméniennes*

ANIMATION
tout au long de l'après-midi :
EVELYNE ALTOUNIAN
MARTEN YORGANTZ
Danses traditionnelles

Pour les réservations : 04 94 19 51 50

Les Coupons d'Alsace

21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10

Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93

65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ
ՎԱԽՃԱՆՄԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կիրակի, Օգոստոս 8, ժամը 10–ին

Պատարագը կը մատուցանէ եւ հոգեհանգստեան հանդիսաւոր արարողութեան կը նախագահէ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ Մայր Եկեղեցւոյ Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝
Խաչիկ Եըլմազեանի

Մայր Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւը եւ Վարչական խորհուրդը կը հրաւիրեն բարեպաշտ ժողովուրդը Հայոց, ներկայ գտնուելու ու միաբերան աղօթելու մեր սիրելի երանաշնորհ Հայրապետին հոգւոյն ի հանգիստ։

ՍԷՆ-ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ
ՎԱԽՃԱՆՄԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կիրակի, Օգոստոս 8–ին

Պատարագ ժամը՝ 10–*ին*։

Հոգեհանգիստ ժամը ՝11·30–*ին*։

Կը պատարագէ եւ քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝

ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Les Voyages de l'UGAB

Arménie et Karabagh

DEUX REPUBLIQUES, UNE NATION
Du jeudi 28 Octobre au Vendredi 5 Novembre

— Programme —

Jeudi 28 Octobre
Envol vers Erévan

Vendredi 29 Octobre
Tour de la ville en autocar. Visite de la Bibliothèque nationale et Musée des Manuscrits (Maténadaran). En début d'après-midi, visite de la Maison du cinéaste Sergueï Paradjanov, puis montée au mémorial de Dzidzernakapert, et visite du musée du génocide.

Samedi 30 Octobre
Matinée dans la plaine de l'Ararat, et visite du monastère de Khor Virab. Déjeuner à Erévan, suivi d'une visite aux «Marché aux Puces» d'Erévan, le fameux **Vernissage.**

Dimanche 31 Octobre
Départ pour Stépanakert et arrêt au monastère de Noravank. Passage par le couloir de Latchine et arrêt à Chouchi. Arrivée dans la soirée à Stepanakert, capitale du Haut-Karabagh.

Lundi 1er Novembre
Visite de la ville et de son marché. Départ vers le monastère de Gandzassar. Déjeuner sur place et visite du site. Retour sur Stepanakert via le réservoir d'eau de Sarsang.

Mardi 2 Novembre
Départ pour Mardakert, et visite du chef-lieu de la région nord. Réception par le préfet de région et inauguration du club omnisport, dont la rénovation est financée par l'UGAB-Marseille. Présentation du programme «Femmes Courage d'Arménie».

Mercredi 3 Novembre
Retour à Erévan en fin d'après-midi.

Jeudi 4 Novembre
Matinée libre. Après le déjeuner, départ pour le lac Sévan, avec des visites des églises des Saints-Apôtres et de la Sainte-Mère de Dieu sur la presqu'île. Visite du cimetière de Noradouz, sur l'autre rive du lac. Retour à Erévan. Soirée d'adieu dans un restaurant traditionnel.

Vendredi 5 Novembre
Vol de retour.

Hébergement à Erévan: Hôtel Armenia-2
Hébergement à Stepanakert: Hôtel Loton

Accompagnement par **Léon Kebabdjian**, directeur de publication de La Lettre de l'UGAB, assisté de spécialistes de l'Arménie et du Karabagh.

Prix : 8 500 francs TTC par personne.

Renseignements : **Simone Sicsic**
tél.: 01 45 20 03 18 ou 06 81 06 90 39
fax : 01 40 50 88 09

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
Commission Paritaire : N° 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՈՒՐԲԱԹ
ՕԳՈՍՏՈՍ 6
VENDREDI
6 AOUT
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.700 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.700

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ պատասխանելով քիւրտ պարագլուխ Ա. Էօճալանի զէնքերը վար դնելու կոչին, ըսած է թէ պետութիւնը այդ հարցով ոչ ոքի, ոչ մէկ կազմակերպութեան հետ սակարկութեան, կամ բանակցութեան կը նստի: Էճէվիթ աւելցուցած է թէ Թուրքիա կը փափաքի ամէն գնով վերջ տալ ահաբեկչութեան եւ թէ ՓՔՔ-ի չորքայիններուն բնականոն կեանքի վերադարձին համար պատրաստութեան մէջ է գծուած օրէնք մը:

ԱԶՐԲԵՋԱՆԻ Արտաքին Գործերու Նախարարութիւնը Իրանի Բաքուի դեսպանը հրաւիրելով պահանջած է որ թիկունք չկանգնին Մահիր Ճէվատովի. ան դեր ունեցած էր 1995-ի պետական հարուածի փորձին մէջ ու ներկայիս կը կարծուի որ կը գտնուի Իրան, ուր կը շարունակէ գործունէութիւն տանիլ Ազրպէյճանի դէմ: Այս նիւթը լարումի յաւելեալ պատճառ մըն է երկու երկիրներուն յարաբերութիւններուն համար ու Բաքու կ'ուզէ որ Ճէվատով ազրպէյճանական իշխանութիւններուն յանձնուի:

ՕԹԱՆ-ի (Ատլանտեան Ուխտ) ընդհանուր քարտուղար նշանակուեցաւ, միաձայնութեամբ, Մեծն Բրիտանիոյ Պաշտպանութեան նախարարը՝ Ճորճ Ռոպըրթսըն, 53 տարեկան: Կը յաջորդէ Խաւիէ Սոլանայի որուն շնորհուեցաւ այլ պաշտօն մը՝ արտաքին քաղաքականութիւն եւ հասարակաց ապահովութիւն, «Պ. Փեսք»: Ռոպըրթսընի նշանակումը այնքան ալ դիւրին չէ եղած, երկար ատեն անդամ փոքր Պետութիւնները շատ դժգոհ էին, ակնարկելով որ «մեծերը» իրենց միջեւ կը բաժնեն բոլոր մեծ պաշտօնները: Այսպէս Եւրոպական յանձնախումբին գլուխն է Իտալացի Փրոտին, Եւրոպական Միութեան արտաքին քաղաքականութեան սպասնոցի Սոլանա, Քոսովոյի վարչական պատասխանատուն ֆրանսացի Քուշնէր, եւայլն, եւայլն: Շրջան մը խօսք եղած է որ գերմանացի Ռուտոլֆ Շարփինկ նշանակուի այդ պաշտօնին, բայց, ենթական անմիջապէս մերժած է, նախընտրելով մնալ հո՛ն ուր է, այսինքն Պաշտպանութեան նախարարութեան գլուխը: Ի վերջոյ, յետաձգումներէ ետք, Օգոստոս 4-ին Ռոպըրթսըն նշանակուած է ՕԹԱՆ-ի քարտուղար: «Ցամառ սկովտացի մըն եմ» կ'ըսէ նոր քարտուղարը որ պաշտօնի գլուխ կ'անցնի Հոկտեմբերին:

ՊԵԼՃԻՔԱՆ բաւական իրար անցած է փախստական երկու պատանի Կինէացիներու ողբականին պատճառաւ: Այդ երկու երախաները 14 եւ 15 տարեկան մեռած գտնուեցան Սապենա ընկերութեան Գոնաքրիէն եկող օդանաւին ճամպրուկներու բաժնին մէջ, երբ օդանաւը էջք կատարեց Պրիւքսէլ, Օգոստոս 3-ին: Գտնուեցաւ նաեւ նամակ մը որ կը յուզէ մեռնողները: Ըստ մահու այդ նամակը ուղղուած է Եւրոպացի պարագլուխներուն եւ կոչ մըն է օգնելու անոնք զբաղին Ափրիկէով ուր թշուառութիւնը, պատերազմը, հիւանդութիւնը, անօթութիւնը պակասը աւեր կը գործեն: Երկու տղաքը միամտութեամբ կ'ակնկալեն որ մեծերը պատասխանեն օգնութեան իրենց կոչին: Իրենք մեռած են ցուրտէն, քանի այդ բաժնին մէջ, ջերմութիւնը կ'իջնէ մինչեւ 0-էն վար 50 աստիճանի:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ կը մերժէ ներածել անգլիական եզան միսը, ինչ որ մեծ վրդովում առեղծած է Մեծն Բրիտանիոյ մէջ: Գերմանացիք բաւարար չեն գտներ եղած քննութիւնները եւ համոզուած չեն որ «խենթ կովու» վտանգը հեռացած ըլլայ:

ՕԳՈՍՏՈՍ 11-Ի ԱՐԵՒԻ ԽԱՒԱՐՈՒՄԻՆ հարցը միշտ կը զբաղեցնէ մետեսները եւ Օգոստոս 5-ին ալ մտահոգութիւն մը ծագեցաւ, երբ օդերեւութաբանական սպասարկութիւնները յայտնեցին թէ ամպեր կը նախատեսուին այդ օրուան համար Փարիզի եւ ընդհանրապէս Ֆրանսայի երկինքին մէջ: Անկարելի չէ, անշուշտ, որ ինչպէս յաճախ կը պատահի, սխալած ըլլան: Միւս կողմէ, կայ նաեւ ակնոցներու հարցը: Այս անգամ ալ Լորէնի շրջանին մէջ ծախուածներէն են (4000) զորս պէտք չէ գործածել, վնասակար են փոխանակ օգտակար ըլլալու: Աշխատանքի եւ Համախոհութեան նախարարութիւնն ալ դադրեցուց Գոլմարի արտադրուած ակնոցներու ներածումը:

Մ. ԳՈՐԲԱՉՈՎԻ կինը՝ Ռայսա Գերմանիոյ Միւնսթէր քաղաքի հիւանդանոցը փոխադրուած է քիմիադարմանումի ենթարկուելու համար, արեան ծանր անբաւարարութեան (լէօսէմի) հետեւանքով: 67 տարեկան, Գորպաչովի կինը շատ տկարացած է դարմանումին պատճառաւ:

ԱՅՍՐՅՈՐԴԱՆԱՆԻ մէջ, Արաֆաթ իր եօթանասունամեակը տօնած է Օգոստոս 4-ին եւ այդ առթիւ մաղթած է որ, օր մը, կարենայ աղօթել «Երուսաղէմ, Պաղեստինի մայրաքաղաքը»:

ԵՈՒՐԻ ՃՈՐՔԱՅԷՖ, շատ հաւանաբար, փոխադրուի գերմանական Քայզըրսլաութերն խումբը: Կ'ըսուի թէ Միլանոյի Ինթէրէն այս փոխադրութիւնը 5-էն 15 միլիոն ֆրանքի հարց է: Պայմանագրութիւնը պիտի ստորագրուի Կիրակի, Օգոստոս 8-ին:

ՏԱՂՍՏԱՆԻ եւ Չէչէնիոյ սահմանին վրայ բախումներ տեղի ունեցած են, Օգոստոս 3-ին, ռուս ոստիկաններու եւ չէչէն զինեալ խումբերու միջեւ, որոնց հետեւանքով 11 մեռեալ կայ:

ՍԵՐՊԻՈՅ ՄԷՋ Միլոսեւիչի վարչակարգին դէմ ցոյցերը ամէնօրեայ բնոյթ ունին այլեւս: Սերպ ընդդիմադիր կուսակցութիւնները եւ Մոնթենեկրոյի կուսակցութիւնը (Տուքանովիչի) մերժեցին մասնակցիլ եուկոսլաւ կառավարութեան փոփոխութեան մը:

ԵԹՈՎՊԻՈՅ եւ Էրիթրէի միջեւ անվերջանալի պատերազմը տարուան մը ընթացքին քանի մը տասնեակ հազար մարդոց մահուան պատճառ եղած է: Էրիթրէի բանակին մէջ կիներու ներկայութիւնը կը սարսափեցնէ եթովպացի զինուորները, որովհետեւ ամազոնները աւելի անգութ են քան այրերը եւ գերի չեն բռներ, ուղղակի կը կրակեն ու կը սպաննեն:

ՄՈՍԿՈՒԱ ԵՒ ԹԵՀՐԱՆ կոչ ըրած են որպէսզի դադրի Աֆղանիստանի իշխանութեան գլուխ գտնուող Թալիպաններու (կրօնական քաղաքազօրք) յարձակումը Ահմետ Շահ Մասուտի ուժերուն դէմ: Այս վերջինը միակն է այլեւս աֆղան ընդդիմութիւնը ներկայացնող: Իրանի Արտաքին նախարարը ՄԱԿ-ի «ստիպողական միջամտութիւնը» կը պահանջէ:

ՍԱՏՏԱՄ ՀԻՒՍԷՅՆԻ կրտսեր որդին՝ Քուսայի բարելաւեց իր դիրքը վարչակարգին նուիրապետութեան մէջ եւ այլեւս կրնայ նախագահական փոխանցման շրջան մը ապահովել «ստիպողական պարագայի մը»: Լուրը հաղորդած է «Ալ-Հայաթ»: Յանձնախումբ մըն ալ պաշտօն պիտի ունենայ զինք խրատելու եւ որուն մաս պիտի կազմեն յեղափոխութեան հրամանատարութեան խորհուրդի անդամներ, Պաշտպանութեան եւ Ներքին նախարարները եւ Ապահովութեան պատասխանատուներ: Ըստ նոյն աղբիւրին Քուսայի Սատտամ Հիւսէյն այլեւս կը հակակշռէ, Պաղտատի մէջ, բանակը, հանրապետական պահակազօրքին միաւորները, ընդհ. ապահովութեան ուժերը, տեղեկատուութեան սպասարկութիւնը:

ԷՆԹԷՐՓՈԼ, Օգոստոս 3 թուակիր զեկոյցով մը մերժեց Ֆանլունկոնկ աղանդին հիմնադրին ձերբակալութեան ձեռնարկելու չինական դիմումը: Ան Միացեալ-Նահանգներ կ'ապրի:

ԻՐԱՆԻ պահպանողականները երկու օրինագիծեր պատրաստած են որոնց նպատակն է օրինականացնել զսպումը, երբ բողոքի ցոյցեր տեղի ունենան: Այս ծրագիրը կը ձգտի նաեւ նոր զէնքեր ունենալու նախագահ Խաթամիի դէմ եւ յուսալքելու անոր շուրջ գտնուող բարենորոգիչները: Վերջին օրերուն լրագրողուհի մը եւ պատասխանատու ուսանող մըն ալ ձերբակալուած են:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ «Ամբողջ Ռուսաստանը» քաղաքական շարժումը, որ կը համախմբէ շրջաններու կառավարիչները որոշած է (Օգոստոս 3-ին) միանալ Մոսկուայի քաղաքապետ՝ Եուրի Լուժկովի «Հայրենիք» շարժումին, ի նախատեսութիւն Դեկտեմբերի երեսփոխանական ընտրութիւններուն: Ըստ քաղաքական դէտերու նման զինակցութիւն մը անպարտելի կը դառնայ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՅԵՐԷՆԻ «ՅԵՏԻՆ ՊԼԱՆ»Ը ԿԱՏԱՐՈՒԱԾ Է

Հայաստանի բարձրագոյն ուսումնարաններու մուտքի քննութեան յանձնաժողովին պատասխանատուներէն մէկը յայտնած է թէ դատելով արդիւնքներէն՝ լիակատար երիտասարդներու հայերէնի եւ հայ գրականութեան գիտելիքները գոհացուցիչ չեն: Նոյն անձը նաեւ եզրակացուցած է թէ դպրոցներու մէջ այդ նիւթերը «յետին պլան են մղուել»:

Լուրը գրեթէ ո՛չ անակնկալ է, ոչ ալ զարմացնող. երկրի մը մէջ ուր լեզուի բծախնդրութեան տէր հեղինակութիւններ այդ «մեղք»ին համար կը վարկաբեկուին ու կը պաշտօնազրկուին, ուր քաղաքական դիրքի տէր անուններ խաչակրութեան դրօշ պարզած են նոյն այդ բծախնդրութեան դէմ ու արեւուն տակ ռուսերէնի գերակայութիւն կը հռչակեն ա՛նկախ Հայաստանի ալ ներկայ ու յետագայ սերունդներուն համար, տարբեր վիճակ կըրնայի՞ն ունենալ հայերէնի, հայ գրականութեան նման «աղքատ ազգականներ»:

Քննիչ յանձնաժողովին պատասխանատուին գրեթէ աւելորդ հաստատումը շատ — շատ կրնայ ծառայել ականջը խօսեցնելու երկու զանգուածի: Առաջինը կը գտնուի Սփիւռքի մէջ. հանգի՛ստ թաղուած մանկլաւիկային թիկնաթոռներու եւ հայերէնի անգիտութեան ծովերու մէջ, անոնք ամէն առիթի ու անառիթ յայտարարողներն են որ հայերէնին բարեյուսոյ հրուանդանը Երեւանն է ու անկէ դուրս՝ միայն համայնական նաւաբեկութիւն...:

Երկրորդ զանգուածը նոյն ծովերուն հայաստանեան ափէն կը ձայնէ, կ'աղաղակէ, կը ճչայ թէ 70 տարուան խորհրդահայ խեղագրութիւնը դասական ուղղագրութեամբ սրբագրել մահացու մեղք է, քանի որ «անգրագէտ» կը դարձնէ Հայաստանի երեք միլիոնը:

Իսկ անոնք որոնք մատ մը գիտութեան ու պտղունց մը պարկեշտութեան տէր են այս երկու զանգուածներէն դուրս մնալու համար, վստահ եմ որ «Արմէնփրէս»ի վերջին լուրով ուրախ կ'ըլլան դասական ուղղագրութեան դէմ ձեռնարկուած հալածանքին: Առանց ատոր, Հայաստանի դպրոցներուն մէջ հայերէնին «յետին պլան մղուելու» լուրը դառնութեան յաւելեալ երանգ մը պիտի ունենար, ընդգրկելով ուղղագրութեան մարզն ալ:

Կը մնայ պատասխան գտնել մտքերու մէջ յայտնուող հարցականին, թէ այդ նոյն մարզին սրբագրութեան ընդդիմադիրները ամէն անգամ որ «գրագէտ» երեք միլիոնի մասին կը խօսին, ո՞ր լեզուով «գրագիտութիւն» մը նկատի ունին արդեօք...:

Թ. ԱՐՓԻ

ԱՄՆ-ՈՒ ՓՈԽ-ՆԱԽԱՐԱՐ ՔՈՀԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՄԵՍՐՈՊ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ՀԵՏ

ԱՄՆ-ու Արտաքին Գործոց Նախարարութենէն փոխ-նախարար Հ. Քոհ փոքր պատուիրակութեամբ մը Թուրքիա գացած է, տեղւոյն վրայ քննարկելու համար մարդկային իրաւունքներու վիճակը, քրդական հարցին զարգացումի կարելիութիւնները, եւայլն: Քոհի այցելութիւնը լուրջ սրտնեղութիւն պատճառած է Թուրք իշխանութիւններուն: Իրենց դժգոհութիւնը արտայայտելու համար, ամերիկացի քաղաքագէտին հանդիպումի առաջարկներուն ժխտական պատասխան տուած են շատ մը ղեկավարներ, պաշտօնատարներ: Թուրք մամուլին տեղեկատուութեան համաձայն, հակառակ հանդիպումի փափաքը մերժելու ուղղութեամբ Արտաքին Գործերու Նախարարութենէն եղած թելադրանքին, վարչապետ Էճէվիթ ընդունած է Քոհի հետ ժամադրուիլ:

Հ. Քոհ հանդիպում ունեցած է Թուրքիոյ Հայոց պատրիարք Մեսրոպ Արք.ի հետ. անոր հարց տուած է թէ որպէս համայնք խնդիրներ ունի՞ն, կրնա՞ն նորոգել իրենց տաճարները, եւայլն: Պատրիարքը պատասխանած է թէ որպէս Թուրքիոյ մեծագոյն փոքրամասնութիւն, հայ համայնքին անդամները անհատական ոչ մէկ խնդիր կ'ունենան, եւ թէ եթէ պատահի որ պետական պաշտօնեայ մը Հայու մը դժուարութիւն յարուցանէ, ատիկա կարելի չէ վերագրել պետութեան: Ան աւելցուցած է թէ կարգ մը ընկ. հարցերու նիւթով երկխօսութեան մէջ են կառավարութեան հետ եւ թէ ամբողջական համոզում ունի թէ կառավարութիւնը կը լուծէ հարցերը: Երբ ամերիկացի պաշտօնատարը ուզած է տեղեկանալ թէ ի՛նչ հարցեր են անոնք, Մեսրոպ Արք. պատասխանած է. «Մենք թուրք քաղաքացիներ ենք ու ատիկա մեր ու մեր պետութեան միջեւ խօսակցութեան նիւթ է. անտեղի է ձեզի հետ բաժնել այդ բաները»:

Քոհ տեսակցած է նաեւ յոյն եւ հրեայ համայնքներու պատասխանատուներուն հետ:

ՄԵԾԱՐԱՆՔԻՆ ՊԵՏԱԿԱՆԸ ԵՐԲ ԱՆԱՐԳԱՆՔԻ ԿԸ ՎԵՐԱԾՈՒԻ

Միջակութային մարզին մէջ պարբերաբար նիւթ կ'ըլլայ խախտած, խաթարուած արժէչափերու պարագան: Յաճախ ո՛չ գնահատականները, ոչ ալ քննադատութիւնները կը հպատակին առարկայականութեան պահանջներու: Առաջինները, ընդհանրապէս, առանց երկար – բարակ մտածելու կը պոռթկան այլեւս ծամոցի վերածուած կաղապարներ, երկրորդները շատ քիչ անգամ մեկնած կ'ըլլան ընդունելի մօտեցումներէ: Այս պատճառով ալ այլեւս ո՛չ գնահատականը, ո՛չ ալ քննադատութիւնը արժէք մը կը ներկայացնէ լուրջ շրջանակներու մէջ: Այս երեւոյթը մենաշնորհը չէ Սփիւռքին, կամ Հայաստանին: Յատկապէս գնահատանքի պարագաներու:

Այսուհանդերձ, գրեթէ անկարելի էր մտածել որ խախտած, անփութութեան մատնուած արժեւորումներու լայնցող շրջանակը իր մէջ կրնայ առնել նուիրականի սահմանին հասած անուններ ալ: Հաւանօրէն քիչեր կրնային երեւակայել Պ. Սեւակի նման անունի մըն ալ այդ շրջանակին մէջ ներկայութիւնը:

Եուրի Խաչատրեան «Գրական Թերթ»ին (Յուլիս 1 _ 15) ամբողջ մէկ էջը գրաւած յօդուածով մը, արդար ընդվզումով ու զայրութեամբ նիւթ կ'ընէ այդ կարգի երեւոյթ մը: 1999 Պարոյր Սեւակի ծընընդեան 75–ամեակի տարին է: Հինգ տարի առաջ եօթանասնամեակին ըն[illegible]ացուած յարգանքը ան կ'ակնկալէ տեսնել այս հանդրուանին: Մանաւանդ, Պուշկինի ծննդեան 200–ամեակին առթիւ Ռուսաստանի կեդրոնական հեռատեսիլի ալիքներով 130 ժամուան հաղորդում կատարուած է վերջերս, բարձր մակարդակով: Ու ատիկա հայաստանեան յարգանքի ակընկալութեան մէջ կարեւոր դեր խաղացած է յօդուածագրին համար: Կարծած է որ պետական նոյն վերաբերումին կ'արժանանայ հայ գրողն ալ:

Սկիզբը, այդ յոյսերը արդարացնելու տպաւորութիւն կը գործէ բանաստեղծին 75–ամեակին նշումին համար պետական յանձնաժողովի մը կազմութիւնը: Բայց շուտով յայտնի կ'ըլլայ որ այդ կազմակերպութիւնը ձեւականէն շատ հեռու երթալու զօրութիւն, կամ տրամադրութիւն չունի:

Յիշատակի օրը, Յունիս 17–ին, երկու հանրաշարժ տրամադրուած է փափաքողները Գրողներու տունէն Սեւակի տունը տանելու համար: Նոյն օրը Երեւանէն ու այլ վայրերէ բաւական բազմութիւն հաւաքուած է Սեւակին ծննդավայրը «ինչ – որ մեծ բանի հետ հաղորդակցելու, արժանաւոր բանի ականատես ու մասնակից լինելու»: Մարդիկ մտածած են որ 75–ամեայ յոբելեանը կարեւոր հանգրուան է ու անշուշտ իշխանաւորներ կուգան յարգանք մատուցանելու: Սակայն բարձր իշխանութիւններէն ոչ ոք կ'երթայ հոն, իշխանութեան մէկ _ երկու ներկայացուցիչէ զատ: Իսկ օրուան ծրագիր մը յուսացողները կրկնակի կերպով յուսախաբ կը մնան: Կը պարզուի որ Սեւակի վաստակին համար մեծ պատիւ նկատուած է որ «աւտոտեխսպասարկման մի կայանում նախկինում մեքենայի իւղ փոխողը երկու պրիմիտիւ բառ կմկմար այդ գերեզմանի վրայ»: Նոյն [illegible] արտասանութեան բազմաթիւ անգամ կրկնութեան հետ, մթնոլորտին մասին պատկերացում ունենալու կ'օգնէ կարդալ թէ «գրողական ինքնուս ջատագովներ, գիւղական արտասանողներ «Եղիցի լոյս» ասելու փոխարէն անվերջ կրկնում են «Եղիցէ լոյս» եւ յեղափոխական _ պիոներական ռոմանթիզմի կեղծ պաթոսով գոռգոռում էին բանաստեղծի չափատողերը»: Ներկաները բանաստեղծին պարտէզը աննպատակ թափառումներով ոտնակոխ ըրեր, խումբեր կազմած զրուցելէ ետք մէկը բարձրախօսէն կը յայտարարէ թէ հոն Սեւակը անձնապէս ճանչցած մարդիկ կան ու հարկաւոր է ... թէ ո՞վ կ'ուզէ խօսիլ: Ոչ ոք կը պատասխանէ կոչին ու յոգնած բազմութիւնը կը շարունակէ սպասել, մինչ «շիրմաքարի մօտ հերթական երեխան հերթական անգամ արտասանում էր «ա՛յս ձեռքերը, մօ՛ր ձեռքերը»...:

Անշուշտ, պակաս չըլլար սեղանը որուն գլուխը անթիւ «կենա՛ց»ներ կ'ըսուին ու «մի – երկու տպագրուող գրամոլ» իրենց յուշերը կը պատմեն ըսելով. «Ես Պարոյրին ասի... ինք էլ ասաց՝ ի՞նչ լաւ արիր որ ասիր», եւայլն:

Յաջորդ օրը օփերայի սրահին մէջ տեղի ունենալիք «յոբելենական երեկոյ»ին լուրը գրողները կ'ունենան նոյն կէսօրին մօտ միայն: Կրկին ոչ ոք տեղեակ է ծրագրին. միակ իմացուածը այն է որ Գրողներու Միութեան նախագահը խօսք պիտի առնէ:

Յայտարարուած ժամուն սրահը լեփ – լեցուն է, բայց «բազմութեան մեծ մասը ակնյայտօրէն կապ չունէր ոչ Պ. Սեւակի, ո՛չ պոէզիայի եւ ո՛չ առհասարակ գրականութեան ու արուեստի հետ»: Իսկ գրողներ որոնք հրաւիրատոմսով եկած են, կանգնած մնացած են իրենց սահմանուած աթոռներուն քով ուր «խնամուած – զարդարուած» կիներ բազմած են ու բնաւ միտք չունին իրենց տեղէն ելլելու: Անոնք «որոնց կապը հայ գրականութեան հետ ապագայ սերունդների համար մինչեւ վերջ էլ մութ ու անհասկանալի կը մնայ», կը պահեն ուրիշներու սահմանուած տեղերը:

Յետոյ կը սկսի յայտագիրը. տրամաթիկական Թատրոնի 11 տարուան «բաւականին կասկածելի» ներկայացումը կը կրկնուի որուն ներածականի խօսքը կը կարդայ «դահլիճի խուլ աղմուկ»ի մէջ: Ակադեմիկոս Լ. Հախվերդեանը երեկոյթին [illegible] – ամբողջական խօսքի վերածելու ջանքով Սեւակի մահուան շուրջ, «ոստիկանական թէ շերլոքհոլմեան անլուրջ եւ ոչ տեղին եզրայանգումներ» կ'ընէ: Այս Տրամաթիկականի ներկայացումը կը շարունակուի յոբելեարին բանաստեղծութիւններէն, արձակներէն հատուածներու քմահաճ միախառնումով «եւ գոռգոռում էին կոմունիստական տարիների Նոյեմբերի 7–ի հանդիսաւոր երեկոյին վայել վերամբարձութեամբ»:

Երեկոյթը, յայտնապէս, այնքա՛ն անվայել ու անյարիր եղած է ժողովուրդին մտքին մէջ արդէն լայն տեղ գրաւած գրողին որ Ե. Խաչատրեան հարց կուտայ թէ նման առիթներով ինչո՞ւ կը կազմուին կառավարական յանձնաժողովներ, թէ «հայ գրականութիւնը արժանի չէ՞ իրօք հոգատար եւ ուշադիր, աւելին՝ սիրոյ եւ յարգանքի վերաբերմունքի, պետակա՛ն վերաբերմունքի»: Կը յաջորդէ հաստատումը թէ մեծերէն որեւէ մէկուն նուիրուած երեկոն եթէ կազմակերպուէր հարկաւոր, արժանի ձեւով եւ Հայաստանի ղեկավարներ մտնէին դահլիճ, ատիկա իրե՛նց պատիւ կը բերէր. մեծերը – Թումանեան, Բակունց, Սեւակ, եւայլն _ «եղել են եւ լինելու են առանց նրանց էլ»:

Յայտնի դառնութեամբ ըսելէ ետք թէ նախկին նախագահին օրով Սեւակի 70–ամեակը չնշուեցաւ, իսկ 75–ամեակը ներկայ նախագահին օրով ծիծաղելի բանի մը վերածուեցաւ, յօդուածագիրը մտահոգութիւն կը յայտնէ անոր 80–ամեակին համար: Կը մաղթէ որ ան ըլլայ կրականութեան ու մշակոյթին նկատմամբ յարգանքի արտայայտութիւն եւ կրկին չկազմուի «կառավարական յանձնաժողով» մը, որպէսզի «իբր թէ մեծարելով, չանարգեն բանաստեղծին»:

Մեր իրականութեան մէջ ուր գրական, մշակութային մարզին յաճախ կը պլացուի ճիշդ արժեւորումը, տխուր է կարդալ Ե. Խաչատրեանի երգիծականի մատնանշումով գրուած էջը: Սփիւռքի մէջ ծիծաղելի կամ ընդվզեցնող գոնէ «պետական»ի, «կառավարական»ի նման դիրքերու հովանաւորութիւնը չի վայելեր, ինչ որ թերեւս աւելի ետք կրնայ դրական, կամ մխիթարական գործօն նկատուիլ...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՅԻՍՈՒՍ ԵՒ ԼԵՆԻՆ ՆՈՅՆ ՍՐԲԱՊԱՏԿԵՐԻՆ ՎՐԱՅ

Կրօնքը որ ժողովուրդներու ափիոնը մկրտուած էր համայնավարներու կողմէ, եօթը տասնամեակ ամէնէն խիստ ճնշումներուն ենթարկուեցաւ: Յետոյ, Խորհըրդային Միութեան քայքայումով կրօնքը վերադարձաւ ռուսական կեանքին, այս անգամ որպէս երկսայրի սուր մը: Իշխանութիւնը կրօնքի ազատութեան կողմնակից ըլլալով հանդերձ, հարկադրուած է պայքար մղելու օրէ օր բազմացող աղանդներու դէմ: Տրուած թիւերը անհաւատալի են. երկրին մէջ, կ'ըսուի թէ 13 հազարի չափ է աղանդներու եւ կրօնական շարժումներու թիւը ու անոնք ունին երեք _ հինգ միլիոն հետեւորդներ:

Այդ աղանդներէն մէկն է «տիեզերական համայնավարներ» կոչուածը: Անոր հաւատքի առարկան Յիսուս – Լենին զոյգն է: 60 հիմնադիրները պատրաստած են անդամական քարտ մըն ալ որ շատ կը նմանի Համայնավար կուսակցութեան նախկին քարտին. կողքին վրան կան Մարքսի, Էնկէլսի, Լենինի ու Քրիստոսի դիմանկարները, Կրեմլինի ենթախորքով:

Տիեզերական Համայնավարները կեդրոնացած են Վոլկոգրադի շրջանը: Գերագոյն ուժին հետ հաղորդակցութիւն կը հաստատեն մոմերով, սրբապատկերներով զարդարուած սրահներու մէջ, ընդհանուր վերացումի ընթացքին: Անոնց տրամաբանութեամբ, Վոլկա գետը որ հին ժամանակներուն Ռա կը կոչուէր, ունէր դրախտ (ռայ) բառին հետ նոյն արմատը. ատիկա կը նշանակէ թէ ան կը հոսէր դէպի դրախտ, իսկ Վոլկոկրատը Եդեմն էր: Տիեզերական համայնավարները համոզուած են որ բոլոր մեծ մարդիկը վերամարմնաւորուած են նոյն քաղաքին բնակիչներուն անձին մէջ:

Աղանդին հիմնադիրը Վիքթոր Կրիչէնքովա, օրինակ, Ս. Կոյսին վերամարմնաւորումն է. միակ հարցը այն է որ անոր միածին զաւակը աղջիկ մըն է, այսուհանդերձ կը կրէ Յիսուս անունը: Վիքթոր աւելածու է, շուրջ 50 տարեկան, 19 տարեկանէն սկսած է ձայներ լսել: Աղանդին երկրորդ ու երրորդ դէմքերը հեռացած են, բաւարար չափով գոհացում չգտնելով իշխանութեան իրենց ախորժակին:

Աղանդին համայնավարական դաւանանքը հաճոյք չէ եղած շատերու համար. յատկապէս Համայնավար կուսակցութեան իրական անդամներուն որոնք իրենց դժգոհութիւնը կ'արտայայտեն Մայիս 1–ի ցոյցերուն ընթացքին:

Աղանդը մինչեւ 1997 գոյութիւնը պահած է, առանց յատուկ ուշադրութիւն գըրաւելու: Բայց երբ փորձած է պաշտօնապէս արձանագրուիլ որպէս քաղաքական կուսակցութիւն, լրատուները սկսած են հետաքրքրուիլ անով: Տեղական իշխանութիւնները մերժած են որպէս այդ արձանագրել զայն, պատճառաբանելով որ կըրօնական շարժում է: Ատոր վրայ հետեւորդները բողոքի ցոյցի մը դիմած են, երգելով իրենց քայլերգը ուր կ'ըսուի. «Լենինը մեզի հետ է, Թող Քրիստոս ուղեցոյց ըլլայ մեզի»:

Տիեզերական համայնավարները կ'ըսեն թէ վեց հազար անդամ ունին, բայց իրենց նախկին երկրորդ գլխաւոր դէմքը կը պնդէ թէ իրական թիւը ատոր մէկ երրորդն է միայն: Անոնց մեծագոյն յաջողութիւնը կը կազմեն զուռնաւոր թափօրները. վերամարմնաւորումի, մարդուն ճակատագրին նուիրուած երգեր երգելով դանդաղաքայլ կը յառաջանան Լենինի, Մարքսի եւ Քրիստոսի, նաեւ՝ Գոգոլի եւ Տոլստոյի նկարներով: Իրենց գլխուն վրայ զետեղած կ'ըլլան փոքրիկ բուրգ մը որ դուռ մը կ'ունենայ, որպէսզի Գերագոյն ուժը կարենայ մուտք գործել հոնկէ:

Ֆոլքլորի, մարկսականութեան, քրիստոնէութեան եւ բնական բժշկութեան այս խառնուրդին ետին կայ ընկերային [illegible] տրամ մը: Ան կը վերաբերի միլիոնաւոր տարեց անձերու որոնք հլու – հնազանդ հետեւորդները ըլլալէ ետք խորհըրդային գաղափարաբանութեան, այսօր Միութեան քայքայումով որբացածի հոգեբանութեամբ կ'ապրին: Ջանալով միացընել կրօնական եւ քաղաքական փրկութիւնը, տիեզերական համայնավարները վկաները կ'ըլլան ստեղծուած քաոսին:

ՔԱՂՀԱՆ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

Հ. Օ. Մ.-ի ՆՈՐ ԿԵԴՐՈՆԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Կլէնտէյլի մէջ, Յուլիս 25–ին, տեղի ունեցած է Հ.Օ.Մ.–ի Արեւմտեան Ամերիկայի Շրջ. Վարչութեան «Նազիկեան Տան» Նոր Կեդրոնի բացման հանդիսութիւնը, զոր վարած է Ռոզին Պետրոսեան: Ողջոյնի խօսք արտասանած է Շրջ. Վարչութեան ատենապետուհի Տիկին Հէյկն Քէշիշեան, իսկ շնորհաւորանքի խօսքով հանդէս եկած է Կեդր. Վարչութեան ներկայացուցիչ Հուրի Տէր _ Սիմոնեան: Օրհնութեան խօսք արտասանած է առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան: Երկյարկանի եւ յարմարաւէտ գրասենեակներով օժտուած նորակառոյց կեդրոնի երկրորդ յարկի ընդարձակ սրահը կոչուած է բարերար Սարգիս Պօղոսեանի անունով:

**

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ԳՐԻԳՈՐ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Կլէնտէյլի Հանրային գրադարանի սրահին մէջ, Յուլիս 7–ին, տեղի ունեցած է «Գրական Ասպարէզ»ի հերթական հանդիպումը, նուիրուած քանդակագործ - բանաստեղծ Գրիգոր Մանուկեանին: Հանդիպումը վարած է Գրիշ Դաւթեան: Բանաստեղծին վաստակը ներկայացուցած է Գէորգ Քրիստինեան: Խօսք առած է Վարազ Համեան: Բանաստեղծը ընթերցում կատարած է իր գործերէն:

**

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ Է ԱՍԱՏՈՒՐ ՍՈՓՈԿԼԵԱՆԻ «ԵՐԿԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ»Ն

Լոս – Անճըլըսի մէջ լոյս տեսած է ֆրանսահայ գրող, ողբացեալ Ասատուր Սոփոկլեանի «Երկերու Ժողովածու»ն, Տէօրթ–Եօլի Հայրենակցական Միութեան եւ բանաստեղծի Այրիին (Ցոլ. Սոփոկլեան) մեկենասութեամբ: Հատորին մէջ ընդգրկուած են հեղինակին արձակ եւ չափածոյ հինգ երկերն ու նամակները, որոնք առանձին – առանձին լոյս տեսած էին Փարիզ եւ Պէյրութ, 1944–էն 1970:

**

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԴԵՐԻՆ ՇՈՒՐՋ

Կլէնտէյլի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ մէջ, Յուլիս 14–ին, տեղի ունեցած է դասախօսութիւն մը «Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ մասնակցութիւնն ու դերը եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդին մէջ» նիւթին շուրջ: Բացումը կատարելով Վազգէն Քհնյ. [illegible] ներկայացուցած է օրուան դասախօսը Ռուբինա Փիրումեան, որ Խորհուրդին պատմականը ընելէ ետք, անդրադարձած է Գարեգին Ա. եւ Արամ Ա. Կաթողիկոսներու, տարած աշխատանքներուն իրենց խորհուրդին մէջ: [illegible]

**

ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՏԱՐԵՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

Փասատինայի «Աղաճանեան» սրահին մէջ, Յունիս 24–ին, տեղի ունեցած է «Ալֆրէտ եւ Մարիէթ Յովսէփեան» վարժարանի տարեվերջի հանդէսը: Խօսք առած են հոգաբարձութեան ատենապետ Ռիչըրտ Մուշեղեան, բարերարուհի Մ. Յովսէփեան եւ տնօրէն Յովսէփ [illegible]: [illegible] Վաչէ Արք. Յովսէփեան: [illegible] 14 շրջանաւարտ, [illegible] 17:

ԼՐԱՏՈՒ

ՅԱԿՈԲ ՕՇԱԿԱՆԻ ՄԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

Լոյս տեսաւ «Յակոբ Օշականի Մատենագիտութիւն» ուսումնասիրական հատորը՝ փրոֆէսէօր Մարկ Նշանեանի աշխատասիրութեամբ: Գիրքը հովանաւորուած է Նիւ - Եորքի Գոլումպիա Համալսարանի Ձէյմսեան հիմնադրամի կողմէ եւ հրատարակուած է «Բաց Նամակ»ի մատենաշարով:

Հատորը ունի անգլերէն եւ հայերէն յառաջաբաններ, ուր կը բացատրուին աշխատութեան պահանջն ու կարեւորութիւնը: Նշուած է որ աշխատութեան հիմնանիւթը եղած է հանգուցեալ մատենագէտ Արտաշէս Տէր - Խաչատուրեանի նախափորձը, որ հիմնական փոփոխութիւններով, նոր նիւթերու յաւելումով, մատենագիտութեան կառոյցի ձեւափոխումով ամբողջացուած ու կատարելագործուած է: «Մատենագիտական հատոր մը գործիք մըն է լոկ, որուն նպատակն է ապագայ հետազօտողներու գործը դիւրացնել, եւ ապագայ բանասիրական աշխատանքներու դուռը բանալ», կը կարդանք նախաբանի մէջ: Ինը հիմնական մասերով կը տրուին տեղեկութիւններ Յակոբ Օշականի, իր գործածած ծածկանուններու, հրատարակած գիրքերու, թերթերու եւ պարբերականներու մէջ լոյս տեսած նիւթերու, տուած ու գրած նամակներու եւ այլ հարցերու մասին:

Փրոֆէսէօր Մարկ Նշանեան փիլիսոփայութեան տոքթորան ստացած է Սթրազպուրկի համալսարաններէն: 1995-1996-ին եղած է UCLA-ի հայագիտական ամպիոնի ժամանակաւոր վարիչը, իսկ ներկայիս կը վարէ Նիւ - Եորքի Գոլումպիա համալսարանի հայագիտական ամպիոնը: Հրատարակած է «Կամ» հանդէսը եւ 1989ին ֆրանսերէն լեզուով լոյս ընծայած է լեզուի պատմութիւն մը՝ «Ages et usages de la langue arménienne»: Հայերէն, ֆրանսերէն եւ անգլերէն լեզուներով հայ արդի գրականութեան ու ժամանակակից հարցերու մասին բազմաթիւ ուսումնասիրութիւններ եւ յօդուածներ հրատարակած է:

Գիրքի չափն է՝ 6×9, էջերը՝ 200, գինը՝ 16 ամերիկեան տոլար: Գիրքը պատուիրելու համար դիմել հայկական գրախանութներուն կամ հետեւեալ հասցէին.

Open Letter Journal,
1208A East Lexington Drive,
Glendale, California 91206,
tel(818) 546-2821,
fax (818) 546-1671,
opletter@pacbell. net,
www.opletter.com:

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ա. ԲԼԷԵԱՆԻ ՊԱՇՏՊԱՆ ԿՈՄԻՏԷ-ՓԱՐԻԶ

Հայաստանի Կրթական Գործոց նախկին նախարար, նախկին երեսփոխան, «Նոր Ուղի» կուսակցութեան նախագահ, «Մխիթար Սեբաստացի» կրթական համալիրի տնօրէն Աշոտ Բլէեանի ու իր գործակիցներուն դէմ հալածանք մը ծայր տուած է պետական որոշ մարմիններու կողմէ, որ դեռ կը շարունակուի: Գաղափարային անհանդուրժողութեամբ, մարդկային եւ քաղաքացիական ամէնէն տարրական իրաւունքները ոտնակոխող այս հալածանքը, փաստօրէն, ոչ միայն չի համապատասխաներ Հայաստանի մէջ արդարութիւնն ու օրինականութիւնը հաստատելու պետական բարձրագոյն անձնաւորութիւններու յայտարարութիւններուն, այլեւ, աւելին՝ կը վարկաբեկէ մեր երկրին ժողովրդավարական ընթացքը:

Նշենք, առանց մանրամասնելու, թէ երեք հազար աշակերտներ հաշուող «Մխիթար Սեբաստացի» կրթական հաստատութեան հաշիւները քննելու պատրուակով սկսած այս հալածանքը, իր կասկածելի փուլերով - ինքնաշարժի արկածով Տիգրան Հայրապետեանի մահ, «Օրագիր» օրաթերթի կասեցում, ուսուցչական անձնակազմի շարունակական եւ ջլատիչ հարցաքննութիւններ, եւ այլն - կը յանգէր, Մայիս 14-ին, քրէական յանցագործութեան ամբաստանութեամբ Աշոտ Բլէեանի ապօրինի եւ տարաժամ արգելափակումին: Քաղաքական գործիչն ու կրթական մշակը կը մնայ, այսօր, բանտարկուած, մինչ Հայաստանի կարեւորագոյն կրթական հաստատութեան դէմ սկսած հալածանքը կը շարունակուի:

Զկարենալով - եւ չուզելով - անտարբեր մնալ Հայու - այլեւ մանաւանդ՝ մարդո՛ւ - մեր արժանապատուութիւնը վիրաւորող անարդարանալի եւ ամօթալի այս երեւոյթին նկատմամբ, ստորագրեալներս կը հիմնենք «Ա. ԲԼԷԵԱՆԻ ՊԱՇՏՊԱՆ - ԿՈՄԻՏԷ - ՓԱՐԻԶ»ը նպատակ ունենալով.-

Ա - Տեղեակ պահել Սփիւռքահայութիւնը Ա. Բլէեանի եւ իր վարած հաստատութեան դէմ կիրարկուող պետական եւ արդարադատական կամայական հետապնդումներուն մասին:

Բ - Աշխատիլ, օրինական բոլոր միջոցներով, ուշադրութիւնը հրաւիրել տեղական եւ միջազգային հանրային կարծիքին:

Գ - Գործնապէս թէ բարոյապէս նեցուկ հանդիսանալ արգելափակուած կրթական մշակին թէ «Մխիթար Սեբաստացի» հաստատութեան ուսուցչական կազմին, աշակերտութեան եւ շրջապատին՝ որոնք ճնշումի եւ սպառնալիքի ենթարկուած են:

Դ - Սերտօրէն գործակցիլ Հայաստանի մէջ կազմուած Ա. Բլէեանի Պաշտպանութեան Հասարակական Կազմակերպութեան հետ, պահանջելով որ վերջ տրուի վարկաբեկիչ այս երեւոյթին, ազատ արձակուի տարաժամ արգելափակեալը եւ վերահաստատուին ազատ քաղաքացիի իր բոլոր իրաւունքները:

Բլէեանի Պաշտպան Կոմիտէն պատրաստած է այս հարցին վերաբերեալ թղթածրար մը, զոր հետաքրքրուողները կրնան ստանալ՝ դիմելով հետեւեալ հասցէներուն.-

Fax : 0033/493 35 16 97
e-mail : bleyan.ashot@fnac.net
J. Beltzer : B.P. 20, 06190 RCM, France

Ի դիմաց-
Ա. Բլէեանի Պաշտպան Կոմիտէ
Նախագահ՝ Տիգրան Ճիէրճեան
Քարտուղար՝ Ժիրայր Զոլաքեան
Խորհրդականներ՝ Հայկ Քիրազեան
Ջուլալ Գազանճեան

Փարիզ, Օգոստոս 2

ՏՈՂ ՄԸ ՏՈՂ

ՊԷՅՐՈՒԹի Հայ Աւետարանական Գոլէճի շրջափակին մէջ, Յուլիս 7-ին, տեղի ունեցած է Հայկազեան Համալսարանի 1998 - 1999 կրթական շրջանի շրջանաւարտներու Պսակաւոր արուեստից, Պսակաւոր գիտութեանց եւ մագիստրոս արուեստից վկայականներու, ինչպէս նաեւ ուսուցչական վկայագիրներու բաշխման հանդիսութիւնը, հովանաւորութեամբ եւ ներկայութեամբ Լիբանանի Խորհրդարանի անդամ՝ Աբրահամ Տէտէեանի: Համալսարանի հոգեւոր տեսուչին՝ վերապատուելի Կալուսդ Սագըրեանի աղօթքով բացումը կատարելէն ետք, համալսարանի նախագահը՝ տոքթոր Ժան Խանճեան բարի գալուստ մաղթած է ներկաներուն եւ բեմ հրաւիրած նախկին նախագահ (1968 - 1971) տոքթոր Կիլպըրթ Պիլեզիքեանը որ իր խօսքը ըսէ: Վարչական տեսուչ Ուիլմա Զոլաքեան կարդացած է անունները Պսակաւոր արուեստից արժանացած 37 շրջանաւարտ - շրջանաւարտուհիներու, Պսակաւոր գիտութեանց վկայականին արժանացած 23 շրջանաւարտ - շրջանաւարտուհիներու, ապա նաեւ ուսուցչական ծրագրի վկայագրին արժանացած 21 շրջանաւարտուհիներուն: Համալսարանին պատմութեան մէջ առաջին անգամ ըլլալով այս տարի տրուած է մագիստրոս արուեստից վկայականը: Հայկազեան Համալսարանի հոգաբարձութեան ու դասախօսական կազմին որոշումով առ ի գնահատութիւն համալսարանի գոյատեւման եւ վերելքին երկարամեայ ծառայութեան նախագահ տոքթոր Ժան Խանճեանի ձեռամբ պատուոյ տոքթորայի վկայագիր շնորհուած է վարչական տեսուչ Ուիլմա Զոլաքեանի:

ԵՆԻԳԻՒՂԻ (Պոլիս) մէջ, Յուլիս 24-ին կառքի բախումի մը հետեւանքով մահացած է օֆսէթ տպագրութեան երկարամեայ մասնագէտ, Կոմիտաս երգչախումբի դպրապետ՝ Յարութիւն Պօյաճեան: Ծարած լինկուն, Ենիգիւղի նաւամատոյցին մօտ՝ Մանկալ ճաշարանին առջեւ է, երբ իր կառքէն կ'իջնէր որ կառք մը եկած զարնուած է իրեն ու կարելի չէ եղած կեանքը փրկել:

ԳՆԱԼԸԻ (Պոլիս) կազդուրման կայանի բացումը կատարուած է Յուլիս 25-ին, աւանդական շուքով: Առաւօտուն, Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ արարողութեան նախագահած ու քարոզած է Մեսրոպ Պատրիարք: Եկեղեցական արարողութեան յաջորդած է սիրոյ սեղան մը «Գրիգոր Ճամպազեան» խաղավայրին մէջ: Բացման խօսքը արտասանած է Գալֆաեան վարժարանի հիմնադիր տոքթոր Մարտիրոս Ենիեօրկան: Յայտնած է թէ 33-րդ անգամն է որ կազդուրման կայանը իր դռները կը բանայ մանուկներու առջեւ ու, հրաւիրած է օրուան հանդիսավարը՝ Նազարէթ Պալ վարելու հանդէսը: Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի վախճանման սուգի շրջանին պատճառաւ երաժշտական ունկնդրութիւն չէ եղած: Խօսք առած է կազդուրման կայանի այս տարուան տնօրէնը՝ Միհրան Ուլիկեան: Ան յայտնած է որ այս տարի կայանը կ'ընդունի 150 մանուկներ եւ բաց կը մնայ եօթը շաբաթ: Կայանին ամբողջ եկամուտը կը գոյանայ բարերարներու սրտաբուխ նուէրներէն: Ցերեկուան ճաշերուն ծախքերը կ'ապահովեն զանազան նուիրատուներ, իսկ նախաճաշերու եւ նախընթրիքներու ծախքերը՝ տարիներէ ի վեր անխափան խումբ մը բարերարներ: Կայանը ունի 28 հսկիչ: Մ. Ուլիկեան տեղեկութիւններ ալ տուած է այս տարի իրագործուած վերանորոգման աշխատանքներու մասին: Ապա, զանազան ելոյթներ ունեցած են աշակերտները: Փակման խօսքը արտասանած է Մեսրոպ Պատրիարք:

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

- 1924 - 1925 -

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԱ.

Օննիկի ընկեր Համբիկն էր, որ Վահէ Լեւոնեց անունով ներկայացած էր իրեն: Այս հանդիպումը թէեւ անախորժ տպաւորութիւն մը զործեց վրան, բայց վախ չզգաց:

- Աղէկ եմ, - պատասխանեց չոր կերպով:

- Լաւ եղաւ, որ դիպուածով իրարու հանդիպեցանք, - ըսաւ Համբիկ, թէեւ ճշմարտութիւնն այն էր, որ երկու ժամէ ի վեր պանդոկին դրան առջեւ կը դեգերէր այդ «դիպուածը» ստեղծելու համար:

Բարսեղ աղա ճամբան շարունակեց առանց պատասխանելու:

- Մեր ընկերները անցած օր բաւական սպասեցուցեր էք սրճարանը, - շարունակեց Համբիկ:

- Ո՞ր սրճարանը, - հարցուց Բարսեղ աղա անտարբեր:

- Այն սրճարանը, ուր ժամադրութիւն տուած էին... նամակ մը չստացա՞ք գործադիր մարմինէն:

- Եղբայր, ես առանց բաներով զբաղելու ժամանակ չունիմ, իմ տէրտս ինծի բաւական է:

- Կը վախնամ որ այդ նամակը գէշ տպաւորութիւն ըրաւ ձեր վրայ:

- Բնական է, որ գէշ տպաւորութիւն կ'ընէ, - գոչեց Բարսեղ աղա, - մենք կըրակէն փախած եկած մարդիկ, հազիւ ոտքերնիս հոս դրինք քիչ մը ազատ շունչ առնելու համար, ու ահա առաջին օրէն սպառնալիքներ կը տեղան վրանիս... ենթէ առանց ըլլալիքը գիտնայի՝ Պոլսէն չէի ելլեր, անձրեւէն փախանք՝ կարկուտի հանդիպեցանք:

- Իրաւունք ունիք սրտնեղելու, - ըսաւ Համբիկ, - ես արդէն սկզբունքով հակառակ էի այդ տեսակ նամակ մը գրուելուն:

- Ուրեմն ինչո՞ւ գրեցիք:

- Մեծամասնութեան որոշումը ի՞նչ ընեմ... տաք գլուխ տղաք շատ կան մեր մէջը:

- Ինչ որ է, մենք կարեւորութիւն չտըւինք, նամակն ալ պատռեցինք նետեցինք:

- Ատ ալ ուրիշ ծայրայեղութիւն մըն է, - ըսաւ երիտասարդը:

- Հապա ի՞նչ ընէինք, - հարցուց Բարսեղ աղա:

- Կրնայինք անուշութեամբ խնդիրը կարգադրել, - պատասխանեց Համբիկ:

- Այսի՞նքն...

- Այսինքն պահանջուած գումարին վրայ զեղչ մը ընել:

- Մենք որոշած ենք տասը փարա անգամ չտալ:

- Ատ չեղաւ, - գոչեց երիտասարդը:

- Արդէն հարցուցինք, փնտռեցինք, այդ տեսակ կամաւորական խումբ գոյութիւն չունի եղեր: Սահակ էֆէնտին զանազան կուսակցութեան մարդիկ տեսեր է, այսինքն անոնց գլուխներէն, եւ անոնք ըսեր են, որ այս տեսակ բան գոյութիւն չունի, նոյնիսկ պատուիրեր են, որ դրամ չտանք:

- Բայց այս կուսակցական գործ չէ, մենք կուսակցականներու հետ կապ չունինք, նոյնիսկ հակառակ ենք անոնց եւ քովերնին մօտենալ անգամ չենք ուզեր: Մեր կազմակերպութիւնը քանի մը անձնուէրներու ձեռքով եղած է, որոնք խիստ գաղտնի կերպով կը գործեն եւ կը դըժուարին կուսակցութիւններէ, որոնք գործ աւրելէ ուրիշ բան չունին... անշուշտ տեղեկութիւն չունին մեր գոյութենէն եւ շատ աղէկ է, որ չունենան:

- Ինչ որ է, մենք ալ թող տեղեկութիւն ունեցած չըլլանք ու կարճ կապենք:

- Հինգ հազար տրախմի չէք տար եղեր, չորս հազար կուտաք, չորս հազար տալ չէք ուզեր, երեք հազար կուտաք, վերջապէս կը համաձայնինք:

- Չէ՛, չէ՛, վերջնական խօսք՝ տասը փարա պիտի չտանք, կարծեմ բաւ ու նորէն կը կրկնեմ:

- Ատ չըլլար, Բարսեղ էֆէնտի:

- Ի՞նչպէս չըլլար, բանի՞ պիտի առնէք մեր դրամը, - գոչեց Բարսեղ, - հոս լեռը չենք, այլ մայրաքաղաքի մէջ:

- Ես արդէն սկզբունքով հակառակ եմ բանի դրամ պահանջելու:

- Արդէն շատ մօտան անցաւ, տղաս:

- Իմ դրութիւնս հիմնուած է անուշութեան, բանակցութեան, իրար համոզելու վրայ:

- Շատ աղէկ դրութիւն է:

- Բայց միւսները կան:

- Միւսները ո՞վ են:

- Տաք գլուխ տղաքը, որոնք խօսք չեն հասկնար, որոնք ո՛չ իրենց կեանքին կարեւորութիւն կուտան եւ ո՛չ ալ ուրիշի կեանքին:

- Ջանա՛ քու դրութեամբ, անուշութեամբդ, բանակցութեամբ զիրենք համոզելու:

- Չեն համոզուիր, անկարելի է:

- Ատ ալ իրենց գիտնալիք բանն է:

- Կը վախնամ, որ պարապ տեղը ցաւալի դէպք մը կը պատահի:

- Հոգ մի՛ ըներ, բան մըն ալ չըլլար:

- Դուք մօտէն չէք գիտեր ամէն բան ու այդպէս կը խօսիք... եկէք նոր վիճողութիւն մըն ալ ես ընեմ իմ կողմէս... երկերկու հազար տրախմի տուէք, ու խնդիրը վերջացնենք:

- Ձենք տար, տղա՛ս, չենք տար, ինչո՞ւ խօսք չես հասկնար, - գոչեց Բարսեղ աղա:

- Օգտակար գործ մըն է սակայ:

- Կրնայ ըլլալ, բայց չենք տար:

- Հայրենասիրական...

- Հայրենիք չունինք, որ հայրենասիրութիւն ունենանք:

- Ընկերներս վերջնական պատասխանի մը կը սպասեն կոր:

- Վերջնական պատասխանը արդէն տասը անգամ տուի:

- Բացարձակ մերժո՞ւմ:

(Շար. 76)

Տիկին Մանու Ալեքսանեան,
Տիկին Աւետիս Ալեքսանեան,
եւ համայն Ալեքսանեան ընտանիքը
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, զաւկին, եղբօր եւ հարազատին՝

ՎԱՐՈՒԺԱՆ ԱԼԵՔՍԱՆԵԱՆԻ

(Ալեքս Վարուժ)

մահը որ պատահեցաւ Օգոստոս 2-ին, 54 տարեկանին:

Դիակիզումը կը կատարուի Ուրբաթ, Օգոստոս 6, ժամը 15·15-ին
Crématoire des Ulis (Essonne)
Cimetière de l'Orme à Moineaux,
Route de Marcoussis.

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները իր վշտահար մօր Տիկին Անժէլ Ալեքսանեանի եւ Ալեքսանեան ընտանիքին:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Գեղամ Թորոսեան 1000 ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ին ի յիշատակ Արմենակ Գույումճեանի մահուան 10-րդ տարելիցին:

ՔԱՌԱՍՈՒՆ ԱՒՈՒՐՔ

վախճանման

ՆՈՐԻՆ ՍՈՒՐԲ ՕԾՈՒԹԻՒՆ ՏԷՐ ՏԷՐ ԳԱՐԵԳԻՆ Ա·

Ծայրագոյն Պատրիարք-Կաթողիկոսին Ամենայն Հայոց

Կիրակի, Օգոստոս 8, ժամը 10·30-ին

Հայաստանեայց բոլոր եկեղեցիներուն մէջ «Քառասունք»ի Հոգեհանգստեան Սուրբ Պատարագ պիտի մատուցուի

Ի ՀԱՆԳԻՍՏ
ԵՐՋԱՆԿԱՅԻՇԱՏԱԿ

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.

ՍՐԲԱԶՆԱԳՈՅՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻՆ

Ամէնուս՝ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյն անխտիր բոլոր հոգեւոր զաւակներուն պարտքն է, այդ օր, եկեղեցի փութալ եւ «ի խորոց սրտի» երախտագէտ աղօթքներով ձայնակցիլ պաշտամունքային աղօթքներուն, որպէսզի Տէրը իր Երկնային Օթեւանէն՝ մեզ յաւիտեան պահէ երանեալ Հայրապետի լուսեղէն ներկայութեան հաղորդութեան մէջ:

«Յաւիտենական յիշատակն Արդարոց օրհնութեամբ եղիցի»

ԴԻՒԱՆ
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Օգոստոս 15, տօն է ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ: Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ· ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Շրջակայից

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի ԽԱՂՈՂՕՐՀՆԷՔԻ աւանդական արարողութիւնը:

Հաւատացեալներ որոնք օրհնութեան համար ուխտած են ԽԱՂՈՂ նուիրել կրնան ուղարկել Եկեղեցւոյս Դիւանատունը:

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Տօն Վերափոխումն Ս· Աստուածածնի
ԽԱՂՈՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ
Կիրակի, Օգոստոս 15
Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց
Մայր Եկեղեցւոյ մէջ
339, avenue du Prado, 13008 Marseille
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8·30-ին
Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10-ին
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ· ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ
(Հոգեւոր Հովիւ)
Պատարագի ընթացքին կը կատարուի «Օրհնութիւն խաղողոյ» աւանդական արարողութիւնը:
Անոնք որոնք կը փափաքին այս առթիւ խաղող նուիրել, թող հաճին տեղեակ պահել Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատունը:
Հեռաձայն. –
04 – 91 – 77 – 84 – 70

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE

GRANDE FETE CHAMPETRE

A BELLEFONTAINE

LE DIMANCHE 8 AOUT A PARTIR DE 11 H

SPECTACLE PREPARE PAR LES COLONS
BAR, BUFFET, ANIMATIONS

VENEZ NOMBREUX

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ
ՎԱԽՃԱՆՄԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կիրակի, Օգոստոս 8, ժամը 10-ին

Պատարագը կը մատուցանէ եւ հոգեհանգստեան հանդիսաւոր արարողութեան կը նախագահէ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԵՐԷՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ Մայր Եկեղեցւոյ Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝

Խաչիկ Երլմազեանի

Մայր Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւը եւ Վարչական խորհուրդը կը հրաւիրեն բարեպաշտ ժողովուրդը Հայոց, ներկայ գտնուելու ու միաձայնաբար աղօթելու մեր սիրելի երանաշնորհ Հայրապետին հոգւոյն ի հանգիստ:

ՍԷՆ-ԼՈՒ — Ս· ԳԷՈՐԳ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ
ՎԱԽՃԱՆՄԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կիրակի, Օգոստոս 8-ին

Պատարագ ժամը՝ 10-ին:
Հոգեհանգիստ ժամը ՝11·30-ին:

Կը պատարագէ եւ քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝

ՇԱՀԱՆ Ա· ՔՀՆՅ· ՏԷՏԷԵԱՆ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻ

ՃԱՇ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Նոյեմբեր 6-ին

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ ՄԱՐՍԷՅԼ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը փակ է Յուլիս 15-էն Օգոստոս 31:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Շավիլի Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը կը փնտռէ փորձառու ուսուցիչ կամ ուսուցչուհի մը Շավիլի երկօրեայ դպրոցի Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերու հայերէնի ուսուցման դասաւանդութիւնները ապահովող: Հետաքրքրուողներէն կը խնդրուի թեկնածութեան գիմումնագիր ներկայացնել ամէնէն ուշը մինչեւ Օգոստոսի վերջը:

Դիմումնագիրը հասցէագրել Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան ատենապետ՝ Պր· Հրայր Հրաչեանին:

Հասցէ. –
Mr Hraïr HERATCHIAN
33, rue Raspail
78140 Vélizy — Villacoublay

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ – Գաշանի մասնաճիւղին՝

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ի նպաստ Պելֆոնթէնի օգափոխութեան կայանին

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 16

Salle des Fêtes «Léo Ferré» de Bagneux
Animation : Orchestre «SPITAK»

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS
DE FRANCE

MARSEILLE — *Section «Lola Sassouni» Bd-Oddo*
organise

un VOYAGE en ARMENIE

du 30 Septembre au 12 Octobre
Hôtel «Erépouni» - Demi-Pension
Tourisme magnifique programme
Taxe d'aéroport, visa inclus.
Prix Global :
6990 francs
Renseignements et inscriptions :
Tél : 04. 94. 32. 11. 87

Section *Naïri*/Beaumont-Marseille 12e

du 5 au 12 Octobre
VOYAGE SPECIAL

Pèlerinage en Terre Sainte

8 jours / 7 nuits
6.450 Francs (départ Marseille)
(taxe aéroport incluse)
en pension complète et toutes visites incluses
NAZARETH — CESAREE — CAPHARNAUM — TABGA — JERICHO
JERUSALEM (son nom signifie "Cité de la Paix").

Arrivée au Mont des Oliviers, premier regard sur la Ville Sainte. Visite de BETLEEM et de la Basilique recouvrant la Grotte de la Nativité. Visite de Saint Jacques des Arméniens. Visite du Saint Sépulcre. Visite de la ville nouvelle et messe au Patriarcat Arménien. Tracé historique du Chemin de Croix. Célébration de la Résurrection.

Renseignements et inscriptions (heures de repas)
Tél. 04 91 87 13 48 — 04 91 93 67 97
Versement de 2.000 F à l'inscription par chèque à l'ordre de la C. B. A .F. Beaumont.

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 7-8
SAMEDI - DIMANCHE
7-8 AOUT
1999

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.701 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.701

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՀԱՄԱՍԸ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ

ԻՍՐԱՅԷԼԻ ԴԷՄ՝
«ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆ»
ԿԸՍԷ ՇԷՅԽ ԵԱՍԻՆ

Գազայի հարաւը, Ջէյթունի արուարձանը կը բնակի «Համաս»ի հոգեւոր պետը՝ Շէյխ Եասին։ Համասը իսլամական դիմադրութեան շարժումն է, հիմնուած 1987-ին, Ինթիֆատայի սկիզբէն քիչ յետոյ։ Ներկայիս դուրս կը մնայ Պաղեստինցիներու եւ Իսրայէլցիներու միջեւ տարուած բանակցութիւններէն խաղաղութեան գործընթացի մը շուրջ, որուն դէմ է։

Անկարելի չէ նկատուիլ սակայն որ պաղեստինեան այս ծայրայեղ կազմակերպութիւնը, որուն անուանումը «Ջերմեռանդութիւն» կը նշանակէ, իր մասին խօսիլ տայ։ Շէյխ Եասին կ'ըսէ «Լիպերասիոն»ի (Օգոստոս 6). – «Պէտք է դիմադրենք գըրաւողին աւելի քան երբեք», ընդունելով հանդերձ որ տրամադիր է ընդունելու Ֆաթահի երկարած ձեռքը Գահիրէի մէջ, անցեալ Կիրակի։ Ֆաթահն ալ Պաղեստինեան Ազատագրական Կազմակերպութեան (ՊԱԿ) եւ Պաղեստինի Ազատագրութեան Ժողովրդական Ճակատի գըլխաւոր խմբաւորումն է, ցարդ անդամ՝ «Մերժումի Ճակատին»։ Համասը պայման մը կը դնէ ընդունելու համար երկարած այդ ձեռքը, պայմանն այն է որ Օսլոյի համաձայնագրերը հիմ չծառայեն բանակցութիւններուն։

Եասին անդամալոյծ է ձեռքերէն եւ ոտքերէն, բայց միտքը արթուն կը մնայ եւ խօսքերը սուր են։ «Անելը, կ'ըսէ, որուն մէջ կը գտնուին այսօր Իսրայէլցիք եւ Պաղեստինցիները նախատեսելի էր եւ նախատեսուած էր, որովհետեւ Պարաք խաղաղութեան մարդ չէ, պատերազմի մարդ է։ Փաստն այն է որ Միացեալ-Նահանգները դնաց եւ վերադարձաւ 8 միլիառ տոլարի զինամթերքով»։ Ըստ իրեն ու նաեւ բազմաթիւ Պաղեստինցիներու Ե. Արաֆաթ հարկ եղած խաղաթուղթերը չունի իր խաղին համար եւ զօրաւոր դիրքով չէ որ խաղաղութեան գործընթացը կը դիմագրաւէ։

Եասին կ'աւելցնէ. – «Ի՞նչ խաղաղութեան գործընթաց։ Այսօր տկար մը կայ զօրաւորի մը դիմաց։ Խաղաղութեան գործընթաց մը, ամէն բանէ առաջ ճիշդ հակառակն է, պէտք է վճարկուի հաւասարէ հաւասար։ Եթէ կ'ուզէք բանակցիլ ձեր թշնամիին հետ, պէտք է իրեն չափ զօրաւոր ըլլաք։ Եթէ իրեն հետ կը բանակցիք տկար դիրքով, խաղաղութեան գործընթացի մը չէ որ կը յանգիք այլ՝ անձնատուութեան գործընթացի մը»։

Պաղեստինեան պետութեան մը գաղափարը հեգնական ժպիտ մը առիթ կու տայ, քանի ինք քարոզիչն է իսլամական մեծ Պաղեստինի մը որ Յորդանան գետէն Միջերկրական կ'երթայ։ «Ի՞նչ Պետութիւն, կ'ըսէ, իրարմէ անջատուած հողամասերէ կազմուած Պետութիւն մը որ ոչ իր սահմաններուն հակակշիռը պիտի ունենայ, ոչ ալ ջուրին, գաղթավայրերով բնակուած Պետութիւն մը, պետութիւն չէ»։ Պէտք է հրաժարիլ Օսլոյի համաձայնագրերէն եւ վերադառնալ դիմադրութեան։ «Երբ վերստանանք իշխանութիւնը, կ'ըսէ, այն ատեն կրնանք խօսիլ խաղաղութեան մասին։ Մեր մեծ ուժն այն է որ այս հողը մերն է եւ թէ մեզմէ ամէն մէկը պատրաստ է զոհաբերուելու եւ նահատակ դառնալու զայն վերստանալու համար։ Այսօր, զինուորական գործունէութենէն ուրիշ այլընտրանք չկայ»։

Վերջերս, Արաֆաթ բաւական ձերբակալութիւններ ընել տուաւ Համասի շարքերուն մէջ եւ այսօր անոր զինուորական թեւը շուքի պէս բան մըն է, թէեւ Եասին կ'առարկէ. – «Գալիք օրերը ցոյց պիտի տան որ զինուորական թեւը միշտ գոյութիւն ունի»։

Ք Ա Ն Ի Մ Ը Տ Ո Ղ Ո Վ

ԻՍՐԱՅԷԼԻ կառավարութեան մէջ, առաջին անգամ ըլլալով Արաբ մը մտաւ յանձին Նուաֆ Մասալհայի որ կը դրաւէ Արտաքին Գործոց փոխ-նախարարի աթոռը։ Նորութիւն մըն է նաեւ ընկերաբան Տիկին Եուլի Թամիրի նշանակումը Համարկումի Նախարարութեան գլուխը։ «Խաղաղութիւն հիմա'» հակակցում շարժումին նախկին ղեկավարն է։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ Կեդրոնական Դրամատունը Դրամական Միջազգային Փոնտին փոխ տուած հսկայ գումարներուն մէկ կարեւոր մասը պահ դրած է Ճերզէի հարկային դրախտը։ Ռուսական գաղտնաբար ստեղծուած ընկերութիւն մը – Ֆիմաքօ – ապա այդ գումարները կը ներածէր շահագործումներ կատարելու համար Գանձային ռուսական բաժնեթուղթերու վրայ։ Այս գործողութիւնները հաստատուեցան Փրայսուաթըր – Հաուզ Գուփըրս գրասենեակի մէկ ստուգիչ տեղագրով եւ յայտնաբերուեցան անտեսական Կոմերսանտ օրաթերթին կողմէ։ Բայց ի բաց խնդրոյ առարկայ է ռուսական փինանսական բարձր խաւը։ Կը պարզուի որ ԷՖ – ԷՄ – Ի-ն շատ թեթեւօրէն վարուած է գործողութեանց հակակշռի նկատմամբ։ Բայց եւ այնպէս, 4,5 միլիառ տոլարի նոր վարկ մը բացած է Ռուսաստանի։

ՖՐԱՆՍԱ ապաստան գտած Քոսովացիներէն 300-ը վերադարձան Օգոստոս 5-ին։ Դեռ կան 6500 ուրիշներ, որոնց մեծ մասը կը նախընտրէ Ֆրանսա մնալ։

ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՄԷՋ, Ճելֆայի շրջանը մայրաքաղաքէն 270 քիլոմեթր հարաւ, պայթում մը պատահած է Օգոստոս 5-ին, որու հետեւանքով 6 մեռեալ կայ եւ 61 վիրաւոր։

ՄԱԿ-Ը քննութիւն մը բացած է որովհետեւ կասկած կայ որ Սուտան քիմիական զէնք գործածած է Յուլիս 21-ին եւ 23-ին կատարած իր ռմբակոծութիւններուն ատեն երկրին հարաւային գիւղերուն վրայ։ Այդ շրջանը Սուտանի Ժողովուրդներու Ազատագրութեան բանակի ըմբոստներուն ձեռքն է։ Նորվեկիական մարդասիրական կազմակերպութիւն մը հաստատած է որ ըստ իր քաղած բազմաթիւ վկայութիւններուն, յարձակման ատեն թունաւոր կազեր գործածուած են, ինչ որ Խարթում կը հերքէ։ ՄԱԿ-ի երեք պաշտօնատարներն ալ անհանգիստ եղած են այդ ռմբակոծութիւններուն ընթացքին։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ կանաչները կը շարունակեն նեղել Ժոսփէնը։ Վուանէէն ետք, Մամէրն է որ հարցազրոյցի մը մէջ «Ֆիկարօ»ի (Օգս. 6) Ժոսփէնը կը նմանցնէ վարժապետի մը որ մատներուն վրայ կը զարնէ անկարգ աշակերտներուն։ Կ'ուզէ որ աւելի հակակշիռ ունենան կառավարութեան քաղաքականութեան վրայ եւ կը թելադրէ որ կանաչները «ինքնավար ցանկեր» ներկայացնեն թաղապետական ընտրութիւններուն։

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ կառավարութիւնը կոչ կ'ընէ իր բոլոր հաստատութիւններուն եւ քաղաքացիներուն որ աչալուրջ ըլլան, որովհետեւ թիւ 1 թշնամին՝ Պէն Լատէն հարիւրաւոր մարտիկներ համախմբած է Աֆղանիստան եւ կը սպառնայ Ամերիկայի։ Ճիշդ տարի մը առաջ էր որ հակամերիկեան ոճրափորձեր գործուեցան Նայրոպի եւ Տար էս-Սալամ։ Աֆղանիստան ահաբեկչութեան «սրբատեղին» դարձած է. հոն սաուտցի միլիառատէրը՝ Պէն Լատէն Թալիպաններու պաշտպանութիւնը կը վայելէ։ Ջիհատ խորագրուած քերթուած մը զոր Թալիպան մը գրած է մատչելի է համացանցի վրայ։ Ան կոչ մըն է աշխարհի բոլոր մահմետականներուն մորթելու բոլոր անհաւատները։

ԳԵՐՄԱՆԱՑԻ նկարահան մը Գոթ – տ'Իվուարէն վերադարձին հիւանդանոց փոխադրուած է ու բոլորովին առանձնացուած, որովհետեւ յայտնի չէ թէ ի՞նչ վիրուս առած է, որ կրնայ վարակիչ ըլլալ։ Հաստատուած է որ էպոլա չէ, բայց, քննութիւնները արդիւնք չեն տըւած։ Կը տառապի ներքին արիւնահոսութենէն, լեարդ եւ երիկամունք չեն բանիր եւ գիտակցութիւնն ալ կ'երթայ կորայ։ Բժիշկ եւ հիւանդապահուհի յատուկ հականեխիչ զգեստաւորումներ ունին, հիւանդանոցն ալ ամբողջովին պարպուած է։ Գերմանացիք բաւական խրար անցած են, բայց, նկարահանին կինը որ իրեն կ'ընկերանար եւ օդանաւին միւս ճամբորդները բան մը չունին։ Գոթ տ'Իվուար տօթ է, խոնաւութիւն կը տիրէ։

ԱԼԱՊԱՄԱՅԻ (Միացեալ – Նահանգներ) մէջ է, այս անգամ, որ զինուած մարդ մը յանկարծ կրակ բացած է եւ 3 հոգի սպաննած։ Գացած է աշխատանքի իր նախկին վայրը եւ կրակած իր նախկին գործատիրոջ եւ երկու ուրիշ անձերու վրայ։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԵՆՓՐԵՍ»

(Օգոստոս 5 / 6)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՅՐՈՒՂԻՆԵՐԸ

Փոխադրութեան նախարարութեան Օգոստոս 4-ի նիստին քննարկուած է մայրուղիներու կացութիւնը։ 1995 – 2000 հնգամեակին համար պատրաստուած ծըրագիրը 31 միլիոն տոլարի պիւտճէ ունի ու մինչեւ այսօր 435 քմ. ճամբայ նորոգուած է 23.1 միլիոն տոլար ծախքով։ 2000-ին վերանորոգուած մայրուղիներու ընդհանուր երկարութիւնը կ'ըլլայ 640 քիլոմեթր, ինչ որ ճամբաներու ամբողջ ցանցին 41 տոկոսը կը կազմէ։

«ԱՐՄԵՆԻԿՈՒՄ»Ի ԽԱԲԵԲԱՆԵՐԸ

Կալինինգրատի մէջ խումբ մը խաբեբաներ յայտնաբերուած են որոնք սիտայի հիւանդներու առաջարկած են Հայաստանի մէջ բուժուիլ, պահանջելով 5 – 10 հազար տոլար։ Անոնք շահաբեր այդ միջոցին դիմած են երբ տեղւոյն թերթերուն մէջ գրուած է որ Կալինինգրատի բնակիչներէն մէկը «Արմենիկում»ով առողջացած է Երեւանի մէջ։

ՔՐՏԱԿԱՆ ՆՈՐ ՄԱՐՏԱՎԱՐՈՒԹԻ՞ՒՆ

ՓՔՔ-ի ղեկավար Ա. Էօճալանի զէնքերը վար դնելու եւ Թուրքիոյ տարածքէն հեռանալու կոչը դրական արձագանգ գըտած է հետեւորդներուն կողմէ։ Զինեալ կազմակերպութեան նախագահական խորհուրդը յայտարարած է թէ նախագահ Ա. Էօճալանի Օգոստոս 2-ի կոչին կ'ընդառաջեն ու զօրավիգ են իր գծած ուղղութեան։ Կազմակերպութեան յետագայ գաղափարական, քաղաքական, կազմակերպչական եւ զինուորական գործունէութիւնը պիտի հետապնդէ ժողովրդավար հանրապետութիւնը ստեղծելու նպատակը։ Նախագահական խորհուրդը կոչ ուղղած է Թուրքիոյ իշխանութիւններուն որ ներկայի իրականութեան դէմ ողջամիտ, պատասխանատու կեցուածք ցուցաբերեն ու հրաւիրած է շրջանին ու աշխարհի քաղաքական ու ժողովրդավար ուժերն ալ զօրակցելու նման պատմական հարցի մը լուծումին։

Ա. Էօճալան իր փաստաբաններուն միջոցով քրտական «Էօզկիւր փոլիթիքա» օրաթերթին կարգ մը յայտարարութիւններ ըրած է նոյն կոչին մասին, բացատրելով անոր տուն տուող ազդակները։ Քիւրտ ղեկավարը կ'ըսէ թէ զինեալ պայքարը երբեք իրենց հիմնական նպատակն չէր. ինք արդէն բազմաթիւ անգամներ հրադադարի կոչ ըրած է։ Ան համոզուած է որ պետութենէն որեւէ բան ակնկալել ճիշդ չէ, զայն պէտք է մղել այսինչ բանը ընելու, չօշափելի, յատուկ ծրագիրներ առաջարկելով։

Էօճալան ըսած է թէ իրենք կողմնակից են Թուրքիոյ Եւրոպայի Միութեան անդամակցութեան, քանի որ ատով ժողովրդավարացման հարցերը կարեւոր համեմատութեամբ պիտի անհետանան։

Թուրքիոյ հանրապետութեան նախագահը արտայայտուելով Էօճալանի կոչին մասին, ըսած է թէ ահաբեկչութեան դէմ պետութեան դիրքը յստակ է, պայքարը մեծ վճռակամութեամբ կը տարուի ու այդ ընթացքին մէջ պետութիւնը ոչ մէկ տեղէ ակնկալութիւն ունի։

Ինչ կը վերաբերի Էօճալանի մահապատիժին, Թուրքիոյ վճռաբեկ ատեանին գլխաւոր դատախազը Օգոստոս 5-ին գրաւոր զեկոյցով մը յայտնած է թէ ՓՔՔ-ն դարուն ահաբեկչական ամէնէն արիւնարբու կազմակերպութիւնն է ու պէտք է վաւերացուի անոր մահապատիժը։

Դէպքերու այս զարգացումին զուգահեռ, ԱՄՆ-ու Արտաքին Գործերու փոխ-նախարարներէն Հ. Քոհի մէկ յայտարարութիւնը զայրոյթ պատճառած է Անգարայի. ան հարաւ-արեւելեան շրջաններու իր քննութիւններէն ետք Անգարայի մէջ մամուլի ասուլիս մը տուած է, ի միջի այլոց ըսելով որ Քիւրտերը իրենց լեզուն, մշակոյթը, արտայայտութեան ազատութիւնը ու շահերը պաշտպանելու կարող քաղաքական կուսակցութիւններ հիմնելու ազատութիւնը, միջազգային օրէնքներով ամբողջ մարդկութեան տրուած իրաւունքներէն օգտուելու պայմանները կ'ուզեն ունենալ ու մնալ որպէս Թուրք քաղաքացիներ։

Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻՆ

ԳԵՐԵԶՄԱՆՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

(ՄԱՀԷՆ ԴԷՊԻ ԿԵԱՆՔ)

– ՀԱՏՈՒԱԾ –

ԳԱՐԵԳԻՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ

Գերեզմանատուները, հեռաւոր ու մեռնաւոր, տարօրինակ «գրաւչութիւն» մ'ունեցած են միշտ ինծի համար: Մահուան մէջէն անոնք կը խօսին կեանքի՛ն մասին. տեսակ մը ազգային կենսագրութիւն են անոնք: Այնտեղ մարդիկ հողին տուած հողէն իրենց տածը՝ այժմ ազատագրըւած են այլեւս հողայնութեան կապանքներէն. բիւրեղութիւն մը կայ անոնց մէջ. մասնաւորի ու անհատականի մանրութիւններէն բարձրացած են այլեւս եւ հասած մարդկային ընդհանրութիւններու: Յաճախ տարուած եմ մտածելու _ ինչո՞ւ մարդիկ աշխարհի չորս ծագերուն վրայ, նոյնիսկ ու մանաւանդ քաղաքակրթութեան յառաջացեալ նկատուած երկիրներու եւ ժողովուրդներու մօտ այնքան գուրգուրոտ վերաբերում ցոյց կուտան գերեզմանատուներուն, մարդոց յաւիտենական այդ քնարաններուն, ուր ո՛չ մէկ գործ, ո՛չ մէկ շահ, ո՛չ մէկ շարժում կարելի է այլեւս: Ի վերջոյ, ի՞նչ կայ այնտեղ եթէ ոչ ոսկերտիք՝ հող դառնալու իրենց դանդաղ մաշումի ընթացքին մէջ «ի սիրտ երկրի»: Ինչո՞ւ այսքան կանանչ ու ծաղիկ, ծառազարդ ուղիներ, այսքան խաչքար ու արձան, քանդակ ու դեղագիր: Մեռնելու ճակատագրուած մարդը արդեօք ինքզինք չէ՞ որ կը տեսնէ այնտեղ իր լինելութեան ընդհանրական պատկերին մէջ...:

Հայուն համար ալ նուիրականութեան կնիքով սրբազան նկարագիր ու իմաստ ունեցած են եւ ունին գերեզմանատուները: Խաչքարերու մեր ամբողջ քաղաքակրթութիւնը այլապէս չի բացատրուիր:

Եղեր եմ անծայրածիր Հնդկաստանի մէջ տակաւին հողին հետ չնոյնացած գերեզմանատուներու մէջ: Հիւսիսը, Ագրայի մէջ, մահէն ետք այնքա՛ն Հայեր «որբացած» են, կեանքի մէջ այնքա՛ն շքեղ, արքայաշուք օրեր ապրելէ յետոյ...: Այո՛, գերեզմանատունը այնտեղ մանրանկար Հայաստան մըն է, յուշարար՝ Հայաստանցի ժողովուրդի ցեղային հաւատարմութեան, ստեղծարար ձեռներէցութեան եւ հանճարեղ նուաճումներու տակ սեփական ինքնատիպ նկարագրի եւ զօրութեան: Տարօրինակ բան էր Հնդկաստանի այժմ բոլորովին անհայացեալ այդ միջավայրին մէջ յանկարծ քարերու վրայ կարդալ «Այս է տապան... Բաղդասարի... Յակոբի... Պօղոսի... Սարգիսի... Մըկըրտիչի... Շահնազարի... Յովհաննէսի.... Սիմէոնի... Մանուկի... Բարսեղի... Աստուածատուրի... Գրիգորի... Մկրտումի... Յովսէփի... Խաթունի... Աննայի...: Լոյսի ճաճանչներ՝ բոլորովին հեռաւոր օտարութեան մեղի համար մութ այդ տարածութիւններուն մէջ: Հայկական _ մարդկային այդ աշխարհագրութեան քարտէսին միախառնուած են Հայաստանի քարտէսէն պատառիկներ «Երեւանցի», «Ղարաբաղցի», «Արաբկիրցի», «Սամսոնցի», «Մարաշցի», «Թիֆլիսցի» եւ «Ստամբոլցի», եւ նորակերտ հայ գաղութներէն մանաւանդ «Ջուղայեցի» անուններով:

Եղեր եմ նաեւ հարաւը, Մատրասի Հայոց Եկեղեցիին բակը, ուր երկխղճութեամբ միայն կրնայի քալել, որովհետեւ ամէն մէկ քար ոտքիս տակ տապանաքար մըն էր: Հայ լրագրութեան ռահվիրայ տերվէշ քահանային՝ Յարութիւն Շմաւոնեանի մարմարակերտ դամբարանին շուրջ, անդրշիրիմեան թելադրականութեան ուժով հնչող այդ անշունչ քարերուն մէջ հայերէն տառերով ու հայկական կեանքի վկայութիւններով դեռ կ'ապրէին մարդիկ եւ ես այնպէս կը զգայի որ մամուռ ու փոշին ու մանաւանդ ահաւոր առանձնութիւնը, անայցելու վիճակը չէին մահացուցած զիրենք մահէն ետք...: Մէկ հատիկ հայ, Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի անունով կնքուած բայց արդի աշխարհէն Կրէկըրի անունով ճանչցուած, կը հսկէր իրենց վրայ, ինչպէս դատարկ եկեղեցւոյ մէջ խորանին վրայ ձէթով ապրող ու պլպլացող մեղմալոյս կանթեղ...:

Եղեր եմ Պարսկաստանի հիւսիսը, պատմական Հայաստանի Ատրպատական նահանգի մէջ: Ս. Թադէի վանքին շուրջ, բլուրներու վրայ խոնարհեր եմ սուրբերու եւ հերոսներու շիրիմներուն առջեւ:

Քարերն այնտեղ եւս խօսեր են ինծի հայութեան մասին ու պատմեր հեղ մը եւս հայ պալլիկին հաւատքի պարզութեամբը, թէ ինչպէս հայ մարդիկ կ'երթան, բայց հայութիւնը կը մնայ...:

– Երթա՛նք, ըսի:

Եւ, Օգոստոս 20-ին, (1971) ինքնաշարժներու երկարաձիգ թափօրը, իր մէջ խմբած Հայեր՝ Նոր - Ջուղայէն, Թեհրանէն, Խուզիստանէն, Շիրազէն, շարժեցաւ դէպի Չհարմահալ: Գաւառական հողերու մէջ մտնելէ ետք ա՛լ ինքնաշարժներու սկսան խաչելութեան ճամբան: Խճաճող ու փոշեթաթաւ ճամբաներու ընթացքը տաժանելի էր: Բայց գիւղին կարօտը ցօղի պէս իջեր էր սրտերուն վրայ եւ այրող արեւին ու խեղդող փոշիին նեղութիւնը չքացեր էր: Ցնծութիւն էր ամէն կողմ: Անցեալի հպարտութիւնը, Չհարմահալցիներու աննկարագրելի եւ անբաղդատելի «փիս»ը (*) ցնծատօնի յատուկ մթնոլորտ էր ստեղծեր եւ տարածեր ամբողջ ճամբու երկայնքին:

Մամուքա՜...
Վերի՛ն Քոնարք...
Ներքի՛ն Քոնարք...
Սիրա՛րք...
Լիվասեա՛ն...
Հաջխարա՛ռ...

Բացագանչութիւններ՝ աղմկալից եւ մրցակցական: Չհարմահալը մոռցուեցաւ յանկարծ: Ամէն ոք սկսաւ ի՛ր գիւղը փնտռել ու փառքի բառերու թեւերով եօթներորդ երկինք բարձրանալ: Բարեւո՜նի աշտարա՛կ...: Նոր - Ջուղայի մէջ բոլորն ալ Չհարմահալցի էին: Չհարմահալի մէջ, սակայն, Մամուքացի, Քոնարքցի, այն ալ Վերի՛ն ու Ներքի՛ն, Սիրարքցի, Լիվասեանցի դարձան: Հին քաջագործութիւններու վերյիշումներ բազմապատկուած թիւերու յատուկ անհաւատալի համեմատութիւններով... խելական մրցում: Իրական վէճ – ո՞րն էր մայրաքաղաքը Չհարմահալի: Այնպէս զգացի որ Չհարմահալ մայրաքաղաք չունէր որովհետեւ ամէն մէկ գիւղ քաղաքամայրն էր գիւղացիին համար:

Չհարմահալցի բարեկամներուս լեզուն ի՛նչ վառ գոյներ հագաւ: Աւերակ տունը այդ լեզուով եղաւ ... ապարա՛նք գեղջկական կեանքի յատուկ արջառի գողութիւնները՝ հերոսակա՛ն դրուագներ, խոպանացեալ դաշտերը՝ մարգարեա՛յ ցորենարտեր ու գօսացեալ պարտէզները՝ կանանչաւէ՛տ ու պտղառա՛տ այգիներ, Տէր – Թովմեան դպրոցները՝ ուսման վա՛ռ օճախներ եւ գիտութեան բա՛րձր կեդրոններ...:

Դիտեցի, դիտեցի երկա՛ր. լսեցի, ունկընդրեցի յար: Յուզումը յանկարծ բռնեց ու սեղմեց սիրտս եւ քամեց արտասուք: Պահ մը ծառի մը տակ առանձնացայ ու պոռթկացի.

– Ո՛վ Տէր, այս ի՛նչ բարիք ես տուած մարդուն հողն ստեղծած ըլլալով: Այս ի՛նչ շնորհք ես ըրած մարդուն հողին սէրը դնելով անոր սրտին մէջ, արիւնին չափ կենսական: Օձին ըսիր. «հող կերիցես զամենայն աւուրս կենաց քոց»: Մարդը դուրս վռնտեցիր «փափկութեան դրախտ»էն, բնակեցուցիր զայն դրախտէն դուրս բայց դէմ յանդիման դրախտին «գործել լեր կիր» եւ ըսիր անոր. «քրտամբք երեսաց քոց կերիցես զհաց քո»: Օձին բաժդ եղաւ անէծք: Մարդուն բաժդ՝ օրհնութիւն: Մարդը դրախտէն երկիր փոխադրեցիր, որպէսզի իր քրտինքով երկիրը դրախտի վերածէ: Օձին՝ հո՛ղը տուիր իբրեւ կերակուր: Մարդուն զայն ընծայեցիր որպէս ստեղծարար ուժի սուրբ աղբիւր: Եւ տես, ի՛նչ ըրին քու զաւակներդ զորս Հայկի անունով կոչեցիր եւ Լուսաւորչի անունով կնքեցիր: Քարախառն հող տուիր անոնց եւ անոնք Հայաստանը վերածեցին «երկիր դրախտավայր»ի: Քու ստեղծած մարդերէն ոմանք օձէն միայն չխաբուեցան, այլ օձին հոգին իրենց հոգիին մէջ խառնեցին եւ մեղի տուած հողդ կերան: Տե՛ս ահա ուրիշ հողաշերտի վրայ եկան հողաչէն զաւակներդ հայկազնեան եւ այս հողերը հանդերու վերածեցին: Հիմա թողեր են այս հողերն ալ ու գացեր մեծ քաղաքներ: Հողը գացեր է իրենց ձեռքերէն, բայց հողին սէրը մնացեր է իրենց սրտերուն մէջ: Տէ՛ր, մի՛ թողուր որ այդ սէրը մարի իրենց կուրծքերուն տակ – հայրենի հողին սէրը:

Թեթեւցած հոգիով կը վերադառնամ գետնէն ցայտող աղբիւրի մը եզերքին ու ծառերու շուքին տակ սարքուած վրանը: Հոն են բոլոր բարեկամներս, պետական երեսփոխան, ազգային ժողովականներ, Ուսումնասիրաց Միութեան անդամներ: Բանավէճը դեռ տաք է _ Ո՞րն է Չհարմահալի մայրաքաղաքը: Կը մօտենամ իրենց եւ ֆոլքլորային այս այնքան հաճելի մրցակցութեան կը բերեմ իմ ալ մասնակցութիւնը: Ու կ'եզրակացնեմ.

– Իրաւունք ունիք բոլորդ ալ: Կը հասկնամ ձեզ եւ ձեր վէճը. ես ալ եղեր եմ այդ վէճին վարժ վարպետ իմ հայրենի գիւղին մէջ: Բոլոր գիւղերն ալ մայրաքաղաք են, որովհետեւ մեզ ծնող հողն են անոնք. եկէք հիմա ապրինք մեր որդիութիւնը, փաստենք մեր սէրը եւ ուխտենք կապուած մնալ հողին, նոյնիսկ ու մանաւանդ երբ մեզ դուրս բերեն մեր հողերէն...:

Վաստրղանի ընդարձակ գերեզմանատան մէջ ենք հիմա: Հակա՛յ տապանաքարեր փռուած են արեւուն կրակացայտ ճառագայթներուն տակ, այրած խոտերուն մէջ ոմանք կորսուած: Ծաղիկ ու ծաղկեփունջ չկայ: Ծաղիկն այստեղ, այս եղանակին, այս արեւուն ներքեւ ականթարթի կեանք միայն կրնայ ունենալ: Բայց տեսարանը գեղեցիկ է ուրիշ, աւելի խոր, աւելի վաւերական գեղեցկութեամբ մը – ժողովո՛ւրդը: Մոմեր ունին իրենց ձեռքերուն: Բայց մոմի տկար բոցերն անգամ կը մարին բոցարձակ ճառագայթներուն տակ օգոստոսեան արեւին: Ի՞նչ փոյթ. մոմն ի՞նչ կ'արժէ այս լեռներուն վրայ, այս քարերուն մէջ ու այս արեւին տակ: Հայ մարդիկն են այսօր մոմակալ իրենց սիրտերը կերոնի անցուցած:

«Գթա՛ Տէր ի հոգիս մեր ննջեցելոց...
Եւ յիշեա՛ ողորմութեամբ...»

Բոլորին աչքերը սեւեռուած են տապանաքարերուն վրայ:

«Յիշեա՛ Տէր...»

Ամէն մէկը կը մտածէ իր ընտանիքի մէկ սիրելի անձին մասին: Բոլոր գիւղերն ու բոլոր գիւղացիք, գերեզմանատուներն ու շիրիմները համատեղուած են այստեղ մէկ կէտի վրայ – համայնութեան կամարը կազմող հայրենակցական մէկ պատկանելիութեան զգացումին մէջ: Նայուածքներու խուրձին տակ հին անուններ նոր շունչ կ'առնեն, հողին ընդերքը կը բացուի արեւուն տակ եւ անցեալ մ'ամբողջ, կեանք մը առհաւական կը լեցուի ուղեղներուն եւ սիրտերուն մէջ քաղաքներէն եկած այս գիւղացի ժառանգորդներուն: Կը զգամ իրենց յուզումը, ոչ անձնական ցաւ ու վիշտ, այլ հայրերու հաղորդութեան խըռովիչ եւ պայծառակերպող պահ: Նոր-նոր հագուստներ են հագած, տեսակ-տեսակ գլխարկներ են անցուցած իրենց գլուխներուն, լուսանկարչական ու շարժանկարային գործիքներ կախած իրենց ուսերէն: Չհարմահալցի՞ են, հարց կուտամ ես ինծի շարականը երգած պահուս: Ե՛ն անպայման, հապա ինչո՞ւ հոս են:

Շարականի երկրորդ պատկերը գերեզմանաքարերէն կը հեռացնէ հայեացքս եւ կը սեւեռէ ժողովուրդին վրայ.

– «Լուսաւորեալքս ծննդեամբ սուրբ
աւազանին,
Մի՛ բարկութեամբ խրատեր
Եւ մի՛ սրտմտութեամբդ քո
յանդիմաներ...»

Մարդ ենք ի վերջոյ, դեռ չնչող ու գործող: Աստուծոյ սրտմտութեան պատճառող արարքները անպակաս չեն մարդկային մօտ: Բայց այժմ ինկած ենք այս ժայռածածկ անապատը, այս մարդակերպ ժայռանման տապանաքարերուն մէջ. քաղաքին մէջ թողած ենք մեղքերը բոլոր՝ քաղաքներէն հաւաքուած: Այստեղ արեւին տակ բացուած ենք քեզի. այրող ու մաքրող ճառագայթներով այրէ մեր մեղքերը: Եկած ենք մեր ննջեցեալներու սրբազան յիշատակին լո՛յս քաղելու եւ մեղահալած սպիտակութիւնը ցանելու մեր գորշացած հոգիներուն վրայ: Անոնց սիրոյն դարձ՝ ներէ՛ մեզի, «մի՛ բարկութեամբ խրատեր» եւ «մի՛ սրտմտութեամբդ քո յանդիմաներ» այլ գթութեամբ քո քաւէ՛, մաքրէ՛, սրբէ՛ եւ այնպէս վերադարձուր մեզ քաղաք, որ մեր հայրերուն գիւղն ու հողը, մեր ննջեցեալներուն յիշատակն ու պատգամը երբեք չհեռանան մեզմէ եւ որ չմնանք այս կենարար սրբութենէն:

«Ի վերի՛ն Երուսաղէմ»

Վերստին կը դառնամ ննջեցեալներուն: Վեր կը բարձրացնեմ աչքերս դէպի Վերին Երուսաղէմ: Բայց արեւը ետ կը մղէ իմ նայուածքը: Դարձեալ գերեզմանաքարե՛ր. բայց այս անգամ ... երկինքին հայելին են անոնք: Հաւատացեալները բռնուած են երկրի եւ երկնի այս միջասահման գիծին վրայ: Գերեզմանաքարերը ա՛լ մերկացած են քարեղէն իրենց պատանքէն: «Հրեշտակաց բնակարան» են, ուր ննջեցեալները այժմ կ'երեւին բոլորուած շուրջը Տէր Սուքիասին, որուն հաստահեղոյս դամբանաքարին առջեւ կանգնած կը կարդամ.

«Այս է տապան
Տէր Սուքիազի».
«Եկի ի հօրէ
Եկի աշխարհ
Թողում աշխարհ
Երթամ առ Հայր»

Բայց այսօր, եւ մանաւանդ այս պահուն, ան դուրս ելեր է դարձեալ իր հօրենական երկնային կայքէն եւ եկեր է իր հայրենական կայքը վերստին ըլլալու համար հետն այն ժողովուրդին, որուն հայրերուն ճակատներն է միւռոներ, ձեռքերն է իրար կապեր – պսակեր, եւ դամբարաններն է կնքեր:

«Տէ՛ր, ողորմեա՛
Հոգւոցն մեր ննջեցելոց»

Շարականն այսպէս հագիւ աւարտած՝ ժողովուրդն ամբողջ, միահամուռ, միաբերան սրտի ամենախոր ծալքերէն վեր բարձրացուց իր այնքան կրկնած բայց այդ օր կարծես առաջին անգամ երգուող «Հայր Մեր»ը:

Ամայութեան, անտուն, աներդիք տարածութեան մէջ, արեւի ու քարի միջեւ ապրող ժողովուրդի տեսարանը ալ վեր էր ըմբռնողութեանս մագնիսներէն: Քարերը կ'երգէին, փուշերը կ'երգէին, ծառերը կ'երգէին, երկիր ու երկինք կ'երգէին, չգիտեմ. բայց գիտեմ որ ես ալ ես չէի, ինքզինքէս անդին, ուրի՛շ բան մըն էի. Աստուծոյ մանի՞կ, մարդու կերպարա՞նք, Հայու պղպջա՞նք. դարձեալ չգիտեմ. բայց գիտեմ որ ուրիշներն իմ մէջ էին. ես ո՞ւր էի, ո՞վ էի. կայի՞, չգիտեմ: Մէկ բան միայն յստակութեան նշոյլով մը դեռ գոյութեանս դոյն կուտար – հայութեան ամբողջական անձնաւորութեան միասին ներկայութեան մէջ էի:

(*) Չհարմահալցիք փիս կը կոչեն իրենց հայրենակցական գիւղերու եւ աւանդութիւններու իրենց մէջ առաջացուցած ներքին հպարտանքի զգացումը:

ԳԱՐԵԳԻՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ

ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԸ

«Ամենայն ինչ կատարեալ է»:

Իր լրումին հասած է Գարեգին Կաթողիկոսի խաչի ուղերդութիւնը: Թաղմանական արարողութիւններն ալ իրենց աւարտին հասած են: Լռած են սգոյ պաշտօնական արտայայտութիւնները, եւ Գարեգին Վեհափառ այժմ կը հանգչի իր երջանկայիշատակ նախորդին՝ Վազգէն Հայրապետի կողքին, Սուրբ Էջմիածնայ զանգակատան ներքեւ:

Պատմութեան կը պատկանի այլեւս Գարեգին Կաթողիկոսը: Ան՝ որ իր ողջ կեանքը գրեց պատմութեան զգացողութեամբ, պատմութեան համար գրեթէ ապրելով իսկ: Ու հիմա՝ ես ալ իր կեանքի պատմութեան ալիքներու անտես ովկիանին մէջ եմ, երբ Յուլիս 8-ի գիշերուան մէջ, նստած եմ Մայր Տաճարի բակին մէջ, գրեթէ մինակ, առանձին: Դժբախտաբար առանձին չեմ. ստուերներ կան այս ու այն կողմ, սպասումի մէջ են, կ'երթան – կուգան, կը զրուցեն, անհամբերութեան նշաններ ցոյց կուտան: Գիշերուան այդ պահը՝ 12-էն քիչ մը յետոյ,

ԵՒ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

անծանօթ չէ ինծի: Շատ գիշերներ եղած են, երբ, երկար զրոյց մը յետոյ, հրաժեշտ առած եմ Վեհափառէն, եւ հանդարտ քայլերով Վեհարանէն ուղղուած վանատուն իմ սենեակը: Այդ օրերուն՝ լուռ էր Էջմիածնայ Տաճարը, եւ հինգ գմբէթներէն ծորող լոյսի բեկորներ ինծի կուգային իբրեւ Հայոց պատմութիւն, Հայոց Եկեղեցւոյ դէմքեր... Կը քալէի ու կը զգայի որ այնտեղ ինծի քայլակից էին մեր մեծերը... Լուսաւորիչ եւ Տրդատ կը զրուցեն միասին նոր տաճարի կառուցման համար: Սուրբ Մեսրոպ եւ Սուրբ Սահակ միասին կը ճեմեն, Վահան Մամիկոնեանն է որ կը ծրագրէ վերանորոգել տաճարը, ու յետոյ՝ տարուած դարեր, յոյսի դարեր, Մովսէս Տաթեւացի, Յակոբ Ջուղայեցի, Ներսէս Աշտարակեցի, Խրիմեան... Ո՞վ չէ տողանցած այստեղէն ու չէ գրած Հայոց պատմութեան մէկ էջը:

Հիմա՝ ուրիշ մարդիկ կան – հոգեւորականներ, Էջմիածնայ միաբաններ, Կիլիկիոյ Աթոռի ներկայացուցիչ հոգեւորականներ, պատահական ճամբորդներ: Եկեր են ու կը սպասեն Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսին:

Արամ Վեհափառ, որ Էջմիածին կը գտնուէր Գարեգին Կաթողիկոսի թաղման համար, փափաքեր էր, Անթիլիաս իր վերադարձէն առաջ անգամ մըն ալ խոնարհիլ իր նախորդին – Կիլիկիոյ Աթոռի վրայ – շիրմի առջեւ:

Վերջապէս հասաւ: Աղօթք, հոգեհանգիստ, հրաժեշտի խօսք: Յանկարծ, Արամ Ա. յայտարարեց, թէ Անթիլիասի Զարեհեան դամբարանէն պտղունց մը հող է բերած՝ ցանելու համար Գարեգին Կաթողիկոսի նորափոր գերեզմանին վրայ: Կը ցանէ, ու խաչանիշ դրոշմով կ՚օրհնէ գերեզմանը:

Ապա կ՚ըսէ. «Եւ այժմ, կը փափաքիմ որ բոլորս միասին»... Նախադասութիւնը չի կրնար շարունակել, կը փղձկի, անակնկալի կը բերէ մեզ բոլորս: Բայց բոլորս ալ կը հասկնանք թէ ի՞նչ կ՚ուզէ Վեհափառը: Եւ, յանկարծ բոլորի կուրծքերէն կը բարձրանայ երգը...

«Երբոր բացուին դռներն յուսոյ
Եւ մեր երկրէն փախ տայ ձմեռ...
Երթամ ննջել յիմ Կիլիկիայ»

Ու երգին հետ միասին, կը զգամ որ աչքերէս արցունքներ կը կայլակին, այտերէս վար կ՚իջնեն տաք կաթիլներ՝ որոնք յամառօրէն բացակայ էին յուղարկաւորութեան եւ թաղման օրերուն: Շուրջիններս նոյնքան յուզուած են: Ոմանք կը յիշեն Զարեհ Կաթողիկոսի ընտրութեան օրերը, ուրիշներ՝ Գարեգին Հայր Սուրբը, որ այնքան կաթոգին կերպով կ՚երգէր Ռուբինեանի Կիլիկիան, որ քայլերգ էր, մաղթերգ էր ու խոստերգ էր դարձած:

Հիմա՝ Գարեգին Վեհափառի շիրիմին վրայ է որ կ՚երգենք այդ երգը: Քիչ մը զուարթ, քիչ մը, ի՞նչ ըսեմ: Բայց ըսեմ – երանի թէ այդ երգը հնչէր թաղումէն յետոյ, եւ Արամ Վեհափառ բոլորի ներկայութեան Կիլիկիոյ հողը խառնէր Էջմիածնի հողին: Չեղաւ. գուցէ պահը յարմար չդատո՞ւ: Բայց գիտեմ, որ այդ մէկ հատիկ երգը Գարեգին Կաթողիկոսի կեանքին ողբերգութեան պատկերն եղաւ ի վերջոյ – Կիլիկիոյ վերջատահման Քեսապի զաւակ էր, Կիլիկիոյ դպրեվանքի լաւագոյն պտուղը, Կիլիկիոյ Աթոռին փառքը եղաւ իբրեւ Կաթողիկոս, իբրեւ վերաշարան Հայրապետ, կրօնքի առաջնորդ, ու յետոյ՝ Հայաստանի անկախութեան ալիքները զինք բերին Էջմիածին, դարձաւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս: Ինք իսկ գուցէ փորձեց մոռնալ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսի իր անցեալը, եւ շեշտել իր նոր, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի դիմագծութիւնը: Բայց ամէն մարդ շարունակեց իր մէջ տեսնել «Կիլիկիոյ Թեմի Կաթողիկոսը», եւ ինք չկրցաւ ինքզինք բաժնել իր անցեալէն: Ափսոս որ ժամանակ չեղաւ այդ գիշեր Արամ Վեհափառէն խնդրելու, որ, Զարեհեան դամբարանին մէջ, Անթիլիասի, փոքրիկ քար մը զետեղուի, եւ յիշէ, թէ այնտեղ՝ որ Գարեգին Կաթողիկոս 18 տարի Կիլիկիոյ Կաթողիկոս էր. թող քարի կտոր մը յիշէ զինք. Անթիլիասի մէջ անգերեզման չմնայ:

Արդարեւ, 1995 թ., երբ քիչ մը տարօրինակ պարագաներու ներքեւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս ընտրուեցաւ, խանդավառութիւնը մեծ էր, փայլուն էր յոյսը, բարձր էին ակնկալութիւնները: Բայց կեանքը ուրիշ բան ցոյց տուաւ: Եւ այդ ներհուն հոգեւորականը, ճառագայթուն անձնաւորութիւնը տրտում վախճան մը ունեցաւ: Անապորոյն ցաւ մը կրծեց եւ հալեցուց զինք: Ու ո՛չ ոք գիտցաւ այդ ցաւը: Քանսերին հարուածը ուժգին էր, վէրքը բաց էր ու խոր: Ամէն մարդ կը տեսնէր այդ վէրքը: Բայց Վեհափառը ուրի՜շ ցաւէ մեռաւ, ու տակաւին ոչ ոք գիտէ այդ ցաւը, այդ վէրքի խորութիւնը:

Տակաւին շատ ալ կանուխ է՝ վերլուծելու Գարեգին Վեհափառի կեանքն ու անձնաւորութիւնը, հոգեբանութեան խոր ալքերը, բանալու էջերը իր հոգիին, եւ գիտնալու՝ թէ Կիլիկիոյ բարձունքներու սրաթռիչ այդ արծիւը ի՞նչպէս թառեցաւ Արարատի փէշերուն, եւ թէ ինչպէ՞ս, հակառակ բոլոր երազանքներու, արծիւը թեւաբեկ ինկաւ, եւ վաղահաս իր վախճանումով՝ ինք իսկ սահմանափակեց իր տեղը Հայ Եկեղեցւոյ պատմութեան մէջ, ուր ճակատագրուած ըլլալ կը թուէր գրաւելու ոսկեղէն էջ մը: Հիմա՝ ստիպուած բաղդատական մը կ՚ընենք իր նախորդներէն՝ Մատթէոս Իզմիրլեան Կաթողիկոսին, «Երկաթեայ» պատրիարքին, եւ անոր ճակատագրին հետ: Ան ալ մեծ հմայքով եկաւ Էջմիածին, բայց՝ երկու տարին չանցած՝ խորտակուեցաւ:

Հիմա ալ չկայ ան, ու այդ վերջին օրուան տպաւորութեան տակ կ՚ուզեմ գրի առնել իր կեանքի վերջին օրերու պատմութիւնը: Ինչ որ պիտի ըսեմ՝ ենթակայական է անշուշտ, քանի որ իմ կապս ալ հոգեւոր Հայրապետին հետ ենթակայական էր, որ սկսած էր իմ տղայ օրերուն, եւ, տարօրինակ կերպով, նոյն այդ շաբթուան՝ երբ հայրս էի կորսնցուցած, ու 13 տարեկան էի: Շատ հաւանաբար այս պարագան էր որ Գարեգին Կաթողիկոսը իմ մօտ ունեցաւ, մինչ ալ, հօր պատկերը – բայց ինք երիտասարդ հայր էր, տարիքի մեծ տարբերութիւն չկար մեր միջեւ, այնուամենայնիւ, այդ կապը մնաց, զօրացաւ, եղաւ անկեղծ, երբեմն բիրտ, բայց միշտ հարազատ: Ինք եղաւ նաեւ ինծի մենտոր, դաստիարակ, ուսուցիչ, տիպար: Ես հետեւեցայ իրեն՝ համեստ աշակերտ իբրեւ՝ թէ՛ իբրեւ տեսուչ դպրեվանուց, թէ՛ իբրեւ Առաջնորդ՝ Իրանի եւ Ամերիկայի մէջ: Ջերմ ջատագով ալ եղած էի Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս իր ընտրութեան, թէեւ իմ վերջին քայլը ուշ առի եւ իր հետ միասին Էջմիածին չփութացի: Մնացի Ամերիկա՝ մինչեւ իմ պաշտօնիս լրումը, ինչ որ ինծի համար օրինապահութիւն էր, բայց իրեն համար եղաւ անսպասելի օտարում:

Յունիսի մէկն է: Երկու շաբաթով Ամերիկա պիտի մեկնիմ, եւ Վեհափառին կը ներկայանամ իր օրհնութիւնը ստանալու համար: Անյետաձգելի գործեր կան, 1700-ամեակի հետ կապուած հարցեր, «Աստուածաշնչական – Հայաստան» ժողովի հետ կապուած խնդիրներ: Գիտեմ թէ որեւէ մէկ օր բան մը կրնայ պատահիլ: Ինք ալ գիտէ: Դժուար զրոյց մը կը հետեւի: «Չեմ գիտեր թէ ի՞նչ պիտի պատահի ինծի», կը գրէ տախտակի վրայ: Կարծես չի համարձակիր մահ բառը գործածել: Խնդրանք մը ունիմ իրմէ – զերծ կացուցանել զիս կարգ մը պատասխանատուութիւններէ՝ որոնք ինք իսկ դրած է իմ ուսերուն: Պատասխանը՝ «Ոչ՝ այնքան ատեն որ ողջ եմ»: Ուրիշ ձեւով կը փորձեմ կամքս յառաջ տանիլ, Վեհափառ, կ՚ուզեմ Մուղնու Սուրբ Գէորգ վանքը քաշուիլ»: Իր պատասխանը խռովիչ է. «Ես ալ կ՚ուզեմ Օշական քաշուիլ»: Զինաթափ եմ, իր Աջը կ՚առնեմ ու կը հեռանամ: Կը մտածեմ միայն որ ինք շարունակէ գրել եւ աղօթել: Կ՚ուզեմ որ կարդայ Շիքակոյի կարդինալ Պերնարտինի մէկ գիրքը՝ զոր այդ սրբանուն կարտինալը գրած էր իր կեանքի վերջին օրերուն, երբ քանսեր մը զինք եւս խոցեր էր: Երբ գիրքը տուեր էի Վեհափառին, ըսեր էի. «Վեհափառ, չեմ գիտեր, ուրիշ որեւէ մէկ մարդ նման գիրք կուտա՞յ Ձեզի: Ես կուտամ, որպէսզի գիտնաք թէ առանձին չէք»: Չըսի իրեն, բայց իմ թաքուն բաղձանքս էր որ Վեհափառն ալ, իր կեանքի վերջալոյսին, աղօթքի, հրաժեշտի եւ սիրոյ գիրք մը գրէր: Գրե՞ց արդեօք:

Յունիս 18-ին վերադարձայ Մայր Աթոռ: Վանքին մէջ շփոթ մը կար: Վեհափառի վիճակը այսոյն 17-ին վատթարացեր էր, բժիշկները արթուն հսկեր էին ողջ գիշերը, եւ հիմա, Ուրբաթ առաւօտուն, Սուրբ Հաղորդութիւն մատակարարեր էին իրեն, եւ ինք փափաքած էր տեսնել բոլոր միաբանները եւ վերջին հրաժեշտը տալ անոնց:

Հաւաքուեցանք իր անկողինին: Քանի մը խօսք: Գարեգին Սրբազան կարդաց Վեհափառի վերջին խօսքը՝ ուր Վեհը կ՚օրհնէր Սուրբ Աթոռին միաբանները, կը յայտնէր թէ կը մեկնի՝ իր յարուցեալ Փրկչին մօտ, կը թելադրէր որ միաբանները, իրենք Աստուծոյ հետ մնան, սիրեն եկեղեցին, սիրեն Էջմիածինը: Ներկաները երգեցին «Տէր կեցո»ն: Վեհափառը թերեւս սիրեց այդ երգը, բայց՝ գրիչը առաւ, եւ գրեց. «Էջ Միածինն ի Հօրէ»: Երգեցինք այդ շարականը որ Վեհափառի համար միայն շարական չէր, միայն աղօթք չէր, ծրագիր էր, տեսիլք էր, Հայ Եկեղեցւոյ միութեան խորհրդանիշ քայլերգ:

Յետոյ մէկ մէկ մօտեցանք, ստացանք իր օրհնութիւնը, համբուրեցինք զինք ու անցանք կարգով:

Անիրական բան մը կար օդին մէջ: Անհաւատալի էր. ինչո՞ւ իրեն եկաւ այդ ծանր հիւանդութիւնը, ինչո՞ւ այնքան շուտ, եւ արդէն մնաք բարովի օ՞րն էր:

Ահազանգը սխալ էր: Վեհափառը տակաւին աշխոյժ էր: Մտայ մօտը. պահ մը Հայր Արտակը միասին էր. քանի մը նամակներ կային, կարդացինք, կարգադրութիւններ ըրաւ: Աչք մը ըրի, Հայր Արտակը առանձին թողուց մեզ: Կարծես բան չէր պատահած. հոգեվարքի մէջ չէր Վեհափառը: Սկսաւ խօսիլ, ծրագիրներու մասին իր կարծիքը իմանալ, յառաջիկայի գործերու մասին «խօսեցանք»: Սովորականին հակառակ՝ իր գրածը անմիջապէս չէր սրբեր: Հաւանաբար մտածումները կ՚ուզէր շարունակել. անգամ մը նոյնիսկ ջղայնացաւ՝ երբ քիչ մը արագ կերպով իր մէկ գրածը ջնջեցի. բայց զգացի որ աչքերը տակաւ կը փակուին, գրիչը կը դանդաղի: Վերջին անգամ գրեց. «Սքանչելի գործակցութիւն կ՚ունենաք»: Ալ կեցաւ, չկրցաւ շարունակել: Հանդարտօրէն թողուցի սենեակը: Մեր վերջին անձնական հանդիպումն էր:

Յաջորդ օրերուն՝ տարօրինակ սպասումի մթնոլորտ մը կը տիրէր Վեհարանէն ներս: Մահուան հոտը կար, բայց Վեհափառը կ՚ապրէր, կը պայքարէր: Իր դրան սեմին՝ կարգադրութիւն եղած էր, վարդապետներ եւ սարկաւագներ շուրջօրեայ Աւետարան եւ Սաղմոս կը կարդային: Յետոյ, երբ տեսանք որ ալ չի նշմարեր մեզ, իր սենեակին մէջ ալ սկսանք կարդալ Աստուածաշունչ եւ Նարեկ: Ինչպէս միշտ, այժմ էլ ահաւոր այժմէականութիւն ունի Նարեկը: Բացեր եմ գիրքը, ու կարծես Վեհափառն է որ կը կարդայ... «Յօժամ անկեալ դնեմ դի անկենդան, կարկեալ ի խօսից, կաշկանդեալ ձեռօք, լքեալ անդամօք, խփեալ շրթամբք, կափուցեալ աչօք, ... Արտասուելի նմանութիւն, լռեցեալ լեզու» (Նարեկ, Բան ՀԳ.): Իր հարազատները կային, վանականներ կային, վերջին հաւատարիմները պիտի ըսէի: Ես Յոբ կը կարդայի, Յովհաննու Աւետարանի 14-17 գլուխները: Առիթով մը՝ Թորգոմ Պատրիարք Գուշակեանի «Մեծ հոգը» խմբագրականը վերցուցի («Սիոն» ամսագիր, 1937) զոր ինքն իսկ տուեր էր ինծի, եւ գացի ու եկեղեցւոյ մէջ կարդացի: Վեհափառը մեծ հիացում ունէր Գուշակեան Պատրիարքին հանդէպ, եւ վերոյիշեալ յօդուածը ճշդիւ կը բացայայտէր Գուշակեանի ոգին, եւ տեսիլքը զոր ունէր Հայ Եկեղեցւոյ հանդէպ:

Վեհարանի մէջ կարծես ամէն մարդ կը սպասէր մահուան ժամանման: Յունիս 21 էր, Գարեգին Ա. Յովսէփեան Կաթողիկոսի վախճանման տարելիցը (1952), Անթիլիասի մէջ: Արդեօք Վեհափառը այս օրը պիտի ընտրէ՞ եւ իր մեծանուն անուանակցին հետ նոյն օրը՞ պիտի միանայ Աստուծոյ: Յունիս 21-ը անցաւ: Յունիս 22-ի առաւօտեան, Աստուածաշնչական Հայաստան ժողովը բացուած էր Օշականի մէջ իր նախաձեռնութեամբ եւ օրհնութեամբ, բայց իր բացակայութեան: Շուրջիններս կ՚ըսէին որ կը լսէ, կը զգայ: Յունիս 23-ի առաւօտեան մօտեցայ իրեն, Աջը առի, եւ ըսի «Վեհափառ, երէկ ժողովը սկսաւ, 90 դասախօս կայ, 150 մասնակից, Ձեր ողջոյնները եւ սէրը փոխանցեցինք բոլոր մասնակիցներուն: Յետոյ գացինք Սուրբ Մաշտոցի գերեզմանը, ծաղիկներ դրինք, աղօթեցինք: Ու յետոյ խոնարհեցայ սուրբի շիրիմին, եւ երկա՛ր համբուրեցի պաղ մարմարը: Ձեր կողմէ: Աստուած օգնական»:

Յաջորդ օրը, Յունիս 24-ին, Սրբոց Թարգմանչաց տօնն էր, Սուրբ Սահակ Պարթեւի եւ Սուրբ Մեսրոպի տօնը: Վախ ունէինք՝ որ Վեհափառը ահա յանկարծ կը վախճանի: Նախատեսեր էինք ջնջել գիտաժողովը: Բայց եթէ այդ օր վախճանէր Վեհափառը խորհրդանշական պիտի չըլլա՞ր այն, որ Գարեգին Վեհափառը, որ շուրջ 50 տարի Թարգմանչաց ոգիով ապրեր էր եւ ապրեցուցեր էր իր շրջապատը, Աստուծոյ պիտի միանար անոնց յիշատակի՞ն հետ: Վեհափառը չթողուց որ ժողովը ընդհատենք, մի քանի օր ալ ապրեցաւ: Երկուշաբթի, Յունիս 28-ին ահազանգ մը մեզ փութացուց իր մօտ: Արեան ճնշումը շատ իջեր էր, եւ բոպէ – առ բոպէ կը սպասուէր գերագոյն բոպէին: Յանկարծ տարօրինակ մտածում մը եկաւ – Յունիս 28-ը է: 1995 թուականին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս իր ընտրուելէն յետոյ՝ Անթիլիասի մէջ նոյն այդ օրը նոր Կաթողիկոսի ընտրութիւնը եղաւ: Ո՞վ գիտէ, յանկարծ մէկն ու մէկը խորհուրդ մը չտեսնէ այդտեղ: Մօտս Տաթեւ Սրբազանը կար. ըսի՝ «Աստուած տայ, Վեհափառը հինգ ժամ ալ ապրի»: Ատեն մը յետոյ ժամացոյցին նայեցայ: Ժամը մէկն էր կէս գիշերէն յետոյ, գիտցանք որ Վեհափառը այդ թուականն ալ գլեր – անցեր էր: Հանդարտեցանք, եւ ուշ ատեն բաժնուեցանք Վեհափառէն եւ իրարմէ:

Յունիս 29-ի առաւօտը բացուեցաւ նոյն ձեւով: Վեհափառը տկար էր, թոյլ էր, ճնշումը կը տարուբերէր 70-էն 40-ի միջեւ, բայց կ՚ապրէր, եւ իրմով մեզ կ՚ապրեցնէր: Քանի մը աշակերտներ, քոյրն ու եղբայրը կարգաւ կը մօտենային իր մահճին, իր աջ ու ձախ ձեռքերը, բազուկները կ՚առնէին իրենց ափերուն մէջ, կը շոյէին, կը շոյէին, եւ կ՚ուզէին որ գիտնար, թէ իր շուրջը զինք սիրողներ կան, կը սիրեն զինք, կը գուրգուրան իր վրայ:

Օրը անցաւ այդպէս: Բժիշկը, բուժքոյրը՝ ամէն բոպէ իր մօտ են, կը մաքրեն, կը սրբեն, բազկերակը կը քննեն, ճնշումը կը չափեն: Ինչո՞ւ չեմ գիտեր:

Կէսօրէ յետոյ ժամը 3-ի մօտ էր. Եսթեր՝ քոյրը եւ Նորան՝ հարսը եւ ես առանձին ենք Վեհափառին հետ: Նորան յանկարծ կը մտածէ բարձրաձայն – Գիտէ՞ք, այսպիսի պարագաներուն ինծի փորձառութիւն մը եկած է: Հոգեվարքի մէջ եղողը եթէ չի մահանար՝ կը նշանակէ որ կը սպասէ որ յատուկ մէկը դեռ պիտի այցելէ իրեն: Ու ան՝ կը սպասէ, կը սպասէ իր սիրելիին: Արդեօք որո՞ւն կը սպասէ Վեհափառը: Իր սնարին՝ իր ու Վեհամօր պատկերը կայ: Արդեօք Վեհամօր գալո՞ւն կը սպասէ: Բայց ինք չի՞ գիտեր որ տիրամայրը 96 տարեկան է, Թորոնթօ կ՚ապրի... «Եսթեր, կ՚ըսեմ, գնա Վեհափառին խօսիր մամային մասին – ըսէ որ Վահամայրը բարեւ ունի»: Եսթեր կը պատասխանէ՝ «Ես չեմ կրնար»: Ամբողջ քաջութիւնս հաւաքած, կը մօտենամ Վեհափառին, եւ ականջին կը փսփսամ, եւ կը զգամ որ կը լսէ զիս.

– «Վեհափառ, Վեհափառ, Տիրամայրը Թորոնթոյէն թելեֆոն ըրաւ, ըսաւ որ լսեր է Ձեր վերջին տագնապներու մասին, շատ մտահոգ է, ու կ՚աղօթէ քեզի համար»... ու յիշեցի թէ Վեհափառը իր հայրենի գիւղի բարբառով իր մօր կը դիմէր՝ ըսելով «մումէ»: Ու յանկարծ նոյն բարբառով երգի կտոր մը միտքս եկաւ. Վեհափառը՝ երբ ուրախ տրամադրութեան մէջ էր, ղեկավարի ձեւեր կ՚առնէր՝ եւ ա լա Կանաչեան, աներեւոյթ խումբ մը կը ղեկավարէր՝ երգելով.

Ամաճ ըշկէն, Ձիր վաթանը եօ կ՚ըննու
շըրտ մըշկտվէ շախշըլիդ մուրոդ
կ՚ըննու...

Լսե՞ց Վեհափառը իր մայրենի լեզուով այդ երգը, չեմ գիտեր... ու յանկարծ, անսպասելի կերպով, ըսի իրեն.

– «Վեհափառ, Արտաւազդ Սրբազանը հեռաձայնեց Անթիլիասէն. լսեր է որ Ձեր վիճակը ծանր է, եւ առաջին օդանաւով Պէյրութէն Ձեր քով պիտի գայ»...

Մեղայ, մեղայ, Վեհափառին ուղղուած վերջին խօսքս սուտ մըն էր: Իրաւ որ Գարեգին Վեհափառը յատուկ սիրով կապուած էր 55 տարուան իր ընկերոջ, իր հայրենակցին, դասակցին, օծակցին:

Արդեօք անո՞ր կը սպասէր: Չեմ գիտեր:

Թողուցի զինք եւ Երեւան մեկնեցայ: Երեք ժամ չէր անցած, երբ հեռախօսը հնչեց.

– Սրբազան, Վեհափառը կորսնցուցինք:

ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ. ԱՇՃԵԱՆ

Էջմիածին, Յուլիս 29

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Օգոստոս 15, տօն է ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ: Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի ԽԱՂՈՂՕՐՀՆԷՔԻ աւանդական արարողութիւնը:

Հաւատացեալներ որոնք օրհնութեան համար ուխտած են ԽԱՂՈՂ նուիրել կրնան ուղարկել Եկեղեցւոյս Դիւանատունը:

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Տօն Վերափոխումն Ս. Աստուածածնի
ԽԱՂՈՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ
Կիրակի, Օգոստոս 15
Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց
Մայր Եկեղեցւոյ մէջ
339, avenue du Prado, 13008 Marseille
Սկիզբ Ժամերգութեանց ժամը 8.30–ին
Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10–ին
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ
(Հոգեւոր Հովիւ)

Պատարագի ընթացքին կը կատարուի «Օրհնութիւն խաղողոյ» աւանդական արարողութիւնը:

Անոնք որոնք կը փափաքին այս առիթով խաղող նուիրել, թող հաճին տեղեակ պահել Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատունը:

Հեռաձայն. –
04 – 91 _ 77 – 84 – 70

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կազմակերպութեամբ Պանեէօ – Դաշնակ մանկամարզիկին՝
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
Ի նպաստ Պելֆոնթէնի
օգնութիւնքեան կայանին
ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 16
Salle des Fêtes «Léo Ferré» de Bagneux
Animation : Orchestre «SPITAK»

Կազմակերպ Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղին կազմակերպած՝

– ՊՏՈՅՏ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ Մոնմորանսիի հանգստեան տունը
Կիրակի, Սեպտեմբեր 19–ին:

– ՃԱՇ Պիէվրի դղեակը
Կիրակի, Հոկտեմբեր 3–ին:

– ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐԸ
Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21–էն սկսեալ:
Մանրամասնութիւններ յետագային:

150 Ancienne route de Beaujeu - GLEIZE BP 421
69653 Villefranche sur Saône
Tél : 04 74 62 47 00 - Fax : 04 74 68 20 09

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը փնտռէ փորձառու ուսուցիչ կամ ուսուցչուհի մը Շաւիլի երկօրեայ դպրոցի Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերու հայերէնի ուսուցման դասաւանդութիւնները ապահովող: Հետաքրքրուողներէն կը խնդրուի թեկնածութեան դիմումնագիր ներկայացնել ամենէն ուշը մինչեւ Օգոստոսի վերջը:

Դիմումնագիրը հասցէագրել Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան ատենապետ՝ Պր. Հրայր Հրաչեանին:

Հասցէ. _
Mr Hraïr HERATCHIAN
33, rue Raspail
78140 Vélizy — Villacoublay

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ	100 Ֆր.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ	80 Ֆր.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ	75 Ֆր.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ	75 Ֆր.
ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ	150 Ֆր.

ԽԱՉԻԿ ԹՕԼՕԼԵԱՆ

ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ	75 Ֆր.

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Տաղկահաղ 50-ամեայ հաւաքածոյին) 120 Ֆր.

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի:

Թղթատարի ծախք՝ 30 Ֆր., հատոր գլուխ:

«ՅԱՌԱՋ»ի
ընթացիկ ազդերու
սակագինը

Մահազդ	800	(964,80)
Հոգեհանգիստ	700	(844,20)
Շնորհակալիք	700	(844,20)
Հարսնիք_Նշանտուք	700	(844,20)
Ծնունդ	700	(844,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12–13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

MARSEILLE — *Section «Lola Sassouni» Bd-Oddo*
organise
un VOYAGE en ARMENIE
du 30 Septembre au 12 Octobre
Hôtel «Erépouni» - Demi-Pension
Tourisme magnifique programme
Taxe d'aéroport, visa inclus.
Prix Global :
6990 francs
Renseignements et inscriptions :
Tél : 04. 94. 32. 11. 87

Section *Naïri*/Beaumont-Marseille 12e

du 5 au 12 Octobre
VOYAGE SPECIAL
Pèlerinage en Terre Sainte
8 jours / 7 nuits
6.450 Francs (départ Marseille)
(taxe aéroport incluse)
en pension complète et toutes visites incluses

NAZARETH — CESAREE —
CAPHARNAUM — TABGA — JERICHO
JERUSALEM (son nom signifie "Cité de la Paix").

Arrivée au Mont des Oliviers, premier regard sur la Ville Sainte. Visite de BETLEEM et de la Basilique recouvrant la Grotte de la Nativité. Visite de Saint-Jacques des Arméniens. Visite du Saint Sépulcre. Visite de la ville nouvelle et messe au Patriarcat Arménien. Tracé historique du Chemin de Croix. Célébration de la Résurrection.

Renseignements et inscriptions (heures de repas)
Tél. 04 91 87 13 48 — 04 91 93 67 97
Versement de 2.000 F à l'inscription par chèque à l'ordre de la C. B. A. F. Beaumont.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
70ème ANNIVERSAIRE
placé sous le haut patronage de Mgr Norvan ZAKARIAN Evêque des Arméniens de la Région Rhône-Alpes

GRAND GALA : Les «Ballets GAYANE» et la participation des élèves des écoles de la CBAF de la Région Rhône-Alpes;
— Dimanche 3 Octobre à 15h30
à la Salle Rameau à Lyon 1er.

EXPOSITION : «L'Arménie au Féminin»;
— du 4 au 13 Novembre;
à la Maison des Ecritures —
26, Place Bellecour à Lyon 2e.

CONFERENCE : Avec Anahide Ter-Minassian.
— le 13 Novembre à 17h;
à la Maison des Ecritures —
26, Place Bellecour à Lyon 2e.

DATE A RETENIR

La Croix Bleue des Arméniens de France — Section Chaville organise au profit de l'Orphelinat de Nork (Arménie)
un DINER DANSANT
le 25 Septembre à 20 heures 30,
animé par *MARTEN YORGANTZ et son orchestre*
à l'«Atrium» de Chaville,
3, Parvis Robert Schumann,
Avenue Roger Salengro, 92370 Chaville

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 10
MARDI
10 AOUT
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.702
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
75e ANNEE — N° 19.702

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 6 / 9)

ԱԼԻԵՒ ԿԸ ԶԻՋԻ՞

Ազրպէյճանական «Ազատլըք» թերթին համաձայն Հ. Ալիեւ կը պատրաստուի զիջումներ ընել Ղարաբաղի հարցին մէջ: Ատոր պատճառը այն է որ Ազրպէյճանի նախագահին վրայ ճնշում կը կիրարկուի, պա Ալիեւ կ'ուզէ որ հարցը կարգաւորուած ըլլայ երբ իշխանութիւնը փոխանցէ տղուն: Կ'ըսուի տակաւին թէ երբ Ղարաբաղի հարցը կարգադրուի, ներդրումներ կը տեղան Ազրպէյճան, կեանքը կը բարելաւուի ու մարդիկ կը համակերպին զաւն կորուստին: Յօդուածը խորագրուած է «Կարծէք Ղարաբաղը կորսնցուցինք տայւէտ»:

ՍԱՆ ՓԱՒԼՕՅԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Հայաստան – Սփիւռք խորհրդաժողովին նախապատրաստութեան յանձնաժողովը զոր կը գլխաւորէ Սահմանադրական ատեանի նախագահ Գ. Յարութիւնեան, Օգոստոս 3-ին Սան Փաւլոյի մէջ պրազիլահայ համայնքի ներկայացուցիչներուն հետ հանդիպումներ ունեցած է: Գ. Յարութիւնեան հանդիպումներ ունեցած է նաեւ «Հայաստան» հիմնադրամի տեղական յանձնախումբին անդամներուն, Համալսարանի հայկական ամպիոնին դասախօսներուն ու տեսուչին հետ: Օգոստոս 4-ին, Գ. Յարութիւնեանը ընդունած է Սան Փաւլոյի քաղաքապետը:

ՏՕԹԻՆ ԶՈՀԵՐԸ

Երեւանի մէջ միայն Յուլիս 28-էն Օգոստոս 3, տօթէն ու արեւահարութենէն ուշաթափումի 40 դէպք արձանագրուած է: Մարդիկ իրենց գիտակցութիւնը կորսնցուցած են, օրուան ամէնէն տաք ժամերուն 13 – 17:

ՄՈՎՍԷՍ ԳԻՒՂԻՆ ԴԻՐՔԵՐԸ ԳՆԴԱԿՈԾՈՒԱԾ

Օգոստոս 5-ին ազրպէյճանական սահմանին հիւսիս _ արեւելեան հատուածին վրայ գնդակոծուած են Տաւուշի Մովսէս գիւղին պաշտպանական դիրքերը: Հայկական կողմէն պատասխան գործողութիւններէ ետք կրակը դադրած է:

ԹԱՆԳԱՐԱՆՆԵՐԸ ՎՃԱՐՈՎԻ

Հակադրելով մամուլի լուրերուն թէ մշակութային ու պատմական վայրերու այցը վճարովի է, Յուշարձաններու պահպանութեան վարչութեան պետը ըսած է թէ աշխարհի բոլոր թանգարաններուն պարագան է ատիկա: Գառնիի, Զուարթնոցի, Էրեբունիի, Մեծամօրի թանգարաններն ալ կը հետեւին նոյն կանոնին: Անոնց մուտքը դպրոցականներու համար 100, չափահասներու համար 250 դրամ է. իսկ արտասահմանցիները պէտք է վճարեն 1000 դրամ: Այս վերջին կէտին մասին վարչութեան պետը ըսած է թէ ամբողջ աշխարհի մէջ ընդունուած ձեւ է: Գումարները կը ծախսուին յուշարձաններու պահպանութեան, շրջակայքի բարեկարգումին: Տարուան մը ընթացքին Գառնի այցելողներու թիւը 8 – 10 հազարի կը հասնի: Միւս վայրերու այցելուներու թիւը աւելի պակաս է:

ՄԱՏՈՒՌԻ ՀԻՄՆԱՐԿԷՔ

Օգոստոս 5-ին Արարատի Զօդ աւանին զորամասին մէջ կատարուած է Ս. Վարդան մատուռին հիմնարկէքը, Էջմիածնի խումբ մը միաբաններու կողմէ, Գրիգորիս Արք. Բունիաթեանի գլխաւորութեամբ: Արարողութենէն ետք Գրիգորիս Արք. յոյս յայտնած է որ զինուորները իրենց ձեռքով կը կերտեն մատուռը որպէս հայ եկեղեցւոյ հանդէպ նուիրումի խորհրդանիշ:

ԱՆԻ ՊԱՆԴՈԿԸ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻՆ՝ «ԿՐԱՆՏ ՕԹԷԼ ԱՆԻ»

Աւարտելու մօտ է Անի պանդոկին Մայիսին սկսած վերանորոգումը ու կը նախատեսուի Սեպտեմբերին վերաբանալ զայն «Կրանտ Օթէլ Անի» անուանումով: Վերանորոգուած են ութ յարկերը, սենեակները ձեւափոխուած, վերակառուցուած ջեռուցման համակարգը: Կը բարեփոխուի շէնքին մուտքն ալ: Տնօրէնը ըսած է թէ նախկին 212 աշխատողներէն միայն 15-ը կը պահուին:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ՄԱԽԱԹԻ ՈՒ ԱՍԵՂԻ ՀԱՐՑԸ»

Այս խորագիրով ուշագրաւ գրութիւն մը ստորագրած է թուրք ծանօթ հրապարակիչ Ռ. Զարաքօլու «Էօզկիւր Պոլիթիքա» («Ազատ Հայեացք») թերթին Յուլիս 23-ի թիւին մէջ ուրկէ արտատպած է Պոլսոյ «Ակօս»ը (Յուլիս 30): Յօդուածը նիւթ կ'ընէ Կիպրոսի ցամաքահանումին 25-րդ տարեդարձը ու այդ առթիւ կը կեդրոնանայ «ցեղասպանութիւն» բառին թուրք ղեկավարներու կողմէ երկակի գործածութեան վրայ: Ծանօթ է որ շրջանի վարչապետ Պ. Էճէվիթ թրքական զինեալ միջամտութիւնը արդարացուցած էր ըսելով որ կղզեբնակ թուրք համայնքը «ցեղասպանութեան սպառնալիք»ի ենթակայ էր ու ատոր առաջքը առնելու համար կատարուեցաւ ցամաքահանումը:

Ակնարկելով նոյն առթիւ Լեֆքոշայի մէջ Պ. Էճէվիթի արտասանած ճառին, Ռ. Զարաքօլու կ'ըսէ թէ անկէ որոշ մասեր թուրք մամուլին կողմէ լռութեան մատնուեցան. արձագանգ չգտաւ օրինակ՝ ցեղասպանութեան սպառնալիքին առնչուած բաժինը, հաւանօրէն որպէսզի «գէշ բաներ միտք չբերէ»:

Յօդուածագիրը ապա կը թուէ այդ առնչութեամբ իր նկատած կէտերը. հարց կու տայ. «Երբ 85 տարի առաջ Անատոլուի որոշ բնակչութեան մը որ "միւսը" կը նկատուի, ապրած ողբերգութեան համար "ցեղասպանութիւն" բառը միշտ "կարծեցեալ" նախդիրով կը գործածուի, անպայման "մերինն՞ րը" խնդրոյ առարկայ պէտք է ըլլան որ նոյնիսկ կարողական սպառնալիք մը հոմանիշ դառնայ "ցեղասպանութեան": Երբ մեզմէ նոյնիսկ միակ անձի մը քիթը արիւնի "ցեղասպանութիւն" է, իսկ "միւսներէն" անթիւ զոհեր ըլլան "կարծեցեալ ցեղասպանութիւն"...»:

Ռ. Զարաքօլու կ'ընէ այլ համեմատականներ ալ, միշտ հիմ առնելով Էճէվիթի կիպրական մօտեցումները: Կ'ըսէ թէ Հայաստան – Ազրպէյճան բախումներուն մեկնակէտը եղաւ Սումգայիթի Հայերուն կոտորածը: Յետոյ երբ Բաքուի Հայութիւնն ալ նոյն ճակատագրին դէմ յանդիման մնաց, Ռուսաստան միջամտեց նոյն "ցեղասպանութեան սպառնալիք"ին պատճառաբանութեամբ: Յետոյ, Հայաստան Ազրպէյճանի հետ պատերազմիլ սկսաւ արգելք ըլլալու համար Ղարաբաղի Հայերուն ցեղասպանութեան, քանի որ Ղարաբաղը իր Կիպրոսը կը նկատէր: Զարաքօլու կ'աւելցնէ թէ այսօր եւս հայ քաղաքական դէմքեր զուգահեռներ կը գծեն Կիպրոսի ու Ղարաբաղի միջեւ, Ղարաբաղի ապագային մասին թեզեր մշակելով որոնք շատ նման են Կիպրոսի առնչուած Թուրքիոյ թեզերուն:

Գրութեան վերջաւորութեան Ռ. Զարաքօլու հարց կու տայ որ երբ Էճէվիթ Կիպրոսի խաղաղութիւն բերաւ, բայց Թուրքիոյ մէջ քաղաքացիական պատերազմի մը պատասխանատուներէն մէկը եղաւ, աւելի լաւ չէ՞ր ըլլար որ յաջողէր այդ շրջանին ձախողած ժողովրդավարութիւնը իրականացնել այսօր Թուրքիոյ համար: Կամ աւելի օգտակար չէ՞ր ըլլար խաղաղութիւն, ժողովրդավարութիւն եւ հաւասարութիւն պարգեւել ժողովուրդին որպէսզի օր մըն ալ ուրիշներ տեսնելով բախումներու սաստկացումը «Թուրքիոյ մէջ ցեղասպանութիւն կը գործուի» ըսելով միջամտութիւն չկատարեն:

Յօդուածը կ'աւարտի հետեւեալ տողով. «Երբ ուրիշներու խաղաղութեան, ժողովրդավարութեան, իրաւունքներու, ցեղասպանութեան դասեր կու տանք, այսինքն՝ մախաթը կը մխրճենք, ե՞րբ պիտի սկսինք մենք մեզի, ձգե՛նք մախաթը, գոնէ ասեղ մխրճել»:

ԱՄԱՍԻԱՅԻ Ս. ԹՈՐՈՍԸ ՃԱՄԲՈՒ ՎԵՐԱԾՈՒԱԾ

«Ակօս» (Յուլիս 30) կը տեղեկացնէ թէ Ամասիայի Ս. Թորոս ուխտավայրը որ քրիստոնեաներու նուիրական վայրերէն էր, ճամբու շինութիւններու ընթացքին թաղապետական հրահանգով փլցուած է: Թերթին խմբագրութիւնը այդ նիւթով դիմած է Ամասիայի թանգարանէն պատասխանատուներու որոնք ըսած են թէ ճամբու շինութեան ընթացքին պատմական որեւէ յուշարձանի մնացորդներու չեն հանդիպած:

ՖՈՒԹՊՈԼ

Բ. ԴԱՍԱԿԱՐԳ

Վալանսի Հայ Մարզականը իր դաշտին վրայ 3 – 0 յաղթեց Լուհանս-Գիւիգոյի: Երեք կէտերէն առաջինը (61-րդ վայրկեանին) նշանակեց Ասատուրեան:

Դասաւորման մէջ, այս երկրորդ օրէն ետք, Վալանս երկրորդ դիրքի վրայ է 4 կէտով: Գլուխն է Լիլ վեց կէտով: 20-րդ եւ վերջին է Լուհանս-Գիւիգօ 0 կէտով:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵԼՑԻՆ Օգոստոս 9-ին պաշտօնանկ ըրաւ իր վարչապետը՝ Ս. Ստեպաշին եւ անոր տեղը նշանակեց գաղտնի սպասարկութեանց պետը՝ Վլատիմիր Պուտին:

ՄԻԹՐՈՎԻՋԱՅԻ (Քոսովօ) մէջ բուռն բախումներ տեղի ունեցած են Օգոստոս 7-ին եւ 8-ին Ալպանացիներու եւ ՔՖՈՐ-ի ֆրանսական ուժերու միջեւ, երբ այս վերջինները արգելք եղած են որ Ալպանացիները կամուրջն անցնին, քաղաքին սերպ գօտին երթալու համար: Այդ կամուրջը տեսակ մը խորհրդանիշ դարձած է միջցեղային ատելութեան շրջանին մէջ: Ալպանացիները, մասնաւորաբար ՈՒ-ՉԷ-ՔԱ-ի ուժեր թէ համակիրներ կը մեղադրեն Ֆրանսացիք որ սերպամէտ են, մինչեւ իսկ «աճարեկիչ» կ'որակեն զինուորները եւ կը պահանջեն որ անոնք փոխարինուին գերմանացի, ամերիկացի կամ բրիտանացի զինուորներով: Ալպանացիք կ'ուզեն անպայման Սերպերու գօտին անցնիլ ու վրէժխնդրութեան արարքներու դիմել: Արդէն, ձեռնատումբով զինուած մարդիկ յարձակում գործած են սերպ շրջանի մը վրայ եւ միջադէպեր ամէն կողմ կը բազմանան: Օգոստոս 9-ին կացութիւնը չէր բարելաւուած եւ նոր բախումներու վախ կար:

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՈՒԺԵՐԸ ի վերջոյ յարձակման անցան Տաղստան արգելք հանդիսանալու համար անջատողական ըմբոստութեան մը: Չէչէնիայէն եկած իսլամապաշտ մարտիկներ արդէն չորս գիւղերու վրայ ձեռք դրած են Տաղստան եւ Ռուսաստան կ'ուզէ վերջ դնել այս կացութեան: Գրոզնիի իշխանութիւնները կ'ուրանան որեւէ դեր: Նախ քան պաշտօնազրկուիլը Ռուսաստանի վարչապետը՝ Ստեպաշին Տաղստան փութած էր Օգոստոս 7-ին եւ յայտարարած է. – «Աւազակները աւազակներ են եւ պէտք է անոնց հետ այդպէս վարուիլ: Ուժն ալ ունինք, միջոցներն ալ»: Թէեւ ապստամբ որակուած, յայտնի չէ սակայն թէ այս կռուողները որու դէմ ապստամբած են: Մոսկուայի՞, Տաղստանի՞ թէ Չէչէնիոյ նախագահ Մասխատովի: Ըստ Տաղստանի Ներքին նախարարին, կռուողներուն մէջ կան Տաճիկներ, Ուզբեկներ, Ռուսեր, Արաբներ: Կ'ըսուի թէ իրենց նպատակն է Շարիան (իսլամական օրէնք) հաստատել Տաղստան:

ՔԻԼԻՍԻ մէջ դամբան փնտռելու նպատակով ապօրինի պեղումներու ձեռնարկողներ յայտնաբերած են հին եկեղեցի մը: Կ'ենթադրուի որ ան շուրջ 1500 տարուան անցեալի տէր է: Անգարայի Հաճէթթէփէ Համալսարանէն խումբ մը տեղւոյն վրայ պեղումներ սկսած է կատարել ու արդէն երեւան հանած է եկեղեցիին խճաքարերով ծածկուած յատակը, նաեւ քարայրաբաններու մէջ երեք կմախք:

ՍԱՊԵՆԱ պելժիական ընկերութեան օդանաւին ճամպրուկներու բաժնին մէջ մեռած գտնուած երկու պատանիներու յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Գոնաքրի, Օգոստոս 8-ին, Ջրագրգիռ մթնոլորտի մը մէջ: Կինէի ոստիկանութիւնը, սակայն, որոշեց քննութիւն բանալ ի հարկին երեւան հանելու համար մեղսակցութիւնները: Բնական չի նկատուիր որ 14 եւ 15 տարեկան երկու տղաք կարենան դիւրութեամբ Գոնաքրիի օդակայանը մուտք գործել, օդանաւին այդ բաժինը մտնել եւ նման նամակ մըն ալ շարադրել արեւմուտքի մեծերուն:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ իսլամական կուսակցութեան երեսփոխան մը մեծ աղմուկի պատ-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀՈՂԻ ՀԱՐՑԵՐ, ՋՈՒՐԻ ՀԱՐՑԵՐ

Պատերազմը եթէ նոյնիսկ կարելի չէ ամբողջովին անցեալ նկատել, գոնէ անմիջական մտահոգիչը չէ Ղարաբաղցիին առօրեային։ Գէշ – աղէկ կը տեւէ հրադադարը եւ անդուլ ջանք կը տարուի հասնելու համար վերջնական, մնայուն զինադադարին։ Այս կացութիւնը արդար պատճառ է որ Ղարաբաղի առընչուած լուրերը, նիւթերը պատկանին քաղաքական մարզին։ Վերջերս մասնաւորաբար ուշադրաւ է այդ մարզը, ներքին ճակատէն հասնող հակադրութիւններու, փոփոխութիւններու լուրերով։

Ղարաբաղի ժողովուրդին համար պատերազմին, քաղաքականին չափ կարեւոր է տնտեսականը որ առօրեան վարելու միջոցները կուտայ, պէտք է տայ, իրեն։ Եւ որքան հասկնալի կ'ըլլայ ղեկավարներու, պատասխանատուներու արտայայտութիւններէն, այդ միջոցները շատ հարուստ չեն Ղարաբաղցիին համար։ Իսկ կացութիւնը բարելաւելու համար կարեւոր դեր կրնայ խաղալ գիւղատնտեսութիւնը, հողամշակումը որ արդէն գլխաւոր թեւն է շրջանի տնտեսութեան։

ԼՂՀ գիւղատնտեսութեան նախարար Արմօ Ծատուրեանի հետ Եդուարդ Բաբայեանի կատարած հարցազրոյցը («Ազատ Արցախ» Յուլիս 17) սեղան կը բերէ այս ոլորտին վիճակը. անոր կարեւորութեան մատնանշումին անմիջապէս կը յաջորդէ հաստատումը թէ պատերազմը մեծ վնաս բերած է հողամշակութեան։ Իսկ վերականգնումի աշխատանքը կը բախի շատ դժուարութիւններու։ Այս մշակումին գլխաւոր երկու ճիւղերն են հացահատիկի արտադրութիւնը եւ խաղողագործութիւնը։ Առաջինը նոյնիսկ «ռազմավարական» կարեւոր նշանակութեան տէր կը նկատուի։ Ինչ կը վերաբերի խաղողին, պատերազմէն առաջ բերքը անձ գլուխ մէկ թոն կը ներկայացուի։ Բայց այգիներուն մեծ մասը պատերազմին քանդուած ըլլալով, այսօր նոր – նոր զանոնք կրկին ծաղկեցնելու աշխատանք կը կատարուի։ Առաջին քայլով նախատեսուած է հինգ հազար հեկտարի հասցնել անոնց տարածութիւնը։ Ցոյներ կապուած են նաեւ ծխախոտի մշակման եւ պտուղներու մշակումին։ Նախարարը յոյս ունի որ անցեալ Հոկտեմբերին սկսած սեփականաշնորհումը մարդոց տանտիրոջ ըլլալու զգացումը կը ներշնչէ ու կը խթանէ։

Պատերազմը խախտած է բնապահական շրջապատն ալ. ուժանիւթի պակասին պատճառ շրջափակումը առաջնորդած է անտառները կտրելու. ասոր հետեւանքով կենդանիներն ալ կամ ոչնչացուած են, կամ տեղափոխուած դէպի աւելի ապահով գօտիներ։ Այս բաներուն քով Ղարաբաղի ժողովուրդը ունի ականապատ դաշտերու խնդիրն ալ։ Եւ տակաւին, ԼՂԻՄ–ի ոռոգելի հողերուն աւելի քան երկու երրորդը կը մնայ ադրբեջանական գրաւման տակ. բաժին մըն ալ վտանգաւոր գօտի կը համարուի ու վարուցան չի կատարուիր։ Այս բոլորին վրայ եթէ աւելցուի որ պատերազմին ընթացքին ամբողջովին քանդուած է ոռոգումի համակարգը, հասկնալի կ'ըլլայ դիմագրաւելի դժուարութիւններու ծաւալը։

Նախարարը մանրամասն կը բացատրէ որ նոյնիսկ խորհրդային շրջանին հողամշակումը դիւրին գործ չէր Ղարաբաղցիին համար։ Ամէն կարգադրութիւն ադրբեջանական շրջաններու, գիւղերու բարիքին ուղղուած էր։ Ըսուածին լաւագոյն փաստն է այն որ Ղարաբաղի ջուրի պաշարները կ'օգտագործուէին գլխաւորաբար ադրբեջանական գիւղերու, շրջաններու արտերը ոռոգելու համար։ Այդպէս եղած է, օրինակ, Թարթառ գետին վրայ Սարսանգի ջրամբարին պարագան. 600 միլիոն խորանարդ մեթր տարողութեամբ ջուրի այդ պաշարը գործածութեան դրուած պահէն ապահոված է Ղարաբաղի սահմաններէն դուրս մնացած ադրբեջանական հինգ շրջանի գիւղատնտեսութեան պահանջները։ Այլ խօսքով՝ Սարսանգի ջուրերը կարելի դարձուցած են 128 հազար հեկտար մակերեսի ոռոգում. բայց այդքանէն Լեռնային Ղարաբաղի ինքնավար մարզին պատկանող հողի տարածութիւնը միայն 18 հազար հեկտար եղած է...։ Այսօր ջրամբարին պաշարները կը գործածուին ԼՂՀ–ի ելեկտրական ուժանիւթ հայթայթելու համար։ Այսինքն, Ղարաբաղցին բարդ երկընտրանքի մը առջեւ է. կա՛մ պիտի նախընտրէ ելեկտրականութիւն ունենալ, կամ արտերը ջրել։ Ղարաբաղէն ծագում առնող գետերուն մեծ մասը ամառը կը ցամքի։ Այդ պատճառով, ռազմավարական արժէք կը ներկայացնեն Քելբաջարէն ծնած Թարթառ եւ Խաչէն գետերը որոնց տարեկան հոսքը գրեթէ քառապատիկն է նախկին ԼՂԻՄ–ի բոլոր գետերուն գումարին։ Ատիկա Քելբաջարը անհրաժարելի շրջանի կը վերածէ, գլխաւորաբար ջուրի պաշարներով որոնցմէ կախում ունի Հանրապետութեան տնտեսութեան, յատկապէս գիւղատնտեսութեան ապագան։

Նախարարը յարմար կը գտնէ որ ԼՂՀ ուժային համակարգը փոխադրուի Լաչինի ջրելեկտրային համակարգին պատկանող Ջարուխ եւ Աղաւնօ գետերուն վրայ. ատով ԽԱ. դարուն կարելի կ'ըլլայ Սարսանգի ջրամբարը գործածել տղերը ջրելու նպատակով։ Նոյնիսկ չի բացառուիր որ ապագային Սարսանգէն օգտուին սահմանամերձ ադրբեջանական շրջաններ ալ։ Ջուրի հարցէն անբաժան է ջուրի պաշարներուն, ջուրի հաւաքման մաներեսներուն պաշտպանութեան համար երկար ժամանակի ծրագիրներու պատրաստութիւնը եւ գործադրութիւնը։ Այս կարգի խնդիրներու լուծումին համար ղեկավարութիւնը կ'ակնկալէ միջազգային հանրութեան օժանդակութիւնը։

Ա. Ծատուրեան ինչպէս ամէն պետութեան, ԼՂՀ–ի համար եւս կենսական կը նկատէ հզօր բանակին հետ բնակչութիւնը կերակրելու կարողութիւնը։ Այն համոզումը ունի որ մարդիկ որոնք տակաւին երէկ նկուղներու մէջ ապրեցան ամիսր 400 կրամ ալիւր ստանալով եւ կրելով պաշարման ամբողջ սոսկումը, պէտք չէ կրկին այդ կացութեան մատնուին։ Իսկ ատիկա մեծապէս ԼՂՀ–ի գիւղատնտեսութեան հեռանկարներէն կախում ունի։ Պէտք է հասնիլ հիմնական սննդեղէնով ինքնաբաւ ըլլալու վիճակին։ Նախարարին համար ատիկա անկարելի չէ, կ'աւելցնէ թէ կրնան բնապահական առումով մաքուր սննդամթերք արտածել ալ։

ԱՐՓԻ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ՏԷՐ-ԶՕՐ, ՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՅԻՇՈՂՈՒԹԵԱՆ «ՍԵՒ ԾԱԿ»Ը

ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Անցեալ ամսուան հերոսն է Ֆրանսայի նախագահ Ժագ Շիրաք, իսկ առիթը՝ իր արտասանած խօսքը մօտաւոր անցեալի պատմական ոճրագործութիւններու մասին։

Ո՞ր Հայը չէ ճանճրացած, յոգնած, սպառած Հայկական Ցեղասպանութեան ճանաչման մերժումէն։ Կը գտնուի՞ հայ անհատ մը, որ յուսահատութենէ նողկում չէ առաջնորդուած դէմ յանդիման այն պատին, որ կը կոչուի Ուրացում կամ Լռութեան Պատ։ Մեր խօսքը չի վերաբերիր Թուրքիոյ։ Ո՛չ։ Անգարա ո՛չ մէկ յանցանք ունի այս հարցին մէջ։ Ո՞ր ոճրագործը կամովին ընդունած է իր գործած ոճիրը, նոյնիսկ հակառակ իր դէմ ներկայացուած ծանրակշիռ վկայութիւններու եւ անհերքելի փաստերու շեղջակոյտին։ Մարդասպանը չէ ընդունած եւ չընդունիր – «non coupable» _ սակայն արդարադատութեան թաթը կ'իջնէ համաձայն պատժական օրէնքի տրամադրութիւններուն։

Մեր ակնարկութիւնը կ'երթայ անխաիր աշխարհի բոլոր մեծ պետութիւններուն եւ մեծ նկատուողներուն, որոնք տիւ և գիշեր կը բարբառին, կը ճառեն, կը ծրագրեն, կը գործեն, ի հարկին կ'արշաւեն ուրիշ երկիրներ, կը պատժեն պետութիւններ եւ ժողովուրդներ, կը թշուառացնեն բազմութիւններ յանուն արդարութեան եւ ազատութեան սկզբունքներու անշեղ կիրարկումին, յանուն մարդկային վեհ գաղափարներու յաղթանակին։ Որովհետեւ Եուկոսլաւիոյ դէմ պատերազմէն եւ այդ երկրին ենթակառոյցին քանդումէն ի վեր լսեցինք որ մեծ պետութիւնները կրնան նաեւ պատերազմ մղել, դժբախտութիւններ եւ ոճրագործութիւններ յառաջացնել, եւ նաեւ միլիառներ ծախսել առաջնորդուած մարդկային եւ մարդասիրական նպատակներէ, միմիայն...։

Այս նախաբանը՝ կարդալէ ետք ապետական Ֆրանսայի նախագահ Ժագ Շիրաքի հայկական ցեղասպանութեան անտեսման – ուրացումի բարձրագոյն եւ քաղաքակիրթ ձեւը _ վերջին ցուցադրութիւնը, որ Ֆրանսական մեծագոյն թերթ «Լը Մոնտ»ի կողմէ բնորոշուեցաւ որպէս «Հակա–օրինակը հայկական ցեղասպանութեան»։

Թերթերը հաղորդեցին լուրը, թէ Պր. Շիրաք Յուլիս 6–ին գացած է Ֆրանսայի հարաւ – կեդրոնը գտնուող Օրատուր – սիւր _ Կլան քարտէսին վրայ աննշմար մէկ գիւղը, որուն բոլոր 642 բնակիչները ջարդուած էին Գերմանացիներուն կողմէ 1944 Յունիս 10–ին։ Նախագահը բացումը պիտի կատարէր Յիշողութեան Կեդրոնի մը։

Օրուան խորհուրդէն թելադրուած՝ Ժագ Շիրաք արտասանած է ճառ մը, ուր չբաւականանալով ժամանակակից ոճրագործութիւններու նշումով, բայն պաստառի մը վրայ վրձինած է մռայլ պատկերը մարդկութեան ցեղասպանական ոճիրներուն եւ ջարդերուն, սկսելով «նախ, անշուշտ», ինչպէս որ ըսած է նորին Վսեմութիւնը, Հոլոքոսթէն։ Այսպէս՝ ան յիշած է 1572 թուականի Սուրբ Բարթողիմէոսը, երբ մէկ գիշերուան ընթացքին Ֆրանսայի բողոքականները կ'ենթարկուէին հաւաքական ջարդի, Ֆրանսայի Ատլանտեան ափի Վանտէ նահանգին գիւղերուն ջարդերը, երբ 1793–էն սկսեալ բնակչութիւնը հակայեղափոխական շարժում մը ծաւալեց «Աստուծոյ եւ Թագաւորին համար» նշանաբանով, Վարշաւայի հրէական Կեթթոյին ջարդը, Զօրավար Ֆրանքոյի Փաղանգաւորներուն կողմէ 1936–ի սպանական գիւղի մը՝ Կեռնիքայի ջարդը, համբաւաւոր դարձած՝ Փիքասոյի գլուխ – գործոց պաստառով, 1942–ին Փրակայի մէկ փոքրիկ թաղին քարտէսէն ջնջուիլը՝ Հիմլէրի հրահանգով։ Ոճրագործութիւններու այս թուարկումը հասած է մինչեւ մեր օրերը. 1982–ի Պէյրութի արուարձանի պաղեստինեան Սապրա – Շաթիլա գաղթակայաններուն բնակիչներուն ջարդը քրիստոնեայ աջակողմեան պահակագօրքերու կողմէ, օրհնութեամբը Թէլ–Ավիվի, երբ Իսրայէլեան զօրքերը գրաւած էին Լիբանանը, Ռուանտայի ցեղասպանութիւնը, Իրաքեան Հալապժան գիւղի ոճրագործութիւնը, նախկին Եուկոսլաւիոյ Սրեպրենիցայի Պոսնիացիներուն մաքրագործումը Սերպերուն կողմէ, եւ վերջապէս՝ Քոսովոյի անանուն «պզտիկ գիւղ»ը։

Նախագահ Շիրաք ըրած է անուններու յիշատակութիւն մը միայն, առանց անոնց վերաբերեալ վերեւ տրուած կարգ մը ծանօթութիւններուն, առանց ոճրագործներու անուան մատնանշումին, բացի Հիմլէրէն։ Իսկ տամեակ մը անուններուն վըկայակոչման որպէս մուտք ըսած է. «Օրատուրի յիշողութիւնը կը պատկանի անոնց, որոնք տառապած են իրենց մարմինին եւ հոգիին մէջ։ Կը պատկանի նաեւ հաւաքական յիշողութեան։ Օրատուրն արձանագրուած է մարդոց գործած սարսափներու ցանկին վրայ»։

Այս բոլորէն ետք կարելի է հարց տալ՝ Հապա՞ Հայկական Ցեղասպանութիւնը։ Հապա՞ Տէր _ Զօրը։ Նման ոճրագործութիւն մը պատահա՞ծ է, հայ կոչուած ժողովուրդ մը երբեւիցէ տառապա՞ծ է իր «մարմինին եւ հոգիին մէջ», վերջապէս՝ Սարիբեան Եղեռն մը միթէ «արձանագրուա՞ծ է մարդոց գործած սարսափներու ցանկին վրայ»։

Կը թուի թէ՝ ո՛չ։

Կրնայ պատահած ըլլալ թէ Պր. Շիրաք յիշողութեան պակաս մը հետեւանքով, մոռցած է իր երկրին 300.000 քաղաքացիներուն ազգային ծագումը եւ հանդիսաւոր առիթով մը հայութեան մասին իր արտասանած խօսքերը։ Եզրակացութենէ առաջ, ուրեմն, նախ իր յիշողութեան թարմացման փորձ մը։

1986–ին Ֆրանսայի մէջ գումարուեցաւ Հ. Բ. Ը. Միութեան 73–րդ Ընդհանուր Պատգամաւորական Ժողովը, որ կը զուգադիպէր Միութեան հիմնադրութեան 80–ամեակին։ Այդ առթիւ կազմակերպուած էր գեղարուեստական փառահեղ հանդիսութիւն մը եւ տեղի ունեցած պաշտօնական ընդունելութիւններ։ Մասնաւորաբար յատուկ կը յիշենք անոնցմէ մէկը։

Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 20–ին, Ֆրանսայի վարչապետ եւ միաժամանակ Փարիզի քաղաքապետ Ժագ Շիրաք, նոյն ինքը՝ ներկայ նախագահը, Քաղաքապետարանի արքայական հանդիսասրահին մէջ կազմակերպուած էր շքեղ ընդունելութիւն - ճաշ մը։ Հրաւիրեալներուն վերապահուած էր մեծագոյն անակնկալ – վայելք մը։ Շառլ Ազնաւուր, որուն մնայուն հիացողներէն են Տէր եւ Տիկին Ժագ Շիրաք, հանդէս եկաւ ժամ մը տեւողութեամբ համերգով մը, բնականաբար նոր մակարդակ մը տալով ընդհանուր այլապէս տպաւորիչ մթնոլորտին։

Ազնաւուր իր հին ու նոր երգերու շարքին երգեց նաեւ «Անոնք Ինկան»ը։ Անոնք՝ որոնց միակ յանցանքն էր «Հայաստանի զաւակ» ծնած ըլլալը։ Անոնք՝ որոնք մընացին «անշիրիմ»։ «Մարդոց, կիներու եւ երախաներու» մահուան ուրուառեսիլ կարաւաններն են որ կը յառաջանային անսուաղ ու նօթի։ Սրահը կոկորդ սեղմող տխրութեան մէջ՝ Հայը իր թիկնքին մէջ «զարնուած թռչուն»ն էր, նման հարթակին վրայ թեւաբեկ մեծ արուեստագէտին։ Երգին յաջորդող խելահեղ ծափահարութիւններն են որ վերակենդանացուցին սրահը։ Ծափահարութիւններուն մէջ ամենատաքը եւ ամենակարճը Ժագ Շիրաքինը չէր։

Խօսքերու բաժինին մէջ մեծայարգ հիւրընկալը ունեցաւ տպաւորիչ ելոյթ մը, ուր մասնաւորաբար ըսաւ. «Ֆրանսան կը յիշէ, արդարեւ, որ սակաւաթիւ ժողովուրդներ այնքան ծանր կերպով պատմութեան հարուածը կրած են իրենց մարմինին, իւրայատուկ հաւատքին եւ աւանդութիւններուն վրայ, խոցեր ստանալով անոնցմէ»։ Ապա ըսել ետք թէ մօտաւոր անցեալին ինք պատիւը ունեցած է ընդունելու Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետ եւ կաթողիկոսը եւ կաթողիկէ Կաթողիկոս – Պատրիարք Յովհ. Պետրոս ԺԸ. Գասպարեանը, աւելցուց. «Անոնց բան մը նաեւ, որ մեր երկիրը յիշողութենէ զուրկ չէր...»։

Վերոգրեալ խօսքերը արտասանուած են միայն 13 տարի առաջ, սակայն կը թուի թէ դար մըն է որ գլորած է անկէ ասդին, փոխելով աշխարհն ու մարդիկը, ջնջելով նաեւ անոնց յիշողութիւնը, առնուազն ինչ կը վերաբերի Ֆրանսայի նախկին վարչապետ – ներկայ նախագահին։

Ժագ Շիրաքի մասնաւոր պարագային, հարցը կ'առնէ շատ աւելի արտասովոր եւ ծանրակշիռ բնոյթ, քան սովորական ուրացումները, մեղմացումները, դարձդարձիկ դիւանագիտական նրբութիւնները ցեղասպանութիւն մը որպէս այդ ճանչնալու կամ որպէս միայն զանգուածային ջարդեր ընդունելու հարցը։ Ֆրանսայի նախագահը երբ լերկ այլ պերճախօս կերպով կը թուէր պատմութեան դժբախտութիւններու շարքը, իրենց սեղմ խորհրդանշական անունով, _ Շոա (Հոլոքոսթ), Ռուանտա, Կեռնիքա, Վարշաւայի Կեթթօ, Սապրա եւ Շաթիլա, Հալապժա, եւայլն, _ չէր բնորոշէր իւրաքանչիւրին յատկութիւնը, անոնց նմանութիւնը եւ տարբերութիւնը։ Նոյն գծին վրայ կ'ուզէր դնել մարդու դէմ մարդու ոճրագործութիւնը եւ մարդկութեան դէմ ոճիրները, անոնք տուեալ ազգէն հնձած

ըլլան հինգ միլիոն զոհեր ցեղասպանական տարողութեամբ, թէ միայն հինգ հազար, իսկ Օրատուրի պարագային՝ 642 հոգի՝ որպէս տեղական սահմանափակ տարողութեամբ բնակչութեան ջարդ մը։ Հետեւաբար իր Թուրքիոյ մէջ արտասանել «Տէր – Զօր» բառը՝ երբեք պիտի չնշանակէր թէ ասպետական Ֆրանսան ճանչցած է դարուս առաջին ցեղասպանութիւնը։ Կրնար նշանակել միայն թէ Հայերն ալ տառապած են ինչպէս «Փրակայի մօտ փոքրիկ Թաղ»ին բնակիչները կամ անոնց մնացորդացը։ Պր. Շիրաք նոյնիսկ այդ բարեխղճութեան փշուրը զլացաւ ընծայելու Հայուն, մոռնալով թէ ան մասը կը կազմէ այն «սակաւաթիւ ժողովուրդներուն», որոնք «այնքան ծանր կերպով պատմութեան հարուածը կրած են իրենց մարմին, ինքնութեան եւ ստանդութիւններուն վրայ, խոցեր ստանալով անոնցմէ»։

Գիտական եւ յառաջդիմութեան գագաթը գտնուող մարդկութիւնը խրած է, շրջուած բուրգի դիրքով, բարոյազրկութեան եւ նորօրեայ բարբարոսութեան խորխորատին յատակը։ Հաւանաբար այս հակասութեան պատճառով է որ տպաւորութիւնը կայ, թէ անցեալի մեծ երկիրները, որոնք տէրերն էին երկրագունդին եւ կը տնօրինէին անոր ճակատագիրը, չէին առաջնորդուած այդքան նուաստ եւ անարգ յառաջադրանքներէ՝ որքան ներկայի հզօրները։ Մեկնելով Շիրաքի եւ իր փսեմաշուք նմաններուն քանդուած գիրքերէն, կարելի է վկայել նաեւ թէ վերջին դարերուն կեանքի կոչուած մարդասիրական բոլոր շարժումները, որոնք ծնունդն էին համամարդկային տեսիլքի, կ'ապրին իրենց չիջումը։

Հարկ է կատարել նաեւ վերջին հաստատում մը։ Մարդկութեան մեծագոյն մէկ ոճիրին հեղինակ Օսմանեան Թուրքիոյ ժառանգորդները, որոնց երկիրը կ'ապրի զինուորական բացայայտ տիրակալութեան եւ մարդկային իրաւունքներու բացակայութեան իրավիճակին տակ, կարող է իր մակարդակէն աւելի վարերը քաշել բոլոր այն պետութիւնները, որոնք տնտեսական եւ զինուորական շահեր կ'ակնկալեն իրմէ։ Անոնք իրողապէս կ'երկնչին Թուրքիոյ արձակած շանթերէն, անոր աշխարհա – քաղաքական զօրութենէն եւ իր տնտեսական շուկային կորուստէն։

Այս հոգեկան եւ բարոյական տխեղծութիւններուն դիմաց, կը վերադառնանք Ազնաւուրին, որուն երգէն կը ցայտէ ուրիշ տող մը՝ իր անողորմ ճշմարտութեամբ. «Անոնք ինկան հազարաւորով, միլիոնով, առանց որ աշխարհ շարժի»։ Այդ կը պատահէր 1915–ին։

Այսօր կարելի է աւելցնել՝ առանց որ աշխարհ նոյնիսկ բարոյական պարկեշտութիւնը ունենայ առնուազն ճանչնալու դարուս առաջին ցեղասպանութիւնը։

Գոսբըն

ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ ԱՂԱՆԴՆԵՐԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅԻ ՄԷՋ

Ուշագրաւ է վերջին երկու տասնամեակին աղանդներու վերայայտնութիւնը Թուրքիոյ մէջ։ Հանրապետութեան հիմնումի տարիներուն անոնք պաշտօնապէս արգիլուած էին, քանի որ հանրապետութեան հիմնադիր Մ. Քէմալ կ'ուզէր Օսմանեան կայսրութեան կրօնապետութեան բնոյթը չփոխանցել նոր պետութեան։ Հոն կրօնական եղբայրակցութիւնները ընկերային ամէնէն ցած խաւէն մինչեւ պետութեան ղեկավարութիւնը, ամէն աստիճանի վրայ հզօր ներկայութիւն ունէին։ Արդէն կայսրութեան վեհապետը նոյն ատեն բոլոր մահմետականներուն կրօնապետը՝ խալիֆան էր։

Մ. Քէմալի կողմէ խալիֆայութեան ջնջումով, լաչակին արգելքով, աղանդները կամ վերջ տուին իրենց գոյութեան, կամ սկսան գործել գաղտնօրէն։ Յետոյ, 1950–ական թուականներու ազատականութենէն օգտուելով սկսան կամաց – կամաց կրկին երեւան գալ։ Իսկ 1980–ի պետական հարուածէն ետք աճեցան ու բազմացան։ Ձախակողմեան գաղափարներու դէմ պայքար բացուած ըլլալով, կրօնական պահպանողականութիւնը ազատ գետին գտաւ։

Աղանդներու գլխաւորներէն է Նաքշիպենտին որ հիմնուած է ԺԴ. դարուն Կեդր. Ասիոյ մէջ։ Թուրքիոյ մէջ ան մասնակից է իսլամական առաջին կուսակցութիւններուն հիմնումին։

1996–ին երբ Ն. Էրպաքան իշխանութեան գլուխ անցաւ, զինուորականներուն համբերութեան բաժակը յորդեցաւ։ Բանակը որ աթաթիւրքեան սկզբունքներու պահապանն է հոն, գժգոհութեամբ հակազդեց կառավարութեան ձեռնարկած կրօնական նոյնիսկ համեստ բարեփոխումներուն։ Ահազանգի առիթ տուաւ Էրպաքանի ընթացքը երբ 1997–ի Յունուարին ան կրօնական գլխաւոր եղբայրակցութիւններու շէյխերը հիւրընկալեց հանրապետութեան պալատներուն մէջ։ Բանակը Փետրուար 28–ին որոշեց վերջ տալ վարչապետին պաշտօնին։ Ճնշումներ սկսան գործադրուիլ եղբայրակցութիւններու դէմ ալ։ Մանաւանդ ամէնէն կասկածելիներուն։

Աւանդական աղանդներու քով կան այլ նպատակներով շինուածներ ալ։ Անոնցմէ են օրինակ Աճըմէնտիները որոնց շէյխերը արդութեան հետ շատ կապ չունին։ Մէկը, օրինակ, յանցանքի վրայ բռնուած էր սեռային ապօրինի յարաբերութեան ընթացքին։ Վերջապէս 1997 Յունիսին Էրպաքան հեռացաւ քաղաքական բեմէն, իր կուսակցութիւնը փակուեցաւ ու իրեն ալ քաղաքականութեամբ զբաղելու հինգ տարուան արգելք դրուեցաւ։

Թաւշեայ այդ յեղափոխութենէն ետք սկսաւ ընդդիմադիր նկատուածներու հալածանքը որ լայն սահմաններու հասաւ յաճախ։ Մեծ թիւով ուսուցիչներ պաշտօնազրկուեցան այդ նոյն պատճառաբանութեամբ։

Այսուհանդերձ, աղանդներու դէմ ձեռնարկուած հալածանքը չէ վնասած անոնց ժողովրդականութեան։ Ամրան, արձակուրդի շրջանին բազմաթիւ օտարականներ, յատկապէս Ամերիկացիներ, կ'երթան մասնակցելու աղանդներու արարողութիւններուն։ Բոլորն ալ կ'ըսեն որ սուֆիականութիւնը մեծ վերելք կ'ապրի ԱՄՆու մէջ։ Տրուած բացատրութիւնը յաճախ այն է որ Արեւմուտքը նիւթապաշտութեան այնպիսի մակարդակի մը հասած է որ բնական է տարբեր մարզերու հետաքրքրութիւնը։

Մինչեւ իսկ շշուկներ կան թէ Մատոննա ինք եւս հետեւորդներէն է Մէվլանա Ճելալէտտին Ռումիի որ ԺԳ. դարու միստիք մեծ բանաստեղծն է եւ հիմնադիրը այն տէրվիշներուն որոնց ծիսակատարութիւնը ինքն իր վրայ շրջաններ ընելով վերանալու մէջ կը կայանայ։

ՓԱՐԱՒՈՆՆԵՐՈՒՆ ԱՆԷԾՔԸ

Հին Եգիպտոսի մէջ թագաւոր Թութանխամոնի գերեզմանին գտնուելէն ետք, պեղումները կատարող խումբէն եօթը հոգի շատ արագ մահ մը ունեցան։ Մարդիկ սկսան խօսիլ փարաւոններուն անէծքին մասին…

ԵԳԻՊՏՈՍ
1922 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 4

Անգլիացի հնագէտ Հաուըրտ Քարթըր վերջապէս կը գտնէ Թութանխամոնի գերեզմանին մուտքը։

1922 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 26

Հնագիտական աշխատանքներուն ծախսերը հոգացող անգլիացի դուքս Լորտ Քառնարվոնի ընկերակցութեամբ Քարթըր կը մտնէ գերեզմանին նախասենեակը։ Անոնց աչքերը կը վարժուին մթութեան. ձեւերը կը յայտնուին … ամէն կողմ ոսկին կը փայլի։ Քարթըր կը նկարէ բոլոր առարկաները, որոնք հոն դրուած են դարերու ընթացքին գերեզմաններու գողերուն կողմէ։ Ան առարկաներուն ցանկը կը պատրաստէ եւ զանոնք լոյս աշխարհ կը բերէ։

ԱՒԵԼԻ ԳԵՂԵՑԻԿԸ…

Քարթըր ծակել կուտայ նախասենեակին խորքի պատը։ Փորագրուած ոսկիէ հսկայական դագաղ մը կ'երեւի։ Մարդիկ հրապուրուած են… Իրարու մէջ անցուած դագաղներու շարքի մը մէջ պահուած է Թութանխամոնի զմռսուած մարմինը։ Ասիկա Եգիպտոսի մէջ կատարուած ամէնէն կարեւոր հնագիտական յայտնաբերումն է։

ՓԱՐԱՒՈՆՆԵՐՈՒ ԱՆԷԾՔԸ ՊԻՏԻ ՀԱՐՈՒԱԾԷ…

«Անոնք, որոնք պիտի համարձակին խանգարել անոր քունը, պիտի պատժուին»։ Երբ դագաղը կը բացուի, ակնոցաւոր օձ մը կը բզկտէ Քարթըրին թռչունը։ Թութանխամոնի դիմակը զարդարուած է ակնոցաւոր օձով մը։ 1923. Լորտ Քառնարվոն կը մահանայ դէմքին վրայ մժեղի մը խայթոցէն։ Մտահոգիչ. Թութանխամոնի դէմքը կը կրէր նշան մը նոյն տեղը։ Գերեզմանին բացումին ներկայ եղած 26 անձերէն վեց հոգին կը մահանայ յաջորդող տասը տարիներուն ընթացքին։

1957–ԻՆ ԳԱՂՏՆԻՔԷՆ ԲԱԺԻՆ ՄԸ ԿԸ ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԻ

Կը գտնուի տարօրինակ հիւանդութիւն մը, որ կը կոչուի «Քարայրներու ցաւ»։ Ան կը յառաջանայ չղջիկներու աղտոտութիւններուն մէջ աճող սունկերէ, որոնք մահացու են զանոնք շնչող անձերուն համար։ 1923 թուականին Թագաւորներու հովիտին անցքերը ապաստակուած էին չղջիկներով։

1980,
ՎԵՐԱՊՐՈՂ ՄԸ ԿԸ ԽՈՍՏՈՎԱՆԻ…

Ռիչըրտ Ատամսոն կը պատմէ.– «Հնագիտական խումբին անդամները հնարած են անէծքի այս առասպելը գերեզմաններու գողերը հեռու պահելու համար պեղումներու ընթացքին, որոնք տեւեցին 7 տարի»։ Ան կ'ըսէ նաեւ, թէ ինք պառկած է դագաղին մօտ ամբողջ այդ շրջանին եւ իրեն բան մը չէ պատահած։ Մինչ Հաուըրտ Քարթըր կը մահանայ տարիներ ետք, 1939 թուականին։

«Ազդակ»

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅ ՈՐԲԵՐԸ
ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԻ

Գիրք երկրորդ

ԼԻՊԱՐԻՏ ԱԶԱՏԵԱՆ

Լոս – Անճըլըս, 1999

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԱ.

– Նոր զոհողութիւն մըն ալ … հազարական տրախմի տուէք լմննայ, ալ ասոր ըսելիք չունիք կարծեմ։
– Մէկ ըսելիք ունիմ։
– Ի՞նչ…
– Տրախմի մը անգամ չենք տար… մնաս բարով։

Ու Բարսեղ աղա երիտասարդէն բաժնուելով՝ քալելը արագացուց։

Համբիկ յուսահատօրէն դիտեց անոր հեռանալը, յետոյ ինքնիրեն ըսաւ.

– Վա՜յ շունշանորդի, մեր բոլոր յոյսերը ջուրը ինկան։

Այս խորհրդածութիւնը ընելէ ետքը տրտում – տխուր եկաւ այն գինետունը, ուր Օննիկ եւ միւս երիտասարդը իրեն կը սպասէին անհամբեր։

– Ի՞նչ փրցուցիր տեսնենք, – գոչեց Օննիկ իր ընկերը տեսնելուն պէս, – երկու ժամ է քեզի կը սպասենք։
– Ոչինչ, – պատասխանեց Համբիկ։
– Իրենցմէ մէկը չտեսա՞ր։
– Տեսայ, Բարսեղ էֆէնտին տեսայ։
– Ի՞նչ կուտայ կոր…
– Եւ ոչ իսկ մէկ տրախմի։
– Չըսի՞ր, որ գործը գործադիր ժողովին յանձնուած է։
– Ըսի, ամէն բան ըսի, բայց անօգուտ, անոնք քննութիւն կատարեր ու հասկցեր են, որ այդ տեսակ կազմակերպութիւն գոյութիւն չունի… մէկ խօսքով, այդ մարդոցմէ յոյս չկայ։
– Չըսե՞ս, որ մեր շինել տուած կնիքին դրամը վրայ գնաց։
– Մարդը պարզապէս իմ քթիս խնդաց, ես գիտեմ։
– Է՛, հիմա ի՞նչ պիտի ընենք… հաշւ քովերնիս ութ – տասը տրախմի դրամ կայ։
– Փիրէյա երթանք ու տեսնենք… այսօր Պոլսէն շոգենաւ պիտի գայ եղեր, կարելի է մէկը ձեռք կ'անցընենք։
– Մե՛ղք, գոնէ քանի մը հազար տրախմի առնելու էինք այդ մարդոցմէն, էն մեծ պանդոկը կը նստին կոր…
– Ես մինչեւ հազար տրախմիի իջայ, բայց տուող չկայ։

Ու երեք բախտախնդիր խաբեբաները մխիթարուելու համար մէյմէկ գաւաթ րէչինա ապսպրեցին։

ԳԼՈՒԽ ԺԲ.

Մեր վերը պատմած դէպքերէն 8 – 10 օր ետքը Սահակ էֆէնտի ստացաւ Սուրիայէն իր սպասած նամակները։ Ամէնքն ալ նպաստաւոր եւ խորհուրդ կուտային առանց ժամանակ կորսնցնելու երթալ հաստատուիլ Հալէպ կամ Պէյրութ, ուր պիտի կրնար իր դրամագլխին շնորհիւ անմիջապէս գործի ձեռնարկել։

Նոյնիսկ թղթակիցներէն մէկը կ'առաջարկէր ընկեր ըլլալ եւ իր արդէն կազմած առեւտրական գործը, որ յաջող ճամբու մէջ էր, աւելի ընդարձակել։

Բնականաբար Սահակ էֆէնտի փութաց իր ստացած տեղեկութիւնները հաղորդել Բարսեղ աղային։

– Մենք ալ երէկ նամակ առինք մեր փեսայէն, – ըսաւ Բարսեղ աղա, – քանի մը շաբաթէն պիտի գայ ու Զապէլին հետ ամուսնանայ։
– Ուրեմն աչքերնիդ լոյս։
– Շնորհակալ եմ, բայց ինչպէս կը տեսնես, ես պիտի ստիպուիմ քիչ մը ատեն ալ հոս մնալ, գոնէ ամիս մը չափ։
– Հոգ չէ, մենք կ'երթանք, յետոյ դուք ալ կուգաք։

Սահակ էֆէնտի իսկոյն իր ճամբու պատրաստութիւնները տեսաւ ու քանի մը օրէն ինք, Թագուհի հանըմ, Տիրան ու Նուարդ մեկնեցան դէպի Պէյրութ։

Տիկին Մաննիկ չափազանց յուզուեցաւ այս բաժանումէն։ Առաջին անգամն էր, որ իր աղջիկէն կը զատուէր։

– Մենք ինչ կը մտածէինք, ինչ եղաւ, – կը կրկնէր։

Արդարեւ, իր մայրական երազը եղած էր աղջիկները ամուսնացնել, բայց պայմանաւ, որ անոնք իրեն մօտ միեւնոյն թաղին մէջ մնային, իսկ հիմա մին Սուրիա կ'երթար, միւսն ալ քանի մը շաբաթէն Ռումանիա պիտի մեկնէր։

– Թող ողջ ըլլան, երջանիկ ըլլան, հոգ չէ, մենէ թող հեռու ըլլան, – դիտել տուաւ Բարսեղ աղա։

Սահակ էֆէնտիին մեկնելէն յետոյ Բարսեղ աղա գրեթէ բոլորովին առանձին մնաց։ Ի զուր սրճարանէ սրճարան կը պտըտէր ծանօթ դէմքի մը հանդիպելու, քանի մը խօսք փոխանակելու, քաղաքական կացութեան մասին տեղեկութիւն քաղելու համար։

Օր մը, այսպէս ժուռ եկած ատեն մեծ եղաւ իր զարմանքը, երբ սրճարանի մը մէջ սեղանին քով նստած տեսաւ Շաւարշ Մոսկենցը։

Երիտասարդը իսկոյն ոտքի ցատքեց եւ աթոռ մը հրամցուց իր բարեկամին։

– Դուն, հո՞ս, – գոչեց Բարսեղ աղա, չեմ կրնար կոր աչքերուս հաւատալ։
– Եւ սակայն բացարձակ իրողութիւն է, – պատասխանեց երիտասարդը խնդալով։
– Ե՞րբ եկար։
– Երեք օրէ ի վեր հոս եմ։
– Բայց ի՞նչպէս կրցար գալ։
– Ինչպէս որ ամէն մարդ կուգայ կոր… շոգենաւ նստեցայ ու եկայ։
– Կը կարծէի, որ փորձանք մը եկած էր գլխուդ մեր մեկնած օրերուն։
– Ի՞նչ փորձանք, – հարցուց Մոսկենց անտարբեր ձեւով մը։
– Լսեցի, որ ձերբակալուեր, բանտարկուեր ես…
– Հա, ատանկ բան մը եղաւ, թիւրիմացութիւն, էֆէնտիմ կամ աւելի ճիշդը՝ թշնամութիւն … զրպարտութեան հետեւանք։

(Շար. 77)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑՈՒԱԾ

ՓԱՐԻԶ.– «Յառաջ»ի 74–րդ տարեդարձին առթիւ Համակիր ընտանիք մը 1925 ֆրանք:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը կը փնտռէ փորձառու ուսուցիչ կամ ուսուցչուհի մը Շաւիլի երկօրեայ դպրոցի Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերու հայերէնի ուսուցման դասաւանդութիւնները ապահովող: Հետաքրքրուողներէն կը խնդրուի թեկնածութեան դիմումնագիր ներկայացնել ամէնէն ուշը մինչեւ Օգոստոսի վերջը:

Դիմումնագիրը հասցէագրել Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան ատենապետ՝ Պր. Հրայր Հրաչեանին:

Հասցէ. –
Mr Hraïr HERATCHIAN
33, rue Raspail
78140 Vélizy — Villacoublay

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	800	(964,80)
Հոգեհանգիստ	700	(844,20)
Շնորհակալիք	700	(844,20)
Հարսնիք_Նշանտուք	700	(844,20)
Ծնունդ	700	(844,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գինները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12–13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

(Շար. Ա. էջէն)

ձառ եղած է երբ յայտարարած է որ արաբերէնի ու պարսկերէնի հետ գիտէ նաեւ քրտերէն: Ազգայնական կուսակցութեան երեսփոխան մը կոպտօրէն հակազդած է իրեն, ըսելով որ քրտերէնը պաշտօնական լեզու մը չէ եւ չի կրնար յիշուիլ Խորհրդարանին պատկանող պաշտօնական փաստաթուղթի մը մէջ: Ազգայնական կուսակցութեան երեսփոխանները պահանջած են որ քրտերէնի նշումը ջնջուի եւ երեսփոխանը ազդարարութիւն մը ստանայ:

ՆԱԽԿԻՆ ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻՈՅ եւ Ռուանտայի պատժական դատարանին գլուխը նշանակուեցաւ զուիցերացի Տիկին Գարլա Տէլ Փոնթէ, 52 տարեկան որ պիտի փոխարինէ Լուիզ Արպուրը, Սեպտեմբերին:

ԿԱՅԾԱԿ, ՓՈԹՈՐԻԿ աւեր գործեցին Ֆրանսայի հարաւ – արեւմտեան շրջանը, մասնաւորաբար՝ Պորտօ, Օգոստոս 7-ի իրիկունը: Քաղաքը ողողուած էր, բազմաթիւ թաղամասերու մէջ ելեկտրական հոսանքը խզուած, նիւթական վնասները շատ մեծ էին: Շրջանին մէջ հինգ մեռեալ ալ կար եւ տասը վիրաւորներ, բազմաթիւ բանակավայրեր քարուքանդ եղած էին: Փոթորիկ մըն ալ ծագեցաւ փարիզեան շրջանը Օգոստոս 8–էն 9–ի լուսնալիք գիշերը:

ՍՏԱԼԻՆԻ Թոռը՝ Եւգէնի Ճուղաշվիլի պիտի չկարենայ ներկայանալ Վրաստանի երեսփոխանական ընտրութիւններուն, Հոկտեմբերին: Իր թեկնածութիւնը մերժուեցաւ իր ռուսական անձնագրին պատճառաւ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իր ամուսնոյն Աղէն Փափազեանի մահուան 15–րդ տարելիցին ի յիշատակ, Տիկին Անահիտ Փափազեան 2000 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Գնէլ Գեւոնեանի եղերական մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Հրայր Հրաչեան 500 Ֆր. կը նուիրեն «Երկիր եւ Մշակոյթ» կազմակերպութեան (ստանալ «Յառաջ»էն):

DATE A RETENIR

La Croix Bleue des Arméniens de France — Section Chaville organise au profit de l'Orphelinat de Nork (Arménie) un DINER DANSANT

le 25 Septembre à 20 heures 30,
animé par *MARTEN YORGANTZ et son orchestre*
à l'«Atrium» de Chaville,
3, Parvis Robert Schumann,
Avenue Roger Salengro, 92370 Chaville

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
70ème ANNIVERSAIRE
placé sous le haut patronage
de Mgr Norvan ZAKARIAN
Evêque des Arméniens
de la Région Rhône-Alpes

GRAND GALA : Les «Ballets GAYANE» et la participation des élèves des écoles de la CBAF de la Région Rhône-Alpes;
— Dimanche 3 Octobre à 15h30
à la Salle Rameau à Lyon 1er.

EXPOSITION : «L'Arménie au Féminin»;
— du 4 au 13 Novembre;
à la Maison des Ecritures —
26, Place Bellecour à Lyon 2e.

CONFERENCE : Avec Anahide Ter-Minassian.
— le 13 Novembre à 17h;
à la Maison des Ecritures —
26, Place Bellecour à Lyon 2e.

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

FETE CHAMPETRE
AU
HOME ARMENIEN

107, avenue Maréchal Lyautey — 83700 SAINT.RAPHAEL

Dimanche 15 Août

10h — MESSE Chapelle Saint-Jean — Bénédiction du Raisin
A partir de 11h30 : *Bar — Buffet de Spécialités arméniennes*

ANIMATION
tout au long de l'après-midi :
EVELYNE ALTOUNIAN
MARTEN YORGANTZ
Danses traditionnelles

Pour les réservations : 04 94 19 51 50

Les Voyages de l'UGAB
Arménie et Karabagh
DEUX REPUBLIQUES, UNE NATION
Du jeudi 28 Octobre au Vendredi 5 Novembre
— Programme —

Jeudi 28 Octobre
Envol vers Erévan

Vendredi 29 Octobre
Tour de la ville en autocar. Visite de la Bibliothèque nationale et Musée des Manuscrits (Maténadaran). En début d'après-midi, visite de la Maison du cinéaste Sergueï Paradjanov, puis montée au mémorial de Dzidzernakapert, et visite du musée du génocide.

Samedi 30 Octobre
Matinée dans la plaine de l'Ararat, et visite du monastère de Khor Virab. Déjeuner à Erévan, suivi d'une visite aux «Marché aux Puces» d'Erévan, le fameux **Vernissage**.

Dimanche 31 Octobre
Départ pour Stépanakert et arrêt au monastère de Noravank. Passage par le couloir de Latchine et arrêt à Chouchi. Arrivée dans la soirée à Stepanakert, capitale du Haut-Karabagh.

Lundi 1er Novembre
Visite de la ville et de son marché. Départ vers le monastère de Gandzassar. Déjeuner sur place et visite du site. Retour sur Stepanakert via le réservoir d'eau de Sarsang.

Mardi 2 Novembre
Départ pour Mardakert, et visite du chef-lieu de la région nord. Réception par le préfet de région et inauguration du club omnisport, dont la rénovation est financée par l'UGAB-Marseille. Présentation du programme «Femmes Courage d'Arménie».

Mercredi 3 Novembre
Retour à Erévan en fin d'après-midi.

Jeudi 4 Novembre
Matinée libre. Après le déjeuner, départ pour le lac Sévan, avec des visites des églises des Saints-Apôtres et de la Sainte-Mère de Dieu sur la presqu'île. Visite du cimetière de Noradouz, sur l'autre rive du lac. Retour à Erévan. Soirée d'adieu dans un restaurant traditionnel.

Vendredi 5 Novembre
Vol de retour.

Hébergement à Erévan: *Hôtel Armenia-2*
Hébergement à Stepanakert: *Hôtel Loton*

Accompagnement par **Léon Kebabdjian**, directeur de publication de **La Lettre de l'UGAB**, assisté de spécialistes de l'Arménie et du Karabagh.

Prix : 8 500 francs TTC par personne.

Renseignements : **Simone Sicsic**
tél.: 01 45 20 03 18 ou 06 81 06 90 39
fax : 01 40 50 88 09

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Օգոստոս 15, տօն է ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ: Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Շրջակայից

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի ԽԱՂՈՂՕՐՀՆԷՔԻ աւանդական արարողութիւնը:

Հաւատացեալներ որոնք օրհնութեան համար ուխտած են ԽԱՂՈՂ նուիրել կրնան ուղարկել Եկեղեցւոյս Դիւանատունը:

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Տօն Վերափոխումն Ս. Աստուածածնի
ԽԱՂՈՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ
Կիրակի, Օգոստոս 15

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ
339, avenue du Prado, 13008 Marseille
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8.30-ին
Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10-ին
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ
(Հոգեւոր Հովիւ)

Պատարագի ընթացքին կը կատարուի «Օրհնութիւն խաղողոյ» աւանդական արարողութիւնը:

Անոնք որոնք կը փափաքին այս առթիւ խաղող նուիրել, թող հաճին տեղեակ պահել Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատունը:
Հեռաձայն. –
04 – 91 – 77 – 84 – 70

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ
Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Կիրակի, Օգոստոս 15
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9–ին:
Պատարագ ժամը 10.15–ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ՝
ՍԱՐԳԻՍ ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի Խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւն:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

MARSEILLE — *Section «Lola Sassouni» Bd-Oddo*
organise
un VOYAGE en ARMENIE
du 30 Septembre au 12 Octobre
Hôtel «Erépouni» - Demi-Pension
Tourisme magnifique programme
Taxe d'aéroport, visa inclus.
Prix Global :
6990 francs
Renseignements et inscriptions :
Tél : 04. 94. 32. 11. 87

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ – Բաշանի մասնաճիւղին՝

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ի նպաստ Պելֆոնթէնի օգափոխութեան կայանին

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 16

Salle des Fêtes «Léo Ferré» de Bagneux

Animation : Orchestre «SPITAK»

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 11
MERCREDI
11 AOUT
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75րդ ՏԱՐԻ – Թիւ 19.703 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.703

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 9 / 10)

ԻՐԱՆԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Իրանի Արտաքին Գործերու նախարար Ք. Խարազի միօրեայ այցով Երեւան գացած է ու հանդիպում ունեցած Վարդան Օսկանեանի հետ: Նիւթ եղած են շրջանի կարգ մը հարցերը, Թուրքիոյ հետ երկու երկիրներու յարաբերութիւնները: Նաեւ Ղարաբաղի հարցը: Երկու նախարարները քննարկած են Իրան – Հայաստան կազամուղի կառուցումին նիւթը:

Իրանի Արտաքին գործերու նախարարը ու իր գլխաւորած պատուիրակութիւնը հանդիպումներ ունեցած են նաեւ նախագահ Ռ. Քոչարեանի, վարչապետ Վազգէն Սարգսեանի եւ Ազգ. Ժողովի նախագահ Կ. Դեմիրճեանի հետ: Ք. Խարազի եւ Կ. Դեմիրճեան բարձր գնահատած են հայեւիրանական կապերը. Կ. Դեմիրճեան չեշտած է իրենց համար Իրանի հետ գործակցութեան մեծ նշանակութիւնը: Ան ուրախութիւն յայտնած է որ իրանահայ համայնքը մեծապէս կը նպաստէ երկրին ընկերա–տնտեսական կեանքին: Իրանցի նախարարը ըսած է թէ կը նախատեսուի Իրանի Խորհրդարանի նախագահին այցը Հայաստան: Վարչապետին հետ տեսակցութեան ընթացքին Ք. Խարազի կոչ ըրած է ուժանիւթի, փոխադրութեան, առողջապահութեան, մշակոյթի մարզերուն մէջ գործակցելու: Յատուկ ուշադրութիւն հրաւիրուած է Իրան–Հայաստան կազամուղի շինութեան եւ երկաթուղիին Նախիջեւանի հատուածին վերաբացումին: Նախագահին հետ տեսակցութեան ընթացքին ալ հիւր նախարարը անոր յանձնած է նախագահ Խաթամիի հրաւէրը՝ պաշտօնական այցելութիւն մը կատարելու Թեհրան:

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀՐԱՄԱՆԱԳՐՈՎ

Ռ. Քոչարեանի Օգոստոս 9–ի հրամանագրով ՀԱՊ–ի երկիրներու Տնտեսական Միութեան Տնտեսական Կոմիտէի նախագահութեան մէջ Հայաստանը այլեւս չի ներկայացներ Գ. Մարտիրոսեան: Անոր տեղ նշանակուած է կառավարութեան աշխատակազմի ղեկավար _ նախարար Շ. Կարամանուկեան:

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ԸՆԴՈՒՆԱԾ ԻՏԱԼԱՑԻ ՆԱԽԱՐԱՐԸ

Իտալիոյ Փոխադրութեան նախարարը որ պատուիրակութեամբ մը Երեւան գացած է, Օգոստոս 9–ին ընդունուած է նախագահ Ռ. Քոչարեանի կողմէ: Ան գոհունակութիւն յայտնած է Օգոստոս 7–ին ստորագրուած փոխադրական միջկառավարական համաձայնագրին, կրկնելով որ Հայաստանի նպատակն է համարկուիլ եւրոպական երկիրներու շրջանակին: Պատուիրակութիւնը ընդունուած է նաեւ վարչապետին կողմէ:

ԳՈՐԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

Օգոստոս 8–ին Գորիսի մէջ տեղի ունե-

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔՈՍՈՎՈՅԻ մէջ, հոն ուր են ֆրանսական զօրքերը մթնոլորտը միշտ լարուած է եւ միջադէպերը բազմաթիւ: ՈՒ–Չէ–ՔԱ–ն հակաֆրանսական զգացումներ կը դրդէ, թէեւ պետք թաչի կ'ուրանայ եւ ընդհակառակն կը ձաղկէ Ֆրանսացի զինուորներու զսպուածութիւնը: Զինուորներէն մէկը գլուխէն վիրաւորուած էր, բայց կեանքը չէր վտանգուած: Ցոյցերն ալ կը փաստեն հակաֆրանսական տրամադրութիւնները, երբ լոզունգներն են. – «Ֆրանսացիները՝ Ֆրանսա՛, Ամերիկացիները՝ հոս»: Միթրովիչայի կամուրջը բաց է անոնց առջեւ որոնք կ'ուզեն իրենց տունը կամ ազգականները տեսնել, բայց, Ֆրանսացի զինուորները չեն ձգեր որ խումբեր անցնին, առաջքն առնելու համար Սերպերու հետ բախումներու:

ՊԱՐՍԻԿ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ազատ արձակեցին, Օգոստոս 10–ին, երկու Թուրք զինուորներ զորս արգելափակած էին 2 շաբաթէ ի վեր: Այս զինուորները Պարսիկներու ձեռքն ինկած էին երբ սահմանը կ'անցնէին եւ Քոթուրի շրջանը մտած էին, ըստ Անգարայի՝ ակամայ, ըստ Թեհրանի կամովին:

ՓՔՔ–ի Կեդրոնական Կոմիտէին Յուլիս 23 _ 29–ի ընդլայնուած նիստին կազմակերպութեան յետագայ ընթացքին մասին կարգ մը որոշումներ տրուած են որոնք հիմ ունին Ա. Էօճալանի զէնքերը վար դնելու կոչը: Կոմիտէն յայտարարութեամբ մը կը յայտնէ թէ ամբողջովին զօրավիգ է նախագահ Էօճալանի կոչին ու ներկայի պայմաններուն մէջ առաջնային կը նկատէ քաղաքական պայքարը: Որոշուած է նաեւ արտակարգ համագումարով մը կուսակցութեան նոր ծրագիրը ճշդել: Յայտարարութեամբ կոչ ալ եղած է քիւրտ եւ թուրք մտաւորականութեան, ժողովրդավար եւ քաղաքական շրջանակներուն որ գործեն Էօճալանի որպէս նպատակ ներկայացուցած «ժողովրդավար հանրապետութեան» ուղղութեամբ: Կոմիտէն կը շեշտէ թէ զէնքերը վար դնելով հանդերձ միշտ մեծ ուշադրութիւն պիտի դարձնեն հաւանական դաւերու, դրդութիւններու:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ օդային տարածքը բռնաբարած է օդանաւ մը եւ քանի մը ռումբ արձակած Ջեմօ Օմալօ գիւղին վրայ, պատճառ ըլլալով երկու հոգիի վիրաւորուելուն: Ռումբերը արձակելէ ետք օդանաւը հեռացած է Տաղստանի ուղղութեամբ:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՕԴՈՒԺԸ կրկին ռմբակոծած է Իրաքեան կայաններ, ըստ Թուրքիա գտնուող ամերիկեան բանակի եւրոպական հրամանատարութեան:

ՓԵՔԻՆ արգիլած է Պապին որ ասիական իր շրջապտոյտին ծրագրին մէջ ներառնէ Հոնկ – Քոնկը, յառաջիկայ Նոյեմբերին: Արտաքին նախարարութեան բանբերը ճշդած է. _ «Վատիկան Թայվանի հետ իբրեւ թէ դիւանագիտական յարաբերութիւններ կը պահէ, ինչ որ կը նշանակէ թէ Պապին այցելութիւնը Հոնկ – Քոնկ պատեհ չէ»: Երբ Չինաստան տէր կը դառնար Հոնկ – Քոնկի 1997 Յուլիս 1–ին, Փեքինի կառավարութիւնը յանձնառու եղած էր յարգելու Բրիտանական նախկին հողամասին 6 միլիոն բնակիչներու ազատութիւնները: Փեքինի կողմէ Գործադիրի գլուխը նշանակուած ղեկավարը՝ Թունկ – Շի – Հուա ցոյց կուտայ որ հլուհնազանդ է Փեքինի համայնավար իշխանութեան հրահանգներուն: Հոնկ – Քոնկի մէջ 250 հազար կաթողիկէ կայ:

ՄԻԱՑԵԱԼ _ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Արտաքին Նախարարութիւնը հաղորդած է Պաղեստինեան Իշխանութեան որ Տիկին Մ. Օլպրայթի այցելութիւնը Մերձաւոր _ Արեւելք յետաձգուած է Սեպտեմբեր ամսուան: Պարա՛ք թելադրած էր Տիկին Օլպրայթի որ յետաձգէ իր ժամանումը:

800 ԹՈՒՐՔ ԿԻՊՐԱՑԻՆԵՐ, Օգոստոս 8–ին, ուխտագնացութիւն մը կատարեցին փոքրիկ Թրքական հողաչերտի մը մէջ: Առաջին անգամ ըլլալով անոնք Քոքինա գացած են (արեւմտեան շրջան) ցամաքէն եւ ոչ ծովէն, ընկերակցութեամբ ՄԱԿ–ի զինուորներուն:

ՃԱՏՐԱԿ

Լաս Վեկասի աշխարհի ճատրակի ախոյեանութեան մասնակից երեք հայ մարզիկներէն միայն Վլ. Յակոբեան կը շարունակէ մրցաշարքը: Ան այդ իրաւունքը շահած է յաղթելով ռուս Ե. Բարեեւին: Իսկ Կարէն Ասրեան 0,5 _ 1,5 արդիւնքով պարտուած է ուրիշ Ռուսէ մը Ալ. Խալիֆմանէն եւ դուրս մնացած մրցաշարքէն:

ԼԴՀ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿՈՒՄ

Ստեփանակերտի մէջ մօտ 15 երկիրներէ աւելի քան 350 երիտասարդներով Օգոստոս 8–ին բացուած է ՀՅԴ երիտասարդական 6–րդ բանակումը որ առաջին անգամ տեղի կ'ունենայ Արցախի մէջ: Բացման արարողութեան ներկայ գտնուած բանակողներուն խօսք ուղղած են Արցախի առաջնորդ Պարգեւ Արք., ՀՅԴ Բիւրոյի անդամ Ա. Պօղիկեան, ԼՂՀ Կրթութեան, Գիտութեան նախարարը եւ ուրիշներ: Բանակումը կը տեւէ մինչեւ Օգոստոս 15:

ՆՇԱՆԱԿՈՒՄ

Նախագահ Ա. Ղուկասեանի հրամանագրով Վ. Բարսեղեան նշանակուած է ԱՄՆ–ու մէջ մշտական ներկայացուցիչ: Ան կը յաջորդէ նախկին վարչապետ Ժ. Պօղոսեանի տղուն Թ. Պօղոսեանի:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՄՔԵՐ

ԵԼՑԻՆԻ ՆՈՐ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՎԱՂՈՒԱՆ ՆԱԽԱԳԱ՞Հ

ՊՈՒՏԻՆ ԴԵՌ ԴՈՒՄԱՅԻ ՎԱՒԵՐԱՑՈՒՄԸ ՉՈՒՆԻ

Մեր նախորդ թիւով հաղորդած էինք որ, անգամ մը եւս, եւ չորրորդ անգամ ըլլալով 18 ամսուան ընթացքին, Ելցին որ վարչապետ մը նշանակեց յանձին գաղտնի սպասարկութեանց պետի՝ Վլադիմիր Պուտինի: Նախորդը՝ Ստեփաշին հազիւ երեք ամիս մնաց իր պաշտօնին գլուխը եւ ճամբու դրուեցաւ, երբ կը վերադառնար Տաղստանէն ուր ղրկուած էր կարգն ու կանոնը վերահաստատելու:

Ո՞վ է նոր վարչապետը, զոր Ելցին կը ներկայացնէ նաեւ իբրեւ վաղուան նախագահութեան ի՛ր թեկնածուն, այլ խօսքով իր յաջորդը: Շատ ճանչցուած չէ ժողովուրդէն, բայց ինչ որ յատկանշական է, իր արագընթաց վերելքն է Կրեմլինի նուիրապետութեան մէջ: 48 տարեկան, կը ներկայացուի որպէս շուքի մէջ գործող անձ մը, ի վերջոյ նախկին լրտես մըն է: Մօտ է Չուպայսի եւ անոր նման ծագումով Ս. Պետերսբուրգէն կու գայ: Քսան տարի է կ'աշխատէր գաղտնի սպասարկութեանց մէջ, իբաւագիտական իր ուսման շրջանին հանդիպած է երիտասարդ դասատուի մը՝ Ա. Սոբչակի, քաղաքին յետագայ քաղաքապետը: Վկայուելէն յետոյ, ՔԱ – Կէ – Պէ կը մտնէ, արտաքին տեղեկատուութեանց բաժնին մէջ. իր մասնագիտութիւնը Գերմանիան է, ուր երկարամեայ գործունէութիւն մը կը տանի, նաեւ գերմանախօս երկիրներու մէջ: 80–ական թըւականներու վերջերը Ս. Պետերսբուրգի համալսարանի փոխ տեսուչ է: Տեսուչին յանձնարարութեամբ Սոբչակի խորհրդականը կը դառնայ, ապա, երբ Սոբչակ քաղաքապետ կ'ընտրուի, 1991 Յունիսին, Արտաքին յարաբերութեանց Կոմիտէի նախագահ է եւ այլեւս անշրջանցելի անձնաւորութիւն մըն է: Զինք կ'անուանեն «գորշ կարդինալը»: Սոբչակի պարտութենէն ետք 1996–ի թաղապետական ընտրութեան Մոսկուա կ'անցնի, ուր կը վայելէ Չուպայսի պաշտպանութիւնը: 1997–ին նախագահական որոշումներու գործադրութեան հակակշռի բաժանմունքին գլուխն է: Անցեալ Մարտին ալ Ապահովութեան Խորհուրդին գըլուխը կ'անցնի: Իրմէ առաջ, ոչ ոք այս երկու պաշտօնները վարած է միաժամանակ: Վերջերս աւելի դեր խաղացած էր քաղաքական բեմին վրայ, թէ Քոսովոյի պատերազմին առեն եւ թէ Բելառուսիոյ հետ բանակցութիւններուն: Գարնըկի քաղաքական ուսմանց կեդրոնի տընօրէնը զինք կը ներկայացնէ որպէս «կարգ ու կանոնի եւ օրէնքի մարդը, որ Կրեմլինի աչքին վստահելի անձն է, կարող ընտրութիւնները կազմակերպելու»:

Ստեփաշին մաղթած է իր յաջորդին որ բախտ ունենայ իր առաքելութեան մէջ, որովհետեւ մնացեալ ամէն ինչը ունի: Նախկին վարչապետը սապէս կը ներկայացնէ Ռուսաստանը.– «Դառնալ աշխարհի մեծագոյն պանանիէր Հանրապետութիւնը առանց իսկ պանան ունենալու. Նախանձելի ճակատագիր մը չէ»:

ԱՍՏՈՒԱԾԱՄՕՐ ԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

Հայոց մօտ Քրիստոսի մայրը անուանելու երկու գլխաւոր ձեւեր կան. Աստուածածին եւ Աստուածամայր: Երկուքն ալ անշուշտ աստուածաբանականօրէն ընդունելի են, սակայն միւս բոլոր ուղղափառ, արեւելեան կամ քաղկեդոնական եկեղեցիներուն (1) օրինակով, մենք ալ կը գերադասենք «Աստուածածին» բառը որ Thétokos յունարէն բառին ճշգրիտ թարգմանութիւնն է: Այս անունը, կամ աւելի ճիշդ՝ տիտղոսը, Աստուածամօր պաշտօնապէս տրուեցաւ 431 թուականին Թէոտոս Բ. կայսրին հրահանգով հրաւիրուած Եփեսոսի երրորդ տիեզերական ժողովին ժամանակ (2):

Հաւաքուած երկու հարիւր եպիսկոպոսները որոնք եկած էին ամբողջ քրիստոնեայ աշխարհէն, այս առթիւ բանաձեւ մը որդեգրեցին վերջ տալու համար «արիանական» հերձուածին որ Քրիստոսի աստուածային բնութիւնը կը ժխտէր: Այսպէս, Յիսուսի Մօր «Աստուածածին» տիտղոսը տալով, ընդհանրական եկեղեցւոյ հայրապետները կը շեշտէին Քրիստոսի աստուածային բնութիւնը, փարատելով հերետիկոսութեան վտանգը: Այս տարածուած եւ աւանդական անուանումներուն քով գոյութիւն ունին նաեւ բազմաթիւ այլ ձեւեր: Շարական յօրինող մեր հայրապետները կամ վարդապետները տասնեակ տարբեր անուններ կամ պատկերներ օգտագործած են Աստուածամայրը բնութագրելու համար: «Մեծացուսցէ» կոչուած շարականներուն մէջ (3) յաճախ կը հանդիպինք հետեւեալ ձեւերուն. «անթառամ ծաղիկ», «անհարսնացեալ հարս» կամ «անհարսնացեալ մայր», «սիւն լուսոյ», «խորան լուսոյ», «աղախին Քրիստոսի», «բնակարան հոգւոյն» կամ «տաղաւար հոգւոյն», «բանդ Աստուած» շարականին տուներէն մէկը լման շարք մը կը ներկայացնէ «լեառն վիմածին, աղբիւր յորդառատ բարունակ ծաղկեալ, Այգի վայելուչ, Տաղաւար հոգւոյն, Սրովբէ հողեղէն», «Դրախտն բացող բանալի», «Քրիստոսի բարձող նմանող երկնից», «Սափոր ոսկեղէն լի մանանայիւ», «Գաւազան ծաղկեալ», «Յօղ քաղցրածաւալ», «Ցանկալի զուարթնոց», «Մաքուր աղաւնի», «Ամպ հովանաւոր», «Հիմն եկեղեցւոյ»: Այս բոլոր անունները անշուշտ լոկ պատկերներ չեն եւ բանաստեղծական արժէքէն զատ ու անդին անոնք ունին աստուածաբանական խորունկ իմաստ մը որուն արմատները գրեթէ միշտ կը հասնին մինչեւ Հին ուխտ, Հին կտակարան: Այս կարճ գրութեան մէջ պիտի ծանրանանք միայն երկուքին վրայ:

Ա. – «Անարատ Տաճար»: Այս առաջին պատկերը ուղղակի ակնարկ մըն է անշուշտ Երուսաղէմի Տաճարին: Ինչպէս որ Սողոմոն Իմաստունին կառուցած տաճարը Հին ուխտին տապանակը կը հիւրընկալէր, նոյնպէս Մարիամ Աստուածածին Նոր ուխտին «Մարմնացեալ բանին» այսինքն Յիսուս Քրիստոսի ընդունարանը պիտի դառնար: Ահա թէ ինչու շատ մը շարականներու մէջ կը գտնենք «Անարատ տաճար» կամ «Տաղաւար հոգւոյն» (այսինքն Սուրբ Հոգիին) դարձուածքները:

Բ. _ «Դուռ փակեալ», այսինքն փակուած դրան պատկերը նոյնպէս կապուած է Երուսաղէմի Տաճարին հետ: Շարականագիրը կը գրէ՝ «Դուռ փակեալ զքեզ Եզեկիէլի յառաջագոյն ծանեայց կոյս անարատ...» Բանաստեղծական եւ գեղագիտական այս արտայայտութենէն անդին կայ աստուածաբանական իրականութիւն մը հիմնուած Եզեկիէլի մարգարէութեան վրայ (Եզեկիէլ գլուխ ԽԴ. համար 1–2): Հին ուխտին մէջ, Տաճարին դուռը փակուեցաւ Աստուծոյ փառքին անցումէն յետոյ: Նոր ուխտին մէջ ան կը խորհրդանշէ Աստուածամօր կուսութիւնը եւ Յիսուս Քրիստոսի հրաշալի, անիմանալի յղացումը Սուրբ Հոգիէն: Թէ ինչպէ՞ս Յիսուս մարմնացաւ այս անարատ մարմինէն, «փակեալ դուռէն», այս է մարդեղութեան խորհուրդը: Մարիամ Աստուածածին Նոր տաճարն է որուն մէջ մարդը Աստուծոյ կը հանդիպի՝ Աստուած կը մարդանայ որպէսզի մարդը, իր հերթին, աստուածանայ: Այսպէս, Աստուածամայրը կը դառնայ եկեղեցւոյ նախատիպը, այսինքն՝ այն ժողովուրդը որուն մէջ Աստուած կը բնակի եւ ազատօրէն կը շրջի: Պօղոս առաքեալ այս մասին կը գրէ «Չէ՞ք գիտեր որ Աստուծոյ Տաճարն էք եւ որ Աստուծոյ հոգին ձեր մէջը կը բնակի: Եթէ ձեզմէ մէկը Աստուծոյ Տաճարը քանդէ, ինքը նոյնպէս Աստուծոյ կողմէ պիտի քանդուի, որովհետեւ Աստուծոյ Տաճարը սուրբ է, այն տաճարը որ բոլորդ էք» (Ա. Կորնթ. Գ. 16 – 17):

Օգոստոս ամիսը մեծաւ մասամբ նուիրուած է Աստուածամօր՝ ամսուան 7–ին. Հայաստանեայց Եկեղեցին կը պատուէ Եփեսոսի ժողովին երկու հարիւր հայրապետները որոնք զինք «Աստուածածին» հռչակեցին:

9–ին կը սկսի «Աստուածածնի պահքը» որ վերջ կը գտնէ Օգոստոսի 14–ի Նաւակատիքով:

15–ին «Ննջման» կամ «Վերափոխման» տօնն է _ Խաղողօրհնէքով –

24–ին Աստուածամօր ծնողաց՝ «Յովակիմի եւ Աննայի տօնն է:

Օգոստոս 29-ին կը յիշատակուի Մարիամ Աստուածածնի գօտիին գիւտը (4) եւ քանի մը օր յետոյ, Սեպտեմբեր 8–ին, Աստուածամօր ծնունդը:

Այս բոլորը սակայն մեզի պէտք չէ մոռցնեն որ Աստուածամօր ցուցաբերած մեր պատկառանքը մէկ նպատակ ունի՝ փառաբանել «անգիտութեան խաւարը» փարատող «ճշմարիտ լոյսը», Յիսուս Քրիստոս, ինչպէս որ շարականագիրը կը յայտարարէ՝

«Ով զերիրաշ ծաղիկ բուրեալ
յԵդեմայ,
հոտ անմահութեան լուծիչ երկանց,
բարձող անիծից,
ծագումն արեւու լուսոյն ճշմարիտ
որով
հերքուեցաւ խաւարն առաջին»
(շարակնոց):

ՍԱՀԱԿ ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆ

Ցուլիս 28, 1999

ԾԱՆՕԹԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(1) Նոյն աւանդութեան պատկանող այս եկեղեցիները հետեւեալներն են՝

Ա.– Արեւելեան Ուղղափառ Եկեղեցիներ՝ ղպտի, եթովպական էրիթրէան, ասորական եւ հայկական եկեղեցիները մօտ 40 միլիոն հաւատացեալներով:

Բ.– Բիւզանդական Ուղղափառ Եկեղեցիներ. ռուս, յոյն, մակեդոնական, սերպ, ուկրանիական, պուլկարական, ռումանական, արաբական եւ այլ եկեղեցիներ _ 200 միլիոն հաւատացեալներով:

(2) «Տիեզերք» կրօնական կամ եկեղեցական իմաստով կը նշանակէ "Համայնք" լայն իմաստով՝ այսինքն բովանդակ "Քրիստոնեայ աշխարհ": Տիեզերական կը կոչուին բոլոր այն համագումարները որոնց առթիւ եկեղեցիներու ներկայացուցիչները հաւաքուելով կը զրուցեն ու կը վճռեն եկեղեցական _ աստուածաբանական հարցերու շուրջ: Հայ եկեղեցին որպէս այդ կ'ընդունի միայն երեք առաջին ժողովները՝ Նիկիա (325 թ.), Կոստանդնուպոլիս (381 թ.) եւ Եփեսոս (431 թ.): Այս թուականէն անդին ուրիշ ոչ մէկ ժողովի մասնակցած է:

(3) Օրուան ընթացքին կատարուող ժամերգութեանց ժամանակ, եօթը տարբեր շարականներ կ'երգուին: Իւրաքանչիւր շարական ունի յատուկ անուն մը: Անոնցմէ մէկը միշտ նուիրուած է Աստուածամօր – ան միշտ կը սկսի «Մեծացուսցէ անձն իմ զՏէր եւ ցնծասցէ հոգի իմ Աստուծոյ փրկչաւ իմով» սաղմոսով:

Այդ պատճառով ալ այս բոլոր շարականները կը կոչուին «Մեծացուսցէ»:

(4) Աւետարանները գրեթէ ոչինչ կը յայտնեն Աստուածամօր մասին: Ոչ _ կանոնական (apocryphe) բնագրերուն համաձայն, («Յակոբոսի աւետարան, Transitus եւայլն...»), Աստուածամօր մարմինը առաքեալները ամփոփեցին Երուսաղէմի մէջ եւ ան Քրիստոսի ձեռքով երկինք տեղափոխուեցաւ (ասկէ «վերափոխում» բառը): Ե. դարուն, Բիւզանդիոյի կայսրուհիներէն մին Աստուածամօր մարմինը կը պահանջէ զայն Կ. Պոլիս զետեղելու մտադրութեամբ: Օրուան եպիսկոպոսը կը պատասխանէ որ ըստ հին աւանդութեան մը, Աստուածամօր մարմինը երկինք փոխադրուած է եւ կայսրուհիին կը յանձնէ անոր գերեզմանէն գտնուած գօտին:

ՋՈՒՐԸ ԱԿԷՆ ԽՄԵԼ ՊԷՏՔ Է

Անցեալին, նարտ խաղալու եւ զրօսնելու համար հաւաքուած քանի մը ընկերներու միջեւ անցած զուարճալի երկխօսութիւն մը յաճախ յիշողութենէս դուրս գալով կը կապուի զանազան պատահարներու հետ: Խաղացողներէն մին, կարեւոր պահու մը, իր խաղընկերոջ «սապէս խաղա՛» յանձնարարութեան ի պատասխան, կատակով գործածեց «ես ապուշ եմ» պարբերութիւնը՝ առանց դնելու հարցականի նշանը: Հարկաւ թէ այս խօսքը կ'ենթադրէր ժխտական իմաստ մը եւ աւելի լուրջ շրջանակի մը մէջ պիտի դիմաւորուէր «քաւ լիցի»ներով: Իր շատ մտերիմ եւ գաղափարակից ընկերը, Կեդրոնականի ընտանիքէն եւ ընտանեկան բարեկամ, օգտագործեց յայտնուած այս առիթը եւ սրամիտ չարութեամբ մը ըսաւ. «Մարդ ինքզինքը ամէնէն աղէկ կը ճանչնայ. քանի որ այդպէս կ'ըսես, հարկաւ ճիշդ է»: Դժուար էր պրծիլ վարպետօրէն լարուած այս ծուղակէն: Հակազդեցութիւնը եղաւ համատարած եւ երկարատեւ խնդուք մը:

Այս զուարճալի պատասխանով հանդէս եկող ընկերը Կեդրոնականէ եւք աւարտած էր նաեւ Իսթանպուլի Դեղագործական Ֆաքիւլթէն, եւ ծանօթ անուն դարձած էր դեղօրայքի ճարտարարուեստի եւ ազգային կեանքի մէջ: Չեմ գիտեր, որ առածի մը նման արտասանած այդ խօսքը իր իսկ բանաձեւած մէկ մի՞տքն էր, թէ ոչ քաղած էր գրքէ մը կամ թերթէ մը: Ամէն պարագայի ես զայն հաշտեցուցած եմ «Ջուրը ակէն խմել պէտք է» առածին հետ եւ կը յիշեմ ամէն առիթով:

Նոյնը պատահեցաւ, երբ Մոնրէալի Պոլսահայ Միութեան «Գեղարդ» պարբերաթերթին վերջին թիւին մէջ կարդացի թատերագիր Արման Վարդանեանի հետ կատարուած հարցազրոյց մը: Նկատի ունենալով, որ Ա. Վարդանեանի անունը բաւական ճանաչում գտած է Իսթանպուլի մէջ եւ վերջերս ալ Հայաստան, այս գրութեամբ ուզեցի Ֆրանսահայ գաղութին ուշադրութիւնը եւս հրաւիրել իր անձին վրայ:

Շատ հետաքրքրական է այս կարճ՝ բայց խտացեալ բովանդակութեամբ զրոյցը, որուն մէջ տեսնուած պատասխանները տրուած են գրաւոր կերպով, այսինքն ոչ թէ հապճեպով, այլ մտամփոփ եւ կշռուած: Ինքնակենսագրական բնոյթով իր տեսակէտներուն մէջ կ'արտայայտուին այնպիսի զօրաւոր եւ ցնցիչ համոզումներ, որոնց դիմաց կարելի չէ անտարբեր մնալ: Մեր հողեկոյս մեծաւոր Վրդ. Հ. Հմայեակ Համբարեանի ասութեամբ՝ արմանքէ զարմանք գացի այդ տողերը կարդալով: Կ'արժէ մէջբերումներ ընել իր պատասխաններէն.

– Բնաւ չեմ կարծեր ու նոյնիսկ չեմ փափաքիր որ խաղերս ժողովրդականութիւն ունենան. վասնզի ես ժողովուրդին մակարդակին պիտի չիջնեմ, այլ ան ինծի պիտի բարձրանայ:

_ Քանի որ այս գործով դրամ չեմ վաստկիր ու տուրք ալ չեմ վճարեր, կը նշանակէ թէ սիրող մըն եմ քան արհեստավարժ: Բայց չի նշանակեր թէ միջակ եմ: Ես զիս Հայոց արժէքաւոր ու մեծ թատերագիրը կը համարեմ:

– Նախ անձնական թատրոն մը ունենալ կը փափաքիմ Հայաստան: Երկրորդ թատերախումբ մը, որուն արդէն առաջին քայլերը առնուած են: Ինչ մեղք որ տարիքս առի, հետեւաբար երիտասարդ ուժերու պէտք ունիմ ծրագիրները իրականացնելու համար: 13 խաղ գրեցի մինչեւ այսօր. այս տարի հատ մը եւս պիտի գրեմ, տեսնենք մինչեւ երբ:

Իրաւ որ, եթէ հինէն եւ նորէն գրուածները փնտռենք, դժուար թէ կարենանք հաշուել հայերէն 13 թատերախաղեր: Նոր օրերու կեղծ Յակոբ Պարոնեաններ ի զուր պիտի փորձեն ինքնագովութիւն եւ անփառութիւն որակել ինքզինքը գնահատելու իր քաջութիւնը. իմ տեսակէտով՝ ինքնավստահութեան հիանալի ցոյց մըն է: Ռ. Հատտէճեան «Մարմարա» օրաթերթին, իսկ Երուանդ Մանարեան «Հայաստան» օրաթերթին մէջ բովանդակալից յօդուածներ ունին թատերագիր Ա. Վարդանեանի մասին:

Շատ յատկանշական է Ե. Մանարեանի կեցուածքը, երբ Պիղատոսի նման կը լուայ ձեռքերը եւ կ'ըսէ. «Ես թատերաբան չեմ եւ չեմ ալ կարող թատերագիտական ծանրակշիռ գնահատան տալ, գեղագիտական լուրջ վերլուծութիւն կատարել սպառիչ խօսք ըսած ըլլալու համար»: Անոր փոխարէն կը փոխանցէ առաւել կամ նուազ նշանաւոր ուրիշներու կարծիք եւ տեսակէտները:

– Անուանի բեմադիր լոնտոնահայ փրոֆ. Յովհաննէս Փիլիկեան, որ Ա. Վարդանեանի անդրանիկ թատերախաղը «Թոխոր»ը անգլերէնի վերածելով բեմադրած է Լոնտոնի մէջ, ունեցած է գրական եւ վերլուծական բնոյթով ելոյթներ: (Ե. Մանարեան չէ խօսած «Թոխոր»ի գտած ընդունելութեան մասին):

– Երեւանի մէջ բեմադրուած է գեղարուեստական ղեկավար Արմէն Էլբակեանի կողմէ Ա. Վարդանեանի եօթներորդ թատերախաղը՝ Կանկրուկը: Ըստ Ե. Մանարեանի, «այս ապսիւրտ թատերախաղը գրուած է ոչ միայն լայն հասարակութեան, այլ նաեւ մասնաւորաբար երիտասարդութեան ուշադրութիւնը»: Որպէսզի չգայթակղին գիտունիկներու միտքերը եւ «ապսիւրտ» ածականը չառնեն իր բառական իմաստով (այսինքն՝ անհեթեթ) նշեցէք որ յիշեցնեմ, որ ապսիւրտը թատերագրական նոր հոսանքի մը անունն է պարզապէս:

– Թուրքիոյ հեղինակաւոր թերթերէն «Ճումհուրիյէթ»ի մէջ, արուեստաբան լրագրող Տէմիր Էօզլիւ Արման Վարդանեանը կը դասէ մեր ժամանակներու հռչակաւոր թատերագիրներ՝ Սարթրի, Պէքէթի, Ադամովի շարքին: Իր կարծիքով ան կը մօտենայ ամէնէն շատ անգլիացի թատերագիր Հարոլտ Փինթէրի արուեստին եւ այդ ոճով կը պատմէ ինքզինք, կը կրէ իր սեփական ոճիատականութիւնը:

– Ալեքսանդր Արաքսմանեան, կ'երեւի Վարդանեանի ստեղծագործութիւնը ճըշգրտօրէն բնորոշելու իր անճարակութեան եւ անկարողութեան հետեւանքով իր յուսահատութիւնը շատ ինքնատիպ կերպով մը արտայայտած ու ըսած է. «Այս մարդը թատերագիր չէ»:

Իրականին մէջ Ե. Մանարեան, հակառակ որ ինքզինքը իրաւասու չէ նկատած գեղագիտական լուրջ վերլուծութիւն կատարելու, կը յայտնէ իր կարծիքը ու կ'ըսէ թէ «Վարդանեանի թատերգութիւններու մէջ չկայ աւանդական հասկցողութեամբ գործողութիւն, գրական թեմայի կառուցուածք, հետեւաբար նաեւ թեմայի զարգացում: ... Փաստօրէն, այդ մէկ - երկու ժամուայ ընթացքին ոչինչ տեղի կ'ունենայ» իմ կարծիքով այս եզրակացութիւնը բաւական ծանր քննադատութիւն է:

Անոր փոխարէն սակայն բնական կը գտնէ, որ Ա. Վարդանեան լոյս չունենալով որ թատերգութիւններէն մէկը կարենար բեմադրուիլ Հայաստանեան որեւէ թատրոնի մէջ, մարդկայնօրէն դառնանայ: «Դառնացաւ, բայց բարեբախտաբար չդադրեցաւ արտադրելէ»: Այս նախադասութեան մէջ է Մանարեանի գրութեան ծուծն ու համը՝ գնահատութիւնը դէպի Ա. Վարդանեանի գործը, որով յայտնի կ'ընէ իր համոզումը, թէ կորուստ պիտի ունենար հայ գրականութիւնը եթէ ան չշարունակէր գիր ու տողի վերածել իր յղացումները:

Մէկ բան որոշ է, որ Վարդանեանի եւ իր գործին մասին եղած բոլոր գրախօսականները յստակ կերպով չեն եզրակացուցած իրենց գնահատումները եւ հեղինակը ամէն ինչ մեկին դարձնելու համար ստիպուած է ինքնարժեւորումը ընել իր թատերգութիւններուն եւ արժանիքներուն: Ճիշդ է որ մենք առհասարակ շատ չենք վարժուած այսպիսի վերաբերումի եւ այդ իսկ պատճառով հաւանաբար գտնուին ինքզինքը խծբծողներ: Բայց ի վերջոյ, ինչո՞ւ ընտրապայքարի մը միջոցին գիտնացէտ մը իրաւունք ունենայ համեստութեան բոլոր պատշաճութիւնները դանց առնելու եւ աղաղակաձայն բարբառով գովէ իր արժանիքները, թուէ յաղթանակները, մինչդեռ արուեստագէտ մը, «որ ինքզինքը ամէնքէն աւելի լաւ կը ճանչնայ», խոնարհաբար մնայ շուքին մէջ:

Անբաւարար եւ անճարակ լուրերով եւ գրախօսականներով անգէտ մնացեր է ժողովուրդը: Զայն լուսաբանել, սատար ըլլալ որ անոր մակարդակը բարձրանայ ի՛ր աստիճանին. այս պէտք է ըլլայ իրական արուեստագէտի մը պարտականութիւնը: Ա. Վարդանեան քաղաքացիական

ԲԵԼԱՌՈՒՍԻԱՅ ԱՆԲԱՂՋԱԼԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ

Բելառուսիոյ նախագահը բաւական լրջօրէն համոզուած էր որ Մոսկուա պիտի ընդունի իր դրած կանոններով ընդունելու Ռուսեւբելառուս միութիւնը։ Ոչ միայն այդ կանոնները չընդունուեցան, այլ նաեւ երկու երկիրներու միութիւնը վերջնական իրագործումի փուլին չհասաւ։ Ցաւելեալ, Մոսկուա սկսաւ պահանջել իր ծախած կազին եւ քարիւղին փոխարժէքը. ան ալ աւելի բարձր սակով մը, քան՝ ռուսական ներքին շուկայի վրայ կիրարկուածը։

Նախագահ Լուկաշէնկօ Մոսկուայի մերժումին հակազդեց սպառնալով զլանալ քաղաքական իր նեցուկը ռուսական ընդդիմութեան։ Ինք իր անձին մասին այնպիսի յաւակնութեամբ մը լրաւ ատիկա որ վստահ էր թէ պիտի փախցնէր Ռուսաստանի իշխանութեան խաւերը։ Մինչդեռ ինք նկատառելի ղեկավար մը չըլլալէ պատ Միլոսեւիչի չափ աւելի դէմք մըն է արեւմուտքին համար։ Միայն ռումբ չէ տեղացնէր գլխուն։

Ռուսաստան պէտք չունի իրեն. ոչ ալ ռուսական ընդդիմութիւնը։ Ինչի՞ կը ծառայէ անոր միջոցով նեղը դնել Ելցինի իշխանութիւնը երբ ան չուտով վերջ պիտի գտնէ։ Արդէն այդ մասին բաւական պերճախօս էր Դումայի համայնավար նախագահ Սելեզնեովի անտարբերութիւնը որով լսեց բելառուս նախագահին, պահանջը՝ նոր Միութեան համար նախագահի պաշտօն մը հաստատելու։ Դումայի նախագահը պատասխանեց հանդարտութեամբ թէ ատիկա օրակարգի նիւթ չէր։ Աւելի փայլուն ընդունելութիւն մը չըրին Զիուգանով ու Լուժկով ալ։ Լուկաշէնկօ միայն կրնայ նեցուկ գտնել լուսանցքային եւ ծայրայեղական տարրերէ։ Միւսները բաւական մը պատասխանատուութեան տէր են, հասկնալու համար թէ կարելի չէ ժողովուրդը բարօրութեան առաջնորդել Լուկաշէնկոյի նման նախագահի մը ղեկավարութեամբ, երբ իր երկրին կացութիւնը ծանօթ է. հոն անպակաս են միսի, հաւկիթի հերթերը, անդամնիւթեր միշտ կը պակսին հրապարակին վրայ։ Պաշտօնատարներ, տնօրէններ կը ձերբակալուին իրենց գրասենեակին մէջ, տեսապրիչներու ներկայութեան, ընդդիմութիւնը լռութեան դատապարտուած է, կառավարութիւնը եւ խորհրդարանը նըշանակովի անդամներով կազմուած։ Երկրին մէջ կը գործէ հեռատեսիլի միակ կայան մը ուրկէ Լուկաշէնկօ աւելի յաճախ կը յայտնուի, քան իր շրջանին՝ Բրեժնեւ։ Ծիծաղելի կը նկատուի արեւմուտքին հետ աւելի սերտ կապ հաստատելու իր հրահանգն ալ, երբ ինքզինք յարգող արեւմտեան ոչ մէկ հիմնարկութիւն կ՚ուզէ զինքը ընդունիլ, ո՛ւր մնաց տնտեսական օժանդակութիւն կատարել։

Լուկաշէնկօ նաեւ ո՛չ օրինաւոր նախագահ մըն է Յուլիս 20-էն ի վեր։ Այդ թուականին պէտք է աւարտէր անոր պաշտօնավարութեան շրջանը, ընտրուած ըլլալով 1994-ին։ Սակայն, ան հանրաքուէով մը փոփոխութիւն կատարեց սահմանադրութեան մէջ ու իր իշխանութիւնը երկարեց մինչեւ 2001 թուականը։ Նաեւ իրեն ընդդիմախօս երեսփոխաններու նըշանակումի հրամանագիրը ետ առաւ։ Ատոր վրայ ընդդիմութիւնը երկրին բազմաթիւ քաղաքներուն մէջ բողոքի ցոյցեր կազմակերպեց, բայց Լուկաշէնկօ յայտարարեց թէ ինք հանդարտ, բայց վըճռական մէկն է եւ գրգռութեան պարագային կրնայ աւելի խիստ միջոցներու դիմել։ Հաւանօրէն շատ ալ կարեւորութիւն չի տար «Միջազգային ներում» կազմակերպութեան որ յայտնեց թէ բողոքի ցոյցերուն ընթացքին ձերբակալուած անձերը պիտի համարուին խղճի բանտարկեալներ։

ՔԱՂՀԱՆ

արիւթիւնը ցոյց տալով յաջողած է փըլըցնել անիմաստ համեստութեան մը պատարը։ Այսպէսով անկեղծութեան կարեւոր դաս մը տուած է շատերու։ Ո՞ր գրագէտը կամ արուեստագէտը չի փափաքիր տեսնել իր մասին գրուած գովաբանական յօդուածներ, ապրիլ յոբելենական մասնաւոր օրեր եւ լսել երեւելիներու սրտաժօղիկ բանախօսութիւնները։ Մարդուսնութեան մէջ կայ այդ տկարութիւնը։ Ի վերջոյ ո՞ր գրագէտ կամ արուեստագէտին համար չէ շըջած անբարեացակամ լսի - լսաւներ, լսա որոնց իրենք ոեւէ կերպով գրգռած կամ զանազան միջոցներով հնարներ փորձած են որպէսզի գըրեզրայր մը կամ քննադատ մը ստիպուի խօսիլ իր մասին կամ գրել լաւ բաներ։ Որո՞ւն բրածն է աւելի գովելի։ Ինչպէս ժողովրդական առածը կ՚ըսէ թէ ջուրը ակէն պէտք է խմել, այնպէս ալ մէկու մը կարողութիւններուն եւ յաջողութիւններուն մասին ուղղակի իր բերնէն պէտք է լսել։

Մէկ տեղ միայն անարդար է եւ ծայրայեղ համեստ՝ երբ կ՚ըսէ թէ տարիքը առեր է, հետեւաբար երիտասարդ ուժերու պէտք ունի ծրագիրները իրականացնելու համար. ես զինք հազիւ հինգ ամիս առաջ տեսայ եւ կրնամ վկայել, որ գալիք քըսանեւմէկերորդ դարէն տակաւին շատ տարիներ ունի առնելիք եւ թատերգութիւններ ունի տալիք. այնքան առոյգ է եւ կենսունակ։ Կասկած չունիմ որ տարիքին զուգահեռ՝ պիտի հասուննան նաեւ իր նոր երկերը։ Իրեն կը մաղթեմ երկար կեանք եւ իրագործումը իր այնքան համեստ հեռանկարին. ունենալ անձնական թատրոն մը եւ թատերախումբ մը Հայաստանի մէջ։

ԱՐԱՅ ԿԱՐՄԻՐԵԱՆ

Մոնրէալ, Յուլիս 1999

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՀԱԼԷՊԻ «Լեւոն Շանթ» սրահին մէջ, Յուլիս 16-ին, Հրանդ Մարգարեան, թատերագիր, բեմադիր եւ դերասան ներկայացուցած է Յակոբ Օշականի «Կնքահայրը» թատերգութիւնը։ Ձեռնարկը կազմակերպած էր Համազգայինի Սուրիոյ Շրջ. Վարչութիւնը եւ կը վայելէր Բերիոյ Թեմի առաջնորդ Սուրէն Արք. Գաթարոյեանի հովանաւորութիւնը։ Համազգայնականներու խմբակ մը ղեկավարութեամբ Հ. Մարգարեանի բեմական ընթերցումով ներկայացուցած են «Կնքահայրը» որ կը պատկերացնէ Պոլիսը, իր ապականած բարքերով, ուր դրամը ամենազօր է եւ չարիքը համատարած խակ բարոյականութիւնը իր ելքը կը գտնէ ոճրագործութեան մէջ։

ՊԷՅՐՈՒԹԻ «Գարակէօզեան» հիմնարկը այցելած է, Յուլիս 21-ին, Ֆրանսայի դեսպանը՝ Տանիէլ Ժուանօ եւ ընկերացած վեր. Ռոպէր Սարգիսեանի, Կեդրոնի պաշտօնէութեան, բժշկական անձնակազմին եւ խումբ մը բարեկամներու կողմէ։ Բարի գալուստի խօսք արտասանած է տօքթոր Ռ. Զօրպաճեան, յատկապէս գընահատելով դեսպանին բարեկամական այցելութիւնը, ապա անդրադարձած հիմնարկի առաքելութեան։ Խօսք առնելով, ֆրանսերէն, վեր. Ռ. Սարգիսեան իր ուրախութիւնը յայտնած է այս այցելութեան առթիւ եւ ներկայացուցած հիմնարկին պատմականն ու գործունէութիւնը։ Բժշկական անձնակազմին կողմէ արտայայտուած է տօքթոր Հալաճեան, հուսկ խօսք առած է դեսպանը եւ մեծապէս գնահատած հայ ժողովուրդի աշխատունակութիւնն ու քաղաքացիական գիտակցութիւնը թէ՛ Ֆրանսա, թէ՛ Լիբանանի մէջ։

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Սէն-Ժորժ յունական Մայր Տաճարին մէջ, Յուլիս 18-ին հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է ի յիշատակ Կիպրոսի վրայ Թրքական յարձակման 25-րդ տարեդարձին եւ հիւսիսային բաժնի մէկ երրորդի գրաւման ու ապօրինուած եւ 1619 առեւանգուած յոյն - Կիպրացիներուն։ Յաւարտ պատարագի ժողովրդային հաւաք տեղի ունեցած է եւ առաջին խօսք առնողը եղած է Կիպրոսի պատուոյ հիւպատոսը՝ Պ. Փայտուսիս, նաեւ յոյն համայնքի Քէպէքի նախագահ՝ Ն. Փակոնիս, յունական Գոնկրէսի Քէպէքի նախագահ՝ Տ. Սմիրնիոս եւ բազմաթիւ այլ անձնաւորութիւններ զանազան թէ յոյն։ Յանուն Հայ Դատի խօսք առած է Տիգրան Արուչեան։ Բոլոր ելոյթ ունեցողները իրբեւ օրինակ նշած են Հայոց ցեղասպանութիւնը։ Հաւաքոյթի աւարտին բանաձեւ մը կարդացուած է եւ ղրկուած է ՄԱԿ-ի եւ Գանատայի վարչապետին, ուր կը դատապարտուին արեւմտեան երկիրները, մանաւանդ Միացեալ - Նահանգները իրենց լռութեան եւ անտարբեր կեցուածքին համար։ Յուլիս 24-ին ալ բողոքի ցոյց մը եղած է Տոմինիըն հրապարակին վրայ, մասնակցութեամբ յոյն - Կիպրացիներու, մեծամասնութեամբ կիներ (1000 հոգի), որու ընթացքին կը պահանջուէր Գանատայի կառավարութեան միջամտութիւնը 1619 առեւանգուած յոյն - Կիպրացիներու ազատ արձակման համար։

«ԳԱՆԱՏԱՅԻ կարգի սպայի» տիտղոսին արժանացած է ծանօթ բեմադիր Աթոմ Եղոյեան, որ իր բանբերին միջոցաւ արտայայտած է իր գոհունակութիւնը եւ հըպարտութիւնը գանատացի իր ինքնութեամբ։ Եղոյեանի վերջին ֆիլմը՝ «Ֆելիսիայի ճամբորդութիւնը» Թորոնթոյի ֆիլմի 24-րդ փառատօնին պիտի ներկայացուի աշնան։

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Յակոբ Տէր - Մելքոնեան հանդիսասրահը փութացած է, Յուլիս 9-ին, երկրորդ շաբաթավերջն ըլլալով արուեստասէր հասարակութիւն մը, վայելելու համար Գայեանէ պարի դպրոցի պարողները։ Այս դպրոցը կը գտնուի Համազգայինի Լեւոն Շանթ Մշակոյթի Կեդրոնը։ Ղեկավարն է Ֆելիքս Յարութիւնեան, որ ոչ միայն պարուսոյց է այլեւ մանկավարժ։ Ներկայացուած են 14 ժողովրդական պարեր, որոնց մէջ նորութիւն եղած է «քաու - պօյ» պարը։ Պարախումբը կ՚ընդգրկէ 15 մանչ ու աղջիկ։

ՊԷՅՐՈՒԹԻ արաբական Մշակոյթի եւ Արուեստի Կեդրոնին մէջ, Յուլիս 8-ին բացումը կատարուած է հայաստանցի գեղանկարիչներու գործերուն։ Ցուցահանդէսին մասնակցած են Դաւիթ Դաւթեան, Տիգրան Աստուրեան, Սուրէն Ոսկանեան 19, 11 եւ 5 գործերով։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՍԿ

Պաշտօնական ամսագիր
Կաթողիկոսութեան Հայոց
Մեծի Տանն Կիլիկիոյ

ԿԸ. տարի 1999

Թիւ 3 - 4 Մարտ - Ապրիլ

Անթիլիաս, Լիբանան

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ
(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)
– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԲ.

– Ըսել է՝ կրցար օձիքդ ազատել։

– Անշուշտ, քանի որ հիմա այստեղ նըստած եմ քեզի հետ։

– Բայց քու մասիդ եղած ամբաստանութիւնները ծանր էին... գոնէ ես այնպէս լսեցի։

– Այո, ծանր էին, բայց հիմ չունէին։

– Աղէկ որ ասանկ ժամանակ մը կրցեր ես Թուրք ոստիկանութեան ձեռքէն ազատիլ։

Երիտասարդը բթամատին ու ցուցամատին ծայրերը իրարու շփշփելով ըսաւ.

– Աս պահեցէ մեզ յամենայն փորձութենէ։

Բարսեղ աղա հասկցաւ երիտասարդին միտքը եւ հարցուց.

– Քանի՞ի նստեցաւ այդ բանտարկութիւնը քեզի։

– Մի՛ հարցներ, շատ սուղի նստեցաւ։

– Քանի՞ ոսկի, – պնդեց Բարսեղ ղա։

– Երկու հազար ոսկի, – պատասխանեց Մոսկենց հառաչելով։

– Բայց քանի որ անմեղ էիր ու եղածը զրպարտութիւն է՞ր...

– Որո՞ւ պիտի հասկցնես, Բարսեղ էֆէնտի, բայց ինչ որ է, ազատեցանք այդ անիծեալ Պոլիսէն, աղէկ աղէկը չկայ... տուած դրամս հոգ չեմ ըներ։

– Ըսել է՝ դրամդ լեցուն է։

– Է՛յ, փա՛ռք Աստուծոյ, անօթի չենք մնար. մարդու ալ կարօտ չենք ըլլար... ա՛խ, եթէ կարենայի սա գործը քանի մը ամիս ալ շարունակել...

– Հոս մնալու միտք ունի՞ս։

– Առայժմ այնպէս որոշեցինք, որ մընամ, – պատասխանեց Մոսկենց։

– Գործ մը ընելու դիտաւորութիւն ունի՞ս։

– Բնականաբար, ես պարապ չեմ կըրնար նստիլ, յետոյ չեմ ուզեր, որ քովի դրամս ծայրէն բռնեմ ուտեմ։

– Շատ խելացի կը խօսիս, բայց հոս ի՞նչ գործ պիտի ընես... առեւտուր, վաճառականութիւն կամ խանութպանութիւն ընելու համար դժուար է այստեղ, Յոյներուն հետ չենք կրնար մրցիլ։

– Ես արդէն այդ տեսակ գործեր չեմ կրնար ընել.., ես անանկ գործ մը կ՚ուզեմ, որ թէ՛ դիւրին եւ թէ՛ շահը մեծ ու ապահով ըլլայ։

– Այդ ըսածդ աղէկ, բայց ո՞ւր է այդ տեսակ գործ, – ըսաւ Բարսեղ աղա։

– Հոս եկած օրս երիտասարդ մը ճանչցայ, կարծեմ անոր հետ բաներ մը պիտի կրնանք ընել։ Ամէն պարագայի դեռ քանի մը օր հանգիստ ընելու պէտք ունիմ։ աճապարելու հարկ չկայ։

– Բայց ի՞նչ է սա ընելիք գործերնիդ, – հարցուց Բարսեղ աղա հետաքրքիր։

– Պառ մը բանալու միտք ունինք... շիք ու շնորհքով բան մը սակայն, ծառայողները աղջիկ պիտի ըլլան, պարասրահ մը պիտի ունենանք, յետոյ խաղասրահ մըն ալ...

– Հասկցայ, – ըսաւ Բարսեղ աղա, – գէշ խելք չէ, բայց ատոր համար բաւական դրամագլուխ կ՚ուզէ։

– Քովի եղած դրամս բաւական է գործի սկսելու համար ... խնդիրը յարմար տեղ մը գտնել ու վարձելն է։

– Այդ հոս ճանչցած երիտասարդդ ինքն ալ դրամ ունի՞։

– Ոչ՛, բայց գործին յաջողութեան համար պէտք ունիմ իրեն։

– Զգուշացի՛ր, չըլլայ որ բախտախընդիր խաբեբայ մը ըլլայ, հոս այդ տեսակ մարդիկ շատ կան, – դիտել տուաւ Բարսեղ աղա։

– Բախտախնդիր խաբեբան ի՞նչ կրնայ ընել ինծի, – պատասխանեց Շաւարշ Մոսկենց խնդալով, – Թո՛ղ ճարպիկ ու աչքը բաց ըլլայ, այդ բան է ինծի համար, եթէ դրամս ալ գողնայ, աչք կը գոցեմ, պայմանաւ որ իր գողցածին կրկինը վաստկցնէ ինծի։

Նոյն միջոցին սրճարան մտաւ 35 - 36 տարեկան, գիրուկ, միջահասակ ու յաղթանդամ երիտասարդ մը, ածիլուած, համակրելի դէմքով։ Ժպտուն՝ մօտեցաւ Շաւարշի։

– Բարեւ, պարոն Մոսկենց, – ըսաւ, – կարծեմ քիչ մը ուշացայ, բայց հոգ չէ, բաւական գործ տեսայ։

– Բարեւ, պարոն Թոմի, – պատասխանեց Շաւարշ։

Յետոյ Բարսեղ աղան ներկայացուց նորեկին։ Իսկ Բարսեղ աղային զանելով աւելցուց.

– Պարոնը այն երիտասարդն է, որու մասին քիչ մը առաջ կը խօսէի ձեզի։

– Դուք որչա՞փ ժամանակէ ի վեր հոս էք, – հարցուց Բարսեղ աղա։

– Իզմիրի դէպքէն ի վեր, – պատասխանեց Թոմի, – իմ ազատիլս հրաշք է։

– Ուրեմն Իզմիրէ՞ն եկած էք։

– Այո՛, պարոն։

– Ականատեսի՞ էք։

– Գրեթէ...

– Պարոն Թոմին, – միջամտեց Շաւարշ, – շատ արկածալից կեանք մը ունեցած է եղեր, ինծի պիտի պատմէր, բայց տակաւին ժամանակ չունեցանք... հայ կամաւորական խումբին մէջ գտնուեր է։

– Պատմէ, տեսնենք, – առաջարկեց Բարսեղ աղա, որ ժամանակ անցընելու առիթ կը փնտռէր։

(Շար. 78)

ՓԱՐԻԶ.–

Արմէն Բարսեղեան, ամուսինը
Միշէլ եւ Անն, զաւակները
Ժանն, Լուիզ, Եսթեր եւ Ֆլորեսթան, թոռները
խոր ցաւով կը ծանուցանեն

ՏԻԿԻՆ ՎԱԼԱՆԹԻՆ, ՏԻՐՈՒՀԻ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Տատեան)

մահը որ պատահեցաւ Օգոստոս 6–ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Օգոստոս 12, 1999, ժամը 10·30–ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները մէջը Արմէն Բարսեղեանի եւ զաւակներուն։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

MARSEILLE — *Section «Lola Sassouni» Bd-Oddo*

organise

un VOYAGE en ARMENIE

du 30 Septembre au 12 Octobre

Hôtel «Erépouni» - Demi-Pension

Tourisme magnifique programme

Taxe d'aéroport, visa inclus.

Prix Global :

6990 francs

Renseignements et inscriptions :

Tél : 04. 94. 32. 11. 87

⁂

Section *N a ï r i*/Beaumont Marseille 12e

du 5 au 12 Octobre

VOYAGE SPECIAL

Pèlerinage en Terre Sainte

8 jours / 7 nuits

6.450 Francs (départ Marseille)

(taxe aéroport incluse)

en pension complète et toutes visites incluses

NAZARETH — CESAREE — CAPHARNAUM — TABGA — JERICHO

JERUSALEM (son nom signifie "Cité de la Paix").

Arrivée au Mont des Oliviers, premier regard sur la Ville Sainte. Visite de BETLEEM et de la Basilique recouvrant la Grotte de la Nativité. Visite de Saint-Jacques des Arméniens. Visite du Saint Sépulcre. Visite de la ville nouvelle et messe au Patriarcat Arménien. Tracé historique du Chemin de Croix. Célébration de la Résurrection.

Renseignements et inscriptions (heures de repas)

Tél. 04 91 87 13 48 — 04 91 93 67 97

Versement de 2.000 F à l'inscription par chèque à l'ordre de la C. B. A .F - Beaumont.

⁂

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղին կազմակերպած՝

– ՊՏՈՅՏ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ Մոնմորանսիի հանդստեան տունը

Կիրակի, Սեպտեմբեր 19–ին։

– ՃԱՇ Պիէյվոյի դղեակը

Կիրակի, Հոկտեմբեր 3–ին։

– ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐԸ

Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21–էն սկսեալ։

Մանրամասնութիւններ յետագային։

RENTREE DES CLASSES

L'ECOLE «SIAMANTO» DE BAGNEUX-CACHAN

— Cours hebdomadaire de langue et civilisation arméniennes accueille les élèves de la maternelle à la préparation de baccalauréat.

I n s c r i p t i o n s

le Mercredi 22 Septembre à 14h30

à l'Ecole Henri-Wallon

2, avenue de Stalingrad — Bagneux

Renseignements :

Mme Lucie DOSSIKIAN : 01 45 46 10 11;
Mme Elisabeth DAVIDIAN : 01 46 65 81 53

VOYAGE A VENISE

L'Association SAINTE-CROIX de Paris projette de réaliser en **Novembre 1999** le voyage à Venise qui avait dû être ajourné en 1998. Les personnes intéressées sont priées de prendre contact le plus rapidement possible avec

Le Secrétariat de l'Association :

Tél. : **01 40 51 11 90**

ou **la Paroisse de Paris :**

Tél. : **01 44 59 23 50**

ou **la Paroisse d'Arnouville-lès-Gonesse:**

Tél. : **01 39 85 15 56**

pour renseignements et réservations.

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ ՄԱՐՍԷՅԼ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը փակ է Յուլիս 15–էն Օգոստոս 31։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Շավիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը փնտռէ փորձառու ուսուցիչ կամ ուսուցչուհի մը Շավիլի երկօրեայ դպրոցի Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերու հայերէնի ուսուցման պաշտօնատարութիւնները ստանձնող։ Հետաքրքրուողներէն կը խնդրուի թեկնածութեան դիմումնագիր ներկայացնել ամէնէն ուշը մինչեւ Օգոստոսի վերջը։

Դիմումնագիրը հասցէագրել Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան ատենապետ՝ Պր. Հրայր Հրաչեանին։

Հասցէ. –

Mr Hraïr HERATCHIAN
33, rue Raspail
78140 Vélizy — Villacoublay

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻ

ՃԱՇ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Նոյեմբեր 6–ին

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ԾԻՏ ՈՒ ԾԻՒ»

«Ո՞ւր է, Ո՞ւր»ին գրքի արձագանգէն քաջալերուած Ծիտ ու Ծիւը հրատարակեց իր երկրորդ թիւը, որուն անունն է՝ Լուսինին շապիկը։ Այս գիրքերուն նպատակն է՝ երախային հայերէնի աշխարհը գունաւոր դարձնել, զարգացնել անոր բառամթերքը, լեցնել զայն խաղ ու ծիծաղով, որ արդիւնքն է տարիներու ընթացքին երախաներու հետ խաղացուած խաղի մը։ Ուրեմն՝ յուատեսութեամբ կը յուսանք, որ Ծիտ ու Ծիւը երկա՜ր պահէ խաղընկերը իր գունաւոր աշխարհին մէջ։

Գիրքին արժէքն է 60 Ֆր., (12 տոլար)

Դիմել. –

Dzid ou Dziv publication
Tebrotzassère
1, Boulevard du Nord —
93340 Le Raincy

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Կիրակի, Օգոստոս 15, Ս. Աստուածածնի վերափոխման տօնին առթիւ, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ։ Պատարագէն ետք կը կատարուի Խաղողի օրհնութիւն։

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9–ին։
Պատարագ ժամը 10·30–ին։

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Օգոստոս 15, տօն է ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ։ Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի։

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Շրջակայից

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի ԽԱՂՈՂՕՐՀՆԷՔԻ աւանդական արարողութիւնը։

Հաւատացեալներ որոնք օրհնութեան համար ուխտած են ԽԱՂՈՂ նուիրել կրնան ուղարկել Եկեղեցւոյս Դիւանատունը։

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Տօն Վերափոխումն Ս. Աստուածածնի
ԽԱՂՈՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ
Կիրակի, Օգոստոս 15
Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ
339, avenue du Prado, 13008 Marseille
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8·30–ին
Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10–ին
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻՆՏԻՔԵԱՆ
(Հոգեւոր Հովիւ)

Պատարագի ընթացքին կը կատարուի «Օրհնութիւն խաղողոյ» աւանդական արարողութիւնը։

Անոնք որոնք կը փափաքին այս առթիւ խաղող նուիրել, թող հաճին տեղեակ պահել Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատունը։

Հեռաձայն. –

04 – 91 _ 77 – 84 – 70

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Կիրակի, Օգոստոս 15
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9–ին։
Պատարագ ժամը 10·15–ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ՝
ՍԱՐԳԻՍ ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի Խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւն։

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ	100 Ֆր.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ	80 Ֆր.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ	75 Ֆր.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ	75 Ֆր.
ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ	150 Ֆր.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՍՓԻՒՌՔԻ՝ ՄԷՋ	75 Ֆր.

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»

(Ծաղկաքաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն)	120 Ֆր.

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի։

Թղթատարի ծախք՝ 30 Ֆր., հատոր գլուխ։

Roma - Armenia

Catalogue sous la direction de Claude MUTAFIAN

Edition de Luca

(Exposition Salle Sixtine, Bibliothèque Apostolique du Vatican, jusqu'au 16 juillet)

Edition en langue française disponible

à la Librairie H. SAMUELIAN :

51, rue Monsieur-le-Prince — 75006 PARIS

Prix 295 F + Frais de port.

DATE A RETENIR

La Croix Bleue des Arméniens de France — Section Chaville organise au profit de l'Orphelinat de Nork (Arménie) un DINER DANSANT le 25 Septembre à 20 heures 30, animé par MARTEN YORGANTZ *et son orchestre* à l'«Atrium» de Chaville, 3, Parvis Robert Schumann, Avenue Roger Salengro, 92370 Chaville

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 12
JEUDI
12 AOUT
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·704 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.704

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 10 / 11)

ԵՐԵՒԱՆԻ ՆՈՐ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԸ

Ռ. Քոչարեանի Օգոստոս 9-ի հրամանագրով Ալպէր Բազէեան նշանակուած է Երեւանի քաղաքապետ: Ծնած է 1956-ին Կամոյի Լանջաղբիւր գիւղը: Մարզիչ – մանկավարժի մասնագիտութեան տէր է: 1989-էն մասնակցած է Հայաստանի ու Ղարաբաղի սահմաններու պաշտպանութեան: 1993-ին ընտրուած է Երկրապահ կամաւորականներու միութեան փոխ – նախագահ, 1993 – 94 աշխատած է Պաշտպանութեան նախարարութեան մէջ որպէս վարչութեան պետ: 1996-ին ընտրուած է երեսփոխան, իսկ 1997-էն կը ղեկավարէր Ազգային Ժողովի Երկրապահ երեսփոխանական խումբը: 1998-ին Ազգային Ժողովի փոխ – նախագահ ընտրուած է: Ամուսնացած է, ունի 3 զաւակ:

ՔՈՆԿՐԷՍԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԱՐՑԱԽԻ ՄԷՋ

Օգոստոս 10-ին մէկ օրուան այցով Երեւանէն Ստեփանակերտ անցած է ԱՄՆ-ու Քոնկրէսի անդամներու խումբը: Անոնք ընդունուած են նախագահ Ա. Ղուկասեանի կողմէ որ ներկայացուցած է ներքաղաքական, ընկերա – տնտեսական կացութիւնը եւ կնճիռին կարգաւորման ընթացքը: Հանդիպումին մասնակցած են նաեւ Ազգային Ժողովի նախագահ Օ. Եսայեան, Ներքին Գործերու նախարարուհի Ն. Մելքումեան, այլ պաշտօնատարներ: Քոնկրէսի անդամները հանդիպում ունեցած են նաեւ վարչապետ Ա. Դանիէլեանի հետ:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ – ԱԴՐԲԵՋԱՆ ՍԱՀՄԱՆԸ ԿՐՆԱՅ ՓԱԿՈՒԻԼ

Պաքուի մէջ չեն բացառեր որ Տաղստանի իրադարձութիւններուն հետեւանքով փակուի Ռուսաստան – Ազրբէջան սահմանը, ինչպէս եղած է Չեչենիայի պատերազմին ընթացքին: Պաքուի քաղաքագէտներուն կարծիքով Տաղստանի վահաբականները (իսլամական հոսանք) աւելի են, քան Չեչենիա գտնուողները: Անոնք կողմնակից են Տաղստանի մէջ իսլամական պետութիւն մը հիմնելու նպատակին:

ԿԱՐԿՈՒՏԻՆ ԱՒԵՐՆԵՐԸ

Օգոստոս 9-ին յորդ անձրեւէն ետք կարկուտ տեղացած է Ապարանի մէկ հատուածին վրայ: Ամբողջութեամբ վնասած են Արագածի, Շէնաւանի, Վարդենուտի, Քուչակի, Հարթաւանի 1000 – 1200 հեկտար ցանքերը: Երեկոյեան ուշ ժամերուն ալ հեղեղուած են Զորագիւղի գիւղը ու շրջակայ ցանքերը:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԻՆ ԵԼՈՅԹՆԵՐԸ

Օգոստոս 11-ին Երեւանի Օփերայի մէջ տրուած հրաժեշտի համերգով Մարսէյլի «Արաքս – Սասուն – Արարատ» պարախումբը աւարտած է Հայաստանի եւ ԼՂՀ-ի ելոյթներուն շարքը, նուիրուած՝ հիմնադրութեան 40-ամեակին: Համերգաշարը կազմակերպուած էր ԺԱՖ-ի կողմէ, Մշակոյթի նախարարութեան «Մէկ ազգ, մէկ մշակոյթ» ծրագրին մէջ:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԽԱՒԱՐՈՒՄ ԱՐԵՒԻ ԵՒ… ՄՏՔԵՐՈՒ

Արեւին խաւարումը որ տեղի ունեցաւ Օգոստոս 11-ին, այնպիսի խրախնդում եւ խուճապ ստեղծեց «չնորհի» մեթոդներուն որ խելագարութեան սահմանի հասնող դէպքեր ալ բազմաթիւ եղան: Անգլիոյ մէջ, փոքրիկ հաստատութիւն մը ողողուած է չունի ակնոցի դիմումներով: Շատեր, մտահոգ իրենց շուներուն համար, ժամ առաջ ուզած են արգելք հանդիսանալ որեւէ վտանգի իրեն շուներուն համար: Մէկ զոյգը ծախուած է 5-էն 20 անգլիական ոսկիի: Հաստատութիւնը այնքան յաջողութիւն արձանագրած է որ արտադրութեան մըն ալ ձեռնարկած է ձիերուն եւ կատուներուն համար: Բազմաթիւ երկիրներու մէջ ալ նախապաշարումները մեծ դեր խաղացած են:

Փաքիստանի մէջ, խաւարումը Ալլահի բարկութեան նշանն է: Թուրքիոյ մէջ, կարելի չէ եղած յատուկ ակնոց ճարել եւ որովհետեւ ըստ ՆԱՍԱյին Թուրքիան լաւագոյն երկիրներէն մէկն էր դիտելու համար խաւարումը, խրախնդումը աւելի մեծ էր: Եւ այդ պատճառաւ, ժողովուրդը անստորեան աւանդութեան մը կը դիմէ: Այսինքն պէտք է որ բնակիչները ամաններ կամ հրացաններ ժողվեն մեծ աղմուկ հանելու համար որպէսզի քշեն չար ոգիները որ արեւը կը յափշտակեն: Եւ 1997ին ալ լուսնի խաւարումի մը առթիւ աւանդութիւնը վերահաստատուած է Տիյարպէքիրի թաղերուն մէջ: Կրօնքն ալ իր դերը կը խաղայ: Թուրքիոյ թէ այլ մահմետական երկիրներու մէջ ինչպէս Իրան եւ Իրաք, կրօնապետներ կը շեշտեն որ խաւարումը առիթ մըն է աղօթելու համար: Շիի աղանդի Եգիպտոսներուն համար, որոնք յատուկ յարաբերութիւն կը պահեն արեւուն հետ, որու առջեւ հաւատացեալները տիւ եւ գիշեր կ'աղօթեն, խաւարումը հրացանի կրակոցներով պիտի ընդունուի:

Զանազան այլ միջոցներու ալ դիմած է Թուրքիա տօնելու համար խաւարումը: Օրինակ, Վիէննայի Սենֆոնիք նուագախումբը հրաւիրուած էր Մշակոյթի նախարարութեան կողմէ Օսմանեան պատմական քաղաքը՝ Ամասիա: Այս խաւարման առթիւ Թուրքիա 6000 զբօսաշրջիկներ կը սպասէր, բայց, միայն 2000 գացած էին:

Երուսաղէմ, Ս. քաղաք երրեակ կրօնի վրայ, խաւարման հանդէպ մօտեցումները կը տարբերին ըստ կրօնքներու: Մահմետական կողմը, խանութները փակ կը մընային եւ միւֆթին Թուցիկներ բաժնել տուած էր որու մէկ կողմը գիտա – բժշկական խրատներ կային, միւս կողմն ալ կրօնական թելադրութիւններ: Ըստ իրեն ամէն բան կրնար պատահիլ այդ օրը. – կուրութիւն, մորթի խլիրդ, երկրաշարժ կամ նոյնիսկ աշխարհի վերջը:

Հրեաները անհամբերութեամբ կը սպասէին: Ըստ Ռաբունիին խաւարումը բարեբեր նշան է հրեայ ժողովուրդին համար: Կարգ մը կաթողիկէներու համար, ինչպէս Երուսաղէմի Աստուածաբանական դպրոցի Նոր Կտակարանի փրոֆէսօր Փաոլօ Կառուլթիի, խաւարումը կրնայ դրական նշան մը ըլլալ, նշան որ նոր ժամանակը այլեւս բաժանուած չէ (լոյսի եւ խաւարի) այլ հաշտութեան:

Ռումանիոյ մէջ, ուր նաեւ լաւ վայր մըն էր խաւարումը դիտելու համար, նախապաշարումները, սատանայական ջերմը, վհուկներու նախատեսութիւնները ամբողջ երկիրը տակնուվրայ ըրած էին: Երեւումէն տարի առաջ մեռած վհուկը՝ Վօյքա «սատանայական հարսը» նախատեսած էր որ Հակաքրիստոս պիտի ժամանէ երբ «գիշերը իջնէ օր ցերեկով»:

Հունգարացիները լաւատես էին: Նախորդ խաւարումները բախտ բերած են երկրին:

Դեռ կար, անշուշտ, Փաքօ Ռապանը, որ մեկնաբանելով Նոսթրատամիւսի գուշակութիւնները, նախատեսած էր որ Օգոստոս 11, ժամը 11·22-ին Միր այեբանաւը պիտի ջախջախուէր Փարիզի եւ Ֆրանսայի ժեր նահանգին վրայ…:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ նոր վարչապետը երկու շաբաթէն պէտք է լուծէ Տաղստանի տագնապը որ բաւական մեծ փորձանք մըն է Ռուսաստանի համար: Օգոստոս 10-ին, տեղւոյն Շուրան (ինքնակոչ Մահմետական Ժողով) «Իսլամական Անկախ Հանրապետութիւն» մը հռչակեց եւ յայտարարեց թէ Ս. Պատերազմ պիտի մղէ: Այս կացութեան ի տես, նոր վարչապետը՝ Պուտին յայտարարեց թէ չեն փոխուիր Ներքին եւ Պաշտպանութեան նախարարները: Նախկին վարչապետը չէր վարանած ըսելու թէ Ռուսաստան կրնայ կորսնցնել Տաղստանը: Օգոստոս 11-ի լուրերու համաձայն, ռուսական ուժերը կրցած էին վերագրաւել երկու գիւղեր այն չորսերուն վրայ որոնք ապստամբներու ձեռքն անցած էին: Զոհեր կան: Ռուս սպայ մը սպաննուած է:

ԹՈՒՐՔ ՃԻՆՏԱՐՄԱ ՈՒԺԵՐ Մուշի ութ գիւղերէն 33 գիւղացիներ հսկողութեան տակ առած են, տուները խուզարկած ու բնակչութեան սպառնացած են, հրահանգելով պարպել իրենց գիւղերը եւ գաղթել: Որոշ գիւղերու բնակիչները սկսած են այլ վայրեր փոխադրուիլ:

ՔՈՍՈՎՈՅԻ մէջ կացութիւնը չի բարելաւուիր եւ Օգոստոս 10-ին Ֆրանսայի Պաշտպանութեան նախարարը՝ Ալէն Ռիշար Միթրովիցա գնաց վերջ տալու համար ֆրանսացի զինուորներուն եւ ալպանացի տարրերու բախումներուն: Նոյն օրուան մէջ, առանձին առանձին տեսնըւեցաւ ՈՒ· ՉԷ· ՔԱ·-ի ղեկավար՝ Թաչիի եւ չափաւոր ղեկավար՝ Ռուկովայի հետ: Նախապէս յայտարարած էր թէ «կը հասկնայ» Թաչիի խօսքերը երբ ան «զզուող» որակած էր ֆրանսացի զինուորները: Նախարարը փորձած է մեղմացնել մթնոլորտը, ընդունելով որ Թաչի իրաւունքն ունի քննադատելու ֆրանսական կառավարութիւնը: Մինչ այս է կացութիւնը Քոսովոյի մէջ, ամիս մը առաջ նշանակուած վարչական ղեկավարը՝ տոքթ. Պերնար Քուշնէր արձակուրդի գացած է Թրքական ծովափը: Նաեւ արձակուրդի գացած է ՔՖՈՐ-ի պետը՝ զօր. Ճէքսըն, բայց, այս մէկը նախընտրած է իր հայրենիքը երթալ՝ Մեծն-Բրիտանիա:

ՓԷՇԻՆԷ յաջողեցաւ իր բանակցութիւններուն մէջ եւ Օգոստոս 11-ին յայտնուեցաւ որ միացած են ֆրանսական (Փէշինէ), գանատական (Ալքան) եւ զուիցերական (Ալիւսիւիս) ճարտարարուեստական մեծ խմբակները ծնունդ տալով ալիւմինիոմի համաշխարհային թիւ մէկ խմբակին: Տնօրէնը պիտի ըլլայ Փէշինէի նախագահը՝ Ժան-Փիէր Ռոտիէ:

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԱՌԵՂԾՈՒԱԾ ՄԸ կրնայ վերջապէս լուսաբանուիլ շնորհիւ Ա.

ԷՕՃԱԼԱՆԻ ԿՈՉԸ ԹՈՒՐՔ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆ

ՓՔՔ-ի ղեկավար Ա. Էօճալան Օգոստոս 10-ին իր փաստաբաններուն միջոցով կոչ ուղղած է թուրք պետութեան որ զէնքերը վար դնելու իր կոչին համապատասխան քայլեր առնէ: Ան ըսած է. «եթէ պետութիւնը կ'ուզէ որ զէնքերը վար դրուին, ատոր պայմանները պէտք է ստեղծէ»: Ան աւելցուցած է որ ՓՔՔ-ի շարքերուն ուղղուած իր կոչը մարտավարական բան մը չէ, այլ իրենց նպատակն է գաղափարական, ծրագրային եւ կազմակերպչական լուրջ փոփոխութիւններով հասնիլ ժողովրդավար հանրապետութեան նպատակին:

Էօճալան դժգոհած է որ պետութեան մէջ զիրենք ընդունելու համար հարկաւոր օղակը գոյութիւն չունի, մինչդեռ իրենք կը փափաքին հաշտութիւն կնքել պետութեան հետ: Ան աւելցուցած է որ Թուրքիոյ մէջ խաղաղութեան ու հաշտութեան ընդդիմադիր մութ ուժեր կան որոնք բոլոր քայլերը կը խոչընդոտեն գրգռութիւններով ու զաւերով:

Քիւրտ ղեկավարը «պատմական պատասխանատուութիւն» որակած է իր կոչը շեշտելով որ Թուրքիոյ համար կենսական է խաղաղութիւնը. «այս հողերը օդէն, ջուրէն առաջ խաղաղութեան պէտք ունին: Իսկ առնիկա մեծ կամքի, համբերութեան եւ ըմբռնումի հարց է» ըսած է ան:

ՔՐՏԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ Ս. ՏԷՄԻՐԷԼԻ ՀԵՏ

Ս. Տէմիրէլ ընդունած է քրտական «Հատէփ» կուսակցութեան ներկայացուցիչները ու յորդորած որ վերջ տրուի եղբայրասպան կռիւներու եւ ցեղապաշտական կեցուածքները մէկդի ձգուին: Ան ըսած է որ Թուրքիոյ մէջ արդարութեան հաւասարութիւն կայ բոլոր քաղաքացիներուն համար եւ թէ օրէնքի յարգանքը բոլորին համար պարտաւորիչ է: Պատասխանելով քիւրտ ներկայացուցիչներուն կողմէ հարաւ – արեւելեան շրջաններու մէջ ներդրումներու պահանջին, Թուրքիոյ հանրապետութեան նախագահը թուած է յառաջիկայ ծրագիրները. անոնք կը վերաբերին ամբարտակներու, գործատուներու շինութեան, օդային կայքի, ըմպելի ջուրի, բնակարաններու, բարձրագոյն ուսման հաստատութիւններու եւ այլ մարզերու:

Տէ. էն.-ի բաղդատական քննութեան մը: Արդարեւ, քանի մը շաբաթէն, եթէ Սէն-Տընիի Ֆրանսայի Մեմորիալը (Փարիզ 17-րդ թաղամաս) յաջողի հարկ եղած գումարները գտնել, Լուվէնի համալսարանէն փրոֆ. Ժան-Ժագ Գասիման մէկ խորանարդ սանթիմեթր պիտի պոկէ Լուտովիկոս ԺԷ.-ի չորցած սրտէն եւ բաղդատէ Մարի-Անթուանէթի ընտանիքէն կատարուած վերլուծումներու հետ: Այս քննութիւնը թոյլ պիտի տայ հաստատել ի վերջոյ թէ Թամփլի բանտը մեռած տղեկը (1795 Յունիս 8-ին) Լուտովիկոս ԺԷ.-ի տղա՞ն էր թէ ոչ: Այս պարագային Նօնտորֆի կողմնակիցներուն համոզումները կ'անհետանան վերջնապէս: Ծանօթ է որ 1845-ին Տելֆ (Հոլանտա) մեռած Նօնտորֆի համար կ'ըսուէր թէ Ֆրանսայի գլխատուած թագաւորին զաւակն էր, մինչ շատ աւելի հաւանական է որ բանտը, թոքախտէ մեռած պատանին է Լուտովիկոս ԺԷ.ը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՓԱՅԼՈՒՆ ՈՒ ՏԺԳՈՅՆ ՅԻՍՆԵԱԿԸ

Երեւանի «Ազգ»ը որոշած է ամէն ամիս երկրին ամէնէն «ազդեցիկ» 50 դէմքերուն մասին վարկացուցակ մը կազմել ու հրատարակել: Անմիջապէս պէտք է նշել որ «ազդեցիկ»ը հոս միմիայն դրական իմաստով չէ գործածուած. Թերթին խմբագիրներէն Նարինէ Դիլբարեանի (Յուլիս 22) գրութեան մէջ ան կը նշանակէ հանրութեան միտքը աւելի զբաղեցնող, կամ հանրային կարծիքին մէջ ամէնէն աւելի ներկայութիւն ունեցող, առանց ժողովրդականութեան կամ համակրանքի նախապայմանին: Այսինքն, ցուցակին անունները տրուած են իրենց դրական ու նաեւ ժխտական արժեւորումներով:

Նախաձեռնութիւնը հետաքրքրական է անով որ կը տարբերի հարցախոյզներու սովորական պատկերէն ուր արժեւորումները կ'ըլլան միայն դրականին առինձնաւորումով: Իսկ այդ պարագային յետին չարքերու վրայ տեղ գրաւողներու համար անպայման չէր զօրեր «ազդեցիկ» ներկայութեան վարկածը: Մինչդեռ հոս կայ երկու ուղղութեամբ գործող արժեւորումի ձեւ մը որուն միջինը ամէնէն աւելի տեղ ունեցող 50 անուններու յայտնաբերումն է:

Իրականացնելու համար այս նպատակը, նկատի առնուած է լրատուներու մեկնաբաններէ, ընկերաբաններէ կազմուած խումբ մը որուն ներկայացուած են տասը չափանիշներ, ամէն մէկը կէս կէտ արժէքով: Փորձագէտներու այս խումբին առաջարկուած է գործիչները արժեւորել իրենց ունեցած ազդեցութեան դրական կամ բացասական բնոյթով:

Կիրարկուած չափանիշները հետեւեալներն են. ա) քաղաքական կառոյցներու մէջ գործօն յենարանի գոյութիւն, բ) պետական մարմիններու գործունէութեան ուղղութիւն տալու կարողութիւն, գ) արտաքին աշխարհի մէջ ազդեցիկ շրջապատ, դ) քարոյին քաղաքականութեան մէջ նկատի առնուելու կարողութիւն, ե) տընտեսական քաղաքականութեան վրայ ազդեցութեան դաշտ, զ) հանրային կազմակերպութիւններու հետ կապեր, է) լրատուներու վրայ ազդեցութիւն ունենալու աստիճան, սեփական լրատուներու պարագայ, ը) հանրածանօթ ըլլալու հանգամանք, թ) հանրային – քաղաքական հրապարակային գործողութիւններու ձեռնհասութիւն, ժ) անձնական հմայք:

Յուլիս 7 – 20-ի միջեւ կատարուած առաջին հարցախոյզին արդիւնքները ամփոփուած են թերթին նոյն թիւին մէջ հրատարակուած ցուցակով մը որ կը կրէ «Հերոսներ եւ հակահերոսներ» խորագիրը: Հոն առաջին ուշադրութիւնը գրաւողը այն է որ նախկին իշխանութեան գլխաւոր դէմքերը ու անոնց մօտ շրջանակին պատկանողներ ամէնէն ժխտական արժեւորումները տացողներն են: Խումբը կը գլխաւորէ Վ. Սիրադեղեան (–3,5 կէտ), Լ. Տէր – Պետրոսեան (–2,5 կէտ) եւ Բ. Արարքցեան (–1 կէտ) երրեակը, որոնց կը հետեւին Հ. Բագրատեան (–1), Դ. Շահնազարեան (–0,5 կէտ): Իսկ ցանկը առաւելագոյն դրական կէտերով կը գլխաւորեն վարչապետ Վ. Սարգսեան (5 կէտ), նախագահ Ռ. Քոչարեան եւ Ազգային Ժողովի նախագահ Կ. Դեմիրճեան (չորսական կէտ): Դրական կէտերով առաջնային դիրքերու վրայ են նաեւ, ազգային ապահովութեան նախարար Ս. Սարգսեան (3 կէտ), Ներքին նախարար Ս. Աբրահամեան (2,5 կէտ), կեդրոնական դրամատան նախագահ Տ. Սարգսեան (2 կէտ): Երկրորդ չարքի մը վրայ անոնց հետեւող ծանօթ անուններ են նախկին վարչապետ, ներկայի Տնտեսութեան նախարար Ա. Դարբինեան (1,5 կէտ), Համայնավար կուսակցութեան ղեկավար Ս. Բադալեան (1,5 կէտ), Արցախի առաջնորդ Պարգեւ Արք. Մարտիրոսեան, Ազգային Ժողովի փոխ – նախագահ եւ կամուրջականներու Միութեան նախագահ Ա. Բաղէեան, Արտաքին Գործերու նախարար Վ. Օսկանեան, ԱԺՄ–ի նախագահ Վ. Մանուկեան (մէկական կէտ):

Պէտք չէ կարծել որ ներկայի իշխանութեան դէմքերուն մէջ չկան ժխտական արժեւորում տացողներ: Երկուական կէտով այդ չարքին կը պատկանին կառավարութեան աշխատակազմի ղեկավար – նախարար Շ. Գարամանուկեան, զինուորական դատախազ Գ. Ջհանգիրեան, նաեւ ԼՂՀ Պաշտպանութեան նախկին նախարար Ս. Բաբայեան: Ժխտական կէտեր ունին Ռ. Քոչարեանի մօտ գործակից, նախագահի աշխատակազմի ղեկավար ու Ապահովութեան խորհուրդի քարտուղար Ա. Յարութիւնեան, Ուժանիւթի նախարար Դ. Զադոյեան, Պետական եկամուտներու նախարար Ս. Այվազեան (–1,5–ական): Երկրորդ կրօնաւորն ալ որ մաս կազմած է 50 անուններու այս ցուցակին, նոյնպէս ունի ժխտական արժեւորում (–1). ան Արարատեան Թեմի առաջնորդ Գարեգին Արք. Ներսիսեանն է. գլխաւոր թեկնածուներէն նկատուած Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ 132-րդ կաթողիկոսութեան: Նոյն ժխտական արժեւորումը տրուած է գլխաւոր դատախազ Ա. Յովսէփեանին ալ:

Քաղաքական մարզի անուններէն դրական նուազագոյնը (կէս կէտ) ստացած են Ազգային Ժողովի պետաիրաւական յանձնաժողովի նախագահ Ե. Բախշեան, ՀՅԴ Գերագոյն մարմնի ներկայացուցիչ եւ Ազգային Ժողովի պաշտպանութեան հարցերու յանձնաժողովի նախագահ Վ. Յովհաննիսեան, ԱԺՄ–էն երեսփոխան Ա. Սադոյեան, Արդարադատութեան նախարար Դ. Յարութիւնեան, ՍԻՄ–ի նախագահ, երեսփոխան Հ. Խաչատրեան, Խորհրդարանի «Իրաւունք եւ միաբանութիւն» խմբակցութեան ղեկավար Ա. Գեղամեան, ընկերային հարցերու յանձնաժողովի նախագահ, Համայնավար կուսակցութենէն Գ. Թադեւոսեան, տնտեսական հարցերու յանձնաժողովի նախագահ Վ. Խաչատրեան, տարածքային կառավարման նախարար Խ. Յարութիւնեան, ԻՄ–ի նախագահ Պ. Հայրիկեան, կրթութեան, մշակոյթի հարցերու յանձնաժողովի նախագահ Շ. Քոչարեան (ԱԺՄ):

Ցանկը ունի չորս – հինգ անուններ ալ որոնք կը պատկանին գործատէրերու շրջանակին: Անոնցմէ երկուքը նաեւ քաղաքական դէմք են. հանրածանօթ «ՍԻԼ կրուփ» ընկերութեան նախագահ Խ. Սուքիասեանը եւ Աւանի Թաղապետ եւ «Կրանտ Թապէքօ»ի եւ «Հայծխախոտ»ի մեծ բաժնետէր Ռ. Հայրապետեան: Առաջինը ստացած է 1,5 կէտ, երկրորդը՝ կէս: Այս խմբակին մէջ դրական արժեւորումի (2,5 կէտ) գլխաւոր տեղը կը գրաւէ Ս. Գէորգեան որ ընկերութեան նախագահ է, ելեկտրոնային լրատուներու մեծ բաժնետէր եւ Վանաձորի քիմիական համալիրին սեփականատէր: Իսկ գործի աշխարհէն ժխտական (–1,5) կէտի տէր անունն է «Կոտայք»ի բաժնետէր Գ. Ծառուկեան:

Ինչպէս կը նշմարուի, Հայաստանի հանրային կարծիքին տիրող չերտը քաղաքականն է, հակառակ ցանկին մէջ գործի աշխարհէն քանի մը անուններու ներկայութեան: Երկու հակադիր բեւեռներով, մեծագոյն տարբերակումն ալ կը պատկանի քաղաքական ոլորտին, դրական առաւելագոյն (5) կէտերը խմբած Վարչապետ Վ. Սարգսեանի եւ ժխտականներու մրցանիշին (–3,59 տէր Վ. Սիրադեղեանի միջեւ:

Հետաքրքրական նախաձեռնութիւն մըն է «Ազգ»ի սկսածը: Կերպով մը ընկերային ու քաղաքական բարկերակը քննել կը նշանակէ ամսէ ամիս: Եթէ կարելի ըլլայ աւելի պարզացուած ձեւով մը, նմոյշ խումբերու հիմով, ուղղակի ժողովրդական հարցախոյզ մըն ալ միացնել փորձագէտներու արժեւորումին, «մեծ»երու արժեւորումին լման պատկեր մը ձեռք կը ձգուի. բան մը որ առիթ կուտայ փոփոխութիւններու ընկալումը նշմարելու եւ ընթացքներ հետազօտելու:

Արդեօք հետաքրքրող կը դառնու՞ գիտնալու թէ յիսնեակին յատկապէս ժխտական կէտերու տէրերը անտարբերութեա՞ն ինչպիսի՛ աստիճանաչափով մը կը վերաբերին նման նախաձեռնութիւններու...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

«ՏԷՐԸ ԳՏԱԾ ՇՈՒՆԻ ՊԷՍ...»

ԵՐՈՒԱՆԴ ԿՈՊԵԼԵԱՆ

Ամէն անգամ որ երեկոյեան ժամերուն կ'անցնիմ Պալըքփազարի այդ փողոցէն, անպայման պահ մը կանգ կ'առնեմ քաղիրթավաճառի խանութին առջեւ ու մեծ հետաքրքրութեամբ կը դիտեմ այն հաւատարիմ ու պարտաճանաչ շունը, որ ուշադիր կը հսկէ փուէն նոր հանուած ոչխարի խորոված գլուխներուն, որոնք ափսէի մը մէջ դրուած են դուրսը՝ թէ՛ իրենց բուրմունքով անցորդներուն ախորժակը գրգռելու եւ թէ՛ նոր յաճախորդներուն սպասարկուելու պատրաստ վիճակի մը բերուելու համար:

Արդէն օրուան այդ ժամերուն խճողուած փողոցին մէջ մէկդի քաշուած, կենդանին մեծ լրջութեամբ կը հսկէ խորոված տաք գլուխներուն, նաեւ դունչն ու մուռթը այնպէս մը դարձուցած անոնց կողմը, որ օգտուի գլխիչ բուրումէն, վստահ ըլլալով որ երբ ատենը գալու ըլլայ՝ ինքն ալ իր արդար վարձքն ու բաժինը պիտի ստանայ անկէ, իր տիրոջմէն:

Շատ լուրջ է կենդանին հող իր ստանձնած պարտականութեան նկատմամբ եւ չարունակ ակռաները ցոյց կուտայ ըսպառնական բոլոր միւս շուներուն ու կատուներուն: Սակայն,, ես վստահ եմ որ ո՛չ ոք իմ ունեցած մտածումներուս վրայ հիմնուելով մտածած է այդ մասին, անդրադառնալով մօտ քառասուն տարի առաջ պատահած դէպքի մը, որ կենսական անկիւնադարձներէն մէկը կազմած է կեանքիս:

Պէյրութէն եկած էի Իսթանպուլ, վերջին անգամ մը եւս տեսնելու համար իմ ծննդավայրս, անկէ վերջ անցնելու համար Եւրոպա, հոն բախտս փորձելու եւ անգամ մըն ալ չվերադառնալու որոշմամբ, քանի ամուսնացած ու զաւակներու տէր եղած էի եւ պէտք էր վերջ տայի արկածախնդիր կեանքին: Եւրոպայի մէջ գործի պիտի մտնէի տեղ մը, ինչպէս կը գրէին բազմաթիւ հին ծանօթներ ու բարեկամներ յատկապէս Գերմանիայէն ու Ֆրանսայէն, յիշեցնելով որ... «գիրն ու գրականութիւնը Սփիւռքի մէջ փոր չէին կշտացներ»:

Պատահեցաւ սակայն, որ միջոց մը եւս մնամ Իսթանպուլի մէջ: Մինչ այդ, իբրեւ ասպարէզով լրագրող, առժամեայ կերպով կը պաշտօնավարէի թերթի մը մէջ, ուր չարունակ վէճն ու կռիւը անպակաս էին, որովհետեւ միշտ հետամուտ էի նորին, կատարեալին, ամէն օր աւելի գերազանցին: Ամէն անգամ որ վէճ մը կը ծագէր իմ եւ պաշտօնակիցներուս միջեւ, դիտել կուտայի որ մօտ ատենէն պիտի ազատէի իրենցմէ եւ գրպանս պիտի լեցուէր Ֆրանքներով ու մարքերով, փոխանակ «ասոր _ անոր բերնին հոտը մտիկ ընելու» չարունակ: Բայց չուտով կ'աւելցնէի, որ եթէ գործս այդքան չսիրէի, օր մը անգամ չէի կենար ու չատոնց դացած կ'ըլլայի: Ահա այդ տաք վիճաբանութիւններէն մէկուն ընթացքին էր, որ ընկերս տարօրինակ նմանութիւն մը բըռւանպատեհօրէն. – «Որովհետեւ, բռա, դուն տէրը գտած շունի մը պէս եղած ես հոս...»:

Նման արտայայտութիւն մը, մանաւանդ նման ձգտեալ պայմաններու տակ, պէտք էր դուռ բանար աւելի տաք վէճերու եւ նոյնիսկ կռիւի: Բայց տարօրինակ բան մը պատահեցաւ: Ընկերոջս հետ չկռուեցայ: Նոյնիսկ սկսուած վէճը չշարունակեցի: Յաջորդող օրերուն երկար մտածեցի անոր ըսածին վրայ եւ վերջապէս որոշեցի չպատասխանել Գերմանիայէն ու Ֆրանսայէն գալիք նամակներուն ու մնալ խմբագիր:

Ահա թէ ինչո՛ւ տակաւին խմբագիր կը մնամ՝ առաջին տարիներուն չափ խանդավառ եւ ինչե՛ր կը մտածեմ ես իմ վըրայ խնդալով, ամէն անգամ որ կ'անցնիմ Պալըքփազարէն ու կը տեսնեմ... խորոված գլուխներուն ուշադիր հսկող այդ շունը:

«Ակօս»

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ՏԻԳՐԱՆ ՍԱՐԱՖԵԱՆԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

Փասատինայի Հ. Մ. Մ. «Կարօ Սողոմոնեան» հանդիսասրահին մէջ, Յուլիս 30-ին նշուած է Հ. Մ. Մ.-ի Կեդր. Վարչութեան ատենապետ Տիգրան Սարաֆեանի մարզական, հանրային, քաղաքական եւ կուսակցական գործունէութեան 50-ամեայ յոբելեանը, կազմակերպութեամբ Հ. Մ. Մ.-ի Շրջ. վարչութեան եւ վեթերաններու Մարմնին: Բացումը կատարած է Վարդան Քէօրօղլեան: Յայտագիրը վարած է Յարութ Տէր – Դաւիթեան: Բանախօսած են Յովհաննէս Հաննէսեան եւ Գաբրիէլ Մոլոյեան, շեշտելով մեծարեալին մարզական, քաղաքական եւ ազգային ղեկավարի բոլորանուէր ծառայութիւնները եւ 1940–ական թուականներէն սկսեալ՝ Հալէպէն մինչեւ Պէյրութ, անոր ունեցած արժանիքները իբրեւ սկաուտական խմբապետ, վարչական անդամ, հանրային դէմք, կուսակցական ղեկավար: Գնահատանքի եւ երախտիքի խօսք արտասանած են Կարպիս Պալըքճեան, Խօժէնի Պետրոսեան և մեծարեալին զաւակը՝ տոքթոր Համբիկ Սարաֆեան: Ցանուն Սահակեան վարժարանի շրջանաւարտից միութեան՝ մեծարեալին կրծքանշան մը նուիրած է Յակոբ Ջիլինկիրեան, իսկ յանուն Հ. Մ. Մ.-ի վեթերաններուն՝ Յովսէփ Աստուրեան, յուշատախտակ մը յանձնած է մեծարեալին: Հայաստանի աւագ հիւպատոս Արմէն Մելքոնեան շնորհաւորելէ ետք Տիգրան Սարաֆեանը, յատուկ գնահատագիր մը յանձնած է անոր: Գնահատանքի խօսք արտասանած է առաջնորդ Վաչէ Արք. Յովսէփեան: Գեղարուեստական յայտագրի աւարտին շնորհակալութեան խօսքով հանդէս եկած է մեծարեալը:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆԻ ՏՆՕՐԷՆՈՒՀԻԻՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ԼՈՍ _ ԱՆՃԸԼԸՍ

Պոլսահայ Միութեան Կեդրոնականի Սանուց Յանձնախումբի հրաւէրով, Յուլիս 17-ին Լոս – Անճըլըս ժամանած է Կեդրոնական վարժարանի տնօրէնուհի Օր. Սիլվա Գույումճեան: Լոս – Անճըլըս իր կեցութեան ընթացքին Օր. Գույումճեան այցելած է հայկական վարժարաններ, պըպտումներ կատարած դաստիարակութեան եւ դաստիարակութեան մարզերու մէջ եւ հանդիպումներ ունեցած է տնօրէններու հետ: Յուլիս 24-ին տեղի ունեցած է պաշտօնական ճաշ մը, ի պատիւ տնօրէնուհիին: Բացումը կատարած է հանդիսավար Յակոբ Ծերունեան: Ցուցադրուած է 47 տարի առաջ պատրաստուած սեւ _ ճերմակ ժապաւէն մը, որ ներկայացուցած է Կեդրոնականի պատմութիւնն ու առօրեայ կեանքը: Խօսք առած են Ֆէրիւզիւղի Մէրամեթճեան վարժարանի տնօրէնուհի Տիկին Արփի Մանուկեան եւ Կեդրոնականի նախկին ուսուցիչներէն Ասատուր Ջիլինկիրեան: Սրտի խօսքով հանդէս եկած է Միութեան ատենապետ տոքթոր Վահրամ Պիրիճիկ, վեր առնելով Օր. Գույումճեանի 19 տարիներու վաստակը եւ անոր դրական աշխատանքը, որն է Յակոբ Մնձուրիի գործերու թրքերէնի թարգմանութիւնը: Խօսք առնելով Կեդրոնականի տնօրէնուհին, ի մէջ այլոց ըսած է. «Ես այս պատիւը եւ գնահատանքը կը բաժնեմ նախ վարժարանի հիմնադիր Ներսէս Պատրիարք Վարժապետեանէն սկսեալ տնօրէններուն, այսօրանցեալի բոլոր ուսուցիչներուն, այսօրուան իմ գործակիցներուս, Պոլսոյ հայկական բոլոր վարժարաններու ուսուցիչներուն հետ: Պատիւը ոչ թէ միայն ինծի, այլ բոլորին կը պատկանի. ես միայն բախտաւոր մէկն եմ որ այսօր հոս կը գտնուիմ»: Ապա, Օր. Գույումճեան բացատրութիւններ տուած է Կեդրոնականի մակեանքին եւ ապագայ ծրագիրներու մասին: Դրուատանքի խօսքեր արտասանած են նաեւ «Նոր Կեանք»ի խմբագիր Գրի-

գոր Շէնեան եւ «Արմինեըն Օպզըրվըր» թերթի խմբագիր Օշին Քէշիշեան :

ԹԻՒՖԷՆՔԵԱՆ ԵՒ ՇԻՐՎԱՆԵԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐՈՒ ՅԱՏԿԱՑՈՒՄՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ԴՊՐՈՑԱՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ԾՐԱԳՐԻՆ

Հայ Կրթական Հիմնարկութեան անդամներ Տէր եւ Տիկին Ռալֆ եւ Սավի Թիւֆէնքեան 155 հազար տոլար նուիրած են Սանփանակերտի թիւ 3 դպրոցի վերանորոգութեան համար, ի յիշատակ իրենց վաղամեռիկ զաւկին՝ Ռիչըրտ Թիւֆէնքեանի : Տէր եւ Տիկին Ճակոբ եւ Մինա Շիրվանեան 100 հազար տոլար յատկացուցած են Սանփանակերտի թիւ 4 դըպրոցի վերանորոգման : Բացի այս նուիրատուութիւններէն, Թիւֆէնքեան եւ Շիրվանեան ընտանիքները խւրաքանչիւրը 12.500 տոլար նուիրած են Գորիսի շըրջանին մէջ շէնքի մը վերակառուցման, որ ուսուցչանոց պիտի ըլլայ :

2000 թուականին Հայ Կրթական Հիմնարկութիւնը պիտի տօնէ իր հիմնադրութեան 50-ամեակը եւ այս առիթով վարչութիւնը որոշած է մինչեւ այդ թուականը Հայաստանի սահմանային գիւղերուն եւ Արցախի մէջ վերանորոգել 50 դպրոցներ : Վերջերս վարչութեան անդամները այցելած են Հայաստան եւ Արցախ, ականատես եղած դպրոցներու վիճակին եւ որոշած են անմիջապէս 100 հազար տոլար տրամադրել Լոռիի շրջանին մէջ 7 դպրոցներ, իսկ Արցախի մէջ 5 դըպրոցներ վերանորոգելու համար :

ԼԻԼԻԹ ՊԻՊՈՅԵԱՆԻ ՀՐԱԺԵՇՏԻ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Կլէնտէյլի «Վէրտիւկօ Հիլզ» սրահին մէջ, Յուլիս 28-ին, տեղի ունեցած է երգչուհի - կիթառահարուհի Լիլիթ Պիպոյեանի հրաժեշտի երեկոյթը : Արուեստագիտուհին մերթ կիթառի, մերթ ալ դաշնակի իր ընկերակցութեամբ մեկնաբանած է Կոմիտասի, Ա. Տիգրանեանի, Համբարձում Պէրպէրեանի երգերէն : Գրիգոր Օգարեան մէջընդմէջ արտասանած է բանաստեղծութիւններ Պարոյր Սեւակէն, Համօ Սահեանէն, Նահապետ Քուչակէն եւ Վահան Տէրեանէն : Արուեստագիտուհին Օգոստոս 1-ին վերադարձած է Հայաստան :

ԼՐԱՏՈՒ

ՓՈԽԱՆ ՏՈՄՍԻ

ՅԱՐԳԵԼԻ ԲԱՑԱՌՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՄ ՀԱՅԱՑԱԾ ՖՐԱՆՍԱՑԻՆ

Ֆրանսական հանրապետութեան պաշտօնաթերթը («Ժուռնալ Օֆիսիէլ») կը թղթատեմ :

Հոն են նախագահէն, վարչապետէն ու տարբեր նախարարութիւններէ արձանագրուած որոշումներ, հրամանագրեր, ինչպէս նաեւ Ազգային Ժողովի եւ Ծերակոյտի նիստերուն օրակարգերը : Հոն կան նաեւ հետաքրքրական էջեր ֆրանսահըպատակութիւն ստացած նոր քաղաքացիներուն ուր, քանի մը Հայերու կողքին կը հանդիպինք հարիւրաւոր Թուրքերու... Բայց նչենք մեզի համար ուրիշ գրաւիչ բաժին մը. անուններու փոփոխութեան ցանկերը : Այսպէս «Լապիթ»ի, «Պոռտէլ»ի, «Բոնաս»ի կամ «Սալոփ»ի կողքին կը կարդանք այն Հայերուն անունները որոնք ուզած են, վերջնականապէս գիծ մը քաշել իրենց ծագումին վըրայ. այսպէս Գայթանճեան դարձած է Ալլոռ, Զարֆճեանը՝ Շամփիոն, Գարամունեանը՝ Մուրէ, Զաքմաքը՝ Փիէռ, իսկ Ֆերահեանը՝ Ֆերա : Երբեմն հազուադէպօրէն կը պատահի որ Թրքահնչիւն անուններ հայացուին. օրինակի համար Կիւլօղլուն վերածուած է Փանոյեանի, Վանլիօղլուն՝ Վանլեանի կամ Էգկիւլիօղլուն՝ Էգկիւլեանի : Բայց ընդհանրապէս, երբ Թրքահպատակ Հայեր ստանան իրենց ֆրանսահպատակութիւնը, պետական մարմինները անոնց կ՚առաջարկեն զուտ ֆրանսական անուններ ինչպէս՝ «Պիչաքճը»ն որ կը վերածուի Փիքարի կամ «Տօղրամաճի»ն՝ «Մէօնիէ»ի :

Այս տխուր երեւոյթին առջեւ, ուրախալի լուր մը. մի ոմն՝ Ժան Պաքամ, ծնած Լիոն 1972-ին, անունը փոխեր ու վերածեր է «Պաքամեան»ի : Յարգելի բացառութի՞ւն մը թէ ֆրանսացիի մը պարզ փափաքը իր անունին տալու աւելի քաղցրահնչիւն հնչւ մը :

ՀՐԱՅՐ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ԼՈՒՂՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ծովու եղանակը արդէն իսկ բացուած է շատերուն համար : Լողը անմնման մարզանք մըն է թէ՛ փոքրերուն եւ թէ մեծերուն համար, բայց դժբախտաբար անիկա ամէն ամառ մեծ թիւով զոհեր կը խլէ՝ ոմանց անզգուշութեան կամ անխոհեմութեան պատճառով :

Վիճակագրութիւնները ցոյց կուտան, թէ խեղդուողներուն 50 առ հարիւրը պատանիներ են : Երբեմն մահացու այս արկածներուն առաջքը կարելի է առնել, եթէ լուղորդները զգուշաւոր ըլլան :

ՋՈՒՐԻՆ ՄԷՋ ՄԱՐՄԻՆԸ ԱՐԱԳ ԿԸ ՊԱՂԻ

Մասնագէտներու կարծիքով, խեղդամահներէն շատերուն զգացած յանկարծակի յոգնութեան կամ տկարութեան պատճառը պաղն է : Պաղի հակազդեցութեան ենթակայ են անոնք, որոնք զգայուն են, սակայն նոյն վտանգին ենթակայ են նաեւ անոնք, որոնք չեն ազդուիր պաղէն :

Ծանօթ է, որ մարդկային մարմինը ունի ջերմային ներդաշնաւորման կեդրոն մը, ուղեղին մէջ : Այդ կեդրոնը, ըստ յարմարութեան եւ կարիքին, կը կանոնաւորէ երակներուն բացուածքը : Այսպէս, երբ մէկը պաղ ջուրին մէջ մտնէ, երակները կը կծկուին եւ մորթը կը ժգունի : Նոյն ատեն չնչառութիւնը աւելի կ՚արագանայ եւ կարճ հեւքերու կը փոխուի. արիւնը կը խուժէ դէպի խորունկ երակային անօթները : Յետոյ մակերեսային երակները կ՚ընդլայնին, տաքութեան եւ գոհունակութեան զգայնութիւն մը տալով անոր :

Կարգ մը պարագաներու ջերմային ներդաշնաւորման կեդրոնը բաւարար չափով չի կատարեր իր դերը : Այսպէս, մանուկներն ու պատանիները աւելի զգայուն են պաղին հանդէպ, քան չափահասները, որովհետեւ մանուկներուն յիշեալ կեդրոնը տակաւին լաւ չէ զարգացած : Իսկ մարսողութեան շրջանին ամէն մարդու այդ կեդրոնը նուազ լաւ կ՚աշխատի, ինչ որ տեղի կուտայ արեան խռնումին ստամոքսին շուրջ :

Երբեմն վախը առանձինն բաւական է խափաներու ներդաշնաւորման կեդրոնի գործունէութիւնը : Վերջապէս, մկանային յոգնութիւնը, որուն կ՚ենթարկուին բոլոր լաւ լուղորդները, կը նուազեցնէ մարմնին պաշտպանողական կարողութիւնը :

Գինեմոլները, թիրոիտի պակաս ունեցողները նոյնպէս կը կորսնցնեն ցուրտի դէմ պայքարելու իրենց բնական կարողութիւնը :

Կարելի՞ է նախատեսել անձի մը զգայնութեան հակազդեցութիւնը պաղ ջուրին մէջ : Ահաւասիկ՝ քանի մը ախտանշաններ, որոնք վտանգ կը սպառնան մորթի քերուըտուք՝ ջուրէն ելլելէն ետք, ցաւ կամ մկանային պրկումներ, գլխացաւ, գլխու պտոյտ, յոգնութիւն, դող, պղտոր նայուածք, ուշաթափութիւն եւ այլն... Այս ազդանշանները պէտք է զգուշութիւն պարտադրեն լողալու պարագային :

ՕԳՏԱԿԱՐ ԹԵԼԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

Լողի արկածները կարելի է կարեւոր տոկոսով մը նուազեցնել, եթէ հետեւինք որոշ նախազգուշութիւններու.

_ Չլողալ ճաշէն անմիջապէս ետք. այլ՝ առնուազն 2 - 3 ժամ ետք :

\- Չլողալ ֆիզիքական մեծ ճիգէ մը ետք, որ կրնայ պակսեցնել մարմնին դիմադրական ուժը ցուրտին դէմ :

\- Չլողալ, եթէ երկար ատեն արեւին տակ մնացած էք, որպէսզի ջերմութեան մեծ տարբերութիւններու չենթարկէք դուք ձեզ :

_ Լողալէ առաջ եւ ետք շատ պաղ ըմպելիներէ խուսափիլ :

_ Մի՛ մտնէք 20 աստիճանէն վար ջուրի մէջ, եթէ լեարդի գործունէութեան խանգարում, սրտի տկարութիւն, արեան շըրջանառութեան դժուարութիւններ կամ թոքային հարցեր ունիք :

\- Եթէ ջուրը պաղ է, 10 վայրկեանէն աւելի մի՛ մնաք ջուրին մէջ :

\- Աստիճանաբար մտէք ջուրին մէջ, մաս առ մաս վարժեցնելով ձեր մարմինը ջուրի բարեխառնութեան :

\- Եթէ վարժ լուղորդ չէք, երբեք առանձին մի՛ լողաք եւ շատ խորերը մի՛ երթաք :

Խեղդուիլը եւ ելեկտրահարութիւնը նոյն ձեւով տեղի կ՚ունենան, այսինքն սրտի զարկերու դադրումով :

Երկու տեսակ խեղդամահներ կան. «կապոյտ» խեղդամահները, որոնց դէմքը կապոյտ կը կտրի, շնչառութեան պակասի պատճառով. կան նաեւ «ճերմակ» խեղդամահները, որոնք կը մահանան ուշաթափութեամբ :

«Ազդակ»

ՀԱՅ ՏԻԵԶԵՓՈՐԱՆ (ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

\- 1924 - 1925 -

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԲ.

_ Իմ պատմութիւնս շատ երկար է, - սկսաւ Թօմի, _ ես բուն Աֆիոն Գարահիսարցի եմ, բայց հազիւ 17 տարեկան հասակիս գացած եմ Ամերիկա եւ տարիի չափ մնացած եմ հոն...

\- Ուրեմն ամերիկեան քաղաքացի ես, - ընդմիջեց Շաւարշ :

\- Բնականաբար, _ պատասխանեց Թօմի :

_ Հոն ինչո՞վ կը զբաղէիք, - հարցուց Բարսեղ աղա :

\- Նախ կօշկակարի փաբրիք մը մտայ, յետոյ ես իմ հաշուոյս խանութ բացի, ետքը ճաշարան մը բացի, բաւական առաջ տանելէ ետքը ուրիշի մը ծախեցի եւ օթօմօպիլի շէօֆէօր եղայ... բայց ես իմ անձնական օթօմօպիլս ունէի ու լաւ դրամ կը շահէի Նիւ _ Եորքի մէջ :

\- Այն ատեն հոս ի՞նչ բան ունիս, - հարցուց Բարսեղ աղա :

\- Ձեմ գիտեր, - պատասխանեց Թօմի խնդալով, _ ձեր գրկած ճառախօսներուն հարցուցէք :

\- Ի՞նչ ճառախօս, _ ըսաւ Բարսեղ աղա զարմացած :

\- Անուններ տալու պէտք չկայ, _ շարունակեց երիտասարդը, - պատերազմի շրջանին եկան մեզի քարոզեցին, միթինկներ գումարեցին, ճառեր խօսեցան, «կամաւոր գրուեցէք, որ հայրենիքը փրկէք» ըսին, հայկական պարեր, հայկական երգեր երգեցին, վերջապէս մեզի գլխէ հանեցին... մենք ալ բան _ գործ ձգեցինք, ունեցած դրամնիս գրպաննիս դրինք, կամաւոր արձանագրուեցանք ու ճամբայ ելանք..

_ Մարդիկը ձեզ բռնի չեն բերեր, համոզեր են, - դիտել տուաւ Բարսեղ աղա, - իրաւունք չունիք զանոնք յանցաւոր ցոյց տալու :

_ Յանցաւոր ցոյց չեմ տար, խօղութիւնը կ՚ըսեմ կոր..., մեզի ըսին, որ կամաւորները ազատ զինուորներ պիտի ըլլան, իրենց դէմ խստութիւն ցոյց պիտի չտրուի եւ ուզած ատեննին պիտի կրնան զինուորական ծառայութիւնը թողուլ :

_ Ես զինուորական բաներէ շատ չեմ հասկնար, բայց այդ տեսակ զինուորութիւն չեմ կրնար ըմբռնել, - դիտել տուաւ Բարսեղ աղա, _ ինչ որ է, պատմութիւնդ շարունակէ :

_ Մենք քանի մը ընկերներ էինք, ամէնքս ալ գործի տէր, մանաւանդ այդ պատերազմին միջոցին շնորհքով դրամ կը շահէինք... գործերնիս թողուցինք, մեր խնայողութիւնները գրպաննիս դրինք... ես իմ հաշուոյս հազար տոլարէ աւելի դըրամ ունէի... ու ճամբայ ելանք :

_ Խենթութիւն ըրեր էք, - դիտել տըւաւ Շաւարշ :

\- Այն ատեն խենթութիւն չէր նկատուեր այդ բանը, _ պատասխանեց Թօմի, - մեզի պէս հազարաւորներ կային, այնպէս որ ստիպուած էինք օրերով շոգենաւի բըպասել ճամբայ ելլալու համար... վերջապէս ելանք ... սարսափելի փոթորիկներ կրելէ ետքը մօտեցանք Ֆրանսայի, եւ ահա գերմանական ընդծովեայ մը ելաւ մեր դէմ ու մեր շոգենաւը ընկղմեց, բարեբախտաբար շատ դանդաղ կերպով նաւը ջուրին տակ գնաց, այնպէս որ յաջողեցանք նաւակներու մէջ ապաստանիլ : Քանի մը ժամ ծովուն վրայ թափառելէ ետքը անգլիական շոգենաւ մը եկաւ ու մեզ փըրկեց... քանի մը օր ետքը Պօրտօ հասանք, ուր կամաւոր արձանագրուելու պաշտօնական գործողութիւնները կատարուեցան...

_ Քանի՞ հոգի էիք, - ընդմիջեց Շաւարշ :

\- Հազիւ երեսուն հոգի, - պատասխանեց Թօմի, _ ուրիշ հազարաւորներ արդէն մենէ առաջ մեկնած էին : Պօրտոյէն մեզի ղրկեցին Մարսիլիա, անկէ ալ Փորթ Սայիտ... երբ հոն հասանք, արդէն շատերս զղջացած էինք կամաւոր գրուած ըլլալնուս :

_ Թող տեղերնիդ վերադառնայիք :

\- Ալ ուշ էր, պաշտօնական գործողութիւնները եղած էին ու յանձնառութիններ ստորագրած էինք եւ այլեւս զինուորական իշխանութեան կը պատկանէինք : Այսուհանդերձ ես եւ երկու ընկերներ հսկողութենէ փախանք ու ծածկուած մընացինք քիչ մը ատեն, բայց յետոյ հետքերնիս գտան...

\- Զրսէ՞ք, որ դուք բռնի կամաւորներ էք եղեր, _ գոչեց Շաւարշ խնդալով :

\- Ինչ որ է, չերկարեմ, - շարունակեց Թօմի, - մեզ ղրկեցին Ֆրանսացիներուն քով, որոնք մեզի քանի մը ամիս մարզանք ընել տալէ ետքը ղրկեցին Սուրիական ճակատը... բարեբախտաբար պատերազմը լմննալու մօտ էր, Թուրքերը արդէն կը նահանջէին, եւ մենք քալելէ ուրիշ գործ մը տեսած չունէինք :

\- Այդ ալ բախտաւորութիւն մըն է, - ըսաւ Բարսեղ աղա, որ իր կեանքին մէջ երբեք պատերազմասիրական հակումներ չէր ունեցած :

\- Վերջապէս օր մըն ալ յաղթական կերպով մտանք Կիլիկիա, խանդավառ ցոյցերով... հոն մեր կեանքը բաւական հաճելի եղաւ, մանաւանդ անոնց համար, որոնք տակաւին ամերիկեան տոլարներ ունէին իրենց քով... իսկ դրամ չունեցողները միջոցը գտան ուրիշ կերպով դըրամ հայթայթելու : Վերջապէս վրայ հասաւ Կիլիկիայի պարպումը Ֆրանսացիներուն կողմէ, եւ մենք ալ ցիր ու ցան եղանք... ես ուրիշ շատերու հետ Իզմիր գացի, ինչպէս ուրիշներ ալ Սուրիոյ կողմը :

\- Իսկ Ամերիկայէն բերած դրամնե՞րդ, - հարցուց Շաւարշ :

\- Անոնք շատո՜նց լմնցած էին, - պատասխանեց Թօմի, _ բայց ես շնորհիւ փոքրիկ մէջ ունեցած ճարպիկութեանս, Անատոլու բաւական դրամ շահած էի :

\- Պորոնը վարպետ փոքր խաղացող մըն է, - ըսկսեց Շաւարշ՝ Բարսեղ աղային դառնալով :

_ Խաղի մէջ ի՞նչ նշանակութիւն ունի վարպետութիւնը, երբ մարդ շանս չունի ու թուղթ չի գար, - պատասխանեց այս վերջինը :

_ Մենք շանսը կը ստեղծենք ու թուղթը կը բերենք, - ըսաւ Թօմի ժպտելով, - մեր վարպետութիւնը ատոր մէջ է ... դուք փոքէր խաղացո՞ղ էք :

(Շար. 79)

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, օր, Օգոստոս 15
Տօն վերափոխման Ս. Աստուածածնի

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս — Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ տաղաւար օրուան հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի: Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8.45-ին: Պատարագ՝ ժամը 10.30-ին:

Կը պատարագէ՝
ԳԻՍՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Պատարագի աւարտին՝ Խաղող կ'օրհնուի:

Երկուշաբթի, օր, Օգոստոս 16
Բ. օր վերափոխման: Յիշատակ Մեռելոց
ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի: Պատարագի աւարտին՝ Հոգեհանգիստ *կը կատարուի՝ «Վասն Համօրէն Ննջեցելոց»:*

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Կիրակի, Օգոստոս 15, Ս. Աստուածածնի վերափոխման տօնին առիթով, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս — Պետրոս Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ: Պատարագէն ետք կը կատարուի Խաղողի օրհնութիւն:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9-ին: Պատարագ ժամը 10.30-ին:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Օգոստոս 15, տօն է ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ: Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Շրջակայից

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի ԽԱՂՈՂՕՐՀՆԷՔԻ աւանդական արարողութիւնը:

Հաւատացեալներ որոնք օրհնութեան համար ուխտած են ԽԱՂՈՂ նուիրել կրնան ուղարկել Եկեղեցւոյս Դիւանատունը:

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Տօն Վերափոխումն Ս. Աստուածածնի
ԽԱՂՈՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ
Կիրակի, Օգոստոս 15
Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ
339, avenue du Prado, 13008 Marseille
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8.30-ին
Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10-ին
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ
(Հոգեւոր Հովիւ)
Պատարագի ընթացքին կը կատարուի «Օրհնութիւն խաղողոյ» *աւանդական արարողութիւնը:*
Անոնք որոնք կը փափաքին այս առիթով խաղող նուիրել, թող հաճին տեղեակ պահել Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատունը:
Հեռաձայն. —
04 – 91 – 77 – 84 – 70

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Կիրակի, Օգոստոս 15
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9-ին:
Պատարագ ժամը 10.15-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ՝
ՍԱՐԳԻՍ ՔՀՆՑ. ԹԱՇՃԵԱՆ
Յաւարտ պատարագի կը կատարուի Խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւն:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻ

ՃԱՇ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Նոյեմբեր 6-ին

Les Coupons d'Alsace

21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10

Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93

65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

ԱՐՉԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ	100 Ֆր.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ	80 Ֆր.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ	75 Ֆր.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ	75 Ֆր.
ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ	150 Ֆր.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ	75 Ֆր.

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Մաղկախաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) — 120 Ֆր.

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի:

Թղթատարի ծախք՝ 30 Ֆր., հատոր գլուխ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

MARSEILLE — *Section «Lola Sassouni» Bd-Oddo*
organise
un VOYAGE en ARMENIE
du 30 Septembre au 12 Octobre
Hôtel «Erépouni» - Demi-Pension
Tourisme magnifique programme
Taxe d'aéroport, visa inclus.
Prix Global :
6990 francs
Renseignements et inscriptions :
Tél : 04. 94. 32. 11. 87

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղին կազմակերպած՝

— *ՊՏՈՅՏ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ Մոնմորանսիի հանգստեան տունը*
Կիրակի, Սեպտեմբեր 19-ին:

— *ՃԱՇ Պիէվրի գիւղակը*
Կիրակի, Հոկտեմբեր 3-ին:

— *ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐԸ Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21-էն սկսեալ:*
Մանրամասնութիւններ յետագային:

Section *Naïri*/Beaumont-Marseille 12e

du 5 au 12 Octobre
VOYAGE SPECIAL
Pèlerinage en Terre Sainte
8 jours / 7 nuits
6.450 Francs (départ Marseille)
(taxe aéroport incluse)
en pension complète et toutes visites incluses

NAZARETH — CESAREE — CAPHARNAUM — TABGA — JERICHO
JERUSALEM (son nom signifie "Cité de la Paix").

Arrivée au Mont des Oliviers, premier regard sur la Ville Sainte. Visite de BETLEEM et de la Basilique recouvrant la Grotte de la Nativité. Visite de Saint-Jacques des Arméniens. Visite du Saint Sépulcre. Visite de la ville nouvelle et messe au Patriarcat Arménien. Tracé historique du Chemin de Croix. Célébration de la Résurrection.

Renseignements et inscriptions (heures de repas)
Tél. 04 91 87 13 48 — 04 91 93 67 97
Versement de 2.000 F à l'inscription par chèque à l'ordre de la C. B. A. F. - Beaumont.

RENTREE DES CLASSES

L'ECOLE «SIAMANTO» DE BAGNEUX-CACHAN

— Cours hebdomadaire de langue et civilisation arméniennes— accueille les élèves de la maternelle à la préparation de baccalauréat.

Inscriptions
le Mercredi 22 Septembre à 14h30
à l'Ecole Henri-Wallon
2, avenue de Stalingrad — Bagneux

Renseignements :

Mme Lucie DOSSIKIAN : 01 45 46 10 11;
Mme Elisabeth DAVIDIAN : 01 46 65 81 53

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Շավիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը կը փնտռէ փորձառու ուսուցիչ կամ ուսուցչուհի մը Շավիլի երկօրեայ դպրոցի Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերու հայերէնի ուսուցման դասաւանդութիւնները ապահովող: Հետաքրքրուողներէն կը խնդրուի թեկնածութեան դիմումնագիր ներկայացնել ամէնէն ուշը մինչեւ Օգոստոսի վերջը:

Դիմումնագիրը հասցէագրել Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան ատենապետ՝ Պր. Հրայր Հրաչեանին:

Հասցէ. —
Mr Hraïr HERATCHIAN
33, rue Raspail
78140 Vélizy — Villacoublay

VOYAGE A VENISE

L'Association SAINTE-CROIX de Paris projette de réaliser en **Novembre 1999** le voyage à Venise qui avait dû être ajourné en 1998. Les personnes intéressées sont priées de prendre contact le plus rapidement possible avec **Le Secrétariat de l'Association :**
Tél. : 01 40 51 11 90
ou **la Paroisse de Paris :**
Tél. : 01 44 59 23 50
ou **la Paroisse d'Arnouville-lès-Gonesse:**
Tél. : 01 39 85 15 56
pour renseignements et réservations.

DATE A RETENIR

La Croix Bleue des Arméniens de France — Section Chaville organise au profit de l'Orphelinat de Nork (Arménie) un DINER DANSANT
le 25 Septembre à 20 heures 30,
animé par *MARTEN YORGANTZ et son orchestre*
à l'«Atrium» de Chaville,
3, Parvis Robert Schumann,
Avenue Roger Salengro, 92370 Chaville

ՀՌՈՄ ԱՅՑԵԼՈՂՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերու Միաբանութիւնը կը ծանուցանէ թէ Հռոմի իր Մայրավանքին կից, Մոնթէվերտէի գեղատեսիլ շրջանին մէջ, ունի հանգստաւէտ պանդոկ, հիւրընկալելու յատկապէս հայ ուխտաւորներ, զբօսաշրջիկներ, այցելուներ յարմարագոյն պայմաններով: Դիմել. —

Congregazione delle suore armene
Via Vincenzo Monti 9 00152 ROMA
Tél. : 39 (06) 583. 20. 343.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՕԳՈՍՏՈՍ 13
VENDREDI
13 AOUT
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.705
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
75e ANNEE — N° 19.705

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 11 / 12)

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.Ի ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Օգոստոս 11-ին Սահմանադրական դատարանի նախագահ Գ. Յարութիւնեանի կողմէ Գարեգին Ա.ի յիշատակին ձօնուած «Շարունակուող երկխօսութիւն...» գիրքին ներկայացումին վարչապետ Վ. Սարգսեան ուղեկցած է երջանկայիշատակ կաթողիկոսը: Ան ըսած է թէ Գարեգին Ա. չկրցաւ իր բոլոր ընելիքները ընել ու գինքը խանգարողներ գտնուեցան: «Կաթողիկոսը մենակ էր, չհասկացանք որ նա մենակ էր: Քանի որ կաթողիկոս էր, շատ խելացի եւ գեղեցիկ, չէինք պատկերացնում որ նա կարող էր մենակ լինել: Դրսից եկած մարդ էր եւ եթէ մի շարք ընկերների այցելութիւնները չլինէին, նա ընդհանրապէս շատ մենակ կը լինէր: Դա էլ չնկատեցինք: Սփիւռքի ընկերները նրան աւելի յաճախ էին այցելում, քան մենք՝ տեղացիներս» ըսած է վարչապետը:

⁂

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՅՑԱԾ Է ՆՈՐ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԸ

Օգոստոս 11-ին վարչապետ Վ. Սարգսեան Երեւանի քաղաքապետարանի աշխատակազմին ներկայացուցած է նոր քաղաքապետ Ալ. Բաղդեանը: Ան նաեւ շնորհակալութիւն յայտնած է նախորդ քաղաքապետին Ս. Աբրահամեանին, ըսելով որ անոր պաշտօնավարութեան ընթացքին մեծ արդիւնքներ ձեռք ձգուած են: Ալ. Բաղդեան խօսք առնելով շեշտած է թէ որեւէ պաշտօն անձնական խնդիրներ լուծելու չէ օգտագործած եւ նոյն կեցուածքը կը պահանջէ բոլորէն: Վ. Սարգսեան ըսած է որ Երեւանը լուրջ խնդիրներ ունի ու կառավարութիւնը առաջին հերթին պիտի անդրադառնայ մայրաքաղաքին կառավարման համակարգի խնդրին:

⁂

ՍԱՀՄԱՆԱՅԻՆ ՄԻՋԱԴԷՊ

Հայեւատրպէյճանական սահմանին հարաւ – արեւելեան հատուածին վրայ Օգոստոս 10-ին կրակոծուած են Վայքի պաշտպանական դիրքերը: Հայաստանի զինեալ ուժերու պատասխան գործողութիւններով կրակը դադրած է: Մարդկային զոհ, կամ վիրաւոր չկայ:

⁂

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈՒ ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Հայաստանի ու Վրաստանի Պաշտպանութեան նախարարները Օգոստոս 10-ին հանդիպում ունեցած են Ջաւախքի կեդրոն Ախալքալաքի մէջ: Հանդիպումը տեղի ունեցած է երկրորդին փափաքով: Երկու նախարարներն ալ որեւէ մեկնաբանութիւն չեն տուած հանդիպումին մասին:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԻՒ.Է.Ֆ.Ա. Բաժակի գաւաթ խաղերուն, Զորեքչաբթի, Օգոստոս 11-ին, Ֆինլանտիոյ մէջ Հայաստանի «Շիրակ»ը տեղւոյն «Հ.Ժ.Ք.-Հելսինքի»էն 0 – 2 պարտուեցաւ 21-րդ եւ 70-րդ վայրկեաններուն ստացած կոլերով: Երբեք այս մրցումէն ետք, որուն ներկայ եղած են աւելի քան 4.000 հանդիսատեսներ, դարձի մրցումը տեղի կ'ունենայ Հայաստան, Օգոստոս 25-ին:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՏԱՂՍՏԱՆ

Ս. ՊԱՏԵՐԱԶՄ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԴԷՄ

ԱՊՍՏԱՄԲՆԵՐՈՒ ԳԼՈՒԽՆ ԱՆՑԱԾ Է ՇԱՄԻԼ ԲԱՍԱՅԵՒ

Չէչէն պատերազմիկը՝ Շամիլ Բասայեւ երդում ըրած է կռուիլ մինչեւ որ Մոսկուա հեռանայ Տաղստանէն:

Տաղստանի Շուրան (Իսլամական Ժողով) բանաձեւ մը քուէարկած է, ուր Չէչէնիոյ նախկին վարչապետը կը հռչակէ «Տաղստանի մարտիկներու ամենահզօր հրամանատար մինչեւ, ամբողջական հեռացումը անհաւատներու Տաղստանի մահմետական խոստացեալ հողամասէն»: Առայժմ նոր վարչապետ Պուտին անհրաժեշտ չի նկատեր պատերազմական վիճակ հռչակել եւ միշտ լաւատես է արագ լուծումի մը նկատմամբ: Ոմանք կը յիշեն որ Մոսկուա նոյնքան լաւատես էր երբ սկսաւ Չէչէնիոյ պատերազմը եւ յետադաս դէպքերը փաստը տուին թէ անտեղի լաւատեսութիւն մըն էր: Զօրավար Գրաչով չէր վարանած իսկ ըսելու թէ «48 ժամէն» տէր կը դառնայ Չէչէնիոյ մայրաքաղաքին, բայց 3 տարի ետք անփառունակ պարտութիւնը արձանագրուեցաւ ռուսական բանակին:

Ներկայիս, Բասայեւ յայտարարած է Ա.Է.Ֆ.Փ.Է գործակալութեան որ մահմետական ջոկատները, արդէն իսկ, գրեթէ ամբողջութեամբ իրենց հակակշռին տակ առած են տաղստանեան երկու շրջան՝ Բոտլիխ եւ Ցումատա, ինչ որ բնաւ չի համապատասխաներ ռուս զինուորականներու յայտարարութեանց: Ուրեմն, ի՞նչ է Բասայեւի նպատակը: Գարնեկի Հիմնարկի կովկասեան մասնագէտը՝ Միլոշենքօ չի կարծեր որ Բասայեւ «մեծ Չէչէնիոյ» մը գաղափարը կ'ուզէ մէջտեղ դնել, որ հետզհետէ կլլէ նաեւ կովկասեան այլ հանրապետութիւններ: Իրեն համար Բասայեւ շատ խելացի մէկն է որպէսզի այդքան անհեթեթ ծրագիր մը ունենայ: Գիտէ որ նման քաղաքականութեան մը միջոցները չունի: Չի կարծեր նաեւ որ Տաղստան կը բռնկի: Այս ամբողջը կը վերագրէ այդ փոքրիկ «ոճրականացած» եւ 70% գործազրկութիւն ունեցող հանրապետութեան մէջ տիրող երեք ազդակներու: Ա) Ընտրանիին մէկ մասը կ'ուզէ օգտուիլ ժողովուրդին դժգոհութենէն տապալելու համար իշխանութեան գլուխ գտնուող Նոմէնկլատուրան: Բ) Չէչէնիոյ կարգ մը պարագլուխներ կ'ուզեն այլ առաքելութիւն մը ստանձնել, քանի ձախողեցան չէչէն վաւերական պետութիւն մը մէջտեղ դնելու: Հուսկ Միլոշենքօ կը խորհի որ Մոսկուա դաղտնաբար քաջալերեց հակամարտութիւնը, լուծելու համար քաղաքական իր հարցերը: Պէտք է, կ'ըսէ, ուժ ցոյց տալ Լուժկովի դիրքին զօրացման դիմաց: Ան դեռ կ'աւելցնէ. – «Կովկասեան անկայունութիւնը անբուժելի հիւանդութիւն մըն է, որ մահացու չէ»:

Նոյն կարծիքը չունին Մախաչքալայի բնակիչները, որոնք գործարար Կարիմովի նման կը խորհին որ պատերազմը անխուսափելի է: Ռուսական «Վլաստ» շաբաթաթերթին տեսակէտն ալ չէ: Ան, ամբողջ թղթածրար մը նուիրած է «Այրող Կովկասի»: Տաղստանէն եւ Չէչէնիայէն զատ, թերթը կ'անդրադառնայ հիւսիս-կովկասեան այլ հանրապետութիւններու, հիւսիսային Օսէթիա, Ինգուշիա, Կարաչայեվօ-Չէրքէզստան, եւլն., եւլն.: Եւ վերլուծելէ ետք բոլորին կացութիւնները, «Վլաստ» կը յանգի մտահոգիչ եզրակացութեան մը. – «Պատերազմ մը ճամբայ ելած է, բայց ոչ ոք գայն կը կոչէ իր անունով: Դաշնակցային իշխանութիւնը պիտի արթննայ երբ հիւսիսային Կովկաս դադրի ռուս ըլլալէ»:

Հ Ա Յ Ա Ս Տ Ա Ն

Մ Ա Հ

ԵԴՈՒԱՐԴ ՋՐԲԱՇԵԱՆԻ

Երեւանի մէջ, յետ երկարատեւ հիւանդութեան, Օգոստոս 10-ին իր մահկանացուն կնքած է գրականագէտ, քննադատ, ակադեմական՝ Եդուարդ Ջրբաշեան:

Ծնած էր Երեւան 1923-ին: 1941-ին աւարտած է տեղւոյն Ռուսթաւելի հայկական միջնակարգ դպրոցը, ապա բանակ անցած է: 1950-ին աւարտած է Երեւանի Համալսարանի բանասիրական բաժնի Հայոց լեզուի եւ գրականութեան ճիւղը եւ նոյն համալսարանին մէջ դասախօսած է գրականութեան տեսութիւն, գեղագիտութիւն եւ հայ արդի գրականութիւն: Միաժամանակ խմբագրած է «Սովետական գրականութիւն» պարբերականը (1961-62), «Բանբեր Երեւանի Համալսարանի» (1967-1977): Գլխաւորած է Մ. Աբեղեան գրականութեան հիմնարկի գրականութեան տեսութեան բաժանմունքը (1966-1970) եւ Երեւանի Համալսարանի գրականութեան տեսութեան եւ գեղագիտութեան ամպիոնը (1972-78) եւ 1977-էն ցայսօր Մ. Աբեղեան Հիմնարկի տնօրէնն էր:

Մասնագէտ էր Յովհ. Թումանեանի ու որու նուիրած է բազմաթիւ ուսումնասիրութիւններ: Աշխատասիրութիւններ նուիրած է նաեւ Մ. Նալբանդեանի, Ղ. Ալիշանի, Գ. Սունդուկեանի, Ա. Իսահակեանի, Վ. Տէրեանի, Դ. Վարուժանի, Մ. Մեծարենցի եւ Ռ. Սեւակի:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Օգոստոս 13, ժամը 14-ին: Արարողութիւն մը տեղի կ'ունենայ Գիտութեանց Ազգ. Ակադեմիան:

ԵԴՈՒԱՐԴ ԵԳՈՐԵԱՆԻ

Օգոստոս 10-ին յանկարծամահ եղած է «Ժողովրդավարական Հայրենիք» կուսակցութեան հիմնադիր ու նախագահ Ե. Եգորեան որ արցախեան պայքարի առաջին օրերէն եղած էր անոր գործօն մարտիկներէն: Ծնած էր 1953-ին Երեւան, աւարտած Ֆիզիքի Ֆաքիւլթէն: 1990-ին երեսփոխան ընտրուած էր. նախագահն էր Ազգ. Ժողովի անկախ պետականութեան յանձնաժողովին: Եղած էր ՀՀՇ-ի վարչութեան անդամ: 1997-ին Ազգ. Ժողովին մէջ կազմած էր «Հայրենիք» երեսփոխանական խումբը: Իսկ տարի մը ետք հիմնադրած էր «Հայրենիք» կուսակցութիւնը: Միշտ հանդիսացած էր ժողովրդավարութեան, չուկայական յարաբերութիւններու, դատաիրաւական բարեփոխումներու իրականացման նախանձախնդիր գործիչ:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Օգոստոս 13-ին: Վարչապետին որոշումով ստեղծուած է թաղումի կազմակերպիչ կառավարական յանձնախումբ մը:

Ք Ա Ն Ի Մ Ը Տ Ո Ղ Ո Վ

Բ. ԲԵՐԵԶՈՎՍԿԻ հարցազրոյց մը տուած է «Մոնտ»ի (Օգոստոս 12) ուր ծանր յարձակումներ կ'ընէ Մոսկուայի քաղաքապետին՝ Եուրի Լուժկովի դէմ, զոր «անպատասխանատու ամբոխավար մը» կ'որակէ: Ինչ կը վերաբերի Ստեփաշինի հեռացման, կը գտնէ որ, ընտրութիւններու նախօրեակին, ան հարկ եղած վճռականութիւնը չունէր: Ելցինի ընտանիքին մօտերիմ այս մեծահարուստ գործարարին համար, Պուտին, որպէս վարչապետ, ունի ոեւէ մէկէն աւելի կարելիութիւն եւ հնարաւորութիւն ունի նախագահական ընտրութեան:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԸ գայրոյթով կ'անդրադառնայ Աւստրալիոյ քաղաքական եւ տնտեսական ծանօթ թերթին «Ֆայնենշըլ ռիվիու»ի մէջ լոյս տեսած գրութեան մը ուր Թուրքիոյ հանրապետութեան հիմադիրը ներկայացուած է որպէս «արիւնոտ ձեռքերով բռնակալ» մը: Լրագրողուհին՝ Կ. Անտերսըն որ հեղինակն է յօդուածին, ըսած է թէ Աթաթիւրք մութ անցեալի տէր մէկն է որուն ղեկավարութեամբ Հայերը ցեղասպանութեան ենթարկուած են ու այդ պարագան փաստելու համար բաւարար ապացոյց գոյութիւն ունի: Ան աւելցուցած է որ Աթաթիւրքի օրով դաղթական բազմութիւններ ալ կոտորուած են:

ԼԻԶՊՈՆԻ մէջ մեռած է Էրնէսթօ Մելօ Անթունէս որ «Մեխակներու յեղափոխութեան» գաղափարաբանը կը նկատուէր, այսինքն Սալազարի վարչակարգը տապալող շարժումին: 66 տարեկան էր: Գլխաւոր չարադրողը եղած է ժողովրդավարութիւնը վերահաստատող ծրագրին:

ՋՕՐԱՒՈՐ ԹԱՓԱՌ մը Օգոստոս 11-ին, աւեր գործած է Միացեալ – Նահանգներու Սոլթ – Լէյք Սիթի քաղաքին մէջ: Զոհ մեռեալ կայ, մօտ 100 վիրաւոր: Քաղաքին մէջ համագումար մը կար վրաններու տակ որոնք տապալած են:

ՓՔՔ-Ի ՄԱՐՏԻԿՆԵՐԸ ԵՒ ԹՐՔԱԿԱՆ ԽՈՍՏՈՒՄՆԵՐԸ

Անգարայի պետական ապահովութեան ատեանին առջեւ դատ բացուած է ՓՔՔ-ի Բ. պարագլուխ Ճ. Սոյսալի դէմ որ Մոլտովայի մէջ Թրքական ուժերու կողմէ ձերբակալուած ու փոխադրուած էր Թուրքիա: Իրեն համար եւս ամբաստանութիւնը հայրենիքի դաւաճանութիւնն է: Պահանջուած է մահապատիժ: Պատրաստուած 10 էջնոց մեղադրագիրը կը թուէ Ճ. Սոյսալի վերագրուած մեղքերը: Անոնց գլխաւորները իր հրամանատարութեամբ գործուած բազմաթիւ յարձակումներն են նաեւ կազմակերպչական, դաստիարակչական գործունէութիւնը: Դատ բացուած է ՓՔՔ-ի երկու այլ չարքայիններու դէմ ալ:

Միւս կողմէ, Թուրք իշխանութիւնները մինչ անձնատուր ըլլալու կոչերը կը կրկնեն քիւրտ մարտիկներուն, զղջումի օրէնքը որպէս գլխաւոր խայծ ներկայացնելով, այդ օրէնքին ծրագրին մէջ կարեւոր փոփոխութիւն կատարած են: Նախապէս կ'ըսուէր որ զղջում յայտնող չարքայիններու ներում, կամ պատիժի կրճատում պիտի ըլլար. կատարուած փոփոխութեամբ «բացառութիւն»ներ բերուած են այդ կիրարկութեան: Զղջումի օրէնքէն պիտի չկարենան օգտուիլ անոնք որոնք ահաբեկչական կազմակերպութեան հիմնադիր են, նախագահ կամ անդամ ու ստորիկան, զինուոր սպաննած, կամ վիրաւորած են: Պատիժի կրճատումն ալ կապուած պիտի ըլլայ ձերբակալուած չարքայինին խոստովանութեամբ յայտնած գաղտնիքներուն արժէքին: Այլ խօսքով, երբ ՓՔՔ-ի գլխաւոր դէմքերը ձերբակալուած են ու Թուրք իշխանութիւնները իրենց ուզած տեղեկութիւնները յանձնօրէն քաղած, եւ կը քաշուի զղջումի օրէնքի խայծը ու անոր հաւատք ընծայելով յանձնուողներու, կամ անոր շնորհիւ պատիժի նուազում յուսացողներու կը մնայ արժեւորել իրենց միամտութիւնը մինչեւ կախաղան, կամ լաւագոյն պարագային խցիկի մը չորս պատին մէջ:

ԱԿՆԱՐԿ ՄԸ «ԱՐՄԵՆԹԵԼ»Ի ԹՂԹԱԾՐԱՐԻՆ

«Արմէնթէլ»ը Հայաստանի հեռաձայնի համակարգն է որուն սեփականաշնորհման եւ ատոր հետեւանքներուն մասին ծայր տուած բանավէճը կը գրաւեցնէ հանրային կարծիքը: Կան ապօրինութեան ըլնդումներ, նախկին իշխանութիւններուն առնչուած վերագրումներ ու խնդիրը յստակացնելու համար Նախագահին հրամանագրով կազմուած է յանձնախումբ մը: Այդ յանձնախումբը որուն նախագահն է Դ. Վարդանեան (ԱԺՄ), Յուլիս 27-ին լրագրողներուն ներկայացուցած է իր եզրակացութիւնը:

Ճիշդ է որ «Արմէնփրէս»ը ու այլ լրատուիչներ ամփոփ տողերով տեղեկութիւն հաղորդեցին այս մասին. սակայն, այնպէս կը թուի որ խնդիրը բաւական խոր ու բազմակի ծալքեր ունի, ինչ որ կ՚արժէ աւելի մանրամասն գիտնալու այդ թղթածրարին մասին: Հայաստանեան մամուլի «Ազգ»ը (Յուլիս 28) եւ «Իրաւունք»ը (Յուլիս 30 – Օգոստոս 5) յատուկ ուշադրութիւն դարձուցած են նիւթին, ծանրանալով նոյն տուեալին վրայ որ «Արմէնթէլ»ի միջոցով ձեռք ձգուած մեծ շահն է: Թերթերէն առաջինը Ա. էջէն խորագրած է. «Ինչպէս առանց ներդրումների ստանալ գերշահոյթ», երկրորդը աւելի հում, այլ խօսուն պատկերացումով՝ «Կոտոշների եւ սմբակների գրասենեակ որ ստացել է 4000% գերշահոյթ»: Երկուքն ալ կը մեկնին Դ. Վարդանեանի Յուլիս 27-ի ասուլիսէն:

Այդ ասուլիսին աւելի քան ժամուան մը ելոյթով Դ. Վարդանեան ամփոփած է շուրջ 200 էջնոց թղթածրարը, պատմելու համար 1991 – 1992 թուականներէն սկըսած բաւական կասկածելի գործընթացը: Ան ծայր առած է Հայաստանի հաղորդակցութեան ցանցը արդիականացնելու նպատակէն որ կը պահանջէր շուրջ 30 միլիոն տոլարի ներդրում: Այդ գումարը ապահովելու համար յարմարագոյն նըկատուած է արտասահմանեան ձեռնարկութիւններու հետ գործակցութիւնը. եղած առաջարկներէն ընտրուած է TWT ընկերութիւնը որ արձանագրուած է Ճերզէ եւ Գանարեան կղզիներուն մէջ ու որոնցմէ առաջինին «հարկային դրախտ»ի յատկանիշը վերջերս կրկին շեշտուեցաւ Ռուսաստանի վերնախաւին կողմէ երկրին տրուած միջազգային վարկերէն կատարուած խւրացումներուն առնչութեամբ: Ինչպէս ըսած է Դ. Վարդանեան, այդ ընկերութիւնը ստեղծուած է միայն Հայաստանի մէջ հաղորդակցութեան ոլորտի մենաշնորհը ունենալու, ապա այդ ոլորտը սեփականաշնորհելու եւ վաճառքէն ստացուած մեծ շահով երկրէն հեռանալու նպատակով: Բան մը որ իրագործուած է ամենայն յաջողութեամբ:

Վերոյիշեալ յանձնախումբին կողմէ ստուգուած է որ ընկերութիւնը որ «կասկածելի համբաւ ունէր եւ հեռու էր կապի ոլորտից» ընդհանուր առմամբ չէ զբաղած հեռահաղորդակցութեան մարզով. եղած է չինարարական աշխատանք կատարող ընկերութիւն մը:

1993 – 1995 Հայաստանի Հաղորդակցութեան նախարարութեան գործակցած է անոր հետ ու հիմնադրուած «Արմէնթէլ» հայեւամերիկեան համատեղ ձեռնարկութիւնը, ամէնը 1000 տոլար դրամագլուխով. ատոր 490 տոլարը տուած է TWT-ն, 510 տոլարը Հայաստանի կառավարութիւնը: Դ. Վարդանեան ըսած է թէ այդ համդրուանէն մինչեւ 1997 Դեկտեմբեր 9 կատարուած գործարքներուն մէջ բազմաթիւ ապօրինութիւններ կան: 1997 Դեկտեմբեր 9-ին պայմանագիր ստորագրուած է «Արմէնթէլ»ի բաժնետոմսերուն 90% յունական OTE-ին վաճառելու: Ինչպէս կը գրէ Նարինէ Դիլբարեան («Ազգ») «անօրինականութիւնների շեփորը գլխաւորել է կապի նախկին նախարար Գ. Պողպատեան»:

Վերադառնալով պահ մը այս գործակցութեան մեկնակէտին որ հաղորդակցութեան ցանցին արդիականացումին համար 30 միլիոն տոլար ճարելու խնդիրն էր, բնական է հարց տալ թէ ամերիկեան ընկերութիւնը կատարա՞ծ է իրմէ սպասուածը. աւելի ճիշդ յանձն առածը: Ինչպէս թէ՛ Ն. Դիլբարեան, թէ՛ Յովհ. Գալշեան («Իրաւունք») կ՚արձագանգեն Դ. Վարդանեանի ըսածին, TWT, ներդրումը եղած է նուազագոյն չափով. 3,8 միլիոն տոլար: Սակայն, այդ ներդրումներուն ընթացքին «կատարուել են պաշտօնական փաստաթղթերի կեղծումներ, որի արդիւնքում անհիմն կերպով աւելացուել է ներդրումների չափը»: Ընկերութիւնը նոյնիսկ կեղծած է «Սիմէնս» ընկերութեան հետ տարուած գրագրութիւնը, իբրեւ թէ կանխավճար տուած է սարքաւորում գնելու համար: Քննիչ յանձնախումբէն Մ. Արիստակէսեան ցոյց տուած է նոյնիսկ «Սիմէնս»ի մէկ փոխ-տնօրէնին նամակը, ուղղուած՝ յունական ընկերութեան, ուր 3,5 միլիոնի ներդրումի TWT-ի պնդումները կ՚անուանուին իրականութեան չհամապատասխանող: Այսուհանդերձ, յանձնախումբը անհերքելի կը նկատէ որ 3,7 միլիոնի ներդրումը կատարուած է որուն դէմ «Արմէնթէլ»ի վաճառքէն TWT-ի շահը 62 միլիոն տոլար եղած է, ինչ որ կը նշանակէ հարիւրին չորս հազար շահ...:

Կարդալէ ետք այս տողերը, մարդ աւելի լաւ կը հասկնայ «Իրաւունք»ի գրութեան սկիզբը տեղ գտած տողերը թէ «Արմէնթէլ» բառակապակցութիւնն արտասայտելիս մեր քաղաքացիներից շատերը մտքում կամ բարձրաձայն հայհոյում են եւ դրա պատճառները հասկանալի է. չէ՞ որ սոյն հիմնարկը մատակարարում է խորհրդային չափանիշներով անգամ անորակ ծառայութիւններ, դրանց դիմաց սահմանելով արեւմտեան չափանիշներից էլ բարձր գներ»:

Դ. Վարդանեան պնդած է որ շրջանի վարչապետ Հ. Բագրատեան տեղեակ եղած է այս մարզի ամբողջ գործընթացին, ինչ որ բնական բան մըն է. ան «այդ ընթացքում ոչ թէ կառավարութեան որոշումներ է ստորագրել, այլ արձանագրային փաստաթղթեր կազմել, որոնք օրէնքի ուժ չունին» կը գրէ Ն. Դիլբարեան ենթադրելով որ կառավարութիւնը տեղեակ ըլլալով հանդերձ բոլոր անօրինականութիւններուն, «ընտրել է ուղղակի պատասխանատուութիւնից խուսափելու ձեւը»: Իսկ Յ. Գալշեան Գ. Պողպատեանի ապօրինութիւններուն եւ Հ. Բագրատեանի ու նախագահ Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի պատշաճ հսկողութիւն կատարած չըլլալու համատարածէն մեկնելով հարց կու տայ թէ ամբողջը պէտք է բացատրել ազգային ապահովութեան մնասելու ձգտումո՞վ թէ լայնածաւալ կաշառակերութեամբ: Դ. Վարդանեան բացառած է առաջին կասկածը ու ըսած. «Այդ ամէնը TWT-ի սիրուն աչքերի համար չէ որ արուել է»:

Ամերիկեան ընկերութիւնը հարկային մարմիններու հետ ալ հարց ունի, քանի որ ըրած բացառիկ շահուն փոխարէն չէ վճարած 8 միլիոնի տուրքը որուն վրայ բարդուած է 10 միլիոնի ալ տուգանք: Այս վերջին պարագան դատարանի հարց ալ եղած է և TWT-ի փաստաբանը՝ ամերիկահայ Վան Գրիգորեան պնդած է թէ բոլոր վէճերը պէտք է լուծուին Լոնտոնի միջազգային առեւտուրի պալատին մէջ: Յ. Գալշեան չի մոռնար ուշադրութեան յանձնելու այն հանգամանքը թէ նոյն փաստաբանը «մտերիմ է Տէր Պետրոսեան գերդաստանի հետ»:

Ան գրութիւնը կ՚աւարտէ Հ. Բագրատեանի եւ Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի կեցուածքը «առնուազն յանցաւոր անփութութեան յանցակազմ» որակելով. կ՚աւելցնէ թէ «Արմէնթէլ»ի պատմութիւնը «մի փոքր դրուագն է այն համատարած թալանի որը ծաւալում էր Հայաստանում եւ որի համար վաղ թէ ուշ բոլոր իշխանաւորները պատասխան են տալու»:

Մինչեւ որ յայտնի ըլլայ թէ Յ. Գալշեանի այս վստահութիւնը համոզումի՞ թէ երանելի լաւատեսութեան մը արդիւնք է, կ՚արժէ արձանագրել իրողութիւնը թէ Հայաստան որ միշտ կը ներկայացուի օժանդակութեան կարօտ երկիր, այնպէս «գանձ»երու տէր է որոնք կրնան 4000%-ի շահ ապահովել անոնց ճամբան գտնող ճարպիկներու:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ՝ ՖՈՒԹՊՈԼԻ ՄԱՐԶԱԴԱՇՏԻՆ ՎՐԱՅ

Ես կեանքիս մէջ մէկ անգամ միայն ֆութպոլի մրցումի գացած եմ: Այդ ալ շատ նշանաւոր թուրք ֆութպոլիստ բարեկամի մը պնդումով: Շատ երիտասարդ էի: Կը կարծեմ որ հազիւ 18 տարեկան: Մեր ֆութպոլիստ բարեկամը ամբողջ երկրի մէջ մարզասէրներուն կուռքն էր, պաշտամունքի առարկան: Եւ մեր ընտանեկան բարեկամն էր: Պնդեց եւ գիս մրցումի մը տարաւ: Միակը՝ որուն ներկայ գտնուած եմ կեանքիս մէջ:

Ատոր փոխարէն, եթէ շատ հետաքրքրական մրցում մը ըլլայ, կը սիրեմ հեռատեսիլէն դիտել ֆութպոլի մրցում մը: Մանաւանդ եթէ կողմերէն մէկուն նկատմամբ համակրանք ունիմ:

Անցեալ օր կը դիտէի այդ մրցումներէն մէկը: Երկու մրցակիցներուն համար մահու կենաց հարց էր եւ երկուքն ալ իրենց լաւագոյնը դաշտ կը հանէին դիմացինը պարտութեան մատնելու համար: Կիսախաղէն վերջ ստեղծուեցաւ լարուած մթնոլորտ մը: Մարզիկները երբեմն մէկըզմէկու նկատմամբ անբաղձալի կոպտութիւններ կ՚ընէին: Հանդիսականները սուլոցներով կը պախարակէին, կը բողոքէին: Միջոց մը ֆութպոլիսթներէն մէկը ջղայնացաւ ու ձեռքովը հարուած մը իջեցուց իր մրցակցին:

Հեռատեսիլի խօսնակը, որ յուզումով կը պատմէր խաղը, պահ մը շուարեցաւ:

_ Սիրելի հանդիսականներ, ըսաւ, կը տեսնէք, այս շարժումները ֆութպոլի վայել շարժումներ չեն: Ֆութպոլը եղբայրութեան արտայայտութիւն է, բարեկամութեան արտայայտութիւն է:

Այն ատեն խնդացի: Խնդացի հեռատեսիլի խօսնակին միամիտ արտայայտութեան վրայ: Խնդացի այն անհիմն ու սխալ տեսակէտին վրայ, որ կը պնդէ թէ ֆութպոլը, կամ մարզական որեւէ խաղ եղբայրութեան ու բարեկամութեան պատճառ պէտք է ըլլայ: Ի՞նչ եղբայրութիւն: Մանաւանդ ի՞նչ բարեկամութիւն: Անգամ մը հարց տանք պաղարիւն կերպով.

«Հոն ուր մէկը իր դիմացինը յաղթել կը ջանայ, հոն կարելի՞ է որ բարեկամութիւն գտնուի»:

Այո՛, կը կարծեմ որ մրցակցութիւնը եւ բարեկամութիւնը իրարու հետ անհաշտ բաներ են: Նոյն խումբին պատկանող երկու ֆութպոլիսթներ թերեւս որոշ չափով իրաւունք պիտի ունենան պնդելու թէ իրարու հետ բարեկամ են, իրարու հետ եղբայրական յարաբերութիւն ունին, բայց երկու մրցակից խումբերու ֆութպոլիսթները, դաշտին վրայ, բացարձակապէս իրաւունք պիտի չունենան պնդելու թէ եղբայրական զգացումով կը շարժին մէկըզմէկու նկատմամբ: Կարելի չէ, բնութեան դէմ է: Եթէ դուն դաշտ ելած ես դիմացինդ պարտութեան մատնելու համար ,այլեւս անոր բարեկամը չես: Ո՞ր ֆութպոլիսթը, մրցակիցին դարպասին առջեւ, կոլ մը արձանագրելու պատրաստ վիճակի մէջ, յանկարծ գնդակը դիտմամբ դուրս կը ղրկէ եւ յետոյ դառնալով կ՚ըսէ.

«Ես կը հրաժարիմ այս կօլը արձանագրելէ, որովհետեւ ֆութպոլը եղբայրութեան ու բարեկամութեան արտայայտութիւն է»:

Մարդկային կեանքի մէջ ո՞ր խաղն է որ մրցակցութեան վրայ հիմնուած չէ, ո՞ր խաղն է որուն նպատակը ուրիշը պարտութեան մատնել, ուրիշի մը առջեւ անցնիլ, ուրիշի մը քիթը բերանը ջախջախել, ուրիշի մը կռնակը գետին բերել, ուրիշի մը կատրած մրցանիշը բեկանել չըլլայ: Ես չեմ կրնար երեւակայել տարբեր տեսակէ խաղ մը: Ամէն խաղ դիմացինին վրայ առաւելութիւն արձանագրելու ցանկութեան մը արտայայտութիւնն է: Ուրեմն մարդկային ամէն խաղ ուրիշի մը դէմ մղուած կռիւ մըն է իր լայն առումով: Եւ, պիտի յանդգնիմ ըսելու որ, ինչպէս ամէն կռիւ, այս կռիւն ալ կը զօրէ բարոյականութեան սահմանները, շատ դիւրութեամբ կրնայ խորտակել բարոյականութեան դուռը: Որպէսզի այս իրականութիւնը պարտկեն՝ մարդիկ հինէն ի վեր կը պնդեն թէ մարզական մրցումները եղբայրութեան ու բարեկամութեան ամրապնդումին կը ծառայեն, կը պահանջեն որ մարզական խաղերը խումբերու, քաղաքներու, ազգութիւններու միջեւ եղբայրութեան ու «ճէնթլմէն» խաղարկութեան պատկերներ ստեղծեն:

Հասկնալի է որ խօսքը միայն ֆութպոլի կամ մարզական խաղերու մասին չէ: Կեանքի բոլոր երեւոյթներէն ներս նոյն սկզբունքն է որ ի զօրու է: Հոն ուր մրցակցութիւն կայ, հոն բարեկամութիւնը կը դադրի, եղբայրութիւնը կը դադրի, նոյնիսկ ազնուականութիւնը կը դադրի: Հոն ուր մրցակցութիւն կայ, հոն գաղափարապաշտութեան խօսք չի կրնար ըլլալ: Ամէն մրցումէ առաջ կամ վերջը, այո՛, բայց մրցումի ընթացքին, ո՛չ: Եթէ ամէն մրցումի նպատակը դիմացինը պարտութեան մատնել է, մարդիկ այդ դիմացինին վրայ ամէն տեսակ յարձակում պիտի գործեն: Թերեւս վերջը ներողութիւն պիտի խնդրեն, ճիշդ այնպէս ինչպէս մարզադաշտին վրայ ֆութպոլիսթ մը իր մէկ մրցակցին ոտքին շատ վտանգաւոր աքացի մը իջեցնելէ եւ զայն գետին տապալելէ վերջ անոր մազերը կը շոյէ ներողութիւն խնդրելու ձեւով: Բայց անգամ մը տապալած է զայն, թերեւս ալ կոտրած է անոր ոտքը, կամ քիթը բերանը:

Ո՞ւր է այստեղ բարեկամութիւնը:

Ռ. Հ.

ԿՐԱՍՆՈԴԱՐԻ ՀԱՄԱՅՆՔԻՆ ՄԱՍԻՆ

Ռուսաստանի Կրասնոդար շրջանին մէջ մօտաւոր հաշիւներով 800 հազարի չափ հայ կ՚ապրի: Հոն վերջերս հայ համայնքի ղեկավարի ընտրութիւն կատարուած է եւ աւարտած Մարտին Յովհաննիսեանի յաղթանակով. ան 146 պատուիրակներէ 140-ին քուէները ստացած է: Երեւանցի է, 47 տարեկան, բժիշկ:

«Ազգ»ի (Յուլիս 15) մէջ լոյս տեսած է անոր հետ Ռուբէն Հայրապետեանի կատարած հարցազրոյցը որ նիւթ կ՚ընէ նոր կազմաւորուող համայնքին կացութիւնը, արձանագրուող փոփոխութիւններով, յետագայի ծրագիրներով: Շրջանի հայութեան թիւին մասին վերոնշեալ ենթադրութիւնը իրեն կը պատկանի: Կ՚աւելցնէ թէ 800 հազարին մեծ մասը խմբըւած է քաղաքներու մէջ: Կրասնոդար քաղաքին 10%-ը կը կազմեն 120 հազարով, Սոչիի մէջ 38%, 150 հազարով, Անապայի մէջ 14% 30 հազարով, Ապշերոնսկիի մէջ 20 հազար, Արմաւիր 40 հազար եւ այլն:

Հայերու մեծ մասը առեւտուրով, շինարարութեամբ, դրամատնային գործով կը զբաղի: Կան բժիշկներ, ճարտարագէտներ, գիտնականներ, եւ այլն: Համայնքը տէր է աւելի քան 30 կազմակերպութեան. ունի դպրոցներ, թերթեր: «Մեր հայրենիք» կը կոչէ Մ. Յովհաննէսեան Ադլէրի «զուտ հայկական» դպրոցը:

Լրագրողը որ յայտնի է թէ լաւ կը ճանչնայ Ռուսաստանի հայութիւնը, կ՚ըսէ թէ այն տպաւորութիւնը կրած է որ ղեկավարներէն ոմանք իրենց միակ դերը կը նկատեն հանդիսաւոր պահերու ելոյթ ունենալ: Կը հարցնէ թէ նորընտիր ղեկավարը ի՞նչ ծրագիր ունի գործելու:

Բարկութեան շեշտ մը կայ Մ. Յովհաննիսեանի պատասխանին մէջ. կ՚ըսէ թէ ինք բաւական ծանօթ մէկն է եւ նիւթապէս անկախ: Այլ խօսքով՝ եթէ մասնաւոր ունեցածութիւնները, գործակցութեան վայրերու մէջ իր անձը ցուցադրել ըլլար, ատոր միջոցները ունէր, առանց հանրային պատասխանատուութիւն ստանձնելու: Ինք գիտակցաբար ըրած է ատիկա եւ նպատակն է բազմաթիւ հայկական կազմաւորումներու համար միասնական ղեկավար մարմին մը կազմել:

Զրոյցէն յայտնի կ՚ըլլայ որ Կրասնոդարի նահանգապետը ծանօթ է հակահրեայ ու նաեւ հակահայ տրամադրութիւններով: Մ. Յովհաննիսեան որոշած է անոր ցոյց տալ որ Հայերը երբեք սպառնալիք չեն եղած ու չեն ըլլար Ռուսաստանի համար: Վերջերս հոն յարուցուած Կովկասցիներու խնդրին առնչութեամբ գոր

«տխրահռչակ» կը կոչէ ինք, մոսկուացի հայ երիտասարդի մը բնորոշումը շատ տեղին կը գտնէ. այդ երիտասարդը ըսած է որ Հայերու մեծամասնութիւնը շատ աւելի լաւ Ռուսեր են, քան շատ Ռուսեր:

Կրասնոդարը ըլլալով յատկապէս առեւտուրի շրջան, բնական է որ կարեւոր է Հայաստանէն ու այլ տեղերէ հոն բուծացող Հայերու համեմատութիւնը: Այդ երեւոյթը խնդիր չի՞ յարուցաներ նորեկներու եւ նախկիններու միջեւ: Լրագրողին հարցումին պատասխանելով Մ. Յովհաննիսեան կ'ըսէ թէ Հայեր եկած են Հայաստանէն, Կեդր. Ասիայէն ալ: Եկուորները կ'ունենան այնպիսի պայմաններ որոնք կը մղեն գործօն, գործարար ըլլալու: Ասիկա պատճառ կ'ըլլայ որ տեղացիները որոշ նախանձով վերաբերին անոնց. այսուհանդերձ կ'օգնեն իրարու:

Ինչ կը վերաբերի երկրամասին ու Հայաստանի յարաբերութիւններուն, առաջին նպատակը տնտեսական կապեր հաստատելու ձգտումն է, քանի որ Կրասնոդարի մէջ կարեւոր է առեւտուրով զբաղող Հայերու թիւը: Շրջանը Ղարաբաղի հակամարտութեան օրերուն ալ օժանդակութիւն կատարած է, բայց տնտեսական գործակցութիւնը պէտք է հիմնուի երկու կողմին ալ շահուն վրայ, որպէսզի երկու կողմն ալ գոհ ըլլայ:

Տնտեսականը գործակցութեան համար որոշուած միակ բնագաւառը չէ: Մշակութային, կրթական ծրագրեր ալ կան: «Մենք Ռուսաստանի քաղաքացիներ ենք, բայց մենք հայ ենք եւ երբեք դա չենք մոռանում» կ'ըսէ բժիշկ ղեկավարը, ու յաճախադէպ փաստը տալով թէ միասնութիւնը կը հասկնան ո՛չ միայն տնտեսականին շրջանակով:

Որպէս անմիջական ընելիք, պէտք է համայնքային ճիշդ կառոյց ստեղծուի, թերթ հրատարակուի, մշակութային կեդրոնի շինարարութիւնը շարունակուի: «Անկեղծ ասած՝ շատ բան մենք զրոյից ենք սկսում, բայց դա ինձ չի վախեցնում» կ'ըսէ Մ. Յովհաննիսեան:

PUBLICATIONS REÇUES

LE CREDO DE L'EGLISE APOSTOLIQUE ARMENIENNE

KAREKINE Ier
Catholicos de tous les Arméniens
(1932 - 1999)

«Momig» Cahier N° 5, Paris, 1999

Արտերկրացիներու խորհուրդը

Դարավերջին, լրատուութիւնը ամէնէն աւելի զբաղեցնող նիւթերէն է աշխարհի կործանումը որուն մասին ամէն օր նոր վարկած մը, նոր նախատեսութիւն մը հրապարակ կը քշուի: Որքան ալ զարմանալի ըլլայ նման բաներու գտած ընդունելութիւնը, այդ մարզով հետաքրքրուողներու թիւը արհամարհելի պէտք չէ ըլլայ, քանի որ նոր յայտնութիւններ կ'ըլլան, նոր պնդումներ, թեզեր առաջ կը քշուին:

Այս բոլորին մէջ յաճախ դեր կ'ունենան, կամ դեր կը տրուի արտերկրի արարածներու: Անոնց գոյութեան, երկրայիններուս հետ կապերուն հաւատացողներ ամենայն համոզումով կը խօսին այդ մասին: Նոյնիսկ անցեալ Յունիսին Պրազիլի մէջ տեղի ունեցաւ խորհրդաւոր սկաւառակներու գիտութեան հետեւորդներուն մէկ համագումարը:

Անոնց համար տիեզերքը, անդրշիրիմեան կեանքը, գրեթէ գաղտնիք չունին: Հանդիպողներ կան նոյնիսկ Յիսուսին, հետը «խօսողներ», եւ այլն: Այս վերջիններէն է տա Գոսթա որ 47 տարեկան գիտական պատրաստութեան տէր մէկն է: Մասնագէտ է համակարգերու վերլուծումին, բայց Յունիսի սկիզբը 400 հոգիի հետ մասնակցած է վերոյիշեալ համագումարին:

Խորհրդաւոր սկաւառակներու գիտութեան հետեւորդներուն համար սուրբերը արտերկրացիներ են եւ հրաշքները կու գան այլ մոլորակէ մը: Համագումարին մասնակիցները այնպէս բաներ պատմած են որ ամէնէն լայն երեւակայութեան տէրերը անգամ մանկապարտէզի աշակերտ կը մնան անոնց քով: Անոնց համար ամէնէն պարզ բաներուն կարգին են արտերկրացիներու հետ խօսակցիլ, նոյնիսկ սեռային յարաբերութիւններ ունենալ: Կան նաեւ անոնք որոնք կը շարունակեն սպասել ու երազել որ օր մը հասնի տիեզերանաւը, զիրենք միջոցին մէջ պտոյտի մը տանելու: Ու իրենց երանութիւնը ամբողջական կ'ըլլայ եթէ Աշթար Շէրան ալ տիեզերանաւուն մէջ գտնուի: Ան բարձրահասակ, կապուտաչուի, արծաթագոյն հագած մէկն է որ խորհրդաւոր սկաւառակներու գիտութեան սիրահարներուն համար առասպելական հերոսի մը վերածուած է: Միջաստղաբուլային ՄԱԿ-ի մը նախագահն է. այդ կազմակերպութեան մէջ մեր երկրագունդին ներկայացուցիչը Յիսուսն է: Ամէն անոնք որոնք կ'ըսեն թէ հանդիպած են Աշթարի, կ'ըսեն թէ թափանցող նայուածքով, շատ գեղեցիկ մէկն է որմէ անսահման խաղաղութիւն մը կը ծաւալի: Այդպէս կը վկայէ զինքը տեսնողներէն 55 տարեկան կին մը Թերեզա որ թռչող առաջին սկաւառակ մը տեսած է 1997-ին: Անոր ամուսինը ամբողջովին անհաւատ է այդ բաներուն: Մտահոգ է որ վերջին տարիներուն նման բաներու հաւատացողներուն թիւը օրէ օր կը մեծնայ: Ան հեգնական շեշտ մըն ալ ունի երբ կը խօսի նիւթին մասին. կ'ըսէ. «արտերկրացին ապրանք մըն է որ շատ լաւ կը ծախուի. նոյնիսկ ապրանքը յաճախորդին յանձնելու պարտադրութիւն չկայ, կը բաւէ ըսել որ ան գոյութիւն ունի»:

Համագումարին ուշագրաւ դէմքը եղած է իտալացի նախկին կօշկակար մը որ կը պնդէ թէ Ֆաթիմայի երրորդ գաղտնիքին տեղեակ միակ աշխարհականն է: Ծանօթ է որ Ս. Կոյսը 1917-ին երեւցած է երեք պատանի փորթուկալցի հովիւ–հովուհիներու եւ այդ վայրը՝ Ֆաթիման, հռչակաւոր ուխտատեղիի վերածուած է: Տղոցմէն երկուքը 11 եւ 13 տարեկան մահացած են, երրորդը տակաւին կ'ապրի վանքի մը մէջ: Ս. Կոյսը անոնց երեք գաղտնիք յայտնած է որոնց երկուքը որոնք պատերազմին աւարտին եւ դժոխքին կը վերաբերէին, հրապարակուած են 1941-ին. իսկ երրորդը որուն եւս հրապարակումին համար խումբին միակ վերապրողը 1942-ին Պիոս ԺԲ. պապին արտօնութիւնը խնդրած է, տակաւին գաղտնիք կը մնայ, պապը դիմումը մերժած ըլլալով:

Այդ գաղտնիքին տեղեակ Իտալացին որ մեծ ժողովրդականութիւն վայելած է համագումարին, ըսած է թէ Գ. աշխարհամարտ մը պիտի ծագի եւ թէ արտերկրացիները պիտի գրաւեն երկրագունդը: Սարսափազդու այս հեռանկարներուն հետ, նոյն անձը ունի Յիսուսի վէրքերն ալ գլխուն վրայ, ոտքերուն եւ ափերուն մէջ, որոնք միշտ կ'արիւնին, ըստ իրեն՝ տիեզերքէն ղրկուած ճառագայթի մը ազդեցութեամբ: Անոր նկարները հրապարակուած են պարբերաթերթերու մէջ:

Համագումարին մասնակցողներէն շատեր արտերկրացիներու, թռչող սկաւառակներու կապուած անձնական ապրումներու տէր են: Առեւտրական հաստատութեան տէր կին մը պատմած է օրինակ թէ քրոջը հետ մնացած սենեակը իրիկուն մը երեք մոխրագոյն փոքրիկ արարածներ եկած են, զիրենք գետին նետած ու կապկպած: Գերագոյն հրաման մը անոնց արգիլած է քոյրերը տանիլ – տանիլ դէպի սկաւառակը: Նոյն փորձառութիւնը կը պատմեն շատ ուրիշներ ալ, հակառակ գիտնականներու ժխտումին: Այս վերջինները զուտ երեւակայական կը նկատեն այդ բաները:

ՔԱՂՀԱՆ

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ԱՐՇԱԼՈՅՍԻ ԵՐԳՉՈՒՀԻՆ

Ֆրանսահայ ճանաչուած երգչուհի Հերմինէ Երիցեանի «Խորհրդաւոր արշալոյս» ձայներիզն, իրօք, իր մէջ պարունակում է խորհրդաւոր խորհուրդներ, որոնք ունկնդրին գաղափար են տալիս ոչ միայն աստուածատուր շնորհքներով օժտուած երգչուհու ջինջ ու զուլալ ձայնային հրաշալի տուեալների, երգերի ներդաշնակ գործիքաւորման, այլեւ հայկական դասական ստեղծագործութիւնների մասին, որոնք շնորհաշատ երգչուհին յատուկ նախասիրութեամբ ընտրել ու կատարում է ջերմութեամբ ու ինքնատիպ մեկնաբանութիւններով:

Հերմինէ Երիցեան արուեստագիտուհին իր սոյն ձայներիզով ունկնդրին ներկայանում է առաջին հերթին որպէս Հայուհի, որն սքանչելի տիրապետում է մայրենին: Նա իր կատարած երգի իւրաքանչիւր բառն ու իւրաքանչիւր պատկերը ձայնային այնպիսի յուզական ելեւէջներով է արտաբերում, որ իր հմայիչ երգի թեւերով ունկնդիրին տանում, հաղորդակից է դարձնում արեւաշող Հայաստանի հայրենի բնաշխարհին, Մասիս սարին, վեհապանծ Արարատին, Հայոց աշխարհի սիգապանծ լեռներին, կապուտաչ Սեւանին ու լայնահուն Արաքսին, Երեւանի պաղպաղ աղբիւրների ջրերին... Եւ իր երգի առինքնող հնչիւններով հաւատացնում, որ ինքը՛, իրօք, իր երակներում զգում է ուժը Մայր Հողի...

Նուրբ ու քնքոյշ կանացիութեամբ են հնչում Հերմինէ Երիցեանի քնարական սիրերգները, իսկ Կանաչեանի «Օրօրոցայինը» հնչում է որպէս մայրական անպարագիծ սիրոյ ու խանդաղատանքի յուզառատ արտայայտութիւն: Այդ ձայներիզի վերջում «Կիլիկիա» երգի հոգեթով կատարումով, թւում է, երգչուհին ցոլացնում է ամբողջ Հայութեան կարօտը եւ այդ բաղձալի երազը իրականութիւն դարձնելու անմար ձգտումը...

Հերմինէ Երիցեան – երգչուհու այս փոքրիկ ձայներիզը ուժանակի պէս իր մէջ պարփակում է մեծ խորհուրդ. այդ խորհրդաւոր արշալոյսի անմեկնելի խորհուրդն է, որը լսողին ստիպում է ոչ միայն ունկնդրել ու հմայուել նրա սքանչելի կատարումներով, այլեւ՝ մտորել եւ խորհրդածել...

ՎԵՐԺԻՆԷ ՍՎԱՃԵԱՆ
Բանասիրութեան դոկտոր

Երեւան, 27. 07. 1999

ՀԱՑ ՏԻԱՄՓՈՐԱՆ
(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)
– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԲ.

– Բնաւ երբեք, ես թուղթ խաղալ չեմ սիրեր, փոքերը չեմ գիտեր անգամ:

– Շատ լաւ կ'ընէք չխաղալով, թղթախաղի պէս վնասակար ու կործանարար բան չկայ:

– Այն ատեն դուք ինչո՞ւ կը խաղաք:

– Ես ուրիշ, – ըսաւ Թօմի, – փոքերը իմ գործս է, արհեստս է: Ես կը խաղամ, որովհետեւ վստահ եմ, որ պիտի շահիմ:

– Ի՞նչպէս կրնաք այդ տեսակ վստահութիւն մը ունենալ:

– Որովհետեւ, ինչպէս ըսի, շանսը կը ստեղծեմ:

– Չեմ հասկնար, – պատասխանեց Բարսեղ աղա միամտօրէն:

– Ուզած թուղթս կուտամ դիմացինիս եւ ուզած թուղթս կ'առնեմ իրենցմէ:

– Այսինքն ... թուղթերը կը խարդախե՞ք:

– Խարդախութիւնը քիչ մը խոշոր բառ է, – դիտել տուաւ Շաւարշ:

– Բուն բառն է, – ըսաւ Թօմի, – բայց փոքերի մէջ ապահով կերպով շահելու համար ուրիշ միջոց չկայ:

– Ձեզի հետ խաղացողը չի՞ նշմարեր այդ ... վարպետութիւնը:

– Ճարպիկութեամբ եթէ գործենք, կարելի չէ, որ նշմարէ, մանաւանդ երբ մենք երկու ընկեր ըլլանք ու ինք առանձին:

– Այս կերպով շատերու քսակը պարպա՞ծ էք, – հարցուց Բարսեղ աղա, որ կը զմայլէր երիտասարդին անպատկառ յայտարարութիւններուն վրայ:

– Շատերուն ... մանաւանդ Իզմիրի մէջ:

– Եւ երբեք պզտիկ խղճի խայթ մը չէ՞ք զգար, երբ այդ կերպով շահուած դրամը գրպաննիդ կը դնէք:

– Ի՞նչ խղճի խայթ, – ըսաւ Թօմի զարմացած:

– Կրնայ ըլլալ, որ այդ դրամը, որ շահեցաք, ընտանիք մը ապրեցնելու սահմանուած էր:

– Այդ ինչ պարապ խօսք, – գոչեց Թօմի, – եթէ ես այդ տեսակ նկատումներով դրամը չառնեմ քովէն, ուրիշ մը պիտի առնէ, որովհետեւ ինծի պէս փոքերը իրենց արհեստ ընողներ շատ կան:

– Շատ ճիշդ է պարոնին ըսածը, – միջամտեց Շաւարշ, – խղճի խայթի խնդիր չկայ:

– Այս պարագային յանցանքը ոչ թէ մերն է, այլ մեզի հետ խաղացողին:

– Այդ ալ իրաւ է, – խոստովանեցաւ Բարսեղ աղա:

– Դրամ շահելու համար ամէն միջոց լաւ է, – եզրակացուց Շաւարշ Մոսկենց, – բաւ է, որ մարդ օձիքը ձեռք չտայ:

– Կը տեսնամ, որ դուք իրարու շատ աղէկ պիտի յարմարիք ու լաւ ընկերութիւն մը պիտի կազմէք, – ըսաւ Բարսեղ աղա:

– Ես ալ այնպէս կը յուսամ, – պատասխանեց Շաւարշ:

– Ո՞ւր էր, թէ ժամ առաջ յարմար տեղ մը գտնէինք ու պատը բանայինք, – դիտել տուաւ Թօմի:

Բարսեղ աղա ոտքի ելաւ, յաջողութիւն մաղթեց երկու երիտասարդներուն, յետոյ մնաք բարով ըսելով մեկնեցաւ:

Երկու նոր բարեկամները շարունակեցին իրենց խօսակցութիւնը:

– Քանի մը տեղեր պտըտեցայ, – ըսաւ Թօմի, – բայց մեր բանալիք պատին համար յարմար չէին: Իզմիրցի Հայ մը կայ, հոս ճաշարան բացաւ, բաւական մեծ տեղ մըն է, վերնայարկ ալ ունի, երթամ անգամ մըն ալ զայն տեսնեմ, լսեցի, որ ճաշարանը չի բանիր եղեր ու միտք ունի ծախելու:

– Այսօ՞ր երթալ տեսնելու ես:

– Քիչ մը ետքը կ'երթամ... կրնանք, եթէ իրեն հետ համաձայնինք, ճաշարանին առջեւի մասը պատի վերածել, ետեւը պարասրահ ընել ու վերնայարկն ալ խաղարան:

– Պատին համար պիտի կրնա՞նք դիւրաւ գեղեցիկ աղջիկներ ճարել իբրեւ ծառայող:

– Ատիկա դուն ինծի ձգէ ու բնաւ մի մտածեր:

– Իրաւ է, որ հոս խանութներու մէջ գեղեցիկ յոյն աղջիկներ շատ տեսայ:

– Անոնք մեր գործին չեն գար, – ըսաւ Թօմի:

– Ինչո՞ւ համար, – հարցուց Շաւարշ:

– Սուղի կը նստին, շատ դրամ կ'ուզեն, յոյն աղջիկներուն վրայ յոյս մի դներ:

– Ուրեմն ի՞նչ պիտի ընենք:

– Զարմանալի բան, Հայերուն մէջէն չե՞նք կրնար գտնել:

– Բայց հոս եկող Հայերը կա՛մ անատոլցի գաղթականներ են եւ կա՛մ պոլսեցի ունեւոր ընտանիքներ, – դիտել տուաւ Շաւարշ, – ունեւոր ընտանիքի զաւակը պատի մէջ չի ծառայեր, իսկ գաւառացի աղջիկները չեն կարող, որովհետեւ միայն ծառայութիւն պիտի չընեն, այլ նաեւ պիտի պարեն յաճախորդներուն հետ:

Թօմի խնդաց եւ ըսաւ.

– Կը մոռնա՞ս, որ ամբողջ Իզմիրցի Հայերը հոս են:

– Իրաւունք ունիս, այդ կէտը չխորհեցայ:

– Իզմիրցի հայ աղջիկներուն մէջ անանկներ կան, որոնց քով աստեղայինները փարա մը չեն արժեր:

– Ինչպէս ըսի, պատի մէջ ծառայողները պէտք է շնորհքով պարել գիտնան, բոլոր նոր պարերը...

– Ամէն տեսակը գիտեն:

– Յետոյ, գիտես ա՛, ի հարկին յաճախորդին հետ պիտի նստին, խմեն:

– Կը ծառայեն ալ, կը պարեն ալ, կը խմեն ալ եւ եթէ պէտք ըլլայ՝ ուրիշ բան ալ կ'ընեն, – ըսաւ Թօմի, – դուն բնաւ հոգ մի՛ ըներ:

– Ըսել է՝ այդ տեսակ աղջիկներ կը ճանչնաս:

– Ուզածէդ աւելի... հիմա քեզի հետ երթանք սա ճաշարանը աչքէ անցընենք, նայինք գործերնուս կու գա՞յ եւ թէ պիտի կրնա՞նք մարդուն հետ համաձայնիլ:

Երկուքը միասին գացին տեսան ճաշարանը, իրենց յարմար գտան եւ բանակցութեան մտան տիրոջը հետ: Այս վերջինը, որ իր ունեցած ամբողջ դրամը կորսնցուցած էր այդ ճաշարանին երեսէն, կ'ուզէր ժամ առաջ ծախել ամէն բան ու գործին մէջէն ելլել: Այսուհանդերձ ջանաց կարելի եղածին չափ օգտուիլ առիթէն: Բաւական խօսակցելէ ետքը գրեթէ համաձայնութիւն գոյացուցին, բայց վերջնական կարգադրութիւնը թողուցին հետեւեալ օրուան:

(Շար. 80)

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, օր, Օգոստոս 15
Տօն վերափոխման Ս· Աստուածածնի

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս _ Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ տաղաւար օրուան հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի: Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8·45–ին: Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին:
Կը պատարագէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ· ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի
Պատարագի աւարտին՝ Խաղող կ'օրհնուի:

Երկուշաբթի, օր, Օգոստոս 16
Բ· օր վերափոխման: Յիշատակ Մեռելոց
Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի: Պատարագի աւարտին՝ Հոգեհանգիստ կը կատարուի՝ «Վասն Համօրէն Ննջեցելոց»:

Ս· ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Կիրակի, Օգոստոս 15, Ս· Աստուածածնի վերափոխման տօնին առիթով, Ալֆորվիլի Ս· Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ: Պատարագէն ետք կը կատարուի Խաղողի օրհնութիւն:
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9–ին:
Պատարագ ժամը 10·30–ին:

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Օգոստոս 15, տօն է ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ: Այս առիթիւ Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ· ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Շրջակայից
Յաւարտ պատարագի կը կատարուի ԽԱՂՈՂՕՐՀՆԷՔի աւանդական արարողութիւնը:
Հաւատացեալներ որոնք օրհնութեան համար ուխտած են ԽԱՂՈՂ նուիրել կրնան ուղարկել Եկեղեցւոյս Դիւանատունը:

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Տօն վերափոխումն Ս· Աստուածածնի
ԽԱՂՈՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ
Կիրակի, Օգոստոս 15
Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ
339, avenue du Prado, 13008 Marseille
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8·30–ին
Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10–ին
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ· ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ
(Հոգեւոր Հովիւ)
Պատարագի ընթացքին կը կատարուի «Օրհնութիւն խաղողոյ» աւանդական արարողութիւնը:
Անոնք որոնք կը փափաքին այս առիթով խաղող նուիրել, թող հաճին տեղեակ պահել Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատունը:
Հեռաձայն. –
04 – 91 _ 77 – 84 – 70

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս· ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Կիրակի, Օգոստոս 15
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9–ին:
Պատարագ ժամը 10·15–ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ՝
ՍԱՐԳԻՍ ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆ
Յաւարտ պատարագի կը կատարուի Խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւն:

DATE A RETENIR

La Croix Bleue des Arméniens de France — Section Chaville organise au profit de l'Orphelinat de Nork (Arménie) un DINER DANSANT le 25 Septembre à 20 heures 30, animé par *MARTEN YORGANTZ et son orchestre*
à l'«Atrium» de Chaville,
3, Parvis Robert Schumann,
Avenue Roger Salengro, 92370 Chaville

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Օգոստոս 8–ին Սէն Լու Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ միջոցաւ եղած են հետեւեալ նուիրատուութիւնները «Յառաջ»ին, ԳԱՐԵԳԻՆ Ա· Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի յիշատակին՝
Վարդան Զիֆթճեպաշեան 1000 ֆրանք, Մարի Տօրումեան, Շալճեան ընտանիք, Կարօ Յովսէփեան 500–ական Ֆր.:

⁂

ՄԱՐՍԷՅԼ· _ ՀՈՒՐԻԿ ԴԱՏԱՒՈՐԵԱՆԻ յիշատակին Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութեան անդամները կը նուիրեն 500 Ֆր· «Յառաջ»ի բարդաւաճման:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ· _ Սէն Լու Ս· Գէորգ Եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդը եւ Օժանդակ Տիկնանց Միութիւնը իրենց սրտագին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն հոգեւոր հովիւ Շահան Ա· Քհնյ· Տէտէեանին եւ երէցկին Եղիսաբէթ Տէտէեանին, Առաքելեան եւ Լեւոնեան ընտանիքներուն, իրենց քեռայրին եւ ազգականին՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԽԱՉԻԿԵԱՆԻ
(Պէյրութ)
մահուան առիթով:

ԱՐԺԱՆԻ ՈՒՐԻԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ	100 Ֆր.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ	80 Ֆր.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ	75 Ֆր.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ	75 Ֆր.
ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ	150 Ֆր.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ	75 Ֆր.

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»

(Ծաղկաքաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն)	120 Ֆր.

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի:

Թղթատարի ծախք՝ 30 Ֆր·, հատոր գլուխ:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
Commission Paritaire : N° 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

MARSEILLE — *Section «Lola Sassouni» Bd-Oddo*
organise
un VOYAGE en ARMENIE
du 30 Septembre au 12 Octobre
Hôtel «Erépouni» - Demi-Pension
Tourisme magnifique programme
Taxe d'aéroport, visa inclus.
Prix Global :
6990 francs
Renseignements et inscriptions :
Tél : 04. 94. 32. 11. 87

⁂

Section *N a ï r i*/Beaumont-Marseille 12e

du 5 au 12 Octobre
VOYAGE SPECIAL
Pèlerinage en Terre Sainte
8 jours / 7 nuits
6.450 Francs (départ Marseille)
(taxe aéroport incluse)
en pension complète et toutes visites incluses
NAZARETH — CESAREE —
CAPHARNAUM — TABGA — JERICHO
JERUSALEM (son nom signifie "Cité de la Paix").
Arrivée au Mont des Oliviers, premier regard sur la Ville Sainte. Visite de BETLEEM et de la Basilique recouvrant la Grotte de la Nativité. Visite de Saint. Jacques des Arméniens. Visite du Saint Sépulcre. Visite de la ville nouvelle et messe au Patriarcat Arménien. Tracé historique du Chemin de Croix. Célébration de la Résurrection.
Renseignements et inscriptions (heures de repas)
Tél. 04 91 87 13 48 — 04 91 93 67 97
Versement de 2.000 F à l'inscription par chèque à l'ordre de la C. B. A .F· Beaumont.

⁂

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղին կազմակերպած՝
_ ՊՏՈՅՏ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ Մոնմորանսիի Հանգստեան տունը
Կիրակի, Սեպտեմբեր 19–ին:
– ՃԱՇ Պիէֆրի դղեակը
Կիրակի, Հոկտեմբեր 3–ին:
_ ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐԸ Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21–էն սկսեալ:
Մանրամասնութիւններ յետագային:

RENTREE DES CLASSES

L'ECOLE «SIAMANTO» DE BAGNEUX-CACHAN

— Cours hebdomadaire de langue et civilisation arméniennes— accueille les élèves de la maternelle à la préparation de baccalauréat.

Inscriptions
le Mercredi 22 Septembre à 14h30
à l'Ecole Henri-Wallon
2, avenue de Stalingrad — Bagneux
Renseignements :
Mme Lucie DOSSIKIAN : 01 45 46 10 11;
Mme Elisabeth DAVIDIAN: 01 46 65 81 53

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻ
ՃԱՇ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
Նոյեմբեր 6–ին

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 14-15
SAMEDI - DIMANCHE
14-15 AOUT
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·706
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
75e ANNEE — N° 19.706

ԼԱՐՈՒԱԾ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ԹՈՒՐՔԻԱ – ԻՐԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Թուրքիոյ եւ Իրանի Ապահովութեան խորհուրդներու վեցերորդ ժողովը երկու երկիրներու յարաբերութիւններուն մէջ նոր լարումի պատճառ եղած է: Գլխաւոր պատճառը ՓՔՔ-ի առնչուած թրքական պնդումներն են: Թուրք պատուիրակութիւնը Թեհրանը քննադատած է որ ՓՔՔ-ի մարտիկներուն զօրավիգ կը կանգնի, իր տարածքին վրայ բանակավայր տրամադրելով: Իրանցի բանակցողներն ալ ժխտելէ ետք բոլորը, իրենց կարգին պնդած են որ Թուրքիա ալ կ'արտօնէ իրենց վարչակարգին ընդդիմադիր ուժերու գործունէութիւնը իր հողին վրայ: Այս ամբաստանութիւններն ալ հերքուած են թրքական խումբին կողմէ:

Լարուած կացութեան երկրորդ պատճառ մը եղած է իրանեան տարածքը ռմբակոծելու Թուրքիոյ արարքը որուն հետեւանքով երկու թուրք զինուոր միջոց մը հսկողութեան տակ պահուած էին իրանեան իշխանութիւններուն կողմէ: Թեհրանի պատուիրակութիւնը կրկնած է որ Թուրքիա բռնաբարած է իր սահմանը ու ատոր համար պէտք է ներողութիւն խնդրէ ու հատուցում վճարէ, մանաւանդ որ իրենք երկու թուրք զինուորները յանձնելով բարեկամական քայլ մը առած են արդէն: Թրքական խումբին մերժումին վրայ Իրանցիները խզած են բանակցութիւնները:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԷՖ· ՍԷ· ԵՐԵՒԱՆ – ՀԱՓՈԷԼ ԹԷԼ-ԱՎԻՎ
0 – 2

Իւ·Է·ԷՖ·Ա·-ի Բաժակի զոման խաղերուն, Օգոստոս 12-ին, Հայաստանի ներկայացուցիչը ԷՖ· ՍԷ· Երեւան գրեթէ որակուելու ամէն յոյս կորսնցուցած է Երեւանի մէջ 0 – 2 պարտուելով իսրայէլացի իր մրցակից Հափոէլ Թէլ-Ավիվէն: Դարձի մրցումը երկու շաբաթէն՝ Օգոստոս 26-ին տեղի կ'ունենայ Իսրայէլ:

«L'EQUIPE»

(13 Août)

DJORKAEFF SE MET AU VERT

Մարզական օրաթերթը այս խորագրին ներքեւ պատկերազարդ կէս էջ նուիրած է Ճորքայէֆի, նիւթ ունենալով անոր փոխանցումը իր նոր ակումբը՝ Գերմանիոյ Գայզէրսլաութերնը: Քանի մը տողով անդրադառնալէ ետք անոր զարմանքին ի տես այդ քաղաքի կանաչապատ շրջապատին, մինչ ինք ամբողջ Գերմանիան կ'երեւակայէր կրագիւտային, թերթը կը նշէ թէ անկասկած իր ծագումն ալ իր դերը ունի նոր միջավայրերու մէջ «չաղուելու», անոնց անբաժան մաս կազմելու յատկութեան մէջ: Ապա Ճորքայէֆ կը խօսի Իտալիոյ եւ գերմանական իր նոր ակումբին միջեւ գոյութիւն ունեցող տարբերութիւններուն, մարզումներու մասին երկու տարբեր մօտեցումներուն շուրջ եւլն·: Վերջաւորութեան հայ մարզիկը կ'ըսէ թէ իր նախազգացումները երբեք չեն դաւաճանած իրեն եւ վստահ է թէ Գերմանիա գալու այս ընտրութեան պարագային ալ նոյնը պիտի ըլլայ:

Կը նախատեսուէր որ Ճորքայէֆ իր նոր խումբին հետ առաջին անգամ դաշտ ելլէ Օգոստոս 14-ին, Պորուսիա Տորթմունտի դէմ, ի հաշիւ գերմանական ախոյեանութեան առաջին օրուան խաղերուն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱ վճռած էր (Օգոստոս 13) զանգուածային յարձակման մը անցնիլ Տաղստան վերջ տալու համար անջատողական շարժումին: Փոխ – վարչապետ՝ Զուբով յայտարարած է· – «Բոլոր պատճառներն ունինք յաջողութիւն մը յուսալու համար», աւելցնելով որ կը վայելէն Տաղստանի ժողովուրդին նեցուկը եւ այս է գլխաւոր տարբերութիւնը Չէչէնիոյ հետ: Հակառակ հերքումներուն, կը թուի որ բազմաթիւ մեռեալներ եւ վիրաւորներ կան: Որեւէ անկախ աղբիւրի չգոյութեան պատճառաւ, կարելի չէ յստակ գաղափար մը կազմել կացութեան: Քանի մը գիւղերու գրաւումը սակայն, Բասայեւի ուժերուն կողմէ, հաստատ է եւ ծանր հարուած մը Մոսկուայի համար, որ ամբողջութեան ձեռնարկած է:

ՔՈՍՈՎՈՅԻ ՄԷՋ կացութիւնը միշտ լարուած է եւ «աշխարհի ոստիկանն» ալ (իմա՝ ԱՄՆ) դէմ յանդիման է չնախատեսուած բարդութեանց: ՈՒ – Չէ – ՔԱ-ի անկախապաշտները կը մերժեն ապազինուիլ եւ կը շարունակեն Սերպ հալածել: Սկզբունքով Քոսովոյի գաւառը ՄԱԿի վարչական ղեկավարութեան տակ է Յունիս 12-էն ի վեր: Անցեալին իր բնակչութիւնը 2 միլիոն էր, 90% համեմատութեամբ՝ Ալպանացի (մահմետական), 200·000 Սերպ օրթոտոքս եւ շատ փոքր թուրք եւ գնչու փոքրամասնութիւն: Միջազգային ուժը բաշխուած է 5 գօտիներու մէջ – գերմանական, ամերիկեան, իտալական, ֆրանսական, բրիտանական – եւ հոս հոն ալ ցրուած ռուս զինուորներ: Ամէն պարագայի մէջ, յստակ է որ Արեւմուտքի բոլոր հաշիւները սխալ ելան եւ շատ մտահոգիչ է Քոսովոյի ապագան:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՄԷՋ, չորս օրուան ընթացքին, 16 զինուոր սպաննուած է Քապիլիոյ շրջանը իսլամապաշտներու կողմէ: Վերջին օրերու ահաբեկչական արարքներու այս բազմացումը կը բացատրուի այն ընդդիմութեամբ որ կայ Սեպտեմբեր 16-ի հանրաքուէին դէմ (քաղաքացիական համերաշխութիւն):

ՊԷ – ԷՆ – ՓԷ-ն (Պանք Նասիոնալ տը Փարի) յաջողած է յստակ (60%) մեծամասնութիւն մը ապահովել Փարիպայի մէջ, բայց նոյն պարագան չէ Սոսիէթէ – Ժեներալի համար ուր միայն 32%-ի մասնակցութիւն մը ունի: Հակառակ անոր որ այս գործողութեան արդիւնքը Օգոստոս 17-ին միայն պիտի յայտնուէր, Օգոստոս 13-ին իսկ «Ֆիկարօ» կուտար վերոնշեալ թիւերը:

ԷՌ – ՖՐԱՆՍԻ դէմ երկու բողոքներ եղան վերջին օրերուն, որոնք կ'ամբաստանեն օդանաւային ընկերութիւնը «խտրականութեան» մեղադրանքով: Առաջինը կը վերաբերի 44-ամեայ «մոնկոլիէն» անուանուած անձի մը որ օդանաւով Լոնտոն պիտի երթար իր ծնողքին մօտ: Օդաչուն մերժած է զինք ընդունիլ առանձին, որովհետեւ բժշկական վկայագիր չունէր, հաստատելու համար թէ ի վիճակի է մինակ ճամբորդելու եւ վտանգ չի ներկայացներ միւս ճամբորդներուն, մանաւանդ մանուկներուն համար: Զինք ճամբու դնող եղբօր պնդումները ի վերջոյ համոզած են այլ օդաչու մը եւ ենթական կրցած է մեկնիլ այլ թռիչքով մը: Երկրորդ բողոքը կը վերաբերի Պելֆորի ճատրակի ընկերութեան նախագահին որ 170 քիլօ կը կշռէ եւ կը մերժէ երկու տոմսակ գնել կարենալ տեղաւորուելու համար, առանց անհանգիստ ընելու կողքին նստողները: Էռ – Ֆրանս կ'ուզէր որ Փարիզ – Փեքին թռիչքին համար 2 տեղ գնէ, ինչպէս կ'ըլլայ Ամերիկա, ուրու համար դէպերու հարցը յաճախակի է: Ընկերութիւնը միջին ճամբայ մը առաջարկած է՝ մէկուկէս տոմսակ, բայց ենթական՝ Ժ· Փ· Թուզէ այդ ալ մերժած է Էռ – Ֆրանսը ամբաստանելով «պարզ եւ յստակ ցեղապաշտութեան» համար: Որոշած է դիմել Մարդկային Իրաւանց Եւրոպական Ատեանին:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ՅՈՅՆ-ԹՐՔԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ժ· ՓԱՓԱՆՏՐԷՈՒ ՏԱՐԲԵՐ ՄՕՏԵՑՈՒՄ ՈՒՆԻ

Յունաստանի Արտաքին նոր նախարարը՝ Ժորժ Փափանտրէու, որ պաշտօնի գլուխ անցաւ անցեալ Փետրուարին, բոլորովին տարբեր քաղաքականութիւն կը տանի Թուրքիոյ նկատմամբ: Եւ այս գետնի վրայ խորապէս կը տարբերի իր նախորդէն՝ Թէոտոր Փանկալոսէն որ բառերը ծամծմող մէկը չէր:

Յունիսի վերջ, Փափանտրէու օգտուելով ՄԱԿ-ի մէկ ժողովէն Նիւ-Եորք, համաձայնած է թուրք իր պաշտօնակիցին՝ Ճէմի հետ որ երկխօսութեան ձեռնարկեն վեց մարզերու մէջ, մարզեր որոնք չեն վերաբերիր ազգային այն հարցերուն որոնք խնդրոյ առարկայ են երկու երկիրներու միջեւ: Այս առընչութեամբ, Յուլիս վերջը բանակցութիւններ տարուեցան Անգարա, Ապա՝ Աթէնքի մէջ, փորձագէտներու մակարդակի վրայ: Այս հարցերը կը վերաբերին զբօսաշրջութեան, շրջապատի, առեւտուրի, մշակոյթի, շրջանային համագործակցութեան եւ ապահովութեան (այս վերջին կէտը կ'ընդգրկէ կազմակերպեալ ոճիրի դէմ պայքարը, գաղտնի աշխատանքը, թմրեցուցիչի շահատակութիւնը եւ ահաբեկչութիւնը): Առաջին քայլ մըն էր որ թոյլ տուած է կողմերուն արտայայտել իրենց տեսակէտները եւ առաջարկներ ընել որոնք պիտի ուսումնասիրուին Սեպտեմբերին:

Հաշտարակաց զեկոյցով մը, երկու երկիրները իրենց գոհունակութիւնը արտայայտած են, շեշտելով այն «դրական, արդիւնաւոր մթնոլորտը» որու մէջ տեղի ունեցած են այս առաջին խօսակցութիւնները:

Փափանտրէու ալ չէ ծածկած իր գոհունակութիւնը եւ ըսած թէ «ինքնին յաջողութիւն մըն է»: Իրեն համար «ամբողջ գործընթացը պէտք է դրական ազդեցութիւն ունենայ այլ հիմնական հարցերու վրայ եւ ամէն բանէ առաջ նպաստէ մթնոլորտի մեղմացման»: Բայց եւ այնպէս աւելցուցած է որ «ոչ մէկ փոփոխութիւն կայ յոյն կառավարութեան դիրքորոշման մէջ ինչ կը վերաբերի գլխաւոր հարցերու, անոնք ըլլան Կիպրոս թէ Եգէական»: Այս ճշդումը ուղած է ընել առաջքն առնելու համար յոյն ազգայնականներու հակազդեցութեանց: Յուլիսի կէսերուն, Կիպրոսի թրքական միջամտութեան 25-ամեակին առթիւ, Փափանտրէու հրաւիրած է «աշխարհի Յոյները մէկ օրուան խոկումի իրենց գործունէութեանց թէ թերացումներուն մասին» եւ դեռ ըսած է· – «Կիպրոսի ողբերգութիւնը երեւան հանեց մեր իսկ ազգայնականութեան անելները, որովհետեւ պէտք չէ որ պատմական յիշողութիւնը ընտրովի ըլլայ»: Այս խօսքերը աննախընթաց կը նկատուին յոյն Արտաքին նախարարի մը համար: Դեռ աւելի առաջ ալ երթալով, Փափանտրէու ուրիշ ճակատ մըն ալ բացած է Յունաստանի փոքրամասնութեանց վերաբերող, հարց մը որ թապու է երկրին մէջ: Յայտարարած է·– «Ամէն ոք ազատ է ինքզինք սահմանելու, որպէս այս կամ այն փոքրամասնութեան պատկանող», «սխալ» որակելով յոյն ղեկավարներու մերժողական դիրքը փոքրամասնութեանց մէկ դիմումին «Թուրք եւ մակեդոնացի փոքրամասնութեանց գոյութեան ճանաչման» մասին: Ազդուկը մեծ եղած էր, մանաւանդ որ, թրքական «Հիւրրիյէթ» օրաթերթն ալ «Պրաւօ Ժորժ» խորագրով մը իր առաջին էջին վրայ, շնորհաւորած էր յոյն նախարարը: Փափանտրէու բացատրած էր·– «Անկեղծութեամբ եւ քաջութեամբ, պէտք է դէմ դնենք փոքրամասնութեանց հարցին, ջնջելու համար թապուն մը, լուծելու համար փոքրամասնութեան հարցը մեր երկրին մէջ, որպէսզի հպարտութեամբ քալենք»: «Հարցերուն կուտանք իրենց անունը, կ'ըսէ Փափանտրէու, կը մաքրենք պղտոր ջուրերը որոնց մէջ ոմանք կ'որսան»: Այս վերջին խօսքերը ուղղուած են ի մասնաւորի Փասոք կուսակցութեան Կեդրոնական Կոմիտէի այն 18 անդամներուն որոնք բողոքագիր մը հրապարակած են իր սրբապիղծ յայտարարութիւններուն դէմ:

Որդի եւ թոռ նախարարապետի, Ժորժ Փափանտրէու շեշտած է որ «Յունաստանի արտաքին քաղաքականութիւնը պիտի գործէ տարբեր մտայնութեամբ» եւ թէ իր հրաժարականը պատրաստ է եթէ վարչապետ Սիմիթիս կը խորհի որ իր դիրքորոշումները «չեն ծառայեր երկրին շահուն կամ չեն արտայայտեր կառավարութեան տեսակէտը»:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 12 / 13)

ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՎՐԱՍՏԱՆ ԱՅՑԸ ԱՒԱՐՏԱԾ

Պաշտպանութեան նախարար զօրավար Վ· Յարութիւնեան հանդիպում ունենալէ ետք Վրաստանի իր պաշտօնակիցին հետ, տեսակցութիւններ ունեցած է նաեւ բարձրաստիճան զինուորականներու, Ջաւախքի նահանգապետին հետ, քննելով երկկողմ յարաբերութիւններու զարգացման հեռանկարները: Պաշտպանութեան երկու նախարարները զրոյցներ ունեցած են Ջաւախքի հայ բնակչութեան հետ, ծանօթացած են անոնց հարցերուն ու խոստացած աջակցիլ:

ԱՐՑԱԽԻ ԹԵՄԻՆ ՎԵՐԱԲԱՑՄԱՆ 10-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Օգոստոս 12-ին ԼՂՀ վարչապետ Ա· Ղուկասեան ընդունած է Արցախի թեմի առաջնորդ Պարգեւ Արք· Մարտիրոսեանը: Արծարծուած են հոգեւոր, մշակութային կեանքի, նաեւ ընկերա – տնտեսական կացութեան հարցեր: Քննարկուած է թեմի վերաբացման տասնամեակը նախապատրաստելու խնդիրը եւ 1700-ամեակի յանձնաժողովին գործունէութիւնը: Նիւթ եղած է աղանդաւորներու ներկայութեան պարագան ու անոնց ժխտական ազդեցութիւնը:

ՀԱՅԵՒՅՈՒՆԱԿԱՆ ԿԱՊԵՐՈՒՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐՈՎ

Յունաստանի Երեւանի դեսպանը Օգոստոս 12-ին, ընդունուած է Ազգ· Ժողովի նախագահ Կ· Դեմիրճեանի կողմէ· Հանդիպումին նիւթ եղած է երկու երկիրներու յարաբերութիւններու սերտացումը: Դեսպանը Փ· Զողրաֆոս ըսած է որ Յունաստան ուշադիր է Հայաստանի զարգացումներուն, բարեփոխումներուն ու կը փափաքի ընդլայնել գործակցութիւնը: Ան աւելցուցած է թէ բազմաթիւ ընդհանրութիւններու տէր երկու երկիրները ունին ընդհանուր նպատակներ որոնց իրագործումը կը նպաստէ թէ՛ Հայաստանի եւ Յունաստանի բարգաւաճման, թէ՛ շրջանի կայունութեան:

ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԱՐԴԱՆՔ...

ԱՐԱՄ ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ «ԱՅՆ ՍԵՒ ՕՐԵՐՈՒՆ»Ը

(ՏՊԱՐԱՆ ԳԱՐՏԱՇԵԱՆ, Պէյրութ, Լիբանան, 1985)

– 1 –

Արամ Անտոնեանի «Այն Սեւ Օրերուն» փոքրիկ հատորը անփոխարինելի վկայութիւն մըն է Հայոց 1915–ի ցեղասպանութենէն: Սուրիական անապատներու մէջ, Մեսքէնէի մօտ գաղթական կայանի մը կեանքէն վերցուած այս վեց պատկերները կ՚ամփոփեն հոգեկան ու նիւթական անհաւատալի տառապանքը տարագիր հայ զանգուածներուն որոնց համար կեանքը, «...այլեւս ուրիշ բան չէր, այլ լոկ «մահուան վարժութիւն» մը, եւ այդ վարժութիւնէն վերջ աւելի պարզ բայց աւելի սոսկալի բան մը՝ ''«մահուան սպասումը''»:

Սեւեռելով Մեծ Եղեռնի աւելի մարդկային քան ազգային ողբերգութիւնը, գրքոյկը վկայութիւն մըն է ոչ միայն 1915–ին, այլ նախորդող ու յաջորդող ցեղասպանութիւններու զոհ գացած միլիոններու մղձաւանջային ապրումներուն: Այս փոքրիկ հատորին միջոցաւ բան մը կը հասկնանք մարդուս էութեան փխրուն իրականութենէն երբ ան կը դիմագրաւէ իր իսկ տեսանկիւն համայնակուլ վայրագութեան փաստը: Կը հասկնանք բան մը նաեւ ցեղասպանութեան մեքենային «առօրեայ» շարժումէն. շարժում որուն ճիշդ այս «առօրէական», «սովորական» բնոյթը կը յայտնաբերէ ոճիրին ահաւորութիւնը:

Անտոնեան ապրեցաւ Մեսքէնէի կայանին մէջ ու իր ականատեսի քրոնիկները սահմռկեցուցիչ անմիջականութեամբ մատչելի կը դարձնեն ցեղասպանութեան միջոցին ողջ ժողովուրդի մը արտաքոյ այլակերպումը, անհատներու ներքին փըլուզումը ու ընկերային յարաբերութեանց ու բարոյականի կազմալուծումը եւ բեկանումը: Այս ալ շատ կարճ, քանի մը ամսուան տարագրութեան ընթացքին:

Աքսորէ, անօթութենէ, ծարաւէ ու անթիւ այլ չարչարանքներէ տկարացած՝ կայանին բնակիչներուն կուրծքերնուն վրայէն «ոսկորները կը համրուէին եղէգով շինուած սակառներու հիւսքերուն պէս»: Իսկ իրենց մարմինը հագիւ պատած լաթերուն ծալքերուն մէջ «մակաբոյծները կը վխտային, կ՚ոստոստէին՝ ինչպէս եռացող հեղուկի մը փրփուրը կազմող պղպջակները»: Արդէն գրեթէ չիջած այս մարդոց համար օրը չէր մթներ առանց որ «սարսափը, բռնկած վառօդի գիծի մը պէս, վրանէ վրան սուրար»:

Քշուած ցաւի ծայրագոյն սահմանը, հասնելու «...ճիշդ այն կէտին վրայ ուր կեանքը կը լրանար եւ մահը կը սկսէր»՝ աքսորեալը տակաւին կ՚ապրի· բայց միայն իբր հերքումը՝ «մարդ» սահմանումին ընթացիկ հասկացողութեան: Կայանին մէջ փակուած էակը ներկայ է «մարդկային մարմնով բայց անասունի կերպարանքով... որուն վրայ նոյն միօրինակ, անփոփոխ արտայայտութիւնը, – տեսակ մը ձուլածոյ կծկում, – միանգամայն ցաւ, վիշտ, տառապանք, հիասթափութիւն, տաժանք, բայց մանաւանդ հաամկերպութիւն, անասնական համակերպութիւն»:

– 2 –

Երբ պղտորի սահմանը որ կեանքը մահէն կը զանազանէ, կամ ջնջուի ընկերային կաղմը որ մարդս անասունէն կը տարբերէ, այն ատեն իմաստէ կը զրկուին այն յոյզերը, յոյսերը, զգացումները, հասկացողութիւնները ու բարոյական սկզբունքները որոնցմով կը կերտենք ու կը պահպանենք մեր կեանքը, որոնցմով 1915–էն առաջ հայ մարդը պատմական իր հողին վրայ կերտեց իր առօրեան: Այսպէս էր հայ տարագիրներու փորձառութիւնը:

Արտակարգ, անբնական ու վաղաժամ մահերու անընդհատ շարանին դիմաց «մեռելի նկատմամբ ակնածանքը որ ապահովաբար մարդկային սեռին յարգանքի ամէնէն նախնական մէկ զգացումը եղած է», բոլորովին կը կորսուի: Հոս մայրերն անգամ «անտարբեր կը մնային իրենց զաւակներուն ... դիակներուն առջեւ»: Անտոնեան կ՚ակնարկէ որ արդէն «խենթութիւն էր մեռելներուն նկատմամբ յարգանք փնտռել անանկ տեղ մը եւ կեանքի այն տեսակ պայմաններու մէջ ուր ողջերն անգամ հասարակ շան մը չափ կարեւորութիւն չունէին»:

Մահուան ընկալումին այս յեղաշրջումին զուգահեռ մարդս կը կորսնցնէ նաեւ իր «ամէնէն բնական, ամէնէն բնածին զգացումները»: Կը յանձնուի «այն այլամերժ եսասիրութեան զոր թշուառութիւնը կը պարտադրէ»: Կը խեղդուին՝ «մինչեւ խորագոյն արմատները» ամէն «բարի թուիչք որ կրնար գոյութիւն ունեցած ըլլալ անոր մէջ»: Այս իրականութեան ահռելի հետեւանքները Անտոնեան կը պարտադրէ մեր գիտակցութիւններուն ու խղճմտանքին:

Մայր մը փայտի հարուածով մը կը սպաննէ մանչուկ մը որ անօթութենէ մղուած պատառ մը հաց կը գողնայ անոր վրանէն: Մարդ մը իր կեանքը կը վտանգէ պատանիի մը մարմինը Եփրատի եզերքէն փրկելու համար, մինչ ուրիշները կը գողնան իր հագուստները: Այսպիսի մեծ ու փոքր ոճիրներ ու անգթութիւններ առօրեայ երեւոյթ էին մարդոց համար որոնք «իրենց դժբախտութեան բուն հեղինակներուն բռունցք երկարելու անկարող՝... իրար կ՚ուտէին»: Ճնշուած զանգուածը կերպով մը խրացուցած, ներմուծած է ցեղասպանին անասնական բարոյականը, անցած է անասունի կարգին ու կ՚ապրի Տարվինեան սկզբունքով որ կ՚ըսէ թէ ուժեղն է որ կը տոկայ, կ՚ապրի:

Ամէնէն սոսկալին սակայն այն է որ կայանի բնակիչները «...ոչ միայն ընդվզելու, ըմբոստանալու, այլ նոյնիսկ բողոքելու, գանգատելու, տրտնջալու փորձ անգամ չէին ըներ, չէին կրնար ընել, որովհետեւ այլեւս անյոյս էին ամէն բանէ, անյոյս էին մարդոցմէն եւ Աստուծմէ ալ, որովհետեւ այլեւս ապրելու ուժն անգամ կորսնցուցեր էին...» (էջ՝ 93):

Երբ կը թողուէին «լոկ բան մը ըրած ըլլալու համար» էր: Երբ պատանի մը վայրագօրէն կը խոշտանգուի – պահակներու ժամանցի հաճոյքի մը համար – գաղթականներու ականատես ամբոխը կը զգայ միայն «անզօ՛ր ատելութիւն – գերագոյնը տանջանքներուն»:

Հատորին մէջ կան նաեւ էջեր որոնք անզուգական որակով կը վերստեղծեն ապրողներու ցաւատանջ ներաշխարհը: Ուժգնօրէն կառչած իր նոր գտած, բայց արդէն մահացած մօրը թեւին, մանչուկի մը «Մայրիկ...» կանչը «Լոկ բառ մը չէր... այլ զգացման ամբողջ աշխարհ մը – ուրախութեան, վստահութեան, հըրճուանքի, սիրոյ, նարօտի եւ երջանկութեան այն աշխարհը որ յանկարծ ստեղծուեր էր տղուն հոգիին խորքը: ... Չէր կրնար հաւատալ մօրը մեռած ըլլալուն, որովհետեւ ամէն բանէ առաջ չէր կրնար ըմբռնել թէ մայր մը ինչպէ՞ս կրնայ մեռնիլ երբ իրեն պէս մէկ հատիկ զաւկի մը ոչ միայն մայրիկը, այլ հայրիկը, ծնողքը, ազգականը, ուտելիքը, խմելիքը, հագնելիքը, լոյսն ու աշխարհն էր...»:

Ուրիշ տեղ, չոքած իր զաւակին դիակին մօտ, մօր մը «...գլուխը խելք չէր մնացեր: Իր միտքը քառսի մը պէս էր: Եւ ամէն բան խաւար էր այնտեղ: Գիտակցութեան անզօր ցոլք մը միայն, մէկ հատիկ ցոլք մը, զաւակին մեռած ըլլալուն ցնորեցուցիչ ստուգութիւնը, որուն չէր հաւատար, չէր կրնա՛ր հաւատալ...»:

Այս կինը տենդահար կը պայքարի զաւակին մահուան դէմ, համբոյրներով կը փնտռէ «տաք կէտ մը, կեանքի հետին հետք մը... պզտիկ խորշ մը ուր տակաւին կեանքէն կաթիլ մը մնացած ըլլար»: Ան «յարալէզի մը հրաշագործ կամակորութեամբ» կը ջանայ «նեղել, խոշտանգել մահը, մինչեւ որ ստիպուէր թողուլ իր զաւկին մարմինը, թողուլ ու հեռանա՛լ...»:

Վերածուած հէք կրաւորականութեան, մայր, այր, մանչուկ, աղջիկ, հեշտ զոհը եղան կամ մահուան, կա՛մ ալ մակարուծական ու չարաչահող կառապաններու, գիւղերապահներու, վաճառականներու ու ամէն տեսակ վաշխառուներու ու անխիղճ աւազակներու: Այս կապակցութեամբ ուշագրաւ է Եղեռնի գրականութեան մէջ ընդհանրապէս անտեսուած՝ հայ մեղսակիցներու դերը ցեղասպանութեան մեքենային մէջ:

Կայաններու կարգապահութեան գործիչներէն շատերը Թուրքէն աւելի անգութ հայեր էին: Հայ կինը կը բողոքէ. «Տանիկին չըրածը դուք կ'ընէք կոր», մինչ Թուրք կառավարական պահակները «առաջին մէկ քանի մը ամիսներէն ետք... ալ համոզուած էին թէ հայուն գէշութիւն ընելու համար դարձեալ հայն է լաւագոյն միջոցը»: Միւս կողմէ, իրենց անձնական շահուն սպասարկող հայ կառապաններ ու գիւղերապահներ տեղական իշխանաւորներուն, արտաքոյ հաճոյքին համար կը հայթայթէին «(հայ) կոյսեր, գեղանի կիներ, մինչեւ անգամ տակաւին արբունքի չհասած մանկատի աղջիկներ...»:

Այսպիսի քաւմնելի արարածներ կը յիշեցնեն նոյնպէս անտեսուած դերը այն Սիոնիստներուն որոնք Հրեաներու ցեղասպանութեան ընթացքին գործեցին նացիական իշխանութիւններու կողքին:

– 3 –

Գրական գործ մը որ ուժեղ յուզականութեամբ, թափանցող հոգեբանական ակնարկներով ու իմաստուն խորհրդածութիւններով կ՚ամփոփէ դրուագներ ժողովուրդի մը ապրած մղձաւանջէն, չի համապատասխաներ դաժան գեղագիտական զատողութիւն: Այսպիսի գործեր գեղարուեստական չափանիշներէ անկախ կը պահպանեն իրենց գոյութիւնը: Այնուհանդերձ, կը պահանջեն իմացական արժեւորում մը: Պարտական ենք որոնելու վերլուծական ճիգ մը կամ պատճառաբանական առանցք մը· հոգ չէ թէ մասնակի կամ կողմնակի: Այլ պարագային պիտի մնանք կրաւորական, լոկ դիտողի զատապարտելի դիրքին վրայ: Դիտելով ու զգալով միայն, առանց հասկնալու աղէտին մութ ծալքերն ու աղբիւրները պիտի մնանք անկարող՝ ապագային նման ոճիրներու առաջքը առնելու:

Այս տեսանկիւնէն հատորը ունի իր թերիները: Կը տառապի այն նոյն բացէն որ կը նկատենք Զապէլ Եսայեանի «Աւերակներուն մէջ» հատորին մէջ: Բացակայ է պատմական, քաղաքական, ընկերային տեսադաշտ կամ բացատրական համակարգի նոյնիսկ հիմք մը: Անտոնեան կը հաստատէ որ Եղեռնը հայ զանգուածներուն գլխուն պայթեցաւ իբր աննախընթաց, անակնկալ եղելութիւն. «Յանկարծ... յանկարծ տեղահանութիւն վրայ հասեր էր, բիրտ, անմեկնելի, անըմբռնելի, անհաւատալի՝ ինչպէս որ եղած էր ամէն տեղ, եւ «գաղթական!!» դարձած՝ սկսեր էին քալել, քալել անվերջ... առանց եղածէն բան մը հասկցած ըլլալու...»:

Սակայն հատորին ներքին հոգեբանական, նիւթական ու պատմական ակնարկներէն կարելի չէ քաղել որեւէ պատճառաբանուած կամ տրամաբանուած հասկացողութիւն: Այսուհանդերձ, որեւէ կերպով չի նուազիր հատորին արժէքը: «Այն Սեւ Օրերուն»ը մարդկային կեանքի ու մահուան էական ճշմարտութիւններու շտեմարան մըն է:

Որպէսզի հասկնանք ու ըմբռնենք 1915ի իրականութիւնը, Անտոնեանի այս հատորը կը մնայ անհրաժեշտ վկայութիւն ու աղբիւր, պատմական, քաղաքական ու բանավիճական նորանոր հատորներու կողքին: Իրաւացի է Յակոբ Օշական երբ կը հաստատէ որ հատորը «մեր գրականութեան մէջ... կ՚անցնի անոր յաղթանակներու շարքին» ու կրնայ շարուիլ Լաստիվերտցիին, Ասողիկին, Ղեւոնդ Երէցին կողքին իբրեւ վկայութիւն՝ Հայոց, ու աւելցնենք, մարդկութեան գլխուն պայթած արհաւիրքներուն:

ԺԻՐԱՅՐ ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Յուլիս 31, 1999

ԷԼ ԿՐԷՔՕՅԻ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

Թոլէտոյի խենթը, Թոլէտոյի լուսնոտը, Թոլէտոյի միսթիքը, ան որ կրակի լեզուներու նման դէպի վեր բարձրացող կամ սահող, ալացիկ մարմիններ կը նկարէ, խռովայոյզ երկինքներու դիմաց, ուր ամպերը երբեմն տարածուն պատռուած չերտերու կը նմանին, անիրական լոյսով սահմանագծուած կամ ձեւ առած: Էլ Կրէքոյի (1541 – 1614) իրագործածը թատրոն մը ըլլայ կարծէք, սակայն ուր ամէն ինչ իրական կ՚երեւի, տարբերքի մը արտայայտութիւնը ըլլալով, շնորհիւ երկերու նկարչական, յարացուցական եւ կերպարային արտայայտութեան զօրութեան, որ եզակի կենդանութիւն, այժմէականութիւն եւ արդիականութիւն կը շնորհէ իր պաստառներուն:

Նկարիչը, բուն անունով Տոմենիքոս Թէօդոքոփուլոս, ծնած է Քանտիա, Կրէտէի մայրաքաղաքը: Կղզին երկար ատենէ ի վեր դադրած էր յունական նահանգ մը ըլլալէ ու դարձած էր վենետիկեան գաղութ մը: Տոմենիքոսի ընտանիքը մաս կը կազմէր քաղաքին ունեւոր դասին, դրդացման հետամուտ եւ հաւատացեալ: Այստեղ, նկարչական գործերը զորս ան կը տեսնէ, բիւզանդական սրբանկարներն են, որոնց համադրական եւ կերպարային յատկանիշները, ուղղահայեացութեամբ չեշտուած, յետագային իր նկարչութենէն ներս մուտք գործելով, անոր մեծ ինքնատպութիւնը կազմող տարրերէն պիտի ըլլան:

Տոմենիքոս քսանըհինգ տարեկան է երբ Վենետիկ կ՚անցնի, իր նկարչական կոչումը կատարելագործելու: Ասիկա վենետիկեան նկարչութեան ոսկեայ շրջանն է, երբ անոր գագաթները, Թիցիանօ, Թինթորէթթօ, Վերոնեզէ եւ Պասսանօ իրենց գլուխ գործոցներով արուեստի պատմութեան ամէնէն գլխիչ դրուագներէն մէկը կը կերտեն: Վրձնահարուածի, գոյներու եւ դիծի ազատութիւնը նոր ձեւի նկարչութիւն մը կը ստեղծէ, ուր արագ նկարելը առաքինութիւն կը նկատուի: Սրբանկարներու պատկերումներով կազմաւորուած կրեատցիի մը համար, այս հանդիպումը կը նմանէր շրջուած աշխարհի մը դէմ յանդիման գտնուելու նման բանի մը: Սակայն, վերածննդեան փառքէն ետք, այժմ տագնապալի շրջան մըն է որ կը վրդովէ իտալական թերակղզին, թէ՛ թրքական վտանգին սաստկացումով եւ թէ՛ կաթողիկէ եկեղեցիին վերիվայրումներով, որոնք յանգած էին հակաբարեկարգումի դրոյթին: Վենետիկեան միջավայրին մէջ, այս կացութեան անմիջական արտայայտիչը կ՚ըլլայ Թինթորէթթոն, այն ողբերգականութեամբ եւ ոճականութեամբ, որոնք տարերային հանգամանք եւ բնոյթ կուտան հուժկու նկարչութեան մը, որ խոր կերպով կը տպաւորէ Տոմենիքոսը: Վենետիկ իր հասնելէն չորս տարի ետք, 1570–ին, Թուրքերը Կիպրոսի վրայ կը յարձակին: Վենետիկ, քրիստոնէութեան վերջին պատուարը, առանձին կը դիմագրաւէ այս պատերազմին ծանրութիւնը: Նման կացութեան մը մէջ, արուեստագէտներուն

վիճակը կը դժուարանայ, ինչ որ Տոմենիքոսը կը մղէ Հռոմ անցնելու, յանձնարարական մը իր ձեռքին, մանրանկարիչ Ճուլիօ Քլովիոյի կողմէ տրուած, աւելի ձեռնտու պայմաններու մէջ գործելու համար:

Յաւիտենական քաղաքին մէջ Տոմենիքոսի կեցութիւնը շատ դիւրին չըլլար, յաւակնոտ իր յոխորտանքին պատճառով: Այն ատեն Եկեղեցին տրուած էր Միքելանճելոյի «Վերջին դատաստանը»ի մերկ մարմիններուն «խանգարող» մասերը ծածկել եւ Պիոս Ե. Պապը նկարիչ Տանիէլէ տա Վոլթերրայի պատուիրած էր գործը գլուխ հանել: Տոմենիքոս իմանալով կը յայտարարէ թէ նոյնքան պարզ պիտի ըլլայ որմնանկարը քանդելը եւ իրեն յանձնել նոր մը իրագործելու պաշտօնը, քանի որ իր աշխատանքը «ոչ մէկ ձեւով ստորադաս պիտի ըլլայ Միքելանճելոյի երկէն»:

Տոմենիքոս եօթը տարի կը մնայ Հռոմ: Անկէ ետք, 1577-ին, Թոլէտօ կ՚անցնի, Սպանիա: Այս փոխադրութեան պատճառը կրնայ կրկին տարբեր տարընչուող մտահոգութիւններէ ծագած ըլլալ: Արդարեւ, Մադրիտի Էսքուրիալը դրեթէ աւարտած ըլլալով, Փիլիփպոս Բ., անկասկած իր ժամանակուան ամէնէն մեծ արուեստասէրը, նկարիչներ կը փնտռէր իր պալատ-վանատունը նկարազարդելու համար: Տոմենիքոս այդ հեռանկարով Սպանիա անցած ըլլալու է եւ Թոլէտօ հաստատուած, որմէ ետք Էլ Կրէքօ կ՚անուանուի, որ սպաներէն «Յոյն»ը կը նշանակէ: Այստեղ, իր հասնելէն քանի մը ամիս ետք, տեղւոյն Կաթողիկէին համար պատուէր մը կը ստանայ, Յիսուսի արնաքօղումը ներկայացնող պաստառ մը նկարելու: Էլ Կրէքօ կ՚իրագործէ նոր միջավայրի իր առաջին գլուխ գործոցը, ուր Յիսուսի կարմիր պատմուճանը կը տիրապետէ նկարին ու կը շեշտէ հոսելիք արիւնին մօտալուտ ըլլալը: Ասոր մէջ յատուկ ուշադրութիւն կը գրաւէ նաեւ Յիսուսը շրջապատող տիպարներուն պարագան որոնք, հակառակ խառնաշփոթ դպրոցի իտէալականացուած կամ յարդարային կերպարներուն, աւելի իրական կ՚երեւան, իրենց դէմքերով եւ արտայայտութիւններով, իրենք իսկ մէկական դիմանկար դառնալով: Սպանացի, տեղացի մարդիկ են, որոնց նմանը կը տեսնուին այլ գործերու մէջ եւս, երբեմն իրենց պարզ արտաքինով, նիհարակազմ առաքեալներու պատմուճանը հագած:

Էլ Կրէքօ կը դառնայ Թոլէտոյի երեւելի դէմքերէն եւ մտերիմ բարեկամը՝ քաղաքի փնտռուելի անդամներուն: Ազնուական այս դասին պատկանող կերպարներ տեղ պիտի գտնեն նկարչութեան պատմութեան գլուխ-գործոցներէն մէկուն՝ «Օրկազի կոմսին թաղումը»ին մէջ: Հսկայածաւալ պաստառ մը, ուր երկինքի եւ թաղման տեսիլքն ու տեսարանը իրարու կը լծորդուին, մահացողի հոգին դէպի վեր փոխադրող կեդրոնի հրեշտակին միջոցով եւ, որպէսզի չկարծուի որ մեր աչքին առջեւ պատահող այս եղելութիւնը խաբկանք է, Էլ Կրէքօ ուղղակի այլ կապ մը կը ստեղծէ, հաւաստիացնող, նկարի աջ անկիւնին կանգնած դպիրին խողովակով որ, սպիտակ շղարշով ծածկուած, դէպի երկինքի տեսարանին կը նայի, Կոյսին, որպէս գոյութիւն ունեցող էութիւններ: Իսկ որպէսզի նկարը չմնայ պարզ նկար այլ՝ մշտապէս տեղի ունեցող արարողութիւն ըլլայ, Էլ Կրէքօ պաստառը դիտողը մասնակից կը դարձնէ եղածին, երկու կերպարներու միջոցաւ, որոնք մեզի կը նային: Ասոնք են՝ ձախի ծնրադիր տղեկը (Էլ Կրէքոյի զաւակը) եւ, անկէ քիչ մը վեր, ազնուականը (որ նկատի կ՚առնուի որպէս նկարիչին ինքնանկարը, որ ցոյց կուտայ նաեւ անոր գրաւած տեղը՝ քաղաքի ատաղձին մէջ): Նկարին ամբողջ համադրումը հիմնուած է խաչի մը ձեւին վրայ, որու գագաթին կը գտնուի Յիսուս, իսկ վարը՝ մահացած կոմսը, մինչ լոյսի եւ մութի, սեւի, մոխրագոյնի, ոսկեայ դեղինի եւ ճերմակի դաշնումները, ինչպէս եւ աշխարհականի ու անդենականի երեւոյթները կը գոյակցին՝ ստեղծելու համար խորհուրդի եւ վերացման լուսեղէն պահ մը: Միսթիք եւ լուսնային այս խորհուրդը կը տիրէ եզակի այլ պաստառներու մէջ եւս, ինչպէս «Թոլէտոյի տեսարանը»ն, «Այցելութիւնը»ն եւ ուրիշներ:

Մինչեւ Սեպտեմբերի երկրորդ կէսը, Հռոմի մէջ Էլ Կրէքոյէն վաթսուն գործեր կը ցուցադրուին, որոնք նախապէս Մատրիտ ներկայացուած էին: Ցուցահանդէսը յետոյ Աթէնք պիտի անցնի: Նկարիչին, «Յոյն»ին վերադարձն է դէպի իր օրրանը: Թէեւ «Օրկազի կոմսին Թաղումը» պատկերող անփոխադրելի պաստառը բացակայ է ձեռնարկէն, սակայն ասիկա արգելք մը չէ որ Էլ Կրէքոյի նկարչութեան բոցերը իրենց ամբողջ տռչորումով չերեւան:

ՇԱՀԱՄԱԶ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՍԻՈՆ

ամսագիր
Կրօնական – գրական – բանասիրական
Պաշտօնաթերթ Երուսաղէմի Հայ
Պատրիարքութեան
ՀԳ. տարի – Նոր շրջան
Թիւ 1 – 2 – 3, Յունուար, Փետրուար, Մարտ 1999
Երուսաղէմ

ՍՐԲԱՆԱԼԸ ՈՐՔԱ՞Ն ԴԻՒՐԻՆ Է

Իր դահակալութեան 20 տարուան ընթացքին Յովհ. – Պօղոս Բ. Պապը սրբացուցած է 283 հոգի, ինչ որ աւելին է քան դարուն սկիզբէն ի վեր եղածներուն գումարը: Սրբացնելու ախոյեան մը կը նկատուէր Պօղոս Զ. պապն ալ (1963 – 1978), բայց ան մնացած է 84-ի վրայ: Սուրբերու այս յաւելումը կը բացատրուի այն շեշտակի փոփոխութիւններով որոնք տագնապի մատնեցին մարդկային ընկերութիւնն ու եկեղեցին: Սուրբերու բազմացումով նպատակը կը հետապնդուի մարդոց կառչելու ազդակներ տրամադրելու, զիրենք մղելու որ բարին օրինակեն, նոյնանման անոնց հետ:

Սրբացումներու յաւելումին մէջ դեր ունի ընդունելութեան չափանիշներուն մեղմացումն ալ: 1983-էն առաջ թեկնածուն որպէսզի երանելի հռչակուէր պէտք է երկու հրաշք գործած ըլլար, հաւատացեալներու աղօթքներուն որպէս պատասխան: Հրաշքը կը սահմանուէր որպէս միջամտութիւն Աստուծոյ մօտ, որպէսզի պատահի դէպք մը զոր գիտութիւնը չի կրնար բացատրել: Հրաշքներու 99%-ը առընչուած կ՚ըլլայ առողջացման դէպքերու: Իսկ սրբացումի համար պայման էր որ թեկնածուն չորս հրաշքի տէր ըլլար: 1983-էն, երանելիութեան համար մէկ հրաշքը, սրբացումի համար երկուքը բաւարար համարուեցան: Իսկ «սատանային փաստաբանը» որուն պարտականութիւնն էր ընդդիմախօսել թեկնածուներուն, ջնջուած է:

Փոփոխութեան ենթարկուած է սրբացումի պատճառներուն բնոյթն ալ. Ներկայի պապը 919 հոգի երանելի հռչակած է որոնցմէ 700-էն աւելին մարտիրոսներ են: Ան յանձնախումբ մըն ալ ստեղծած է որպէսզի քննութեան առնուին Ի. դարուն քրիստոնէութեան համար մարտիրոսացած անձերու ութ հազար պարագաները: Ասոնց համար շնորհիւ 1983-ի բարեփոխութեան, հրաշք գործած ըլլալ պայման չէ:

Պապին կենսագրութեան հեղինակին՝ Լ. Աքքաթոլիի համաձայն Յովհ. – Պօղոս Բ. կ՚ուզէ արդիականացնել եւ լայնցընել սրբութեան սահմանումին չափանիշները. կ՚ուզէ որ կանոնակարգը աւելի կարճ ըլլայ եւ աւելի սերտօրէն առընչուած պատմական դէպքերու. այնպէս մը որ պատուի արժանացած անձնաւորութիւնները ժամանակից մարդուն աւելի մօտ ըլլան:

Կատարուած փոփոխութիւններուն մէջ ամէնէն կարեւորը թեկնածութեան հանգամանքին կապուածն է. այլեւս պարտադիր չէ որ սրբութեան համար ենթական անպայման կղերական ըլլայ, կամ եւրոպացի: Թէեւ այս կէտը արգելականող պարագայ մըն ալ եղած է, քանի որ աշխարհական թեկնածուներուն համար կանոնակարգի ծախքը պէտք է առաջարկողը ստանձնէ. ու այդ ծախքը, ըստ ամերիկացի կրօնաւորուհիներու որոնք իրենց հիմնադիրը թեկնածու ներկայացուցած են, եղած է 300 հազար տոլար...: Այդ գումարին կարեւոր մէկ մասը յատկացուած է հետազօտութեան, աստուածաբաններու եւ պատմաբաններու խորհրդակցութիւններուն, ճամբորդութիւններու եւ ծանուցումներու:

Նիւթականին կապուած այլ երեսակ մըն ալ կայ: Իտալացի կրօնաւորի մը սրբացումին առթիւ անգամ մը երբ 300 հազար հաւատացեալներ խմբուած են Հռոմ, իտալական թերթերէն մէկը գրած է թէ պապը կը գլխաւորէ «սրբութեան համաշխարհային» մը, ակնարկելով սրբացումին գետին պատրաստած առեւտուրին. շրջուն վաճառորդներ հրահաններու, գլխանոցներու, շապիկներու, ժամացոյցերու, վզնոցներու ամբողջ պաշար մը վաճառքի հանած են, բոլորն ալ նոր հռչակուած սուրբին նկարներով:

Երանելիութեան թեկնածուներու ցանկին վրայ կան նաեւ՝ եօրքցի սեւամորթ վարսայարդար մը, իտալացի ոստիկան մը, սամուրայի զաւակ մը: Առաջինին համար Յովհ. – Պօղոս Բ. հաւանութիւնը տուած է ու հաւանական կը նկատուի որ ան ամերիկացի սեւամորթ առաջին սուրբը ըլլայ:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԲ.

Թոմի իր բարեկամէն բաժնուեցաւ շատ ուրախ տրամադրութեան ներքեւ:

– Այս գործը եղած լմնցած է, կարծեմ, – ըսաւ:

– Ինծի ալ այնպէս կ՚երեւայ, – պատասխանեց Շաւարշ:

– Քիչ մը դժուարութիւն կ՚ընէ կոր քանի մը ոսկի աւելի փրցնելու համար:

– Վաղը կը համաձայնինք ու գործը կը վերջացնենք:

– Ու շաբաթէ մըն ալ պարը կը բանանք:

– Դուն սա աղջիկներուն խնդիրը կարգադրէ:

– Ատիկա ամէնէն դիւրին բանն է:

Թոմի Իզմիրէն փախստական հայ ընտանիքի մը տունը կը բնակէր: Երիկ կնիկ մըն էին ասոնք, որոնք քսան տարեկան գեղեցիկ աղջիկ մը եւ 16 տարեկան մանչ մը ունէին: Ընտանիքին հայրը, որ Ղուկաս կամ Լուքա կը կոչուէր, կօշկակար էր եւ արդէն իսկ յաջողած էր իր օրապահիկը ճարել:

Թոմի այդ իրիկունը սովորականէն կանուխ գնաց տուն, ինչ որ զարմանք պատճառեց ամէնուն:

– Հիւա՞նդ ես, ի՞նչ ունիս, – փութաց հարցնելու Տիկին Լուցիքա՝ յիսուն տարեկանի մօտ, միջահասակ, գիրուկ, կարմիր այտերով զուարթ ու խնդումերես կին մը:

– Չէ, բան չունիմ, – պատասխանեց Թոմի:

– Ի՞նչպէս եղաւ ասանկ կանուխ տուն եկար:

– Էյ, այս իրիկուն այսպէս պատահեցաւ, կ՚ուզէի ձեզի հետ քիչ մը խօսիլ... գործի մասին:

– Ի՞նչ գործ:

– Չէ՞ք ըսած ինծի, որ եթէ Օրիորդ Անժէլին համար դրամ մը գտնուի շատ գոհ պիտի ըլլաք:

– Հարկաւ գոհ կ՚ըլլանք, – միջամտեց Լուքա, – իմ վաստակովս կարելի չէ ապրիլ... ամէն բան սուղ եւ օրէ օր կը սղէ կոր:

– Լաւ ուրեմն, կարծեմ գործ մը պիտի կրնանք գտնել Օրիորդին համար:

– Շատ շնորհակալ կ՚ըլլանք:

– Թէեւ անմիջապէս ըսեմ, Օրիորդ Անժէլին արժանի գործ մը չէ:

– Վնաս չունի, թող հացի փարա մը ըլլէ:

– Ի՞նչ գործ է, – հարցուց աղջիկը՝ Անժէլ, որ հետաքրքիր կը հետեւէր խօսակցութեան:

– Պարզապէս ծառայութիւն, – պատասխանեց Թոմի:

– Թող ծառայութիւն ըլլայ, – գոչեց Լուցիքա, – մենք ալ ազնուական մարդիկ չենք, անանկ հպարտութիւններ չունինք, մանաւանդ այստեղ, գաղթական վիճակի մէջ: Հա՞յ ընտանիքի քով պիտի ծառայէ...

– Չէ, ընտանիքի քով չէ, – պատասխանեց Թոմի քիչ մը վարանոտ:

– Հապա ո՞ւր...

– Սրճարանի մը մէջ... կամ աւելի ճիշդ՝ պարի մը մէջ... ընելիքը մեծ բան մը չէ, յաճախորդներուն ըմպելի պիտի տանի:

– Հիմա քիչ մը խնդիրը դժուարացաւ, – միջամտեց Լուքա:

– Ինչո՞ւ համար, – ըսաւ երիտասարդը, – աւելի դիւրին եւ հաճելի է պարի մը մէջ ծառայել, քան տան մը մէջ սպասուհիութիւն ընել:

– Այո, բայց պարի մէջ ծառայելը աղէկ նշանակութիւն չունի, իմացողները ի՞նչ կ՚ըսեն:

– Դուն ալ ինչ պարապ բաներ կը խորհիս, ո՞վ ի՞նչ պիտի ըսէ կամ ըսելու իրաւունք ունի, արդէն այս ըսած պարս շնորհքով, շիք բան մը պիտի ըլլայ, անանկ սովորական գինետուններու պէս չնմանի, մաքուր պիտի ըլլայ, պարասրահ պիտի ունենայ...

– Եւ մեր Անժէլն ալ պիտի ստիպուի ամէնուն հետ պարել, – ընդմիջեց Լուքա:

– Բնաւ, զինքը պիտի չպարեցնեն անշուշտ, պիտի հրաւիրեն, ինք ալ եթէ հաճի, պիտի պարէ:

– Պարո՛ն Թոմի, ատիկա ըլլալիք բան չէ, – յայտարարեց աղջկան մայրը:

– Դուք ի՞նչ կ՚ըսէք, Օրիորդ, – հարցուց Թոմի՝ մանկամարդ աղջկան դառնալով:

– Ես աւելի կը նախընտրեմ պարի մը մէջ ծառայել, քան տան մէջ, – պատասխանեց Անժէլ...:

– Շատ իրաւունք ունի, – հաստատեց երիտասարդը:

– Աւելի աղէկ է, որ տունը նստի, – վճռեց մայրը:

– Ինչ որ է, դուք նորէն մտածեցէք այս մասին, արդէն միայն Օրիորդ Անժէլով գործերնիս չի լմննար, ուրիշ մէկ քանի հատ ալ կ՚ուզենք:

– Ես հատ մը կը ճանչնամ, ձեր գործին շատ աղէկ կուգայ, – ըսաւ Լուցիքա, – թէ՛ գեղեցիկ, թէ՛ լեզուն բերնին մէջ դարձող, թէ՛ խաղացող – խնդացող... եթէ պէտք ըլլայ, մինչեւ իրիկուն կը պարէ առանց յոգնելու:

– Որո՞ւ համար կը խօսիս, մայրիկ, – հարցուց Անժէլ:

– Սա Քրիստինէին համար:

– Էյ, աֆէրիմ, կնիկ, սքանչելի գտար, – գոչեց Լուքա, – տեսա՞ր մի ձեզի պէտք եղած աղջիկը, եթէ Քրիստինէն քովերնիդ առնէք, վստահ եղէք, որ ձեր պարը կը բանի, որչափ երիտասարդ կայ քանի մը օրուան մէջ գլուխը կը ժողվէ ու ամէնուն ալ խօսք կը հասկնէ:

– Բայց ո՞վ է, ո՞ւր տեղացի է այդ աղջիկը, – հարցուց Թոմի:

– Իզմիրցի է, հոն մեզ դրացի էին, հոս ալ մեր մօտերը կը նստին:

– Ծնողք ունի՞:

– Միայն մայր մը ունի, ուրիշ մարդ մարդասանք չունի: Հոն տուն տեղ ունէին, կալուած ունէին, շէնք շնորհք կ՚ապրէին, բայց հոս խեղճութեան մէջ ինկան:

– Կը կարծէ՞ք, որ իմ առաջարկելիք գործս կ՚ընդունի:

– Վազելով կուգայ, – ըսաւ Լուքա, – արդէն այդ ճամբուն մէջ է:

– Ուրեմն երթամ անգամ մը հետը խօսիմ, բայց տուներնին չեմ գիտեր:

– Անժէլս թող ցուցնէ, հոս մօտերն է, – ըսաւ Լուցիքա:

Վայրկեան մը ետքը մանկամարդ աղջիկն ու երիտասարդը փողոցն էին:

(Շար. 81)

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, օր, Օգոստոս 15
Տօն վերափոխման Ս. Աստուածածնի

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս — Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ տաղաւար օրուան հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի: Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8·45–ին: Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին:

Կը պատարագէ՝

ԳԻՍՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Պատարագի աւարտին՝ Խաղող կ'օրհնուի:

Երկուշաբթի, օր, Օգոստոս 16
Բ. օր վերափոխման: Յիշատակ Մեռելոց

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի: Պատարագի աւարտին՝ Հոգեհանգիստ *կը կատարուի՝ «Վասն Համօրէն Ննջեցելոց»:*

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Կիրակի, Օգոստոս 15, Ս. Աստուածածնի վերափոխման տօնին առիթով, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ: Պատարագէն ետք կը կատարուի Խաղողի օրհնութիւն:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9–ին:

Պատարագ ժամը 10·30–ին:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻ

ՃԱՇ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Նոյեմբեր 6–*ին*

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Հրայր Հրաչեան իրենց մօր՝ Անահիտ Հրաչեանի *մահուան 5–րդ տարելիցին (Օգոստոս 15, 1994) առթիւ 500 Ֆր. կը նուիրեն ողբացեալին շատ սիրելի «Յառաջ»ին:*

RENTREE DES CLASSES

L'ECOLE «SIAMANTO» DE BAGNEUX.CACHAN

— Cours hebdomadaire de langue et civilisation arméniennes— accueille les élèves de la maternelle à la préparation de bac. calauréat.

Inscriptions

le Mercredi 22 Septembre à 14h30
à l'Ecole Henri-Wallon
2, avenue de Stalingrad — Bagneux

Renseignements :

Mme Lucie DOSSIKIAN : 01 45 46 10 11;
Mme Elisabeth DAVIDIAN:01 46 65 81 53

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ ՄԱՐՍԷՅԼ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը փակ է Յուլիս 15–էն Օգոստոս 31:

DATE A RETENIR

La Croix Bleue des Arméniens de France — Section Chaville organise au profit de l'Orphelinat de Nork (Arménie) un DINER DANSANT
le 25 Septembre à 20 heures 30,
animé par *MARTEN YORGANTZ et son orchestre*
à l'«Atrium» de Chaville,
3, Parvis Robert Schumann,
Avenue Roger Salengro, 92370 Chaville

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Շահան Ա. Քհնյ. Տէտէեան եւ երէցկին Եղիսաբէթ Տէտէեան 500–ական Ֆր. կը նուիրեն Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան եւ «Յառաջ»ի բարգաւաճման, իրենց քեռայրին՝ Յարութիւն Խաչիկեանի *(մահացած Պէյրութ) մահուան քառասունքի հոգեհանգստեան առթիւ:*

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը կը փնտռէ փորձառու ուսուցիչ կամ ուսուցչուհի մը Շաւիլի երկօրեայ դպրոցի Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերու հայերէնի ուսուցման դասաւանդութիւնները ապահովող: Հետաքրքրուողներէն կը խնդրուի թեկնածութեան դիմումնագիր ներկայացնել ամէնէն ուշը մինչեւ Օգոստոսի վերջը:

Դիմումնագիրը հասցէագրել Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան ատենապետ՝ Պր. Հրայր Հրաչեանին:

Հասցէ. —
Mr Hraïr HERATCHIAN
33, rue Raspail
78140 Vélizy — Villacoublay

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ – Գաշանի մասնաճիւղին՝

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Ի նպաստ Պելֆոնթէնի

օդափոխութեան կայանին

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 16

Salle des Fêtes «Léo Ferré» de Bagneux

Animation : Orchestre «SPITAK»

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

MARSEILLE — *Section «Lola Sassouni» Bd-Oddo*
organise
un VOYAGE en ARMENIE
du 30 Septembre au 12 Octobre
Hôtel «Erépouni» - Demi.Pension
Tourisme magnifique programme
Taxe d'aéroport, visa inclus.
Prix Global :
6990 francs
Renseignements et inscriptions :
Tél : 04. 94. 32. 11. 87

Section *N a ï r i*/Beaumont.Marseille 12

du 5 au 12 Octobre
VOYAGE SPECIAL
Pèlerinage en Terre Sainte
8 jours / 7 nuits
6.450 Francs (départ Marseille)
(taxe aéroport incluse)
en pension complète et toutes visites incluses

NAZARETH — CESAREE — CAPHARNAUM — TABGA — JERICHO JERUSALEM (son nom signifie "Cité de la Paix").
Arrivée au Mont des Oliviers, premier regard sur la Ville Sainte. Visite de BETLEEM et de la Basilique recouvrant la Grotte de la Nativité. Visite de Saint. Jacques des Arméniens. Visite du Saint Sépulcre. Visite de la ville nouvelle et messe au Patriarcat Arménien. Tracé historique du Chemin de Croix. Célébration de la Résurrection.
Renseignements et inscriptions (heures de repas)
Tél. 04 91 87 13 48 — 04 91 93 67 97
Versement de 2.000 F à l'inscription par chèque à l'ordre de la C. B. A .F. Beaumont.

ԱՐՁԱԿՕՐԻՐԴԻ ԸՆԾԱՅՕՐԻՆԱԿՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ	100 Ֆր.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ	80 Ֆր.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ	75 Ֆր.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ	75 Ֆր.
ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ	150 Ֆր.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ	75 Ֆր.

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50» (Տաղկահաղ 50-ամեակ հաւաքածոյին)	120 Ֆր.

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի:

Թղթատարի ծախք՝ 30 Ֆր., հատոր գլուխ:

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison
Siège social 7 Place des Ursules
Saint-Etienne 04 77 33 71 37
SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

Setrak
STK

150 Ancienne route de Beaujeu - GLEIZE BP 421
69653 Villefranche sur Saône
Tél : 04 74 62 47 00 - Fax : 04 74 68 20 09

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
Commission Paritaire : N° 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 17
MARDI
17 AOUT
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում) 1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.707 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.707

ՀԱՅԱՍՏԱՆ — ԱՐՑԱԽ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 13 / 16)

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆ ՍՓԻՒՌՔ – ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ ՄԱՍԻՆ

Արտաքին Գործերու նախարար Վ. Օսկանեան Օգս. 12-ին հեռատեսիլի հարցազրոյցով մը խօսած է Սփիւռք – Հայաստան խորհրդաժողովին պատրաստութիւններուն մասին: Չորս – հինգ ամիսէ ի վեր Սփիւռքի զանազան գաղութներու ներկայացուցիչներուն հետ եղած քննարկումներով օրակարգի շարք մը կարեւոր հարցեր որոշուած են արդէն. անոնցմէ են Հայաստանի տնտեսական զարգացումը, ներքաղաքական հարցեր, Սփիւռքի ջանքերու համախմբումը համահայկական հարցերու լուծումին համար, մշակութային, գիտական գործակցութիւն, եւայլն: Խորհրդաժողովին պիտի ստեղծուին աշխատանքային խումբեր, մշակելու համար նշուած մարզերու ծրագիրները:

Որոշուած է պատուիրակներու ընտրութեան կարգն ալ. համամիութենական կազմակերպութիւնները – կուսակցութիւններ, Հ.Բ.Ը.Մ., Հ.Օ.Մ. եւ Հայաստան Հիմնադրամ – կ'ունենան եօթնական պատուիրակ. առանձին կը ներկայացուին եկեղեցիները (Էջմիածին, Անթիլիաս, կաթողիկէ, բողոքական): Անոնց հետ կ'ըլլան համայնքներու պատուիրակութիւնները, հաւանօրէն 45 – 50 երկրէ:

ԳՈՆԿՐԷՍԻ ԱՆԴԱՄՆԵՐԸ ԲԱՔՈՒԻ ՄԷՋ

Օգոստոս 12-ին ընդունելով ԱՄՆ-ու Գոնկրէսի պատուիրակութիւնը որուն մաս կը կազմէր Ֆ. Փալոն, Ազրպէյճանի նախագահը յայտնած է թէ չի փափաքիր Ղարաբաղի մասին խօսիլ, որովհետեւ ամերիկացի քաղաքագէտներուն ամէն բան ծանօթ է: Ան ըսած է թէ պատուիրակութեան դիրքը միակողմանի է, ակնարկելով որ իր հիւրերը կը ներկայացնեն հայկական շահերը: Ալիեւ ուզած է որ ջնջուի 907 թիւ օրէնքը որ կ'արգիլէ Ազրպէյճանի տնտեսական օժանդակութիւն կատարել, քանի որ այդ արգելքը կը խոչընդոտէ ԱՄՆ-ու հետ իր երկրին սըն-տեսական գործակցութիւնը:

Գոնկրէսի պատուիրակութենէն Ֆ. Փալոն որ Ազրպէյճանի մէջ կը նկատուի Հայկական լոպիի ազդեցիկ ներկայացուցիչ, մերժած է այցելել Բաքուէն 200 քիլոմեթր հեռու ազրպէյճանցի գաղթականներու կայան մը, ինչ որ լուրջ հակազդեցութեան տեղի տուած է: Ի վերջոյ ան համաձայնած է տեսնել Բաքու ապրող գաղթականներու բնակավայր մը:

Հ. Ալիեւի հետ հանդիպումին Ֆ. Փալոն ըսած է թէ Ղարաբաղը թէեւ ճանչցուած է իրաւաբանօրէն, բայց այդ պետութիւնը տէ ֆաքթօ գոյութիւն ունի եւ բանակցութիւններուն նկատի պէտք է առնել Ղարաբաղի Հայերուն շահերն ալ: Ան աւելցուցած է թէ առանց Ղարաբաղի մասնակցութեան կարելի չէ իրական լուծումներ գտնել:

ՎԵՐՋԻՆ ՀՐԱԺԵՇՏ

Օգոստոս 13-ին Երեւանի քաղաքական ու մտաւորական դասերը հրաժեշտ տուած են ծանօթ քաղաքական դէմք Ե. Եգորեանին ու գրականագէտ Ե. Ջրբաշեանին: Առաջինին հոգեհանգիստին ներկայ գտնուած են քաղաքական բոլոր կազմակերպութիւններուն ներկայացուցիչները, երեսփոխաններ ու հազարաւոր Երեւանցիներ: Կամերային երաժշտութեան տան մէջ կատարուած հոգեհանգիստէն ետք Եգորեանի մարմինը հողին յանձնուած է քաղաքային գերեզմանատան պանթէոնին մէջ:

Իսկ Ե. Ջրբաշեանի աճիւնը դրուած է Գիտութեան ակադեմիայի նախագահութեան սրահը ուր յարգանքի տուրք մատուցանած են գիտութեան ու գրականութեան շրջանի ներկայացուցիչներ համալսարանի, գրականութեան հիմնարկի, դասախօսներ, ուսանողներ, Վասպուրական Հայրենակցական Միութեան ներկայացուցիչներ: Վշտակցութիւն յայտնած են Կ. Դեմիրճեան, վարչապետ Վ. Սարգսեան, Սահմանադրական Ատեանի նախագահ Գ. Յարութիւնեան եւ շատ ուրիշներ: Ան եւս թաղուած է նոյն վայրը:

ՏԱՂՍՏԱՆԻ ՇՈՒՐԱՅԻՆ ԴԻՄՈՒՄԸ Է. ՇՎԱՐՆԱՁԷԻ

Տաղստանի իսլամական ղեկավարութիւնը համացանցին միջոցով դիմած է Վրաստանի նախագահին, շեշտելով որ իր երկիրը միջամուխ չըլլայ Տաղստանի հակամարտութեան: Ըսուած է որ Վրաստանի ու Տաղստանի ժողովուրդները միշտ հաշտ ապրած են ու իսլամին սուրբ յաղթանակէն ետք ալ կը շարունակուին բարիդրացիական յարաբերութիւնները:

ԱՐԱԳԱԾՈՏՆԻ ՆՈՐ ՋՐԱՏԱՐԸ

Արագածոտնի մէջ նոր բացուած 8 քիլոմեթրնոց ջրատար մը պիտի ոռոգէ Նոր Եդեսիայի հողերը: Արժած է 276 հազար տոլար, կառուցումը տեւած է միայն երեք ամիս:

ԴԱՏԱԽԱԶՈՒԹԵԱՆ ՆԻՍՏ

Գլխաւոր դատախազ Ա. Յովսէփեանի նախագահութեամբ աշխատակազմի Օգոստոս 13-ի հաւաքին քննարկուած են տնտեսական իւրացումներու, պաշտօնական դիրքի չարաշահումի յանցանքներու բացայայտումին ուղղութեամբ տարուած աշխատանքները: Անցեալ տարի տնտեսական յանցանքի 306 դէպք արձանագրուած է, իսկ 1999-ի առաջին վեցամսեային 65: Անոնց 65%-ը կը կազմեն իւրացումի, մսխումի, պաշտօնական դիրքի չարաշահումի պարագաները: Նիստէն ետք, լրագրողներու հարցումներուն պատասխանելով գլխաւոր դատախազը ըսած է թէ տնտեսական չարաշահումներու բացայայտումով պետութեան տրուած վնասները դարմանելու ընթացքով մօտ մէկ միլիառ դրամի (1,7 միլիոն տոլար) մուտք արձանագրուած է պետական պիւտճէին:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՏԱՂՍՏԱՆ

ՀԱԿԱՍԱԿԱՆ ՀԱՇՈՒԵԿՇԻՌՆԵՐ ԶՈՀԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

ԳՐԻԳՈՐԵԱՆՑԻ ՏԵՍԱԿԷՏԸ

Բուռն կռիւները կը շարունակուին եւ Ռուսաստան հսկայ ուժեր տրամադրած է զսպելու համար ապստամբական շարժումը, միշտ ապրելով Չեչենիոյ մղձաւանջը: Ռուսերը կ'ըսեն թէ մեծ վնասներ հասցուցած են Բասայեւի ուժերուն, աւելի քան 200 մեռեալ, բայց անոնք կը հերքեն: Ըստ Բասայեւի Ռուսերը 145 մեռեալ ունին, մինչ Ռուսերը միայն 14-ի մասին կը խօսին: Տաղստանեան աղբիւրներու համաձայն աւելի քան 8000 բնակիչներ հեռացած են: Գրոզնիի մէջ ալ, նախագահը՝ Մասխադով պատերազմական վիճակ հռչակած է ամսուան մը համար: Կ'ամբաստանէ Ռուսաստանը որ զինեալ գործողութիւններ ստեղծեց Տաղստանի հողամասին վրայ եւ կ'ուզէ արհեստականօրէն Չեչենիան ալ միջամուխ դարձնել:

«Ֆիկարօ» (Օգոստոս 16) այս մասին հարցազրոյց մը հրատարակած է Ալեքսանդր Գրիգորեանցի հետ, զոր կը ներկայացնէ որպէս մասնագէտ մը Կովկասի զոր կ'ուսումնասիրէ 25 տարիէ ի վեր: Հրատարակած է «Տարօրինակ Կովկաս» հատոր մը 1978-ին եւ «Արեան լեռը, պատմութիւններ, պատումներ, բարքեր Կովկասի ժողովուրդներուն»: Ինչ կը վերաբերի իսլամական ապստամբութեան Գրիգորեանց կը խորհի որ նոր չէ, ան կար 19-րդ դարէն սկսեալ, այն օրէն երբ տաղստանցի պատերազմիկ՝ Շամիլ անձնատուր եղաւ ցարին 1859-ին: 1860-ին իսկ ծագեցաւ առաջին ապստամբութիւնը որու յաջորդեց ուրիշ մը 1877-ին, որու ընթացքին մահմետական Կովկասցիները ջանացին օգտուիլ ռուս – թրքական պատերազմէն ազատելու համար ռուսական լուծէն: Շամիլի տղան, Կազի Մոհամէտ մը որ ցարական ուժերու յաղթանակէն ետք Թուրքիա գաղթած էր, վերադարձած էր օգնելու համար ապստամբ լեռնականներուն: Բայց, ըմբոստութիւնը վայրագօրէն զսպուեցաւ: Գլխաւոր պետերը կախաղան հանուեցան կամ Սիբիր աքսորուեցան և լեռնականները վերջ տուին բացայայտ պայքարին «ստուերային բանակ» մը ստեղծելու համար քանի տարի: Յետոյ ապստամբութիւնները վերածնան ու 1890-ին Չեչենիա, 1902 – 1905 հիւսիսային – Օսէթիա, 1906 Ինգուշիա: 1914-ին կը հասնի Տաղստան, երբ ցարին բանակը տկարացած է: 1915, Շամիլի մէկ ուրիշ զաւակն է՝ Քամէլ որ Պոլսէն Չեչենիա կուգայ մասնակցելու համար ապստամբութեան: 1921-ին, կարգը Թոռանը եկած է շարունակելու իսլամ լեռնականներու պատերազմը: Գրիգորեանց կը բացատրէ որ մահմետական Կովկասի սիրտը միշտ Տաղստանը եղած է: Հոն է որ ամէնէն հին արմատները ձգած է, 8-րդ դարէն սկսեալ, նոյնը կարելի չէ ըսել Չեչենիոյ համար: Իսլամական պահանջը միշտ մաս կազմած է Ռուսերու դէմ պայքարին: Անկախութեան համար կռուող Կովկասցիներու հասարակաց թշնամին՝ անհաւատն է: Նաքշպէնտի եղբայրակցութիւնը որու անունով կը խօսէր Շամիլ 19-րդ դարուն, շատ արմատական իսլամ մը կը քարոզէ, որ պիտի յանգէր աստուածապետութեան մը: Այսօրուան անցուդարձը այդ ձգտումին շարունակութիւնն է: Կովկասի մէջ, կ'աւելցնէ Գրիգորեանց, կրօնական ազդակը միշտ աւելի զօրաւոր եղած է քան ցեղային ազդակը, բայց եւ այնպէս լեռնային այս շրջանին մէջ ամէն մէկ խմամ որ նաեւ պատերազմիկ է, կը պայքարի իր հովիտին մէջ եւ կը սահմանէ իր օրէնքները. ատոր համար ազդեցութեան կռիւները շատ սուր են:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Պէ – Էն – Փէ եւ Սոսիէթէ Ժենըրալը իրենք զիրենք յաղթական կը նկատեն: Առաջինը մասամբ իրաւունք ունի, քանի յաջողեցաւ, գոնէ մէկ ճակատի վրայ: Արդարեւ 65,1% համեմատութեամբ տէր դարձաւ Փարիպայի դրամագլուխին, այլ խօսքով ձախողեցաւ Սոսիէթէ Ժենըրալ – Փարիպա ձուլումը: Բայց, նոյն յաջողութիւնը չարձանագրեց Սոսիէթէ Ժենըրալին հետ որուն միայն 36,8% բաժնեթուղթերով արգելք հանդիսացող փոքրամասնութիւն ալ չէ: Եթէ Սոսիէթէ Ժենըրալ, իր կարգին, յաղթանակի մասին կը խօսի, պատճառն այն է որ պահեց իր անկախութիւնը, ձախողեցաւ Պէ – Էն – Փէ-ի ծրագիրը որն էր կլլել երկու դրամատուներն ալ եւ դառնալ դրամատուներու թիւ մէկը: Այժմ, խօսքը կը պատկանի Սէ – Ը – Սէ – Ը – Ի-ի (Վարկերու եւ Ներդրումներու Հաստատութեանց Կոմիտէ) որու կը նախագահէ Պանք տը Ֆրանսի նախագահը՝ Ժան – Կլօտ Թրիշէ եւ որու որոշումները կը տրուին մեծամասնութեամբ: Երկու կարելիութիւն կայ միայն. կամ կ'որոշուի երեք դրամատուներու ձուլումը – ինչ որ Ելմտական նախարարութեան ուզածն է – կամ միայն՝ Պէ-Էն-Փէ – Փարիպա, բայց այդ պարագային ալ Սոսիէթէ Ժենըրալ կրնայ օտարներու ձեռքն անցնիլ:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ մէջ, Պէշարի շրջանը որ մայրաքաղաքէն 750 քիլոմեթր հարաւ կը գտնուի, 29 հոգի մորթուած են Օգոստոս 14-էն 15-ի լուսնալիք գիշերը «խումբ մը ահաբեկիչներու» կողմէ, ինչպէս յայտարարուեցաւ առանց այլ մանրամասնութիւններու: Պութեֆլիքայի նախագահութենէն ի վեր ամէնէն ծանր ոճրափորձն է:

ՔՈՒՇՆԷՐԻ համբերութիւնը հատած է: Արդարեւ, Քոսովոյի կառավարիչը յունական «էփսիլոն» թերթին, որ շաբաթական յաւելուածն է Էլէֆթէրոթիփիայի յայտարարած է թէ ապահովութիւնը առաջին նախապատուութիւնն է, բայց չեն կրնար Սերպերը պաշտպանել 100 առ հարիւր եւ ազդարարած է ՈՒ-ՉԷ-ՔԱ-ի պետին՝ Թաչիի որ համբերութիւնը հատած է եւ ապագային չի կրնար հանդուրժել որ Սերպերու 10 – 20 տուներ կրակի տրուին, նոյնիսկ եթէ կռիւի պիտի անցնի ՈՒ-ՉԷ-ՔԱ-յին հետ:

ՔԻՒՐՏ ՊԱՐԱԳԼՈՒԽ Ա. Օճալան կրկնած է զինադուլի իր կոչը, շեշտելով որ իր ջանքը ուղղուած է արիւնահեղութեան վերջ տալու: Ան իր փաստաբաններուն միջոցով յայտարարած է որ Թուրքիոյ պետութիւնը ընդհանուր ներումի որոշում տալէ և ժողովրդավար արդարադատութեան բարեկարգումներուն ձեռնարկելէ ետք ՓՔՔ-ի շարքայինները վար կը դնեն իրենց զէնքերը: Օճալան կրկնած է թէ իր նպատակը չէ զէնքերը Թուրքիայէն դուրս ձգել տալ ու յանձնուիլ. այլ՝ կազմակերպութեան մասնակցութիւնը ժողովրդավարական, մարդկային իրաւունքներու յարգանքի տէր պետութեան մը կազմաւորումին:

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԸՆԴԱՅԱՐԱՆ ՄԸ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՍՐՏԻՆ ՎՐԱՅ

Ի ԽՆԴԻՐ ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԲԱՐԵԿԱՐԳՈՒԹԵԱՆՑ

Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդարանէն հայ մամուլին յանձնուած հաղորդագրութիւն մը կը յայտնէր, վերջերս, թէ ծրագիրներ մշակուած ու արդէն գործնական քայլեր առնուած էին Եւրոպայի մէջ Հայ Եկեղեցւոյ յատուկ դպրեվանք մը (կամ ընծայարան մը) հիմնելու ուղղութեամբ:

Ողջունելի այս ծրագիրը, որուն գլխաւոր ջատագովը կը թուի ըլլալ Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդը՝ Գարեգին Արք. Պէքճեան, բնականաբար, անգամ մը եւս օրակարգի կը բերէ մեր եկեղեցւոյ բարեկարգութեան հարցը, որ ակիզբ կ՚առնէ Հայ եկեղեցականութեան որակական ու քանակական բարելաւումէն: Ու եթէ 1700–ամեակի մեծաղորդ նշումները գո՛նէ այս մարզէն ներս հաստատուն երաշխիքներ պիտի չյաջողին տալ ապագային հաշւոյն, ապա ուրեմն Հայ Եկեղեցին տեղքայլ պիտի ընէ լոկ՝ թերեւս քիչ մը աւելի արիւն կորսնցնելով ու քիչ մը եւս հեռանալով իր «հիսաթափ» հօտէն, 21–րդ դարու առաջին տասնամեակներուն:

ԻՆՉ ԿԸՍԷ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Յունիս ամսուն հայ մամուլին բաժնըւած (տե՛ս «Յառաջ», 1999, Յունիս 25) ու Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդարանի դիւանին ստորագրութիւնը կրող հաղորդագրութիւնը կ՚ըսէ, թէ հինգ տարուան աստուածաբանական կատարեալ ուսման այս ծրագիրը, որ երկու աշակերտներով գործադրութեան դրուած է արդէն մերձաւոր 1999 / 2000 տարեշրջանին համար, օրինակ պիտի առնէ Միացեալ – Նահանգներու Արեւելեան Թեմին ենթակայ Սուրբ Ներսէս ընծայարանէն, «սակայն ուսման աւելի ընդարձակ կարելիութիւններով»: Նախաձեռնութիւնը ներշնչուած ըլլալով Արմաշի համբաւաւոր դպրեվանքէն, մըկըրտուած է «Արմաշու Ընծայարան» անունով: Այս ընծայարանը պիտի հաստատուի Գերմանիոյ Այխշթէթ փոքրիկ քաղաքի կաթողիկէ համալսարանի աստուածաբանական ամպիոնի Արեւելեան Եկեղեցիներու ընծայարանին կից ու պիտի ընդունի հայ երիտասարդ երկսեռ աշակերտներ (իւրաքանչիւր տարի՝ նախատեսուած է 5 ուսանող) աշխարհի տարբեր գաղութներէն, բաւ է որ անոնք ի ձեռին ունենան երկրորդական վարժարանի (պաքալորէա) վկայական մը: Ընդհանուր աստուածաբանութեան կողքին, դասացուցակին մէջ տեղ պիտի տրուի հայկական նիւթերու եւս, եւ այս առընչութեամբ կապեր պիտի հաստատուին նուիրապետական Աթոռներու ուսումնական հաստատութեանց հետ: «Մեր սրտագին փափաքն է, *կ՚ըսէ հաղորդագրութիւնը,* որ Արմաշու ընծայարանի ծրագրէն օգտուի մեր ամբողջ եկեղեցին: [...] Հետեւաբար, ամէն երկրէ ուսանող պիտի ընդունուի, ու մենք պիտի ջանանք ըստ այնմ պատրաստել զինքը՝ լեզուի ու տուեալ երկրի հայ գաղութի պայմաններով»: *Ու պարզաբանելէ ետք, թէ* «ուսման աւարտին, թեկնածուին կուսակրօն կամ ամուսնացեալ քահանայ ձեռնադրութիւնը պայման չէ. շրջանաւարտները կրնան ընդգրկել կրօնքի ուսուցչութեան ասպարէզը եւս», *կ՚աւելցնէ որ շրջանաւարտներուն կարելիութիւն պիտի տրուի, ըստ փափաքի, հետեւելու նաեւ եռամեայ բարձրագոյն ծրագրի մը՝ տոքթորայի տիտղոսով:*

Հաղորդագրութիւնը կուտայ տակաւին այլ մանրամասնութիւններ՝ ուսանողներու կեցութեան, կրթաթոշակի, վանական դրութեան ընդհանուր մթնոլորտին մասին, որոնք պիտի հովանաւորուին գերմանահայ թեմին կողմէ՝ նիւթական եւ բարոյական կատարեալ յանձնառութեամբ:

ԱԽԱՆԴԱԿԱՆ ԴՊՐԵՎԱՆՔՆԵՐՈՒ ՔՈՎՆ Ի ՎԵՐ

Հայկական ընծայարանի մը գոյառումը Եւրոպայի սրտին վրայ, ինքնին բացառիկ երեւոյթ մըն է: Ու զարմանալին այն է, որ այս խիզախ նախաձեռնութիւնը կուգայ գերմանահայ գաղութէն, որ յարաբերաբար նոր կազմաւորուող համայնք մըն է եւ որուն թեմական կառոյցը ամէնէն երիտասարդներէն մէկն է Սփիւռքի մէջ (կաթողիկոսական տնօրինումով հաստատուած՝ 1991–ին): Անգլիոյ կամ Ֆրանսայի հայագաղութները, որոնք դարաւոր անցեալ մը ունին իրենց ետին ու թուական տեսակէտէ (մանաւանդ Փարիզի պարագային) միշտ ալ ստուար բազմութիւն մը ունեցած են իրենց ծոցը, ո՛չ միայն չեն խորհած նմանօրինակ կարելիութեան մը մասին, այլեւ իրենց հոգեւոր սպասաւորները, բարձրաստիճան թէ խոնարհ, տասնամեակներէ ի վեր ներածած են _ ու դեռ կը շարունակեն ներածել – արտասահմանէն, – Լիբանան, Սուրիա կամ Պոլիս: Այս առընչութեամբ, յատկանշական է լիոնաբնակ վաստակաւոր լրագրող Վազգէնակ Միքաէլեանի (1909 _ 1998) խօսուն մէկ հաստատումը «Մեր հոգեւորականները» խորագրեալ իր յօդուածաշարքին մէջ, ուր կ՚ըսէր որ «եթէ ամբողջովին ճիշդ են մեր պրպտումներուն արդիւնքները, մինչեւ այսօր, գաղթականութեան առաջին օրերէն ցայսօր, Ֆրանսայի մէջ ծնած ո՛չ մէկ հայ տղայ ուզած է մտնել Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ կարգերուն մէջ եւ ծառայել անոր» *(տե՛ս «Յառաջ», 1996, Յուլիս 9):*

Ծանօթ է, որ 1920–ական թուականներէն ասդին, Հայ Եկեղեցւոյ հոգեւոր սպասաւորները, աւանդաբար, հասակ առած են 3 կեդրոններու մէջ. _ Ս. Էջմիածնայ Մայր Աթոռին հոգեւոր ճեմարանը, Երուսաղէմի Ս. Յակոբեանց ժառանգաւորաց վարժարանը եւ Անթիլիասի դպրեվանքը: Առաւել կամ նուազ արդիւնաւորութեամբ՝ անոնք գոհացում տուած են երկրի եւ արտասահմանի հոգեւոր պահանջքներուն, ընձեռուած կարելիութիւններու սահմանին մէջ:

Վերջին ժամանակներու ընկերային վերիվայրումները, էքիւմենիզմի հետզհետէ ծաւալող շարժումները կամ 21–րդ դարուն Հայ Սփիւռքին համար նախատեսուած մարտահրաւէրները նոր պատասխանատուութիւններ դրած են անշուշտ Հայ եկեղեցւոյ ուսին: Զանոնք դիմագրաւելու լուրջ փորձ մըն է, հաւանաբար, «Արմաշու Ընծայարան»*ի ծրագիրը, որ* համալսարանական *ուսումնառութիւն մը ըլլալու հանգամանքովն իսկ կը տարբերի միւս դպրեվանքներէն, իր երդիքին տակ ընդունելով բացառապէս հասուն եւ գիտակից* երիտասարդ *ուսանողներ, որոնց համար իրենց ուսումնառութիւնը յստակ հեռանկար մը կը պարզէ: Նման ընծայարան մը լրացուցիչն է միւս դպրեվանքներուն, իր բնոյթով եւ առաքելութեամբ:*

Հայաստան, որ իր անկախացումէն ետք հոգեւոր վերազարթօնքի մեծ ճիգ մը կ՚ընէ ներկայիս, յառաջիկայ տասնամեակներուն հաւանաբար կարողանայ գոհացում տալ միայն իր ներքին պահանջքներուն՝ հոգեւոր սնունդ բաշխելով խոպան երկրին մէկ ծայրէն միւսը, նոր–նոր հասակ առնող եկեղեցական թարմ ուժերու եւ նուիրեալ սպասաւորներու ճամբով: Ատոր երաշխիքն են Ս. Էջմիածնայ Գէորգեան վերանորոգուած հոգեւոր ճեմարանը, Սեւանայ Թերոկզգին ժառանգաւորաց դպրանոցը եւ անշուշտ Երեւանի պետական համալսարանի Աստուածաբանութեան նորահաստատ Ֆաքիւլթէն, որմէ լուրջ ակնկալիքներ ունի մեր եկեղեցին: Այս բոլորը թափ առած էին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Ա.ի հետեւողական ջանքերով ալ, գլխաւոր նպատակ ունենալով հաստատուն հիմերու վրայ դնել եկեղեցական փայլուն սերունդ պատրաստելու գործընթացը: *Ֆրանսահայ գաղութին տուած հովուապետական իր անդրանիկ (ու դժբախտաբար՝ վերջին) այցելութեան աւարտին, «Յառաջ»ի հետ կատարուած հարցազրոյցի մը մէջ երջանկայիշատակ Հայրապետը յստակօրէն շեշտած էր հետեւեալը.*

«Ինծի համար կարեւոր է հոգեւորականներու պատրաստութեան մեթոտը. ինչի՞ համար կը պատրաստենք հոգեւորականները. որպէսզի ծէ՞ս կատարեն, հաստատութի՞ւնը պահեն, ինչպէս որ էր խորհրդային շրջանին: Հարկ է այնպիսի դաստիարակութիւն ու մթնոլորտ ստեղծել հոգեւոր ճեմարաններու մէջ՝ որ աշակերտները մղուին դէպի ժողովուրդ երթալ: Երթան՝ ըմբռնելով իրենց առաքելութիւնը, ո՛չ թէ եղածը պահպանելու հոգեբանութեամբ, այլ եղածը փոխանցելու եւ ժողովուրդին կեանքին մէջ փոխադրելու հասկացողութեամբ» *(տե՛ս «Յառաջ», 1997 Փետրուար 12):*

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԵՐԲ ՀԱՒԱՏԱՑԵԱԼԸ ԿԸ ՎԵՐԱԾՈՒԻ ՅԱՃԱԽՈՐԴԻ

Գերմանիոյ մէջ սկսած են յայտնուիլ «անկախ քահանաներ» որոնք իրենց ներկայութիւնը կ՚իմացնեն համացանցին միջոցով, առաջարկելով նաեւ իրենց ծառայութիւնը: Այդ ծառայութիւնը կ՚ընդգրկէ կրօնական ամուսնութիւններ որոնք կը կատարուին ոչ անպայման եկեղեցիի մը մէջ եւ նուազ ծախքով, քան ընթացիկ ամուսնութեան արարողութիւն մը: Խորքին մէջ այդ քահանաները ծիսակատարներ են որոնք որոշ եկեղեցիի մը կապուած չեն: Կատարուած հարցախոյզերու արդիւնքներուն համաձայն, Գերմանացիներու մէկ երրորդը բնաւ դէմ չէ որ իր ամուսնութիւնը կնքուի մէկուն կողմէ որ եկեղեցիի մը չի պատկանիր: Այս ձեւով աւանդական եկեղեցին դէմ յանդիման կը գտնուի սեփական մարդին ու առողջ մրցակցութեան մը: Ու ատոր մէջ սեփական մարդը յաջողութեան աւելի հեռանկար ունի 30 տարեկանէն աւելի երիտասարդներու շրջանակին մէջ:

Կրօնքներու ընկերաբան մասնագէտ մը ակնարկելով այս երեւոյթին, կ՚ըսէ թէ այդ ճամբով երէկուան հաւատացեալը կը վերածուի յաճախորդի: Մանաւանդ որ աւանդական եկեղեցիներու արգելքները չեն պահպանուիր այս համակարգին մէջ, ինչպէս, օրինակ ամուսնալուծուած անձերը վերստին ամուսնացնելու կաթողիկէ եկեղեցիին մերժումը: Իսկ ատիկա «անկախ քահանա»ներու դէմ առարկութիւններուն գլխաւոր հիմն է: Գերմանիոյ եպիսկոպոսական ժողովին անդամներէն մէկը «սրբապղծութիւն» որակած է եկեղեցին նուիրական ծէսերը կիրարկել որպէս սովորական ծէսեր: Ան կը քննադատէ նաեւ որ այդ ծիսակատարութեան փոխարէն մարդիկ կը վճարեն, մինչդեռ իրենք ձրիօրէն կը կիրարկեն զանոնք: Խնդիրը հոն է որ այդ բարիքէն անխտիր ամէն մարդ չի կրնար օգտուիլ, ինչպէս, օրինակ՝ միասեռականները որոնց ամուսնութիւնը Ս. Գրքին հակասող բան է:

Հաւանական կը նկատուի որ իշխանութիւններու պաշտօնական վաւերացումէն զուրկ ամուսնութիւնները յանդին դատարան: Քաղաքացիական օրէնքը յանցանք կը նկատէ կրօնական ամուսնութիւն կատարել երբ նշանածները քաղաքապետարանին մէջ ամուսնացած չեն: Ինչ կը վերաբերի «ամուսնութեան ծիսակատար»ներուն, համոզուած են թէ հինգ տարիէն պիտի փոխարինեն եկեղեցին, որովհետեւ կ՚ըսեն թէ ամուսնացողներու անհշան համեմատութիւն մը եկեղեցի կը դիմէ, ան ալ յաճախ ընտանիքներու ճնշումին տեղի տալով:

ՔԱՂՀԱՆ

ՎԵՐԱԴԱՐՁ ԳԵՐԵԶՄԱՆԷՆ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԱՑԻ ԳԻՏՆԱԿԱՆՆԵՐ 1970–ԻՆ ԳԵՐԵԶՄԱՆԷՆ ՀԱՆԱԾ ԵՆ ԳԵՐՄԱՆԱՑԻ ՄԵԾ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ԿԷՕԹԷԻ ՄԱՐՄԻՆԸ, ԶԱՅՆ ՓՈԽԱԴՐԱԾ ԵՆ ՄՕՏԱԿԱՅ ԹԱՆԳԱՐԱՆ ՄԸ, ԵՐԵՔ ՇԱԲԱԹ ՓՈՐՁԱԾ ԵՆ ՅԱՒԻՏԵՆԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ ՊԱՐԳԵՒԵԼ ԱՆՈՐ, ԱՊԱ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒՑԱԾ ԵՆ ՎԱՅՄԱՐԻ ԻՇԽԱՆԻՆ ԴԱՄԲԱՐԱՆԸ

Այս գործողութիւնը «սովորական» ընտուղում մըն էր գիտնականներու կողմէ, որոնք ամրապնդած էին Կէօթէի ոսկորները եւ վերանորոգած էին անոր դամբարանը:

Նախկին Համայնավար պետութեան կողմէ կատարուած այս արտասովոր աշխարհին մանրամասնութիւնները ամփոփուած են թղթածրարի մը մէջ, որուն բովանդակութեան ցանկին կցուած են բազմաթիւ լուսանկարներ: 29 տարիէ ի վեր լուսանկարները անյայտ մնացած էին Կէօթէի ազգային թանգարանին մէջ: Քանի մը շաբաթ առաջ գերմանական օրաթերթ մը հրատարակեց զանոնք՝ մանրամասնօրէն ներկայացնելով գիտնականներու կողմէ պատրաստուած տեղեկագիրը, որ կը վերաբերէր 1970–ի Նոյեմբերին Կէօթէի աճիւններուն քննութեան եւ «մաքրութեան»: Այս աշխատանքը կ՚ընդգրկէր ոսկորներուն վրայ մնացած միսի մնացորդներ յատուկ սրսկումներով անհետացնելու, զանոնք մաքրելու եւ պահպանող յատուկ նիւթերով զօրացնելու գործընթաց մը:

Կէօթէ, որուն ամէնէն հռչակաւոր գործը՝ «Ֆաուսթ»ը կը պատմէ սատանային հետ համաձայնութիւն գոյացուցած մարդու մը մասին, իր մահէն՝ 1832–էն ի վեր թաղուած կը մնայ վիմադամբանի մը մէջ, որ նաեւ կը պարունակէ հռչակաւոր բանաստեղծ եւ թատերագիր Ֆրիտրիխ Շիլէրի աճիւնները: Շիլէր թաղուած է 1805–ին: Ցարդ կ՚ենթադրուէր, թէ Վայմարի մէջ բնակած այս երկու բանաստեղծներուն հանգիստը երբեք չէր խանգարուած:

Սակայն նոյնիսկ Նախկին Արեւելեան - Գերմանիոյ պէս երկրի մը մէջ, ուր պետութիւնը կը քաջալերէր աշխուժացնող դեղերու գործածութիւնը մարզիկներու յաջողութեան համար, եւ ուր լրտեսական գործողութիւններ կը կազմակերպուէին մեծ վարպետութեամբ, Կէօթէի աճիւնները գերեզմանէն հանելու եւ քիմիական տարբեր նիւթերով «օծելու» արարքը արտասովոր կը թուի:

Կէօթէ, Մարթին Լութըրի եւ Փրուսիոյ թագաւոր Ֆրետերիք Բ.ի կողքին, Գերմանիոյ պատմութեան մեծ դէմքերէն մէկը կը դասուի: Նախկին Արեւելեան Գերմանիոյ Համայնավար պետութիւնը զանոնք կ՚օգտագործէր իբրեւ հայրենասիրութեան խթան՝ շեշտելու համար, թէ այս պետութեան քաղաքացիները կը ներկայացնէին իսկական Գերմանիան, եւ թէ՝ Արեւմտեան Գերմանիան «փտած» վայր մըն էր: Երեք մեծերուն դամբարանները կը գտնուին Նախկին Արեւելեան Գերմանիոյ մէջ:

Կէօթէի դիազննութեան վերաբերող թղթածրարին յայտնութիւնը կը զուգադիպի զգայուն ժամանակի մը: Վայմար ձեռնարկած է Կէօթէի ծննդեան 250–րդ տարեդարձին տօնակատարութեան: Քաղաքը Եւրոպական Միութեան Մշակոյթի նախարարներուն կողմէ ընտրուած է Եւրոպայի 1999–ի «մշակոյթի մայրաքաղաքը»: Անիկա Նախկին խորհրդային արբանեակ երկիրներու քաղաքներէն առաջինն է, որ կ՚արժանանայ այս պատիւին:

Պաշտօնական տեղեկութիւններու համաձայն, 7 անձեր, ներառեալ՝ իենա համալսարանին նախկին տնօրէնը եւ Վայմարի նախնադարեան պատմութեան թանգարանին պատասխանատուն, կատարած են Կէօթէի դիազննութիւնը: Անոնք Կէօթէի աճիւնները սայլի մը վրայ բեռցուցած են 1970 Նոյեմբեր 2–ին եւ զայն քշած են դէպի մօտակայ Կէօթէի թանգարանը: Յայտնի չէ, թէ այս գործողութեան մասնակցողներէն քանի հոգի տակաւին ողջ է:

Տեղեկագիրը, որ պահուած է թանգա-

բանին մարդակազմութեան բաժինին մէջ, յայտնաբերուած է անցեալ տարի, սակայն անոր գոյութիւնը մինչեւ անցեալ ամիս ծածուկ կը մնար:

Վայմարի մշակութային ժառանգութեան վերահսկող «Վայմար Քլասիքս» հիմնարկին մէկ բանբերը կ՚ըսէ. «Անիկա քանի մըն է, որ մարդիկ այսօր պիտի չհաւատային գործադրել: Սակայն այդ ժամանակներուն պարզապէս մեծ քանակութեան մը փտումի դատապարտուած աճիւնները առ յաւէտ պահպանելու փորձ մըն էր»:

Գործողութիւնը սկսած է վիմադամբանին կոտրած փականքը վերանորոգելու փորձով մը: Սակայն, երբ նկատուած է, թէ բանաստեղծին աճիւններուն փտումը շատ յառաջացած էր, աւելի ընդարձակ ծրագիր մը մշակուած է:

Ոսկորները զօրացնելու եւ մաքրելու կողքին, մանրակրկիտ աշխատանք կատարուած է ամրացնելու համար դափնեպսակ մը, որ Կէօթէի գանկին վրայ դրուած էր:

«Դափնեպսակին տերեւները լուացուեցան եւ ալքոլով հականեխուեցան, զանոնք պաշտպանելու համար բորբոսի դէմ: Աւելի ուշ չոր տերեւները հաքթուեցան փոլիթիլինի ջերմ թերթերու միջեւ», կը բացատրէ տեղեկագիրը:

Այս դափնեպսակը վերստին զետեղուած է Կէօթէի գանկին, ուրկէ բխած էին մարդկութեան ծանօթ գրական կարգ մը գլուխ գործոցներ: Սակայն գիտականներ գանկին մէջ միայն «փոշիի նմանող խառնուրդ մը գտած են»:

Տեղեկագիրին համաձայն, բանաստեղծին կմախքը 166.5 սմ. երկայնք ունէր, ինչ որ կը նշանակէ, թէ Կէօթէի հասակը 169 սմ. ըլլալու էր: Ան իր ժամանակներուն միջահասակ կը նկատուէր:

Կէօթէի աճիւնները փոփոխութիւն մը եւս կրած են: Տեղեկագիրին համաձայն, անոր պատանքը վերցուած է եւ ուղարկուած է նախկին Արեւելեան Գերմանիոյ մայրաքաղաք Պերլին, քննութեան համար: Սակայն անիկա ճշդուած ժամանակին չէ վերադարձուած եւ կարելի չէ եղած զայն դարձեալ թաղել Կէօթէի աճիւններուն հետ: Այնուհետեւ ծածուկ մնացած է անոր պահուած վայրը:

Տեղեկագիրը յստակօրէն կը նշէ, թէ գիտականներ որոշած են Կէօթէի աճիւնները ապակեայ դագաղի մը մէջ ամփոփել, Լենինի պէս, սակայն յետագային հրաժարած են այս գաղափարէն՝ զայն անպործնական նկատելով: Հետեւաբար, օր մը գիշերով զայն դարձեալ դրած են սայլի մը վրայ եւ տարած՝ գերեզման:

Պատրաստեց՝
Լ. ԿԻՒԼՈՅԵԱՆ – ՍՐԱՊԵԱՆ

«Ազդակ»

ԱՆԻ ԵՒ ՆԱՐՕՏ ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԳԱՓԷՍՃԵԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ՆԵՐԴՐՈՒՄՈՎ 21–ՐԴ ԴԱՐՈՒ ՍԵՄԻՆ ԹԱՓ ԿԱՌՆԷ ՆԱՐՕՏ ՅԱՆՑԻ ԾՐԱԳԻՐԸ

ՆԻՒ – ԵՈՐՔ.– Գաֆէսճեան Ընտանիքի Հիմնադրամը վերջերս 100 հազար տոլար արժողութեամբ նուիրատուութիւն մը կատարեց ի նպաստ 2000 Թուականի Նարօտ Ցանցի Ծրագրի իրագործման:

Նարօտ Ցանցի Ծրագիրը կը նպատակադրէ ստեղծել Հայրենիքի եւ Սփիւռքի աւելի քան 60 հայկական վարժարաններու գործակցութեան կապ մը համաշխարհային համացանցին միջոցով: 1997–ի իր հիմնադրման օրէն ի վեր, Նարօտ Ցանցի ի նպաստ Գաֆէսճեան Հիմնադրամի այս ներդրումը ցարդ կատարուած ամենամեծ նուիրատուութիւնն է:

Անդրադառնալով այս իրագործումին, Նարօտ Հաստատութեան Տնօրէնուհի Մարի Լու Փափազեան կը յայտնէ. «Հպարտ ենք ստանալու Գաֆէսճեան Հիմնադրամի առատաձեռն այս ներդրումը: Այս ընթացքով Պր. Գաֆէսճեան ցոյց կու տայ, թէ ինք հաստատ հաւատք ունի Նարօտ Ցանցի Ծրագրին հանդէպ, ծրագիր, որ ինքնին սատար պիտի հանդիսանայ հայ նոր սերունդը համակարգչային ճարտարարուեստին հետ սերտօրէն ծանօթացնելու»:

Նարօտ Ցանցի Ծրագրին անցեալին նեցուկ կանգնած են նաեւ Մանուկեան – Սիմոն Հիմնադրամը, Հայ Օգնութեան Միութիւնը եւ Թիւֆէնքեան ընտանիքը:

Ծրագրի գործադրութեան համար ի մի հաւաքուած է նուիրեալներու եւ կամաւորներու խմբակ մը, որոնց շուտով պիտի միանայ մասնագէտներու հոյլ մը: Տարուէ տարի զարգանալով, Նարօտ Ցանցի Ծրագիրը անցեալ տարի համացանցին վրայ միացուց 30 հայկական վարժարաններ, տասը Հայաստանէն, իսկ քսանը Սփիւռքէն:

Անդրադառնալով հայ աշակերտներու իրագործումներուն, Մարի Լու Փափազեան կ՚ըսէ. «Նարօտ Ցանցի Ծրագրի հետաքրքրաշարժ յաջողութիւններէն էր 14–ամեայ երեւանցի աշակերտի մը իրագործումը: Արդարեւ, աշակերտը «Լեզու եւ Բարբառ» խորագրով համակարգչային ծրագիր մը յառաջացնելով յաջողած է վեց տարբեր հայկական բարբառներով տղջոյն մաղթել համակարգչին վրայ, իր հարազատ ձայնով: Այլ դետնի վրայ, Լոս – Անճըլըսէն աշակերտ մը քարտէսագրած է Սան Ֆերնանտօ շրջանի հայկական հաստատութիւնները»:

Նարօտ Ցանցի Ծրագրին գծով յաւելեալ մանրամասնութիւններ ստանալու համար, կարելի է դիմել համացանցի հետեւեալ հասցէին. –

www. narod. org

Մարի Լու Փափազեան Նարօտի յաջողութիւնը կը վերագրէ այն իրողութեան, որ ան ուսումնական իր արդիական մօտեցումներով կը գոհացնէ աշակերտներու դաստիարակչական կարիքները:

Ամերիճանաբար ընդարձակուող իր կառուցուածքով, Նարօտ Ցանցը կը նպատակադրէ յառաջիկայ հանգրուանին իր ծրագրին մէջ ներգրաւել աւելի քան հարիւր հայկական վարժարաններ եւ հազարաւոր հայ աշակերտներ:

Անդրադառնալով Գաֆէսճեաններու նուիրատուութեան, Մարի Լու Փափազեան կը յայտնէ. «Լիայոյս ենք, որ Գաֆէսճեան Ընտանիքի Հիմնադրամին հետ, մեր գործակցութիւնը պիտի շարունակուի յառաջիկային եւ վստահ ենք որ մեր այս ծրագրով պիտի կարենանք փոխել հայ երեխաներու համակարգչային դաստիարակութեան աշխարհը: Գաֆէսճեան Ընտանիքի Հիմնադրամի այս ազդանուէր ներդրումը առաջնորդ դերակատարութիւն պիտի ունենայ 21–րդ դարու սեմին՝ հայ սերունդներու թրծման մէջ»:

Անոնք որոնք կը փափաքին զօրակցիլ Նարօտ Ցանցի Ծրագրին, կրնան գրել հետեւեալ հասցէին. –

Narod Institue, 1220 North Cedar Street, Glendale, CA 91207,

եւ կամ ելեկտրական նամակագրութեամբ՝

info@narod.org

Նարօտ Հաստատութիւնը մէկ ենթաբաժանումն է Անի եւ Նարօտ Յիշատակի Հիմնադրամին, որ ոչ – հասութաբեր հաստատութիւն մըն է, հիմնադրուած՝ ի յիշատակ Անի եւ Նարօտ Արտհալճեաններու: Նարօտ Հաստատութիւնը կը նպատակադրէ զարգացնել հայ նոր սերունդի դաստիարակչական չափանիշները եւ նոր սերունդին մէջ վառ պահել հայ մշակոյթի հարուստ աւանդը:

P. O. Box 8131
New York, New York 10150

Կապ՝ ՏԱՆԻԱ Գարագաշեան
818–567–0476

Օգոստոս 10

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՄԵՔՍԻՔԱՅԻ մէջ Օգոստոս 1–ին 88 տարեկանին մահացած է աստղագէտ – ուսուցչուհի Մարի Փիշմիշ (Սուքիասեան): Ծնած էր 1911–ին Սկիւտար, Պոլսոյ համալսարանին աստղագիտական բաժինին առաջին շրջանաւարտուհին եղած: Միջոց մը Կեդրոնական եւ Ամերիկեան քոլէճին մէջ ուսուցումին եւ աստղագիտութիւն դասաւանդելէ ետք 1938–ին մեկնած էր ԱՄՆ: Հարվըրտի մէջ հետազօտութիւններ կատարած, ապա 1942–ին հաստատուած էր Մեքսիքա ուր հիմնած համալսարանի աստղագիտութեան բաժինը: Ունի հարիւրէ աւելի հրատարակուած ուսումնասիրութիւն: Անդամ էր աստղագիտական միջազգային միութիւններու:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Յակոբ Տէր–Մելքոնեան սրահին մէջ, Յուլիս 25–ին, տեղի ունեցած է Հ.Յ.Դ.–ի «Պատանիի Օր»ուան տօնակատարութիւնը: Ձեռնարկը նուիրուած էր նաեւ Խանասորի արշաւանքի 102–րդ տարեդարձին: Այս առթիւ 61 պատանիներ իրենց խոստումը տուած են Հ.Յ.Դ.-եան: Կնքահայրը պատանիները կոչած է «Դրոյի սերունդ» եւ յորդորած որ կեանքի մէջ անոնք ըլլան մէկ–մէկ Դրօ:

ՔՈՒԷՅԹԻ մէջ, տանեին ոգեկոչուած է Հնչակեան քսան կախաղաններու յիշատակը եւ այդ առթիւ Պէյրութէն որպէս բանախօս հրաւիրուած էր Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութեան նախագահ՝ Վահրիճ Ճէրէճեան: Յաւարտ եկեղեցական արարողութեան, հոգեճաշ մը տեղի ունեցած է Գալըֆըրն Թաուըրի հանդիսասրահը: Բացման խօսքը արտասանած է Վրէժ Պօյաճեան, ապա Մարինա Արսլանեան կենսագրականները ներկայացուցած է քսան հնչակեան նահատակներուն: Օրուան բանախօսը՝ Վահրիճ Ճէրէճեան ներկայացուցած է Ս. Դ. Հնչակեան ղեկավարութեան խօսքը, որու յաջորդած է Սեպուհ Եպիսկոպոս Սարգիսեանի եզրափակիչ խօսքը:

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԲ.

– Ես ալ կ՚ուզեմ այդ պարին մէջ ծառայել, – ըսաւ Անժէլ, – տանը մէջ ալ կը ձանձրանամ կոր, կ՚ուզեմ միւզիք լսել, պարել, մարդու երես տեսնալ:

– Աղէկ, բայց ի՞նչ ընեմ, հայրդ, մայրդ չեն ուզեր կոր, – դիտել տուաւ երիտասարդը:

– Անոնք կարեւորութիւն չունին:

– Ի՞նչպէս չունին:

– Ես անոնց խօսք կրնամ հասկցնել եւ համոզել:

– Ինչո՞ւ քիչ մը առաջ լուռ մնացիր:

– Նախ կ՚ուզեմ, որ պարը տեսնեմ, եթէ լսածիդ պէս շիք բան մըն է, ես վաղը առտուընէ հոն եմ:

– Բայց պարը դեռ բացուած չէ, – դիտել տուաւ երիտասարդը:

– Ե՞րբ պիտի բացուի:

– Մինչեւ շարաթ մը կը յուսանք, թէ պիտի կրնանք բանալ:

– Այն ատեն ես հիմիկուընէ անկաժէ եմ, պայմանաւ որ ըսածիդ պէս շիք բան մը ըլլայ:

– Իւլթրա շիք, – պատասխանեց երիտասարդը:

Այսպէս խօսակցելով հասան Քրիստինէի ու իր մօր բնակած սենեակը:

Առաջին ակնարկով Թոմի տեսաւ, որ արդարեւ իր բուն փնտռածը գտած էր:

Քրիստինէ 22 – 23 տարեկան, նրբահասակ, գեղանի աղջիկ մըն էր, հրաշալի սեւ աչքերով ու սեւ մազերով, որոնք կարճ կտրած էր, ըստ նոր սովորութեան:

Երբ իմացաւ երիտասարդին այցելութեան շարժառիթը, իսկոյն ուրախութեամբ տեղէն ցատքեց եւ գոչեց:

– Հիմակ երթանք, եւ գործի սկսիմ:

Իսկ մայրը, յիսունի մօտ, գիրուկ, կարմրերես կին մը, նոյն խանդավառութիւնը ցոյց չտուաւ:

– Իմ աղջիկս պառերու մէջ ծառայելու համար չմեծցուցի, – ըսաւ, – մենք Իզմիրի մէջ տուն տեղ ունէինք, եկամուտ ունէինք, վարդի պէս կ՚ապրէինք...

– Աման մամա, պարապ խօսքերու չակսինք նորէն, – գոչեց Քրիստինէ, – այդ բաները մոռցիր, հիմիկուան վիճակնիս աչքի առջեւ բեր...

– Ի՞նչպէս մոռնամ, կարելի՞ է մոռնալ, ինչո՞ւ համար այս փորձանքը պիտի գար մեր գլխին, ինչո՞ւ համար այս տեղուանքը պիտի իյնայինք, ուրիշներուն կարօտ պիտի մնայինք:

– Այդ դժբախտութիւնը ամէնուս գլուխն ալ եկաւ, – դիտել տուաւ Թոմի, – ես ալ իմ քաղաքիս մէջ տուներու, տեղերու, արտերու տէր էի, բայց հիմակ հոս, ապրելու համար ստիպուած եմ շատ բաներ չնայիլ:

– Այնպէս է, – հաստատեց Քրիստինէի մայրը:

– Ես ալ այդ պարին մէջ պիտի աշխատիմ, – ըսաւ Անժէլ:

– Դո՞ւն ալ պիտի աշխատիս, – գոչեց կինը, – միւսին Լուքան հրաման տուա՞ւ:

– Ինչո՞ւ պիտի չտայ... արդէն հրամանի ի՞նչ պէտք կայ, պզտիկ տղայ մը չեմ:

– Եթէ դուն ալ այդ պարին մէջ պիտի ծառայես, այն ատեն ըսելիք չունիմ:

– Արդէն ըսելիք ունենաս կամ չունենաս, ես պիտի երթամ, – յայտարարեց Քրիստինէ, – մինչեւ իրիկուն կար կարելով չեմ կրնար հոգիս հանել, ալ բաւական է որչափ չարչարուեցայ:

– Ես չեմ գիտեր, ինչ կ՚ուզէք, ան ըրէք, – ըսաւ մայրը, – միայն թէ վրանիս խօսք չգայ:

– Ո՞վ մեզի հետ կը զբաղի...

– Զարախօսներ չեն պակսիր:

– Ինչ կ՚ուզեն, թող ըսեն, այդ բամբասողները եթէ անօթի մնանք ու երթանք տրախմի մը ուզենք՝ կու տա՞ն:

– Շատ իրաւացի դիտողութիւն մը ըրիք, Օրիորդ Քրիստինէ, – գոչեց Թոմի, – եթէ անօթի մնաք ոչ ոք ձեր երեսը կը նայի եւ նոյն ատեն ուզէք – չուզէք ամէնուն ձեռքը խաղալիք պիտի ըլլաք, մինչդեռ եթէ գործ մը ունենաք, ապրուստնիդ ճարէք, ձեր անկախութիւնը կ՚ապահովէք, այնպէս չէ՞, Օրիորդ Անժէլ:

– Շատ ճիշդ կը խօսիք:

– Ուրեմն խնդիրը կարգադրուած է, եւ ձեր խօսքը խօսք է:

– Եթէ կ՚ուզէք հիմա կրնամ սկսիլ պաշտօնիս – պատասխանեց Քրիստինէ:

– Ոչ, տակաւին քանի մը օր ժամանակ ունինք:

– Այդ պարը արդէն բաց չէ՞:

– Ոչ, Օրիորդ, դեռ տեղը նոր գտանք, հազիւ շաբաթէ մը կրնանք բանալ:

– Ո՞ւր է տեղը:

– Ես եւ ուրիշ ընկեր մը... միայն թէ, Օրիորդ, պայմաններու մասին չհամաձայնեցանք:

– Դուք ըսէք ձեր պայմանները:

– Ձեր գործը կէսօրէն ետքը պիտի սկսի եւ պիտի տեւէ մինչեւ կէս գիշեր:

– Բնականաբար արդէն ուրիշ կերպ կարելի չէ, ես պառերու սովորութիւնը շատ լաւ գիտեմ:

– Ուրիշ ատեն ծառայա՞ծ էք պառի մէջ:

– Ոչ, յոյն բարեկամուհի մը ունիմ, որ կը ծառայէ եւ յաճախ կ՚երթամ իր գտնուած պառը ժամանակ անցընելու:

– Ինչ որ է, երեկոյեան ձեր ճաշը մեր վրայ է, այսինքն մեզի սեղանակից պիտի ըլլաք:

– Շատ լաւ, – պատասխանեց Քրիստինէ:

– Յաճախորդներէն ինչ նուէր որ ստանաք, ամբողջովին ձերը պիտի ըլլայ, այսինքն մասնաւոր զանձանակի մը մէջ պիտի չհաւաքուի ու յետոյ ամբողջ պաշտօնէութեան պիտի չբաժնուի:

– Այդ ալ աղէկ:

– Ձեր պառի հագուստը, կօշիկն ու գուլպան մենք պիտի հայթայթենք:

– Շատ շնորհակալ եմ... յետո՞յ:

– Այսչափ միայն, – պատասխանեց երիտասարդը:

– Ամսականի մասին խօսք մը չըրիք, – դիտել տուաւ աղջիկը:

– Ի՞նչ, այսչափ բանէ ետքը դեռ ամսակա՞ն ալ կը պահանջէք:

– Իմ բարեկամուհիս լեցունկեկ ամսական մը կը ստանայ:

(Շար. 82)

(Շար. Ա. էջէն)

ՊՐԻՒՄԷԼԻ Եւրոպական յանձնախումբը բացատրութիւններ կ՚ուզէ Ֆրանսայէն կենդանիներու սնունդին համար իր գործածած նիւթերու մասին, որոնց մէջ կղկղանք կայ: Ֆրանսա կը պնդէ որ 1999–էն ի վեր այդ գործելաձեւը դադրած է խնդրոյ առարկայ հինգ գործատուներու մէջ: Այս հարցը երկու ամիս առաջ հրապարակ հանած էր «Գանար Անշէնէ» եւ այժմ գերմանական հեռատեսիլն է որ կ՚անդրադառնայ: Կացութիւնը բաւական մտահոգիչ է:

ԼՈՆՏՈՆՏԷՐԻ (Հիւսիսային Իրլանտա) բուռն բախումներ պատահած են Օգոստոս 15–ին, երբ կ՚ոգեկոչուէր ճիշդ տարի մը առաջ տեղի ունեցած ռմբափորձին (29 մեռեալ եւ անհամար վիրաւորներ) տարելիցը: Բախումները տեղի ունեցած են ապահովութեան ուժերու եւ բնակիչներու միջեւ: Նախորդ օրն ալ, երիտասարդներ հրդեհող ռումբեր նետած են հոս ու հոն մեծ վնասներ պատճառելով: Մթնոլորտը, տարի մը ետք, լարուած կը մնայ քանի ոչ մէկ պատասխանատու ձերբակալուած է:

ԱՅԽՄԱՆԻ դատավարութենէն եւ կախուելէն (1962, Իսրայէլ) աւելի քան 30 տարիներ ետք սուր բանավէճ մը ծագած է իր յուշերուն հրատարակութեան առթիւ: Իսրայէլի կառավարութիւնը արտօնեց որ անոնք հրատարակուին: Նացի դատապարտեալը զանոնք գրեր է կախուելէն քիչ ժամանակ առաջ, թէեւ ըստ ոմանց անոնց առաջին տարբերակը պէտք է գրուած ըլլայ երբ Արժանթին ապաստանած էր: 127 էջնոց այս բնագիրը Գերմանիա ղրկուեցաւ Օգոստոս 9–ին եւ ուրեմն աւելի առաջ գրուած է քան այն յուշերը զորս բանտը չարադրած է 1960–ի իր առեւանգումէն ետք: Շատեր, մանաւանդ իսրայէլեան հանրային կարծիքին մէջ անտեղի կը գտնեն այդ յուշերուն հրապարակումը: Դատախազին որդին ալ կը վախնայ որ այս յուշերու հրատարակութիւնը չհազործուի Շոան ուրացողներու տեսակէտներու ի նպաստ:

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ հարաւը, Քերմանի կեդրոնը չորս զբօսաշրջիկներ առեւանգուած են զինեալ խմբակի մը կողմէ: Այս չորսէն – երեք Սպանացի եւ մէկ Իտալացի – երկուքը կրօնաւոր են:

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Գանսասի նահանգին մէջ Տարվին անըրաձալի հռչակուեցաւ: Այլ խօսքով կրթութեան Գանսասի Մթէյթ Պորտը (տասը անդամ) 4–ի դէմ 6 ձայնով որոշեց ջնջել տարվինեան տեսակէտի որեւէ նշում հանրային դպրոցներու ծրագրերուն մէջ, ինչ որ ծայրայեղ պահպանողական եկեղեցիներու յաղթանակ մը կը նկատուի: Հետեւանքն այն է որ գիտութեանց դասատուները այլեւս ազատ են իրենց ուզած տեսակէտը պարզելու մարդուն ծագումին մասին: Վէճը հին է, ծանօթ է որ 1859ին, անգլիացի Զարլզ Տարվին Կալափակոսէն (Խաղաղական) վերադարձին գիրք մը հրատարակեց որ մեծ աղմուկ հանեց «սեռերու ծագման» մասին: Սեռերու եղափոխութիւնը կը բացատրէր բնական ընտրութեան մը ճամբով, ինչ որ վրդովեց քրիստոնեայ եկեղեցիները: Տարիներ ետք, 1925–ին Թէնէսիի (ԱՄՆ) գիտութեանց դասատու մը որոշեց դասաւանդել այս տեսութիւնը իր աշակերտներուն: Դատի քաշուեցաւ եւ 100 տոլար տուգանքի դատապարտուեցաւ:

ԻՐԱՔԻ մանուկներու մահացութիւնը կրկնապատկուած է Ծոցի պատերազմէն ութ տարի ետք եւ ԻՒՆԻՍԷՖ–ի մէկ տեղեկագիրը կրկին հրապարակ կը դնէ Իրաքի դէմ ձեռք առնուած պատժամիջոցներու հարցը: Անհրաժեշտ կը նկատուի միջազգային օժանդակութեան ամբողջացումը:

ՊԱՊԸ օփերա մը գրեր է իր պատանեկութեան շրջանին՝ «Ոսկերիչին խանութը» որ պիտի բեմադրուի գալ ձմեռ Վիթերպէ (Հռոմէն 50 քիլոմեթր հիւսիս): Գործը, բաղկացած երկար մենախօսութիւններէ, խորհրդածութիւն մըն է ամուսնութեան մասին: Բեմադրիչն է Լեհ մը՝ Քրիսթոֆ Զանուսի:

ՖՈՒԹՊՈԼ

Բ. դասակարգի 3–րդ օրուան (Օգոստոս 13) մրցումներուն Վալանսի Հայ Մարզականը 0 – 2 պարտուեցաւ Թուլուզէն այս վերջնոյն դաշտին վրայ եւ զգալապէս նահանջեց դասաւորման մէջ: Այժմ 11–րդ դիրքի վրայ է: Գլուխն անցաւ Լորիան 7 կէտով, վերջին կը մնայ Լուհանս – Գիւնյօ 0 կէտով:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Կարապետ եւ Գայեանէ Գարոյեան խոր վիշտով ցաւակցութիւն կը յայտնեն Պր. Ժիրայր Դատաւորեանի, Տիկին Սիլվա Դատաւորեանի եւ զաւակներուն Հուրին Դատաւորեանի մահուան առթիւ. անոր յիշատակին 1000 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Գօօփերասիոն Արմէնի շնորհակալութեամբ ստացած է 5000 Ֆր. Տիկին Տալիթա Հաճեան – Ռոժէէ իր հօր՝ Տիգրան Հաճեանի յիշատակին:

RENTREE DES CLASSES

L'ECOLE «SIAMANTO» DE BAGNEUX-CACHAN

— Cours hebdomadaire de langue et civilisation arméniennes— accueille les élèves de la maternelle à la préparation de bac. calauréat.

Inscriptions

le Mercredi 22 Septembre à 14h30
à l'Ecole Henri-Wallon
2, avenue de Stalingrad — Bagneux

Renseignements :

Mme Lucie DOSSIKIAN : 01 45 46 10 11;
Mme Elisabeth DAVIDIAN : 01 46 65 81 53

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ ՄԱՐՍԷՅԼ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը փակ է Յուլիս 15–էն Օգոստոս 31:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

MARSEILLE — *Section «Lola Sassouni» Bd-Oddo*

organise

un VOYAGE en ARMENIE

du 30 Septembre au 12 Octobre
Hôtel «Erépouni» - Demi-Pension
Tourisme magnifique programme
Taxe d'aéroport, visa inclus.
Prix Global :
6990 francs
Renseignements et inscriptions :
Tél : 04. 94. 32. 11. 87

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

70ème ANNIVERSAIRE

placé sous le haut patronage
de Mgr Norvan ZAKARIAN
Evêque des Arméniens
de la Région Rhône-Alpes

GRAND GALA : Les «Ballets GAYANE» et la participation des élèves des écoles de la CBAF de la Région Rhône-Alpes;
— Dimanche 3 Octobre à 15h30
à la Salle Rameau à Lyon 1er.

EXPOSITION : «L'Arménie au Féminin»;
— du 4 au 13 Novembre;
à la Maison des Ecritures —
26, Place Bellecour à Lyon 2e.

CONFERENCE : Avec Anahide Ter-Minassian.
— le 13 Novembre à 17h;
à la Maison des Ecritures —
26, Place Bellecour à Lyon 2e.

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ — 100 Ֆր.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ — 80 Ֆր.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ — 75 Ֆր.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ — 75 Ֆր.
ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ — 150 Ֆր.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ — 75 Ֆր.

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Ծաղկաքաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) — 120 Ֆր.

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի:

Թղթատարի ծախք՝ 30 Ֆր., հատոր գլուխ:

Les Voyages de l'UGAB

Arménie et Karabagh

DEUX REPUBLIQUES, UNE NATION
Du jeudi 28 Octobre au Vendredi 5 Novembre

— Programme —

Jeudi 28 Octobre
Envol vers Erévan

Vendredi 29 Octobre
Tour de la ville en autocar. Visite de la Bibliothèque nationale et Musée des Manuscrits (Maténadaran). En début d'après-midi, visite de la Maison du cinéaste Sergueï Paradjanov, puis montée au mémorial de Dzidzernakapert, et visite du musée du génocide.

Samedi 30 Octobre
Matinée dans la plaine de l'Ararat, et visite du monastère de Khor Virab. Déjeuner à Erévan, suivi d'une visite aux «Marché aux Puces» d'Erévan, le fameux **Vernissage.**

Dimanche 31 Octobre
Départ pour Stépanakert et arrêt au monastère de Noravank. Passage par le couloir de Latchine et arrêt à Chouchi. Arrivée dans la soirée à Stepanakert, capitale du Haut-Karabagh.

Lundi 1er Novembre
Visite de la ville et de son marché. Départ vers le monastère de Gandzassar. Déjeuner sur place et visite du site. Retour sur Stepanakert via le réservoir d'eau de Sarsang.

Mardi 2 Novembre
Départ pour Mardakert, et visite du chef-lieu de la région nord. Réception par le préfét de région et inauguration du club omnisport, dont la rénovation est financée par l'UGAB-Marseille. Présentation du programme «Femmes Courage d'Arménie».

Mercredi 3 Novembre
Retour à Erévan en fin d'après-midi.

Jeudi 4 Novembre
Matinée libre. Après le déjeuner, départ pour le lac Sévan, avec des visites des églises des Saints-Apôtres et de la Sainte-Mère de Dieu sur la presqu'île. **Visite** du cimetière de Noradouz, sur l'autre rive du lac. Retour à Erévan. Soirée d'adieu dans un restaurant traditionnel.

Vendredi 5 Novembre
Vol de retour.

Hébergement à Erévan:
Hôtel Armenia-2
Hébergement à Stepanakert:
Hôtel Loton

Accompagnement par **Léon Kebabdjian,** directeur de publication de **La Lettre de l'UGAB,** assisté de spécialistes de l'Arménie et du Karabagh.

Prix : 8 500 francs TTC par personne.

Renseignements : **Simone Sicsic**
tél.: 01 45 20 03 18 ou 06 81 06 90 39
fax : 01 40 50 88 09

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
Commission Paritaire : N° 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 18
MERCREDI
18 AOUT
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·250 Ֆ. _ Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) _ Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·708 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 75e ANNEE — N° 19.708

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 16 / 17)

Լ Ղ Հ

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ ՆՈՐՈԳՈՒԱԾ

Նախագահ Ա. Ղուկասեանի հրամանագրով Ապահովութեան Խորհուրդէն դուրս ձգուած են նախկին վարչապետ Ժ. Պօղոսեանը, Պաշտպանութեան նախարար Ս. Բաբայեանը եւ Ռ. Շաֆերեանը: Ընդգրկուած են վարչապետ Ա. Դանիէլեան, Ապահովութեան վարչութեան պետ Դ. Օհանեան, Պաշտպանութեան նախարար Ս. Օհանեան եւ Ներքին Գործերու Նախարար Բ. Սահակեան:

Նախագահին Օգոստոս 14–ի հրամանագրով Ժաննա Գալստեան որ արցախեան պայքարին ուղեկցողն ու զինեալ մարտիկն էր, նշանակուած է Նախագահի խորհրդական:

⁂

ՂԱՐԱԲԱՂԸ ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՏԵՍԱՆԿԻՒՆԷՆ

Ադրբեջանի Նախագահ Ալիեւի խորհրդական Վ. Գուլիզադէ ըսած է թէ իր երկիրը պատրաստ է Ղարաբաղին Թաթարստանի կարգավիճակը տալու _ վաներգ, զինանշան, դրօշակ, խորհրդարան, սակայն ոչ՝ դատական կազմ, բանակ, արտաքին քաղաքականութիւն մշակելու իրաւունք_, բայց Հայերը չեն ընդունիր անիկա: Ադրբեջանցի խորհրդականին համար անիկա չի նշանակեր ադրբեջանական դաշնակցութեան մը ստեղծում: Ղարաբաղի ինքնավարութեան բարձրագոյն կարգավիճակը կը մնայ Ադրբեջանի տարածքի ամբողջականութեան պայմանին: Ադրբեջանական թերթը որ այս տեղեկութիւնները տուած է, աւելցուցած է թէ ԱՄՆ–ու միջնորդական ջանքերով հայեւադրբեջանական գաղտնի երկխօսութիւնը կ'ընթանայ որոշակի կէտերու շուրջ:

⁂

ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԻՆ Ա. ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Երեւանի նոր քաղաքապետը Ալ. Բաղչեան Օգոստոս 16–ին աշխատանքի Ա. խորհրդակցութիւնը ունեցած է քաղաքապետարանի աշխատակազմին հետ ու ներկայացուցած իր մօտեցումներն ու սկզբունքները: Անոնց կարեւորագոյնը համարած է ժողովուրդին ու պետութեան շահով չարժելու հրամայականը, յետոյ հանրակրթական դպրոցներու վիճակին բարելաւումը եւ զոհուած կամ վիրաւորուած մարտիկներու ընտանիքներուն ուշադրութիւն դարձնելու պարտքը: Պաշտօններու բաշխումին մէջ, Ալ. Բաղչեան ըսած է թէ կը մեկնի ձեռնհասութեան, արդիւնաւոր աշխատանքի, կարգապահութեան, պատասխանատուութեան տուեալներէն:

⁂

ՃԱՏՐԱԿ

ՎԼ. ՅԱԿՈԲԵԱՆ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

Ծառայակի Լաս – Վեկասի աշխարհի ախոյենութեան մրցաշարքին իր երթը կը շարունակէ Հայաստանի լաւագոյն խաղացողը՝ Վլատիմիր Յակոբեան: Կիսաեզրափակիչին ան խաղացած է Անգլիացի Մայքըլ Ադամսի հետ ու յաղթած անոր: Վարչապետ Վ. Սարգսեան Օգոստոս 16–ին հեռագրով մը յաջողութիւն մաղթած է Վ. Յակոբեանի:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ ՄԷԿ ՄԻԼԻԱՐ

Հնդկաստան իր անկախութեան 52–րդ տարեդարձը տօնեց Օգոստոս 15–ին, երբ կարգ մը փորձագէտներ կը գտնեն որ «աշխարհի մեծագոյն ժողովրդավարութիւնը» աւելի քան երբեք արժանի է իր անունին: ՄԱԿ–ի կարգ մը տուեալներու համաձայն, Հնդկաստան, այսօր, աւելի քան մէկ միլիառ բնակիչ ունի, մինչ Նոր – Տելհիի համաձայն այդ թիւին պիտի հասնի միայն գալ տարի: Լարուածութիւնը եւ փոխադարձ սպառնալիքները նշած են Հնդկաստանի անկախութեան եւ Փաքիստանի ստեղծման ոգեկոչումները: Գաշմիրի վերջին հակամարտութեան պատճառաւ երկու «թշնամի եղբայրներ»ու յարաբերութիւնները վատթարացած են:

Կիրակի, Օգոստոս 15, ժամը 12–ին, Նոր – Տելհիի կեդրոնը զետեղուած հաշուիչը կ'աւետէ նոր ծնունդները, միջին հաշուով, վայրկեանը՝ 47 անգամ, օրը՝ 67·680, միլիառի պէտք է հասնի Սեպտեմբերի սկիզբը:

Այս բնակչութեան մէջ, 300 միլիոն թշուառ կայ: Հնդկաստանի մէջ, երեքի վրայ մէկ մանուկ դպրոց չի յաճախեր, բնակչութեան կէսը գրել – կարդալ չի գիտեր (61%–ը կիներ են) եւ գիւղերու մէջ, 75%–ը հոսուն ջուր չունի: Այսպէս, արբանեակներու եւ հիւլէական ռումբի տէր Հնդկաստան կը գոյակցի ամէնէն անարգ թշուառութեան հետ: 300 միլիոն Հնդիկներ 6 Ֆրանքէն ցած օրականով կ'ապրին: Հնդկաստան իր պիւտճէին 2·3%–ը կը տրամադրէ պաշտպանութեան, բայց, միայն 0·7%–ը՝ առողջապահութեան:

Ինչ որ ալ պատահի, Հնդկաստանի բնակչութեան կայունացումը միայն 2050–ի շուրջ կ'իրագործուի, երբ, երկիրը կը հասնի մէկուկէս միլիառ բնակիչի, այսինքն՝ Չինաստանէն աւելի: Գիտակից ծագելիք հարցերուն, անկախութեան վաղորդայնին իսկ, Հնդկաստան աշխարհի առաջին պետութիւնը եղաւ որ ընտանեկան ծրագրաւորում հաստատեց 1951–ին, որ, սակայն, ամբողջովին յաջողութիւն չարձանագրեց:

⁂

Փաքիստանի հետ հակամարտութիւնը ծանր կը կշռէ: Օգոստոս 15–ին, Հնդկաստանի վարչապետը բացառած է որեւէ երկխօսութիւն ներկայ պայմաններուն մէջ: «Փաքիստան, կ'ըսէ, զօրավիգ է ահաբեկչութեան եւ Հնդկաստան կը դրկէ հազարաւոր զինուորեալներ, որոնք կին եւ անմեղ անուկներ կը սպաննեն: Ինչպէ՞ս կարելի է խօսիլ նման մթնոլորտի մը մէջ»:

⁂

ԱՇԽԱՐՀԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐԸ

Տասը երկիրներ, Եւրոպական Միութիւնը անոնցմէ մէկը նկատելով, աշխարհի բնակչութեան կէսէն աւելին կը ներկայացնեն: Ստորեւ պատկերը անոնց ներկայ բնակչութեան եւ 2025–ի հեռանկարներուն:

ՉԻՆԱՍՏԱՆ. _ 1·25 միլիառ 1999–ին, 1,56, 2025–ին:

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆ. _ 987 միլիոն 1999–ին, 1,41, 2025–ին:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ. – 376 միլիոն 1999–ին, 380, 2025–ին:

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ. _ 272 միլիոն 1999–ին, 2025_ին 335:

ԻՆՏՈՆԵԶԻԱ. – 212 միլիոն 1999–ին, 2025–ին՝ 287:

ՊՐԱԶԻԼ. _ 168 միլիոն 1999–ին, 2025–ին՝ 218:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ. _ 146 միլիոն 1999–ին, 2025–ին՝ 138:

ՓԱՔԻՍՏԱՆ. – 146 միլիոն 1999–ին, 2025–ին՝ 224:

ՃԱՓՈՆ. _ 127 միլիոն 1999–ին, 2025–ին՝ 121:

ՊԱՆԿԼԱՏԷՇ. – 126 միլիոն 1999–ին, 2025–ին՝ 177:

Բնակչութեան Գրասենեակին կատարած այս ամփոփումին համաձայն, Ասիոյ երկիրները, բացի Ճափոնէն, կ'աճին, նաեւ Միացեալ _ Նահանգները, Ռուսաստան կը նուազի, Եւրոպա տեղ քայլ կ'ընէ:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԶՕՐԱՒՈՐ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ

325 ՄԵՌԵԱԼ, ՀԱԶԱՐ ՎԻՐԱՒՈՐ ԵՒ ՎՆԱՍՆԵՐ

Օգոստոս 17–ին, առաւօտեան ժամը 3–ի շուրջ է որ զօրաւոր երկրաշարժ մը ցնցած է Թուրքիոյ հիւսիս _ արեւմտեան շրջանը: 6·8 ուժգնութեամբ Ռիխթէրի վրայ (9), ցնցումին վերնակեդրոնը եղած է Իզմիթ, Պոլսէն 100 քիլոմեթր հարաւ, Մարմարա ծովուն վրայ, որ առաւելաբար վնաս կրած է: Դեռ ժամեր ետք, հրշէջները կը ջանային մարել քաղաքին քարիւղի զտարանը ծագած հրդեհը: Ցնցումը զգալի եղած է Պուրսա, բայց նաեւ Պոլիս, Անգարա եւ շրջակայքը: Օգոստոս 17–ին, ժամէ ժամ զոհերու հաշուեկշիռը կը ծանրանար: Ժամը 10–ի տուեալներով 325 մեռեալ կար եւ հազարաւոր վիրաւորներ: Կը թուի որ Պոլիս այնքան վնաս չէ կրած, բայց 45 երկվայրկեանի ցնցումն իսկ բաւած է որ խուճապ ստեղծուի եւ բնակիչները փողոց թափին: Ելեկտրական հոսանքը խզուած էր, գրեթէ անկարելի էր հեռաձայնային կապ հաստատել (մեր Պոլսոյ փորձերը ի դերեւ ելան): Երկրաշարժը այնքան զօրաւոր էր որ զգալի եղած է մինչեւ Յունաստան եւ Պուլկարիա:

_ Օգնութեան հասնող առաջին երկիրը եղած է Ռուսաստան:

– Երկրաշարժի ազգային ամերիկեան Կոլտըն (Գոլորատօ) կեդրոնին համաձայն երկրաշարժին ուժգնութիւնը 7,8 եղած է Ռիխթէրի վրայ:

ՏԱՂՍՏԱՆ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԶԷՆՔՈՎ, ԲԱՅՑ ՆԱԵՒ՝ ԽՕՍՔՈՎ

Զինեալ բախումներէն անկախ, քարոզչական պատերազմ մըն ալ ծայր տուած է եւ Ռուսերն ու Պասայեւի շրջանակները իրենց յաղթանակներուն եւ հասցուցած վնասներուն մասին կը խօսին:

Ռուսերը կը յայտարարեն որ 600 տաղստանցի ապստամբ սպաննած են եւ զօրավար Կազանցեւ ալ ըսած է որ «վերջնական յարձակում մը» տեղի կ'ունենայ Օգոստոս 18–ին: Միաժամանակ, վարչապետ Պուտին, Դումային առջեւ, կը շեշտէր որ. _ «Ռուսաստանի հողային ամբողջականութիւնը» չի կրնար խնդրոյ առարկայ ըլլալ: Պասայեւ ալ, իր կարգին, յաղթանակի մասին կը խօսի եւ կ'ըսէ թէ իր զօրքերը «յաջողութեամբ կը յառաջանան»:

Կարելի չէ յստակ գաղափար մը կազմել կացութեան մասին, լուրերը, բոլոր կողմերու, կը տարբերին եւ ստուգելու հնարաւորութիւն չկայ: Յստակ է, սակայն որ հազարաւոր բնակիչներ խոյս կուտան: Շատեր, գիւղերու մէջ, չեն իսկ հասկցած թէ ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ, ե՞րբ եւ ինչո՞ւ ծայր տուաւ այս պատերազմը: Եւ ո՞վ է դրդողը: Մոսկուայի մէջ, Արտաքին Նախարարութեան մէկ պատասխանատուն կ'ամբաստանէ սաուտցի միլիառատէր ահաբեկիչը՝ Պէն Լատէն որպէս նիւթականը ապահովողը, կ'ողեկոչէ նաեւ Ծոցի երկիրները որոնք հսկայ գումարներ կը տրամադրեն իսլամապաշտներուն: Ապստամբները կը պնդեն որ 14 գիւղերու տէր են, մինչ Ռուսերու համաձայն միայն երկու գիւղ կը հակակշռեն: Պասայեւ յայտարարած է._ «Մեր նպատակն է ազատ եւ անկախ Տաղստան մը»: Ամէն բանէ առաջ, սակայն, կ'ուզեն որ ռուսական զօրքերը մեկնին եւ մինչ այդ «Տաղստանի իսլամական Պետութիւն մը» հռչակած են: Կառավարութիւն մըն ալ կազմած են, որու գլուխն է աւար ցեղախումբի Տաղստանցի մը: Ապստամբները յայտնած են նաեւ, որ քննութիւն մը բացած են Պուտինի դէմ, որ իրենց շարժումին դէմ հալածանքը կազմակերպած է: «Եթէ Շարիայի դատարանը զինք դատապարտէ, կը գնդակահարուի աշխարհի որեւէ տեղը» ճշդած է Պասայեւի բանբերը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԴՈՒՄԱՆ (Ռուսաստանի երեսփոխանական ժողով) վաւերացուց Վլատիմիր Պուտինի նշանակումը որպէս վարչապետ 84–ի դէմ 233 ձայնով եւ 17 ձեռնպահութիւն: Երեսփոխանները խուսափեցան տագնապ մը ստեղծելէ:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ռմբակոծութիւնները ութ ամիս է չեն դադրած Իրաքի վրայ, Օգոստոս 16–ին, անգամ մը եւս մեռեալներ կային, որոնց մէջ մանուկ մը եւ վիրաւորներ: Ուաշինկթըն չուրանար, բայց յանցանքը Պաղտատի վրայ կը թողու, այն պատճառաբանութեամբ որ Իրաք հակօդային պաշտպանութեան զէնքերը բնակչութեան ծոցը զետեղած է: Միւս կողմէ, Պաղտատ մերժած է Միաց–

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ ՄԸ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՍՐՏԻՆ ՎՐԱՅ

Ի ԽՆԴԻՐ ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ԲԱՐԵԿԱՐԳՈՒԹԵԱՆՑ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Սփիւռքի պարագային, որ ցրուած մեծ ու փոքր գաղութներու ամբողջութիւն մը ըլլալու հանգամանքովն իսկ կարիքն ունի թեւատարած օժանդակութեան, հոգեւորականներու պատրաստութեան գլխաւոր կեդրոնները կը շարունակեն մնալ, ինչպէս ըսինք արդէն, Երուսաղէմն ու Անթիլիասը: Այս երկու կրթօճախներէն կուգան սփիւռքի թեմերուն մէջ պաշտօնավարող Առաջնորդ եպիսկոպոսներուն եւ վարդապետներուն գրեթէ բոլորը, այլեւ՝ քահանայ հայրերուն ալ փոքր մէկ տոկոսը: Ու եթէ Հայ Երուսաղէմը քաղաքական, ներքին թէ այլ պատճառներով վերջին քանի մը տասնամեակներուն ափսոսալի նահանջ մը արձանագրեց իր առաքելութեան մէջ ու տակաւ ամլացաւ, Անթիլիասի Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան դպրեվանքը, որ յառաջիկայ վերամուտին պիտի բանայ իր 70–րդ ուսումնական տարեշրջանը, բարեբախտաբար կը շարունակէ մնալ յուսատու փարոս մը ու վառարան մը, ուր «կապարճ յոսկի եւ նիւթ յոգի դառնալ»: *Ինչ կը վերաբերի Նիւ-Եորքի մերձակայ Սուրբ Ներսէս Ընծայարանին, ապա անոր փոքրաթիւ հունձքը աշխատանքի դաշտ կ'որդեգրէ լոկ Միացեալ – Նահանգներու թեմական տարածութեան ներս:*

Այս պատկերին դիմաց, գլխաւոր հարցումը զոր կրնանք ուղղել՝ հետեւեալն է. _ Սփիւռքի մէջ Հայաստանեայց Եկեղեցին հոգեւորականներու տագնապ կ'ապրի՞ թէ ոչ:

ՔԱՆԱԿԻ ՀԱՐՑ

Առանց անմիջական պատասխան մը տալու վերի հարցումին, նախ աներկրայօրէն կրնանք հաստատել թէ հայ եկեղեցականներու քանակը ներկայիս աւելի ծանր կը կշռէ, քան, ըսենք, 50–ական կամ 60–ական թուականներուն: Բայց միւս կողմէ, անցնող սա 30 տարիներուն ըՍփիւռքը աշխարհագրականօրէն այնքան ընդարձակուեցաւ ու ծաւալեցաւ, եւ միեւնոյն ատեն գաղութները այնքան դիմագիծ փոխեցին, որ մարդուժի պակասը ցցեց իր գլուխը՝ բոլո՛ր մարզերէն ներս,– կրթականէն գրական, գաղափարականէն հանրայինն ու հոգեւոր: Բաւարար է ակնարկ մը նետել միայն Միջին – Արեւելքի «Երազային» ոստաններուն վրայ՝ հասկնալու համար թէ կացութիւնը երբեք փայլուն չէ: Ու մնալով հոգեւոր մարզի ծիրին մէջ, կարգ մը գաղութներ արդէն սկսած են բացայայտօրէն աճապանդ հընչեցնել: Ֆրանսայի, Պելժիոյ, Հոլանտայի, Պուլկարիոյ եւ Պոլսոյ հայ համայնքները կարիքն ունին նոր հոգեւորականներու: Ալ չենք խօսիր նախկին խորհ. հանրապետութեանց մասին (Հիւսիսային – Կովկաս, Ռուսաստան, Ղազախստան եւ աւելի անդին), ուր ցրուած բազմահազար Հայեր անհովիւ կը մնան առհասարակ...:

ՈՐԱԿԻ ՀԱՐՑ

Որքան ալ հայեացքները ուղղուած ըլլան հոգեւորականներու քանակին վրայ՝ որպէս «տագնապ»ը բառնալու անմիջական դարման (կ'ըսուի՝ թէ թիւը որակ է եկեղեցիի պարագային), անհրաժեշտ ուշադրութեան պէտք է արժանանայ նաե՛ւ Հայ կղերականութեան որակի հարցը:

Խօսքը կը վերաբերի առաւելաբար Հայ Եկեղեցւոյ ամուսնացեալ հոգեւորականներուն (իմա՝ քահանաներ), որոնք ամէնօրեայ շփման մէջ են իրենց հօտին հետ եւ որոնցմէ արդար ակնկալիքներ ունի մեր ժողովուրդը: Կուսակրօն եկեղեցականներու պարագային՝ որակի հարց մը տեսականօրէն առկայ չէ, քանի անոնք բոլորն ալ ունին վանական գոհացուցիչ կրթութիւն եւ երբեմն՝ համալսարանական բարձրագոյն վկայականներ: Քիչ չէ թիւը կրօնական _ բանասիրական երկասիրութիւններով զրագողներուն ալ, իբրեւ ապացոյց մտաւորական իրենց հակումին:

Քահանայ Հայերու պարագային սակայն, պատկերը խրախուսիչ չէ ընդհանրապէս, քանի մեր եկեղեցւոյ նուիրապետական կարգերուն խոնարհ այդ դասը յաճախ «կոչում» կը ստանայ յարաբերաբար յառաջացեալ տարիքի մէջ, իր կեանքին առաջին կարեւոր մէկ մասը նուիրած ըլլալով հոգեւորէն տարբեր գործի մը կամ ասպարէզի մը: Ճիշդ է, որ անոնք բոլորն ալ անթերիօրէն կը կատարեն ծիսակատարութիւններն ու խորհրդակատարութիւնները, բայց այդքանը բաւարա՞ր է միթէ:

Սխալած չենք ըլլար եթէ ըսենք, թէ եկեղեցւոյ խորանէն արտասանուած քարոզ մը լաւագոյն փորձաքարն է եկեղեցականին որակական արժէքին: Պերճախօս եւ նախանձելի հայերէնով մը քարոզ խօսող փոքրաթիւ դասու մը կողքին՝ ունինք քահանաներ ալ, որոնց քարոզին ունկնդրութիւնը հաւատացեալին համար կը դառնայ իսկական... դողդոջա մը, եւ որոնք հոգեկան վայելքի չե՛ն յաջողիր վերածել քարոզի սպասուած ժամը, որ իրականութեան մէջ հոգեւոր ու բարոյական արժէքներու եւ ապրումներու «լաւաբան» մը պէտք է ըլլայ:

Արդ, ի՞նչ է մեր ժողովուրդին նուազագոյն ակնկալիքը այս յարգարժան քահանայ հայրերէն:

Պատասխանը կը թողունք Պոլսոյ «Մարմարա» օրաթերթի խմբագրապետ Ռոպէր Հատտէճեանին, որ «Տեսանք, լսեցինք» խորագրեալ իր թելադրական սիւնակին մէջ սապէս կը բանաձեւէր այդ ակնկալիքները. –

«Աւե՛լի բարելաւել իրենց մայրենին: Աւե՛լի ճոխացնել իրենց ընդհանուր գիտելիքը: Աւե՛լի շատ բան սորվիլ Հայաստան_ եւ Եկեղեցւոյ պատմութեան մասին: Աւե՛լի կանոնաւոր ընթերցողը դառնալ հայալեզու մամուլին, կարդալ ո՛չ միայն եկեղեցական ծանուցումներ, այլ նաեւ յօդուածներ, գրականութիւն, քիչ մը բանաստեղծութիւն, կամ քիչ մը մշակոյթ, ընկերային նիւթ: Եւ այս բոլորէն ամբարուած ընդհանուր ճաշակով ու գիտելիքներով, քիչ մը աւելի իմաստուն ու բարձրամակարդակ խրատականներ խօսիլ եկեղեցիներու մէջ, տուներէ ներս, ընկերային հաւաքոյթներու ընթացքին, կամ հարկեցուցիչ դամբանախօսութեան մը պարագային, մինչեւ իսկ մեր հայրենակիցներուն հետ գլուխ գլխի խօսակցութեան մը պահուն: Առանց վիրաւորելու մատի վրայ համրուող քանի մը շատ սիրելի քահանայ հայրերը, որոնք բացառութիւն կը կազմեն եւ որոնց քննադատութեան ո՛չ մէկ բաժին կ'երթայ, հարց տանք հետեւեալը: Հետաքրքիր ենք: Արդեօք մեր քահանայ հայրերը գիշերները երբեմն հայերէն գիրք կը կարդա՞ն: Գիրք եւ գոհացուցիչ գրադարան ունի՞ն» (*տե՛ս* «Մարմարա», 1999, *Մայիս* 19):

Վերադառնալով Գերմանահայոց խիղախ նախաձեռնութեան, որ պտղաբերելու պարագային կրնայ դրական շատ բան բերել մեր եկեղեցւոյ վաղուան, այս ակնարկը փակենք երկու առընչակից նշումներով. _

1) *Այխշթէթի ծրագրին մէկ տարբերակը իրականացնելու բաղձանքն ունի նաեւ Թուրքիոյ Հայոց նորընտիր պատրիարքը՝ Մեսրոպ Արք. Մութաֆեան: Ան Անգարա տուած յաջորդական իր երկու այցելութեանց ընթացքին (Դեկտեմբեր* 1998 *եւ Յունիս* 1999) *թուրք պետական աւագանիին ուշադրութեան յանձնած է, ի միջի այլոց, հոգեւորականներ պատրաստելու համայնքին դժուարութիւնները, ու տեղեկացնելէ ետք թէ Թուրքիոյ* 80 *հազար հայ բնակչութեան համար Պատրիարքական Աթոռը ունի 4 կուսակրօն եւ 23 ամուսնացեալ հոգեւորականներ, ինչ որ խիստ անբաւարար է 30–է աւելի եկեղեցիներու մատակարարութեան համար, Մեսրոպ Արք. ըսած է հետեւեալը.* – «Պատրիարքական Աթոռը նոր դըպրեվանք մը բանալու հետամուտ չէ այլեւս: Նախ նիւթապէս ի վիճակի չէ: Միւս կողմէ, թրքահպատակ մասնագէտներ գտնելը անկարելի դարձած է: Ուստի լուծումը պէտք է գտնենք համալսարանական ցանցէ ներս: Հայոց պատրիարքարանին տարեկան 5 _ 10 ուսանողներու քոնթէնժան մը պէտք է շնորհուի: Պատրիարքարանը եւ համալսարանները ձեռք _ ձեռքի տալով կրնան զարգացած հոգեւորականներ, քահանաներ, վարդապետներ ու մարբապետներ պատրաստել Թուրքիոյ մէջ ծառայութեան կոչելու ուղղութեամբ: Ես յոյս ունիմ որ այս տեսիլքս պիտի իրականանայ, քանի որ մեր կողմէ ներկայացուած առաջարկը նոր կառոյց մը չէ, այլ իրատապ հարցի մը լուծման ամէնանիշդ միջոցն է, որ պիտի իրականանայ պետական համալսարաններու խողովակով» (*տե՛ս* «Յառաջ», 1999 *Յունուար* 5):

Այս առաջարկը որքան ալ տրամաբանական ըլլայ, կը թուի որ Թուրք պետութիւնը խանդավառ չէ անով ու դեռ երկա՛ր պէտք է սպասել՝ գէթ հարցը անոր օրակարգին բերելու համար...:

2) – «Արմաշու ընծայարան»*ը կեանքի կը կոչուի Արմաշի համբաւաւոր Դպրեվանքին հիմնումէն ճիշդ* 110 *տարի յետոյ: Արդարեւ,* 1889*–ին էր, երբ Մաղաքիա Եպիսկոպոս Օրմանեանի նախաձեռնութեամբ իր դռները կը բանար արեւմտահայոց երբեմնի այդ ծաղկուն դպրանոցը, եւ որ իր գոյութեան* 25 *տարիներուն* (1889 – 1915) *Ազգին ու Եկեղեցիին պիտի ընծայէր հոգեւորականներու անկրկնելի փաղանգ մը:*

Կը մնայ մաղթել, որ Հայ Եկեղեցւոյ նիւթանորահաստատ այս ընծայարանը նիւթաբարոյական նեցուկ գտնէ մեր նուիրապետական Աթոռներէն ու տարբեր թեմերէ, որպէսզի մեր ժողովուրդին համար գէթ Գերմանիոյ մէջ, կենսաւորուած ըլլայ 1700*–ամեակի տօնախմբութեանց թիրախներէն մին, որ է՝ զարգացած եւ նուիրեալ հոգեւորականներու սերունդի մը խմորումը:*

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

Հալէպ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՑՈՒՑԱՏԵՍ

«ՇՆՈՐՀԱԿԱԼ ԵՄ, ԼԱՒ ԵՄ»

Մարդիկ երբ հեռաձայնով բարեկամ մը կը փնտռեն կարեւոր կամ անկարեւոր նիւթի մը մասին խօսելու, կամ պարզապէս ողջութիւն մը հարցնելու համար, արդէն նախ խօսիլ կը սկսին մեքենական քանի մը կանոնական նախադասութիւններով, վերջն է որ կ'անցնին բուն նիւթին:

– Բարեւ: Ես այսինչն եմ:

– Բարեւ:

– Ի՞նչպէս ես:

_ Լաւ եմ, շնորհակալ եմ:

Հեռաձայնի խօսակցութիւնները 95 տոկոս՝ այսպէս կը սկսին: Մարդիկ վարժուած են նմանօրինակ մուտքի մը: Իսկապէս անքաղաքավարութիւն է դիմացինը փնտռել ու անոր հետ խօսիլ առանց նախ ողջութիւն մը հարցնելու: Իրականութեան մէջ փնտռող անձին թերեւս շատ ալ հոգը չէ դիմացինին այդ ողջութիւնը. դիմացինը լա՞ւ է թէ ոչ, առո՞ղջ է թէ հիւանդ, անոր գործերը յաջո՞ղ կ'ընթանան թէ ոչ, ասոնք երկրորդական կրնան մնալ, եւ արդէն ենթական այդ ողջութիւնն ալ բնաւ պիտի չհարցնէր եթէ ուրիշ հարցով մը հեռաձայնելու ստիպողութեան տակ մնացած չըլլար: Բայց քանի որ կը հեռաձայնէ, պատշաճ է որ նախ հետաքրքրուի անոր ողջութիւնով:

_ Ի՞նչպէս ես:

Արդէն պատասխանը ընդհանրապէս կարճ ու նոյնը պիտի ըլլայ:

– Լաւ եմ, շնորհակալ եմ:

Բայց անցեալ օր երբ ընտանեկան կորուստի մը առթիւ մտած էի սուգի մըթնոլորտի մէջ եւ բազմաթիւ բարեկամներ ինծի կը հեռաձայնէին ցաւակցութիւն յայտնելու համար, կէտ մը ուշադրութիւնս գրաւեց: Այն՝ թէ մէկու մը համար երբեմն որքան դժուար է խօսակցութեան կանոնական ձեւերէն դուրս գալ եթէ այդպիսի պահանջք մը ստեղծուի:

Բարեկամներէս շատեր, ճշգրիտ մերձեցումով մը կը գտնէին այն նախադասութիւնները որոնցմով պէտք էր սկսէին բարեկամի մը ցաւակցութիւն յայտնելու համար: Այս խօսելակերպը բոլոր միւս խօսելակերպերէն տարբեր է: Անոնք անմիջապէս նիւթին մէջ կը մտնէին առանց աւելորդ ողջութիւն եւ այլն հարցնելու, կարճ մը՝ իրենց ցաւը կը յայտնէին, կ'ըսէին որ կ'ենթադրէին թէ սա պահուն շատ սրտնեղ ըլլալու եմ, ուստի շուտիկ մը իրենց ըսելիքը կ'ըսէին ու կանոնական բարեմաղթութիւններով խօսակցութիւնը կը վերջացնէին: Բայց զիս փնտռող ազնիւ անձերէն մէկ քանին ալ, իրենց ցաւակցութիւնը յայտնելէ առաջ, մեքենական վարժութեամբ հարցուցին. «ի՞նչպէս ես» եւ ես ալ, նոյն մեքենական վարժութեամբ պատասխանեցի. «լաւ եմ, շնորհակալ եմ»:

Դժուար չէ ենթադրել թէ այսպիսի պարագայի մը, նոյնիսկ եթէ սխալ չէ դիմացինին հարցումը, անպայման սխալ է իմ պատասխանս: Ենթադրե՛նք որ, իմ սա սուգի մթնոլորտիս մէջ, երբ բնական է որ ես այնքան ալ ուրախ եւ երջանիկ հոգեվիճակի մէջ չըլլամ, դիմացինս մեքենական վարժութեամբ չէ՛ որ հարցուց ողջութիւնս, այլ իսկապէս քաղաքավարութիւն նկատեց հարցնել թէ սա դըժուարին օրը ի՞նչպէս կ'անցընեմ, ի՞նչպէս է առողջութիւնս: Բայց իմ պատասխանս ծիծաղաշարժ կրնայ նկատուիլ:

– Լաւ եմ, շնորհակալ եմ:

Արդէն այն քանի մը անգամներուն, երբ այսպէս ստիպուեցայ պատասխանել թէ «լաւ եմ», անմիջապէս անդրադարձայ որ ծիծաղելի պատասխան մը կուտայի: Այդ ծիծաղելի պատասխանս արդէն բերնէս դուրս խոյս կուտար մեքենաբար, անգիտակցաբար, հակառակ որ այդ վայրկեանին բնաւ ալ լաւ չէի, թերեւս գլուխս սաստիկ կը ցաւէր, թերեւս արեան ճնշումս երկու _ երեք աստիճան բարձրացած էր, թերեւս գլխուս մէջէն կարծես կրակ կը ժայթքէր: Ծիծաղելի չէ՞ր երբ անվարան եւ առանց երկարբարակ մտածելու կը պատասխանէի որ «լաւ եմ»:

Տակաւին ուրիշ կէտ մըն ալ կար: Նոյնիսկ եթէ սա վերինները չէին պատահած, նոյնիսկ եթէ ես իսկապէս այդ պահուն շատ լաւ էի եւ թէ յաջողած էի սուգի մը հոգեբանական ճնշումէն փրկել զիս, տեղի՞ն էր արդեօք որ ես «լաւ եմ» ըսէի: Դիմացինններս զիս պիտի չամօթէի՞ն, «Տես, մարդը սգաւոր է, բայց լաւ եմ, կ'ըսէ» պիտի չըսէի՞ն:

Այս փոքրիկ փորձառութիւնը անգամ մը եւս զիս հրաւիրեց մտածելու, թէ մենք մեր առօրեայ խօսակցութիւններուն մէջ, մանաւանդ ձեւակերպական ու կանոնական խօսակցութիւններու մէջ յաճախ, մեքենաբար կամ գիտակցաբար, որքա՞ն սըխալ, որքա՞ն անտեղի եւ որքա՛ն աւելորդ խօսքեր կ'արտասանենք առանց նոյնիսկ նշմարելու: Շատ դժուար է խուսափիլ անոնցմէ: Նոյնիսկ կարծես սխալ է խուսափիլ անոնցմէ: Կամ անկարելի է խուսափիլ անոնցմէ: Այդ խօսքերը պիտի արտասանուին, տեղին ըլլա՛ն կամ անտեղի, ճիշդ ըլլա՛ն կամ ոչ: Որովհետեւ անո՛նք են որ պիտի բանան խօսակցութեան կծիկը: Որովհետեւ մարդ ինքզինք հանգիստ չի զգար եթէ ցատքէ այդ ձեւակերպական նախադասութիւններուն վրայէն եւ ուղղակի մտնէ բո՛ն նիւթին մէջ: Բո՛ն նիւթին մէջ մտնելէ առաջ կարծես արարողութիւն մը պէտք է կատարուի: Ասիկա կը նմանի սենեակէ մը ներս մտնելէ առաջ վերարկուն հանելու, կամ դրան առջեւ դրուած սփռոցին վրայ կօշիկները մաքրելու, կամ պարզապէս՝ դիմացինին հետ խօսիլ սկսելէ առաջ զայն բարեւելու, սանկ անգամ մը ժպտելու, շունչ մը առնելու, պահ մը սպասելու որ խօսելու ճիշդ պահը հնչէ:

Այս բոլորէն վերջ, կայ նշանակալի ուրիշ կէտ մըն ալ: Երբ հեռաձայնը հնչէ ու դիմացէն մէկը մեզի հարցնէ մեր ողջութիւնը, ի՛նչ նպատակով ալ փնտռէ ան, ո՛վ որ ալ ըլլայ այդ դիմացինը, որքան ալ ձեւակերպական ըլլայ անոր այդ հարցումը, ատիկա բանով մը կ'ուրախացնէ մեզ, որովհետեւ միշտ հաճելի է փնտռուիլ բարեկամի մը կողմէ եւ լսել թէ ան կը հարցնէ մեզի թէ «ի՞նչպէս ենք»: Շնորհակալ ենք անոնց եւ երանի թէ միշտ կարենանք պատասխանել.

_ Շնորհակալ եմ, լաւ եմ:

Եւ վերջն ալ անշուշտ.

– Իսկ դուն ի՞նչպէս ես:

Թ. Հ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՄԻԱԲԱՆԱԿԱՆ ՀԻՆ ԳԱՂԹՕՃԱԽԻՆ ԿԱԶՄԱՒՈՐՈՒՄԸ

Հայկական հին եւ իր առաւելաբար կրօնական նկարագիրով յատկանշուած գաղութներէն է Երուսաղէմի գաղթօճախը, որ նման չէ հայկական միւս գաղթավայրերուն, որովհետեւ անիկա միշտ ալ աւելի վանական, կրօնական, քան աշխարհիկ նկարագիր ունեցած է:

Երուսաղէմի գաղթօճախը յատուկ է նաեւ այն իմաստով, որ անիկա բռնագաղթերու կամ հալածանքներու պատճառով չէ կազմաւորուած, այլ՝ հոն դիմած են հոգեւոր, ճգնաւորական, ներհայեցողական կեանք ապրիլ փափաքող կրօնաւորներ: Այսպէսով, Դ. դարէն սկսեալ ստուար թիւով հայ կրօնաւորներ եղած են Երուսաղէմի մէջ, որոնք յետոյ բաժնուելով ընդհանուր քրիստոնէական նկարագիր ունեցող միաբանութիւններէն՝ հայկական առանձին միաբանութիւններու մէջ կեդրոնացած են, վանքեր ու եկեղեցիներ կառուցած են, եւ երբ քրիստոնեաներու մէջ Ե. դարէն սկսեալ դաւանական տարբերութիւններ յառաջ եկած եւ վէճեր սկսած են, անոնք Հայերու իրաւունքները պաշտպանելու համար երկար պայքար մղած են: Երուսաղէմի Ս. Յակոբայ միաբանութեան կազմէն ներս Է. դարուն հաստատուեցաւ Երուսաղէմի Հայոց պատրիարքութիւնը. Ս. Յակոբայ աթոռը առաքելական ծագում ունի, որովհետեւ Սուրբ Յակոբոս Տեառնեղբայր Առաքեալին աթոռն է եւ այդ պատճառով ալ մեծ հեղինակութիւն կը վայելէ ընդհանուր քրիստոնեայ եկեղեցիներուն մէջ եւ համաքրիստոնէական սրբատեղի է. հոն թաղուած են Ս. Յակոբ Տեառնեղբայր եւ Ս. Յակոբ Գլխադիր հայրապետները:

Ս. Յակոբայ վանքը հայ մշակոյթի մեծագոյն օճախներէն մէկն է, եւ Երուսաղէմի Հայոց ձեռագրատունը, որ Ս. Թորոս մատրան մէջ տեղաւորուած է, մինչեւ այսօր աշխարհի մէջ հայերէն ձեռագիրներու երկրորդ մեծագոյն հաւաքածոն է, Երեւանի Մեսրոպ Մաշտոց Մատենադարանէն ետք: Միւս կողմէ նաեւ, Ս. Յակոբայ ուխտը հինէն ի վեր եւ մինչեւ այսօր սուրբ վայրերուն մէջ Հայոց իրաւունքներու պաշտպանութեան նուիրուած զինուորեալ միաբանութիւն է:

Հին Երուսաղէմի չորս թաղերէն մէկը Հայկական թաղն է. հետաքրքրական է, որ անիկա միակ թաղն է, որ իր ազգային պատկանելիութեամբ կոչուած է, իսկ միւս թաղերը՝ Իսլամական թաղ, Հրէական թաղ եւ Քրիստոնեաներու թաղ, իրենց կրօնական նկարագիրով կոչուած են:

Հոգեւորականներու կողքին, Երուսաղէմի մէջ, յատկապէս Զ. դարէն սկսեալ միշտ ալ աշխարհիկ համայնք եղած է, որ կազմաւորուած եղած է վաճառականներէն եւ արհեստաւորներէ, որոնք ընդհանրապէս Սիոն թաղամասին մէջ բնակած են: Աշխարհիկ այս համայնքը, սակայն, երբեմն ստուարացած է եւ երբեմն ալ մեծապէս նուազած, համաձայն շրջանի քաղաքական պայմաններուն ու վերիվայրումներուն. այսպէս, որոշ ժամանակ մինչեւ հազար տուն Հայ եղած է, այլ ժամանակներու այդ թիւը նուազած է եւ միայն մէկ քանի տանեակ ընտանիք մնացած է:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ՝ ՍՈՒՐԲ ՔԱՂԱՔ

Երուսաղէմ աշխարհի ամէնէն հին եւ ամէնէն սուրբ քաղաքներէն է. անիկա սրբատեղի է քրիստոնեաներուն, իսլամներուն եւ հրեաներուն համար հաւասարապէս:

Հին Երուսաղէմը, որ կ'ենթադրուի թէ հինգ հազար տարուան պատմութիւն ունի, իր աւանդական դիմագիծը պահած, հին ու պատմական եկեղեցիներով, սինակոկներով ու մզկիթներով հռչակուած պարսպապատ քաղաք է. այդ պարիսպները կառուցուած են շատ հին դարերէն, Հերովդէսեան եւ Հասմոնեան ժամանակներէն սկսեալ, որոնք շարունակուած են Բիւզանդացիներու, խաչակիրներու եւ մինչեւ օսմանեան սուլթան Սիւլէյմանի ժամանակները, ԺԶ. դարուն:

Հին քաղաքը չորս թաղերու բաժնուած է. հիւսիսը եւ արեւելքը Իսլամական թաղն է, ուր կը գտնուին իսլամական սրբատեղիներ Աքսա եւ Քուպպաթ Սախրա մզկիթները, հիւսիս–արեւմուտքը Քրիստոնեաներու թաղն է, ուր կը գտնուին Ս. Յարութեան տաճարը, Ս. Շիրիմը եւ պատմական վանքեր ու եկեղեցիներ, հարաւ–կեդրոնական շրջանը Հրեաներու թաղն է, ուր կը գտնուի Լացի պատը, իսկ հարաւ–արեւմուտքը Հայկական թաղն է, որ 150 հազար քառ. մեթր տարածութիւն ունի եւ հին քաղաքին մէկ հինգերորդ կամ մէկ վեցերորդ մասը կը գրաւէ. հոն կը գտնուին Ս. Յակոբայ Մայր Տաճարը, պատրիարքարանը, Ալեք եւ Մարի Մանուկեան Ժառանգաւորաց վարժարանը, հին դըպրեվանքը, թանգարանը, Կիւլպէնկեան մատենադարանը (ուր մօտաւորապէս հարիւր հազար գիրքեր ամփոփուած են), տպարանը (հիմնուած՝ 1833–ին, անիկա ամէնէն հինն է ամբողջ Պաղեստինի մէջ), Ս. Թարգմանչաց վարժարանը, Ս. Հրեշտակապետաց եւ Ս. Փրկիչ եկեղեցիները եւ հոգեւորականներու ու աշխարհականներու բնակութեան յատկացուած շէնքերը, որոնք թաղերու ձեւով ամփոփուած են. Պախչաթաղ, Պուլղուրթաղ եւ այլն. վանքին մէջ կան ակումբներ, դարմանատուն եւ դրախանութ:

Հին քաղաքի կողքին, պարիսպներէն դուրս տարածուող նոր քաղաքը կառուցուած է 1860–ական տարիներէն սկսեալ. հոն սկիզբը քրիստոնեաներ, ռուսական, գերմանական եւ ամերիկեան գաղութներ եւ հրեաներ հաստատուած են: Հրէական ամէնէն հին թաղերն են՝ Միշքենոթ Շաանանիմ եւ Եմին Մոշէ, հռչակաւոր՝ իրենց աւանդական հողմաղացներով եւ մշակոյթի կեդրոններով. Մէա Շէարիմ հիմնուած է արեւելեան եւ կեդրոնական Եւրոպայէն գաղթած ուղղափառ հրեաներու կողմէ, ուր կարեւոր թիւով սինակոկներ եւ Թալմուտի ուսման կեդրոններ կան. Մահանէ Եհուտա թաղը արեւելեան հրեաներով բնակուած է եւ նշանաւոր է իր պտուղի ու բանջարեղէնի շուկայով. անոնց մօտ կը գտնուի Պուխարան թաղը: Ա. Աշխարհամարտէն մինձեւ Բ. Աշխարհամարտ երկարող տարիներուն կառուցուեցան Ռեհաւիա, Թալփիոթ, Գիրիաթ Մոշէ եւ Պէյթ Հա–Քերեմ թաղերը:

Սքոփուս լերան վրայ 1948–1949 տարիներուն կառուցուած է Եբրայական համալսարանը:

Արաբական հին շրջանները՝ Թալպիէ (ներկայիս՝ Գոմէմիութ) եւ Քաթամոն (ներկայիս՝ Կոնէն) քանդուեցան 1947–1948–ի պատերազմին եւ հրեաներով վերաբնակեցուեցան: Հին քաղաքէն դուրս գտնուող արաբական թաղերն են՝ Ամերիկեան գաղութը, Շէյխ Ժարրահ, Ուատի Ժոզ եւ Պէյթ Հանինա, ինչպէս նաեւ շրջակայ գիւղերը՝ Սիլուան, Պէյթ Սաֆաֆա եւ այլն:

ՀԱՅԵՐՈՒ ՀԱՍՏԱՏՈՒՄԸ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՄԷՋ

Երուսաղէմի մէջ Հայերու գոյութեան մասին ամէնէն հին տեղեկութիւնները կը վերաբերին Դ. դարուն եւ այդ ժամանակներէն սկսեալ Հայկական սրբավայրեր եղած են հոն: Նախքան այդ ժամանակները, սակայն, Հայերը Մեծն Տիգրանի օրերէն կապեր ունէին Պաղեստինի հետ:

Դ. դարուն սկիզբը, երբ քրիստոնէութիւնը Հայաստանի, ապա նաեւ Հռոմէական կայսրութեան մէջ պետական կրօնք դարձաւ, Երուսաղէմ, իբրեւ սրբավայր, քրիստոնեայ տարբեր ազգերու պատկանող հոգեւորականներու համախմբման կեդրոն դարձաւ, ուր վանքեր եւ եկեղեցիներ կառուցուեցան, միաբանութիւններ կազմաւորուեցան, եւ ուր տարբեր ազգերու պատկանող կրօնաւորներ միասնաբար նոյն վանքերուն մէջ ապրելով հոգեւոր, ճգնաւորական, ներհայեցողական կեանքը զարգացուցին: Այս ժամանակ տակաւին քրիստոնեաներուն մէջ դաւանական տարբերութիւններ չկային եւ բոլոր քրիստոնեաները եղբայրներ էին: Այսպէսով ալ, այլ ազգերու պատկանող կրօնաւորներու նման, հայ հոգեւորականներ եւս դիմեցին Երուսաղէմ, եւ շատ չանցած ստուար թիւով հայ միաբաններ հաստատուեցան Երուսաղէմի վանքերուն մէջ:

Այսպէս, Դ. դարուն, Երուսաղէմի եւ շրջակայքին մէջ հաստատուած Հայերը բացառաբար հոգեւորականներ էին. այդ կրօնաւորները, ընդհանուր քրիստոնէական նկարագիր ունեցող վանքերու մէջ բնակելով հանդերձ, հայկական վանքեր եւ եկեղեցիներ կառուցեցին: Տեղեկութեանց համաձայն, Դ. դարէն սկսեալ եւ մինչեւ Ե. դարուն սկիզբը, մինչեւ Արշակունեանց թագաւորութեան անկումը, հայ նախարարական գլխաւոր տուները իրենց առանձին վանքերը, եկեղեցիները կամ մատուռները ունեցած են սուրբ վայրերուն մէջ, որոնց թիւը, մինչեւ Է. դարուն սկիզբը եօթանասունի հասած է: Ե. դարուն, մօտաւորապէս 430–ական տարիներուն կառուցուած է Երուսաղէմի պատրիարքութեան աթոռանիստ Ս. Յակոբայ վանքը: Յիշենք նաեւ Ձիթենեաց լերան Ս. Կարապետ մատուռը, որ կառուցուած է 428–ին, Հայոց արքունիքին ծախքով, թագաւորութեան անկման ճիշդ նախօրեակին. այս տաճարը յետագային անյքացաւ եւ դարեր շարունակ հողի տակ ծածկուած մնաց, մինչեւ որ ԺԹ. դարու կէսերուն, երբ ռուս ցարական արքունիքը Ձիթենեաց լերան վրայ ռուսական մեծ վանքի մը կառուցման ձեռնարկեց, հիմերը փորելու ժամանակ յայտնաբերուեցաւ մատուռին յատակի գեղակերտ խճանկարը հայկական երկաթագիր չորս աձանագրութիւններով, որոնք հիացում պատճառեցին հնագէտներուն:

Տարբեր ժամանակներու ընթացքին կատարուած պեղումներու ընթացքին հայկական այլեւայլ յուշարձաններ յայտնաբերուած են, որոնք կ'ապացուցեն, որ ստուար թիւով հայ հոգեւորականներ եղած են հին ժամանակներուն:

Քրիստոնեայ հաւատացեալներու դէպի Երուսաղէմ ուխտագնացութիւնը սկըսաւ, երբ Մեծն Կոստանդին կայսր 326–ին իր մօր՝ Հելենա կայսրուհիին համար հոն ուխտատեղի կառուցեց. մօտաւորապէս այս ժամանակ ալ սկսան կառուցուիլ Երուսաղէմի գլխաւոր սրբատեղիները, որոնցմէ յիշենք Ս. Յարութեան տաճարը, որ համաքրիստոնէական մեծ ուխտատեղի է, եւ որուն իրաւատէրն են հայ, յոյն եւ լատին եկեղեցիները:

Այսպէսով, այդ ժամանակներէն՝ Դ. դարէն սկսեալ քրիստոնեայ ուխտաւորներու հոծ զանգուածներ սկսան դիմել Երուսաղէմ. ուխտաւորներու այդ կարաւանները երկար ճամբորդութենէ ետք կը հասնէին Երուսաղէմ, ուր կը մնային որոշ ժամանակ եւ յետոյ կը վերադառնային. անշուշտ կ'ըլլային նաեւ մնացողներ:

Քրիստոնեայ տարբեր ազգերու պատկանող ուխտաւորներուն նման, հայ ուխտաւորներ եւս մեծ կարաւաններով սկըսան երթալ սուրբ վայրեր. սկզբնական շրջանի հայ ուխտաւորներուն մասին թէեւ յստակ յիշատակութիւններ չկան, բայց պարզ է, որ երբ հայկական եկեղեցիներ, մատուռներ եւ վանքեր եղած են հոն, ուխտաւորներու մեծ զանգուածներ միշտ ալ եղած պէտք է ըլլան: Չորս հարիւր հոգիէ բաղկացած հայ ուխտաւորներու խումբի մը մասին պատմական աղբիւրներու մէջ յիշատակութիւն կայ Զ. դարուն:

Երուսաղէմ հասնող այս հայ ուխտաւորները մատուռներ, յուշարձաններ, սրբատեղիներ կառուցած են կամ անոնց նուէրներ տուած են:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԲ.

– Մոռցայ ըսելու, որ յաճախորդներուն հետ ինչ ըմպելի որ խմէք, ձեր խմածներուն արժէքին կէսը ձերն է:

– Ընդհանուր կանոն մըն է այդ:

– Չեմ գիտեր, որ ընդհանուր թէ մասնաւոր կանոն մըն է, բայց վերջապէս առանք են մեր պայմանները եւ վստահ եղէք, որ գոհ պիտի մնաք:

Քրիստինէ, որ գործնական աղջիկ մըն էր, պահ մը մտածելէ ետքը ըսաւ.

– Լաւ, այդ պայմաններով ամիս մը կը գործեմ, եթէ գոհ մնամ, կը շարունակեմ:

– Այդպէս ըրէք, – հաւանեցաւ Թոմի:

Հետեւեալ օրը Թոմի գտաւ իր նոր բարեկամը՝ Շաւարշ Մոսկենց եւ անոր հաղորդեց իր դիմումներուն արդիւնքը:

– Լաւ, ուրեմն այդ խնդիրը կարգադրուած կրնանք նկատել, – ըսաւ Շաւարշ, – միայն թէ երկու աղջիկը կը բաւե՞ն:

– Անշուշտ կը բաւեն, – պատասխանեց Թոմի, – ես պատին ու պարասրահին փառաւորութիւն չեմ տար, անոնք երկրորդական բաներ են, պարզապէս երեւոյթները փրկելու համար… մեր բուն նպատակը խաղարանը պէտք է ըլլայ, ան է, որ մեզի դրամ պիտի շահցնէ, քանի մը շիշ պիրա, քանի մը գաւաթ ալ գինի կամ ուիսքի ծախելով մարդ հարուստ չըլլար…

– Իրաւունք ունիս, – խոստովանեցաւ Շաւարշ:

– Հիմա երթանք եւ ճաշարանին տիրոջը հետ գործերնիս վերջացնենք:

Այս վերջինը, ինչպէս ըսինք, ճաշարանին երեւէն բաւական կորուստ ունեցած էր եւ ժամ առաջ կ'ուզէր օձիքը փրկել, ուստի դժուարահաճ չգտնուեցաւ եւ ընդունեցաւ երկու ընկերներուն պայմանները:

Տասը օր ետքը կը բացուէր նոր պառը, զոր «Սէլէքթ Պառ» անունով մկրտած էին:

Անժէլ եւ Քրիստինէ արդէն իսկ իրենց գործին գլուխը անցած էին ու սրահին մէջ ժուռ կուգային յաճախորդի սպասելով:

Շաւարշ Մոսկենց դրան առջեւ կեցած փողոցը կը դիտէր, երբ յանկարծ գոչեց.

– Վայ, Միսաք պէյ, դո՞ւն ալ հոս… զարմանալի բան, ներս հրամմէ տեսնենք, ե՞րբ եկար…

– Առջի օրը եկայ, – պատասխանեց Միսաք պէյ՝ պառէն ներս մտնելով:

– Աչքերուս հաւատալ չգար կոր…

– Ինչո՞ւ, չհաւատալու ի՞նչ կայ:

– Բայց ի՞նչ պէտք ունէիր Պոլսէն հեռանալու, քեզի դպչող չէր ըլլար:

– Ի՞նչ գիտնամ, ամէն մարդ կը թողու կը փախչի կոր… քանի մը օրէն Անգլիացիներն ալ պիտի քաշուին ու քէմալական բանակը Պոլիս պիտի մտնայ, ամէն մարդ սարսափի մէջ է:

– Էյ, հոս ի՞նչ պիտի ընես:

– Չեմ գիտեր, բան մը ընելու միտք չունիմ, ի՞նչ կ'ուզես, որ ընեմ, քովս քիչ մը դրամ կայ, անիկա կ'ուտենք, տեսնենք ինչ կ'ըլլայ, աս վիճակը աստնկ չի տեւեր ա՛…

«Քովս դրամ կայ» խօսքը զարմացուց Շաւարշը, որ գիտէր, թէ Միսաք պէյ իր հօրենական ժառանգութիւնը արդէն սպառած, նիւթական շատ անձուկ վիճակ մը ունէր, թէեւ միշտ իր չփումը կը պահէր «բարձր դաս»ին հետ: Ուզեց այս մասին կասկած յայտնել կամ բացատրութիւն ուզել, այլ բաւականացաւ ըսելով.

– Քանի որ ապրելու միջոց ունիս, աղէկ ըրեր ես Պոլսէն հեռանալով:

– Իսկ դուն հոս ի՞նչ կ'ընես, – հարցուց Միսաք պէյ:

– Կը տեսնես ահա:

– Բան մը տեսած չունիմ:

– Պառ կը բանեցնեմ:

– Այս պառը քո՞ւկդ է, – գոչեց Միսաք զարմացական շեշտով մը, – ե՞րբ բացիր, դեռ նոր Պոլսէն հեռացար:

– Այսօր բացի, – պատասխանեց Շաւարշ, – եւ դուն ալ առաջին այցելուն ես:

– Մաղթենք, որ ոտքս ողորմելի ըլլայ:

– Այդ մասին տարակոյս չունիմ:

– Բայց կը կարծե՞ս, որ այս գործով կարենաս դրամ շահիլ:

– Իմ նպատակս տարբեր է… պառը կարեւորութիւն չունի, յոյսս վերի սրահին վրայ է:

– Չեմ հասկնար, – պատասխանեց Միսաք պէյ:

– Պառէն զատ ունինք նաեւ պարասրահ մը եւ անկէ զատ ալ խաղասրահ մը, այս վերջինն է, որ պիտի փրկէ մեզի:

(Շար. 83)

(Շար. Ա. էջէն)

եալ – անհամաձայնները չնորհած մէկ միլիոն տոլարի նուէրը հիւանդանոցներու համար: Պաշտօնական թերթը՝ Ալ–Սաուրա հեղինակով կ'արտայայտուի ԱՄՆ–ու նեղ կացութեան մասին, քանի այդ «նուէրը» կը զուգադիպի ԻՒՆԻՍԷՖ–ի տեղեկագրին Իրաքի մանուկներու կրկնապատկուած մահացութեան վերաբերեալ:

ՓԱՐԻԶԻ 16–րդ թաղամասը, Փորթ Տօֆինի մօտ, անսովոր արկած մը պատահած է Օգոստոս 16–ին, երբ «Թաքսի 2» ֆիլմին մէկ վտանգաւոր տեսարանը կը դարձնէին: 406 Փէօժօն, ինչպէս նախատեսուած է փապուղիէն դուրս կ'ելլէ, փողոցները փակ են երթեւեկին: Կառքը պէտք է «ցատքէ» ԱՄԻՖՍ 2 հրասայլերու վրայէն որոնք կը կտրեն իր ճամբան, բայց, բան մը կը պատահի եւ կառքը չիյնար ուր որ պէտք է, կը քշուի 15 մեթր անդին եւ կը բախի նկարահանին եւ անոր օգնականին: Առաջինը կը մեռնի քիչ ետք, օգնականին սրունքները ջարդուփշուր եղած են: Կառքին վարորդն ալ խորապէս ցնցուած է:

ԱՐԵՒՄ ԽԱՒԱՐՈՒՄԷՆ, Ֆրանսայի մէջ, 27 հոգիի աչքերը վնասուած են: Հակառակ յանկերգի պէս կրկնուած թելադրանքներուն, որ ոչ ոք փորձուի առանց ակնոցի դիտել խաւարումը, անխոհեմներ եղած են եւ 27 անձերու ցանցենին վնասուած է: Ենթակաները 15–էն 48 տարեկան են եւ տեսողութեան դգալի նուազում ունին:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը կը փնտռէ փորձառու ուսուցիչ կամ ուսուցչուհի մը Շաւիլի երկօրեայ դպրոցի Զորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերու հայերէնի ուսուցման դասաւանդութիւնները ապահովող: Հետաքրքրուողներէն կը խնդրուի թեկնածութեան դիմումնագիր ներկայացնել ամէնէն ուշը մինչեւ Օգոստոսի վերջը:

Դիմումնագիրը հասցէագրել Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան ատենապետ՝ Պր. Հրայր Հրաչեանին:

Հասցէ. –
Mr Hraïr HERATCHIAN
33, rue Raspail
78140 Vélizy — Villacoublay

VOYAGE A VENISE

L'Association SAINTE-CROIX de Paris projette de réaliser en **Novembre 1999** le voyage à Venise qui avait dû être ajourné en 1998. Les personnes intéressées sont priées de prendre contact le plus rapidement possible avec

Le Secrétariat de l'Association :
Tél. : **01 40 51 11 90**
ou **la Paroisse de Paris** :
Tél. : **01 44 59 23 50**
ou **la Paroisse d'Arnouville-lès-Gonesse**:
Tél. : **01 39 85 15 56**
pour renseignements et réservations.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻ

ՃԱՇ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Նոյեմբեր 6–ին

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իր ծնողքին՝ Հայկ եւ Վեհանոյշ Պայրամեանի յիշատակին, Սիմոն Պայրամեան հազար ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

Սոնիա եւ Խաչատուր Տէր – Յակոբեան 200 ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ին, սիրելի Գնէլ Գեւոնեանի թարմ յիշատակին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

«Երկիր եւ Մշակոյթ» կազմակերպութիւնը շնորհակալութիւն կը յայտնէ Տիկին Ալիս Ասլանեանի եւ Պ. Արմէն Սամուէլեանի, Տէր եւ Տիկին Խաչատուր Տէր-Յակոբեանի, Տիկին Նիքոլ Հանչերեանի, Տէր եւ Տիկին Խաչատուր Անդրէասեանի եւ Տիկին Արաքսի Անդրէասեանի իրենց նուէրներուն առթիւ Գնէլ Գեւոնեանի մահուան առթիւ: Գնէլ Գեւոնեանի ընտանիքն ալ կը միանայ այս շնորհակալութիւններուն եւ շնորհակալութիւն կը յայտնէ նաեւ բոլոր անոնց որոնք նուէրներ ըրին նոյն առթիւ հայկական հաստատութեանց:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ – Գաշանի մասնաճիւղին՝

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Ի նպաստ Պելֆոնթէնի օգափոխութեան կայանին

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 16

Salle des Fêtes «Léo Ferré» de Bagneux

Animation : Orchestre «SPITAK»

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ ՄԱՐՍԷՅԼ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը փակ է Յուլիս 15–էն Օգոստոս 31:

RENTREE DES CLASSES

L'ECOLE «SIAMANTO» DE BAGNEUX.CACHAN

— Cours hebdomadaire de langue et civilisation arméniennes— accueille les élèves de la maternelle à la préparation du baccalauréat.

Inscriptions

le Mercredi 22 Septembre à 14h30
à l'Ecole Henri-Wallon
2, avenue de Stalingrad — Bagneux

Renseignements :

Mme Lucie DOSSIKIAN : 01 45 46 10 11;
Mme Elisabeth DAVIDIAN : 01 46 65 81 53

«ՅԱՌԱՋ»ի
ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	800	(964,80)
Հոգեհանգիստ	700	(844,20)
Շնորհակալիք	700	(844,20)
Հարսնիք_Նշանտուք	700	(844,20)
Ծնունդ	700	(844,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին Վարչութեան:

ԱՐՁԱԿԱՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ — 100 Ֆր.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ — 80 Ֆր.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ — 75 Ֆր.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ — 75 Ֆր.
ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ — 150 Ֆր.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ — 75 Ֆր.

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Ծաղկաքաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) — 120 Ֆր.

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի:

Թղթատարի ծախք՝ 30 Ֆր., հատոր գլուխ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

MARSEILLE — *Section «Lola Sassouni» Bd-Oddo*
organise

un VOYAGE en ARMENIE

du 30 Septembre au 12 Octobre
Hôtel «Erépouni» - Demi.Pension
Tourisme magnifique programme
Taxe d'aéroport, visa inclus.
Prix Global :
6990 francs
Renseignements et inscriptions :
Tél : 04. 94. 32. 11. 87

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

70ème ANNIVERSAIRE

placé sous le haut patronage de Mgr Norvan ZAKARIAN Evêque des Arméniens de la Région Rhône-Alpes

GRAND GALA : Les «Ballets GAYANE» et la participation des élèves des écoles de la CBAF de la Région Rhône-Alpes; — Dimanche 3 Octobre à 15h30 à la Salle Rameau à Lyon 1er.

EXPOSITION : «L'Arménie au Féminin»; — du 4 au 13 Novembre; à la Maison des Ecritures — 26, Place Bellecour à Lyon 2e.

CONFERENCE : Avec Anahide Ter-Minassian. — le 13 Novembre à 17h; à la Maison des Ecritures — 26, Place Bellecour à Lyon 2e.

Կապոյտ Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղին կազմակերպած՝

– ՊՏՈՅՏ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ Մոնմորանսիի հանգստեան տունը
Կիրակի, Սեպտեմբեր 19–ին:

– ՃԱՇ Պլէշվոյի դղեակը
Կիրակի, Հոկտեմբեր 3–ին:

– ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐԸ
Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21–էն սկսեալ:
Մանրամասնութիւններ յետագային:

Section *Naïri*/Beaumont.Marseille 12

du 5 au 12 Octobre
VOYAGE SPECIAL

Pèlerinage en Terre Sainte

8 jours / 7 nuits
6.450 Francs (départ Marseille)
(taxe aéroport incluse)
en pension complète et toutes visites incluses

NAZARETH — CESAREE — CAPHARNAUM — TABGA — JERICHO JERUSALEM (son nom signifie "Cité de la Paix").

Arrivée au Mont des Oliviers, premier regard sur la Ville Sainte. Visite de BETLEEM et de la Basilique recouvrant la Grotte de la Nativité. Visite de Saint. Jacques des Arméniens. Visite du Saint Sépulcre. Visite de la ville nouvelle et messe au Patriarcat Arménien. Tracé historique du Chemin de Croix. Célébration de la Résurrection.

Renseignements et inscriptions (heures de repas)
Tél. 04 91 87 13 48 — 04 91 93 67 97
Versement de 2.000 F à l'inscription par chèque à l'ordre de la C. B. A. F. Beaumont.

La Croix Bleue des Arméniens de France — Section Chaville organise au profit de l'Orphelinat de Nork (Arménie)
un DINER DANSANT
le 25 Septembre à 20 heures 30,
animé par *MARTEN YORGANTZ et son orchestre*
à l'«Atrium» de Chaville,
3, Parvis Robert Schumann,
Avenue Roger Salengro, 92370 Chaville

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 19
JEUDI
19 AOUT
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·709 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.709

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԸ

ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ 3000 ՄԵՌԵԱԼ ԵՒ 13000 ՎԻՐԱՒՈՐ

ԻԶՄԻԹ ԱՂԷՏԵԱԼ ԳՕՏԻ ՀՌՉԱԿՈՒԵՑԱՒ

ՎՆԱՍՆԵՐ ՀԱՅԿ. ՃԱԿԱՏԻ ՎՐԱՅ ԱԼ

Օգոստոս 17-ին, ժամէ ժամ զոհերու հաշուեկշիռը կը ծանրանար եւ նոյնը կը շարունակուէր յաջորդ օրն ալ եւ մինչ ժամը 7-ի շուրջ մեռեալներու թիւը 2150 կը յայտարարուէր, ժամ մը ետք արդէն, պաշտօնական աղբիւրներ կը յայտարարէին թէ աւելի քան 3000 է եւ վերջնական ալ չէ: Ինչպէս միշտ, աւերակներու տակ կրնան դեռ շատ դիակներ յայտնաբերուիլ: Վիրաւորներու թիւն ալ 13·000 է: Ներկայացուած պատկերները ցոյց կուտան աղէտին ծաւալը, 45 երկվայրկեան բաւած է որպէսզի ամբողջ քաղաք մը – Իզմիթ քարուքանդ ըլլայ, հազարաւորներ իրենց կեանքը կորսնցնեն, ուրիշներ ծանօրէն վիրաւորուին, խեղադարութեան տեսարաններ պարզուին: Այս բոլորը ծանօթ է մանաւանդ Հայաստանի ժողովուրդին, որ 1988 Դեկտեմբեր 7-ին շատ աւելի մեծ աղէտի մը դէմ յանդիման գտնուեցաւ, պաշտօնապէս 25·000 մեռեալներով Սպիտակէն Գիւմրի: Հայաստանի նախագահը արդէն ցաւակցութիւն յայտնած է Թուրք իր պաշտօնակիցին եւ տրամադրութիւն յայտնած օգնութեան ջոկատներ ղրկել, եթէ Թուրքիա փափաքի:

– Իզմիթ, որ վերնակեդրոնն էր ցնցումին, աղէտեալ գօտի հռչակուեցաւ: Հոն, յաջորդ օրն ալ, Օգոստոս 18-ին, քարիւղի զտարանին հրդեհը կարելի չէր եղած մարել եւ քաղաքը կը պարպուէր որպէսզի բնակիչներ այլ վտանգներու զոհ չերթան: Վնասուած քաղաքներն են, Իզմիթէն ետք, Եալովա, Պուրսա, Էսկիշէհիր, Սաքարիա, Քէօրֆէզ, Կէօլճիւք, Պոլու, Ատափազար, Զոնկուլտաք, Քոճաէլի, նաեւ Պոլիս գլխաւորաբար կարգ մը արուարձաններու ինչպէս Եշիլգիւղի եւ Ավճըլարի շրջանը:

– Ինչպէս նման բոլոր պարագաներու, գրեթէ բոլոր երկիրները օգնութեան կը փութան: Ֆրանսա, անմիջապէս մասնագէտ ջոկատ մը ղրկեց (60 հոգի) մարզուած շուներով: Գերմանիա, Շուէտ, նաեւ Յունաստան օգնութեան փութացին: Միացեալ – Նահանգներն ալ անշուշտ, որոնք, այս առթիւ, չեշտեցին թէ կ'ուզեն առաւելագոյն օժանդակութիւնը բերել, քանի՝ «Թուրքիա մեր զինակիցն է, հինէն մեր բարեկամը»: Այս օժանդակութեան մասին իր խմբագրականին մէջ, «Լիպերասիոն» պատեհ գտած է քաղաքական խորհրդածութիւններ ալ ընել: Ժագ Ամալրիքի համար առիթ մըն է, որպէսզի Եւրոպա շատ աւելի շօշափելի զօրակցութիւն մը ցոյց տայ Թուրքիոյ, աւելի տեսական ժողովուրդի մը որ ինքզինք լաւ չի զգար, համոզուած որ զոհ է Եւրոպական Միութեան անհասկացողութեան քրտական հարցին մէջ:

Օգնութեան հասած են նաեւ Կարմիր Խաչը (որ 40 միլիոն ֆրանքի հանգանակութիւն մըն ալ բացած է), Պուլկարիա, Մեծն – Բրիտանիա, ՄԱԿ, ՀԱՊ, Իսրայէլ, Իտալիա, Զուիցերիա, Վրաստան, Հունգարիա, Աւստրիա, Իրան, Ճափոն:

– Ցաւ յայտնած են բազմաթիւ երկիրներ: Շիրաք իր «սուգը» ու «յուզումը» արտայայտած է Տէմիրէլի, հեռագրած է նաեւ Ժոսփէն իր պաշտօնակիցին: Պապը, «խորապէս ազդուած» աղօթած է զոհերուն եւ վերապրողներուն համար եւ «Արտաքին Նախարարն» ալ՝ ծիրանաւոր Անճելօ Սոտանօ յանուն Պապին զօրակցութեան հեռագիր մը ղրկած է Իզմիրի Արքեպիսկոպոսին՝ Գերպ· Պերնարտինիի:

– Խուճապը անմիջական եւ մեծ եղած է անշուշտ, երբ կրցանք հեռաձայնային կապ հաստատել Օգոստոս 17-ի իրիկունը բարեկամներու եւ «Մարմարա»յի խմբագրապետ՝ Ռ· Հատտէճեանի հետ, աւելի կրցանք հաղորդակից ըլլալ պատահածին ուժգնութեան: Գրեթէ բոլորը, քունէն արթնցած ժամը 3·02-ին, մնացեալ ժամերը դուրսը անցուցած էին: Ցնցումները շարունակուած էին ամբողջ օրն ալ, հետըզհետէ թեթեւնալով:

*
**

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆՑ ԿՐԱԾ ՎՆԱՍՆԵՐԸ

Պատրիարքարանի տեղեկատուութենէն զատ, Օգոստոս 18-ին, մեր պաշտօնակից «Մարմարա»յէն հետեւեալ մանրամասնութիւնները առինք հայկական հաստատութեանց կրած վնասներուն մասին. –

ՍԱՄԱԹԻՈՅ մէջ, Սուրբ Գէորգ Եկեղեցւոյ վերնատան պատին վրայ ներսէն եւ դուրսէն ճաթռտուքներ գոյացած են: Զանգակատան արտաքին պատին վրայ ալ խոշոր ճաթռտուք մը գոյացած է:

Վարժարանին նախակրթարանի բաժնին մէջ առաստաղին վրայ խոշոր ճաթռտուք մը գոյացած է:

ՍԱՄԱԹԻՈՅ Ալթըմէրմէրի Ս· Յակոբ Եկեղեցւոյ խորանին վրայ քարթոնփիէրներ ամբողջութեամբ ինկած են:

ՔԷՏԻԿՓԱՇԱՅԻ Ս· Յովհաննէս Եկեղեցւոյ խորանին կամարը ճաթած է, ծեփերը ինկած են: Եկեղեցւոյ մայր դրան ձախակողմեան պատը ճաթած է:

ԹՕՓՓԱԲՈՒԻ Ս· Նիկողայոս Եկեղեցւոյ Ս· Նիկողայոսի յատուկ աջակողմեան մատրան ապակիները փշրուած են, պահարանին երկու կողմի մարմարեայ սիւները կոտրած են:

ՊԱՔԸՐԳԻՒՂԻ Եկեղեցւոյ քարթոփիէրները վնասուած են, պատին եւ ճեղունին միացած անկիւնները ճաթած են:

ԳԱՏԸԳԻՒՂԻ Եկեղեցւոյ մէջ վնաս չկայ, բայց եկեղեցւոյ անմիջապէս կից շուկային մէջ գտնուող եկեղեցապատկան կալուածին արտաքին պատի քարերը ինկած են:

Ս· ՓՐԿԻՉ Ազգային Հիւանդանոցի Եկեղեցւոյ պատերուն եւ հիւանդանոցի ներքին քանի մը բաժիններուն պատերուն վրայ ճաթռտուքներ գոյացած են:

*
**

«ՄԱՐՄԱՐԱ» լոյս չտեսաւ Օգոստոս 17-ին:

*
**

Պատրիարք Մեսրոպ Արք· Օգոստոս 18-ին մամուլին յանձնած է «Բաց Նամակ մը» ուղղուած Հայ համայնքին ուր կոչ կ'ընէ որպէսզի բոլորը ձեռք երկարեն բոլոր տուժածներուն, նիւթապէս ալ օժանդակելով: Կը հաղորդէ նաեւ որ, հակառակ Պատրիարքարանի տագնապալից շրջանին, ան, կուսակալութեան կողմէ բացուած հանգանակութեան մասնակցած է 3 միլիառ թրքական լիրայով (շուրջ 43·000 ֆրանք):

*
**

ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԻ ՏԵՂԵԿԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆԸ

Երկրաշարժէն հազիւ քանի մը ժամ ետք, Օգոստոս 17, ժամը 12-ի շուրջ, Պոլսոյ Հայոց Պատրիարքարանը առաջին տեղեկատուութիւն մը կուտար համացանցով: Հոն կ'ըսուէր ի մէջ այլոց·–

– Մեծանուն Մաղաքիա Օրմանեան Պատրիարքի ջանքերով կառուցուած եւ 1913-ին գործածութեան բացուած Պատրիարքարանի փայտաշէն կառոյցը սաստկօրէն ցնցուեցաւ· պատերուն վրայ բացուեցան խորունկ ճաթածներ, Ս· Հոգի Վերնատան Մատրան մէջ գտնուող սրբանկարները եւ մեծ դահլիճին մէջ կախուած նախորդ պատրիարքներու դիմանկարներէն ոմանք իրենց տեղերէն ինկած էին: Այվազովսքիի հինգ իւղանկարներն ու արժէքաւոր այլ հնութիւններ չէին վնասուած:

– Սուրբ Աստուածածին Աթոռանիստ Մայր Եկեղեցւոյ Մկրտիչ Պատրիարքի (Խրիմեան Հայրիկի) կողմէ 1870-ին կառուցուած զանգակատունը վնասուած է: Զանգակատան գմբէթին վրայ կանգնուած հինգ խաչքարերէն երկուքը փլած եւ կոտրուած են: Խաչքարերէն մէկը շէնքին բակն ինկած է, իսկ միւսը դաւիթին վրայ ինկած է, նիւթական վնաս պատճառելով տանիքին:

– Գումգաբուի թաղեցիներու մեծ բազմութիւն մը, Հայեր ու Թուրքեր, խուժեցին Պատրիարքարանի եւ Աթոռանիստ Մայր Եկեղեցւոյ միջեւ գտնուող փոքր հրապարակը, ուր մինչեւ առաւօտ մահիճներու կամ քիլիմներու վրայ լուսցուցին: Պատրիարքը հրահանգեց, որ Աթոռանիստ Մայր Եկեղեցին բացուի եւ դուրսի բազմութիւնը օգտուի բակին մէջ գտնուող աղբիւրի ջուրէն եւ այլ յարմարութիւններէն:

– Պատրիարքը հեռաձայնով կապ հաստատեց Սուրբ Փրկիչ Ազգային Հիւանդանոցի հետ եւ տեղեկացաւ, որ երկրաշարժէն անմիջապէս յետոյ, բազմաթիւ վիրաւորներ դիմած են շտապօգնութեան համար:

– Գնալը Կզլի Գարակէօզեան Կազդուրման Կայանի սաները խուճապի մատնուեցան: Տնօրէնի եւ հսկիչներու պաղարիւն կարգադրութիւններուն շնորհիւ, աւելի քան 160 մանուկներ եւ պատանիներ շուտով փոխադրուեցան Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ բակը, ուր հաւաքաբար մինչեւ առտու լուսցուցին եղեւիններուն ներքեւ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՐԻՄԱԿՈՎ, որ պաշտօնազրկումէն ետք (Մայիս 1999) լուռ կը մնար, յայտարարած է որ կ'ընդունի ընդդիմութեան ցանկին գլուխն անցնիլ, այլ խօսքով կը միանայ հակա-Ելցին խմբակին՝ «Հայրենիք – ամբող Ռուսաստանը» համախմբման: Այս դիրքորոշման առթիւ, ըսած է· – «Համախմբում մըն է կեդրոնի առողջ բոլոր ուժերուն: Բաց պլոք մըն է, որ կ'ուզէ հեռու մնալ ծայրայեղութիւններէ, կըղզիացումէ, համախմբումն է այն ուժերուն որոնք կ'ուզեն վերականգնել Ռուսաստանի տեղը աշխարհի մէջ: Այս չի նշանակեր որ համախմբումը կազմող որեւէ կուսակցութեան կ'անդամակցիմ: Ինծի համար, կուսակցութեան մը անդամակցիլ անընդունելի է»:

ՀԱՐԱՒ – ԼԻԲԱՆԱՆԻ մէջ կացութիւնը զգալապէս վատթարացած էր վերջին օրերուն Հեզպուլլահի մէկ պատասխանատուին սպանութենէն ետք: Յաջորդ օրն իսկ (Օգոստոս 17) իսրայէլացի երեք զինուորներ սպաննուած են եւ բախումներ տեղի կ'ունենային, որոնց հետեւանքով իսրայէլացի հինգ զինուորներ ալ վիրաւորուած են:

ՊՈՍՆԻՈՅ սերպ, խրուաթ եւ մահմետական ղեկավարները հանրային եւ միջազգային յատկացումներու մէկ միլիառ տոլար իւրացուցած են, ըստ «Նիւ – Եորք Թայմզ» թերթին:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 17 / 18)

Վ· ՕՍԿԱՆԵԱՆԻ ԼՂՀ ԱՅՑԸ

Պաշտօնապէս Օգոստոս 17-ին ԼՂՀ միօրեայ այց մը կատարած է Արտաքին նախարար Վ· Օսկանեան: Իր հանդիպումներուն քննարկուած են համահայկական խորհրդաժողովին, երկու երկիրներու Արտաքին Գործերու Նախարարութիւններու համագործակցութեան առնչուած հարցեր: Երեսփոխաններու, կառավարութեան անդամներու, մտաւորականներու առջեւ ելոյթ ունենալով Վ· Օսկանեան ըսած է թէ Ղարաբաղի հարցին մէջ հայկական կողմը աւելի լաւ կացութեան մէջ է այսօր· ան կրկնած է թէ հայկական կողմին համար միակ լուծումը Արցախի դէ ֆագթօ անկախութիւնն է, դէ եուրէ՝ ոչ Ատրպէյճանի կազմին մէջ գտնուիլը· բան մը որ դիւանագիտօրէն կը նշանակէ ինքնավարութենէն բարձր, անկախութենէն ցած վիճակ: Ան աւելցուցած է թէ որեւէ պարագայի Լեռնային Ղարաբաղը չի կրնար ուղղահայեաց ենթակայութիւն ունենալ Ատրպէյճանին:

Վ· Օսկանեան նոյն օրը ընդունուած է ԼՂՀ նախագահ Ա· Ղուկասեանի կողմէ որ իրեն ներկայացուցած է քաղաքական վերջին փոփոխութիւնները, առնչուած՝ օրէնքի գերակայութեան, ժողովրդավարութեան հաստատումին: Հանդիպումին ներկայ եղած են ԼՂՀ Արտաքին Գործերու նախարար Ն· Մելքումեան եւ այլ պաշտօնատարներ:

*
**

ԿՈՎԿԱՍԻ ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ԹԻՖԼԻՍԻ ՄԷՋ

Ատրպէյճանի նախագահին Արտաքին գործերու խորհրդական Վ· Գուլիզատէի համաձայն, Կովկասի երեք երկիրներու նախագահներուն հանդիպումը հաւանօրէն տեղի կ'ունենայ Թիֆլիս, յառաջիկայ աշնան: Հանդիպումը որոշուած էր ՕԹԱՆ-ի 50-ամեակի առթիւ, Ուաշինկթընի մէջ, Մ· Օլպրայթի միջնորդութեամբ:

ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԱՍԻՆ

Բանակը այն ներկայութիւնն է որուն մասին ամէն մարդ միմիայն լաւ, դրական բաներ լսել, գիտնալ կ'ուզէ: Շատ հասկնալի այս թծախնդրութիւնը, մանաւանդ պատերազմի դէմքը տեսած ժողովուրդի մը համար, միշտ չէ որ գոհացում կը գտնէր, այդ մասին տրուած լուրերով կամ մամուլին հրապարակումներով: Ամէնէն մտահոգիչ պարագան զօրաբաժիններու մէջ գործուած խժդժութիւններու արձանագրութիւններն էին. կային նաեւ զօրակոչի անարդարութիւններու մատնանշումները: Ներկայի վարչապետ ու Պաշտպանութեան նախկին նախարար Վ. Սարգսեան որ բանակին ստեղծումին գլխաւոր դերակատարներէն է, պարբերաբար արտայայտուելով այդ կազմաւորումին ու նաեւ թերիներուն մասին քանիցս ըսած է թէ սրբագրութեան կարօտ մարզեր կան հոն:

Նոյն նիւթով Անահիտ Ցողոլակեանի («Հայաստանի Հանրապետութիւն» Յուլիս 30) հարցումներուն տուած պատասխաններով բանակին ներկայի կացութեան, երէկուան հետ համեմատութիւններու, վաղուան նպատակներու մասին բաւական ընդարձակ տեղեկութիւն տուած է զօրավար Միքայէլ Յարութիւնեան: Ան կը ներկայացուի ծանօթ ու սիրուած հրամանատար մը որ կը գտնուի բանակը ստեղծողներու շարքին մէջ: Յետոյ մասնակցած է 1992 – 1994 շրջանի կռիւներուն: Ծնած է 1946–ին Ատրպէյճանի մէջ, աւարտած Բաքուի զինուորական բարձրագոյն ուսումնարանը եւ Մոսկուայի ռազմական ակադեմիան: Բանակի ղեկավարի պաշտօնին զուգահեռ նաեւ Պաշտպանութեան նախարարին Ա. տեղակալն է:

Զօրավար Մ. Յարութիւնեան Հայաստանին հարկաւոր բանակը սահմանելով կ'ըսէ թէ ան պէտք է փոքրաթիւ ըլլայ, բայց ունենայ մարտական բարձր պատրաստականութիւն եւ հարուածելու մեծ կարողութիւն: Պէտք է տէր ըլլայ ռազմական թէքնիք միջոցներու, օժտուած՝ բարոյահոգեբանական բարձր յատկանիշներով: Բանակը այսօր կազմուած է թէ՛ զօրակոչով հրաւիրուած երիտասարդներէն եւ թէ պայմանագիրով գործողներէն: Զօրավար Յարութիւնեան կ'ըսէ թէ պիտի նախընտրէր միայն պայմանագիրով առնուած ուժեր ունենալ, բայց առկա այսօր կարելի չէ, տնտեսական պատճառներով: Ան գոհ է զօրակոչի արդիւնքներէն, մանաւանդ երբ կը համեմատէ ՀԱՊ–ի երկիրներէն շատերուն հետ ուր զօրակոչը կը մնայ 50 – 60% համեմատութեան վրայ:

Ինչ կը վերաբերի կարգապահութեան վիճակին, վերջին երկու տարուան ընթացքին ապօրինութիւնները զգալի կերպով նուազած են: Սակայն առկա վերջնական գոհունակութեան համար բաւարար չէ: Այդ մարզին մէջ փափաքելի մակարդակին հասնելու համար հարկաւոր են ծնողքներու, նաեւ կրթութեան ու առողջապահական համակարգին ջանքերը. դեր ունի պետութեան տնտեսական վիճակն ալ:

Բանակի այս պատասխանատուն չէչտեց նաեւ թէ խաղաղասիրութիւնը իրենց գլխաւոր սկզբունքն է, կ'ըսէ նոյն ատեն որ ոչ ոքի թոյլ կուտան նուաճելու հայրենի երկիրը, հողը: Իր մօքին մէջ այս կեցուածքին հակասող չէ հզօր բանակ ունենալու ձգտումը, քանի որ առկա հայրենիք պաշտպանելու մտահոգութենէն կը պարտադրուի:

«Ի՞նչպէս է սպայական կազմը» հարցումին պատասխանելով զօրավարը կ'ըսէ թէ առաջին քայլով պարտադրուած էին լաւ կռուած, ջոկատները լաւ ղեկավարելու կարող տղաքը ընդգրկել. սակայն, որովհետեւ այդ յատկանիշները անպայման չեն նշանակեր լաւ դաստիարակ, աստիճանաբար անոնք կը փոխարինուին ռազմական բարձրագոյն ուսումնարաններէ վկայուածներով: Այսուհանդերձ, կարեւոր է թիւը ժամանակի ընթացքին լաւ հրամանատարներու, սպաներու վերածուածներուն, առանց ռազմական ուսումնարանին:

Յառաջիկայ անմիջական գործերէն է 1999 – 2000 դասաշրջանէն այդ ուսումնարաններուն դասերը, դասագիրքերը հայերէնի վերածելը:

Այս տարուան գարնան զօրակոչը լման տոկոսով կատարուած է: Զօրավարը կ'ըսէ թէ դրական երեւոյթ է այն որ 1998–ի եւ 1999–ի առաջին զօրակոչին երիտասարդներու բացարձակ մեծամասնութիւնը իրենց կամքով գիմած է, առանց երկրորդ ազդարարութեան կամ իրաւապահ մարմիններու միջամտութեան: Նաեւ տարիքով մեծ 250 զինապարտներ որոնք երկրէն դուրս կը գտնուէին, կամովին ներկայացած են իրենց պարտականութիւնը կատարելու: Աւելի հանդամանօրէն սկսած է կատարուիլ առողջապահական քննութիւնն ալ, այնպէս որ ծառայութեան առաջին ամիսներուն առողջական վիճակի պատճառով ետ ղրկուածներու թիւր զգալի կերպով պակսած է:

Վերջին հարցումով զրուցավարը կ'ուզէ գիտնալ թէ զօրավար Մ. Յարութիւնեան ինչ յատկանիշներ հարկաւոր կը նկատէ զօրամասի հրամանատարի մը: Տրուած պատասխանը առաջին դիծի վրայ կը դնտեղէ գաղափարը, արհեստավարժութիւնը: Յետոյ կուգան սկզբունքի տէր ըլլալու յատկանիշը, մարդիկը մօտէկ ընելու, ի հարկին փոխադարձ զիջումներու կարողութիւնը. նաեւ մարդասիրութիւնը, ինքզինք կատարելագործելու պատրաստակամութիւնը: Ինչ կը վերաբերի զուտ բանակային գործունէութեան, զօրավարը կ'ուզէ որ հրամանատար մը ըլլայ հանդիստ ու պաղարիւն: Որոշում մը տալէ ետք պէտք է կարենայ զայն մինչեւ վերջին կէտը գործադրել ու պաշտպանել:

Կարդալէ ետք զօրավարին բացատրութիւնները, մարդ թերթը կը փակէ գոհունակութեան զգացումով մը: Նաեւ լուռ մաղթանքով որ անարդարութեան, վայրագութեան նոր պարագաներ տեղ չգտնեն այլեւս նոյն սիւնակներուն մէջ, գոհունակութիւնը մտահոգութեան վերածելով:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ԱՆԳԱՄ ՄԸՆ ԱԼ՝ ԵՐԲԵ՛Ք

ԵՐՈՒԱՆԴ ԿՈՊԷԼԵԱՆ

Այս իմաստով բացատրութիւնը, հինե՛րը՝ տարբեր ձեւով մը կը գործածէին. «Այդ օրերը թող երթան եւ անգամ մըն ալ ետ չգան»: Բայց մասնաւորաբար «հեռատեսիլային լեզու» կոչուած ահաւոր աղաւաղումը, ինչպէս բազմաթիւ ձեւեր եւ ասութիւններ, խաթարեց նաեւ ասիկա եւ այսօր եթէ տեղ մը հանդիպիք «Անգամ մըն ալ՝ երբեք» ասութեան, հասկցէք որ անբաղձալի բան մը պատահած է եւ կըրկնութիւնը՝ մաղթելի է որ չպատահի:

Հիմա, հեռատեսիլի յայտագրերէն մէկուն վրայ կը յիշուի անցեալին պատահած մարդկային ողբերգութիւններուն պատմութիւնը եւ անոնց կրկնութենէն խուսափելու համար պետութիւններուն միջոցառումները կը ցուցադրուին՝ «Մասնաւոր Ուժեր» ընդհանուր խորագրին ներքեւ, ուր մարդուս մարմինը կը փշաքաղի տեսնելով որ Քսաներորդ Դարու սեմին քաղաքակիրթ մարդկութիւնը ինչպիսի՛ պատրաստութիւններ կը տեսնէ իր նմանները ոխերիմ թշնամիներ նկատելով եւ ամէնէն անողոք վերաբերումը սպասելով նոյնիսկ ամենամօտաւոր դրացիէն: Այդ նպատակաւ, տակաւին բազմահազար երիտասարդներ իրենց կեանքին ամէնէն սուղ ու գեղեցիկ ժամանակները կ'անցընեն պատրաստուելով ամէն տեսակ նեղութիւններու, դժուարութեանց ու չարչարանքի, երբ գիտութիւնը գիշեր ցերեկ կ'աշխատի մարդկային կեանքը աւելի երկարելու, պայմանները աւելի հեշտ ու դիւրատար դարձնելու համար: Եթէ մինչեւ այսօր չէք դիտած այդ շարքը, անպայման դիտեցէք ու վստահ ենք որ պիտի ամչնաք եւ երանի պիտի տաք... Դաւիթի եւ Գողիաթի մութ ու դաժան օրերուն: Դուք ի՞նչ կը մտածէք այդ մասին:

Մեր երիտասարդութեան տարիները զուգադիպեցան այնպիսի փոթորկոտ շըրջանի մը, ուր իսկապէս մարդ անապահով կը զգար ինքզինք եւ անստուգութիւնը կը տիրէր բոլորին ալ սրտին ու հոգիին մէջ: Թերեւս ատոր համար էր որ մեր ողբացեալ բանաստեղծ ընկերը Հ. Գալուստեան, որ իրապաշտ գրականութեան յառաջապահներէն մէկն էր, մեծ հիացումով կը խօսէր Շարլ Փէկիի «Պալլատ՝ Քնացող Փոքրիկ Տղոց Համար» անուն բանաստեղծութեան մասին, որովհետեւ կը հաւատար որ աշխարհ մեծ անիրաւութիւն մը կը գործէր նորահաս սերունդին նկատմամբ, ինչպէս որ ես ալ, այդ տարիներուն, քանի՛ անգամ որ նոր թերթ մը հրատարակեցինք ընկերներով, անպայման առաջին առթիւ հրատարակեցի Իլիա Էհրէնպուրկի նշանաւոր պատմուածքը՝ «Մխամործը Խրամին Մէջ», այնքան որ մենք երիտասարդներս հաւատացած էինք պատերազմին անխուսափելիութեան: Տարօրինակ էր աշխարհահայեացքը մեր շրջանի երիտասարդութեան. Գալուստեանը արուեստներուն ու մշակոյթին փրկութիւնը կը տեսնէր Ափթըն Սինքլէրի «Ոսկի Շղթան» անուն գրքի տարածումին մէջ, հանգուցեալ Տոքթոր Գէորգեան Կրկնօր Փէթրովի «Սպիտակ Շուշաններու Երկիրը» կ'ուզէր որ «բարձի գիրքը» ըլլար ամէն մասնորականի, ես ալ կը մաթէի որ Միացեալ Ազգերու Կազմա- [illegible] եանի կողմէ Խաղաղութեան համար գրի առնուած յօդուածին, ուր պատերազմին չարիքներուն մասին կը խօսէր այդ ըսքանչելի տղան, տակաւին տասներեք տարեկանին:

Աւելի քան յիսուն տարիներ անցած են մեր այդ երիտասարդական երազներուն վրայէն եւ շատեր անդարձ մեկնեցան այս աշխարհէն՝ առանց իրականացումը տեսնելու իրենց բարի եւ մարդասիրական երազներուն: Հիմա աշխարհի գրեթէ բոլոր պետութիւնները իրենց միջոցառումները կ'ընեն՝ «Անգամ մըն ալ՝ երբեք»ի նախատեսութիւններով, երբ արդէն իսկ շատեր հաշիւի նստած են մասնաւորաբար այս օրերուն, երբ աշխարհի վեց միլիոներորդ բնակիչն ալ ծնաւ, ինչպէս ամէն ոք իմացաւ անոր առաջին մանկական ճիչին արձագանգը՝ անջրպետին մէջ չկորսուած...:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՄԻԱԲԱՆԱԿԱՆ ՀԻՆ ԳԱՂԹՕՃԱԽԻՆ ԿԱԶՄԱՒՈՐՈՒՄԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԿԵԴՐՈՆ՝ Ե. ԴԱՐԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

Երուսաղէմի մէջ հաստատուած հայ կըրօնաւորները Ե. դարէն սկսեալ մշակութային եւ թարգմանական աշխատանքի նուիրուեցան: Արդարեւ, այն ժամանակ, երբ Հայաստանի մէջ գիրերու գիւտէն ետք թարգմանական աշխատանքները լայն ծաւալ ստացած էին, միաժամանակ թարգմանական շարժումը սկսաւ նաեւ Երուսաղէմի մէջ. ընդհանուր առմամբ կարելի է ըսել, որ Սահակ Պարթեւի եւ Մեսրոպ Մաշտոցի դպրոցէն ետք, ամէնէն աւելի Երուսաղէմի մէջ է, որ հայ հոգեւորականներ թարգմանական հսկայական աշխատանք ծաւալեցին:

Արդարեւ, այդ ժամանակ Երուսաղէմի հայ հոգեւորականութեան մէկ կարեւոր մասը ընդհանուր քրիստոնէական վանքերու մէջ կը բնակէր, ուր անոնք տարբեր ազգերու պատկանող կրօնաւորներու հետ ապրելով՝ առիթը ունէին օտար լեզուներ սորվելու, առանց մշակոյթին ծանօթանալու եւ թարգմանութիւններ կատարելու:

Այս իմաստով ամէնէն աւելի կարեւոր դեր կատարեց յատկապէ՛ս Մար Սապա մենաստանը. Երուսաղէմէն 15 քիլոմեթր հարաւ – արեւելք գտնուող այս վանքը, հիմնուած՝ 478–ին, քափատոխացի Սուրբ Սապայի կողմէ, արագօրէն բարգաւաճեցաւ եւ Ե. դարու վերջաւորութեան արդէն անիկա քրիստոնեայ եկեղեցւոյ հոգեւոր կեանքի, դպրութեան ու մշակոյթի մեծ կեդրոն դարձաւ. քրիստոնեայ տարբեր ազգերու պատկանող կրօնաւորներու կողքին, հոն կային նաեւ ստուար թիւով հայ վանականներ, որոնք յոյն եւ այլ ազգերու պատկանող միաբանակիցներու հետ ապրելով լաւապէս ծանօթացան անոնց լեզուներուն եւ մշակոյթին, տարիներ շարունակ թարգմանական աշխատանք կատարեցին եւ երախտարժան դեր կատարեցին հայ մշակոյթի զարգացման ու տարածման իմաստով: Հետաքրքրութեան համար յիշենք, որ Մար Սապա վանքը յետագային Յոյներուն անցաւ եւ Երուսաղէմի յունական պատրիարքութեան կապուեցաւ. վանքը պատմութեան ընթացքին միշտ ալ ստուար թիւով միաբաններ ունեցած է եւ մշակոյթի մեծ կեդրոն եղած է. անիկա ներկայիս Երուսաղէմի յունական պատրիարքութեան գլխաւոր վանքերէն է:

Երուսաղէմի հայ միաբաններուն կատարած թարգմանութիւններէն յիշենք «Թուղթ Իգնատիոսի», «Վարք Անտոնի եւ Մակարայ», «Խրատք Նեղոսի» եւ այլ բազմաթիւ կանոնական եւ վարքագրական աշխատութիւններ:

ԴԱՒԱՆԱԿԱՆ ՎԷՃԵՐԷՆ ԵՏՔ

Երուսաղէմի հայ գաղութը նոր հանգրուան մը թեւակոխեց քրիստոնեայ եկեղեցիներուն մէջ սկսած դաւանական վէճերէն ետք: Արդարեւ, 451–ի Քաղկեդոնի ժողովէն ետք քրիստոնեայ եկեղեցիները երկու մասի բաժնուեցան. Արեւելքի եկեղեցիները՝ հայ, ասորի եւ ղպտի, հաւատարիմ մնացին Եփեսոսի 431–ի տիեզերական ժողովին բանաձեւուած Քրիստոսի մէջ մարդկային եւ աստուածային մէկ բնութեան բնորոշումին, որմէ ետք անոնք ճանչցուեցան իբրեւ միաբնակ եկեղեցիներ. իսկ մնացեալ եկեղեցիները ընդունեցան Քաղկեդոնի մէջ Մարկիանոս կայսեր որոշուած բանաձեւուած Քրիստոսի մէջ մարդկային եւ աստուածային իրարմէ տարբեր երկու բնութեանց յստակօրէն բնորոշումը, որմէ ետք անոնք երկաբնակ կամ քաղկեդոնական անունով ճանչցուեցան: Այսպիսով սկսան դաւանական վէճեր, որոնք հերձեցին քրիստոնեայ եկեղեցիներու միութիւնը:

Հայ Եկեղեցին Բաբգէն Ա. Կաթողիկոսին օրով կայացած Դուինի 506–ի ժողովին եւ յետագային, 554–ին, Ներսէս Բ. Բագրեւանդեցի Կաթողիկոսին օրով գումարուած Դուինի երկրորդ ժողովին մերժեց Քաղկեդոնի ժողովին որոշումները:

Այս պայմաններուն տակ Բիւզանդական կայսրութիւնը սկսաւ հալածել միաբնակները. հալածանքի ենթարկուեցան նաեւ Երուսաղէմի հայ հոգեւորականները, որմէ ետք անոնք քաշուեցան մինչեւ այդ ժամանակ ընդհանուր քրիստոնէական նըկարագիր ունեցող վանքերէն եւ հայկական վանքերուն մէջ ամփոփուեցան, միաժամանակ պայքարելով եւ մեծ դժուարութիւններով պահելով հայ եկեղեցւոյ իրաւունքները սուրբ վայրերուն մէջ:

Հալածանքի այդ օրերուն Երուսաղէմի հայ հոգեւորականները, մօտաւորապէս հինգ հարիւր հոգի, նամակով մը դիմեցին Յովհաննէս Գաբեղենից Կաթողիկոսին (557 – 574), ճշդելու համար իրենց դիրքը յոյն եկեղեցւոյ նկատմամբ: Կաթողիկոսը իր պատասխան նամակին մէջ անոնց թելադրեց հնազանդիլ տեղական քաղաքական օրէնքներուն, բայց նաեւ հաւատարիմ մնալով հայ եկեղեցւոյ սկզբունքներուն՝ յունական եկեղեցւոյ նկատմամբ բացասական դիրքը պահել:

Յիշենք, որ այս ժամանակ հայկական մօտաւորապէս եօթանասուն վանքեր կային Երուսաղէմի մէջ, որոնք, հակառակ

յոյն եկեղեցւոյ եւ բիւզանդական իշխանութիւններու հալածանքներուն, պահեցին իրենց գոյավիճակը եւ, ընդհակառակն, աւելի եւս ստուարացան նոր միաբաններով:

ԱՇԽԱՐՀԻԿ ՀԱՄԱՅՆՔԻՆ ԿԱԶՄԱՒՈՐՈՒՄԸ

Այս նոյն ժամանակաշրջանին, Զ. դարուն, Երուսաղէմի մէջ կազմաւորուեցաւ նաեւ հայ աշխարհիկ համայնք: Արդարեւ, այս ժամանակ Երուսաղէմ առեւտրական կարեւորութիւն սկսաւ ներկայացնել եւ, տարանցիկ առեւտուրի ճամբայ ըլլալով՝ սկսաւ բարգաւաճիլ, եւ հայ առեւտրականներ, որոնք Բիւզանդական կայսրութեան տարածքին կարեւոր դերակատարութիւն ունէին, սկսան Երուսաղէմ հաստատուիլ:

Երուսաղէմ հասնող այս Հայերը Հայոց Սուրբ Յակոբայ վանքին յարակից Սիոն թաղին մէջ՝ բնակութիւն հաստատեցին, հոն, ուր նախապէս հռոմէական լեգէոնի ճամբար եղած է, եւ ուր արագօրէն հայկական փոքրիկ համայնք մը կազմաւորուեցաւ: Այդ ժամանակ ալ Երուսաղէմի դէպի Սիոնի բարձունքը երկարող մէկ ճամբան Հայկական փողոց (Ruda Armeniorum) անունով կոչուեցաւ:

Արաբները երբ Օմար խալիֆային գլխաւորութեամբ 638-ին գրաւեցին Երուսաղէմը, արդէն հայկական հոգեւոր եւ աշխարհիկ կազմակերպուած համայնք մը կար հոն. նոյն տարին ալ, 638-ին Արաբներ Հայոց Սուրբ Յակոբայ վանքին վանահօր պատրիարքական իշխանութիւն եւ Յունաց պատրիարքին հաւասարազօր իրաւունքներ տուին. այսպէսով Աբրահամ Եպիսկոպոս Երուսաղէմի Հայոց առաջին պատրիարքը դարձաւ:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՍԻՐԱԿԱՐՕՏ ՀՈԳԻՆԵՐ

Լեւոն Զաւէն Սիւրմէլեանին
եւ
Վահան Թէքէեանին
փոխանակած նամակները

Խմբագրեց եւ ծանօթագրեց
Դոքթ. ՎԱՉԷ ՂԱԶԱՐԵԱՆ

Ուոլթհէմ (ԱՄՆ) 1998

ՉԻՆԱՍՏԱՆ 60 ՄԻԼԻՈՆ ԱՂԱՆԴԱՒՈՐԻ ԵՐԿԻՐԸ

Վերջին տասնամեակին մարդկութիւնը ականատես կ՚ըլլայ աղանդներու բազմացումին. բան մը որ մտահոգելով հանդերձ իշխանութիւնները, այն տպաւորութիւնը կայ որ զանոնք ետ կը պահէ վճռական քայլերու դիմելէ: Ու շատ մը երկիրներու մէջ – յատկապէս ամէնէն բարգաւաճներուն, ճարտարարուեստականացածներուն–, զանազան աղանդներ կը ծլին ու կը ծաղկին: Հոգեբաններ, ընկերաբաններ, յաճախ բազմութիւններու հաւատքին, համոզումներուն, արժէքներու համակարգին կորուստին կը վերագրեն երեւոյթը: Միտքերու, հոգիներու մէջ ստեղծուած պարապը մարդիկը, բազմութիւնները կը մղէ կառչելիք բան մը փնտռելու եւ երբ գտնուածը աղանդի մը վարդապետութիւնը կ՚ըլլայ, ատիկա կ՚ընկալուի որպէս փրկութիւն: Հարցը հոն է սակայն որ յաճախ տրուած են փաստերը թէ այդքանով չի սահմանափակուիր աղանդներու ազդեցութիւնը: Երբ անոնցմէ մէկը զէնք չվերցնելու խրատ կը կարդայ պատերազմին շուքին տակ ապրող երկրի մը երիտասարդութեան, կամ ուրիշներ երբ իրենց հետեւորդներուն ամբողջ ունեցածին կը տիրանան, մոխիրի վրայ նստեցնելով զանոնք, հետաքրքրութիւնները կ՚ուղղուին աղանդներու բուն նպատակներուն. ու հո՛ս է որ կը յայտնուի վտանգը:

Վերջերս իր մասին խօսեցնող աղանդ մը եղաւ Ֆալունկոնկը: Չինաստանի նման երկրի մը մէջ պատճառած ծաւալուն շարժումով ան քաղաքական ազդակի մը տարողութիւնը ստացաւ, լուրջ վրդովում պատճառելով իշխանութիւններուն: Կազմակերպութիւնը կ՚ըսէ թէ 60 միլիոն հետեւորդ ունի հոն. իսկ վերջին ցոյցերով այդ զանգուածը ցոյց տուաւ որ կրնայ երկրին մէկ ծայրէն միւսը իր ազդեցութեան ենթարկել: Ու թերեւս իշխանութիւններու մտահոգութեան ամէնէն լուրջ պատճառը այն պնդումն է թէ աղանդը հետեւորդներ ունի նաեւ իշխանութեան շարքերուն մէջ:

Անոնց ցոյցերը ընդհանրապէս շատ խաղաղ մթնոլորտի մէջ տեղի կ՚ունենային: Բայց այս անգամ Փէքին իրենց կը սպասէին հարիւրաւոր ոստիկաններ: Բրտօրէն ցուցարարները լեցնելով բեռնակառքերու մէջ, տարին մարզադաշտ մը: Նոյն տեսարանը կրկնուեցաւ երկրին տարբեր անկիւններուն մէջ ուր բազմութիւններ փողոց իջած էին:

Ապահովութեան ուժերու կողմէ կատարուած հետաքննութիւն մը մտահոգիչ արդիւնքներ տուաւ. մանաւանդ որ Չինաստանի անցեալին մէջ նման նախընթացներ միշտ խառնած են կարգ – կանոնը: Մտահոգութեան երկրորդ պատճառն ալ տեսնել էր թէ որքան ազդեցիկ կազմակերպութեան տէր է աղանդը: Քիչ բան չէր այնքան ընդարձակ երկրին մէկ ծայրէն միւսը, նոյն օրը, ցոյցերու դիմել կուսակցութեան կեդրոնատեղիներուն շուրջ: Ֆալունկոնկի հետեւորդները թէեւ հրաժարած են ծխախոտէն, ալքոլէն, արտամուսնական կապերէ, հեռատեսիլէն, սակարանէն եւ արդիականութեան այլ խորհրդանիշներէն, բայց կ՚օգտագործեն համացանցը եւ առձեռն հեռաձայնը որպէսզի կարենան երկրին մինչեւ ամենափոքր գիւղերուն մէջ շրջանառութեան դնել իրենց մեծաւորին հրահանգները: Չինաստանի ղեկավարութիւնը մտահոգ է նաեւ տեսնելով աղանդին Եւրոպայի, ԱՄՆ-ու մէջ ալ տարածումը. վերջապէս, հաստատելով տակաւին թէ աղանդը ընկերութեան ամէնէն խոցելի խաւին հետ կ՚որսայ վերնախաւէն դէմքեր ալ. անոնք կուսակցականներ են, իշխանութեան ներկայացուցիչներ, զինուորականներ, եւայլն:

Ապահովութեան ուժերը եզրակացուցած են որ Ֆալունկոնկ չափը անցուցած է ու պէտք է պատժուի. ան յայտարարուած է ապօրինի կազմակերպութիւն: Կուսակցական վերնախաւին պատկանող մօտ 1200 անձնաւորութիւնները որոնք հմայուած էին աղանդին վարդապետութենէն, հաւաքուած ու ղրկուած են «վերադաստիարակման վարժընթաց»ի: Իսկ պարզ շարքայիններուն համար հրապարակուած է շրջաբերական մը որով կը պահանջուի խզել կապերը այդ աղանդին հետ ու վերադառնալ Մարքս – Լենինեան գաղափարականին ու անաստուածութեան:

Ինչ կը վերաբերի աղանդին մեծաւոր Լի Հոնկծիի զարգացուցած վարդապետութեան, ան կը մեկնի անկումի տեսութենէ մը. մարդկութեան ուղղուած հին յայտնութիւնները – Պուտտայինը, Լաօ – Ցէին, Յիսուսինը, Մուհամէտինը – լրացուցած են իրենց շրջանը: Ինք կ՚ըսէ թէ դարուն սկիզբէն ի վեր արտերկրացի արարածներ ողողած են երկիրը եւ գիտութեան միջոցով ձեռք առած մարդկութեան հակակշիռը: Անոնց նպատակն է պատերազմներ հրահրել, աղէտներ պատճառել ու ատկէ օգտուելով գրաւել մարդկութեան տեղը: Ատիկա պիտի ըլլան որպէս հոգի տեղ գրաւելով մարդկային հաւաքներուն մէջ որոնց ստեղծումին կը պատրաստուին գիտնականները: Այլ խօսքով՝ աշխարհին տիրած ընդհանուր այլասերումին մէջ փրկութեան միակ ջանքը կը պատկանի Ֆալունկոնկի:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ

ՏՈԼՈՐԷՍ ԶՕՀՐԱՊ ԼԻՊՄԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ

Հաճոյքով կը հաղորդենք, թէ Տոլորէս Զօհրապ Լիպման Հիմնադրամը նիւթապէս պիտի օժանդակէ որ հրատարակուին ընտրեալ

ա. վարդապետական աստուածաբան հայագիտական նիւթերու մասին,

բ. Հայոց հին պատմութեան երկեր հայ պատմաբաններու,

գ. 19-րդ դարու եւ աւելի վաղ շրջանի հայ գրականութեան երկեր:

Ներկայացուող աշխատասիրութիւնները կրնան ըլլալ կա՛մ հայերէն կա՛մ անգլերէն լեզուով: Եթէ գործ մը հայերէն լեզուով է, անոր պէտք է ընկերանայ անգլերէն որակաւոր թարգմանութիւնը:

Դիմումնագիրները ներկայացնել ամէն տարուան Ապրիլ 15 եւ Նոյեմբեր 15 թուականներէն առաջ:

Յաւելուածական տեղեկութեան եւ դիմումնագրի թերթիկ ստանալու համար դիմել՝

THE DOLORES ZOHRAB LIEBMANN FUND

PUBLICATIONS PROGRAM

Attn: Mr. Suren D. Fesjian
661 Hillside Rd. , P.O.B. 889
Pelham Manor, NY 10803

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Շարժանկարի Լոքարնոյի (Զուիցերիա) 52-րդ փառատօնին, «Ոսկի ընձառիւծը» շնորհուեցաւ Հէլէն Անժէլի առաջին ֆիլմին (Ֆրանսա) «Փօ տ՚օմ, ֆէօռ տը պէք»ի, որու դերակատարն ալ՝ Սերժ Ռիապուքին արժանացաւ լաւագոյն դերասանի մրցանակին:

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԲ.

– Բայց այսչափ գործին մէջէն առանձին ի՞նչպէս պիտի կրնաս ելլել:

– Առանձին չեմ, ընկեր մըն ալ ունիմ, հանած – վարածին մէկը, զոր հոս ճանչցայ... փոքերին ամբողջ ստտանայութիւնները գիտէ կոր...

– Ուրեմն փոքէր խաղացողներ ունի՞ք այստեղ, – հարցուց Միսաք հետաքրքիր, որովհետեւ ինքն ալ խաղամոլ մըն էր:

– Տակաւին այսօր բացինք սրահը, խաղցողները ասկէ ետքը պիտի գտնենք:

– Բայց դուն այստեղ մարդ չես ճանչնար:

– Ես չեմ ճանչնար, բայց ընկերս կը ճանչնայ, հիմակուընէ գնաց յաճախորդ ճարելու:

– Ատ ընկերոջդ անունը չըսիր:

– Չես ճանչնար, պոլսեցի չէ: Իզմիրի կողմերէն է, բուն անունը Թովմաս Փրիկեան է, բայց Թոմի անունով կը ճանչցուի:

– Քանի որ խաղասրահ մը ունիք, ես ալ կուգամ բախտս փորձելու:

– Հրամմէ: Այս իրիկուն եկուր, եթէ ուրիշ մարդ չըլլայ, մենք մեզի կը խաղանք:

Միսաք պէյ խոստացաւ իրիկունը գալ եւ մեկնեցաւ:

– Քանի որ քովը դրամ ունի, թող հըրամմէ, խաղայ, – խորհեցաւ Շաւարշ Մոսկեանց, – իրմով կը փորձենք մեր բախտը եւ Թոմիի ճարպիկութիւնները...

Թոմի ուշ ատեն եկաւ, երբ պառը բաւական յաճախորդներ նստած ու ներսն ալ մէկ քանի զոյգեր կը պարէին ճազպանտի մը խլացուցիչ աղմուկին մէջ:

Երիտասարդը գուարթ ու ժպտուն կերպարանք մը ունէր:

– Այս որչա՛փ բազմութիւն... չըսե՞ս որ գործը արդէն քալել սկսաւ, – գոչեց Շաւարշի մօտենալով:

– Այսօրուան բազմութենէն դատելու չէ, – պատասխանեց միւսը, – նոր բացուած ըլլալուն հետաքրքիրները անգամ մը կ՚այցելեն եւ մէկ մըն ալ ոտքերնին ներս չեն դներ:

– Աշխատինք, որ այդպէս չըլլայ:

– Անշուշտ պիտի աշխատինք, բայց թողունք ատիկա ու տեսնենք, թէ ինչ լուր բերիր:

– Աղէկ լուրեր, – պատասխանեց Թոմի, – խոշոր որս մը ձեռք պիտի անցընենք, նոյնիսկ երկու որս...

– Ե՞րբ, – հարցուց Շաւարշ:

– Ձեզ գիտեր, վերջնական լուրը վաղը պիտի առնեմ:

Թոմի իրեն նման արկածախնդիր ու խաղամոլ երկու բարեկամներ ունէր՝ պարոն Արէքը եւ պարոն Յոլակը, եւ իր յոյսը անոնց վրայ դրած էր խաղասրահին յաճախորդ հայթայթելու համար: Վայ անոնց, որ այս երեքին հետ փոքէր խաղալու անհեռատեսութիւնը գործէին:

Շաւարշ իր կարգին խօսեցաւ Միսաք պէյի այցելութեան մասին եւ ըսաւ, թէ անճարակ, բայց մոլեռանդ փոքէր խաղացող մըն է:

– Դրամ ունի՞, – հարցուց Թոմի:

– Ինք չունի, ամբողջ հարստութիւնը կերած է, բայց ազգականները հարուստ են, – պատասխանեց Շաւարշ:

– Անոնց հարստութենէն մեզի օգուտ չկայ:

– Ըսաւ, որ հետը բաւական դրամ բերած է: Այս իրիկուն պիտի գայ փոքէր խաղալու:

– Թող գայ տեսնենք:

Արդարեւ Միսաք պէյ իրիկունը կրկին եկաւ իր բարեկամին մօտ: Թոմի առաջին ակնարկով հասկցաւ, թէ այդ երիտասարդէն կարելի չէր մեծ բան մը յուսալ:

– Ի՞նչպէս, փոքէրճիները եկա՞ն, – հարցուց Միսաք:

– Մարդ չեկաւ, բայց կը սպասենք կոր, վաղը – միւս օր, – պատասխանեց Շաւարշ:

– Ուրեմն մենք մեզի սանկ պզտիկ խաղ մը խաղանք:

– Ի՞նչ կ՚ըսես, Թոմի, – հարցուց իր ընկերոջ:

Այս վերջինը դժկամակութիւն ցոյց տուաւ:

– Փոքէրը խաղալէ ետքը շնորհքովը խաղալու է, մեծ խաղ...

– Մերինը պարզապէս ժամանակ անցընելու համար է:

– Դուք երկուքդ խաղցէք:

– Չըլլար, երկու հոգի համ չունի:

Քիչ մըն ալ մերժելէ ետքը վերջապէս Թոմի հաւանեցաւ խաղալու եւ երեքը միասին գացին վերի խաղասրահը, որ բաւական ճոխ կերպով կահաւորուած էր ու ելեկտրականութեամբ լուսաւորուած:

Քանի մը ժամ ետքը խաղը կը վերջացընէին, ու Միսաք պէյ կը կորսնցնէր հազար տրամիի չափ, որոնց մեծ մասը կ՚երթար Թոմիի գրպանը:

– Այս իրիկուն բախտ չունիք, – ըսաւ Թոմի:

– Այնպէս է, – հառաչեց Միսաք, – բընաւ թուղթ չեկաւ:

– Ես արդէն չէի ուզեր կոր խաղալ, դիտմամբ ստիպեցիք... բարեկամներու հետ խաղալ չեմ սիրեր եւ երբ որ շահիմ, հաճոյք չեմ զգար... ընդհակառակն:

– Կարեւորութիւն չունի, – միջամտեց Շաւարշ, – Միսաք պէյ վարժուած է կորսնցնելու:

– Վաղն ալ կը շահի:

– Ես, չիտակը, իրեն շահիլը չեմ տեսած բնաւ:

– Ինչո՞ւ, – բողոքեց Միսաք արժանապատուութիւնը վիրաւորուած մարդու մը պէս, – շատ անգամներ շահած եմ:

– Դուք վաղը իրիկունն ալ եկէք, – խորհուրդ տուաւ Թոմի, – եւ եթէ իմ սպասած մարդիկս գան, շնորհքով փոքէր մը կը խաղանք ու ես ձեզի կը վաստկցնեմ:

– Հարկաւ պիտի գամ, – խոստացաւ Միսաք, որ միտք դրած էր կորուստին փոխարէնը առնել:

Կէս գիշեր էր արդէն ու վարը պառին մէջ ու պարասրահը մարդ չէր մնացած:

Թոմի ուզեց երկու աղջիկները՝ Անժէլ ու Քրիստինէն, իրենց տուն առաջնորդել:

Նախ Անժէլը տարաւ Թողուց իր տունը, յետոյ Քրիստինէին հետ իրենց ճամբան շարունակեցին:

(Շար. 84)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Գէորգ Փափազեանի մահուան 11–րդ տարելիցին ի յիշատակ, իր կինը՝ Մատըլէն Փափազեան եւ աղջիկը՝ Ժոսըլին 1500 ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

⁂

Գէորգ Փափազեանի մահուան 11–րդ տարելիցին ի յիշատակ, Տիկին Արփինէ Աւետիսեան 1000 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

VOYAGE A VENISE

L'Association SAINTE-CROIX de Paris projette de réaliser en **Novembre 1999** le voyage à Venise qui avait dû être ajourné en 1998. Les personnes intéressées sont priées de prendre contact le plus rapidement possible avec

Le Secrétariat de l'Association :
Tél. : **01 40 51 11 90**
ou **la Paroisse de Paris :**
Tél. : **01 44 59 23 50**
ou **la Paroisse d'Arnouville-lès-Gonesse:**
Tél. : **01 39 85 15 56**

pour renseignements et réservations.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻ

ՃԱՇ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Նոյեմբեր 6–ին

DATE A RETENIR

La Croix Bleue des Arméniens de France — Section Chaville organise au profit de l'Orphelinat de Nork (Arménie) un DINER DANSANT
le 25 Septembre à 20 heures 30,
animé par *MARTEN YORGANTZ et son orchestre*
à l'«Atrium» de Chaville,
3, Parvis Robert Schumann,
Avenue Roger Salengro, 92370 Chaville

ՀՌՈՄ ԱՅՑԵԼՈՂՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերու Միաբանութիւնը կը ծանուցանէ թէ Հռոմի իր Մայրավանքին կից, Մոնթէվերտէի գեղատեսիլ շրջանին մէջ, ունի հանգստաւէտ պանդոկ, հիւրընկալելու յատկապէս հայ ուխտաւորներ, զբօսաշրջիկներ, այցելուներ յարմարագոյն պայմաններով։ Դիմել. –

Congregazione delle suore armene
Via Vincenzo Monti 9 00152 ROMA
Tél. : 39 (06) 583. 20. 343.

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ ՄԱՐՍԷՅԼ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը փակ է Յուլիս 15–էն Օգոստոս 31։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

— PARIS ——— FOOTBALL —

A. S. H. F.

Ecole de football pour les jeunes Arméniens

L'Association Sportive HOMENETMEN-FRANCE ouvre, début septembre, une école de football pour les jeunes Arméniens nés en 1988, 1989, 1990 et 1991.

Il est prévu, outre les entraînements, de les faire participer à des championnats officiels.

N'hésitez pas à inscrire vos enfants qui deviendront peut-être un jour, des nouveaux Djorkaeff ou Boghossian.
Tél. : 01.45.08.43.10 ou **06.60.68.43.10**

⁂

RECHERCHE ATTAQUANT(S) D'ORIGINE ARMENIENNE

L'A. S. HOMENETMEN-FRANCE, en vue de renforcer sa ligne d'attaque, recherche des joueurs d'origine arménienne, jeune ou moins jeune mais expérimenté, pouvant jouer soit 7 ou 9 ou 10 ou 11, et surtout sachant marquer des buts.
Tél. : 01.45.08.43.10 ou **06.60.68.43.10**

RENTREE DES CLASSES

L'ECOLE «SIAMANTO» DE BAGNEUX-CACHAN

— Cours hebdomadaire de langue et civilisation arméniennes— accueille les élèves de la maternelle à la préparation de baccalauréat.

I n s c r i p t i o n s

le Mercredi 22 Septembre à 14h30

à l'Ecole Henri-Wallon

2, avenue de Stalingrad — Bagneux

Renseignements :

Mme Lucie DOSSIKIAN : 01 45 46 10 11;
Mme Elisabeth DAVIDIAN:01 46 65 81 53

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը կը փնտռէ փորձառու ուսուցիչ կամ ուսուցչուհի մը Շաւիլի երկօրեայ դպրոցի Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերու հայերէնի ուսուցման դասաւանդութիւնները ապահովող։ Հետաքրքրուողներէն կը խնդրուի թեկնածութեան դիմումնագիր ներկայացնել ամէնէն ուշը մինչեւ Օգոստոսի վերջը։

Դիմումնագիրը հասցէագրել Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան ատենապետ՝ Պր. Հըրայր Հրաչեանին։

Հասցէ. –

Mr Hraïr HERATCHIAN
33, rue Raspail
78140 Vélizy — Villacoublay

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ – Գաշանի մասնաճիւղին՝

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ի նպաստ Պելֆոնթէնի
օդափոխութեան կայանին

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 16

Salle des Fêtes «Léo Ferré» de Bagneux

Animation : Orchestre «SPITAK»

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

MARSEILLE — Section «Lola Sassouni» Bd-Oddo

organise

un VOYAGE en ARMENIE

du 30 Septembre au 12 Octobre

Hôtel «Erépouni» - Demi-Pension

Tourisme magnifique programme

Taxe d'aéroport, visa inclus.

Prix Global :

6990 francs

Renseignements et inscriptions :

Tél : 04. 94. 32. 11. 87

⁂

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

70ème ANNIVERSAIRE

placé sous le haut patronage de Mgr Norvan ZAKARIAN Evêque des Arméniens de la Région Rhône-Alpes

GRAND GALA : Les «Ballets GAYANE» et la participation des élèves des écoles de la CBAF de la Région Rhône-Alpes;
— Dimanche 3 Octobre à 15h30
à la Salle Rameau à Lyon 1er.

EXPOSITION : «L'Arménie au Féminin»;
— du 4 au 13 Novembre;
à la Maison des Ecritures —
26, Place Bellecour à Lyon 2e.

CONFERENCE : Avec Anahide Ter-Minassian.
— le 13 Novembre à 17h;
à la Maison des Ecritures —
26, Place Bellecour à Lyon 2e.

Կապոյտ Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղին կազմակերպած՝

— ՊՏՈՅՏ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ Մոնմորանսիի հանգստեան տունը
Կիրակի, Սեպտեմբեր 19–ին։

— ՃԱՇ Պիէվրի դղեակը
Կիրակի, Հոկտեմբեր 3–ին։

— ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐԸ
Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21–էն սկսեալ։
Մանրամասնութիւններ յետագային։

⁂

Section *N a ï r i*/Beaumont.Marseille 12e

du 5 au 12 Octobre

V O Y A G E S P E C I A L

Pèlerinage en Terre Sainte

8 jours / 7 nuits

6.450 Francs (départ Marseille)
(taxe aéroport incluse)
en pension complète et toutes visites incluses

NAZARETH — CESAREE —
CAPHARNAUM — TABGA — JERICHO
JERUSALEM (son nom signifie "Cité de la Paix").

Arrivée au Mont des Oliviers, premier regard sur la Ville Sainte. Visite de BETLEEM et de la Basilique recouvrant la Grotte de la Nativité. Visite de Saint. Jacques des Arméniens. Visite du Saint Sépulcre. Visite de la ville nouvelle et messe au Patriarcat Arménien. Tracé historique du Chemin de Croix. Célébration de la Résurrection.

Renseignements et inscriptions
(***heures de repas***)
Tél. 04 91 87 13 48 — 04 91 93 67 97
Versement de 2.000 F à l'inscription par chèque à l'ordre de la C. B. A .F. Beaumont.

Les Voyages de l'UGAB

Arménie et Karabagh

DEUX REPUBLIQUES, UNE NATION
Du jeudi 28 Octobre au Vendredi 5 Novembre
— P r o g r a m m e —

Jeudi 28 Octobre
Envol vers Erévan

Vendredi 29 Octobre
Tour de la ville en autocar. Visite de la Bibliothèque nationale et Musée des Manuscrits (Maténadaran). En début d'après-midi, visite de la Maison du cinéaste Sergueï Paradjanov, puis montée au mémorial de Dzidzernakapert, et visite du musée du génocide.

Samedi 30 Octobre
Matinée dans la plaine de l'Ararat, et visite du monastère de Khor Virab. Déjeuner à Erévan, suivi d'une visite aux «Marché aux Puces» d'Erévan, le fameux **Vernissage.**

Dimanche 31 Octobre
Départ pour Stépanakert et arrêt au monastère de Noravank. Passage par le couloir de Latchine et arrêt à Chouchi. Arrivée dans la soirée à Stepanakert, capitale du Haut-Karabagh.

Lundi 1er Novembre
Visite de la ville et de son marché. Départ vers le monastère de Gandzassar. Déjeuner sur place et visite du site. Retour sur Stepanakert via le réservoir d'eau de Sarsang.

Mardi 2 Novembre
Départ pour Mardakert, et visite du chef-lieu de la région nord. Réception par le préfet de région et inauguration du club omnisport, dont la rénovation est financée par l'UGAB-Marseille. Présentation du programme «Femmes Courage d'Arménie».

Mercredi 3 Novembre
Retour à Erévan en fin d'après-midi.

Jeudi 4 Novembre
Matinée libre. Après le déjeuner, départ pour le lac Sévan, avec des visites des églises des Saints-Apôtres et de la Sainte-Mère de Dieu sur la presqu'île. Visite du cimetière de Noradouz, sur l'autre rive du lac. Retour à Erévan. Soirée d'adieu dans un restaurant traditionnel.

Vendredi 5 Novembre
Vol de retour.

Hébergement à Erévan:
Hôtel Armenia-2
Hébergement à Stepanakert:
Hôtel Loton

Accompagnement par **Léon Kebabdjian,** directeur de publication de **La Lettre de l'UGAB,** assisté de spécialistes de l'Arménie et du Karabagh.

Prix : 8 500 francs TTC par personne.

Renseignements : **Simone Sicsic**
tél.: 01 45 20 03 18 ou 06 81 06 90 39
fax : 01 40 50 88 09

ՈՒՐԲԱԹ
ՕԳՈՍՏՈՍ 20
VENDREDI
20 AOUT
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.710 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 75e ANNEE — N° 19.710

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԸ

ԶՈՀԵՐՈՒ ՆՈՐ ԹԻՒԵՐ՝ 4053 ՄԵՌԵԱԼ, 19000 ՎԻՐԱՒՈՐ

ԴԺԳՈՀՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԲԱՆԱՎԷՃ

Օգոստոս 17-էն ի վեր, Թուրքիոյ երկրաշարժին հաշուեկշիռը կը ծանրանայ եւ Օգոստոս 19-ի առաւօտուն, ըստ պաշտօնական աղբիւրներու, 4053-ի հասած էր մեռեալներու թիւը եւ աւելի քան 19 հազար վիրաւորներ կային։ Բայց կան դեռ հազարաւորներ որոնք կը մնան աւերակներու տակ։ Օգոստոս 18-ին հրաշքով ութ անձեր կարելի եղած էր ազատել փլատակներէն, շնորհիւ գերման եւ ֆրանսացի փրկարար ջոկատներու։ Բայց, այս աղէտին առթիւ, դժգոհութեան ձայներ կը բարձրանան եւ բանավէճեր ալ ծայր տուած են։

Նախ կը քննադատուի օգնութեան յապաղումը եւ տեղ – տեղ չգոյութիւնն իսկ։ Ծանրօրէն կը քննադատուի նաեւ շինարարութիւնը, ինչպէս եղած էր Գիւմրի եւ այլուր, շէնքեր բարձրացած են անորակ ալրանքներով որպէսզի աժան ըլլայ եւ շատեր ալ կարենան օգտուիլ, իրենց գրպանը լեցնելու համար։ Վրդովումը մեծ է, բայց խորքին մէջ այլեւս անօգուտ։ Ոչ մէկ շէնքի շինութեան համար նախատեսուած է երկրաշարժի պարագան, հակառակ անոր որ շրջանը ծանօթ է այդ ուղղութեամբ։ Թուրք մամուլը շատ խիստ է եւ թերթ չկայ որ չդատապարտէ իշխանութիւններու։ Ծնունդներուն երկու երրորդը ապօրինի է, կառուցման ոչ մէկ արտօնութիւն տրուած է։

«Հիւրրիյէթ» չի վարանիր «Մարդասպաններ» խորագրել եւ առաջին էջէն հրատարակել նկարներ ուր փլած շէնքերու կողքին կան ուրիշներ որոնք ոչ մէկ վնաս կրած են։ «Ռատիքալ» թերթին մէջ, խմբագիրը՝ Իսմէթ Պերքան կը դատապարտէ քաղաքական ղեկավարները եւ շինութեանց «մեծերը» ու կը շեշտէ. – «Ոչինչ պիտի փոխուի որովհետեւ նման էք ձեր նախորդներուն»։ Այս հարցին կ'անդրադառնայ նաեւ Ժերար Տիփիւի «Լիպերասիոն»ի իր խմբագրականին մէջ (Օգոստոս 19)։ Դիտել կու տայ որ որեւէ աղէտ մօտալ, բայց հաւատարիմ հայելին է այն ընկերութեան զոր կը հարուածէ։

Տեղւոյն վրայ, կացութիւնը շատ ծանր է։ Ամէնէն աղէտեալ քաղաքը՝ Կէօլճիւք գրեթէ սրբուած է քարտէսէն, իսկ Իզմիթի եւ շրջակայքի հիւանդանոցները աւելի քան խճողուած են եւ անկողիններ զետեղուած են բակերու եւ պարտէզներու մէջ, հոն տանելու համար խնամքները։ Ելեկտրականութեան հոսանքի չգոյութիւնն ալ աւելի կը դժուարացնէ դարմանումի ջանքերը։

Հարմոնի Թօրոս, «Էնտըփենտընտ Փրէս»ի յատուկ թղթակիցը Կէօլճիւքէն կը գրէ «Մոնտ»ին (Օգոստոս 19) նկարագրելով ողբերգութիւնը։ Անոնք որոնք հրաշքով ողջ մնացած են, իրենց մերկ ձեռքերէն պատ ոչինչ ունին փլատակներու տակ իրենց ընտանիքին անդամները փնտռելու համար եւ կատղած են իշխանութիւններու դէմ։ Քաղաքը 75 հազար բնակիչ ունէր եւ ըստ քաղաքապետին դեռ 10 հազար հոգի կը մնայ քարուքանդ եղած շէնքերու մէջ կամ տակը։ Շատեր կ'անիծեն Թաղապետութիւնը եւ շինողները որ չեն կրնար փրկութեան միջոցներ կազմակերպել։

«Ֆիկարօ»ի թղթակիցն ալ կը նկարագրէ Իզմիթի վիճակը։ Ամբողջ գիշեր մը անցուցած է փրկարար խումբերու հետ, որոնք չունէին հարկ եղածը կարենալ արդիւնաւոր աշխատանք տանելու համար։

Իզմիթի վիճակը ողբերգական է, մանաւանդ զտարանին հրդեհին պատճառաւ որ, 3 օր յետոյ, կը շարունակուէր։ Կը հաստատուէր նաեւ որ բոլոր անոնք որոնց ճիտին պարտքն էր զայն մարել, ձգած փախած են։

Այս երկրաշարժը առիթ է որ շատեր ծանրանան Թուրքիոյ տնտեսական ծանր վիճակին վրայ։ «Լիպերասիոն»ի աշխատակիցը կը գրէ թէ երկրաշարժը չէր կրնար աւելի գէշ պահու մը պատահիլ։

Թուրքիա, տարի մըն է, տնտեսական նահանջի մէջ է եւ Դրամական Միջազգային Ֆոնտը (ԷՖ-ԷՄ-Ի) սփրաշահելու համար է որ կառավարական նոր խմբակը կարգ մը կառուցային բարենորոգումներու ձեռնարկած էր։ Ամէն ինչ ծայրէն պէտք է ըլլալ։ Հարկ է Ընկերային Ապահովութիւնը բարեփոխել հիմնովին, ան պատասխանատու է պիւտճէի բացին (20 միլիառ տոլար այս տարի) մէկ քառորդին։

Ֆրանսայի Թուրք համայնքն ալ (350 հազար) շատ ցնցուած է։ Փարիզի իրենց կեդրոնական թաղը 10-րդ թաղամասն է, Ֆօպուր Սէն – Տընի, որ քանիցս ներկայացուցած նաեւ հեռատեսիլի կայաններէն։ Շատեր, անմիջապէս Թուրքիա մեկնած են տեղւոյն վրայ հաստատելու համար պատահածը եւ տեղեկանալու համար իրենց ընտանիքին կացութեան։

Միջազգային օժանդակութիւնը կը հասնի ամէն կողմէ։ Փարիզի Թուրքիոյ դեսպանն ալ կոչ ըրած է թէ Թուրքերուն եւ թէ Ֆրանսացիներուն որպէսզի, անոնք որոնք իրենց օժանդակութիւնը կ'ուզեն բերել դիմեն դրամատան հաշւոյն (Գրետի Լիոնէ) կամ Թրքիշ Էռ-Լայնզի գրասենեակներուն ուղղակի։ Նուիրահաւաքի կոչեր ըրած են նաեւ Սըքուր Գաթոլիք եւ Կարմիր Խաչ։ Առանց սահմանի բժիշկներու եւ Աշխարհի բժիշկներուն համար, ամէն բանէ առաջ պէտք է թեթեւցնել Թուրք հիւանդանոցներու խճողումը։ Բժիշկներ գացած են Իզմիթ եւ Ատափազար որպէսզի երկու դարմանատուներ կազմակերպեն եւ ամէն մէկը 500 վիրաւոր կարենայ ընդունիլ։ Անոնք սակայն միջոցներ չունին փլատակներու տակ վերապրողներ գտնելու։ Այդ առընչութեամբ «Լիպերասիոն» կը յիշէ որ 1988-ին Հայաստանի երկրաշարժին տակէն վերապրող գտնուած էր 11 օր յետոյ։

ԱՐԱՄ Ա.Ի ԶՕՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈԼՍՈՅ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսը հեռագրով մը զօրակցութիւն յայտնած է Պոլսոյ Մեսրոպ Պատրիարքին, Իզմիթի երկրաշարժին առթիւ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՐՑԱԽ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 18 / 19)

ԼՂՀ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԵՐԵՒԱՆ ԱՅՑԸ

ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեան Օգոստոս 18-ին աշխատանքի կարճատեւ այցով մեկնած է Երեւան։ Ան հանդիպումներ կ'ունենայ Հայաստանի ղեկավարութեան հետ։

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԿԱԶՄԸ

Վարչապետ Վ. Սարգսեանի Օգոստոս 18-ի որոշումով հաստատուած է կառավարութեան աշխատակազմին նոր կառոյցը։ Ան կը բաղկանայ 248 հոգիէ։

ՄԱՏՈՒՌԻ ՕԾՈՒՄ

Իջեւանի շրջանի սահմանամերձ Լալի գիւղի պատմական երկու մատուռները նորոգուած են ու Օգոստոս 14-ին օծուած։ Արարողութիւնը կատարած է Մեսրոպ Արք. Աշճեան, ներկայ գտնուած են Տաւուշի մարզպետ Ա. Ղուլեանը եւ Իջեւանի քաղաքապետը Վարուժան Ներսիսեան։

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Աւարտած է Էջմիածին – Գանձասար – Էջմիածին ուխտագնացութիւնը որ ծրագրուած էր 1700-ամեակի նշումներու կարգին։ Վերջին հանգրուանին ուխտաւորները Նորավանքէն հասած են Խոր Վիրապ ուր մասնակցած են ժամերգութեան, ապա ժողովրդական տօնին։ Էջմիածնի մէջ անոնք մասնակցած են Աստուածածնայ պատարագին ու ճաշակած օրհնուած խաղողը։

«ՆՈՐ ԳՐՔԵՐ»

Ազգային գրադարանին կողմէ այս անունով կը վերսկսի լոյս տեսնել եռամսեայ ցանկը որ կը տեղեկացնէ ստացուած գիրքերու շարքը։ Վերջերս բացուած է ցուցահանդէս մըն ալ ուր ցուցադրուած են անցեալ տարի գրադարան հասած հատորները։

ՃԱՏՐԱԿ
ՎԼ. ՅԱԿՈԲԵԱՆ ԱԽԱՐՏԱԿԱՆԻՆ ՀԱՍԱԾ

Հայաստանցի ճատրակի վարպետ Վլ. Յակոբեան որ կիսաւարտականին հասած էր, երկրորդ յաղթանակը տանելով անգլիացի Մ. Ադամսի դէմ, առաջնութեան աւարտական փուլին հասնող առաջին խաղացողը եղած է։ Անոր յետագայ մրցակիցները կ'ըլլան ռուս Ա. Խալիֆման եւ ռումէն Է. Նիսպիխանու։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ սախպուեցաւ ընդունիլ որ ծանր կորուստներ արձանագրած է Տաղըստան։ Օգոստոս 18-ին, ութ զինուոր մեռած էր եւ 20 ուրիշներ ալ վիրաւորուած են, մինչ որ կատաղութիւն յառաջացուցած է զինուորներու մայրերուն մօտ, ինչպէս եղած էր Չէչէնիոյ պարագային։ Ռուս զօրավարին խոստացած «վճռական յարձակումն» ալ տեղի չէ ունեցած։ Իսլամական աղբիւրներու համաձայն Ռուսերը 60 մեռեալ ունեցած են Տանդոյի (Հարաւ – արեւմտեան Տաղըստան) կատաղի կռիւներու ատեն։ Անոնք կ'ըսեն նաեւ որ նոր երեք գիւղերու եւս տէր դարձած են։ «Ֆիկարօ» կը յիշէ, այս առթիւ, որ Տաղըստան մահմետական ուժեղ աւանդութիւն մը ունի որ դիմացած է 70 տարուան համայնավար անհաւատութեան։ 2 միլիոնի հասնող բնակիչներուն մեծամասնութիւնը սիւննի մահմետական է, Ռուսերը հազիւ 10% կը ներկայացնեն։

ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՄԷՋ ոճրափորձերը դադար չունին։ Օգոստոս 18-ին, 5 հոգի մեռած է եւ երկու հոգի ալ վիրաւորուած են երբ Թաքսին, ուր կը գտնուէին գերեզմանատուն երթալու համար, օդը ելած է Թեպէսայի շրջանը, Թունուզի սահմանին մօտ։

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ մէջ ուղեղատապի համաճարակ մը ծայր տուած է եւ Յուլիսի վերջաւորութենէն ի վեր, արդէն 2000 հոգի վարակուած են։ Առողջապահական պայմանները, հոսուն ջուրի չգոյութիւնը, հաշուեցոյցերը վճարուած չըլլալով, զըլխաւոր պատճառները կը նկատուին։

Տ. ԳՈՀՆ – ՊԷՆՏԻԹ հարցազրոյց մը տուած է «Մաչ» շաբաթաթերթին, ուր «ժողվէն արքան» կը մեղադրէ որ խօսքի տէր մարդ չէ։ Այս ամբաստանութիւնը հետեւանք է եւրոպական ընտրութեանց վարորդային ժողվէնի դիրքին։ Կանաչները կ'ակնկալէին որ տեղ պիտի ունենան կառավարութեան մէջ, քանի լաւ արդիւնքներ ձեռք ձգած էին։

ԳԱԼԷԻ ՄԷՋ (հիւսիսային Ֆրանսա) 210 կասկածելիներ դիպաշ կը մնան, որովհետեւ քաղաքը անցքի վայր մը դարձած է կեդրոնական Եւրոպայէն եւ այլ երկիրներէ փախուստ տուողներուն, որոնք կ'ուզեն Անգլիա անցնիլ։ Մեծն – Բրիտանիան կը նկատուի երկիր մը որ աւելի դիւրին ապաստան կու տայ փախստականներուն։ Շատեր թուղթ ալ չունին եւ կ'ուզեն իրենք զիրենք քոսովցի ներկայացնել, մինչդեռ քննութիւններէն պարզուած է որ 22 ազգութիւններ կան։

ՖՈՒԹՊՈԼ

Բ. դասակարգի մրցումներու կարգին, Օգոստոս 17-ին, Վալանսի Հայ Մարզականը, իր դաշտին վրայ, 1 – 0 յաղթեց Վասքեհալի։ Դասաւորման մէջ, բարելաւեց իր դիրքը եւ այժմ 6-րդ է եօթը կէտով։ Գըլուխն է Լիլ 10 կէտով, վերջին դիրքը կը գրաւէ Այաչիօ 1 կէտով։

Բարեկամական հանդիպումի մը ընթացքին, Պարնուի մէջ (Էստոնիա) Հայաստան 0 – 2 պարտուած է Էստոնիայէ։

ԱՐԱՄ ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ «ՊԱԼՔԱՆԵԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ»ԻՆ ԹՐՔԵՐԷՆ Բ. ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Պոլսոյ «Արաս» հրատարակչատունը որ հայերէն հատորներու կողքին հայ գրականութենէն գործերու թրքերէն թարգմանութիւններով ալ լայն ուշադրութեան առարկայ է, հրատարակած է Արամ Անտոնեանի «Պալքանեան պատերազմը», թրքերէն թարգմանութեամբ Զաւէն Պիպեռեանի: Աւելի քան կէս դարու հեռաւորութենէն երկու լրագրող – գրագէտի այս գործակցութիւնը յատկապէս հետաքրքրական է երբ կը զուգադիպի ժամանակի մը ուրուն առօրեայէն անպակաս է աշխարհի նոյն շրջանը որպէս կրկնուող տագնապի գօտի:

Ա. Անտոնեանի ստուար այս աշխատասիրութիւնը, ինչպէս կ'ըսէ թարգմանիչին նախաբանը, գրուած է պատերազմի օրերուն իսկ, օրը օրին, լոյս տեսած՝ 1912 – 1913–ին, Պոլսոյ «Արզուման» հրատարակչատան կողմէ: Բաղկացած է հինգ մասէ, ամբողջութիւնը կազմելով պատկերազարդ 1040 էջ:

«Հեղինակը զինուորական գործողութիւնները ամենայն մանրամասնութիւններով նկարագրած է, քայլ առ քայլ հետեւելով պատերազմող հինգ երկիրներու բանակներուն» կը գրէ Զ. Պիպեռեան, չեշտելով որ առիկա բրած չէ պատմաբանի մը չոր ու ցամաք լեզուով, այլ թղթակիցի մը ոճով որ տեղ – տեղ կը յիշեցնէ ռեփորթաժը: Եւ այդ յատկանիշը պատճառ է որ գործը հետաքրքրութեամբ կարդացուի:

«Արաս»ի հրատարակութիւնը երկրորդն է թրքերէն թարգմանութեան: Առաջինը կատարուած է 1975–ին «Սանտէր» հրատարակչականին կողմէ (Պոլիս): Ներկայի հրատարակութեան համար գործածուած են հայերէնին նկարները, իսկ քարտէսներու տպագրական որակը բարելաւուած է. նաեւ արդիականացուած է թարգմանութեան լեզուն:

Ա. Անտոնեան իր հատորին նախաբանին մէջ, զարմանալի յանդգնութիւն եւ ինքնավստահութիւն կը նկատէ Օսմանեան կայսրութենէն անջատուած չորս փոքր երկրի զինակցութիւնը եւ ապըստամբութիւնը: Պալքանեան պատերազմին Թուրքիոյ պարտութեան մէջ կայսրութեան վերջին քառորդ դարու բռնատիրութեամբ ստեղծուած պայմաններն ալ նշելէ ետք, ան յատկանշական բնութագրում մը կուտայ Երիտթուրքերու իշխանութեան առաջին հնգամեակին. կ'ըսէ թէ անոնց ղեկավարութիւնը իր անհեռատեսութեամբ, անճարակութեամբ, սխալներով նոյնքան վնասակար եղաւ երկրին յառաջդիմութեան ու հզօրացումին, որքան անոր տապալած բռնատիրութիւնը:

«Արաս» հրատարակչականը թարգմանիչին ու հեղինակին նախաբաններէն ետք էջով մը ներկայացուցած է Զ. Պիպեռեանը, անցնելէ առաջ հատորին առաջին գլուխին: Համառօտ կենսագրական մը կը շեշտէ ինքնատիպ խառնուածքով գրողին տիպարը, կը թուէ գործերը. հոն կ'ըսուի թէ անոր գլուխ – գործոցը պէտք է նկատել «Մեծ ոճիրը» Վերջալոյսը» վէպը որուն թրքերէնի թարգմանութիւնը կատարուած է Սիրվարդ Մալխասեանի կողմէ եւ ան ալ հրատարակուած (1998) նոյն հրատարակչականէն:

Զ. Պիպեռեան վերջաբան մը կցած է իր թարգմանութեան, արձանագրելու համար պալքանեան պատերազմին աւարտին յաջորդած պատահարները: Կ'ըսէ թէ Ա. Անտոնեան յայտնած էր որ անջատ հատորով մը պիտի ամփոփէր Պալքանեան Բ. պատերազմին անցքերը, սակայն նման աշխատասիրութիւն գտնուած չէ, հակառակ կատարուած պրպտումներու: Ինք եւս կը քննադատէ Երիտթուրքերու ընթացքը, կայսրութեան բարդ խրավիճակին անբաւարար իրենց մարտավարութիւնները: Հաւատացած է որ եթէ անոնք ուզէին, կրնային քաղաքական, ընկերային, տնտեսական բարեկարգումներ ընել, կայսրութեան մէջ հաստատել խաղաղութիւնը, արդարութիւնը, փոխադարձ յարգանքը: Առով ըսածը այն չէ որ այդքանով կայսրութիւնը կը փրկուէր, սակայն, կրնար ամէն բան նուազ ցնցումով ու նուազ արիւնալի ըլլալ: Թարգմանիչը հետեւեալ տողերով կ'աւարտէ իր արժեւորումը. «Մինչդեռ պետութեան ղեկավարները Պալքանեան պատերազմին վերքերը սպիանալէն առաջ իսկ երկիրը նոր վտանգներու առաջնորդեցին մարդկութեան իսկական ու շօշափելի սիրոյ անյարիր ընթացքով մը իրենց անհատական կիրքերուն, այլ երկիրներու քաղաքական հաշիւներուն եւ տնտեսական շահերուն զոհեցին երկրին զաւակները: Ու այս մէկը ներել դժուար է»:

Աւելի քան 500 էջնոց հատորը եօթը բաժին ունի. առաջին երեքը Պալքանեան թերակղզիին պատմականը, զօրաւկիզբի կացութիւնը, հարցերը, ապստամբութիւնները, պատերազմին ծագումը կը պատմեն, իսկ յաջորդ գլուխներով նիւթ կ'ըլլան Գարատաղի, Սերպիոյ, Յունաստանի, Պուլկարիոյ պատերազմները: Հատորին կցուած է ազբիւրագիտութեան էջ մը եւ յատուկ անուններու մանրամասն ցանկ մը:

Հրատարակչատունը հատորին վերջաւորութեան կցած է հայ գրողներու թրքերէն (թարգմանութիւն եւ բնագիր) լոյս տեսած գործերու ցանկն ալ որուն 12–րդն է «Պալքանեան պատերազմ»ը:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

«ԵՍ Ե՞ՐԲ ՊԻՏԻ ԱՊՐԻՄ»

Բարեկամուհիներէս ուսուցչուհի մը, որ որ հանգստեան կոչուած ըլլալով հանդերձ կը շարունակէր ուսուցիչի պաշտօն կատարել մեր վարժարաններէն մէկուն մէջ, անցեալ օր ըսաւ.

– Այլեւս պիտի հրաժարիմ:

Մինչդեռ տակաւին բաւական երիտասարդ էր: Եթէ իրեն նայէիր, չէիր կըրնար ըմբռնել որ ան այլեւս հանգստեան կոչուելու տարիքին հասած էր: Մանաւանդ որ մեր վարժարանները պէտք ունէին իրեն նման նուիրեալ ուսուցչուհիի մը:

– Ո՛չ, պատասխանեցի, դեռ կանուխ է: Դպրոցը քեզի պէտք ունի:

Զրնդունեցաւ: Պատմեց որ նախակրթարանի ուսուցչուհի ըլլալը շատ դըժուար է, ահաւոր զոհողութիւն կը պահանջէ: Պատմեց որ ան ամբողջ օրը հանգիստ չունի: Մինչդեռ ինք ալ ընտանիք ունի, երկու զաւակներ, ամուսին, որոնցմով եւս պէտք է զբաղի: Ամէն օր, ամէն օր դըպրոց, ամէն օր զոհողութիւն, ամէն օր չարաչար յոգնութիւն:

Յանկարծ յուսահատօրէն նայեցաւ աչքերուս մէջ ու հարցուց.

– Ես ե՞րբ պիտի ապրիմ:

Այս նախադասութիւնը լախտի մը նման իջաւ գլխուս ու սրտիս վրայ: Լռեցի: Մտածեցի: Զրկրցայ պատասխանել: Ու տառապեցայ: Տառապեցայ ո՛չ թէ միայն իրեն համար, այլ բոլոր անոնց համար, որոնք պոռթկումի մը գերագոյն վայրկեանին, յուսահատօրէն կրնան հարց տալ այսպէս.

– Շատ լաւ, բայց ես ե՞րբ պիտի ապրիմ:

Ե՞րբ:

Սիրտ ծակող հարցում մըն էր այս: Կրնայի՞ առարկել: Իրաւունք չունէ՞ր: Ան ալ իրաւունք չունէ՞ր իր կեանքը իր ուզածին պէս ապրելու: Ահաւասիկ, իր պարտականութիւնը կատարած էր, տարիներ շարունակ աշխատելէ վերջ օրէնքով հանգըստեան կոչուած էր, բայց այդքանով չէր բաւարարուած, շարունակած էր աշխատիլ հակառակ որ պարտաւոր չէր: Շարունակած էր աշխատիլ ո՛չ թէ դրամի համար, այլ պարզապէս օգտակար հանդիսանալու, պարապութիւն մը գոցելու համար: Բայց ամէն բան չափ մը ունէր: Ինք ալ իր կեանքը պէտք էր ապրէր քանի ուշ չէր տակաւին:

Երանի՛ թէ այս խօսքը ինծի ըսած չըլլար:

Որովհետեւ այս հարցումը շատ դիւրութեամբ համաճարակի մը նման կրնայ տարածուիլ մարդոց միջեւ, շատ դիւրութեամբ կրնայ պղծուիլ ամէն մարդու լեզուին, կամ մտածումին: Վարակիչ հիւանդութեան մը նման կրնայ ամէնուն միտքն ու խղճմտանքը տանջել, ամէնուն հոգին խռովել:

Այդպէս եղաւ: Ուսուցչուհի բարեկամուհիիս հարցումը անմիջապէս սկսաւ տանջել իմ ալ միտքս: Այս անգամ ես նոյնը հարցուցի իմ անձիս կապակցութեամբ: Միտքէս: Ո՛չ բարձրաձայն: Հարցուցի.

– Իսկ ե՞ս: Հապա ես ե՞րբ պիտի ապրիմ:

Այո՛: Ե՞րբ պիտի ապրինք: Սա մեր ամէնէն բազմազբաղ մէկ վայրկեանին, գործը պահ մը թողունք սեղանին վրայ, վերցնենք մեր գլուխը, ու հարց տանք.

– Ե՞րբ պիտի ապրինք, բարեկամ: Չի՞ բաւեր որքան որ աշխատեցանք: Աշխատանքը վերջ ունի՞: Չունի: Մինչդեռ կեանքը վերջ ունի: Այլեւս քսան տարեկան չենք: Ո՛չ ալ երեսուն: Ո՛չ ալ քառասուն: Մեզմէ շատեր՝ ո՛չ յիսուն, ո՛չ վաթսուն: Կրնա՞նք ըսել որ բաւականաչափ վայելեցինք կեանքը: Կրցա՞նք վայելել ինչ որ ուզեցինք վայելել: Տեսա՞նք ինչ որ ուզեցինք տեսնել: Աշխատելէ դուրս՝ չունինչ կրցա՞նք առնել: Գացի՞նք հոն ուր կ'ուզէինք երթալ: Կրցա՞նք մեր ուզածին չափ փախուստ տալ կեանքի անհամ պարտադրութիւններէն, կեանքի սեւ աշխատանքէն: Որքա՞ն յաճախ կրցանք մեր միտքը ազատել այն շղթայէն որ կախուած է հոնկէ, կրցա՞նք զուարթօրէն ճիւղէ ճիւղ ոստոստել անպատասխանատու մարդու երջանիկ հոգեվիճակով:

Ի՞նչ պիտի պատասխանեմ արդեօք եթէ նոյնը հարցնեմ ես իմ սեփական կեանքիս համար, ինչպէս որ ուրիշներ, մանաւանդ իրենց կեանքը ամբողջական աշխատանքի նուիրած մարդիկ՝ պիտի հարցնեն իրենց սեփական կեանքին համար: Իրաւունք չունի՞մ ըսելու. ես այլեւս կեանքս ապրիլ կ'ուզեմ: Ե՞րբ պիտի ապրիմ ես:

Թերեւս մի ոմն բարեկամ, որ զիս մօտէն կը ճանչնայ, պիտի առարկէ ինծի: Պիտի ըսէ.

– Մի՛ չափազանցեր: Այո՛, աշխատեցար, չարաչար աշխատեցար, գիշեր ցերեկ աշխատեցար, երկու մարդու չափ աշխատեցար, բայց չես կրնար ըսել որ զրկուեցար ամէն բանէ: Թէ՛ աշխատեցար, թէ՛ կեանքը վայելեցիր: Լաւ օրեր տեսար, երազներդ իրականացուցիր, աշխարհին զանազան կողմերը շրջեցար, նախասիրութիւններուդ մէջ գոհացում գըտար, եւ դեռ ինչե՞ր:

Բայց շատերու պէս, ես ալ պիտի չհամոզուիմ:

– Ո՛չ, պիտի ըսեմ: Այո՛, դուն կրնաս կարծել որ ես երազներս իրականացուցի, աշխատանքի առընթեր, ես իմ կեանքս լրիւ ապրեցայ: Բայց միշտ պակասաւոր կերպով: Միշտ իրաւունքէս բան մը զոհելով: Միշտ անկարելիին դէմ մրցելով: Արթնցայ, երբ քնանալ կ'ուզէի: Փողոցներու մէջ վազեցի, երբ տանս մէջ հանգչիլ կ'ուզէի: Կարդացի ինչ որ կարդալ չէի ուզեր, չկրցայ կարդալ ինչ որ կարդալ կ'ուզէի: Գացի հոն ուր պայման չէր երթալ: Չկրցայ երթալ հոն ուր կ'ուզէի երթալ: Միշտ բան մը պակաս մնաց: Կամ միշտ՝ ուրիշ բանի մը տենչացի: Կամ միշտ՝ խելքս ուրիշ բանի մը վրայ մնաց: Այդ ուրիշը երազներուս մէջ մտաւ: Եւ դեռ...

Է՛հ, ե՞րբ պիտի ապրինք: Օրինաւոր հարցում: Բայց այս հարցումը կախեալ է ուրիշ հարցումէ մը. ի՞նչ կը հասկնաս «ապրիլ» ըսելով: Իսկապէս գիտե՞ս թէ ինչ պէտք է ընես, ի՞նչպէս պէտք է ապրիս, որպէսզի օր մը չհարցնես այլեւս.

– Ե՞ս երբ պիտի ապրիմ:

Ռ. Հ.

ԵԼՑԻՆԻ ԱՆԸՆԴՈՒՆԵԼԻ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐԸ

Ռուսաստանի քաղաքական շրջանակները լըջօրէն զբաղեցնող հարց է նախագահական յառաջիկայ ընտրութիւնը: Թէեւ ծանօթ երեք քաղաքագէտներու կարծիքով նախագահ Ելցին պիտի յետաձգէ այդ ընտրութիւնը, քանի որ իր վարած քաղաքականութիւնը շարունակելու տրամադիր թեկնածու մը չէ գտնուած: Բաւական տարածուն է համոզումը թէ Ելցին արտակարգ միջոցառումներու կը պատրաստուի նոր վարչապետին նշանակումէն ետք: Անոնց համար որոնք նախագահը անզօր կը նկատեն ապօրինի քայլեր առնելու, գաղտնիքներ տպաւորութիւն գործած է Ներքին Նախկին Նախարար Քուլիքովի մէկ հարցազրոյցը. ան կը պատմէ թէ Ելցին 1996 Մարտին առաջին անգամ մը փորձած է օրէնքը բռնաբարել, իրեն հրահանգելով զօրախումբերը պատրաստ պահել, որովհետեւ որոշած էր լուծել Դուման, արգիլել Համայնավար կուսակցութիւնը, նախագահական ընտրութիւնն ալ երկու տարի յետաձգել: Գործի անցնելէ առաջ Քուլիքով դիմած է դատախազին եւ Սահմանադրական Ատեանի նախագահին ու անոնց խորհուրդ հարցուցած: Երկուքն ալ յայտնած են որ Ելցին օրինական ոչ մէկ հիմ ունի: Ատոր վրայ նախարարը համոզուած է նախագահին խորհրդականներուն որ Ելցին եթէ հրովարտակը ստորագրէ դժուար կ'ըլլայ Մոսկուայի մէջ կարգ – կանոնը պահպանել, քանի որ զօրքերուն մեծ մասը Չեչէնիա կը գտնուի: Ատոր վրայ Ելցին հրաժարած է ծրագրէն, «համայնավարներու վերածուած» ըլլալու ամբաստանութիւն ուղղելով երկրին արդարութեան երկու բարձր պաշտօնատարին:

Այսօր բաւական յստակ է որ նախագահը ընտրութիւնը յետաձգել ուզելու պատճառներ ունի: Հանրայայտ ճշմարտութիւն է որ իր շրջանակին մարդիկը, իր աղջիկէն սկսած, միջամուխ եղած են այնպիսի ապօրինութիւններու որոնց հետեւանքով բոլորն ալ արդարադատութեան հաշիւ տալու դիրքին պիտի մատնուին եթէ Կրեմլինի իշխանութիւնը տէր փոխէ: Արդէն ձեռնարկուած է այդ կարգի փչոտ թղթածրարներու պատասխանատուներուն պաշտօնազրկումին, փոփոխութեան: Նոր նշանակուածներու գլխաւոր պարտականութիւնն է անշուշտ Կրեմլինի բարձրաստիճաններու հալածանքին վերջ տալ:

Նախկին նախարարը համոզուած է որ Կրեմլինի այս ընթացքով, եւ մանաւանդ նախագահական ընտրութեան յետաձգումով Ռուսաստան կրնայ թատերաբեմ ըլլալ այնպիսի պայթումի մը որուն մէկ նախընթացը անցեալ տարի պատճառ եղաւ Ինտոնեզիոյ նախագահ Սուհարթոյի անկումին: Այս համոզումը անվերապահօրէն չեն բաժներ քաղաքագէտները. անոնց մեծ մասը կ'ըսէ թէ ռուս ժողովուրդը այնքան յոգնած է որ փողոց իջնելու ուժը չի գտներ: Անցեալ տարի դըրամական տագնապը, այս ամառ ալ քարիւղին մեծ թիւով գոհ պատճառած են: Երբ քարիւղի գինը աւելի քան 100% յաւելում կրեց միջազգային շուկային վրայ, Ռուսական ընկերութիւնները նախընտրեցին ռուսական արտադրութիւնը արտածել, ի վնաս ներքին շուկային: Սոչիի մէջ որ ծովեզերեայ արձակուրդի մեծագոյն ռուսական կեդրոնն է, հանգստացողներէն շատեր իրենց օրը կ'անցընեն կայաններուն առջեւ որոնք կաթիլ մը իսկ չունին ծախելու, կամ իրենց ունեցած փոքր քանակութեան համար աստղաբաշխական գումարներ կը պահանջեն: Կացութիւնը տարբեր չէ արձակուրդի ծանօթ այլ վայրերու մէջ: Ռուսաստան այսօր շատ նման է երկրի մը որ ղեկավարութենէ զուրկ է եւ ուր իշխանութիւնը չի կրնար յարգել տալ նոյնիսկ անընդհատ թերքի ու կենսական ապրանքներու պայմանագրութիւնները ու կը մնայ լուռ դիտողի դիրքին մէջ: Քաղաքական շատ մը դէտեր իրաւացի կը նկատեն ներկայի երեւութական հանդարտութենէն Նախկին Նախարար Քուլիքովի վախերը:

ՔԱՂՀԱՆ

ԳՈՄՈՆԹԻԻ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ ՈՂՋՈՒՆԵՑ ԻՐ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄԸ

Օգոստոս 4-ին, Գոմոնթիի Մխիթարեան վարժարանը, ամիսներու ողխականէ մը ետք, փակուելու սպառնալիքէն փրկուած, դպրոցին պարտէզին մէջ, տօնած է իր վերաբացումը:

Պատմութիւնը ծանօթ է: 36-ի Պէյաննամէններու գործադրութեան պատճառաւ Գոմոնթիի պատմական դպրոցը անիրաւօրէն գրաւուած ու նախկին սեփականատէրերուն վերադարձուած էր: Անգարայի Այաշի քաղաքապետութիւնն ալ նախկին տէրերուն ժառանգորդն էր, ուստի տիրացած էր շէնքին կարեւոր մէկ բաժնին: Դպրոցը գրաւուեցաւ նոր տէրերուն կողմէ, նստարանները դուրս նետուեցան, աշակերտները եւ ուսուցիչները տուն ղրկուեցան: Այս կերպով այսքան տարուան Գոմոնթիի Մխիթարեան վարժարանն ալ հասաւ իր դռները փակելու հանգրուանին: Բարեբախտաբար այս անգամ, մեծ աղմուկ ստեղծուեցաւ ու Թրքական մէտիան առաջին անգամ ըլլալով այսքան յստակ, բարձրաղաղակ ու միաձայն կերպով պաշտպանեց Հայ Համայնքին ու դպրոցին շահերը: Միջամտեց Շիշլիի քաղաքապետ Մուսթաֆա Սարըկիւլը, որուն համար անհաւասիկ նոր առիթ մը ստեղծուած էր որպէսզի ցոյց տար թէ իսկապէս Հայ Համայնքին բարեկամն էր: Կապ հաստատեց Այաշի քաղաքապետ Րըֆաթ Մավիօղլուի հետ եւ, զինքը տարհամոզեց որպէսզի շէնքը շատ խորհրդանշական վարձքով մը ձգուի վարժարանին ու վարժարանը շարունակէ պահել իր գոյութիւնը: Այաշի քաղաքապետը տարհամոզուեցաւ: Իմաց տրուեցաւ որ վարժարանը փրկուած էր, կրնար պատրաստուիլ դարձեալ իր դռները բանալու: Ա՛յդ էր որ կատարուեցաւ ցնծագին մթնոլորտի մէջ:

Հոգաբարձութեան անունով Ֆրանսուա Պալօղլու բարի գալուստ մաղթեց ներկաներուն, եւ դիտել տուաւ որ 191 տարուան դպրոցը իր պատմութեան ամէնէն դժուար մէկ շրջանը ապրեցաւ այս տարի: Ըսաւ որ «դիմադրեցինք անիրաւ որոշումի մը դէմ զոր երբեք պիտի չընդունէինք: Եւ այսօր դարձեալ մեր պարտէզին մէջն ենք ահաւասիկ ե կը շարունակենք վառ պահել ուսման ջահը: Պատմութեան մէջ շատ ջահեր մարած են անխառունակ կերպով, բայց մեր ուժը ծնունդ առաւ այն իրողութենէն թէ մենք առանձին չմնացինք»:

Ֆրանսուա Պալօղլու շնորհակալութիւն յայտնեց երկու Քաղաքապետներուն եւ ըսաւ որ անոնց շնորհիւ գտնուած էր սա վայրկեանի համար լաւագոյն լուծումը: Ինչ որ առկէ վերջ պէտք է սրբագրուի, 36-ի Պէյաննամէններու հարցն է: Առիկա այլեւս ժամանակավրէպ պատճէն մըն է որ զամբիւղ պէտք է նետուի:

Ֆրանսուա Պալօղլուի այս յայտարարութիւններէն վերջ երկու Քաղաքապետներն ալ իրենց գոհունակութիւնը յայտնեցին ու յաջողութիւն մաղթեցին դպրոցին նոր ու յառաջիկայ տարեշրջաններուն համար:

ՎԱՅՄԱՐԸ ԿԸ ՀԱԳՆԻ ԻՐ «ՊԱՏՄՈՒՃԱՆԸ»

Եւրոպայի 1999-ի մշակոյթի մայրաքաղաքին մէջ Գերմանիոյ տարածքին որեւէ տեղէ աւելի զգալի է գերմանական ընկերային, քաղաքական եւ մշակոյթի պատմութեան խիտ կեդրոնացումը:

Կէօթէի եւ անոր հետ յաճախ գործակցած բանաստեղծ եւ թատերագիր Ֆրիտրիխ Շիլէրի կողքին, Վայմար կը հպարտանայ Պախի եւ Լիսթի, Լութէրի եւ Նիցշէի նման տիտաններով:

Անիկա նաեւ այն վայրն է, ուր Վայմարի ազատական Հանրապետութիւնը հռչակուած էր 1919-ին, եւ ուր 13 տարի ետք Նացիները առաջին անգամ ըլլալով նախագահական ընտրութիւնները շահած էին: Անոնք այս գիւղաքաղաքէն 10 քիլոմեթր հեռու կառուցած էին Պուխենվալտի արգելարան – սպանդանոցը:

Վայմարի խելայեղօրէն հակասական աւանդն էր, որ Եւրոպական Միութիւնը մղեց զայն ընտրելու այս տարուան մշակոյթի մայրաքաղաքը: Այլ դրդապատճառ մըն ալ այն էր, որ 1999-ը յոբելենական տարեդարձներով հարուստ էր լաւ պահպանուած Պարոք գիւղաքաղաքին մէջ, Իլմ գետի ափին: Կէօթէի ծննդեան 250-ամեակը, Վայմարի հանրապետութեան հիմնադրութեան 80-ամեակը, նախկին Արեւելեան Գերմանիոյ մէջ համայնավար վարչակարգի հաստատումին 50-ամեակը եւ Պէրլինի պատին փլուզումին 10-ամեակը կը զուգադիպին 1999-ին:

Եւրոպական մշակոյթի «արեւուն» տակ իր արժանաւոր տեղը փառաբանելու նպատակով, Վայմար այս տարուան ամբողջ տեւողութեան պիտի «հագնի» արուեստի ցուցահանդէսներու, համերգներու, պարի եւ թատրոնի մթնոլորտ մը, գերմանացի եւ միջազգային արուեստագէտներու մասնակցութեամբ: Երաժշտական ամէնէն կարեւոր իրադարձութիւնները պիտի ըլլան հռչակաւոր ջութակահարին – Սոֆի Մութըրի, ինչպէս նաեւ խմբավարներ Տանիէլ Պարէնպոյմի եւ Լէոնարտ Սլաթքինի ելոյթները՝ Պէրլինի Ֆիլհարմոնիք նուագախումբին հետ: «Տը Ռայզ էն Ֆոլ Աֆ տը Մոտըրն» վերնագրով ցուցահանդէսը միայն մէկն է այն քան ցուցահանդէսներէն, որոնք տեղի պիտի ունենան քաղաքի տարածքին: Այս ցուցահանդէսը կը մէկտեղէ Էտուարտ Մունչի, Վասիլի Քանտինսքիի, Փօլ Քլէի եւ Լիոնէլ Ֆայնինկէրի գործերը: Գեղանկարիչներ, որոնք ապրած են Վայմարի կամ մօտակայ շրջաններու մէջ: Անոնց գործերուն կողքին պիտի ցուցադրուին նաեւ Մանէէն, Սեզանէն եւ Կոկէնէն տպաւորապաշտ գեղանկարներ:

Վայմարի մշակութային յայտագիրները նաեւ կ՚ընդգրկեն անոր նացիական եւ համայնավար անցեալին վերաբերող բաժիններ՝ 20-րդ դարու բռնատիրական աւանդը դիմագրաւող գործերով:

Վայմարի մշակութային կեանքին մէջ վերջին նորութիւնը «Նէուս» թանգարանն է. առաջինը՝ նախկին Արեւելեան Գերմանիոյ մէջ, որ նուիրուած է ժամանակակից արուեստի: Անոր բացումը տեղի ունեցաւ անցեալ Յունուարին, 1869-ին կառուցուած նոր դասական ոճով պալատի մը մէջ, ուր ժամանակին Սաքս – Վայմար – Այզենախի մեծ դուքսը կը հպարտանար գեղանկարներու իր փառաւոր հաւաքածոյով: Պալատը ներկայ դարուն նացիներու գլխաւոր կեդրոնը դարձած էր:

Քէօլնի մէջ արուեստի գործերու վաճառքով զբաղող մասնագէտ մը՝ Փօլ Մաէնդ, որ 1970-ական եւ 1980-ական տարիներուն ուշագրաւ արուեստագէտներ յայտնաբերելու հռչակը կը վայելէր, 600 գեղանկարներէ, գծանկարներէ, արուեստի զանազան գործերէ, եւ ինսթոլէյշըններէ (անկապ կամ անպէտ իրերով կազմուած խորհրդանշական համադրումներ) բաղկացած իր հաւաքածոն նուիրած է Վայմարի: Այս հաւաքածոյէն 100 գործեր պարբերաբար պիտի ցուցադրուին դուքսին պալատին մէջ: Մաէնդի նպատակն է թանգարանին խորթ արուեստի գործերով տարակարծութեան մթնոլորտ մը ստեղծել:

«Մարդիկ 70 տարիէ ի վեր վարժուած չէին իրենց սեփական գաղափարները կազմելու եւ կարծիքները պարտադրելու: Թերեւս ժամանակակից արուեստի գործեր տեսնելով սկսին փոխուիլ», կ՚ըսէ հաւաքածոյին նուիրատուն:

Պատրաստեց՝
Լ. ԿԻՒԼՈՅԵԱՆ – ՍՐԱՊԵԱՆ

ԽՐՈՒՇՉՈՎՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ՋԼԱՄԱՐՏԸ ՉԷ ՎԵՐՋԱՑԱԾ

Քառասուն տարի առաջ Մոսկուայի մէջ ամերիկեան առաջին ցուցահանդէս մը կազմակերպուած էր. այդ առթիւ Համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական Կոմիտէի Ա. քարտուղար եւ վարչապետ Ն. Խրուշչով շրջանի ԱՄՆ-ու նախագահ Նիքսընի տեղեկալին հետ շարք մը բանավէճեր ունեցած էր: Անոնցմէ մէկուն ընթացքին Խրուշչով ըսած էր Նիքսընի թէ անոր թոռները պիտի ապրէին ընկերվարական Ամերիկայի մը մէջ. իր խօսակիցն ալ պատասխանած էր թէ Խորհրդային Միութեան համայնավար առաջին դէմքին թոռները պիտի ապրէին դրամատիրական Ռուսաստանի մը մէջ: Այսօր պարզ է որ Խրուշչովի նախատեսութիւնը սխալ էր: Անոր թոռները ճիշդ է որ Ռուսաստանի մէջ կ՚ապրին, բայց ոչ ընկերվարական վարչաձեւի մը տակ: Իսկ իր փոքր տղան կ՚ապրի ԱՄՆ ուր վերջերս իրեն քաղաքացիութիւն տրուած է:

Այս նոյն տղուն զաւակը որ մնացած է Մոսկուա, շատ կարճ ժամանակ առաջ առիթը ունեցած է նշմարելու թէ ջլամարտը ամբողջութեամբ աւարտած նկատել կարելի չէ: Անոր հայրը իրեն ըսած է որ շփման մէջ մտնէ կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի նախկին անդամի մը հետ որ ատենին բարձր պաշտօնի մը տէր եղած է: Խրուշչովի թոռը երբ կը հեռաձայնէ ու ինքզինք կը ներկայացնէ, իր խօսակիցը կ՚ըսէ թէ Խրուշչովի անդրանիկ որդին դաւաճան մըն էր որ անձնատուր եղաւ Գերմանացիներուն որոնք զինքը գործածեցին ձայնասփիւռէն հակախորհրդային քարոզչութիւն կատարելու: Թոռնիկը կը ջանայ առարկել թէ այդ մասին որեւէ փաստաթուղթ չկայ, բայց ի զուր. անցեալի բարձրաստիճան պաշտօնատարը կը շարունակէ. «Խորհրդային գաղտնի սպասարկութիւնները Գերմանացիներէն ազատեցին ձեր հօրեղբայրը, թշնամիին հետ գործակցութեան ամբաստանութեամբ դատարան ներկայացուցին ուր մահուան դատապարտուեցաւ. ձեր մեծ հայրը Ստալինի ելլելով աղաչեց, պաղատեցաւ, լացաւ փրկելու համար զաւակը, բայց ժողովուրդին հայրիկը անդրդուելի մնաց»: Այս եղելութեամբ կը բացատրուի Ստալինի ոճիրներուն Խրուշչովի կողմէ դատապարտումը կուսակցութեան Ի. համագումարին:

Երբ թոռնիկ Խրուշչով իր հօրը խնդրանքը կը փոխանցէ խօսակիցին, առիկա բաժակը յորդեցնող կաթիլը կ՚ըլլայ. «չեմ զարմանար որ այլասերած ուրիշ Խրուշչով մըն ալ հայրենիքը ծախէ Ամերիկացիներուն»:

Աւելի ետք իր գործին պահանջքով կը դիմէ հետազօտութեան կեդրոն մը, փնտռելով ատենին գաղտնի, չհրատարակուած լուսանկար մը: Իրեն կը պատասխանեն որ օտարականներու հետ յարաբերութիւն հաստատել արտօնուած չէ: Կը բացատրէ որ ինք օտարական չէ, Մոսկուա կ՚ապրի, քաղաքացիութիւն փոխած չէ եւ կը յիշեցնէ թէ նոյն գրասենեակը նոյն տարուան ընթացքին ԱՄՆ-էն, Ֆրանսայէն, Ճափոնէն, եւայլն պատուիրակութիւններ ընդունած է: Անդրդուելի կը մնան:

Ճարահատ, կը դիմէ ազգային դիւաններուն: Կ՚արտօնեն որ հօրը աշխատանքին հարկաւոր փաստաթուղթերը պատճէնահանուին. բայց երբ առնելու կ՚երթայ ուզածը, կ՚ըսեն որ տնօրէնը զինք տեսնել կ՚ուզէ: Այս վերջինը երիտասարդ մըն է. իրեն կ՚ըսէ. «Նկատի առնելով ձեր հօրը դաւաճանի օրինավիճակը, ձեր ապրանքի գինը 40-ով բազմապատկուած է: Կը խնդրենք որ վճարումը ընէք դիւրին փոխանակելի տարադրամով մը»:

Թ. Ա. Թ.

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ
(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)
– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԲ.

– Ի՞նչպէս, գոհ մնացի՞ր մեր պառէն,– հարցուց երիտասարդը մանկամարդուհիին:

– Այո,– պատասխանեց այս վերջինը,– եթէ այսպէս շարունակէ, գէշ չէ:

– Կարծեմ բաւական նուէր ստացաք:

– Էյ, բաւական:

– Կերակուրներէն ալ գոհ մնացիք անշուշտ:

– Այո, – պատասխանեց աղջիկը:

– Դիտեցի, որ բաւական ալ խմեցիր յաճախորդներուն հետ:

– Քանի մը գաւաթ գինի, քանի մը գաւաթ ալ գարեջուր խմեցի, – պատասխանեց Քրիստինէ, – յետոյ անգլիացի մը եկաւ, որուն հետ ստիպուեցայ պարել թէ՛ պարել եւ թէ՛ երկու գաւաթ ուիսքի խմել:

– Իսկ Օրիորդ Անժէ՞լը:

– Ան խեղճը խմելու վարժութիւն չունի, հազիւ երկու գաւաթ գարեջուր խմեց եւ արդէն գլուխը դառնալ սկսաւ:

– Կամաց – կամաց կը վարժուի:

Այսպէս խօսելով մօտեցան Քրիստինէի տան:

Թոմի յանկարծ ճամբան փոխեց:

– Եկուր այս կողմէն երթանք, – ըսաւ:

– Բայց իմ տունս հակառակ կողմն է,– դիտել տուաւ աղջիկը:

– Այս կողմերը քապարէ մը կայ, որ մինչեւ առտու բաց է, երթանք քիչ մը ժամանակ անցընենք... այս իրիկուն փոքրէն դրամ չահեցայ:

– Մայրս կը սպասէ, – ըսաւ Քրիստինէ թոյլ կերպով մը:

– Մայրդ հիմա քնացած ըլլալու է, – պատասխանեց երիտասարդը:

– Բայց...

– Եկուր երթանք, – գոչեց երիտասարդը՝ աղջկան թեւէն քաշելով:

Քրիստինէ, որուն գլուխը տակաւին իր խմած ոգելից ըմպելիներուն ազդեցութեան ներքեւ էր, տեղի տուաւ եւ հետեւեցաւ երիտասարդին:

Թոմի ճամբան պարապ կառք մը կեցուց եւ աղջիկը առաջնորդեց այն քապարէն, որուն ակնարկած էր:

Նոյն գիշերը Քրիստինէ տուն չգնաց եւ առտուն Թոմիի հետ եկաւ պառ պաշտօնին գլուխը անցնելու:

Յերեկուան մօտ էր, երբ երիտասարդ մը ներս մտաւ՝ հազիւ 35 տարեկան, մաքուր հագուած, շիք անձ մըն էր եկողը:

Թոմի ուրախութեան ճիչ մը արձակեց զայն տեսնելով:

– Վայ, Արէլ, բարով եկար, նստէ տեսնենք...

Յետոյ Շաւարշին դառնալով աւելցուց:

– Բարեկամս, Պր. Արէլը, որու մասին արդէն խօսած եմ...

– Շատ ուրախ եմ իրեն հետ ծանօթանալուս, – ըսաւ Շաւարշ:

Եւ երեք երիտասարդները սեղանի մը շուրջը նստան:

– Ի՞նչ լուր, – հարցուց Թոմի, անհամբեր:

– Աղէկ լուրեր, – պատասխանեց Արէլ, – վերջապէս յաջողեցայ:

– Ի՞նչպէս...

– Երկու յաճախորդ պիտի բերեմ այս իրիկուն ձեզի եւ կարծեմ գոհ պիտի մնաք:

– Հարո՞ւստ են:

– Հարուստն ալ խօ՞սք է, միլիոնատէր են մարդիկը:

– Ի՛նչ կ՚ըսես, – գոչեց Թոմի խանդավառուած:

– Մէկը հունգարացի իշխան մըն է, հողերու, ագարակներու, հանքերու, կալուածներու տէր, ջուրի պէս դրամ կը ծախսէ կոր... վրան միշտ 8 – 10 հազար ոսկի կը գտնուի, առկէ ամիս մը առաջ ճանչցած էի զինքը ու հետը փոքէր խաղացինք քանի մը անգամ, բայց յետոյ հետքը կորսնցուցի... Քորֆու գացեր է եղեր ու երէկ վերադարձեր է: Ըսի որ ասանկ պառ մը բացուած է, որուն վերնահարկը խաղարան է: «Այս իրիկուն միասին երթանք», ըսաւ:

– Իսկ միւսը ո՞վ է, – հարցուց Թոմի:

– Իր ընկերն է Քօֆուէն, միասին եկեր են, ռումանացի հարուստ մը, շատ շնորհքով հագուած, միայն ձեռքը դրած մատնիները քանի մը հազար ոսկի կ՚ընեն...

– Կեցցես, Արէլ...

– Բայց այդ մարդը շատ խոշոր կը խաղայ, դիտցած ըլլաս:

– Մենք ալ խոշոր կը խաղանք, փառք Աստուծոյ, եթէ ես չունիմ, Շաւարշը դրամ ունի:

– Ես ձեր խաղին չեմ մասնակցիր, միայն հանդիսատես կ՚ըլլամ, – յայտարարեց Արէլ, – այդ մարդէն աչքս վախցած է, շատ շանս ունի... բաւական դրամ առաւ:

– Որովհետեւ դուն խաղին նրբութիւնները չես գիտեր, – բացատրեց Թոմի:

– Կարելի է...

– Միսաք պէյն ալ պիտի գայ, ան ալ կը մասնակցի մեր խաղին, – դիտել տուաւ Շաւարշ:

(Շար. 85)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

Նէօյի. – Տիկին Սիլվա Գույումճեան 250 Ֆր.։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻ

ՃԱՇ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Նոյեմբեր 6–ին

VOYAGE A VENISE

L'Association SAINTE-CROIX de Paris projette de réaliser en **Novembre 1999** le voyage à Venise qui avait dû être ajourné en 1998. Les personnes intéressées sont priées de prendre contact le plus rapidement possible avec

Le Secrétariat de l'Association :
Tél. : **01 40 51 11 90**

ou **la Paroisse de Paris :**
Tél. : **01 44 59 23 50**

ou **la Paroisse d'Arnouville-lès-Gonesse:**
Tél. : **01 39 85 15 56**

pour renseignements et réservations.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կազմակերպութեամբ Խաչի Պանեէօ – Գաշանի մասնաճիւղին՝

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Ի նպաստ Պելֆոնթէնի օգափոխութեան կայանին

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 16

Salle des Fêtes «Léo Ferré» de Bagneux

Animation : Orchestre «SPITAK»

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

RENTREE DES CLASSES

EGLISE ARMENIENNE DE CHAVILLE
Programme scolaire 1999-2000

Les cours de langue arménienne et de catéchisme, seront prodigués deux fois par semaine. Ils se dérouleront dans la salle annexe Sarkis Balabanian, suivant le programme et les horaires suivants:

— les **mercredis de 10h à 12h :** pour les élèves débutants;

— les **mercredis de 14h à 16h :** pour les élèves de niveau moyen;

— les **vendredis de 18h à 21h :** pour les élèves de niveau avancé, les adultes et la préparation au bac.

Les cours débuteront le mercredi 8 septembre 1999 à 9h30.

Pour plus de renseignements, téléphoner au 01 47 09 23 18 ou écrire
6, rue Père Komitas, 92370 Chaville

*
**

L'ECOLE «SIAMANTO» DE BAGNEUX.CACHAN

— Cours hebdomadaire de langue et civilisation arméniennes— accueille les élèves de la maternelle à la préparation de baccalauréat.

I n s c r i p t i o n s

le Mercredi 22 Septembre à 14h30

à l'Ecole Henri-Wallon
2, avenue de Stalingrad — Bagneux

Renseignements :

Mme Lucie DOSSIKIAN : 01 45 46 10 11;
Mme Elisabeth DAVIDIAN:01 46 65 81 53

DATE A RETENIR

La Croix Bleue des Arméniens de France — Section Chaville organise au profit de l'Orphelinat de Nork (Arménie) un DINER DANSANT
le 25 Septembre à 20 heures 30,
animé par *MARTEN YORGANTZ et son orchestre*
à l'«Atrium» de Chaville,
3, Parvis Robert Schumann,
Avenue Roger Salengro, 92370 Chaville

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

MARSEILLE — *Section «Lola Sassouni»* Bd-Oddo

organise

un VOYAGE en ARMENIE

du 30 Septembre au 12 Octobre

Hôtel «Erépouni» · Demi.Pension

Tourisme magnifique programme

Taxe d'aéroport, visa inclus.

Prix Global :

6990 francs

Renseignements et inscriptions :
Tél : 04. 94. 32. 11. 87

*
**

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

70ème ANNIVERSAIRE

placé sous le haut patronage de Mgr Norvan ZAKARIAN Evêque des Arméniens de la Région Rhône-Alpes

GRAND GALA : Les «Ballets GAYANE» et la participation des élèves des écoles de la CBAF de la Région Rhône-Alpes;
— Dimanche 3 Octobre à 15h30
à la Salle Rameau à Lyon 1er.

EXPOSITION : «L'Arménie au Féminin»;
— du 4 au 13 Novembre;
à la Maison des Ecritures —
26, Place Bellecour à Lyon 2e.

CONFERENCE : Avec Anahide Ter-Minassian.
— le 13 Novembre à 17h;
à la Maison des Ecritures —
26, Place Bellecour à Lyon 2e.

Կապոյտ Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղին կազմակերպած՝

_ ՊՏՈՅՏ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ *Մոնմորանսիի Համբարեան տունը*
Կիրակի, Սեպտեմբեր 19–ին:

– ՃԱՇ *Պրէվոյի դղեակը*
Կիրակի, Հոկտեմբեր 3–ին:

_ ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐԸ
Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21–էն սկսեալ:
Մանրամասնութիւններ յետագային:

*
**

Section *N a ï r i*/Beaumont.Marseille 12[e]

du 5 au 12 Octobre

V O Y A G E S P E C I A L

Pèlerinage en Terre Sainte

8 jours / 7 nuits

6.450 Francs (départ Marseille)
(taxe aéroport incluse)
en pension complète et toutes visites incluses

NAZARETH — CESAREE — CAPHARNAUM — TABGA — JERICHO
JERUSALEM (son nom signifie "Cité de la Paix").

Arrivée au Mont des Oliviers, premier regard sur la Ville Sainte. Visite de BETLEEM et de la Basilique recouvrant la Grotte de la Nativité. Visite de Saint Jacques des Arméniens. Visite du Saint Sépulcre. Visite de la ville nouvelle et messe au Patriarcat Arménien. Tracé historique du Chemin de Croix. Célébration de la Résurrection.

Renseignements et inscriptions
(heures de repas)
Tél. 04 91 87 13 48 — 04 91 93 67 97
Versement de 2.000 F à l'inscription par chèque à l'ordre de la C. B. A .F.- Beaumont.

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ	100 Ֆր.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ	80 Ֆր.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ	75 Ֆր.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ	75 Ֆր.
ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ	150 Ֆր.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ	75 Ֆր.

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50» (Տաղկախաղ 50-ամեայ հատախածոյեն) 120 Ֆր.

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի։

Թղթատարի ծախք՝ 30 Ֆր., հատոր գլուխ։

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 21-22
SAMEDI - DIMANCHE
21-22 AOUT
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 — FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (սովորական առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 19.711 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 75e ANNEE — N° 19.711

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԸ

ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ 7000 ՄԵՌԵԱԼ ԵՒ 33000 ՎԻՐԱՒՈՐ

Օգոստոս 20-ին, երկրաշարժէն երեք օր յետոյ, զոհերու թիւը կը շարունակէր բարձրանալ եւ դեռ վերջնական չէր: Փլատակներու տակ կային տակաւին հազարաւորներ որոնց դիակները կը յայտնաբերուին օրերու երկայնքին: Օգոստոս 20-ին, արդէն մեռեալներու թիւը աւելի քան 7000 էր եւ 33.000 ալ վիրաւորներ կային: Օգոստոս 19-էն 20 լուսնալիք գիշերը 2 միլիոն հոգի փողոց պառկած էր նոր ցնցումներու վախէն: Կը հաստատուէր որ երկրաշարժին ուժգնութիւնը 7,4 եղած է Ռիխթէրի աստիճանաչափի վրայ: Այժմ, դիակներն ու տօթը – Կէօլճիւք 35 աստիճան է – նոր մտահոգութիւններու պատճառ են համաճարակի գետնի վրայ: Զանազան միջոցներ ձեռք կ'առնուին, դիակները չմշկումի սրահներ կը զետեղուին կամ սառնարան բեռնակառքեր մեռելակառքի վերածուած են: Ժողովուրդը շատ դժգոհ է և իշխանութեանց դէմ բողոքի ցոյցեր կան, Էճէվիթ ալ պարտաւորուեցաւ ընդունիլ թէ շատ անկազմակերպ վիճակ կը տիրէ: Բնակչութիւնը ինքզինք լքուած կը զգայ «Տէվլէթ Պապա»յէն: Օգոստոս 20-ին, որոշ բարելաւում արձանագրուած էր: Զինուորներ հասած էին աղէտեալ շրջանները, բայց, մինչ այդ տիրող կացութիւնը անընդունելի կը նկատուէր, Թրքիշ Տէյլի Նիուզի խմբագիրը՝ Իլնուր Չեվիք կը գրէր. – «Անհաւատալի է որ պետական մեքենան անդամալոյծ մնայ 24 ժամ երբ երկրաշարժ մը կը հարուածէ ճարտարարուեստական մեր կեդրոնի սիրտն իսկ, որ նաեւ ամէնէն բազմամարդ շրջաններէն է մեր երկրին: Ո՞ւր էր մեր բանակը որ լաւ կազմակերպուած է...»: Իզմիթ, ուր կը կարծուի թէ դեռ 5000 հոգի կայ փլատակներու տակ, ամէնէն աւելի վնաս կրած է: Օգոստոս 20-ին, կարելի եղած էր մարել քարիւղի զտարանին հրդեհը շնորհիւ իտալական, գերման եւ թուրք օդանաւերու, բայց կը ծագէր վառելանիւթի սուր տագնապ մը: Երկիրը արդէն տնտեսապէս դէշ վիճակի մէջ է, անցեալ տարի դրամահոսքը 81% էր, այս տարի ալ 54% է: Զբօսաշրջութիւնը նուազած էր քրտական սպառնալիքներու պատճառաւ, այժմ ալ երկրաշարժը դադրեցուցած է բոլոր մեկնումները:

Միջազգային կազմակերպութիւնները թէ փրկարար ջոկատներ իրենց կարելին կ'ընեն: «Աւանդական թշնամին», Յունաստան, ինչպէս կը խորագրէ Ֆիկառօ, չի խնայեր իր օժանդակութիւնը: Առողջապահութեան նախարարն ալ հրաւիրած է Յոյները որ իրենց արիւնը տան եւ բազմաթիւ եղած են կոչին պատասխանողները: Բժիշկներ գացած են, Կարմիր Խաչն ալ հանգանակութեան ձեռնարկած է:

Արդէն 325 միլիոն տոլարի օժանդակութիւն մը եղած է եւ բազմաթիւ երկիրներ օգնութեան կը հասնին: Միացեալ – Նահանգները հիւանդանոց նաւեր կը ղրկեն:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

Մարմարա, Օգոստոս 19-20-ին, հետեւեալ տեղեկութիւնները կուտայ հայ համայնքին վերաբերող. –

Երկրաշարժին աւերները տակաւ զգալի դառնալ սկսան մեր համայնքէն ներս ալ: Անկախաբար ամբողջ երկրի մէջ պատահած ահաւոր կորուստներուն պատճառած ցաւէն, համայնքը անձկութեամբ լուրեր կը սպասէ Իզմիթի, Եալովայի, Կէօլճիւքի ու մանաւանդ Չընարճըքի նըման վայրերէ, ուր որոշ չափով հայ հայրենակիցներ գացած էին ամառնային արձակուրդով կամ որպէս ամարանոց: Չընարճըքի մէջ մեծաթիւ Հայեր ամարանոցի բնակարաններ ունին: Այսօրուան պայմաններու մէջ շատ դժուարացած է հեռախօսով կապ հաստատել աղէտեալ վայրերու հետ: Լսեցինք որ հայ ընտանիքի մը երեք անդամները Չընարճըքի մէջ փլատակներու տակ մնացած, սակայն բարեբախտաբար փրկուած են (վերապահութեան համար առայժմ չենք տար ընտանիքին անունը): Շըրնաքցի հայ ընտանիքի մը մեծ մայրն ու թոռը մահացած են փլատակներու տակ մնալով: Տարաբախտ Նազիրէ Ասան եւ թոռնիկը Ուղուր Ասան Բողոքական Եկեղեցիի կը պատկանէին, բայց անոնց մարմինները նախ բերուեցան Ֆէրիգիւղի Եկեղեցին, ուրկէ պիտի յանձնուէին Բողոքական եկեղեցիին: Կը վախցուի որ ուրիշ Հայեր ալ գտնուին Չընարճըքի զոհերուն միջեւ: Բայց դժբախտութիւնը երկու երեսակ ունի: Նախ՝ հոնտեղիններուն ճակատագիրը, յետոյ հոնտեղիններուն մասին լուր առնելու համար ճամբայ ինկած մերձաւորներու ահաւոր ոդիսականը: Ճամբաները խճողուած են, բազմաթիւ մայրուղիներ Օգոստոս 18-ին իշխանութիւններու կողմէ երթեւեկի փակուեցան որպէսզի կատարուին օժանդակութեան տեղափոխութիւնները:

Պատրիարքը քննութիւններ կատարեց չորս եկեղեցիներու մէջ, Գումգափու Մայր Եկեղեցի, Սամաթիոյ Ս. Գէորգ, Պէյօղլուի Ս. Երրորդութիւն, Ֆէրիգիւղի Ս. Վարդանանց: Գոհունակութեամբ տեսաւ որ Պէյօղլուի եւ Ֆէրիգիւղի եկեղեցիներուն մէջ որեւէ վնաս չկար: Ասոր փոխարէն, Մայր Եկեղեցին հոգեր ունի: Ինչպէս գրուեցաւ, պատմական զանգակատունը լրջօրէն վնասուած է, խաչքարերը ինկած են, եկեղեցւոյ տանիքին մէկ մասը վնասուած է: Վնասուած է նաեւ Պէզճեան Մայր վարժարանի տանիքին մէկ մասը:

Մեսրոպ Արք. շատ անհանգստացաւ Սամաթիոյ Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ արտաքին պատին վրայ տեսնելով ճեղքեր, որոնք բաւական երկար են ու կը բարձրանան դէպի վեր: Այս ճեղքերը լուրջ ուսումնասիրութեան ու նորոգութեան կը կարօտին: Սամաթիոյ Վարժարանի նախակրթարանի վերնայարկի ձեղունն ալ վնասուած է:

Պատրիարքը Ս. Փրկիչ Հիւանդանոցի բժշկապետ Տոքթոր Արման Զաքըրօղլուէ տեղեկութիւններ ստացաւ Հիւանդանոցի կողմէ կատարուած մարդասիրական աշխատանքին մասին:

Նիւ-Եորքի Հայ Աւետարանական Միութիւնը որոշած է 5000 տոլարի օժանդակութիւն մը տրամադրել Պատրիարքարանին, որպէսզի կատարուին անհրաժեշտ նորոգութիւնները: Մովսէս Վերապատուելի Ճամպազեանէ ստացուած նամակի մը մէջ հաղորդուած է որ եկեղեցիներու մէջ պնակներ պիտի դրուին որպէսզի օժանդակութեան նոր գումարներ հաւաքուին: Պատրիարքը յայտարարեց թէ այս գումարը մասնաւորաբար պիտի տրամադրուի Պէզճեան Մայր վարժարանի տանիքին նորոգութեան:

Ամերիկայի Արեւելեան Թեմի Առաջնորդ Խաժակ Արք. եւս նամակ մը գրելով «անցեալ ըլլայ» ըսած է եւ յայտնած է թէ դիմած է հանգանակութեան, որպէսզի օժանդակութեան գումար մը գոյացնէ:

ԲԱՅՑ ԵՐԱԶՆ ԷՐ ԳԵՐՀԶՕՐ (*)

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

Ֆրանսահայ գաղութին մէջ ամէն ոք տեղեակ էր, թէ մեր մօտ կ'ապրի մեծատաղանդ բանաստեղծ մը, Յարութ Կոստանդեան: Ամէն ոք կը նշանակէ, այս պարագային, տասնեակ մը հաւատարիմ ընթերցասէրներ, որ սակայն հակամէտ էին մոռնալու բանաստեղծին լուսաւոր ներկայութիւնը, եւ այս՝ կրկնակ պատճառներով: Նախ անոր համար, որ Յարութ Կոստանդեան միշտ սիրած էր ապրիլ աշխարհիկ խմբաւորումներէ հեռու, վճռա'պէս հեռու, իր ներամփոփ կեանքի երազային հարստութեան մէջ, եւ յետոյ անոր համար որ Յ. Կ. իր երգերը կը հրատարակէր երկա՛ր, երկար ընդմիջումներով, տեսակ մը չկամութեամբ, որպէս ատուպ բացխփիկ:

Բանաստեղծութիւնը չի մատուցուիր հրապարակի վրայ. ան կը փնտռուի: Բանաստեղծութիւնը մէկն է այն խորհրդաւոր եւ վերապահեալ կալուածներէն, ուր արշաւախումբեր միայն կը համարձակին մուտք գործել, առաջնորդութեամբ կոյր ուղեցոյցներու: Այս երկուքը, կարաւան եւ ուղեցոյց, ուրիշ բան չեն այլ սէրն ու երազը անո'ր, որ բանաստեղծութեան հուրովն է վառուած:

Զուգադիպութեամբ մը, որ անբացատրելի չէ այս պարագային, պէտք եղաւ կորել լեռ ու ձոր, երթալ գտնելու համար մեր բանաստեղծը Փրովանսի իր մենաստանին մէջ, գտնելու զա'յն, որ կը մերժէր ամէն հրատարակութիւն, որ կը յամառէր կրկնել ինքն իրեն եւ մեզի համար – Աստուծոյ պէս եղիր գործերդ ուրացող, բայց որ հաճեցաւ տիտղոս մը շընորհել առաջին ժողովածուի մը, որ ահաւասիկ՝ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՄԲ...:

Ամէն անոնք որ կարդացած են մեր բանաստեղծը, անցեալ Անդաստանի գեղատիպ հատորներուն մէջ, անոնք գիտեն, եւ այսուհետեւ պիտի գիտնան աւելի հանգամանօրէն, թէ Յ. Կ. կը պատկանի արուեստագէտներու այն հազուագիւտ դասակարգին, ուր բանաստեղծը անդրադարձած է իր գործունէութեան իսկ վրայ: Այն դասակարգին ուր բանաստեղծը խօսած է մէկէ աւելի փլանի վրայ, եւ երբեմն նոյնիսկ վարագոյրին ետեւէն: Շընորհիւ բառերու իր կախարդական դաշնաւորումին, Կոստանդեան հիւսած է թափանցկութիւն մը, որուն ետեւ կ'ընդնըշմարուին հիմնական հարցումներ. Ինչո՞ւ բանաստեղծութիւնը եւ ի խնդիր ի՞նչ բանի:

Նման հարցումներ պիտի մնային անբացատրելի խորհուրդ, եթէ չգիտնայինք, տ'ռնուազն, թէ աշխարհ համանուագ թրթռացում մըն է զոր չենք լսեր: Բանաստեղծը այն էակն է որ կը լսէ ուժգնօրէն, որ լսելու բախտն ու դժբախտութիւնն ունի, այլեւ կը փոխանցէ զայն բառերու կախարդանքին շնորհիւ, այսինքն արուեստին: Արուեստն է, որ ընթերցողը կը խլէ իր տեղէն, զայն կ'առնէ իր անձնական թրթռացումին մէջ, արուե'ստն է որ ընթերցողը կը փոխադրէ անծանօթ մակարդակի մը վրայ, ուր պիտի ապրի լիութեան մը պատրանքը:

Մակարդակը բարձրադիր է՝ Յարութ Կոստանդեանի մօտ: Իր երգը կը ժայթքի ընդերքէն եւ կ'երթայ քերել բարձրագոյն կատարներ եւ հպանցել խորհուրդը ամբաւեակ դոներու: Իրեն համար բանաստեղծութիւնը ո՛չ մտաւորական խաղ է եւ ո՛չ ալ միջոց՝ զգացումներու յաւելեալ փրփուրը արտաքսելու: Իրեն համար, ինչպէս ամէն ճշմարիտ ներշնչեալի, անորոնումի եղանակ մըն է, ապահովաբար միակ կարելին միստիքականութեան հետ եւ անկէ առաջ, որով բանաստեղծը պիտի տիրանայ իր ամբողջական ինքնութեան: Ինչ որ բաժանեալ էր եւ հակամարտ, պիտի միանան եւ միաձուլուին: Օ՛ անձանձիր միութիւնը ուր միավանկ՝ կը միանան միտք ու հոգի: Այս տեսակ ասութիւններ կը կրկնուին էջերու շարքին, միակտուր վիճակի մէջ թէ ցանուցիր: Զենք գիտեր թէ հոգեկան եւ իմացական ինչպիսի՛ գործողութիւններ կը կատարուին ի խնդիր բանաստեղծութեան յայտնութեան: Այդ գործողութիւններուն ալքիմիային տեղեակ չենք բնականաբար: Ինչ որ գիտենք, մերձաւոր է եւ անդոհացուցիչ: Կարելի է սակայն ըսել, թէ բանաստեղծութիւնը տեսակ մը «անձնատուութիւն» է: Ես-ը կ'անհետանայ յուզումի ցնցումին ներքեւ, որով նաեւ կ'անհետանայ տեսանելի աշխարհը: Ստեղծուած պարապը կուգայ գրաւել Գեր-Ես-ը (sur-moi) որ ներյօժ խոյանք մըն է, խզում – անջատում (arrachement): Առաջին շարժումը որ կը զգացուի Յ. Կ.-ի բանաստեղծութեան մէջ, այդ զօրեղ խոյանքն է, որ յստակօրէն կը խոստովանի երբ բանաստեղծը կ'ոգեկոչէ, զոր օրինակ, Արծիւը, –

Ո՛վ սիգապանծ, սաւառնաթեւ
վեհութիւն,
Թեւերուդ թափը կշռական ու թեթեւ
Զունի՛նք թէպէտ – բայց երազն է
գերիզօր:

ԶԱՔԷՈՍ ԱՐԵՂԱՑ ՄԱՍՆԱԿՑԵՑԱՒ ԱԶԱՏԱՐԱՐ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻՆ

Զաքէոս Արղ. Օհանեան 15 երիտասարդներու ընկերակցութեամբ Չընարճըք գացած էր օգնելու համար Չընարճըքի մէջ բնակող ազգականներու ու հայրենակիցներու: Անոնք մասնակցեցան փլատակները վերցնելու աշխատանքին: Զաքէոս Արեղայ իր իսկ ձեռքերով դուրս հանեց երկու ամսուան երախայ մը որ մնացած էր փլատակներուն տակ:

Ստացուած տեղեկութեանց համաձայն Չընարճըքի մէջ հայաշատ սիթէ մը կայ, որ բնաւ վնասուած չէ:

Կը կարծուի որ Չընարճըքի զոհերուն միջեւ չորս Հայեր կան:

Սա ալ պէտք է նշել, որ բազմաթիւ մեռեալներ, առանց սպասելու որ ինքնութիւնը ճշդուի, հողին կը յանձնուին:

(Շար.ը Դ. էջ)

ԲԱՑՑ ԵՐԱԶՆ ԷՐ ԳԵՐՀԶՕՐ

Մարդ էակին յատուկ երազներէն մէկն է գոյութիւնը տիեզերական միութեան, հե՜ռո՞ւն, բարձր տեղ մը, այդ կարծեցեալ լիութեան՝ զոր կը կոչենք Աստուած, ի չգոյէ լաւագոյն բացատրութեան մը: Բանը, բառը եւ տառը որ բանաստեղծէն դուրս կը հոսին եւ միջոցին մէջ կը սփռեն դաշնաւորում մը, անոնք կը մասնակցին Միաւորին կազմութեան, եթէ յարմարեցան, ինչպէս բանալին կը յարմարի իր կղպանքին, տիեզերական անճառելի դաշնաւորումին: Քուրմը բանաստեղծ եղած էր միշտ եւ փոխադարձաբար: Իմանալի Բանն է որ զանոնք բաժնեց իրարմէ, կասկածելի մուտքին առջեւ Գաղտնի Գիտութիւններու (ésotérisme): Անհրաժեշտ չէ որ հաւատացեալը ըլլայ բանաստեղծը, բառին ընթացիկ իմացութեամբ: Արդէն Յ. Կ. չի կատարեր նման խոստովանութիւն: Բայց երգը կը վկայէ իր մասին:

Այդ ե՛րգն է որ ընթերցողն առած՝ իր վայրասոյզ թէ դաշն ալիքներուն մէջ, զայն մասնակից կը դարձնէ իր փառաբանութեան, իր ըմբոստացումին, իր հարսներգին, եւ կուտայ թրթռացումը կատարելութեան, այսինքն գեղեցիկին: Այս իմացումով, Եղիշէ Դուրեան, թէեւ կրօնաւոր՝ նուազ հաւատացեալ էր քան իր հանճարեղ եղբայրը Պետրոս: Այն ամէն ինչը զոր մենք կը զետեղենք աստուածութեան ծիրին մէջ, ո՛չ առանց երկմտանքի, այնքան բարդ է որքան պարզ, ինչպէս այստեղ, սա երգին մէջ.

Սանձում է յոյզերն իր այստեղ
 Ուղղահայեաց ճեղին
Ունկն դի՛ր, ունկն դի՛ր, բանաստեղծ
Բարդութեան պէս պարզ այս ոճին
Որ ծղրիթներ կ'օրրէ...

Աւելի երկար մէջբերում մը պիտի պարզէր բանաստեղծութեան բնոյթն ու տարողութիւնը.

Աշունն որ անցաւ ոսկեզօծ էր բոսոր,
Առաւօտները խնկում էին սերկեւիլ.
Վերջին միրգերը քաղեցին այսօր,
Թուփերին դեռ կան հատիկները բիլ
Մ'որմերի որ տրտմութիւն են բուրում:
– Ես կթե՛լ եմ ամէն քաղցրութիւն
Եւ ամբարել եմ անբաժան լեղին –
Եւ արդ, ընդէ՞ր եմ տրտում.

– Ամէն հովի դէմ՝ հոգին առագաստ,
Եթէ կա՛յ հոգի,
Եթէ կա՛ն հովեր՝ հոգին է
 պատրաստ:
Եթէ գա՛ն հովեր՝ կը մեկնիմ
 անդարձ.
– Մնաս բարեաւ ոչ ոքի:

Այս զմայլելի երգը կուտայ տպաւորութիւնը բացարձակ ազատութեան մը, որ լիութիւն է: Բանաստեղծը գտած է իր լիութիւնը դաշնակութեան մը մէջ, որ տիեզերական կը թուի: Եղած է թէ՛ լիութիւն եւ պարապութիւն (vacuité) այսինքն՝ լայնածիր ընդունարան վերին պատգամներու, ներշնչում անուան տակ, և էութիւն անհեղեղ: Ընդունակ՝ ստեղծելու և ստեղծուելու, լեցուելու և պարպուելու, համաձայն այն վարկածին, ըստ որուն ինչ որ վերն է, վարն է (Ce qui est en haut, c'est comme ce qui est en bas).

Դիտելի է որ, Ես-ին ջնջումը կը կատարուի, Յարութ Կոստանդեանի մօտ, ընդլայնումով եւ բացառաբար միայն կըծկումով եւ խտացումով: Խտացումը իր լիութիւնը կը գտնէ խաւարին դէմ, որ ջնջումն է աշխարհի այլազանութեան, որ չքացումն է ձեւին եւ գոյնին, վերջապէս աշխարհ մը, ուր սեւ արեւը կը ճառագայթէ եւ որուն հոգեմաշ խուզարկուներն են Պօտլէր, Մալարմէ եւ ուրիշներ: Յ. Կ.ի բանաստեղծութիւնը կ'ուղղուի տարբեր ճամբով, դէպի արեւը, որ երկրորդ երեսն է խաւարին: Բանաստեղծները որ ծարաւի են անհունի, կը տատանին երկու անկարելի բեւեռներու միջեւ, ամէն ինչին եւ ոչինչին:

Ճաճանչագեղ անձրեւ մը կը ցօղուի Կոստանդեանի այն զմայլելի քերթուածներուն մէջ, ուր երկինքը լեցուն է ծիծեռնակներով, ուր համասփիւռ է զիլ համերգը ճպուռներուն, ուր արեւափայլ Փրովանսի արշալոյսը կը բացուի խոր, տարածուն, լայնաշունչ, մի՛նչեւ անհունը: Ա՛յն անհունը, որուն խորութիւնը՝ խորութի՛ւնն իսկ է բանաստեղծին սիրտին:

Եւ փա՜ռք յոյզին այս տօթակէզ
 Եւ բարգաւաճ
Որ ձուլուելով ծառին, ծաղկին
Օժտել է մեզ երազներով
 լուսաճաճանչ
Եւ հրաբորբ տենդով նախկին
Հիւթել հեշտանքն արարչագործ
 ու փառահեղ
Վայելքն անբաւ վաղվաղակի...

Կոստանդեանի քնարը բազմալար է: Կշռոյթը կը փոխուի ըստ կամս: Ահաւասիկ տրամաթախիծ Եղերերգին առաջին տունը.

Հովե՛ր, հովե՛ր որ անհնար
Գիտէք լարել որպէս քնար
Ամէն մարմին եւ հոգի. –
Արդ յոյզերով հոգեգալար
Անշարժութիւնն իմ բազմալար
Կ'ուզէք դաշնել աղօթքի...

Տրամութիւնը չէ սակայն որ կը բնորոշէ ժողովածուն, այլ տարբեր հոսանք մը, որ խորունկէն կը թափանցէ անոր ամէն մէկ տողին, եւ որ կարելի է կոչել բարձրագոյն իմաստութիւն: Քաղցրաթթու պըտուղ, որ կեանքի խոր մտերմութիւնը միայն կը պարգեւէ: Կոստանդեան նման է այն քնարերգակներուն որոնք զինքը կանխեցին, Դուրեանի, Պէշիկթաշլեանի, Մեծարենցի, սա տարբերութեամբ, որ պոլսահայ մեր տաղաբախտ երիտասարդներուն ապրումը, չեղա՛ւ մարմնական ապրում, այլ հոգեկան: Անոնք չդրկեցին համանուհի մը, կողակից մը կամ խայտուն որդիներ: Յարութ ապրա՛ծ մէկն է: Գինիի շիշը առջեւն է, երբ կ'երգէ Վան Գինովութեան: Ամէն պարագայի մէջ, Յ. Կ. կը խօսի որպէս մէկը, որ տեղեակ է խնդրին.

Թող օրերն այս յանդուգն յորդե՛ն,
Անցնեն ժամերն ահագնաշէշտ.
Ես անցած, անցած, անցա՛ծ
 եմ արդէն
Ուղիներով անհրաժեշտ...

Անհրաժեշտ չէր որ մեր կեանքի ուղին վերածուէր տարագրութեան գողգոթային, բայց քանի որ այդպէս եղաւ, մենք պիտի լսենք բանաստեղծին եղերերգը, ուր չեն յաջողիր մէկզմէկ չէզոքացնել ժպիտ եւ արտօսր: Անյիշատակ քերթուածին մէջ կը լսուի արձագանգը (բոլորովի՛ն բացառաբար) Ափոլինէրի (La chanson du mal-aimé).

Ես մի օր մտայ Անի
Որ ճաշարան էր աւերակ...
... Յիշում եմ անյագ
 բերկրութիւնը մեր
Երբ երգում էինք «Հայաստան»
Եւ շնչում էինք երկինք ու արեւ.
Բայց ժամերն անցնում էին շուտով
«Մայր Արաքսի ափերով»:

Այս Հայաստանը Սփիւռքահայուն ոգեկան հայրենիքն է, որ արմատ չունի: Եւ որովհետեւ չունի, ոչ ոք կրնայ զայն ընել արմատախիլ.

Չի ոչ մի յոյզ եւ ոչ մի սէր,
Ոչ վեհագոյն վայելչութիւնն
 այս վայրերի
Եւ շռայլուած ոչ մի շնորհ,
Ոչ մի հանգիստ ու ապաստան,
Պիտի յուսան որ մեռանամ քե՛զ
 իմ կրօն,
Որ ուրանամ քեզ՝ Հայաստան...

Մասնաւորաբար համբուրելի է Յարութ իբրեւ անզուգական երգիչը սիրոյ, իբրեւ ներշնչեալ տաղասացը սիրոյ անըսպառ պարգեւներուն: Ան կ'երգէ անճառելի գեղեցկութիւնը կանացի մարմնին, անոր բուրումնաւէտ պտուղներուն եւ բերքառատ դաշտերուն: Բանաստեղծական պատկերները իրարու կը յաջորդեն իր գրիչին տակ, կը շփոթուին, կը բիւրեղանան եւ բոցեղէն սիւնը կը մնայ դեղուղէշ, յանձնուած եւ անապառ, կարկաչուն եւ փոթորկայոյզ: Թրթռուն մատներով կը կերտէ արձանը գեղեցկութեան, այնքա՛ն մօտէն, այնքան գիտակից քնքշութեամբ, որ կը թուի չհալիլ «սիրասուն սիրականին»: Հլու թէ կախարդ՝ կինը կ'անցնի երկնքի վրաններուն ներքեւ, ուր տեղ չունի ոչ մէկ վաւաշոտութիւն: Ուրեմն փա՛ռք պարզուած առագաստին:

Յուզիչ է ծաղիկը գարնան,
Յուզուած է միրգը հասուն.
Ծաղկունքն ե՞րբ միրգ կը դառնան
Սիրական իմ սիրասուն...
... Կա՛ց, անհամբեր պարմանի՝
Այստեղ թաքուն ստուերներ կան
 քեզ համար
Դալարագեղ ծաղկոց փաղփուն
 ծիրանի
Եւ լուսաղբիւր հեշտանքների պէս
 պայծառ
Սիրականիդ ստինքները հոլանի,
Քեզո՛ւն, քեզո՛ւն երջանկութիւն
 քեզ համար...

Բանաստեղծի բնազդը չի խաբեր: Գըլխագիր գեղեցիկը անպայման կ'անցնի կնոջմէ: Կրօնքը, որ ամէն բան գիտէ (երբ գիտէ) գիտէ նաեւ թէ Բարձրեալին ճամբան կ'անցնի կոյսէն:

Յարութ Կոստանդեան մեզի եկած էր Պարսկաստանէն, ճշդիւ՝ Նոր-Ջուղայէն, երբ դեռատի էր տակաւին: Երկար տասնամեակներու կենակցութիւնը մեր լեզուին հետ, իր արեւելահայերէնը օժտած է անհրաժեշտ հարստութեամբ: Իր լեզուին մէջ ներկայ է մեր աստուածախոյզ գրաբարը, որ չարականի եւ խունկի բոյր մը կուտայ քերթուածներուն: «Գիրք Ողբերգութեան»ը անծանօթ չէ հեղինակին: Այսպէսով ստեղծուած է գրաւիչ լեզու մը, իսկապէս ինքնատիպ: Բանաստեղծական լեզուն միշտ օտար լեզու է, որոշ տեսակէտով:

Արեւելահայերէնը ըլլալով երերուն եւ խախուտ լեզու, Յ. Կ.ի քերականութիւնը դէշ վայրկեաններ կ'ապրի գիրքին մէջ: Այս պարագան ոչ միայն չի վնասեր, այլեւ կը նպաստաւորէ բանաստեղծութիւնը: Արուեստը գիտէ օգտագործել խոչընդոտներ, իր մէջ լուծելով կամ շրջադարձելով զանոնք: Կարեւորը այն չէ թէ բառերը եղած են կապակից թէ ոչ: Բաւական է որ ներքին երակ մը զանոնք իրարու զօդէ, այսինքն թէ բառերը իրարու հետ պառկին երկուքով, երեքով, եւ արձակեն բոցակէզ հեւք մը: Գերիրապաշտները կ'ըսէին «Les mots font l'amour».

Յարութ զիս յուզեց, վերակոչելով մեր անմոռանալի Մոնփառնասը, որուն հաւատարիմ երկրպագներն էինք: Անոր պողոտաները, որ սալարկուած էին աստղերով եւ թակարդներով, չափեցինք և չափչփեցինք երկար գիշերներ, երբ տակաւին չէին մարած ջահերը եւ չէր պատռած կեդրոնի վարագոյրը: Պէրպէրեան վարժարանէն ի վեր, Յարութ երկրորդ վայելչագեղ բանաստեղծն էր որուն կը ծանօթանայի, առաջինն ըլլալով Մատթէոս Զարիֆեան: Մատթէոս թէ Յարութ իրենց գրպանին մէջ ունէին մագնիս մը որ կիները իրեն կը քաշէր: Հիւսիսի ոսկեծամ աղջիկները կը դառնային մեր գեղադէմ բանաստեղծին շուրջ, ինչպէս արեւածաղիկը՝ ընդդէմ երկնքի աստղին: Անոնցմէ մէկը ներկայ է միշտ, քերթուածի մը ցանցին մէջ – «Ձիւնասպիտակ Նորվեկուհին»:

Ես աւարտեցի: Խօսքը կուտամ հրատարակիչներու նոթին, որով կը բացուի ժողովածուն: Կ'ընդօրինակեմ անոր վերջին պարբերութիւնը, աւելորդ համարելով որեւէ յաւելում:

«Այս հատընտիրը, որուն ձեռագիրները ձեռքէն խլելու բախտն ունեցանք, կը հրատարակենք անխառն հաճոյքով՝ ի ցնծութիւն արուեստին ու բանաստեղծութիւնը սիրող հոգիներուն եւ ի փառս հայ գրականութեան»:

Շ. Շ.

(*) ԽՄԲ. «Յառաջ»ի: Վերոնշեալ գրութիւնը վերջինն է Շահան Շահնուրի, լոյս տեսած «Յառաջ»ի 1974, Յուլիս 27ի թիւին մէջ: Զայն կը հրատարակենք իր մահուան 25րդ տարելիցին առթիւ (1974, Օգոստոս 20) միաժամանակ ոգեկոչելով յիշատակը բանաստեղծ Յարութ Կոստանդեանի, որու մահուան 20-րդ տարելիցն էր անցեալ Փետրուարին:

ՀԱՅԵՐԸ ԱՆԱՏՕԼՈՒԻ ՄԷՋ ՈՒ ԹՐՔԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Պոլսոյ «Ակօս» շաբաթաթերթը Օգոստոս 13-ի թիւով երկու անջատ գրութեան մէջ կ'անդրադառնայ Անատոլուի թրքացած Հայերու ներկայութեան: Առաջին գրութեան նիւթը թրքական «Պիրիքիմ» (կուտակում) պարբերականին Մարտինի մասին յօդուածը կազմած է: Քրիստոնէութեան հնագոյն կեդրոններէն այդ քաղաքին մասին պատրաստուած հատորի մը նախաբանը կ'ըսէ թէ տեղարնակ Հայերու ողբերգութիւնը քաջածանօթ է ու անոնց հետ քաղաքին մէկ անդամը՝ պատմութեան մէկ հատուածը անհետ կորսըւած է:

Յօդուածագիրը Ս. Խնսալ կը ծանրանայ Մարտինի տեղացիներուն հետ կատարուած զրոյցներուն վրայ. անոնցմէ 1912-ին ծնած մէկուն, երբ կը հարցնեն թէ լսա՞ծ է Հայերու, անոնց պատահածներուն մասին, կը պատասխանէ. «անշուշտ լսած ենք: Տակաւին շատ ընտանիքներ կային հոս: Անոնց հայրը կամ եղբայրները, քոյրերը ջարդուած էին, իրենք մնացած: Մենք մահմետականները պահեցինք, կերակրեցինք զանոնք. այսինքն՝ Մարտինի ժողովուրդը: Էրզրումէն, Պիթլիսէն, Վանէն, այլ տեղերէ կը բերէին: Մարդիկ տուին մեծցուցին, զարգացում տուին: Յետոյ այդ Հայերը մահմետական դարձան: Անոնցմէ շատ մը ընտանիքներ կան հոս մինչեւ այսօր. այսինքն՝ Հայեր»:

Յօդուածագիրը կը մէջբերէ Վարդգէս Եղիայեանի բառերն ալ. ան կը խուսափի Հայուհիներու հետ ամուսնացած մահմետականներու անունները տալէ. պատճառը այն է որ այդ ընտանիքները առանին ընկերութեան մէջ ծայր աստիճան վարկաբեկուած են ու միայն վերջին շըրջանին յաջողած են մոռցնել իրենց անցեալը. բաւական դժուարութիւն ալ կրած են իրենց նոր ինքնութիւնը ընդունիլ տալու համար:

«Ակօս»ի երկրորդ անդրադարձը լուսանկարիչ երիտասարդի մը՝ Այդ Գէօքչէի հետ Սեւան Աթաօղլուի կատարած հարցազրոյցին կ'առընչուի: Ա. Գէօքչէն շրջած է Անատոլուի մեծ մասը ու լուսանկարած: Միայն Կարս ու Աղրը չէ գացած: Պատասխանելով «Հայերու հանդիպեցա՞ր», հարցումին, կ'ըսէ. «Թէեւ փոքր թիւ, բայց կարելի է Անատոլուի մէջ հայկական լուրջ ներկայութեան մը մասին խօսիլ այսօր: Ես անձնապէս տեսայ, Վանի, Մարտինի, Էլազըղի, Ատըեամանի, Արդուինի մէջ, հանդիպեցայ մարդոց

որոնք գիտէին թէ հայ են, բայց կը խուսափէին յայտնելէ: Կը վախնային, չէին ուզեր որ իրենց անունը նշուի: Արդուինի մէջ տեղկի մը ծանօթացայ որ սկսաւ ուզղակի հայերէն խօսիլ հետս: Կը պնդէր որ խօսածը համշէներէն է»:

«Ակօս»ի նոյն թիւը «Մատենադարան» անկիւնին մէջ կը խօսի երկու հրատարակութեան մասին որոնք տարբեր անկիւններէ կ'արընչուին Թուրքիոյ մէջ հայկական ներկայութիւններու: Առաջինը «Լրտեսներու գլրոցներ» խորագիրը կը կրէ. նիւթ րրած է երկրին փոքրամասնութիւններու վարժարանները: Նախաբանին մէջ քսուած է թէ հատորին նպատակն է ուսումնասիրել Օսմանեան Թուրք կայսրութեան յունական, հայկական, հրէական փոքրամասնութիւններուն դպրոցները որոնք նպատակ ունէին իրենց մշակոյթներուն պահպանումը ու յարմար պահուն հրահրուելիք ըմբոստութիւններուն համար մարտիկներու պատրաստութիւնը...: Հեղինակը՝ Ն. Սէվինչ «Այսօրուան հայկական վարժարանները» գլուխին մէջ կը գրէ. «Հակառակ որ թրքական վարժարանները բաց են անոնց առջեւ եւ պետութիւնը ընդունած է բոլոր թուրք քաղաքացիներուն հաւասարութիւնը եւ ոչ մէկ խտիր կը դնէ ցեղային խմբաւորումներու եւ պետութեան տիրական տարրին միջեւ, Հայերը միւս փոքրամասնութիւններուն նման իրենք զիրենք կը զատորոշեն ու կը շարունակեն յաճախել իրենց վարժարանները: Այս երեւոյթը որ հոմանիշ է հայերէնին, հայկական մշակոյթին ու հայկական ազգայնականութեան պահպանումին, կը նշանակէ նաեւ հայկական գրականութեան մը գոյացումը եւ հայերէնին պահպանութիւնը: Այն փոքրամասնութիւնը որ հարկը զգայ իր լեզուն ու մշակոյթը պահպանելու, ապստամբ է»:

Երկրորդ հատորը որ ներկայացուած է, «Արեւելեան Անատոլուի եւ Մուշի բայազրական ժամանակագրական պատմութիւն»ն է: Հեղինակը կը կոչուի Սալիհ Սան: Տեղանուններու, շրջաններու ծագումին ուսումնասիրութեան հետ կան «Թրքական Բիւրտեր եւ Ձերքէզներ»ու նման բաժիններ: Ինչ կը վերաբերի Հայերու, հեղինակը զանոնք կը ներկայացնէ որպէս ազգ մը որ «պատմութեան ընթացքին այդ շրջանին մէջ միշտ խեղճ վիճակի մատնուած ու հնազանդելու պարտադիր եղած է»: Հեղինակը նշած է նաեւ թէ քանի մը հայ պատմաբաններ դիտնալով հանդերձ թէ Խալդեցիները ընդունուած են որպէս Թուրք, «Խալդի» անունը Հայկի վերածելով կը պնդեն թէ անոնց չառաւիղներն են, ուստի նաեւ հին տէրերը՝ Խալդեցիներու պատկանած արեւելեան շրջաններուն:

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՀԱԼԷՊԻ Քարէն Եփփէ Ազգային Ճեմարանի շրջափակին մէջ, Յուլիս 17-ին, տեղի ունեցած է հաստատութեան ամավերջի հանդէսն ու 46-րդ հերթական հունձքին վկայականաց բաշխումը: Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին վախճանման պատճառով՝ այս տարի յայտագրէն դուրս ձգուած են արտասանութեան եւ երաժշտութեան բաժինները: Տնօրէն Վահէ Ղազար-եան ներկայացուցած է Ճեմարանի 1998 / 1999 տարեշրջանի նիւթարարոյական տեղեկագիրը ու կարեւորութեամբ դիտել տուած՝ թէ դպրոցին հիմնական առաքելութիւնը հայակերտումի գործն է: Ան յիշեցուցած է թէ այս տարուան հունձքը մկրտուած է «Ստեփան Գարամարտեան սերունդ» անունով, ի յիշատակ 1958 - 1961 տարիներու տնօրէնին, «որուն կեանքն ու գործունէութիւնը ներշնչող շատ բան կրնան ունենալ նաեւ մերօրեայ սերունդին համար»: Հրաժեշտի ուղերձներ կարդացած են Դալար Գըլճեան (արաբերէն) եւ Մարինա Ջիլարոչեան (հայերէն): Ոսկի մետալով պարգեւատրուած են անցեալ եւ այս տարուան պաքալօրէայի պետական քննութեանց բարձրադոյն նիշ հաւաքած ուսանողները: Դրամական պարգեւներ եւ գովասանագիրներ յանձնուած են նաեւ յառաջադէմ աշակերտներու: Հուսկ բանքը արտասանած է Թեմին Առաջնորդը՝ Սուրէն Արք. Գաթարոյեան, որ նաեւ կատարած է 65 ճեմարանաւարտներուն վկայականաց բաշխումը: Նշենք, որ այս տարի Ճեմարանի պաքալօրէայի քննութեան յաջողութեան տոկոսը եղած է 76%:

ՀԱԼԷՊԻ Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ ներքնասրահին մէջ, Յուլիս 30-ին եւ Օգոստոս 3-ին, Համազգայինի հրաւէրով երկու բանախօսութիւններ տուած է ցեղասպանական հարցերու ծանօթ մասնագէտ՝ ամերիկահայ փրոֆէսօր Վահագն Տատրեան: Շրջանային վարչութեան անունով՝ զինքը ներկայացուցած է Աստուր Պօղոսեան, նշելով որ Միջին - Արեւելք կը գտնուի Համազգայինի Ուսանողական Համախմբումին (Պէյրութ) իրբեւ հիւր դասախօս: Իր առաջին ելոյթով փրոֆ. Տատրեան վերլուծած է օսմանահպատակ հայ բնակչութեան նկատմամբ պետութեան կիրարկած ճնշումի ու հալածանքի քաղաքականութեան դրդապատճառները եւ պարզաբանած՝ արտաքին, ներքին եւ շրջանային այն կարեւոր դէպքերը, որոնք ճամբայ հարթեցին հայկական ցեղասպանութեան գործադրումին: Բ. ելոյթով փրոֆ. Տատրեան առաւելաբար ծանրացած է իր արխիւային հետազօտութիւններուն վրայ, որոնց հրապարակումը անժխտելի կը դարձնէ հայկական ցեղասպանութիւնը: Նոյն ժամանեկուն շուրջ փրոֆէսօր Տատրեան ելոյթներ ունեցած է նաեւ Դամասկոս եւ Գամիշլի, միաժամանակ ուխտի այց մը կատարելով Տէր - Զօր:

ԳՆԱԼԸ Կղզիի Կազդուրման Կայանը այցելած են, Օգոստոս 7-ին, Պոլսոյ Պատրիարքը ընկերակցութեամբ հիւր հոգեւորականներու եւ աշխարհական դէմքերու: Նաւամատոյցը դիմաւորուած են խումբ մը աշակերտներու կողմէ, գլխաւորութեամբ ուսուցչուհի Օրիորդ Նուարդ Յակոբեանի: Հիւրերը այցելած են Կայանի զանազան բաժինները եւ ճաշած տղոց հետ: Ճաշի աւարտին, Մեսրոպ Արք. խօսած է աշակերտներուն եւ ոգեկոչած Շնորհք Պատրիարքը որ իր հովանաւորութիւնը անպակաս կ'ընէր այս հաստատութեան վրայ:

ՊՈԼՍՈՅ Պատրիարքը, Օգոստոս 9-ին, մամուլի ասուլիսի հրաւիրելով «Մարմարա»յի, «Ժամանակ»ի եւ «Ակօս»ի խմբագիրները մանրամասն տուեալներով անոնց պարզած է Պատրիարքարանի հաշիւները, այսօրուան անձուկ վիճակը եւ պատրիարքարանի մօտ աւանդ ձգուած անձեռնմխելի հիմնադրամներու տարողութիւնը: Պատրիարքարանը կը գտնուի նիւթական լուրջ տագնապի մը առջեւ: Մեսրոպ Արք. յայտնած է որ երկար ատեն է Պատրիարքարանին համար նուիրահաւաքում չէ կատարուած, պահանջն ալ չկար: Գարեգին Պատրիարքի շրջանին, կարիքները մասամբ ապահովուած են Գերման Աւետարանական Եկեղեցիէն ղրկուած օժանդակութեամբ եւ մանաւորաբար Շնորհք Պատրիարքի կողմէ Միացեալ - Նահանգներ հանգանակուած գումարներու մնացորդացով: Պատրիարքարանը տարեկան 200 - 280 հազար տոլարի ծախք ունի և եկամուտքները կը նուազին: Անցեալ տարի գործածուած է Շնորհք Պատրիարքի ձգած գումարներուն վերջին մասը: Անցեալ տարի միայն 250 մանուկներ մկրտուած են, անոնց ալ 60%-ը՝ խառնածին: Ինչ կը վերաբերի անձեռնմխելի գումարներուն, այսօրուան տուեալներով կը հասնին 282 միլիառ թրքական լիրայի, բայց, Պատրիարքարանը որեւէ տնօրինութիւն չի կրնար ընել անոնցմէ, տոկոսներն ալ կը տրամադրուին կտակներով ճշդուած նպատակներու: Հակառակ այս կացութեան Պատրիարքարանը անհրաժեշտ նորոգութեան կը կարօտի, մասնագէտներու համաձայն չէնքը 15 սանթիմեթր կքած է:

ԼԱՒԱԼԻ (Գանատա) Վանիէ մարզադաշտին վրայ, Յուլիս 31 եւ Օգոստոս 1-ին տեղի ունեցան Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Գանատայի 30-րդ խաղերը մասնակցութեամբ Միացեալ - Նահանգներու, Պոսթընի, Նիւ - Ճըրզիի եւ Ֆիլատելֆիոյ, իսկ Գանատայի Սէնթ - Գաթրինզի, Գէմպրիճի, Թորոնթոյի եւ Մոնրէալի մասնաճիւղերու աւելի քան 275 մարզիկներու: Խաղերը ընթացած են խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ:

ՊՈԼՍՈՅ մէջ լոյս տեսած են Ռոպէր Հատտէճեանի Յուշատետր - 14 «Հին հասցէներ» հատորը որ կը բաղկանայ երկու մասէ («Հին հասցէներ» եւ «Տունը եւ փողոցը») եւ «Յակոբ Պարոնեանի մտերմութեան մէջ, մենագրութեան Բ. տպագրութիւնը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՐԻ ՅԱԿՈԲԵԱՆ - ՅՈՎԷԼԵԱՆԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Երեւանի ազգային պատկերասրահին մէջ, Յուլիս 23-էն սկսած են ցուցադրուիլ Մարի Յակոբեան - Յովէլեանի գործերը: «Կանչ» (Յուլիս 28) արձագանգելով այս ցուցահանդէսին կը գրէ որ «արուեստագիտուհիին գրաֆիկական աշխատանքները կը ներկայացնեն երազային քնարականութեան եւ թախծալի կարօտի յոյզեր»:

ՀԱՅ ՏԻՍԱՖՈՐԱՆ
(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)
- 1924 - 1925 -
ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԲ.

- Միսաք պէյը ո՞վ է, — հարցուց Աբէլ:

— Պոլսէն նոր եկած բարեկամ մը, երէկ իրիկուն հոս էր, բաւական դրամ առինք:

— Ըսել է՝ հարուստ է:

— Էյ, առայժմ քովը դրամ ունի:

— Ուրեմն այսպէս հինգ հոգի կ'ըլլանք խաղցող եւ կարծեմ բաւական է:

— Շատ է անգամ:

— Միայն թէ խաղասրահը անգամ մը աչքէ անցընեմ, շնորհքով զարդարուա՞ծ է, մարդոցը քով խաղք չըլլանք, որովհետեւ իրենց ըսի, որ զիրենք շատ շիք տեղ մը պիտի տանիմ:

— Եկուր ցոյց տամ մեր սրահը:

Երկու երիտասարդները վեր ելան եւ քիչ յետոյ վերադարձան: Աբէլ գոհ մնացած էր խաղասրահէն:

— Շամփանեա ունի՞ք այստեղ, — հարցուց Աբէլ:

— Տակաւին չենք առած, — պատասխանեց Շաւարշ:

— Ուրեմն լաւագոյն տեսակէն 8 — 10 շիշ առէք, որովհետեւ իշխանը մինչեւ վերջը շամփանեա կը խմէ ու կը հրամցընէ քովիններուն:

— Այդ դիւրին է, հիմա բերել կուտամ:

— Բնական է, որ դուք ոչ թէ իբրեւ խաղարանին տէրը, այլ իբրեւ յաճախորդ պիտի ներկայանաք իրեն: Ես արդէն խօսեցայ ձեր մասին եւ ըսի, որ երկու մեծահարուստ Եգիպտացիներ էք:

— Շատ աղէկ ըրեր ես:

— Իսկ մեր բարեկամ Յոլակը այս գիշերուան համար թող խաղարանի ու պառի տիրոջ դերը կատարէ:

— Այնպէս կ'ընենք, — հաւանեցաւ Շաւարշ:

Այս կարգադրութիւնները ըլլալէ ետքը Աբէլ ըսաւ.

— Հիմա գանք ինծի... ես, որ այդ երկու հարուստ խաղցողները գտայ, համոզեցի ու հոս պիտի բերեմ, ի փոխարէն ի՞նչ պիտի ստանամ, գիտես, որ պարապ կը պտըտինք կոր ու այս միջոցիս փոքէր խաղցող ալ չկայ:

— Ի՞նչ կ'ուզես, — հարցուց Թոմի:

— Դուք որոշեցէք:

— Լաւագոյնը կարծեմ մեր շահածէն պարոն Աբէլին բաժին մը հանելն է, — դիտել տուաւ Շաւարշ:

— Կ'ընդունի՞ս այս առաջարկը, — հարցուց Թոմի իր բարեկամին դառնալով:

— Կ'ընդունիմ, — պատասխանեց Աբէլ, — միայն թէ հարիւրին քանի՞ պիտի առնեմ:

— Հարիւրին տասը, — ըսաւ Թոմի:

— Շատ չէ՞, — առարկեց Շաւարշ:

— Քիչ է անգամ, — պոչեց Աբէլ:

— Ինչ որ է, թող այդպէս ըլլայ: Դեռ Յոլակին ալ դրամ պիտի տանք:

— Ան խնդիր չէ, քիչով գոհ կ'ըլլայ, քանի մը ոսկի եթէ տանք, կը բաւէ:

Աբէլ գնաց՝ խոստանալով իրիկունը վերադառնալ երկու հիւրերուն հետ:

Երբ առանձին մնացին, Թոմի ըսաւ Շաւարշին:

— Գիտցած ըլլաս, երբ որ խաղի նստինք, առջի բերան պէտք է որ բաւական կորսնցնենք, որպէսզի կասկածի տեղի չտանք ու վստահութիւն ներշնչենք եւ միանգամայն խաղցողներուն ախորժակը գրգռենք:

— Այնպէս կ'ընենք, — հաւանեցաւ Շաւարշ, — խաղը վարելը բոլորովին քեզի կը թողում:

— Արդէն այնպէս պիտի ըլլայ, քանի որ դուն վարպետութիւններուն տեղեակ չես ... վերջի քանի մը ձեռքին է, որ իրենց քամկները պիտի պարպենք:

— Պէտք է պայման դնենք, որ որոշեալ ժամուն խաղը պիտի դադրեցնենք, ով որ ալ ըլլայ կորսնցնողը:

— Բնականաբար... նախապէս կ'ըսենք, թէ կէս գիշերին խաղարանը կը գոցուի ու անկէ ետքը կարելի չէ խաղալ:

— Թուղթի մը վրայ գրենք ու պատը փակցնենք:

— Այդ ալ կ'ըլլայ:

Այս բոլոր նախապատրաստութիւնները ընելէ ետքը երկու երիտասարդները անհամբեր սպասեցին իրենց որսերուն:

Իրիկուան դէմ Միսաք պէյ եկաւ գիրենք գտաւ:

— Վեր ելլանք, — առաջարկեց:

— Փոքէ՞ր խաղալու, — հարցուց Շաւարշ:

— Անշուշտ...

— Կ'երեւայ, որ կ'ուզես երէկ իրիկուան վնասներդ հանել:

— Ոչ թէ միայն վնասներս հանել, այլ քիչ մըն ալ վրայ առնել, — պատասխանեց Միսաք, — այսօր բախտս բաց է, ինչ թուղթ որ խաղցի՝ շահեցայ:

— Քանի որ այսօր բախտդ բաց է, ըսպասէ քեզի մեծկակ գումար մը շահեցընենք:

— Ի՞նչպէս...

Շաւարշ բացատրեց խնդիրը:

— Ասիկա սքանչելի առիթ մըն է, — գոչեց Միսաք խանդավառուած, — այդ տեսակ մարդիկը աղէկ խաղալ ալ չեն գիտեր, միայն դրամ կորսնցնել գիտեն:

— Հոգերնի՞ն է, խոշոր ագարակներու կալուածներու, հանքերու տէր մարդիկ, որչափ ալ կորսնցնեն, իրենց հարստութենէն բան մը չի պակսիր:

— Այդ տեսակ մարդոց դրամը առնելը հելալ է:

— Եթէ մենք չառնենք, ուրիշները պիտի առնեն, — ըսաւ Թոմի՝ իր սովորական ինքնարդարացումը առաջ քշելով:

Երեք երիտասարդները խաղասրահը նստած, ժամանցի համար, պաքարա կը խաղային փիշաներով, երբ ժամը 8 ու կէսին Աբէլ ներս մտաւ երկու անծանօթներու հետ, որոնց մին հունգարացի իշխանն էր ու միւսն ալ մեծահարուստ Ռումանացին:

Աբէլ փութաց ներկայացումը կատարել, որմէ ետք իշխանը սեղանին գլուխը անցնելով ըսաւ.

— Եթէ կը հաճիք, սկսինք:

— Ամենայն սիրով, — պատասխանեց Թոմի:

Երեք ժամ տարտամ անորոշութեամբ ընթացաւ խաղը, թէեւ միշտ Հունգարացին ու Ռումանացին աւելի կը շահէին, Թոմիի ռազմագիտութեան համեմատ:

— Կէս ժամերնիս մնաց, — դիտել տուաւ իշխանը՝ պատէն կախուած խոշոր ժամացոյցին աչք մը նետելով:

(Շար. 86)

(Շար. Ա. էջէն)

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՏԵՂԱՊԱՀԻՆ ՆԱՄԱԿԸ ՊՈԼՍՈՅ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ

Ներսէս Արք. Պօզապալեան նամակով մը, յանուն Մայր Աթոռի միաբանութեան, խոր մտահոգութիւն յայտնած է Պոլսի երկրաշարժին առթիւ, Մեսրոպ պատրիարքին: Պատրիարքն ալ պատասխան նամակով մը մանրամասնօրէն տեղեկացուցած է համայնքին կրած վնասներուն:

⁂

Ներսէս Արք. նաեւ կոչ ըրած է Հայաստանի եւ Սփիւռքի ժողովուրդին, թեմական եւ եկեղեցական իշխանութիւններուն ու թելադրած որ «անվերապահ նիւթական եւ բարոյական օժանդակութիւն հասցնեն Թուրքիոյ հայ համայնքին»:

ԱՄԲՈՂՋ ԳԻՇԵՐԸ՝ ԲԱՑՕԹԵԱՅ

Ուրբաթ առաւօտ, Օգոստոս 20, հեռաձայնով տեղեկացանք Պոլսոյ մեր պաշտօնակից «Մարմարա»յէն որ շատ դէշ գիշեր մը անցուցած են: Օգոստոս 19-ի իրիկունը լուրեր տարածուած են որ նոր երկրաշարժ մը կրնայ պատահիլ, տարօրինակ դէպքեր տեղի ունենալով Մարմարա ծովուն շուրջ, Պուրսա եւն., եւ մօտ 300 նոր ցնցումներ. հրաւէր եղած է որ Պոլսոյ ժողովուրդն ալ բացօթեայ գիշերէ, ինչ որ ըրած են մեծ մասամբ եւ կարելի է երեւակայել մարդոց ֆիզիքական թէ հոգեկան վիճակը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԵԼԿՐԱՏԻ մէջ, Միլոսեւիչի դէմ ցոյցը, Օգոստոս 19-ին, 150 հազար հոգի համախմբած էր, բայց, այս ընդդիմութիւնը միացեալ ճակատ մը չի պարզեր, ինչ որ կ'օգնէ իշխանութեան: Ընդդիմադիրներէն ոմանք փոխանցման շրջան մը կ'ուզեն, որոնց մաս կազմեն իշխանութեան գլուխ գտնուող ընկերվարականները, մինչ ուրիշներ Միլոսեւիչի անմիջական մեկնումը կը պահանջեն: Եթէ 15 օրէն, առաւելագոյն մէկ ամիսէն չքաշուի, կը սպառնան այլ միջոցներու դիմել, նոր ցոյցեր, գործադուլ եւայլն, եւայլն:

ՏԱՂՍՏԱՆԸ նոր ծուղակ մը կը թուի ըլլալ Ռուսաստանի համար, որու բանակը չի յաջողիր գլուխ ելլել խլամ ապստամբներուն հետ: Ասոնց պետը՝ Բասայեւ արդէն համբաւ շահած էր Չէչէնիոյ առեն: Ծնած է 1965-ին թունդ մահմետական ընտանիքի մը ծոցը: Անունը Շամիլ է, նման մահմետականներու պատերազմական հերոսին ցարական տիրապետութեան դէմ: Ռուսաստան նուագ լաւատես է եւ Ներքին փոխ-նախարարն ալ՝ Զուբով յայտարարած է որ 40 զինուոր մեռած է, 160 վիրաւոր կայ:

ԻՐԱՆԻ դատական իշխանութեան գլուխն անցաւ Այաթոլահ Մահմուտ Շահրուտի, որ կը փոխարինէ ծայրայեղ պահպանողական Մոհամէտ Եազտին: Բարենորոգիչները այս վերջինոյն հեռացումը կը պահանջէին: Շահրուտի ապահովութիւն կուտայ որ արդարադատութիւնը «անկախ կը մնայ» իշխանութենէն:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 19 / 20)

ՔՈՉԱՐԵԱՆ-ԱԼԻԵՒ ՆՈՐ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան ժընեւ կը մեկնի հոն տեսակցելու համար Ազրպէյճանի նախագահին հետ Օգոստոս 21-ին: Երկու նախագահները կը քննարկեն Ղարաբաղի հակամարտութեան խաղաղ կարգաւորման ուղիները:

⁂

ԳԻՒՄՐԻԻ ՇԻՆԱՐԱՐՆԵՐԸ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿ ՄՆԱՑԱԾ

Գիւմրիի մէջ 3-4 ամիսէ ի վեր դադրած է երկու տասնեակ բնակելի շէնքի շինութեան դրամական յատկացումը: Այդ պատճառով ալ Օգոստոս 18-ին 100-է աւելի շինարարներ բողոքի երթ մը կազմակերպած ու ներկայացած են մարզպետարան: Պետական Պիւտճէն շինարարներուն շուրջ 34 միլիոն դրամ պարտք ունի եւ կան շինարարներ որոնք հինգ ամիսէ ի վեր աշխատավարձք չեն ստացած: Նոյն բողոքով մարզպետարան դիմած են «Հայաստան» հիմնադրամի միջոցներով Անի թաղամասին մէջ կառուցուող շէնքին շինարարները որոնց պարտ է հիմնադրամը, իսկ այս վերջինին՝ պետական պիւտճէն:

⁂

ՆՈՐ ԿԱՐԿՏԱՀԱՐՈՒԹԻՒՆ

Գեղարքունիքի Ազբերք գիւղին մէջ Օգոստոս 19-ին տեղացած կարկուտը ամբողջովին աւերած է ցանքը: Հողին մակերեսին նստած է 35 սանթիմեթրնոց կարկուտի խաւ մը: Աւելի ծանրակշիռն է այն որ գիւղին բնակիչները գաղթականներ են, արդէն ընկերա-տնտեսական դժուար պայմաններու տէր:

COMITE DU 24 AVRIL

REGROUPEMENT DES ORGANISATIONS ARMENIENNES DE FRANCE

Communiqué

Dans une interview accordée à la TV d'Arménie le 12 août dernier et publiée sur Internet par Armenpress, M. Vartan Oskanian, ministre des Affaires étrangères d'Arménie et président du Colloque Arménie-Diaspora, a fait la déclaration suivante au sujet de la composition des différentes délégations de la Diaspora : «*Au Liban et en Europe de l'Est où les communautés arméniennes ont leurs directions élues, la légitimité de leur représentation ne sera pas un problème majeur. En revanche, en Europe de l'Ouest et dans les Amériques, «qui représente la Diaspora?» constituera la principale question à la fois avant et après la conférence*».

Pour le cas de la France, qui compte de loin la plus importante communauté arménienne de l'Europe de l'Ouest (et la deuxième parmi les pays occidentaux après les Etats-Unis d'Amérique), la déclaration de M. Oskanian est totalement inexacte. Comme il avait pu le constater personnellement lors de la réunion préparatoire du 31 mars dernier à l'Hôtel Lutétia, à Paris, la communauté arménienne de France est depuis plusieurs années unie au sein du «Comité du 24 Avril» qui regroupe l'ensemble des grandes organisations et les différentes sensibilités de la communauté.

C'est sur l'initiative de ce Comité, et en liaison avec l'Ambassade d'Arménie à Paris, que les Arméniens de France ont tenu leur assemblée générale le 27 juin dernier au Centre Culturel Alex Manoogian et ont arrêté les principes de la composition de leur délégation unitaire, en élaborant dans le même temps leurs propositions communes pour le colloque Arménie-Diaspora.

Grâce à notre collaboration étroite avec M. l'Ambassadeur Nalbandian, M. Oskanian aurait dû savoir, bien avant son interview à la TV arménienne, que la communauté arménienne de France n'a eu aucun problème pour composer sa délégation qui sera sans doute l'une des plus représentative de la diaspora. Elle ne risque pas d'en avoir non plus après le colloque. Au contraire, son unité ne pourra que s'en sortir renforcée.

Paris, le 18 août 1999

RENTREE DES CLASSES

ՓԱՐԻԶ

Կապոյտ Խաչի Արշալոյս Թաշճեան մասնաճիւղի միօրեայ դպրոցի վերամուտը Սեպտեմբեր 18-ին, Շաբաթ օրերը Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, նախակրթարանէն մինչեւ պաքալօրէա, կ'ուսուցուին՝

հայերէն լեզու

պատմութիւն

թատրոն

երգ, պար եւ ֆունկ փու

- Կան նաեւ դասեր չափահասներու համար:

- Տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար դիմել՝

Արաքսի Գարանֆիլեանին, երեկոյեան 01 - 39 - 83 - 71 - 19

կամ՝

Նաքելլի Ցուրթիւնի 01 - 45 - 84 - 57 - 18

⁂

EGLISE ARMENIENNE DE CHAVILLE
Programme scolaire 1999-2000

Les cours de langue arménienne et de catéchisme, seront prodigués deux fois par semaine. Ils se dérouleront dans la salle annexe Sarkis Balabanian, suivant le programme et les horaires suivants:

— les **mercredis de 10h à 12h :** pour les élèves débutants;

— les **mercredis de 14h à 16h :** pour les élèves de niveau moyen;

— les **vendredis de 18h à 21h :** pour les élèves de niveau avancé, les adultes et la préparation au bac.

Les cours débuteront le mercredi 8 septembre 1999 à 9h30.

Pour plus de renseignements, téléphoner au 01 47 09 23 18 ou écrire
6, rue Père Komitas, 92370 Chaville

⁂

L'ECOLE «SIAMANTO» DE BAGNEUX-CACHAN

— Cours hebdomadaire de langue et civilisation arméniennes— accueille les élèves de la maternelle à la préparation de baccalauréat.

Inscriptions

le Mercredi 22 Septembre à 14h30

à l'Ecole Henri-Wallon

2, avenue de Stalingrad — Bagneux

Renseignements :

Mme Lucie DOSSIKIAN : 01 45 46 10 11;
Mme Elisabeth DAVIDIAN: 01 46 65 81 53

ՆԿԱՏԻ ԱՌՆԵԼ

Կապոյտ Խաչի Պանեօ - Գաշանի մասնաճիւղին՝

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ի նպաստ Պելֆոնթէնի օղափոխութեան կայանին
ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 16
Salle des Fêtes «Léo Ferré» de Bagneux
Animation : Orchestre «SPITAK»

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը փակ է Յուլիս 15-էն Օգոստոս 31:

DATE A RETENIR

La Croix Bleue des Arméniens de France — Section Chaville organise au profit de l'Orphelinat de Nork (Arménie) un DINER DANSANT
le 25 Septembre à 20 heures 30,
animé par *MARTEN YORGANTZ*
et son orchestre
à l'«Atrium» de Chaville,
3, Parvis Robert Schumann,
Avenue Roger Salengro, 92370 Chaville

150 Ancienne route de Beaujeu - GLEIZE BP 421
69653 Villefranche sur Saône
Tél : 04 74 62 47 00 - Fax : 04 74 68 20 09

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
Commission Paritaire : N° 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 24
MARDI
24 AOUT
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար․ 1·250 Ֆ․ — Վեցամսեայ : 635 Ֆ․
Արտասահման : Տար․ 1·500 Ֆ․ (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ․ (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ․
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – Թիւ 19·712 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.712

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԸ

12000 ՄԵՌԵԱԼ, 200000 ԱՆԱՊԱՍՏԱՆ

ՆԱԵՒ ՀԱՅ ԶՈՀԵՐ

Փրկարար ջոկատները այլեւս դադրեցուցին իրենց խուզարկութիւնները Երկուշաբթի առտու, Օգոստոս 23–ին, այն համոզումով թէ այլեւս կարելի չէ ողջեր գտնել, թէեւ նախորդ օրն իսկ դեռ կարելի եղած էր երկու անձեր փրկել։

Շաբաթ օր, Եալովայի մէջ, նախագահ Տէմիրէլ բուռն ցոյցերու առիթ տուած է, երբ իր շքախումբը ճամբան կտրած է հիւանդատար կառքերու։ Մնաց որ իր յայտարարութիւնն ալ մեծ վրդովում ստեղծած էր ժողովուրդին մօտ։ Արդարեւ, Տէմիրէլ գրեթէ յանդիմանելէ ետք ժողովուրդը որ դժգոհ է Պետութենէն, բացատրելով թէ ան հրաշքներու գործակալութիւն մը չէ, յարմար դատած էր յայտարարելու թէ պէտք չէ բողոքել նաեւ Աստուծոյ դէմ, որովհետեւ երկրաշարժը Աստուծոյ կամքն էր...։ Էճէվիթ ալ մարդկութեան պատմութեան մեծագոյն աղէտներէն մէկը որակած է Իզմիթի երկրաշարժը։ Բայց, գլխաւոր դայրոյթը շինարարներուն դէմ է։

Իզմիթի քաղաքապետը եւ շինարարութեան պատասխանատուն խոյս տուած են եւ Օգոստոս 17–էն ի վեր չեն գտնուիր։ Ժողովուրդը պատրաստ էր զիրենք սպաննելու, այնքան մեծ է դայրոյթը։ 300 շէնքեր հիմնայատակ փլած են, 800 ուրիշներ հարկ է քանդել։ Պէթոնը խառնուած է ծովու աւազի եւ դեռ ինչ անընդունելի ձեւով բարձրացած են շէնքեր որոնք ամէնէն թեթեւ ցնցումի մը չէին կրնար տոկալ։

Օգոստոս 23–ին, մեռեալներու պաշտօնական թիւը աւելի քան 12·000 էր, 33 հազար վիրաւոր կար, 200 հազար անապաստան եւ հաւանական կը նկատուէր որ Թուրքիա փոխառութեան դիմէ։

Զոհերու թիւերը վերջնական չեն, ըստ ՄԱԿ–ի, մեռեալներու թիւը պէտք է 40 հազարէ աւելի ըլլայ, քանի տասնեակ հազարաւոր անհետացողներ կան, այսինքն՝ թաղուած փլատակներու տակ։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

Բնական էր անշուշտ որ նման ծաւալով աղէտի մը զոհերուն մէջ ըլլային նաեւ Հայեր։ Այս մասին, Օգոստոս 21–ին, «Մարմարա» հետեւեալ տեղեկութիւնները կուտար, նաեւ ինչ կը վերաբերի ձեռք առնուած միջոցներուն...։

Ջընարճըքի մէջ ամառնային արձակուրդի գացած մեծ թիւով Հայեր կային եւ վախ կար որ անոնցմէ ալ ոմանք զոհ գացած են երկրաշարժին։ Արդարեւ երէկ յայտնի դարձաւ որ Վէլի Կէօչէրի կողմէ կառուցուած խարխուլ բնակարաններէն մէկուն փլատակներուն տակ մնալով մահացած են Իսթանպուլահայ ամոլ մը, Խաչիկ եւ Վերոնիկ Մելքոնեան։ Անոնց երկու աղջիկները, 9 եւ 12 տարեկան, դուրս հանուեցան փլատակներուն տակէն։ Փոքրիկին մէկ ձեռքը շատ ծանր վնասուած է եւ հաւանական է որ ձեռքը անդամահատուի։

Տարաբախտ ամոլին մարմինները բերուած են Պաքըրգիւղի եկեղեցին, ուր պիտի կատարուին յուղարկաւորութիւնները։

Վախ կայ որ տակաւին ուրիշ հայ զոհեր ալ գտնուին, որովհետեւ, ինչպէս յայտնի է, դիակները կը լուսանկարուին ու անմիջապէս հողին կը յանձնուին, որպէսզի տեղի չտան վարակիչ հիւանդութիւններու։

ՅՈՒՆԱՑ ՈՒ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՐԻԱՐՔՆԵՐԸ ԱՅՍՕՐ ՅՈՒՆԱՑ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԻ ՇԱՐԺԱՌԻԹՈՎ ՄԱՐԴԱՍԻՐԱԿԱՆ ԱԳՐԱՆՔ ՏԱՐԻՆ ԻԶՄԻԹԻ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

Իսթանպուլի Քրիստոնեայ Եկեղեցիներու Կողմէ Կազմուած Մարդասիրական Յանձնաժողովը Երկու Հանգրուաններով Օժանդակութիւն Կը Կատարէ Աղէտեալներուն։

Ժամը 10–ին Պատրիարքարանի դահլիճին մէջ եւ Պատրիարքին նախագահութեան ներքեւ երկրորդ նիստ մը գումարեց Աղէտեալ Գօտիին Օժանդակելու Միջ – եկեղեցական Յանձնաժողովը, որ կազմուած էր նախորդ օր, Յունաց ու Հայոց Պատրիարքներու նախագահութեան ներքեւ։ Այս նիստին մասնակցեցան հետեւեալ եկեղեցիներու ներկայացուցիչները _ Հայոց եկեղեցին, Յունաց եկեղեցին, Ասորիներու պատրիարքական փոխանորդութիւնը, Լատին կաթողիկէ եկեղեցին, Հայ կաթողիկէ եկեղեցին, Գերման կաթողիկէ եկեղեցին, Գերման աւետարանական եկեղեցին, Գաղթէական կաթոլիկ եկեղեցին, Ասորի կաթոլիկ եկեղեցին, Տաչ Զափըլ, Կաթոլիկ Քարիթաս կազմակերպութիւնը, Սուրբ Գրոց ընկերակցութիւնը, Ամերիկեան Պորտը, Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդի ներկայացուցիչը։

Նիստին ատենապետն էր Խմանուէլ Պաղտաչ։ Յանձնաժողովը որոշեց երկու իրերայաջորդ հանգրուաններու ծրագիր մը պատրաստել եկեղեցիներու անունով աղէտեալներու մարդասիրական օժանդակութիւն ցուցաբերելու համար։

Յունաց եւ Հայոց Պատրիարքարանները այս օժանդակութեան նպատակով գոյացուցին 50 հազար տոլարի հիմնադրամ մը, ուրկէ կը կատարուին ծախքերը։ Պատրիարքը դիմեց Եկեղեցիներու Համաշխարհային Կեդրոնին ու ապահովեց որ Խորհուրդը 50 հազար տոլարի օժանդակութիւն մը ղրկէ։ Այս օժանդակութիւնը պիտի ստացուի պետութեան արտօնութեամբ։ Խորհուրդը յետագային ուրիշ օժանդակութիւններ ալ պիտի ընէ պահանջքի համաձայն։

Օգոստոս 23–ին, «Մարմարա» կը տեղեկացնէր որ ինչպէս հաղորդած էր նախապէս, Շաբաթ օր, Յունաց եւ Հայոց պատրիարքները, ընկերակցութեամբ միւս քրիստոնեայ եկեղեցիներու ներկայացուցիչներուն, Իզմիթ գացած են ցաւակցութիւն եւ զօրակցութիւն յայտնելու համար աղէտեալ ժողովուրդին։

Երկու Պատրիարքները յայտնեցին որ եկած են բաժնելու ժողովուրդին ցաւը եւ Քրիստոնեայ եկեղեցիներու անունով բացատրեցին որ որոշած են փոխանակ անջատ _ անջատ տկար բաժիններով մասնակցելու, հաւաքաբար մասնակցիլ մարդասիրական օժանդակութեան։

Որոշուեցաւ 1000 հոգիի յարմար ճամբար մը հաստատել որու ծախքերը պիտի ապահովեն Քրիստոնեայ եկեղեցիները։ Իզմիթէն ետք, Պատրիարքները այցելած են Տէրինճէ ուր մթնոլորտը այնքան ապականած էր որ ստիպուած եղած են Սուրբ Փրկիչ Հիւանդանոցի տրամադրած դիմակները գործածել։

ԿԸ ՎԱԽՑՈՒԻ ՈՐ ՋԸՆԱՐՃԸՔԻ ՄԷՋ ԱՆՅԱՅՏԱՑԱԾ ՈՒՐԻՇ ՀԱՅԵՐ ԱԼ ԿԱՆ

Ջընարճըքէն հասնող լուրերու համաձայն, այդտեղ տակաւին կը տիրէ շատ անորոշ վիճակ։ Պետական օժանդակութեան միջոցներն ալ տակաւին չեն հասած, քանի որ անոնք առաջին գծի վրայ նախընտրած են աւելի ծանր աղէտի ենթարկուած վայրերը։ Ջընարճըքի մէջ ժողովուրդը իր սեփական ուժերով է որ կը ջանայ փլատակներուն տակէն մարդ ազատել։

Դժբախտաբար կը տեղեկանանք թէ բազմաթիւ Հայեր կը պակսին եւ յայտնի չէ թէ ի՛նչ եղած է անոնց ճակատագիրը։ Քիչ մը ժամանակ պէտք է անցնի որպէսզի յայտնի դառնայ թէ ի՛նչ եղած է անհետացածներուն ճակատագիրը։

ԵՐԿՈՒ ՀԱՅԵՐՈՒ ԵՒՍ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐԸ ԻՍԹԱՆՊՈՒԼ ԲԵՐՈՒԵՑԱՆ

Այս առաւօտ երկրաշարժին զոհուած բազմաթիւ անձերու դիակները բերուեցան Պէյօղլուի Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցի։ Անոնք մեծամասնութեամբ օտարներ են, որոնք Եալովայի մէջ մահացած են եւ մեր կազմակերպիչներու միջնորդութեամբ պիտի ղրկուին իրենց երկիրները։ Բայց անոնց մէջ կը գտնուի նաեւ Հայուհիի մը դիակը։ Այս տարաբախտ Հայուհին է Վիլմա Քրիստին Մարի Սումկար, որ Բանկալթը Թիւրքալէյ փողոցը բնակելով հանդերձ այցելութեան գացած էր Եալովայի իր մտերիմ մէկ բարեկամուհիին եւ երկյարկանի այդ տան մէջ զոհ գնաց երկրաշարժին, մինչ իր ընկերուհիները փրկուեցան հրաշքով։

Երկրորդ հայ աղէտեալի մը մարմինն ալ հասած է Ֆէրիգիւղի եկեղեցին։ Այս տարաբախտ մարդն ալ կը կոչուի Թովմաս Գարթուն, որ գործի համար Ատափազար գացած էր, երբ զոհ գնաց երկրաշարժին։

«Ռատիքալ»ի Քրոնիկագիր Իսմէթ Պէրքան կը խօսի Հայաստանի Առաջարկած Օժանդակութեան Մասին։

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱԶԱՏԱՐԱՐ ԽՄԲԱԿԻՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆԸ ՄԵՐԺՈՒԵՑԱՒ ՊԱՐԶԱՊԷՍ ԱՆՈՐ ՀԱՄԱՐ ՈՐ ԽՄԲԱԿԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՄԲԱԿ ԷՐ»

«Ռատիքալ» թերթի մնայուն քրոնիկագիր, յայտնի լրագրող Իսմէթ Պէրքան այսօր իր սիւնակին մէջ շատ ծանր մեղադրանքներ կ՚ընէ պետութեան կողմէ երկրաշարժի առաջին ժամերուն ցուցաբերուած դանդաղութեան ու անփութութեան կապակցութեամբ։ Կը զարմանայ որ պետութեան պատասխանատու դրասենեակները աղէտին իրական չափերուն մասին տեղեկութիւն կրցած են առնել 10–12 ժամ վերջ, ինչ որ անհասկնալի է, երբ հեռատեսիլի բոլոր կայանները երկու ժամ վերջ արդէն ամէն կողմէ հաղորդումներ կ՚ընէին։

(Շար․ը Դ․ էջ)

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 20 / 23)

Ա. ԲԼԷԵԱՆ ՅԱՏՈՒԿ ՊԱՏԺԱԽՈՒՑ ՏԵՂԱՓՈԽՈՒԱԾ

«Նոր Ուղի» կուսակցութեան նախագահ, «Մխիթար Սեբաստացի» կրթական համալիրի տնօրէն Աշոտ Բլէեանի պաշտպանութեան խորհուրդը Օգոստոս 20–ին յայտարարութեամբ մը հակազդած է իր պաշտպանեալին իրաւունքներուն ոտնահարումին, երբ ան Նուպարաշէնի թիւ 1 մեկուսարանի խուցէն յատուկ պատժախուց տեղափոխուած է։ Ըստ յայտարարութեան, մեկուսարանի տնօրէնութիւնը յայտնած է որ Ա. Բլէեան պատժախուց տեղափոխուած է տպագրուած յօդուածներուն եւ 1992–ին Բաքու կատարած այցին համար։ Ասկէ մեկնելով պաշտպանութեան մարմինը կը պնդէ որ Բլէեանի հանդէպ կիրարկուող քայլերը քաղաքական բնոյթ կը կրեն։ Պաշտպանութեան մարմնին նախագահն է թիւ 61 դպրոցի տնօրէն Գէորգ Վանեան որ Օգոստոս 20–ի մամուլի ասուլիսին Ա. Բլէեանի դէմ քրէական գործին յարուցումը «հաշուեյարդար» եւ «գաւառական հայրենասիրութեան հետեւանք» որակած է։ Պաշտպանութեան մարմնին անդամներու կարգին են Դ. Շահնազարեան, Վահագն Խաչատրեան, Վիգէն Խաչատրեան եւ ուրիշներ։

«Արմէնփրէս»ը Օգոստոս 20–ի լրատուութեամբ նաեւ հետեւեալ բացատրութիւնը կուտայ Բլէեանի առընչուած պատահարին. անոր արտօնուած է տեսակցութիւն ունենալ «Նոր Ուղի»ի փոխ _ նախագահ Գ. Վանեանի հետ, այն պայմանով որ չշօշափեն քննութեան առընչուած հարցեր։ Սակայն Բլէեան եւ Վանեան չեն յարգած պայմանը, ինչ որ պատճառ եղած է որ դատախազութեան աւագ քննիչ Ա. Թամազեան հրահանգէ ամբաստանեալը դուրս հանել տեսակցութեան սենեակէն եւ խուց առաջնորդել։ Ատոր վրայ Բլէեան ու Վանեան «անվայել արտայայտութիւններ» ունեցած են ներկաներու եւ պաշտօնատարներու հասցէին։ «Իրավիճակը կարգաւորելու նպատակով» Բլէեան առաջնորդուած է մեկուսարանի խցիկ մը։

«Արմէնփրէս»ի այս տեղեկատուութեան վրայ յաջորդ օրուան «Ազգ»ը կ՚աւելցնէր հետեւեալը. «Ա. Բլէեան որ գումարներ իւրացնելու եւ պաշտօնական դիրքի չարաշահումի ամբաստանութեամբ արգելափակուած կը պահուի, Օգոստոս 18–ին Նուպարաշէնի բանտին մէջ ծեծուած է։ Անոր փաստաբանը Կարօ Կարապետեան Օգոստոս 20–ին յայտնած է թէ ծեծուելէ ետք զինք առաջնորդած են մեկուսացման խցիկ մը եւ մերժած են թուղթ, մատիտ տալ որպէսզի գրաւոր բողոք յայտնէ։ Ա. Բլէեանի պաշտպան մարմնի անդամ Գէորգ Վանեանի համաձայն անոր առողջական վիճակը խոշտանգումէն ետք վատթարացած է։

Կ. Կարապետեան եւ Գ. Վանեան դիմած են դատախազութեան ու յայտնած թէ Բլէեան ենթակայ է քաղաքական հալածանքի. պահանջած են որ ան փոխադրուի Ազգային Ապահովութեան Նախարարութեան բանտը եւ վերջ տրուի պատժական գործողութիւններու։

Երեւանեան այլ աղբիւրներու համաձայն Կ. Կարապետեան ըսած է թէ Ա. Բլէեանը խոշտանգողները միեւնոյն ատեն իրենց դայրոյթը արտայայտած են, յանդիմանական շեշտով հարց տալով թէ «ինչո՞ւ Բաքու գացիր» կամ «ինչո՞ւ մարդկային իրաւունքներու եւ ազատութիւններու մասին յօդուածներ կը ստորագրես «Առաւօտ» օրաթերթին մէջ»։

«ՈՐ ՍԱՐԵՐԸ ՄԵՐ ՁՄՆԱՆ ԱՆՏԷՐ»

Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան բարձրագոյն ղեկավարութեան մէջ ծագած հակամարտութիւնը մէկ ճակատով միասնութիւն մը յաջողած ըլլալու դրսեւորութեան վերջ տուաւ: Բաւական դառն կերպով պարզուեցաւ, որ այդ գոհունակութիւնը – վերջին շրջաններուն – հիմ ունեցած էր ոչ թէ իրականութիւնը, այլ ընդհանուր ձգտումը որ կ'ուզէր վըտանգին դէմ միակամ ու միաձոյլ ճակատ մը տեսնել: Նախագահ Ա. Ղուկասեանի ու Պաշտպանութեան նախկին նախարար Ս. Բաբայեանի եւ նախկին վարչապետ Ժ. Պօղոսեանի անձերով ներկայացած հակամարտութիւնը շատ բնական բան մը պիտի ըլլար, ինչպէս որեւէ երկրի պարագային, եթէ չըլլային ԼՂՀ-ի ծանօթ պայմանները ու անոնց մէջ պատերազմի ո՛չ ամբողջովին անյայտացած հեռանկարը:

Տրուած պաշտօնական լուրերը առաջին ակնարկով այն տպաւորութիւնը կը գործեն որ Նախագահ Ա. Ղուկասեան յաջողած է վերջ տալ վտանգաւոր կացութեան: Ս. Բաբայեանի ու Ժ. Պօղոսեանի իշխանութեան օղակին տրուած երկրորդ հարուած մըն էր Նախարարութենէն ետք Ապահովութեան Ազգային Խորհուրդէն ալ անոնց դուրս ձգուիլը իրենց համախոհներուն հետ: Ս. Բաբայեան պահելով հանդերձ բանակի հրամանատարութիւնը, քաղաքական իշխանութիւնը նախագահին ու անոր նշանակած նոր վարչապետ Ա. Դանիէլեանի ձեռքը կեդրոնացած է ներկայիս:

Այս կացութիւնը կարելի՞ է սակայն առանց վերապահութեան, ներքին խաղաղութեան վերջնական երաշխիք նկատել: Բոլոր անոնք որոնք սրտի դողով հետեւեցան հակամարտութեան փուլերուն, ամէն բանէ աւելի կ'ակնկալեն դրական պատասխան մը: Այս օրերուն երբ Ջէչէնիոյէն ետք Տաղստանի խռովութիւնները իրենց բաւական յստակ մեկնակէտ ու թիրախներով մտահոգիչ հեռանկարներ նըշմարել կուտան եւ երբ ԱՄՆ-ու միջնորդութիւնը նոր թափ տուած է բանակցութիւններով լուծումի մը հասնելու ջանքին, Ղարաբաղի ներքին կեանքին մէջ ամէնէն փոքր տկարացումն իսկ ճակատագրական հետեւանք կրնայ ունենալ: Գըլխաւոր այս պատճառով ալ, ձգտումը մեծ է ճակատումը աւարտած տեսնելու:

Նիւթին մասին լուրջ դիտումներով ու մտմտուքներով էջ մը ստորագրած է Վահրամ Աղաջանեան որ ազատութեան տասնամեակին առաջին օրերէն իր տեղեկատուութեամբ ու մեկնաբանութիւններով մամուլի ուշագրաւ անուններէն մէկը եղաւ: «ԼՂՀ-Անդորր փոթորիկից առա՞ջ» խորագրուած անոր գրութիւնը լոյս տեսած է «Նորաթերթ»ի Օգոստոս 12-ի թիւին մէջ, գրաւելով ամբողջ էջ մը: Խորագիրէն իսկ տագնապին հարթուած ըլլալու ապահովութիւնը չքացնող յօդուածը ընդհանուր մտահոգութիւններ բաժնելով չի գոհանար, կը խօսի քաղաքական այլ ազդակներու մասին ալ:

Ուշագրաւ առաջին նշումը այն է որ թէեւ հարցը փակուածի կը նմանի, բայց ԼՂՀ հարկային տեսչութիւնը ստուգումներ կը կատարէ Ս. Բաբայեանի կողմնակից եւ ազդականներու ղեկավարած գործատեսչութիւններուն մէջ: Կան տուեալներ որոնց համաձայն արդէն տասնեակ թղթածրարներ յանձնուած են դատախազութեան: Ուշագրաւ Բ, տուեալ է այն որ այդ բոլորը տեղի չեն տար հակընդդէմ քայլերու. այսինքն, ամբաստանուած կողմը չի հակադարձեր: Վ. Աղաջանեան անմիջապէս կ'աւելցնէ սակայն թէ «լաւատեղեակ աղբիւրների համոզմամբ, բաբայեանական կողմի խորհրդաւոր լռութիւնը խաբուսիկ է եւ բացատրւում է աւելի նուրբ ու հեռատես հակաճաղաճականութիւն մշակելու եւ վարելու մտադրութեամբ»: Ամբաստանուած կողմին խոհեմութիւնը կը նկատուի կուլիս հակադրեցութենէ խուսափումը, քանի որ տակաւ Ա. Ղուկասեանի թեւին իրաւացիութեան հաստատումին կ'օգնէ: Վ. Աղաջանեան կ'ըսէ թէ այդ թեւը «պաշտօնական Երեւանի կողմից քաջալերուող»ն է:

Այս հակամարտութեան առիթով ան կը շօշափէ նաեւ քաղաքական շրջանակին մէջ որոշ աշխուժութեան մը երեւոյթը որ կը կապուի 2000 թուականի Ազգային Ժողովի ընտրութեան: Նշուած աշխուժութիւնը յայտնուած է «բազմակուսակցական համակարգի ուշացած եւ բաւական հապճեպ ձեւաւորում»ով: Ստեղծուած են 2 կուսակցութիւն. «Արմենական»ը եւ «Սոցիալ դեմոկրատական»ը. առաջինը Բորիս Առուշանեանի, երկրորդը Արկադի Սողոմոնեանի ղեկավարութեամբ: Մօտալուտ կը նկատուի «Քրիստոնեայ – դեմոկրատական»ին ալ արձանագրութիւնը, Կարէն Օհանջանեանի նախագահութեամբ: Երեքին ալ ղեկավարները ԼՂՀ երեսփոխան են: Այս նոր կազմաւորումները կուգան աւելնալ պառակտուած Ազգային ժողովի մը պատկերին վրայ: Այդ պառակտումը 3 ճիւղով կը սահմանէ լրագրողը. կ'ըսէ թէ կան «նախագահամէտ»ներ, «բաբայանամէտ»ներ եւ «անկախ»ներ: Վերջինները ամէնէն անկայունը կը նկատէ, քանի որ միշտ կրնան այս կամ այն թեւին վերաբերումով գոյն փոխել. իսկ վերաբերումը կ'ամփոփուի «ըստ երեւոյթին, խոստացուող նիւթական որոշ հեռանկարներ»ու մէջ...

Ինչ կը վերաբերի տագնապին ժողովրդական զանգուածին վրայ ձգած հետքերուն, անոնցմով իշխանութեան հակամարտութեան կ'աւելնան այլ տարածքներ: Բնակչութեան մէկ մասը անթոյլատրելի կը նկատէ բանակին դէմ որեւէ քայլ, երբ պատերազմը աւարտած չէ վերջնական կերպով: Ուրիշ մաս մը որ համոզուած է թէ պատերազմը բոլորին համար էր, կը պահանջէ որ նիւթական բարիքներէ օգտուելու առիթներն ալ բոլորին հաւասար ըլլան ու «վերջ դրուի խայտառակ, անթրեւակայելի չափերի հասնող սոցիալական բեւեռացմանը»: Այս վերջին տուեալը յուսախաբութեան յաւելեալ ազդակ մը կ'ըլլայ բոլոր անոնց որոնք մինչեւ այսօր ԼՂՀ-ի բացառութիւններու կարողութեան հաւատացած էին: Ուրեմն, հոն եւս կրկնուած է վերիվայրումէն անարդարօրէն նպաստաւորող ճարպիկներու եւ կեղեքուող բազմութիւններու պատկերը: Շատեր որոնք մեծագոյն դերը խաղացին համազգային աննախադէպ խանդավառութենէ մը ոչ իսկ տասը տարուան մէջ յուսաբեկներու, դառնացածներու զանգուածի մը ձեւաւորումին մէջ: Վ. Աղաջանեան կը գրէ. «"Թուրքից չենք ազատուել, որ ստրկացուենք մի Հայի կողմից", – ասում են հազարաւոր մարդիկ»:

Ան չէշտելէ ետք կացութեան կործանիչ կարողականութիւնը, կը յիշեցնէ թէ «մեր ազգը 700-ամեայ դարը կորուստներից յետոյ ուժերի գերլարման լարումով վերադարձրեց կորցրածի մի բեկորը: Թէ ինչ գնով՝ յայտնի է բոլորիս»: Ու փոխանակ այդ յաջողութիւնը ամրացնելու, հրապարակը գրաւուած է ներկայի «ամօթալի զարգացում»ներով: Կարծէք ամէն բան կարգին է ու «մնացել է պարզել թէ ո՛վ առաջինը կը կործանի այս երկրի չկործանուած վերջին կղզեակը»: Այս կացութեան մէջ ակնկալուած բարերար ազդեցութիւնը կ'ունենա՞յ անոր յիշեցումը թէ «նման պայքարում յաղթող չի լինում: «Յաղթող»ը առաջինն է դատապարտուած պարտութեան»:

Վերջին պարբերութեամբ հակամարտութիւնը կեդրոնացնելով նախագահին ու Պաշտպանութեան նախկին նախարարին անձերուն շուրջ, Վ. Աղաջանեան կրկին կը յիշեցնէ արտաքին քաղաքական ակնարկներու ներկայութիւնը. նաեւ այն «սրբութիւնը որի շնորհիւ Ս. Բաբայեանը այսօր Ս. Բաբայեան է, իսկ Ա. Ղուկասեանը՝ Ա. Ղուկասեան: Այս սրբութիւնից ցանկացած շեղում ժողովուրդը չի հասկանայ. ու երբեք չի ների շեղուածին»:

Ղարաբաղի ծանօթ պայմաններուն մէջ պատեհապաշտութեան, եսասիրութեան դատապարտումի նուրբ, այլ ազդեցիկ տարազ որուն անտեսումը միայն կը ծառայէ մեզքերու թղթածրարը ծանրաբեռնելու. մէկ, կամ միւս կողմին, հաւասար կերպով:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՀԱՅ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՄԸ «ՎԱՏԻԿԱՆ Բ.» ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Վ. ԲԱՄՊԱԿԵԱՆ

Այս վերտառութեամբ Ֆիլիփփօ Սանթի Բուչինօթա, ուսուցիչ Փալերմօ քաղաքի Սան Ճիովանի Աստուածաբանական կաճառին, 149 էջնոց ուսումնասիրութիւն մը հրատարակած է, որուն նիւթն է Հայր Կիւրեղ Զօհրապեանի (Քախուչին Եպիսկոպոս) Վատիկան Բ. Ժողովին մասնակցութիւնը, անոր ընթացքին գրի առած յուշերը, ելոյթները, ինչպէս նաեւ անոր կենսագրականը պրպտելով մօտ 1290 փաստաթուղթեր եւ վերլուծելով զանոնք գրաքննական ակնոցով եւ քննադատական տրամադրութեամբ, «revisione critica» ինչպէս կ'ըսէ ինք:

Ո՞վ էր Հայր Կիւրեղ Զօհրապեան եւ ինչո՞ւ համար Բուչինօթա Վատիկան Բ.ի ժողովականներէն ընտրած է զինքը եւ կատարած է անոր կեանքին, անձին եւ գործին քննութիւնը:

Յովհաննէս Զօհրապեան ծնած է Էրզրում, 1881, Յունիս 25-ին, կաթողիկէ ընտանիքի մը մէջ: Յաճախելէ վերջ տեղւոյն Ս. Սթէֆանօ դպրեվանքը 1893-1898, կը մտնէ Կ. Պոլսոյ քափուչիններու նորընծայարանը, առնելով Կիւրեղ անունը: Ապա, փիլիսոփայական եւ աստուածաբանական ընթացքներուն կը հետեւի Պուճայի մէջ, Զմիւռնիա, եւ 1904 Մայիս 12-ին կը ձեռնադրուի քահանայ: 1905-ին կը ղրկուի իր ծննդավայրը, Սեւ Ծովու միսիոնարական կեդրոնը: Հոն, մինչեւ Առաջին պատերազմը, կը նուիրուի առաքելութեան եւ ուսուցչութեան: 1914-ին, իր փոխադրութիւնը դէպի Կ. Պոլիս, նախախնամական կ'ըլլայ, ազատելով զինքը ջարդերէն, մինչ եղբայրը՝ Յովսէփ, նըմանապէս քահանայ, կը ջարդուի Երզընկայի մէջ իր ընտանիքի գրեթէ 50 անդամներուն հետ:

Պատերազմին պատճառաւ Թուրքիայէն կը հեռացուին կամ կ'արգելափակուին օտար կղերականները եւ ինք կը ըստանձնէ Գատըգիւղի քափուչիններու Ս. Յովսէփ դոլէճին ուսուցչութիւնը, իսկ աւելի վերջ՝ Կ. Պոլսոյ Ֆրանսական Սէն Լուի դոլէճի տնօրէնութիւնը: Քիչ վերջ այս երկու հաստատութիւններն ալ կը գոցուին:

1916 – 1920 Տրապիզոն է: Հոն, նիւթական եւ հոգեկան օգնութեան կը ձեռնարկէ Թուրքերէն հալածուող Պոնտոսի եւ արեւելքի Յոյներուն եւ Թրքական կեդրոնացման վայրերուն մէջ գտնուող գերիներուն: Իր այսօրինակ գործունէութիւններուն համար կ'արտաքսուի Տրապիզոնէն եւ Կ. Պոլիս հասնելուն կը ձերբակալուի: Հինգ օր կը հարցաքննուի, ստանալով ոտքերուն տակը օրական 60 փալախայի հարուածներ որոնք կը քայքայեն ոտքերը, յաւերժ տանջելով զինքը: Կը դատապարտուի կախաղանի, բայց զինքը լաւ ճանչցող ազդու մէկու մը միջամտութեամբ մահապատիժը կը փոխուի Թուրքիայէն վերջնականապէս հեռանալու սուրբ պարտական մեկնի: Կ'ապաստանի Յունաստան, շարունակելով նեցուկ կանգնիլ հայ գաղթականներուն: 1925-ին կը կոչուի կաթողիկէ Յունահայոց վիճակաւորի պաշտօնին: 1938-ին, Աղաճանեան Պատրիարքի կողմէ կը կանչուի Սուրիա, ստանձնելու համար Բարձր Ճէզիրէի պատրիարքական տեղապահութիւնը: 1940 Հոկտեմբեր 27-ին Պէյրութի մէջ եպիսկոպոս կ'օծուի: 1953-ին կը թողու Սուրիան եւ Հռոմ կը փոխադրուի, շարունակելով իր խնամատարական առաքելութիւնը Եւրոպայի եւ Հարաւային Ամերիկայի մէջ ցրուած Հայերուն: Իր մեծաւորներուն թելադրութեամբ գրի կ'առնէ իր յուշերը, «Միսիոնարական կեանքի յուշեր» վերտառութեամբ, հրատարակուած՝ իտալերէն լեզուով, 750 էջնոց երկու հատորներու մէջ: Երրորդ հատոր մը կը մնայ չտպուած անտիպ, Փալերմոյի քափուչիններուն միաբանութեան դիւանին մէջ: Իր իսկ տնօրինութեամբ, այդ հատորին հրատարակութիւնը պէտք է ըլլայ հոն յիշուած անձերուն մահուընէն վերջ: Շատ հետաքրքրական հրատարակութիւն մը

որուն պարունակութիւնը լոյս կը բանէ այդ շրջանի պատերազմական եւ գաղթականական կեանքին առընչուած պատմութեան եւ անձերուն վրայ, Թուրքիա, Յունաստան, կամ Միջին – Արեւելք: Ինք մահացաւ 1972 Սեպտեմբեր 20-ին, քափուչիններու Հռոմի ծերանոց վանքին մէջ եւ թաղուեցաւ Փալերմոյի իրենց յատուկ դերազմանատան մէջ, բայց 1974ին, մարմինը փոխադրուեցաւ քաղաքին քափուչիններու եկեղեցին:

Բայց ինչո՞ւ համար Բուչինօթա այսքան կը հետաքրքրուի Կիւրեղ Զօհրապեան Եպիսկոպոսով: Այսպէս կը պատճառաբանէ ինք իր նախաբանին մէջ:

«Երբ Վատիկան Բ. Ժողովին մէջ առաջին անգամ լսելի եղաւ «արեւելեան եկեղեցւոյ ձայնը», մասնաւորապէս յոյն-կաթողիկէ եկեղեցւոյ պատրիարք Մաքսիմոս Դ.ի բուռն քննադատական եւ յոյթով, ամբողջ քրիստոնէութեան առջեւ երեւցաւ նորութիւն մը որ հետը կը բերէր աստուածաբանական ամուր ծրագիր մը եւ եկեղեցական յատուկ ինքնութիւն մը, եկեղեցականօրէն անկախ եւ ինքնատիպ, ձերբազատուած՝ լատինական ամէն տեսակի թեւարկութենէ եւ օրթոտոքս նոր աստուածաբանական անորոշ ենթակայութենէ: Արեւելեան կաթողիկէ անկախ աստուածաբանութիւն մըն էր որ չէր միտեր հրաժարիլ իր յատուկ ծիսական, նուիրապետական, հայրաբանական եւ պատմական աւանդութիւններէն, ինչպէս նաեւ ամէն տեսակի հոգեւոր հարստութեան ժառանգէն, ըլլալու համար կաթողիկէ:

Եկեղեցաբանական կաթողիկէ աշխարհի մը ձայնն էր որ դուրս կը ժայթքէր լատինական թանձր ծածկոյթին տակէն, ստանալով՝ նոյնիսկ վառ եւ մեծ իմացականութեան տէր արեւմտեան աստուածաբաններու նպաստը եւ նեցուկը: Նոյնիսկ շատ երիտասարդ աստուածաբաններ մըտային երթեւեկութիւններ կ'ընէին, բաժանուած արեւելքի եւ արեւմուտքի մը միջեւ, յանուն կարօտակէզ հաղորդութեան մը, որ միայն ապագայի քաջ եւ համարձակ յետժողովեան եկեղեցի մը պիտի կարենար իրականացնել: ... Խորհրդանշական ձայնն էր ան հին եւ նոր կաթողիկէ արեւելեան եկեղեցիներուն՝ որովհետեւ անոր մէջ կար անանցանելի յիշողութեան մը վկայութիւնը, նոր՝ որովհետեւ ներկայի վերակենդանութիւնն էր: Անոնք արեւելեան աւանդութեան պատկանող հինգ եկեղեցիներն էին. – աղեքսանդրիական, անտիոքեան, հայկական, գաղթէական, բիւզանդական...:

Այսպիսի նոր իրականութեան մը լոյսին տակ, կարենալ քալելու համար անոր պատմական եւ մտաւորական ուղիէն, հարկ էր վեր առնել եւ քննարկել պատմութիւն եւ կենսագրութիւն, գոյութենական իմաստ եւ հաւատացեալի իմաստուն փորձառութիւն: Այս ամէնուն համար մեր ուշադրութիւնը կեդրոնացաւ «Վատիկան Բ.»ի մէջ հաւանաբար ամէնէն նուաղ անձերէն մէկուն վրայ, որ իրբեւ խոնարհ գործիչ պատմութեան, հետեւող ներկայի աստուածաբանական հզօր կեսարներու, ջանաց ապրիլ իր պատմական փոքրութիւնը այնպէս ինչպէս կարող էր, իր գոյութեան իմաստալից խորութեան մէջ, իբրեւ եպիսկոպոս շատ փոքր նահատակ հայ ժողովուրդին. ան Կիւրեղ Եպիսկոպոս Զօհրապեանն էր»:

Գաղափարները եւ գործածուած բառերը բաւական ծանր եւ վիրաւորիչ են եւ ցոյց կուտան որ Բուչինօթա հաւանաբար կը հետապնդէ ուրիշ աւելի եւ հասարակ նպատակ. նսեմացնել Հ. Կիւրեղ Զօհրապեանի կրօնաւորի եւ կրօնական գործիչի դերը կաթողիկէ եկեղեցւոյ մէջ: Երկու յօդուածներ, հրատարակուած Փալերմոյի քափուչիններու արտասահմանեան միսիոնի հանդէսին՝ «Անդրծովեան առաքելութիւն»ի (Apostolato d'oltremare)(*) մէջ, ցոյց կուտան բուռն հակադ-

գեցութիւնը զոր յառաջ բերած է այս հրատարակութիւնը: Այս գրքին ներկայացումը եւ քննադատութիւնը տեղի ունեցան անցեալ Մարտ 25-ին, Սիկիլիոյ Աստուածաբանական կաճառին մէջ, Հռոմի Աբելեան Ինսթիթութի Հ. Վինչենցօ Փոճճի կողմէ: Դժբախտաբար արդիւնքը ծանօթ չէ ինծի, մէջբերելու համար հոս: Այս երկու յօդուածները հրատարակուած են վերը յիշուած հանդէսին Մարտ – Ապրիլ եւ Մայիս – Յունիս թիւերուն մէջ, որով անոնք գրքին հրապարակային քննադատութենէն վերջ գրուած են:

Հայր Կիւրեղ Զօհրապեան Փալերմոյի քափուչինեան եղբայրութեան ամենասիրելի եւ պաշտուած անձերէն է, ամէն առիթ կ'օգտագործեն անոր անձը եւ կատարած գործը օրինակ ներկայացնելու համար երիտասարդ քափուչիններուն: Անոր մահուընէ վերջ քափուչիններու առաջնորդութիւնը զինքը «Երանելի»ներու դասուն կ'ուզէ բարձրացնել: 1985 Սեպտեմբեր 17-ին, Փալերմոյի Արքեպիսկոպոս կարդինալ Սալվաթորէ Փափփալարտօ, պաշտօնապէս բացումը կատարեց «Ծառայ Աստուծոյ Կիւրեղ Զօհրապեանի՝ քափուչին եպիսկոպոսի, երանացումի եւ սրբադասումի դատաստանին»:

Այս դատական քննութիւնները որ երկար տարիներու աշխատանքի կը կարօտին, ցարդ կը շարունակուին, հաւանաբար թեր ու դէմ պատճառաբանութիւններով եւ միջամտութիւններով: Բուչինօթա ինք ալ քափուչին, կը պատկանի հաւանաբար Զօհրապեանի երանացման պահանջքը եւ արժանաւորութիւնը չբաժնողներու խումբին:

Իր գրքին յառաջաբանին մէջ Բուչինօթա կը հաստատէ որ օգտուելով դիւանական պրպտումներ կատարելու իր միջոցներէն, վերաքննութեան ենթարկած է Կիւրեղ Եպիսկոպոսին անձին եւ առաքելական գործին վերաբերեալ փաստաթուղթերը, սկսած Յունաստանէն՝ իբրեւ վիճակաւոր Հայ կաթողիկէներու, մինչեւ Վատիկան Բ. Ժողովի օրագրութիւնը, ինչպէս նաեւ ուրիշ գրուածքներ ու նամակներ, եւ տուած է հրատարակութեան փաստ՝ անոնց օգտակար եւ հետաքրքրական ըլլալու համոզմանքին:

(Մնացեալը յաջորդով)

(*) Apostolato d'oltremare
Missioni Estere Cappuccine
90129 Palermo . Piazza Cappuccini

ՀԱԿԱՌԱԿ ԱՇԽԱՐՀԻ ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՈՒՐԱԽ ԼՈՒՐԵՐՈՒՆ

ԱՂՔԱՏՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏԱՐԱԾՈՒԻ

Աշխարհի տնտեսութեան բարգաւաճ վիճակը կ'արտացոլայ բազմաթիւ մարդերու տնտեսական գործունէութեանց վրայ: Աշխարհի Դրամատան հաշուարկումներուն համաձայն, յաջորդող 25 տարիներուն տնտեսական աճը պիտի արագանայ, իսկ բարգաւաճող մեծագոյն հինգ տնտեսութիւնները՝ Պրազիլ, Չինաստան, Հնդկաստան, Ինտոնեզիա եւ Ռուսիա մօտիկ ապագային պիտի դառնան տնտեսական ուժի կեդրոններ:

Ճիշդ է նաեւ, որ Երրորդ աշխարհի բազմաթիւ երկիրներ հետզհետէ աւելի կը բացուին Արեւմուտքի արտադրողներուն, աշխարհահռչակ վաճառանիշներ (Նայքի, Սոնի) կ'ողողեն բոլոր ազգերու շուկաները, իսկ բոլոր գոյնի մարդիկ Քոք եւ փեփսի կը խմեն: Սակայն աշխարհ, ամէն ժամանակէ աւելի, այսօ՛ր ունի աղքատ մարդիկ, որոնց թիւը կը բազմանայ օրըստօրէ: Աշխարհի 5,8 միլիառ բնակչութեան մօտաւորապէս մէկ երրորդը կ'ապրի «բացարձակ աղքատութեան մէջ», այսինքն անոնց տարեկան եկամուտը 370 տոլարէն նուազ է: 82 երկիր անկարող է սնուցանելու իր բնակչութիւնը, իսկ տարեկան հարիւր միլիոն մանուկ կը ծնի աշխարհի ամէնէն աղքատ երկիրներուն մէջ:

Բնակչութեան անկազմակերպ աճի հետեւանքներէն կը նկատուին ջուրի պակասը, կենսոլորտային մաշումները, քաղաքային խճողումները, ոճիրի եւ վիժումի բարձր համեմատութիւնը, թմրեցուցիչներու օգտագործումը եւ այլն: Ասոնց վրայ կուգան աւելնալու Երրորդ աշխարհի դիւանակալութեան փտածութիւնը, որ կը լափէ տնտեսական եւ ընկերային բարգաւաճման ծրագիրներու յառաջացումները:

Սակայն այսօր ո՞վ կ'ուզէ լսել այս անհաճոյ երեւոյթներուն մասին:

Աշխարհի բարգաւաճման համար գործող հաստատութիւնները, ինչպէս՝ Աշխարհի Դրամատունը եւ Դրամական Միջազգային Ֆոնտը, կը շարունակեն գործել աղքատութեան այս միջավայրին մէջ. անոնց վարիչները կը ստանան երեւակայական ամսականներ աշխարհի բարգաւաճման ծրագիրներ որոճալու համար:

Հիմնական հարցը հետեւեալն է. հակառակ համաշխարհային բարգաւաճման ուրախ լուրերուն, ամէն գիշեր աւելի մեծ թիւով մանուկներ անկողին կը մտնեն անօթի եւ մեծ թիւով մայրեր զաւակներ կ'ունենան առանց անոնց ապրուստը ապահոված ըլլալու:

Անտեղի է աղքատութեան մասին խօսիլ Հոնկ Քոնկի փառահեղ ապակեայ սրահներուն մէջ: Այնտեղ խօսակցութիւնը կը կեդրոնանայ ազատ շուկայի, մեծ ձեռնարկներու, շահարկումներու եւ դրամագլուխ դիզելու կարելիութեանց վրայ: Մեծահարուստ ու բարգաւաճող երկիրներու վարիչները կը կարծեն, թէ ասոնց մասին խօսիլը հրաշքով մը պիտի փրկէ աղքատութիւնն ու յետամնացութիւնը:

Լաւ է, երբ սեփական մարզի ընկերութիւն մը կը շահարկէ Նայքի ընկերութեան համար, սակայն ո՞ւր են ընկերային բարգաւաճման համար շահարկումները:

Ուաշինկթընի մէջ հաստատուած Միջազգային Բնակչութեան Շարժումը կը յանձնարարէ արմատական լուծումներ. օրինակ, անիկա ցոյց կուտայ, թէ աղջնակներու եւ երիտասարդ կիներու ուսման ապահովումը կը նուազեցնէ ծնունդներու աճը, իսկ երկրորդական ուսումը յաճախ կ'առաջնորդէ ուշ ամուսնութեան: Ուսումնասիրութեան մը համաձայն, տասը տարի ուսած փերուցի կին մը ունի երկու կամ երեք զաւակ, մինչդեռ անուս կին մը ընդհանրապէս ունի տասը զաւակ: Փոքր ընտանիքներու մէջ առողջապահական վիճակն ու տնտեսական կամ բարգաւաճման հեռանկարը աւելի նպաստաւոր կ'ըլլայ:

Այսուհանդերձ նուիրատու երկիրները հետզհետէ կը նուազեցնեն բնակչութեան կրճատումի եւ առողջապահութեան մարզի իրենց յատկացումները: Անոնք այժմ կը հաշուեն հինգ միլիառ տոլար, ինչ որ բարգաւաճման օժանդակութիւններու մէկ տասներորդն է միայն:

Միացեալ Նահանգներ, որոնք ցարդ աշխարհի բնակչութեան աճի հարցով մտահոգ երկիր մըն էին, այժմ այդ ուղղութեամբ կը ծախսեն միայն 1,5 տոլար՝ իւրաքանչիւր քաղաքացիին համար: Իսկ Գոնկրէսը կը ջանայ այդ գումարն ալ կրճատել:

Բնակչութեան աճը զսպելու, առողջապահական խնամքը եւ ուսման մակարդակը բարելաւելու ծրագիրները արժանի ձեւեր են ապագային եւ մարդկութեան բարեկեցութեան համար ներդրում կատարելու համար:

Աշխարհի բնակչութիւնը բազմացնել չի նշանակեր ընդլայնել տնտեսական շուկաները: Երրորդ աշխարհի մէջ բնակչութեան աճը խտացուցած է աղքատներուն շարքերը եւ ոչ թէ՝ գնողական կարողութիւն ունեցողներունը, որոնք կը հետապնդուին արեւմուտքի արտադրողներուն կողմէ:

«Ազդակ»

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

Ս. ԹԱԴԷԻ (Իրան) վանքը ժամանած են բազմաթիւ ուխտաւորներ, Յուլիս 16-ին: Նոյն օրը ներկայ եղած են Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի յիշատակին մատուցանուած հոգեհանգստեան պաշտօնին, որուն աւարտին քարոզած է Կաթողիկոսական Փոխանորդ՝ Նշան Ծ. Վրդ. Թօփուզեան: Երեք օրուան ուխտագնացութիւնը գլխաւորած է Կաթողիկոսական Փոխանորդը:

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱՅԻ (Իրան) Հայ Մ. Մ. Արարատ Միութեան մշակութային միաւորի «Լեւոն Շանթ» թատերախումբը նոյն Միութեան սրահին մէջ ներկայացուցած է Լ. Կոնիչիի «Վեռոչկի գաղտնիքը» եւ Չեխովի «Առաջարկութիւն» կատակերգութիւնը Հրայր Տէր – Յովհաննիսեանի բեմադրութեամբ:

ԹԵՀՐԱՆԻ Հայ Համալսարանականներու Ընդհանուր Միութեան Նիկոլ Աղբալեան սրահին մէջ, Յունիս 25-ին, գրական երեկոյթ մը տեղի ունեցած է նուիրուած Գէորգ Էմինի յիշատակին: «Ալիք»ի թղթակիցը նկատել կուտայ որ երբ երեկոյթը սկսած է ժամը 19.30-ին, կէս ժամ յապաղումով, սրահին հազիւ երեք շարքերը գրաւուած էին: Գրական միաւորի նախագահը՝ Է. Յարութիւնեան ներկայացուցած է Գ. Էմինի կեանքն ու գործը: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը եւ արտասանուած են Գէորգ Էմինէն քերթուածներ:

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԲ.

Եւ ահա յանկարծ խաղը ոգեւորուեցաւ, մեծամեծ գումարներ սկսան կորսնցնել թէ՛ իշխանը, թէ՛ Թօմի, թէ՛ Միսաք եւ թէ՛ Շաւարշ: Ռումանացին էր, որ կը շահէր միայն:

Շաւարշ անձկութեան նայուածքներ կ'ուղղէր Թօմիի ու օգնութիւն կը հայցէր, իսկ Թօմի բան մը չէր հասկնար խաղին ընթացքէն ու կատաղօրէն կը տեսնէր, որ իր բոլոր խարդախութիւնները ի դերեւ կ'ելլէին:

Միսաք իր ամբողջ դրամը կորսնցուցած՝ արդէն քաշուած էր մէկ կողմ, եւ վերջին անակնկալ յաջողութիւն մը Ռումանացիին կողմէն Թօմիի ու Շաւարշի առջեւ գտնուած ամբողջ դրամն ալ առաւ տարաւ:

Նոյն միջոցին պատի ժամացոյցը տասներկու հնչեց:

Ռումանացին իր առջեւ դիզուած դրամները գրպանեց եւ իշխանին դառնալով ըսաւ.

– Երթանք, այնպէս չէ՞:

– Այո, երթանք, – պատասխանեց միւսը ոտքի ելլելով:

Եւ իշխանավայել գնացքով մը դուրս ելան խաղասրահէն:

Թօմի, Շաւարշ, Միսաք պէյ ու Յօլակ, որ խաղարանի վարիչի դերը ստանձնած էր, պահ մը ափ ի բերան եւ սահմռկած իրարու նայեցան:

Յետոյ, յանկարծ, Շաւարշ գոչեց՝ խօսքը Յօլակին ուղղելով.

– Ծօ, գտնէ չարփանեաններուն փարաները ուզէ:

Յօլակ վազն ի վար դուրս ելաւ ու քիչ յետոյ վերադարձաւ:

– Իշխանը ըսաւ, որ հաշիւը վաղը իր օթէլը տանինք, պիտի վճարէ...

– Ի՞նչ պիտի ընենք հիմա, – հարցուց Շաւարշ յուսահատական շեշտով մը:

– Չեմ գիտեր, – պատասխանեց Թօմի:

– Ամբողջ դրամս կորսնցուցի:

– Որչա՞փ...

– Երեսուն հազար տրախմի քեզի տուի, որ խաղին մասնակցիս, նոյնքան ալ իմ քովս կար, ամէնքն ալ կորսնցուցինք...

– Ես ալ գրպանս եղածը տուի եւ չեմ գիտեր, թէ վաղը ինչ պիտի ընեմ, – յայտարարեց Միսաք:

– Բայց ի՞նչպէս եղաւ այս բանը, հարիւրին հարիւր վստահ էի, որ մենք պիտի շահինք, – ըսաւ Թօմի, – թուղթերը չինած չակած էի՝ ամէն անգամ որ թուղթ կուտայի... առաջ քանի մը անգամ յաջողեցաւ, յետոյ չեմ գիտեր ինչ եղաւ, խելքս չի հասնիր այս գործին:

– Ատոր մէջը գաղտնիք մը կայ, – ըսաւ Միսաք:

– Ես այն գիտեմ, որ կործանեցայ, – յայտարարեց Շաւարշ:

– Աստուած ողորմած է, – պատասխանեց Թօմի, որ ինք անձնապէս նիւթական կորուստ մը չունէր:

– Բարով խերով այդ մարդիկ չըբերէիր...

– Դուն ուզեցիր, որ բերեմ:

– Ես քեզի վստահեցայ...

– Ինծի ինչո՞ւ համոզեցիք ու խաղին մէջ մտցուցիք, – բողոքեց Միսաք:

– Աֆ կ'ընես, քեզ համոզող չեղաւ, դուն քու կամքովդ մէջ մտար, – գոչեց Շաւարշ: – Յանցանքը Թօմիին է, որ այս փորձանքը մեր գլուխը հանեց:

– Ես ի՞նչ յանցանք ունիմ... օրերով աշխատեր եմ, որ խաղարանիդ համար յաճախորդ գտնեմ եւ ասիկա ալ ըրեր եմ քու սախսումիդ վրայ:

– Շիտակը, աղէկ յաճախորդ գտար...

– Չհաւնեցա՞ր, մարդիկը ճէնթըլմէն մարդիկ էին ու յայտնի էր, որ շատ ալ հարուստ են, բոլորովին անտարբեր կերպով կը խաղային կոր խաղը... իշխանը, որ այնքան դրամ կորսնցուց, բնաւ հոգ չըրաւ եւ ուրախ – զուարթ մեկնեցաւ իր բարեկամին հետ:

– Ես խաղի եկայ, ան գիտեմ, – գոչեց Շաւարշ:

– Ո՞վ խաղ ըրաւ քեզի, – հարցուց Թօմի:

– Ով պիտի ընէ... դուն, – պոռաց Շաւարշ, որ հետզհետէ կը գրգռուէր՝ քանի իր կորսնցուցած դրամները միտքը կուգար:

– Ինչ յիմար խօսքեր կ'ընես:

– Իմ ըսածս շատ շիտակ խօսք է... ինչէն գիտնամ որ այս մարդիկը քու մարդիկդ չեն ու վաղը դրամը միասին պիտի չբաժնէք:

– Լո՞ւրջ կը խօսիս:

– Շատ լուրջ կը խօսիմ:

– Բայց այդ տեսակ կասկած մը պարզապէս նախատական է ինծի համար:

– Ուրիշ կերպ չեմ կրնար բացատրել այս եղածը:

– Ի՞նչպէս կրնաս երեւակայել, որ հարուստ իշխան մը եւ հարուստ հողատէր մը այդ տեսակ խաբեբայական բաներու դիմին:

– Տեսնենք իրաւցնէ իշխան կամ հողատէ՞ր են այդ մարդիկը, – գոչեց Շաւարշ:

– Զարմանալի՛ խօսքեր կ'ընես... հապա բախտախնդիր խաբեբանե՞ր են:

– Կրնան ըլլալ...

– Քանի որ այդ տեսակ կասկածներ ունիս իմ վրաս, այլեւս հոս գործ չունիմ, – ըսաւ Թօմի՝ ոտքի ելլելով եւ դէպի դուռը ուղղելով:

Անոր մեկնելէն ետքը Յօլակ, որ մինչեւ այն ատեն լուռ մնացած էր, ըսաւ.

– Պարոն, շատ կը սխալիս այդ տեսակ կասկածներ ունենալով, Թօմի պարկեշտ ու պատուաւոր երիտասարդ մըն է, որ երբեք իր բարեկամները չի խաբեր, ես զինքը շատ մօտէն ու շատ լաւ կը ճանչնամ:

– Ես զինքը դեռ նոր ճանչցայ եւ շիտակը այդքան պարկեշտ մարդու տպաւորութիւն չթողուց վրաս:

– Այն ատեն հետը ընկեր ըլլալու չէիր:

– Ընկեր եղայ ոչ թէ իր պարկեշտութենէն, այլ անպարկեշտութենէն օգտուելու համար, – պատասխանեց Շաւարշ, – ինծի հաւատացուց եւ փորձելով ալ ցոյց տուաւ, թէ խաղի բոլոր խարդախութիւնները, մանաւանդ փոքերի մէջ, մեծ վարպետութեամբ կրնայ ընել:

– Իրաւ ալ այնպէս է, իրեն պէս քիչ կը գտնուի:

– Այն ատեն ինչո՞ւ այս գիշեր մեր բոլոր դրամները կորսնցուցինք:

– Ատոր իմ ալ խելքս բնաւ չհասաւ, – պատասխանեց Յօլակ, – առաջին անգամն էր, որ այս տեսակ ձախորդութիւն մը կը պատահէր:

(Շար. 87)

(Շար. Ա. էջէն)

Իսմէթ Պէրքանի յօդուածին ամէնէն կարեւոր մասը կը վերաբերի Հայաստանի կողմէ առաջարկուած օժանդակութեան, որ մերժուեցաւ Անգարայի մէջ գործող կարգ մը շրջանակներու մասնութեան պատճառաւ: Այս օժանդակութիւնը մերժուեցաւ պարզապէս անոր համար որ առաջարկողները Հայ էին: Պէրքան վստահ չէ, բայց լսած է որ այդ օժանդակութեան դէմ եկած են Մէ – Հէ – Փէ–ի շրջանակները:

Իսմէթ Պէրքանի յօդուածին վերոյիշեալ մասը կուտանք թարգմանաբար.

1988–ին, Կարսի ճիշդ դիմաց, Լենինական քաղաքին մէջ (դժբախտաբար քաղաքին այսօրուան անունը չեմ գիտեր, կուտամ միայն սովետական անունը), պատահեցաւ ահաւոր երկրաշարժ մը: Հայաստանի այս փոքրիկ քաղաքը գետնին հաւասարեցաւ, հազարաւոր մարդիկ փլատակներու տակ մնացին: Այդ շրջանին Թուրքիա Հայաստանին ցուցաբերեց մեծածաւալ օժանդակութիւնը, աւելի ճիշդ, Թուրքիոյ վրայով է որ Լենինական հասաւ ամբողջ աշխարհի օժանդակութիւնը:

Երբ Թուրքիոյ երկրաշարժի լուրը հաղորդուեցաւ, բոլոր երկիրներուն նման, Հայաստանն ալ ուզեց Թուրքիա ղրկել իր խմբակը: Առաջարկը նպաստաւոր ընդունելութիւն գտաւ Արտաքին Նախարարին մօտ: Բայց, չես գիտեր ինչո՞ւ, այդ օրէն ասդին, Վարչապետութեան Տագնապի Կեդրոնէն դրական կամ ժխտական որեւէ պատասխան չեկաւ: Այսինքն, քան հոգիէ բաղկացեալ խմբակը, որ թերեւս քանի մը հոգիի կեանքը պիտի փրկէր, Թուրքիա չկրցաւ հրաւիրուիլ պարզապէս անոր համար որ Հայ էր: Իմ լրատու աղբիւրներս կը պնդեն թէ այս արգելքը դրուեցաւ Մէ – Հէ – Փէ–ցիներու կողմէ: Կը յուսամ սխալ է եւ կը յուսամ որ Մէ – Հէ – Փէ–ցիները կրցած են յաղթահարել այս կոշտ ցեղապաշտութիւնը:

Յօդուածագիրը կ'աւելցնէ որ թէեւ կ'ուզէ լաւատես ըլլալ, սակայն կը տեսնէ որ կը պատահին յուսահատութիւն պատճառող դէպքեր: Այնուհետեւ ան կը չարէ Առողջապահութեան Նախարար Օսման Տուրմուշի վերջին քաջագործութիւնները, որոնք մեծ գանգատի տեղի տուած են մամուլին մէջ: Յօդուածագիրը կը պնդէ որ նախարարը սկսած է վնասակար մարդ դառնալ:

Նախարարը հեռատեսիլէն ըսաւ նաեւ որ Հելլէններու արիւնը չընդունուիր: Հասկնալի չէ թէ Հելլէններու ղրկած արիւնը ի՞նչ անպատեհութիւն կրնայ ունենալ: Նախարարը անկէ վերջ մերժեց նաեւ Յունաստանի առաջարկած առողջապահական յատուկ խմբակը, հակառակ որ Թուրքիոյ Արտաքին Նախարարութիւնը անհրաժեշտ արտօնութիւնը տուած էր: Այս ալ չբաւեց, նախարարը մերժեց Ռումանիոյ առաջարկած առողջապահական խմբակն ալ:

ՊՈԼԻՍ ՎՏԱՆԳՈՒՄ՞Ն

× Երկրաշարժի մասնագէտներու համաձայն Պոլիս վտանգուած է: «Ֆիկառօ»ի (Օգոստոս 21) աշխատակիցը կը գրէ թէ Պոլսոյ 10 միլիոն բնակիչները երկրաշարժային աղէտի մը սպառնալիքին տակ կ'ապրին: Իզմիթի աղէտին պատճառ եղած ճեղքը տեղափոխուած է դէպի արեւմուտք, Մարմարայի ծովուն տակը, տասնեակ մը քիլոմեթր միայն հեռու մեծ քաղաքէն: Կարելի չէ սակայն նախատեսել թէ ե՞րբ պիտի պատահի:

⁂

× Յունաստան որ, ամէն բան մոռնալով, անսպասելի կերպով օգնութեան հասաւ Թուրքիոյ, մինչեւ իսկ արիւն տալով, երբ ինք հարկ եղածին չափ չունի, տրամադրութիւն յայտնած է նաեւ վերջ տալու իր վէթոյին Թուրքիոյ անդամակցութեան դէմ Եւրոպական Միութեան:

⁂

× «Լիպերասիոն» (Օգոստոս 21) Նամականիի իր բաժնին մէջ հրատարակած է Թիէրի Ռըպուլի նամակը (Լիոնէն) որուն խորագիր ալ դրուած է «"Մարդասիրական նուագո՞յն" թող Անգարա առաջին քայլն առնէ»: Նամակագիրը կ'անդրադառնայ նոյն թերթին այդ խորագիրը (Մարդասիրական նուագագոյն) կրող խմբագրականին եւ ընդունելով հանդերձ թէ այդ տեսակէտը ի զօրու է որեւէ բընական աղէտի պարագային, վերապահ է երբ հարցը Թուրքիոյ մասին է եւ կը գրէ.– «Ձեր թելադրութիւնը օժանդակութիւն մը բերելու Իզմիթի ճարտարարուեստական կեդրոնի վերակառուցման կոկորդս մնաց: Բացատրեմ: Թուրքիան իր պետական մէկ ոչ արհամարհելի բաժինը կը յատկացնէ ցեղային մաքրագործումներու հարաւ – արեւելեան Անատոլու (մեծամասնութեամբ Քիւրտ) մէկ կողմէ եւ միւս կողմէ հիւսիսային Կիպրոսի զինուորական գրաւման: Ուրեմն, նախքան Եւրոպական պետութեանց թելադրել օժանդակել վերակառուցման, ինչ որ հիմնուած է, կրնայի՞ք Թուրքիոյ թելադրել որ իր հարստութեան մէկ մասը այդ ուղղութեամբ գործածէ...»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԼԺԵՐԻՈՅ մէջ, ջարդը շատ մեծ համեմատութիւններ առաւ չորեքշաբթի: Մէտէայի մօտ, 17 հոգի սպաննուած են, երբ տուն մը խուժած է զինուորական համազգեստ հագած խումբ մը, ուր կը կատարուէր մանուկի մը թլփատման արարողութիւնը: Մորթած են տղեկը եւ ուսմ մը նետած, որու պայթումով մեռած են ներկաները: Կիրակի օր ալ ինքնապաշտպան խումբի մը եօթը «հայրենասէրներ»ը սպաննուած են Թակարդ մը իյնալով: Օգոստոսի սկիզբէն ի վեր մեռեալներու թիւը 130–ի հասած է:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ վերջ տուին արձակուրդին եւ ձեռնարկեցին իրենց «ամրան համալսարաններուն»: Լա – Ռէն – Սիւր – Մէր–ի մէջ չորեքշաբթին հաւաքուած էր Համայնավար կուսակցութիւնը: Ռոպէր Հիւ յստակ կերպով յայտնեց թէ միտք չունի քաշուելու կառավարութենէն նոյնիսկ եթէ տարակարծութիւններ կան: Ասիկա պատասխան մըն է կանաչներուն որոնք կը սպառնան հեռանալ եթէ Ժոսփէն, մինչեւ վեց ամիս դոհացում չտայ իրենց պահանջներուն ընտրական դրութեան, հիւլէական հարցին մասին: Մամէրի այս սպառնալիքէն ետք, Տընի Պօփէն աւելի մեղմ ոճ մը գործածեց եւ հրաժարման հարց չդրաւ: Ընկերվարականներն ալ հաւաքուած էին Ֆրանժի – ան Պրէս ուր տեղի կ'ունենար տեղւոյն տարեկան տօնը: Այս առթիւ, Էլիզապէթ Կիկու ըսաւ թէ ձախը, նոյնիսկ իր տարակարծութիւններով պէտք չէ նմանի աջի պառակտումին, ուր անձերու մրցակցութիւն է:

ՖՈՒԹՊՈԼ

Բ. դասակարգի մրցումներու կարգին, Վալանսի Հայ Մարզական 1 – 1 հաւասար արդիւնք մը ձեռք ձգեց Նիօրի հետ, այս վերջինոյն դաշտին վրայ: Դասաւորման մէջ, 6–րդ տեղը կը գրաւէ 8 կէտով: Գըլուխն է Լիլ 13 կէտով եւ վերջին դիրքի վրայ է Այաչիօ 1 կէտով:

DATE A RETENIR

La Croix Bleue des Arméniens de France — Section Chaville organise au profit de l'Orphelinat de Nork (Arménie)
un **DINER DANSANT**
le 25 Septembre à 20 heures 30,
animé par ***MARTEN YORGANTZ***
et son orchestre
à l'«Atrium» de Chaville,
3, Parvis Robert Schumann,
Avenue Roger Salengro, 92370 Chaville

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ – Գաչանի մասնաճիւղին՝

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ի նպաստ Պէլֆոնթէնի
օդափոխութեան կայանին
ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 16
Salle des Fêtes «Léo Ferré» de Bagneux
Animation : Orchestre «SPITAK»

RENTREE DES CLASSES

EGLISE ARMENIENNE DE CHAVILLE
Programme scolaire 1999-2000

Les cours de langue arménienne et de catéchisme, seront prodigués deux fois par semaine. Ils se dérouleront dans la salle annexe Sarkis Balabanian, suivant le programme et les horaires suivants:

— les **mercredis de 10h à 12h :** pour les élèves débutants;
— les **mercredis de 14h à 16h :** pour les élèves de niveau moyen;
— les **vendredis de 18h à 21h :** pour les élèves de niveau avancé, les adultes et la préparation au bac.

Les cours débuteront le mercredi 8 septembre 1999 à 9h30.

Pour plus de renseignements,
téléphoner au **01 47 09 23 18**
ou écrire
6, rue Père Komitas, 92370 Chaville

⁂

L'ECOLE «SIAMANTO»
DE BAGNEUX.CACHAN

— Cours hebdomadaire de langue et civilisation arméniennes— accueille les élèves de la maternelle à la préparation de bac. calauréat.

Inscriptions

le Mercredi 22 Septembre à 14h30

à l'Ecole Henri-Wallon

2, avenue de Stalingrad — Bagneux

Renseignements :

Mme Lucie DOSSIKIAN : 01 45 46 10 11;
Mme Elisabeth DAVIDIAN: 01 46 65 81 53

Les Voyages de l'UGAB

Arménie et Karabagh

DEUX REPUBLIQUES, UNE NATION
Du jeudi 28 Octobre au Vendredi 5 Novembre
— Programme —

Jeudi 28 Octobre
Envol vers Erévan

Vendredi 29 Octobre
Tour de la ville en autocar. Visite de la Bibliothèque nationale et Musée des Manuscrits (Maténadaran). En début d'après-midi, visite de la Maison du cinéaste Sergueï Paradjanov, puis montée au mémorial de Dzidzernakapert, et visite du musée du génocide.

Samedi 30 Octobre
Matinée dans la plaine de l'Ararat, et visite du monastère de Khor Virab. Déjeuner à Erévan, suivi d'une visite aux «Marché aux Puces» d'Erévan, le fameux **Vernissage.**

Dimanche 31 Octobre
Départ pour Stépanakert et arrêt au monastère de Noravank. Passage par le couloir de Latchine et arrêt à Chouchi. Arrivée dans la soirée à Stepanakert, capitale du Haut-Karabagh.

Lundi 1er Novembre
Visite de la ville et de son marché. Départ vers le monastère de Gandzassar. Déjeuner sur place et visite du site. Retour sur Stepanakert via le réservoir d'eau de Sarsang.

Mardi 2 Novembre
Départ pour Mardakert, et visite du chef-lieu de la région nord. Réception par le préfét de région et inauguration du club omnisport, dont la rénovation est financée par l'UGAB-Marseille. Présentation du programme «Femmes Courage d'Arménie».

Mercredi 3 Novembre
Retour à Erévan en fin d'après-midi.

Jeudi 4 Novembre
Matinée libre. Après le déjeuner, départ pour le lac Sévan, avec des visites des églises des Saints-Apôtres et de la Sainte-Mère de Dieu sur la presqu'île. Visite du cimetière de Noradouz, sur l'autre rive du lac. Retour à Erévan. Soirée d'adieu dans un restaurant traditionnel.

Vendredi 5 Novembre
Vol de retour.

Hébergement à Erévan: *Hôtel Armenia-2*
Hébergement à Stepanakert: *Hôtel Loton*

Accompagnement par **Léon Kebabdjian,** directeur de publication de **La Lettre de l'UGAB,** assisté de spécialistes de l'Arménie et du Karabagh.

Prix : 8 500 francs TTC par personne.

Renseignements : **Simone Sicsic**
tél.: 01 45 20 03 18 ou 06 81 06 90 39
fax : 01 40 50 88 09

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Հուրիկ Դատաւորեանի թարմ յիշատակին Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Տաւուտեան 2000 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

⁂

ՄԱՐՍԷՅԼ.– Պր. Սիմոն Աւտօեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Աւտօեան եւ զաւակները իրենց սիրելի կնոջ եւ մօր՝ Ատրիէնի մահուան երկրորդ տարելիցին առթիւ, ինչպէս նաեւ եղբօր Միսաքի մահուան առաջին տարելիցին առթիւ «Յառաջ»ի բարգաւաճման կը նուիրեն 500 Ֆր.:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՓԱՐԻԶ

Կապոյտ Խաչի Արշալոյս Թադէոսեան մասնաճիւղի միօրեայ դպրոցի վերամուտը Սեպտեմբեր 18–ին, Շաբաթ օրերը Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, նախակրթարանէն մինչեւ պաքալորէա, կ'ուսուցուին՝

հայերէն լեզու

պատմութիւն

թատրոն

երգ, պար եւ ֆունկ ֆու

– Կան նաեւ դասեր չափահասներու համար:

– Տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար դիմել՝

Արաքսի Գարանֆիլեանին, երեկոյեան
01 – 39 – 83 – 71 – 19
կամ՝
Նազելի Ֆուրթինի
01 – 45 – 84 – 57 – 18

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
Commission Paritaire : N° 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 25
MERCREDI
25 AOUT
1999

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75րդ ՏԱՐԻ – Թիւ 19·713 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.713

ՀԱՅԱՍՏԱՆ — ԱՐՑԱԽ

ՔՈՉԱՐԵԱՆ - ԱԼԻԵՒ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Հայաստանի ու Ազրպէյճանի նախագահները Ժընեւի մէկ արուարձանին մէջ Օգոստոս 22-ին հանդիպում ունեցած են Ղարաբաղի հակամարտութեան կարգաւորման մասին: Հանդիպումը տեղի ունեցած է դռնփակ, ինչպէս նախորդ անգամ, տեւած է ժամը 12-էն 15·30, եւ երկու նախագահները պայմանաւորուած են ոչինչ հրապարակել, քանի որ կը սպասուին նոր հանդիպումներ: Առաջին փուլէ մը եաք ընդմիջում մը եղած է, որմէ եաք տեսակցութեան մասնակցած են Հայաստանի Արտաքին եւ Ազգային Ապահովութեան նախարարները, Ազրպէյճանի Արտաքին Գործերու նախարարը եւ խորհրդական Վաֆա Գուլիզադէ:

Երեւան վերադարձին նախագահ Ռ. Քոչարեան յայտարարած է թէ Ազրպէյճանի նախագահին հետ հանդիպումը կարեւոր քայլ մը կը հանդիսանայ լուծումի ճամբուն վրայ: Ան չէ յայտնած թէ ո՛ր կէտերուն շուրջ յառաջդիմութիւն արձանագրուած է հանդիպումին, միայն ըսած է թէ նման ձեռնարկներ կը մօտեցնեն լուծումի հանգրուանին եւ կողմերէն իւրաքանչիւրը աւելի լաւ կը հասկնայ դիմացինին մտածումները: Ռ. Քոչարեան ըսած է նաեւ թէ Հ. Ալիեւի հետ համաձայնութիւն գոյացուցած են հրադադարը ամրապնդելու: Համաձայնութիւն ձեռք բերուած է որ Պաշտպանութեան նախարարներու կողմէ հրադադարը կայունացնող, շփումի գիծին վրայ կարելի միջադէպերը կանխող միջոցառումներու ծրագիր մշակուի: Ռ. Քոչարեան նշած է որ իր կարծիքով անոնց իրականացումը կարելի կ'ըլլայ այդ ընթացքին Ղարաբաղի ալ մասնակցութեան պարագային:

Հ. Ալիեւ ալ Բաքու վերադարձին ըսած է թէ Ռ. Քոչարեանի հետ տեսակցութիւնը կարեւոր եւ օգտակար էր: Ան աւելցուցած է թէ ԼՂՀ – Ազրպէյճան միացեալ պետութեան գաղափարը տակաւին օրակարգի եւ քննարկումի նիւթ է:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 23 / 24)

ՄԱՀ ՀԵՆՐԻԿ ԼԻԼՈՅԵԱՆԻ

Օգոստոս 19-ին Երեւանի մէջ մահացած է Հենրիկ Լիլոյեան որ Ֆրանսահայ գաղութին ծանօթ դէմք էր 1970-ական թուականներուն Խորհրդային Միութեան Փարիզի դեսպանատան Ա. քարտուղարի պաշտօնավարութեամբ:

Ծնած էր 1932-ին Երեւան. համալսարանի ուսումը աւարտելէ եաք աշխատած է մամուլի մարզին մէջ, յետոյ 1963-էն սկսեալ պաշտօն վարած է կուսակցական շրջանակին մէջ, եղած Ա. քարտուղար Ե. Զարոբեանի օգնական: 1970-ին աւարտելով Խորհրդային Միութեան Արտաքին Գործերու նախարարութեան դիւանագիտական դպրոցին յատուկ դասընթացքը, նշանակուած է Միութեան Փարիզի դեսպանատան Ա. քարտուղար: 1982-էն վարած է արտասահմանեան գրօսաշրջութեան վարչութիւնը: 1989 – 1991 ղեկավարած է Ազգային գրադարանը:

1993-էն աշխատանքի անցած է Արտաքին Գործերու նախարարութեան մէջ, խմբագրած «Դիւանագիտական բանբեր»ի առաջին թիւը, ապա եղած մամուլի վարչութեան խորհրդական: Ունեցած է նաեւ դասախօսական գործունէութիւն: Հեղինակ է հատորներու, յօդուածներու:

*
**

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԱՇԽԱՏԱԿԱԶՄԻՆ ՄԷՋ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Վարչապետ Վ. Սարգսեանի Օգոստոս 20-ի որոշումով կառավարութեան «օպերատիւ կառավարման վարչութեան» պետ նշանակուած է Արարատ Գոմցեան: Ուրիշ որոշումով մը վարչապետի խորհրդական Ե. Կանեցեանի պաշտօնին վերջ տրուած է:

*
**

ՎԱԶԳԷՆ Ա.Ի ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Նշելու համար Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի մահուան հինգերորդ տարելիցը, Օգոստոս 22-ին յաւարտ պատարագի հոգեհանգստեան յատուկ պաշտօն կատարուած է Էջմիածնի Մայր Տաճարին մէջ:

*
**

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ - ԱՐԱՄ Ա. ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Օգոստոս 22-ին Ժընեւի մէջ ոչ պաշտօնական հանդիպում մը տեղի ունեցած է նախագահ Ռ. Քոչարեանի եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Արամ Ա.ի միջեւ: Արամ Ա. Ժընեւ կը գտնուէր Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդի վարչութեան ժողովներուն նախագահելու համար:

*
**

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀՌՉԱԿԱԳԻՐԸ ԻՆԸ ՏԱՐԵԿԱՆ

1990 Օգոստոս 23-ին Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդը ընդունած էր «Հայաստանի անկախութեան մասին» հռչակագիրը: Ազգային Ժողովի նոյն օրուան նիստին Խորհրդարանի նախագահ Կ. Դեմիրճեան շնորհաւորած է երեսփոխանները, կառավարութեան անդամները եւ ժողովուրդը, մաղթելով որ ընդհանուր ջանքերը գործի լծուին Հայաստանը դարձնելու համար իրօք անկախ, բարգաւաճ ու ազատ երկիր:

*
**

ՋՈՒՐԻ ՊԱԿԱՍԸ ՉԱՅՐՈՅԹԻ ՊԱՏՃԱՌ

Օգոստոս 18-ին Գիւմրի – Երեւան կառուղիին մէկ հատուածը փակուած է Լուսակերտ գիւղի բնակիչներուն կողմէ, որպէս բողոքի նշան: Շիրակի մարզպետարանէն պաշտօնատար մը բացատրած է թէ պատահարին պատճառը խմելու ջուրի հարց մըն է: Գիւղին ըմպելի ջուրի գիծը եւ ջրմուղ կայանը խանգարուած են, բայց ոչ մէկ պատասխանատու օղակ զբաղած է հարցով, դայրոյթ պատճառելով տեղացի բնակչութեան: Ի վերջոյ Շիրակի մարզպետարանը նոր ջրմուղ հաստատած, հարկաւոր նորոգութիւնները կատարած է, որպէսզի գիւղը կրկին ջուր ունենայ: Նոյն պաշտօնատարը ըսած է թէ բողոքի նման արտայայտութեան մէջ դեր ունի տեղական ինքնակառավարման մարմիններու յառաջիկայ ընտրութիւնն ալ որուն պատճառով մթնոլորտը գրգռուած է եւ որոշ դէմքեր կ'ուզեն տպաւորիչ քայլեր առնել:

*
**

ԱՂԱՆԴԱՒՈՐՆԵՐԸ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Վերամուտի որպէս նախապատրաստութիւն Օգոստոս 19 – 30 ուսուցիչներու խորհրդակցութիւններ տեղի կ'ունենան բոլոր մարզերուն մէջ: Վայոց ձորի, Սիւնիքի, Կոտայքի, Լոռիի խորհրդակցութիւններուն յայտնուած է որ ուսուցիչները մեծապէս մտահոգ են դպրոցներու մէջ աղանդաւորներու ներկայութեամբ: Ըսուած է որ անոնք «ամուր դիրքեր են գրաւել» կրթական հաստատութիւններու մէջ: Որպէս պայքարի լաւագոյն միջոց, առաջարկուած է հայ եկեղեցւոյ պատմութեան դասը ներդրուել դպրոցական ծրագիրին մէջ:

*
**

«ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ»Ը ՊԷՏՔ Է ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ԱՇԽԱՏԻԼ

Ֆրանսայի «Համագործակցութիւն Հայաստան» կազմակերպութիւնը Շիրակի մարզին մէջ բացած է ընկերա – կրթական «Գորովանք» կեդրոնը, հիմնած՝ փայտամշակումի աշխատանոց եւ ագարակ. նաեւ ծրագիր կը գործադրէ անօգ ծերերու խնամատարութեան: Աշխատանքներու ընթացքին ծանօթանալու համար կազմակերպութենէն Լիլեան Տարօնեան եւ Անի Գամպուրեան հերթական այցով գտնուած են Հայաստան, այցելած Սպիտակ ու Վանաձոր: Անոնք յանգած են այն եզրակացութեան որ իրենց գործունէութեան պայմանաժամը պէտք է երկարաձգուի:

*
**

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՎԼ. ՅԱԿՈԲԵԱՆ ԱՒԱՐՏԱԿԱՆԻ Ա. ԽԱՂԻՆ ՊԱՐՏՈՒԱԾ

Լաս Վեկասի ճատրակի աշխարհի ախոյանութեան աւարտական փուլին, Հայաստանցի խաղացող Վլ. Յակոբեան վեց խաղերու առաջինին պարտուած է ռուս վարպետ Ալ. Խալիֆմանին: Խաղը մինչեւ վերջին ընթացած է հաւասար, բայց յետոյ Խալիֆման որոշ առաւելութեան հասած է եւ աւելցուցած ճնշումը սպիտակներուն վրայ որոնցմով կը խաղար Վլ. Յակոբեան:

*
**

Փուաթիէի (Ֆրանսայի Վիէնի նահանգ) Հայ գաղութն ալ որոշեր է օգնութեան հանիլ Թուրքիոյ եւ իրենց բանբերը արտայայտուեցաւ այդ ուղղութեամբ Եւրոպա Մէկ ձայնասփիւռի կայանէն:

*
**

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿՈՉԸ

Ֆրանսայի մէջ, առաջին կազմակերպութիւնը որ գործի ձեռնարկեց, իր օժանդակութիւնը բերելու համար Պոլսոյ Հայ համայնքին կրած վնասներուն առթիւ, Ֆրանս. Կապոյտ Խաչը եղաւ, ինչ որ պատիւ կը բերէ իրեն: Այս մասին տեսնել Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութեան Հաղորդագրութիւնը, չորրորդ էջ:

*
**

«ՁՅՈՒՍԱՀԱՏԵՑՆԵԼ ԱՆԳԱՐԱՆ»

«Լիպերասիոն» (Օգոստոս 24) իր նամականիի բաժնին մէջ, վերոյիշեալ խորագրով նամակ մը հրատարակած է Էրիք Գոլէի ստորագրութիւնը կրող, որ պատասխան մըն է նոյն թերթին մէջ, Օգոստոս 21-ին լոյս տեսած նամակի մը եւ որու անդրադարձած էինք մեր նախորդ թիւով: Նամակագիրը, բուռն պաշտպան Թուրքիոյ, չընդունիր որ «ցեղային մաքրագործում»ի հարց ըլլայ հարաւ – արեւելեան Անատոլու եւ Քիւրտերու դէմ հալածանքին բաղդատական մըն ալ կը գտնէ հիւսիսային Իրլանտայի հետ, ուր (Պելֆասթ) բրիտանացի զինուորականները կ'ընեն ինչ որ Թուրքերը Անատոլու: Այն-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԷՆ ԵՏՔ

ՏԵՂԱՏԱՐԱՓ ԱՆՁՐԵՒ

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ ՉԱՅՐԱՑԱԾ Է ՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Երեքշաբթի առտու, Օգոստոս 24-ին, մեռեալներու նոր թիւ մը կը տրուէր՝ 14·000, որ նաեւ վերջնական չէ: Նախորդ օրը տեղատարափ անձրեւը Ատափազարի վրայ, ալ աւելի ծանր կացութիւն մը կը ստեղծէր, քաղաքը ամբողջ ողողուած էր, մինչ աղէտեալները վրաններու տակ ապաստանած են: 200 հազար է ասոնց թիւը ամբողջ շրջանին մէջ: Օգոստոս 23-ին, Թուրքիոյ իշխանութիւնները ճամբու կը դնէին փրկարար օտար ջոկատները, բաւական վրդովում ստեղծելով, քանի Ֆրանսացիք իսկ վստահ էին թէ կարելի էր դեռ ողջեր գտնել, ինչ որ եղած էր նոյն առաւօտը, խորայէլեան ջոկատի մը կողմէ որ փլատակներու տակէն 3 տարու մանչուկ մը ազատած էր:

Ժողովուրդը խորապէս վրդոված է ի տես պետութեան անկարողութեան եւ չի ծածկեր իր դայրոյթը, նոյնիսկ բանակին դէմ (800 հազար զինուոր) որուն երեսը չէ տեսնուած, գոնէ սկիզբը: Մամուլն ալ շատ խիստ է եւ կը յայտնէ նաեւ թէ սերտ կապեր կան այդ անպարկեշտ կապալառուներուն և իշխանութեան գլուխ գտնուող նախարարներուն միջեւ: Կառավարութիւնն ալ, ի վերջոյ անդրադարձած է որ լուռ չի կրնար մնալ, առաջին անթիւ աղէտեալ գաւառներու երեք կառավարիչներ փոխարինուած են: Շատ բուռն է մանաւանդ դայրոյթը Առողջապահութեան նախարարին դէմ, ծայրայեղ աջ, որ արտայայտուած էր հեռատեսիլէն, մերժած էր Հայաստանի օգնութիւնը որ 1988-ի երկրաշարժէն ի վեր Զուիցերիա մարզուած մասնագէտներ ունի (տես՝ մեր նախորդ թիւը, նաեւ «Լը Մոնտ», Օգոստոս 24) ու յայտարարած նաեւ որ Թուրքիա ոչ բժիշկի, ոչ դեղի պէտք ունի, ամերիկեան 6-րդ նաւատորմին հիւանդանոցներն ալ անհրաժեշտ չեն: Աւելցուցած էր. – «Օտար խումբերը չեն հասկնար մեր ապրելակերպը եւ մեր մշակոյթը»:

Կառավարութիւնը հերքած է որ օտար ջոկատները ճամբու դրած է, բայց, բանակէն կը չարունակուի, մանաւորաբար իշխանութեանց անձեռնհասութեան շուրջ: «Ռատիքալ»՝ «Կը բաւէ՛, Լռէ՛ եւ ելիր գնա՛» կը խորագրէր Օգոստոս 23-ին, խօսքն ուղղելով Առողջապահութեան նախարարին՝ Օսման Տուրմուշի: Իսրայէլ ալ շատ մտահոգ է որ իր զինակիցը կորսնայ քաղաքական անկայունութեան մը մատնուիլ: Վախ ունի մանաւանդ, որ իրաց այս կացութեան մէջ, իսլամական շարժումները աշխուժացած կը վերագտնեն բեմը գրաւելով: Իսրայէլ լայն օժանդակութիւն կը բերէ եւ Անգարայի իր նախկին գործավարն ալ աշխատանք կը տանի Ուաշինկթընի մօտ որպէսզի նոր «Մարշալ ծրագիր» մը ձեռնարկէ:

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ե. ՕՏԵԱՆԻ «ՄԵՐ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐԸ - ՄԵՐ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԸ»

Երեւանէն հասած նոր լոյս տեսած հատոր մը այս ափերուն վրայ յաճախ կատարուած անիրաւութեան մը անդրադարձը բերաւ։ Այդ անիրաւութիւնը կը գործենք գրեթէ բոլորս ամէն անգամ որ ընդվզում կը յայտնենք ու կը դայրանանք հայերէնի ուղղագրութեան չվերադառնալու հայաստանեան յամառութեան. բայց կը մոռնանք ժխտականին համատարած հոսանքին դէմ նաւարկողներու խմբակը։ Խմբակը անոնց որոնք մեզի ծանօթ ու անծանօթ այդ միջավայրին մէջ պաշտօն, դիրք, հանգիստ ու ապագայ կը վտանգեն ի շահ ընդհանուրին պատկանող արժէքի մը պահպանութեան։ Ալխալի մը յաւերժացումին մէջ անմահութիւն փնտռող պատեհապաշտներու արհամարհանքին, ոխին, թշնամութեան թիրախ այդ սակաւաթիւ անունները ոչ միայն համոզուած են ու կ'արտայայտուին դասական ուղղագրութեան վերադարձին ի նպաստ, այլ մանաւա՛նդ կը գործեն այդ վերադարձը իրականութեան վերածելու վճռակամութեամբ։ Ատիկա կ'ընեն, օգտուելով՝ անկախութեամբ այս մարզին բերուած նեղ բացուածքէն որ բարեբախտաբար կ'արտօնէ դասական ուղղագրութեամբ յօդուածներու, գիրքերու հրատարակութիւնը։ Ճիշդ է որ այս «բարեբախտաբար»ին պայմանները մեծ մասով պէտք է նախաձեռնողին կողմէ ապահովուին. այսինքն՝ եթէ խօսքը կը վերաբերի հատորի մը, ատոր նիւթականը տրամադրողը կրնայ իրաւունք ունենալ պարտադրելու որ ան դասականով հրատարակուի։ Այդպէս է պարագան Յարութիւն Սիմոնեանի մեկենասութեամբ լոյս տեսած շարք մը հատորներու, ինչպէս՝ Օտեանի «Հայ Տիասփորան», Անթոնինա Մահարիի «Իմ Ողիսականը», Ա. Բակունցի «Նորայայտ էջերը», եւայլն: Իսկ եթէ մամուլի յօդուածի մը մասին է խօսքը, հոն ալ հեղինակին դասականի նախընտրութիւնը պէտք է ընդունելի ըլլայ խմբագիրէն, կամ խմբագրական կազմէն։ «Հայաստանի Հանրապետութիւն»ը օրինակ կարճ փակագիծ մը ատոր հանդուրժելէ ետք «Մշակոյթ - Սփիւռք»ի իր էջին մէջ, վերադարձած է սխալագիրներու ճակատին. փոխած է իր հիմնադրութեան օրէն դասականով գրուած «Հայաստանի Հանրապետութիւն» վերտառութիւնն ալ, զայն վերածելով «Հայաստանի Հանրապետութիւն»ի. ակներեւ է որ ծանր կշռած է արեւելեան հանդերձանքին վրայ մեսրոպեան գլխանոցի մը իսկ չհանդուրժողներու «տեսակէտ»ը...։

Այս անդրադարձին ազդակ եղաւ Ե. Օտեանի «Մեր երեսփոխանները – Մեր Ազգ. ժողովը» հատորը. ան ուղղագրութեան ներկայի ամօթալի պատկերին մէջ հպարտառիթ ու յուսալի բացառութիւններէն է։ Լոյս տեսած է աշխատասիրութեամբ Գէորգ Տէր – Վարդանեանի որուն Ազգային գրադարանին որպէս տնօրէն պաշտօնավարութեան կարճ կապուած շրջանը առիթ տուած է դարասկիզբի մամուլի էջերէն դուրս բերելու հատորին ատաղձը։ Այդ պաշտօնին վրայ տարած գործունէութենէն ամբողջովին անկապ պարագաներով անոր ճամբու դրուիլը հաւանօրէն պիտի խոչընդոտէ նման այլ աշխատասիրութիւններ։ Սակայն նման «մանրուք»ներ այնքան դիւրամարս են մեր – ո՛չ միայն հայաստանեան – իրականութեան մէջ որ, ապահովաբար դարմանալին այս ուղղութեամբ յայտնուած ափսոսանքը կ'ըլլայ...։ Այսուհանդերձ, տեղին է նշել թէ Գ. Տէր – Վարդանեան որ ներկայիս կը շարունակէ Մատենադարանի իր պաշտօնը, Լեզուի վարչութեան նոյնպէս պաշտօնազրկուած պետ Վալերի Միրզոյեանի հետ թերեւս ներկայացուցչական լաւագոյն զոյգը կը կազմէ լեզուական բծախնդրութեամբ «մեղանչող»ներու եւ անհանդուրժողներու խմբակին։ Նաեւ՝ իրենց այդ «մեղք»երուն համար հալածուածներու եւ պատժուածներու։

Հատորը լոյս տեսած է Ե. Օտեանի ծննդեան հարիւրերեսունամեակին առթիւ (1869 – 1999), «Մագաղաթ» հրատարակչութենէն։ Ծոխացած է լուսանկարներով եւ Զարեհ Գալֆայեանի ծաղրանկարներով։ Ա. բաժինը կ'ընդգրկէ դարասկիզբի Պոլսոյ քաղաքական ակնառու աւելի քան երեք տասնեակ դէմքեր ու Ազգային ժողովէն դրուագներու ճոխ ընտրանի մը։ Աւելի քան 250 էջնոց գործին հրատարակութիւնը վայելած է Մեսրոպ Արք. Աշճեանի հովանաւորութիւնը եւ Պօսթընէն Անահիտ եւ Ժողէֆ Մելիքեանի մեկենասութիւնը։

Քաղաքական երգիծանքի վարպետին դիմաստուերներու եւ դրուագներու այս հաւաքածոն կազմուած է Օտեանի «Մանանայ»ի ու նաեւ Թէոդիկի «Ամէնուն տարեցոյց»էն առնուած էջերով։ Այդ բոլորը կը հետեւին ընդարձակ նախաբանի մը զոր ստորագրած է Գ. Տէր – Վարդանեան։ Ինչպէս կը բացատրէ ան, մամուլի էջերուն մէջ ընթերցողին այսօր այլեւս անմատչելի մնացած գործերու գիրքի ձեւով հրապարակումին նպատակով իրագործուած ձեռնարկ է։

Գ. Տէր – Վարդանեան պատրաստած է ծանօթութիւններու բաժին մըն ալ որ 15 էջի չափ է։ Գրուած է ընականաբար արեւելահայերէն եւ դասական ուղղագրութեամբ։

Կարդալէ ետք Օտեանի երեսփոխանական դիմաստուերները, մարդ կ'անդրադառնայ թէ որքա՛ն կարեւոր է մամուլի էջերէն դուրս բերել ու ցրուած վիճակէն փրկել, ընթերցողին համար մատչելի դարձնել նման գործեր։ Այլապէս, Զօհրապի, Գ. Տէր – Կարապետեանի, Եղիշէ Արք. Դուրեանի, Վ. Թէքէեանի նման դրական մարդէն ծանօթ անուններու այս անգամ քաղաքական դիմագիծը, ան ալ օտեանական չեշտերով, դժուար էր ընթերցումի նիւթ ընել։ Նոյնն է պարագան ուղղակի քաղաքական մարդի դէմքերու, ինչպէս՝ Վարդգէսի, Ճանկիւլեանի, Գ. Նորատունկեանի, Հ. Պօյաճեանի եւ ուրիշներու, որոնց ծանօթութեան աղբիւրը պատմութեան հատորները եղած են ու կ'ըլլան։

Ճաշակաւոր ներկայացումով, խնամուած հրատարակութեամբ, ընթերցանութեան հաճելի ատաղձ է Վ. Տէր – Գէորգեանի Օտեանը։ Յատկանիշեր որոնք տակաւին յաճախադէպ երեւոյթ չեն հայաստանեան հրատարակութիւններու համար։ Մանաւանդ դասական ուղղագրութեան, այնքան լուրջ նկատառումը հատորը մատչելի կ'ընէ Սփիւռքի ընթերցասէրներուն ալ։

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՀԱՅ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՄԸ «ՎԱՏԻԿԱՆ Բ.» ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Վ. ԲԱՄՊԱԿԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Օրագրութեան հրատարակութիւնը Քուչինօթայի համար, բացի նպաստելէ յուշերու քննադատական վերամշակումին, նպատակ ունի նաեւ վերջին երեսուն տարիներու ընթացքին լոյս տեսած զանազան պաշտօնական հրատարակութիւններու պարունակութեան օգնութեամբ «պատմութեան յանձնել Կիւրեղ Եպիսկոպոս Զօհրապեանը», սկսելով քննել անոր անտիպ կենսագրութիւնը որմէ ցարդ եղած է միայն համադրուած եւ «չինիչ» նպատակներու ծառայող հրատարակութիւն մը, եւ որ կը շարունակէ ըլլալ միակ աղբիւրը յաջորդական գրութիւններու համար որոնց «միտք բանին» Հայ Եպիսկոպոսին անձը եւ գործը դրական կերպով ներկայացնել եղած է։

Այսպէս, նպատակայարմար կը նկատէ փաստաթուղթերուն ընթերցումը որոնք կրնան տալ ոչ միայն Զօհրապեանի խական դիմագիծը, այլ նաեւ նշանակելի փաստ մը ըլլալ ընդհանրապէս կաթողիկէ եկեղեցւոյ եւ մասնաւորապէս հայկական եկեղեցւոյ մեզմէ ոչ շատ հեռու ժամանակաշրջանի մը պատկանող արեւելքի մէջ ունեցած երկար եւ տենդագին պատմութեան, ինչպէս նաեւ Յունաստանի եւ Միջին – Արեւելքի մէջ գաղթականներու ունեցած միսիոնարական գործունէութեան համար։

Այս տեսանկիւնէն դիտուած, Քուչինօթա իր այս գործով կը միտի ոչ միայն Զօհրապեանի վերաբերեալ անտիպ փաստաթուղթերը լոյս աշխարհ բերել, այլ նաեւ լրացնել ամբողջական քննարկումը կենսագրականին, հիմնուելով իր իսկ դրական արտադրութեան վրայ (օրագրութիւն, նամակագրութիւն, տեղեկագրութիւն եւ ամէն տեսակի փաստաթուղթեր) ինչպէս նաեւ ուրիշ անձերու կամ հաստատութիւններու փաստագրական արտադրութիւններուն վրայ, կամ որովհետեւ անոնք յարաբերութեան մէջ եղած են Զօհրապեանի հետ, կամ որովհետեւ ինք յարմար նկատած է զանոնք հայ եպիսկոպոսին անձին եւ փաստագրութիւններուն լաւագոյն մեկնաբանութեան համար։

Գիրքը բաժնուած է երեք մասերու։ Անոնցմէ առաջինը եւ վերջինը կը ներկայացնեն մեկնաբանական խորհրդածութիւններու հիմը՝ լաւագոյն կերպով կարդալու եւ ճիշդ ըմբռնելու համար փաստաթուղթերը որ արտադրուած են միջանկեալ, երկրորդ մասին մէջ։ Քուչինօթա իր աշխատասիրութեան իբրեւ հիմ եւ փաստ կ'առնէ օրագրութիւնը, զետեղելով զայն խաչմերուկին վրայ մեկնաբանական երկու մեթոտներու որոնք պիտի քննարկեն զայն երկու փոխլրական կերպով. երբեմն՝ իբրեւ լոկ նիւթ, գրութիւն, եւ երբեմն՝ իբրեւ դժուարիմաց, բազմածաւալ գոյութենական ինքնութեան մը հայելի (Զօհրապեան անձը) եւ հայեցողական – տեսողական, պատմական եւ եկեղեցական ընթացք, որ կը կանխէ կամ կը հետեւի, ժամանակի առումով, եկեղեցական ժողովին։

Այս պատճառաւ, մեթոտաբանական ուղին որ ընտրած է Քուչինօթա ներկայացնելու համար Զօհրապեան Եպիսկոպոսը, կը մեկնի անոր ինքնակենսագրութեան որոշ շրջաններէն, քննարկելու համար մարդաբանական, կենսաբանական եւ պատմական բարդ անձնաւորութեան մը ներաշխարհը, որ արդէն ութսունամեայ, կը մտնէ ժողովասրահին սեմէն ներս, իր հետ բերելով մարմնական եւ հոգեկան տարաբախտ կեանքի մը ձգած խորունկ նշումները։

Այժմ տեսնենք ի՞նչ կը գրեն Քուչինօթայի աշխատասիրութեան վերաբերեալ, երկու անձեր, գաղթականներու երկամսեայ հանդէսին մէջ։ Անձեր՝ որ իրենց գիրքին պատճառաւ Զօհրապեանի անձին, կեանքին եւ գործունէութեան ծանօթ, անոր երանադասութեան կարելիութեան համոզուած եւ այդ նպատակին համար աշխատողներ են։

Մին՝ Ճիովաննի Սփանիլօ, ոչ կրօնաւոր, բայց գաղթականներու մօտ անձ մըն է։ Ուսումնասիրած է Հ. Կիւրեղ Զօհրապեանի կեանքը եւ կենսագրական մը հրատարակած է, թարգմանուած ֆրանսերէնի. «Քայքայուած ոտքերով եպիսկոպոսը» վերտառութեամբ, ոչ վաճառելի գրքոյկ մը որուն գլխաւոր նպատակը եղած պէտք է ըլլայ Հայր Կիւրեղ Զօհրապեանի երանադասութեան դատին նպաստել։

Իր գրախօսականին մէջ Սփանիլօ կը գրէ թէ Հայ Եպիսկոպոսին «բարդ անձնաւորութեան» վրայ Քուչինօթայի գրութիւնը զուրկ չէ բանավիճական կծու արտայայտութիւններէ։ Կը յայտարարէ թէ 1292 փաստաթուղթերու քննութեամբ «Զօհրապեանը կը վերադարձնէ պատմութեան», բայց ոչ անոր երանադասութեան նպաստելու համար, այլ ընդհակառակն։ Սրբադասումի դատարանի մը պարագային իր հաստատումները զօրաւոր փաստեր պիտի ըլլան։ Երանադասութեան մը կարելիութիւնը արգիլելու համար։ Անոր անձնաւորութիւնը զանազան տեսանկիւնէ դիտելու Քուչինօթայի ջանքը զինքը կը տանի բժշկական, հոգեբանական վերլուծումներ ընելու, յանդելու համար «ամենակարողութեան զառանցական վիճակի» մը հաստատումին որ կը վերաբերի պարագայի մը որ Զօհրապեանի կեանքին մէջ կ'ըլլայ ամենակարեւոր դժբախտ եղելութիւններէն մին, այսինքն «Փալախայի» հարուածներու ստորնացուցիչ պատիժին, որուն հետեւանքները կրեց իր կեանքի ամբողջ ընթացքին, իբրեւ վերապրող ներկայացուցիչ ընտանիքի մը եւ նահատակ ժողովուրդի մը։ Քուչինօթայի համար Զօհրապեանի գրութիւններէն դուրս կուգան «զառն վկայութիւնները անձի մը որ հետզհետէ կ'անդրադառնայ իր անհաւասարակշիռ մաքին»։ Եւ, միշտ անոր տեսանկիւնէն դիտուած, այս եպիսկոպոսին դիրքորոշումները դէպի նոր եղելութիւններ, իրեն համար կ'ըլլան «խոր եւ մշտական զառն գիտակցութիւնը իր վիճակին, որ յայտնի կ'ըլլար ճիշդ Վատիկանի ժողովասրահ մուտքով, միշտ աւելի ուժգնութեամբ. նախ՝ որպէս տագնապալի ներքին փոթորիկ, եւ ապա՝ որպէս բուռն պայթում մը վատիկանեան յետժողովեան աշխարհին հանդէպ»։

Միւսը՝ կրօնաւոր Կասփարէ Լօ Նիկրօնն է. մեծաւոր՝ գաղթականներու եւ Զօհրապեան Եպիսկոպոսին ջերմ պաշտպան եւ հիացող։ Աշխատակցած է իրեն եւ եղած է գործակիցը։ Շատ ազդուած Քուչինօթայի գրութեան պարունակութենէն, կը գրէ որ 30 տարիներու գործակցութեան ընթացքին, երբեք չէ անդրադարձած որ Զօհրապեան երեւակայական դէպքեր պատմելու տկարութիւնը ունեցած էր, կամ ինքզինքը Հայերէն մոգուած հերոս մը նկատէր, ինչպէս կ'ակնարկուի Քուչինօթայի գրութեան մէջ։ Զօհրապեանի անձին մեկնաբանութիւնը ընելու ճիգը զինքը տարած է նոյնիսկ քիչ քրիստոնէական «ամենակարողութեան ծայրագոյն զառանցանքներ»ու նման արտայայտութիւններու։ Չես հասկնար թէ անհաշտ դատաւո՞ր մը կ'ուզէ ըլլալ, ինչպէս վայել է պատմաբանի մը, թէ կ'ուզէ ամբաստանող դատաւորի դերը ստանձնել եւ շուրջ 1290 փաստաթուղթերու ընթերցումով կը ջանայ դարնել, խորտակել և խայթող հեգնանքներ ընել եպիսկոպոսի մը որ եկեղեցւոյ ծառայած է մինչեւ իր վերջին շունչը։ Երբ կը ջանայ Զօհրապեանի գրութիւններուն «բազմակողմանի ընթերցումը» ընել, իր մէջ բարի կամ անկողմնակալ տրամադրութիւն մը պէտք չէ եղած ըլլայ, քանի կ'ըսէ թէ «նամակները կը կազմեն առաջին ախտանշանները արդէն հիւանդ մտքի մը որ կը յառաջանայ ճամբէ մը ուր անկապ կերպով իրարու կը խառնուին անձնական եւ հաւաքական պատմութիւն, պատմական իրականութիւն եւ ինքնակենսագրական պատմութիւն»։ Ուսումնասիրուած փաստաթուղթերը չէի՞ն ներկայացներ արդեօք հոգեբանական լաւ շրջաններ ալ, թելադրելու համար Քուչինօթայի նուազ կամայական, վճռական եւ վիրաւորիչ գնահատականներ, քան միայն՝ «հիւանդ եւ վիրաւորուած յիշատակութիւն մը նէ Զօհրապեանինը որ իր անձնական եւ ազգային եղելութիւնները կ'ապրի մթագնած եւ շփոթ մարկարդակի վրայ. Յովհաննէս – Կիւրեղ վերապրող հերոսը հայ ազգին՝ արդէն քայքայուած է քսաներորդ դարուն սկիզբը Թուրքերուն կողմէ կազմակերպուած ազգային մաքրագործումին ընթացքին»։

Իր «հիւանդագին յուշերուն մէջ միայն երկու տեսակի մարդաբանական նմոյշներ կը բնակին։ Նախանց թշնամիներ կամ հիացողներ», եւ ըստ Քուչինօթայի, «մինչ առաջիններուն հոյլը շատ երկար է, երկրորդը՝ հետզհետէ միշտ աւելի նըսեմ, մինչեւ որ մէկ մարմին կ'ըլլայ եւ կը համապարփակուի իր անձին մէջ, գոցուելով ինքնակալ յիշատակի մը մէջ»։

Բայց Քուչինօթա ինք է որ կը հակասէ իր հաստատումներուն երբ խօսելով ժողովի օրագրութեան մասին, կը գրէ. «Գրուած է գրեթէ միայն ֆրանսերէն, ընդհանրապէս կանոնաւոր, յստակ եւ հաստատ կերպով»։ Գրելու այս 3 յատկութիւնները անժխտելի փաստեր չե՞ն արդեօք հաստատելու համար Զօհրապեանի մօտ նմանապէս կանոնաւոր, յստակ եւ հաստատ հոգեկան հաւասարակշռութիւն մը։

Քուչինօթա նոյնիսկ չէ հաւատար Զօհ-

ՈՐՈ՞Ւ ԿԸ ԾԱՌԱՅԷ ՏԱՂՍՏԱՆԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Ռուսաստանի Դաշնակցային խորհուրդին նախագահը Օգոստոս 11-ի նիստին ուշագրաւ յայտարարութիւն մը կատարած է, ըսելով որ շատեր որոշած են չահարկել կովկասեան խաղաթուղթը եւ ոչ ոք գիտէ թէ ո՛ւր կ'առաջնորդէ առիկա: Ան ըսած է նաեւ թէ Ռուսաստան կորսնցուցած չէ Չէչէնիոյ պատերազմը, այլ դաւաճանութիւն մը կատարուած է ու այդ երկրամասը ձգուած: Կրկնած է Տաղըստանի Ազգային ժողովի նախագահին խօսքերը թէ Չէչէնիոյ եւ Տաղստանի միջեւ գիծը գրաւած սահմանապահ ուժերը անակնկալ հրամանով մը ետ կանչուած են ու աւազակախումբեր արձակ – համարձակ մուտք գործած Տաղստան: Նախագահ Ստրոյեւ եզրակացուցած է. պէտք է գտնել թէ ո՛րուն շահուն կը ծառայեն այս բոլորը:

Ստրոյեւի այս արտայայտութիւնները կը կապուին զինուորական կնճիռին որ զուգադիպած է Ռուսաստանի կառավարական տագնապին: Նոյն նիստին յաջորդ օրը ռուս Ներքին Գործերու նախարարը Չէչէնիոյ նախագահին նամակով մը առաջարկած էր միասնական ուժերով յարձակման անցնիլ իսլամական զինեալներուն դէմ որոնք սկսած էին գրաւել Տաղըստանի գիւղերը: Մոսկուա նամակը գրկելով հանդերձ շատ լաւ գիտէր թէ նման գործակցութիւն անկարելի բան էր: Զինուորական աղբիւրներ յայտնած են թէ ծրագիրը նպատակ ունէր օդային ռմբակոծումներով իսլամական ուժերու խարիսխները քանդել. մինչդեռ Չէչէնիոյ օրինակը ցոյց տուած էր որ նման պարագաներու տուժողը գիւղերը կ'ըլլային ու անոնց բնակիչները, իսկ զինեալները միշտ կը յաջողէին անվնաս մնալ: Այսուհանդերձ, ռուս զինուորականները վճռած էին Չէչէնիոյ մէջ իրենց դէմ լարուած դաւին վրէժը լուծել:

Հաւանական բացատրութիւններէն կը նկատուի այն որ Տաղստանի կնճիռը հետեւանքը եղած է Կրեմլինի մէկ ծուղակին: Անով, կ'ըսուի թէ իսլամական մարտիկներու պարագլուխ Շ. Բասայեւ յարձակման պիտի անցնէր Տաղստանի մայրաքաղաք Մախաչկալայի դէմ ու քանի մը օր ետք իսլամական կառավարութիւն մը կազմէր հոն: Ատոր վրայ արտակարգ վիճակ պիտի հռչակուէր ու ռուսական երեսփոխանական ընտրութիւնը խնդրոյ առարկայ ըլլար: Մոսկուայի այս բեմադրութեան մէջ միայն նկատի չէր առնուած տաղստանեան մասնակցութիւնը: Ատիկա իրենց ժամանակ կորսնցնելուն պատճառ եղաւ եւ նախագահ Ելցին ի վերջոյ պարտադրուեցաւ ստորագրել ընտրութեան հրամանագիրը, ճշդելով թուականը (Դեկտեմբեր 19):

Սակայն, այսօր դժուար է կեցնել բռնկիլը առած շարժումը: Մանաւանդ որ Բասայեւ կ'ուզէ իրագործել Տաղստան ու Չէչէնիան միացեալ իսլամական պետութեան մը վերածելու իր նպատակը: Այդ նպատակը ԺԸ. դարուն առաջին անգամ արտայայտուած էր Շէյխ Շամիլի կողմէ որ յաջողած էր ետ մղել ռուսական զօրախումբերը ու հռչակել իսլամական պետութիւն մը որ կ'ընդգրկէր Տաղստանն ու Չէչէնիան: Սակայն, 25 տարի տեւած պատերազմէ մը ետք անոր զօրքերը 1859-ին պարտուած էին ցարին բանակին:

ԲԱՂՀԱՆ

բպեանի սոսյած Փալերմոյի հարուածներուն, ենթադրելով որ երեւակայական ինքնանոյնացում մը կրնայ ըլլալ ան իր ժողովուրդին կրած տանջանքներուն հետ՝ իբրեւ վերապրող մը:

Քուչինօթայի նկարագրած անձը կ'ընկղմի պատմական ծագրելի եւ հեգնելի ատրիճանի ներքեւ: Եւ նոյն բախտին կ'արժանացնէ Հայր Ռոզարիօ Փազուալէ տա Ալիմինուզան ալ որ Փալերմոյի քափուչիններու նախկին մեծաւորն է, հրմուտ եւ խստակրօն կանոնագէտ որ ճըշգրտութեամբ եւ պարկեշտութեամբ խըմբեց եւ հրատարակեց Հ. Կիւրեղ Զոհրապեանի միսիոնարական կեանքին յուշերը (*):

Վ. Բ.

(*) Cirillo Giovanni Zohrabian
Memorie di Vita Missionnaria
Palermo - Convento Cappuccini - 1965
I e II հատորներ, III հատորը անտիպ:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԼՐԱՏՈՒ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ԾՆՈՂԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Եռամսեայ պարբերական

Թիւ 1, Յունիս 1999
Հայերէն եւ Ֆրանսերէն

1, boulevard du Nord, 93340 Le Raincy

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.Ի ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

Կլէնտէյլի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ մէջ, Օգոստոս 4-ին, ոգեկոչուած է Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Երանաշնորհ Կաթողիկոսին յիշատակը: Ներկայ եղած են առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան, Հայաստանի աւագ հիւպատոս Արմէն Մելքոնեան, Ազգ. Վարչութեան անդամներ, քաղաքական, մարզական եւ այլ կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներ: Բացումը կատարած է Առաջնորդը: Նարեկացիի «Մատեան Ողբերգութեան» հատորէն ընթերցում կատարած եւ Վ. Տէրեանէն բանաստեղծութիւն մը արտասանած է բանաստեղծ Ժագ Յակոբեան: Բանախօսած է Սմբատ Արք. Լափաճեան, անձնական վկայութիւններով ներկայացնելով երջանկայիշատակ Հայրապետին կեանքն ու գործունէութիւնը: Ցուցադրուած է Գարեգին Ա.ի կեանքին ու գործին նուիրուած տեսերիզ մը: Փակման իր խօսքին մէջ Առաջնորդը անդրադարձաւ ետք Գարեգին Ա.ի ծառայութիւններուն՝ եկեղեցւոյ, հայրենիքին ու ազգին, Հայաստանի քրիստոնէացման 1700-ամեակի տօնախմբութեանց առիթով կազմուած միացեալ երգչախումբը մկրտած է «Լուսաւորիչ» անունով: Երգչախումբը մեկնաբանած է հոգեւոր քանի մը երգեր եւ «Կիլիկիա»ն:

ՀԱՅ ՍԵՒ ԳՕՏԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆԻ ԲԱՑՈՒՄԸ

Պըրպէնքի մէջ, Օգոստոս 7-ին, բացումը կատարուած է Հայ Սեւ Գօտիներու Միջազգային Ակադեմիային, որուն հիմնադիրն է Կարօ Քէպապճեան: Խօսք առնելով հիմնադիրը շեշտած է Հայաստանին եւ Արցախին ծառայելու անհրաժեշտութիւնը եւ նշած թէ Միութիւնը 25 տարուան մէջ Միջին – Արեւելք, Եւրոպա, Հայաստան եւ Արցախ հաստատուելէ ետք, Ամերիկայի այս նոր կեդրոնով նպատակադրած է ծառայել Արցախին, հանիլ հայութեան կարիքներուն, առողջ, արթուն եւ գիտակից երիտասարդութիւն պատրաստելով: Կարդացուած է Հայաստանի աւագ հիւպատոս Արմէն Մելքոնեանի շնորհաւորական գիրը:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆԻ ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԻՒՆԸ

Կլէնտէյլի մէջ, Օգոստոս 13-ին, տեղի ունեցած է Հայ Մշակութային Հիմնարկութեան կեդրոնի անուանակոչութեան հանդիսութիւնը: Արդարեւ, բարերարներ Տէր եւ Տիկին Ռիչըրտ եւ Թինա Քարոլանի 500 հազար տոլար նուիրատուութեամբ կեդրոնը կոչուած է Թինա Քարոլանի ծընողաց՝ Տէր եւ Տիկին Քերոբ եւ Լուսիկ Փէշէքերեանի անունով: Բացումը կատարած է Արա Խաչատուրեան, ներկայացընելով կեդրոնի գործունէութիւնը: Եռայարկ շէնքին մէջ կը գործեն Հ. Յ. Դ. Կեդր. Կոմիտէն եւ յարակից մարմինները, Հ. Յ. Դ.-ի քոյր կազմակերպութիւնները: Խօսք առած է Կեդր. Կոմիտէի անդամ Վիգէն Եագուպեան, գնահատելով բարերար ամոլին նուիրաբերումը Հայ Դատի աշխատանքներուն:

ԼՐԱՏՈՒ

ՍԷՆ-ՌԱՖԱՅԷԼԻ «HOME ARMÉNIEN»Ի ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Այլեւս աւանդութիւն դարձած է, ամէն տարի, Աստուածածնայ տօնին, չէն մըթնոլորտ մը կը ստեղծուի Սէն – Ռաֆայէլի հանգստեան տան պարտէզներուն մէջ, տարեկան դաշտահանդէսին առթիւ:

Նոյնը եղաւ, այս անգամ ալ, Կիրակի, Օգոստոս 15-ին, Ֆրանսայի բոլոր շրջաններէն եկած Հայեր ժամադրուած էին Հոմը: Ժամը 10-ին տեղի կ'ունենար պատարագը Ս. Յովհաննէս մատրան մէջ, որու աւարտին կը կատարուէր Խաղողի օրհնութիւնը: Կը պատարագէր եւ խաղողի օրհնութիւնը կը կատարէր Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրէճեան, կողքին ունենալով արբայ Պուայէ: Մօտ 1000-ի կը հասնէր համախմբուած բազմութիւնը հայկական ճոխ պիւֆէի մը շուրջ: Ներկայ էր նաեւ քաղաքապետը՝ Ժորժ Ժինեսթա:

Գեղարուեստական բաժինը ոգեւորեց ներկաները: Կազմակերպուած Աղքատախնամի կողմէ եւ յատկապէս Նատիա Ֆէրի տեղւոյն վրայ, Երեւանի «Բարեկամութիւն» պարախումբին շուրջ, Էվըլին Ալթունեան, զաւակը եւ Մարթէն Եորկանց իրենց երգերով խանդավառ մթնոլորտ մը ստեղծեցին:

Օգոստոս 19-ին, «Վառ – Մաթէն» լայն արձագանգ մը կուտար, գրութեան կցելով նկար մը:

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԲ.

– Եւ առաջին անգամ ես ու Միսաք պէյը զոհ գացինք այդ անբացատրելի ձախորդութեան, – ըսաւ Շաւարշ դառնացած ու կասկածոտ շեշտով մը:

Յոյսի տեսնելով, որ իր պաշտպանողականը մեծ ազդեցութիւն չի գործեր Շաւարշի վրայ, առարկեց, թէ ժամանակը շատ ուշ էր եւ «գիշեր բարի» ըսելով մեկնեցաւ:

Երբ երկու վաղեմի ծանօթները մինակ մնացին, Միսաք պէյ սիկառէթ մը վառեց, իր վերջին սիկառէթը, գրպանները խուզարկեց եւ տրտմօրէն յարեց.

– Ցխուն տրախմի մնացեր է քովս:

– Իսկ իմ քովս ալ հազիւ հարիւր տըրախմի կայ, – պատասխանեց Շաւարշ:

– Բայց դուն գոնէ պառ մը ունիս, որ հասոյթ կը բերէ:

– Հասո՞յթ, – գոչեց Շաւարշ, – առայժմ դրպանէս վրայ կուտամ կոր, երկու երեք օրէ ի վեր է, որ բացեր եմ:

– Կամաց – կամաց յաճախորդները կը շատնան:

– Դիմանալու եւ պառը բանեցնելու համար պատրաստ դրամ պէտք է ու այդ պատրաստ դրամը չմնաց:

– Քանի որ հաստատութեան մը տէրն ես, քեզի փոխ դրամ տուող կը գտնուի:

– Ո՞վ… տեղացի Յոյնե՞րը:

– Չէ, բայց մէկ քանի հարուստ Հայեր եկած են այստեղ: Օրինակի համար՝ Բարսեղ աղան…

Շաւարշ Մուսկենց քահքահ խնդաց.

– Գտար դրամ առնելիք մարդը, – գոչեց, – անիկա իր մեղքը անգամ չի տար ինծի, ասկէ զատ ես երբեք չունիմ անկէ դրամ ուզելու:

– Ինչո՞ւ համար…

– Պոլիս տոմակի խնդիր մը ունեցանք հետը եւ իրեն 150 ոսկիի չափ պարտական եմ:

– Իմացայ, որ Ստեփան Ցեսուեանն ալ հոս է եկեր, – շարունակեց Միսաք պէյ:

– Այո, Բարսեղ աղային հետ նոյն շոգենաւով եկան:

– Գիտե՞ս, որ այդ մարդը շնորհքով դրամ կը բռնէ:

– Եւ այնքան ուժով կը բռնէ, որ ձեռքէն տասնոց մը չես կրնար փրցնել:

– Չեմ գիտեր… առայժմ պիտի քնանամ, վաղը տեսնենք ինչ կ'ընենք… եթէ դրամ չկրնամ գտնել, պառը անմիջապէս կը ծախեմ, արդէն ուզող կայ:

– Իսկ իմ վիճակս ի՞նչ պիտի ըլլայ, – ըսաւ Միսաք:

– Դուն հարուստ ազգականներ ունիս, քեզի դրամ կը ղրկեն:

– Մինչեւ գրել ու դրամ ստանալս քանի մը շաբաթ կ'անցնի:

– Վրադ ծախելիք բան մը չունի՞ս:

– Սա ժամացոյցը կայ, – պատասխանեց Միսաք՝ գրպանէն խեղճ ու կրակ ժամացոյց մը հանելով:

Շաւարշ աչք մը նետեց վրան եւ ըսաւ.

– Գրպանդ դիր, ատոր դրամ տուող չըլլար:

– Այն ատեն վաղը առտու ուղղակի Բարսեղ աղային կ'երթամ, առանց գըրպանս յիսուն տրախմիով Աթէնքի մէջ չեմ կրնար պտըտիլ:

– Անոր վրայ յոյս մի դներ:

– Ինծի սոխլուած է տալու, – պատասխանեց Միսաք:

– Ինչո՞ւ համար, – հարցուց Շաւարշ:

– Որովհետեւ Սահակ էֆէնտիին ազգական եմ եւ քանի որ աղջիկը Տիրանին տուաւ, լիրարու հետ խնամի եղանք:

– Այդ տարբեր… ուրեմն վաղը առտու գնա զինքը տես:

Այս որոշումը տալէ ետքը երկու բարեկամները տրտում տխուր դուրս ելան ու փողոցը բաժնուեցան իրարմէ:

ԳԼՈՒԽ ԺԳ.

Հետեւեալ առտու Միսաք պէյ գնաց այն պանդոկը, ուր Բարսեղ աղա կը բնակէր ընտանեօք:

Անսովոր իրարանցում մը կը տիրէր մուտքի դրան առջեւ: Ամբողջ պանդոկը ոստիկաններով ու գաղտնի ոստիկաններով պաշարուած էր: Մայթերուն վրայ բազմութիւնը խումբերու բաժնուած՝ կը խօսակցէր բարձրաձայն:

– Արդեօք ոճի՞ր մը գործուած է օթէլին մէջ, – մտածեց Միսաք պէյ ու պահ մը վարանեցաւ ներս մտնելու:

Ցետոյ մօտեցաւ խումբերուն, ականջ դրաւ խօսակցութիւններուն, բայց բան մը չկրցաւ հասկնալ, որովհետեւ ամէնքն ալ յունարէն կը խօսէին, եւ ինք չէր գիտեր այդ լեզուն:

Ինչ կ'ուզէ թող ըլլայ, ես ներս կը մտնեմ, – վճռեց:

Եւ հաստատ քայլերով ուղղուեցաւ դէպի օթէլին մուտքը:

Ծիշդ այն միջոցին, ուր ներս պիտի մտնէր, տեսաւ, որ Բարսեղ աղա սանդուխէն վար կ'իջնէ:

– Բարեւ, Միսաք պէյ, – ըսաւ Բարսեղ աղա, – մեզի այցելութեա՞ն եկար… դժբախտաբար մերինները դուրս ելան:

– Այսինքն կ'ուզէի տիկինին եւ օրիորդներուն յարգանքս մատուցանել, բայց մասնաւորաբար ձեզի հետ պիտի խօսէի, բայց կը տեսնեմ, որ դուք ալ դուրս կ'ելլէք:

– Այո, Ստեփան էֆէնտի Ցեսուեանը լուր ղրկած ու զիս ուզած էր, զայն տեսնելու պիտի երթամ, սակայն հոգ չէ, կըրնանք տեսնուիլ, եթէ կ'ուզէք սա քովի սրճարանը երթանք:

– Երթանք, – ըսաւ Միսաք:

Արդարեւ օթէլին ներքեւ մեծ սրճարան մը կը գտնուէր:

Քանի մը քայլ առին ու հոն մտան:

– Ի՞նչ է օթէլին առջեւ այս իրարանցումը, – հարցուց Միսաք, – մա՞րդ զարկին, ի՞նչ եղաւ…

– Չէ, – պատասխանեց Բարսեղ աղա, – ոստիկանութիւնը երկու մարդ կը փնտռէ կոր, որոնք այս օթէլը իջած էին եւ այս առտու կանուխ անյայտ եղեր են:

– Ո՞վ են այդ մարդիկը:

– Մէկը իբրեւ թէ հունգարացի իշխան մըն է, միւսն ալ ռումանացի մեծահարուստ ապարակատէր մը, մինչդեռ հիմա յայտնի եղաւ որ գող խաբեբաներ են եղեր…

(Շար. 88)

(Շար. Ա. էջէն)

քան բուռն կերպով կը տանի իր պաշտպանութիւնը որ քրտական մշակութային իրաւունքներու մասին, ուրիշ բաղդատական մը կը գտնէ, այս անգամ՝ Ֆրանսան, ուր նաեւ Ներքին նախարարը դէմ արտայայտուած է շրջանային լեզուներու գործածութեան պաշտօնական հրատարակութիւններու մէջ: Եզրակացութիւնն այն է որ հարկ է զօրավիգ ըլլալ Անգարայի եւ իրաւազրկուած թշնամիի մը չվերածել թէական բարեկամ մը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՒԹՆԵՖԼԻՔԱ, Ալժերիոյ նախագահը, վալիներու (գաւառներու կառավարիչներ) կէսը պաշտօնազրկեց, կաշառակերութեան դէմ պայքարի իր ծրագրին շրջագծին մէջ: Դատական հետապնդում չկայ սակայն: Միւս կողմէ, 13 հոգի եւս սպաննուած են եւ 13 ուրիշներ ալ վիրաւորուած ոճրափորձերու հետեւանքով:

ՏԱՂՍՏԱՆԻ կռիւները չեն դադրած եւ երրորդ շաբաթն է որ Ռուսաստան գլուխ չելլեր խլամապաշտ ապստամբներուն հետ: Բուն կացութեան մասին կարելի չէ յստակ գաղափար մը ունենալ, որովհետեւ երկու կողմերը բոլորովին տարբեր տեղեկութիւններ կուտան: Ռուսերը կը պնդեն որ վերագրաւած են Տանդօն:

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՄԱՖԻԱՅԻ դրամին «օրինականացման» ամէնէն մեծ գործողութիւններէն մէկը երեւան ելած է եւ էՖ-Պի - Այ-ը (Ամերիկեան Հետազօտութեան Գրասենեակ) քննութիւն բացած է: Ըստ «Նիւ - Եորք Թայմզ»ի առնուազն 10 միլիառ տոլարի կասկածելի ֆոնտեր անցած են, տարիէ մը ի վեր, Նիւ - Եորքի Պանքին հաշւոյն Պինեքս ընկերութեան կողմէ, որ կապ ունի ամերիկեան Այ-Պի-էմ Մակնէթի հետ, այս վերջինն ալ ծանօթ որպէս «ծածկոցը» Ռուսաստանի կազմակերպուած ոճիրի ամէնէն սարսափազդու հովանաւորներէն՝ Սեմիոն Մոկիլեվիչի: 53 տարեկան, հրեայ ուկրանացի, ան տէրն էր զէնքի, ռաքէթի եւ պոռնկութեան ցանցի մը: Նիւ - Եորք Պանքը հաստատած է քննութիւնը եւ պաշտօնանկ ըրած իր փոխ - նախագահներէն երկուքը (մէկը Նիւ - Եորք, միւսը՝ Լոնտոն), ծնած Ռուսաստան եւ ամուսնացած Ռուսերու հետ:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը խորապէս ազդուած է Թուրքիոյ երկրաշարժի հայ զոհերէն, ինչպէս նաեւ եկեղեցիներու եւ դպրոցներու կրած վնասներէն, եւ իր անսակարկ զօրակցութիւնը կ՚արտայայտէ աղէտեալ մեր հայրենակիցներուն:

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը, հաւատարիմ իր կոչումին՝ կը կազմակերպուի օգնութեան հասնելու համար երկրաշարժէն տուժածներուն:

Ուշադիր հետեւեցէք Ֆ. Կ. Կ.ի գործակցութեան կոչին:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Մեր գրասենեակը բաց է՝ Երկուշաբթիէն Ուրբաթ օրերը ժամը 14-էն 20:

Հեռաձայն. –
01 – 48 – 24 – 46 – 57
Հեռապատճէն. –
01 – 48 – 24 – 98 – 97
Հասցէ. –
C.B.A.F. 17, rue Bleue, 75009 Paris

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռուին Սամսոն եւ Ագատ Լոփոյեանցի (Պիթլիսցի) զաւակներն եւ թոռները որոնք Ֆրանսա եկած են 1941 – 1944 տարիներուն: Զիրենք փնտռողն է Ագնիւ Լոփոյեանցի թոռը՝ Ալեքսի Վարդանեան:

Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի հեռաձայնել՝

01 70 36 12 692

կամ գրել իրենց հասցէին. –
110 Վինոկրատնայա

Սոչի, Ռուսաստան
Հեռաձայն. – (8622) 93 – 78 – 00

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ ՄԱՐՍԷՅԼ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը փակ է Յուլիս 15-էն Օգոստոս 31:

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ	100 ՖՐ.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ	80 ՖՐ.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ	75 ՖՐ.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ	75 ՖՐ.
ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ	150 ՖՐ.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ	75 ՖՐ.

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Տաղկախաղ 50-ամեայ հաւախածոյէն) 120 ՖՐ.

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի:

Թղթատարի ծախք՝ 30 Ֆր., հատոր գլուխ:

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 29

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8.30-ին:

Պատարագ ժամը 10-ին:

Կը պատարագէ՝
ԽՈՐԷՆ ԱԲԵՂԱՅ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Կը քարոզէ՝
ՄԻՔԱՅԷԼ Ծ. ՎՐԴ. ԱՋԱՊԱՀԵԱՆ

RENTREE DES CLASSES

EGLISE ARMENIENNE DE CHAVILLE
Programme scolaire 1999-2000

Les cours de langue arménienne et de catéchisme, seront prodigués deux fois par semaine. Ils se dérouleront dans la salle annexe Sarkis Balabanian, suivant le programme et les horaires suivants:

— les **mercredis de 10h à 12h :**
pour les élèves débutants;

— les **mercredis de 14h à 16h :**
pour les élèves de niveau moyen;

— les **vendredis de 18h à 21h :**
pour les élèves de niveau avancé, les adultes et la préparation au bac.

Les cours débuteront le mercredi 8 septembre 1999 à 9h30.

Pour plus de renseignements, téléphoner au 01 47 09 23 18 ou écrire

6, rue Père Komitas, 92370 Chaville

L'ECOLE «SIAMANTO» DE BAGNEUX.CACHAN

— Cours hebdomadaire de langue et civilisation arméniennes— accueille les élèves de la maternelle à la préparation de baccalauréat.

Inscriptions

le Mercredi 22 Septembre à 14h30
à l'Ecole Henri-Wallon
2, avenue de Stalingrad — Bagneux

Renseignements :

Mme Lucie DOSSIKIAN : 01 45 46 10 11;
Mme Elisabeth DAVIDIAN : 01 46 65 81 53

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՓԱՐԻԶ

Կապոյտ Խաչի Արշալոյս Թաղէոսեան մասնաճիւղի միօրեայ դպրոցի վերամուտը Սեպտեմբեր 18-ին, Շաբաթ օրերը Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, նախակրթարանէն մինչեւ պաքալօրէա, կ՚ուսուցուին՝

հայերէն լեզու
պատմութիւն
թատրոն
երգ, պար եւ ջութակ փող

– Կան նաեւ դասեր չափահասներու համար:

– Տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար դիմել՝

Արաքսի Գարանֆիլեանին, երեկոյեան
01 – 39 – 83 – 71 – 19
կամ՝
Նազելի Ֆուրթինի
01 – 45 – 84 – 57 – 18

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

MARSEILLE — *Section «Lola Sassouni» Bd-Oddo*

organise

un VOYAGE en ARMENIE

du 30 Septembre au 12 Octobre
Hôtel «Erépouni» · Demi-Pension
Tourisme magnifique programme
Taxe d'aéroport, visa inclus.

Prix Global :
6990 francs

Renseignements et inscriptions :
Tél : 04. 94. 32. 11. 87

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

70ème ANNIVERSAIRE

placé sous le haut patronage de Mgr Norvan ZAKARIAN Evêque des Arméniens de la Région Rhône-Alpes

GRAND GALA : Les «Ballets GAYANE» et la participation des élèves des écoles de la CBAF de la Région Rhône-Alpes;
— Dimanche 3 Octobre à 15h30 à la Salle Rameau à Lyon 1er.

EXPOSITION : «L'Arménie au Féminin»;
— du 4 au 13 Novembre;
à la Maison des Ecritures — 26, Place Bellecour à Lyon 2e.

CONFERENCE : Avec Anahide Ter-Minassian.
— le 13 Novembre à 17h;
à la Maison des Ecritures — 26, Place Bellecour à Lyon 2e.

Կապոյտ Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղին կազմակերպած՝

– ՊՏՈՅՏ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ Մոնմորանսիի Հանգստեան տունը
Կիրակի, Սեպտեմբեր 19-ին:

– ՃԱՇ Պիէվրի դղեակը
Կիրակի, Հոկտեմբեր 3-ին:

– ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐԸ
Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21-էն սկսեալ:
Մանրամասնութիւններ յետագային:

Section *Naïri*/Beaumont.Marseille 12e

du 5 au 12 Octobre

VOYAGE SPECIAL

Pèlerinage en Terre Sainte

8 jours / 7 nuits
6.450 Francs (départ Marseille)
(taxe aéroport incluse)
en pension complète et toutes visites incluses

NAZARETH — CESAREE — CAPHARNAUM — TABGA — JERICHO JERUSALEM (son nom signifie "Cité de la Paix").

Arrivée au Mont des Oliviers, premier regard sur la Ville Sainte. Visite de BETLEEM et de la Basilique recouvrant la Grotte de la Nativité. Visite de Saint. Jacques des Arméniens. Visite du Saint Sépulcre. Visite de la ville nouvelle et messe au Patriarcat Arménien. Tracé historique du Chemin de Croix. Célébration de la Résurrection.

Renseignements et inscriptions

(*heures de repas*)

Tél. 04 91 87 13 48 — 04 91 93 67 97
Versement de 2.000 F à l'inscription par chèque à l'ordre de la C. B. A. F. Beaumont.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 26
JEUDI
26 AOUT
1999

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·714 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.714

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 24 / 25)

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ – Ա. ԼՈՒԿԱՇԵՆԿՕ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Հայաստանի ու ԲԼՀ նախագահները Օգոստոս 24-ին Երեւանի մէջ հանդիպում մը ունեցած են որուն հիմնական նիւթը կազմած է Ղարաբաղի հակամարտութեան լուծումի բանակցութիւններուն ընթացքը: Ռ. Քոչարեան մանրամասն ներկայացուցած է նախագահ Ալիեւի հետ ժընեւի տեսակցութեան մանրամասնութիւնները, չեշտելով երկու կողմին համար հրապարակը ամրապնդելու կարեւորութիւնը: Ան ըսած է թէ կողմերը կարեւոր կը նկատեն Մինսկի խումբի հաշտարար ջանքերը եւ Ղարաբաղի եւս խաղաղութեան ընթացքին մասնակցութիւնը:

⁂

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆԻ ՉԻՆԱՍՏԱՆ ԱՅՑԸ

Արտաքին Գործերու նախարար Վ. Օսկանեան Օգոստոս 24-ին հասած է Փեքին, վեց օրուան պաշտօնական այցով մը: Այդ ընթացքին նախարարը պիտի հանդիպի Չինաստանի վարչապետին հետ, երկկողմանի հետաքրքրութիւն ներկայացնող հարցերու մասին: Վ. Օսկանեան եւ իրեն ընկերացող պատուիրակութիւնը պիտի երթան նաեւ Շանկհայ:

⁂

ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆԸ ԱՌՈՂՋԱՑՆԵԼՈՒ ՋԱՆՔԵՐ

Ազգային Ժողովի Օգոստոս 24-ի նիստին երեսփոխաններու ելոյթները շօշափած են պիւտճէի բացին եւ յառակայէս ուժանիւթի բնագաւառին մէջ կուտակուած պարտքին խնդիրը: Այդ պարտքը տարիներով չվճարուած բացին ու մեծամեծ կորուստներու պատճառով կը հասնի 17 միլիառ դրամի: Ելոյթներու մէկ մասը վերաբերած է նախորդ, Արմէն Դարբինեանի գլխաւորած կառավարութեան գործունէութեան, որուն շրջանին պիւտճէի բացը հասած է 33 միլիառ դրամի: Ուրիշ երեսփոխաններ հարց բարձրացուցած են 1991-էն իշխանութիւններու գործունէութեան, իրական պատկերը պարզելու, մեղաւորները պատասխանատուութեան կանչելու: Շատեր համամիտ գտնուած են վարչապետ Վ. Սարգսեանի 1992 – 1994 ուժանիւթի ոլորտին ենթադրուած զեղծարարութիւնները պարզելու համար խորհրդարանական յանձնաժողով ստեղծելու գաղափարին: Խիստ որակումներու արժանացած են երկրին մէջ ձեւացած առանձնաշնորհումներն ալ, ինչպէս պէնզինի ներածումին որուն պատճառով նախորդ տարի պետական պիւտճէն կորսնցուցած է 40 միլիառ դրամի մուտք, մինչդեռ այդ մարզին շահը կազմած է 13 միլիառ դրամ: Առաջարկուած է որ հինգ տարուան համար պէնզինի, ծխախոտի ներածումի մենաշնորհը պետութիւնը իրեն վերապահէ, ինչ որ բաւական կը մեծցնէ պիւտճէի մուտքերը:

⁂

ՆՈՐ ՅՈՒՇԱԴՐԱՄՆԵՐ

Կեդրոնական դրամատունը Օգոստոս 23-ին շրջանառութեան դրած է ոսկիէ եւ արծաթէ նոր յուշադրամներ 50 եւ 60 հազար դրամ արժէքով, քրիստոնէութեան 1700-ամեակին առթիւ: Յուշադրամներուն մէկ երեսին վրայ կայ Հայաստանի զինանշանը, միւսին՝ Աղթամարի Ս. Խաչ Եկեղեցին: Նոյն օրը շրջանառութեան դրուած է 100 հազար դրամի արժէքով ոսկիէ յուշադրամ մըն ալ որ ցոյց կուտայ Նոյ նահապետին Արարատէն էջքը:

Պատրաստուած են Ա. Համահայկական խաղերուն եւ Հայաստան – Սփիւռք համաժողովին նուիրուած երկու արծաթէ յուշադրամներ ալ:

⁂

ՃԱՏՐԱԿ

ՎԼ. ՅԱԿՈԲԵԱՆ ԿԷՍ ԿԷՏ ՈՒՆԻ

Լաս Վեկասի ճատրակի աշխարհի ախոյեանութեան մրցաշարքին Հայաստանի ներկայացուցիչ Վլ. Յակոբեան առաջական վեց խաղերէն առաջինը կրոնցընելէ ետք, հաւասար արդիւնքով աւարտած է երկրորդը, ռուս մրցակիցին՝ Ալ. Խալիֆմանի դէմ, Օգոստոս 23-ին: Երկու խաղացողները յօժարած են հաւասարութեան ու 18-րդ ձեռքին ընդհատած խաղը: Խալիֆման ըսած է թէ յոգնած է ու կը նախընտրէ հաւասարութիւնը, քան պարտութիւն մը: Բ. խաղին արդիւնքով Խալիֆման 1,5 կէտ ունի, Յակոբեան 0,5:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՆՈՐ ՑՆՑՈՒՄ ԱՆԳԱՐԱ

ՈՉ ԶՈՀ, ՈՉ ՎՆԱՍ,

Օգոստոս 24-էն 25 լուսնալիք գիշերը, նոր ցնցում մը խուճապ ստեղծած է Անգարա եւ շրջակայքը: Ուժգնութիւնը 4,7 էր Ռիխթէրի աստիճանաչափին վրայ, բայց ոչ զոհ կայ, ոչ ալ վնաս: Վերնակեդրոնը Հայմանա կը գտնուէր, Անգարայէն 50 քիլոմեթր հարաւ – արեւելք:

Նոյն օրը, Օգոստոս 24-ին, պաշտօնական աղբիւրները նոր թիւեր կուտային Օգոստոս 17-ի երկրաշարժին զոհերու մասին, որոնք նաեւ դեռ վերջնական բնոյթ չունին: Ըստ այս լուրերուն, մեռեալներու թիւը 18 հազար է եւ աւելի քան 42·400 վիրաւորներ կան: ՍԻ-ԷՆ-ԷՆ կայանի տուած իր հարցազրոյցին մէջ Պ. Էճէվիթ ըսած է որ Թուրքիա «առնուազն» պէտք ունի հարիւր հազարաւոր առժամեայ պնակալներու»: Արդարեւ 200 հազար հոգի ապաստան չունի, մինչ անդադրում անձրեւը կը շարունակուէր Օգոստոս 25-ին ալ Իզմիթ, Ատափազար եւ շրջակայքը: Ներկայս, միայն 27 հազար վրաններ լարուած են Եալովա, Իզմիթ եւ Ատափազար եւ ՄԱԿ-ը կոչ կ'ընէ միջազգային հաւաքականութեան որ յաւելեալ ապաստարաններ ղրկէ:

⁂

Տնտեսական գետնի վրայ ալ երկրաշարժը աղէտ մըն է, որովհետեւ ան հարուածեց երկրին ամէնէն հարուստ եւ ճարտարարուեստական շրջանը: Արդէն դժուարութիւններու մէջ գտնուող փոքր եւ միջին ձեռնարկութիւնները հիմնովին փճացած են, եւ ոչ մէկ յոյս կայ որ կարենան վերականգնիլ: Ըստ «Միլլիյէթ»ի Ելմտական նախարարութիւնը կը խորհի «զօրակցութեան տուրք» մը դնել, կարենալ օժանդակելու համար աղէտեալներուն: Ծրագիրը կը նախատեսէ որ այս տուրքը որ ի զօրու պէտք է դառնայ մինչեւ Յունիս 2000 եւ ներկայացնէ եկամուտի տուրքին 10-էն 15%-ը, անհատներու թէ ընկերութիւններու:

⁂

«Լը Մոնտ» (Օգոստոս 25) «Թրքական դժուարութիւններ» խորագրին տակ, իր խմբագրականը նուիրած էր Թուրքիոյ: Նկատել կուտայ որ Թուրքերը միայն իրենց եւ օտար օգնութեան վրայ կրցան հաշուել, ոչ երբեք՝ իրենց կառավարութեան, ու բաւական ծանր կերպով կը քննադատէ Թուրքիոյ իշխանութիւնները: Եթէ, կը գրէ, նախ – երկրաշարժ շրջանը ոճրային եղած էր, յետ – երկրաշարժ շրջանը ողբալի պատկերը պարզեց Թուրք կառավարութեան: Կը հեգնէ նաեւ Եւրոպական Միութեան «դաս տուող» կառավարական համախմբումը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Ելմտական նախարարութիւնը 60 միլիառ ֆրանքի յաւելեալ գումար մը ունի տուրքերու գանձումէն, բայց, չի խորհիր նուազեցնել զանոնք: Ընդհակառակն: Արդարեւ, եկամուտի տուրքի յաւելումէն ետք, յաւելում կը կրէ նաեւ բնակութեան տուրքը, որու հաշուեցոյցներն ալ պիտի հասնին քանի մը շաբաթէն: Ժոսփէն խոստացած էր նուազեցնել «արժէքին վրայ աւելցած սակը» (ԹԷ-ՎԷ-Ա), բայց, իշխանութեան գլուխ անցնելէն ի վեր մոռցած է: Այնէն զատ, (նախագահը թելադրած էր Յուլիս 14-ին) ձախի պարագլուխներ ալ, ինչպէս Լորան Ֆապիուս («Լը Մոնտ», Օգոստոս 25) հրաւէր կը կարդային տուրքերու նուազումի ի նպաստ, բայց, ըստ երեւոյթին լսող չկայ: Ժոսփէն դժուարութիւններ ալ ունի կանաչներուն հետ: Լորիանի մէջ, ուր գումարուած է ամրան իրենց համալսարանը, Տոմինիք Վուանէ կոչ ըրաւ Ժոսփէնի որ լսէ զիրենք: Հանրաքուէ մը կը պահանջէ հիւլէականի շուրջ, այլապէս կ'ըսէ. – «Հիւլէական առաջին պայթումը բազմատարր մեծամասնութեան պայթումը կ'ըլլայ»: Բայց, որովհետեւ կանաչներն ալ բազմատարր են եւ ներքին մրցակցութիւններ կան, Ժոսփէն իրար չանցնիր եւ կը սպասէ որ ժամանակ անցնի եւ յոգնին:

ՄՈՍԿՈՒԱ յայտարարեց որ ջախջախուած է Տաղստանի իսլամապաշտ ապստամբութիւնը, տէր դառնալով այն վերջին երկու գիւղերուն՝ Շողրոդա եւ Անսալտա որոնք ապստամբներու ձեռքն էին: Ըստ Կովկասի զինուորական շրջանի հրամանատարին՝ զօրավար Կազանցեւի, բախումներու հետեւանքով 1000 հոգի մեռած է իսլամական շարքերուն մէջ եւ 59՝ ռուսական եւ տաղստանցի: Կան նաեւ 210 վիրաւորներ: Իսլամապաշտներու նահանջը, սակայն, անպայման պարտութիւն չէ ըստ կարգ մը աղբիւրներու: Արդարեւ, կրնայ ՝պատերազմական խորամանկութիւն մը ըլլալ, յարձակելու համար հոն ուր Ռուսերը չեն սպասեր: «Նովիյէ Իզվեստիա» կը գրէ թէ իսլամապաշտները յարձակում մը կը պատրաստեն Տաղստանի հիւսիսը: Սպասեցին որ ռուսական ուժերը համախմբուին Բոտլիխ, այլ տեղէ յարձակելու համար:

ՔՈՍՈՎՈՅԻ մէջ կացութիւնը միշտ լարուած կը մնայ: Օգոստոս 24-ին Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ Արտաքին նախարարները միօրեայ այցելութիւն մը կատարեցին եւ վերադարձին, Հ. Վետրին ըսաւ որ «ապահովութիւնը միահամուռ (կլոպալ) կերպով երաշխաւորուած է, բայց, ամբողջական չէ (թոթալ)»: Քոսովոյեններն ալ բացարձակապէս կը մերժեն ռուս զինուորներու ներկայութիւնը: Իրենց համար, Ռուսերը Սերպերու մեղսակիցներն են:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ նախկին վարչապետներէն՝ Սերգէյ Կիրենկօ յայտարարած է որ պիտի գլխաւորէ աջ պատմական նոր խմբաւորումի մը ցանկը, Սեպտեմբերի երեսփոխանական ընտրութիւններուն:

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ԼԱԿՈՅԱ, Ֆրանսայի կի-

ՓԱԹՐԻՔ ՏԷՎԷՃԵԱՆ, ՎԵՆԵՏԻԿ, Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ...

«Լիպերասիոն» Օգոստոսի սկիզբէն ի վեր, ութ էջնոց յաւելուած մը կցած է իր ամէնօրեայ թիւին, խորագրուած «99-ի ամառ մը» ուր զանազան «թեթեւ» նիւթեր կը ծեծուին: Անոնց կարգին «Ամէնէն մեծ կափերս» խորագրին տակ, Օգոստոս 25-ին, զրոյց մը կար Փաթրիք Տէվէճեանի հետ:

Ան կը պատմէ որ, 1969-ին, կինը ուզած է Վենետիկ երթալ մեղրալուսնի, մերժած է եւ գացած են Իսպիա, յիմարապատում կղզի մը եւ ուրեմն 10 տարի սպասած է Վենետիկ երթալու համար: «Տասը տարի, կ'ըսէ, կարծելու համար թէ մենաշնորհեալ կապ մը ունիմ այդ քաղաքին հետ, որ բիւզանդական մշակոյթը ընդունած էր, եւ՝ որու ընտանիքը պոլսեցի է»: Խորհած է թէ այդ քաղաքը աջին քաղաքն է եւ այն իրողութիւնը որ Ֆրանսուա Միթերան պաշտած է զայն, զինք աւելի ամրապնդած է այդ գաղափարին մէջ: Կը հասկնամ, կ'ըսէ, այն հմայքը զոր կը գործէ: Նման վատառողջ քաղաքականութեան մը որմէ պէտք է հեռանալ: Շարադրուած է պոռնիկի մը պէս:

Բայց, այս չէ որ Փաթրիք Տէվէճեանի կափերուն մաս կը կազմէ: Ան կը յիշէ որ 1990-ին («ՅԱՌԱՋ» պէտք է ըլլայ 1988) Ռուսերը ձերբակալած են Ղարաբաղ Կոմիտէի 12 անկախապաշտները (այս թիւն ալ սխալ է). որպէսզի ազատ արձակուին, Հայերը արեւմտեան քաղաքական ղեկավարներու դիմեցին զիրենք հովանաւորելու համար: Ինծի դիմեցին, կ'ըսէ որպէսզի միջամտեմ Շիրաքի մօտ: Ընդունեցաւ եւ հեռագրեց Գորբաչովի, քանի մը ամիս յետոյ, ազատ արձակուեցան: Անոնցմէ մէկը Ֆրանսա եկաւ շնորհակալութիւն յայտնելու համար Շիրաքի, զինք ընդունեցայ Ազգային Ժողով: Ժամանակ անցաւ, մոռցայ: Ապա, Հայաստան կը հրաւիրուի Երեւանի Ազգային Ժողովին նախագահին կողմէ: Երբ հոն կը հասնի կնոջը հետ, փախուստ կը յայտնէ լճի ափին փոքրիկ մատուռ մը տեսնելու և Հանրապետութեան նախագահը: Կ'առարկուի որ ան շատ զբաղած է, յետոյ կ'ըսեն, համաձայն է պիտի ընդունի ձեզ: Կը հրաժարին մատուռէն, կ'երթան Երեւան, նախագահին գրասենեակը եւ գիրկը կ'իյնայ մարդ մը: Յանկարծ, կը խորհի, տեղ մը տեսած եմ այս դէմքը ու կը հասկնայ որ Ղարաբաղ Կոմիտէի անդամն էր...:

⁂

Կրնայ մեծ կարեւորութիւն չունենալ, բայց եւ այնպէս կարգ մը ճշդումներ, թերեւս, աւելորդ չեն:

Ղարաբաղ Կոմիտէի 11 անդամները ձերբակալուեցան, յաջորդաբար, 1988 Դեկտեմբերին, երկրաշարժի վաղորդայնին: Ազատ արձակուեցան 1989 Մայիսին: Ֆրանսայի մէջ, քաղաքապետներ հովանաւորութիւնը ստանձնեցին անոնց, ի շարս որոնց Շիրաք, այն ատեն Փարիզի քաղաքապետ, ստանձնեց Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի «կնքահայրութիւնը»:

Լ. Տէր – Պետրոսեան, 1989 Յուլիսին Փարիզ եկաւ գլխաւորաբար առողջական պատճառներով (վիրաբուժական գործողութեան ենթարկուեցաւ) եւ այդ առթիւ ալ շնորհակալութիւն յայտնեց Շիրաքի:

Թարխոթը մեռաւ 70 տարեկանին յետ երկարատեւ հիւանդութեան: Ծնած էր Ալեքսանդրիա յոյն հօրմէ եւ իտալացի մօրմէ: Իր կնոջ՝ Իտա Փրէսթիի հետ, երկար ատեն գնահատուած երաժշտական զոյգ մը կազմած էին, ապա, երբ Իտա Փրէսթի մեռաւ 1967-ին, շարունակեց առանձին:

ՆՈՐ ԱՌԱԿԱՆԻ

Աբեղեան ընտանիքէն հայ գրական կալուածին մէջ կարեւոր ներդրումի տէր երկրորդ դէմքն է Արտաշէս Աբեղեան (1878–1955): Ան ծանօթ է որպէս բանասէր, մանկավարժ, թարգմանիչ: Կծու ակնարկներու տէրեր սովորութիւն ունին «բարի Աբեղեան»ը կոչել զինքը, հակադրելով Մանուկ Աբեղեանին որ ամենէն աւելի կը յիշուի որպէս հայերէնի ուղղագրութեան խերը անիծող:

Ա. Աբեղեանի աշխատասիրութեան պտուղներէն հետաքրքրական հատոր մը լոյս տեսած է 1998–ին Երեւան որ ուշադրաւ է շատ մը առումներով: Ան «Հայ միջնադարեան առակներ» խորագիրը ունի. տպաւոր, խնամուած մէկ հրատարակութիւնն է «Գրականութեան եւ արուեստի պետական թանգարան»ին: Յառաջաբանը եւ առակներուն լեզուին աշխարհաբարի վերածումը կը պատկանի Ա. Աբեղեանի:

Թանգարանին կողմէ խմբագիր Հ. Բախչինեան երկու խօսքով շնորհակալութիւն կը յայտնէ Ա. Աբեղեանի աղջկան որ ԱՄՆ–էն առեննին թանգարան ղրկած է հօրը արխիւը ու մինչեւ այսօր էջ առ էջ կը լրացնէ զայն: 1995–ին, Ա. Աբեղեանի մահուան 40–ամեակին առթիւ թանգարանը հրատարակած է կէօթէի թատերգութիւններէն անոր կատարած թարգմանութիւնները:

Ինչ կը վերաբերի առակներու ներկայի հատորին, ան մաս կը կազմէ, ո՛չ միայն որակով, այլեւ դասական ուղղագրութեան պահպանումով, հայաստանեան գիրի աշխարհին բացառութիւններու ոլորտին: Առակները 1931–ին լոյս տեսած են «Հայրենիք»ի թիւերուն մէջ, բայց Հ. Բախչինեանի խմբագրութիւնը հատորին հրատարակութիւնը կատարած է ձեռագիրներուն համեմատութեամբ ու «որոշ խմբագրական – բնագրագիտական շըտկումներով»: Նախաբանի երկու խօսքը կ՛աւարտի շնորհակալութեան բ. բաժինով մը, ուղղուած՝ Ա. Աբեղեանի ընտանիքին որ նաեւ հովանաւորած է ձեռնարկը:

Ա. Աբեղեանի բաւական ընդարձակ յառաջաբանը կ՛անդրադառնայ առակագրութեան միջնադարեան հարուստ պաշարին որ արժանի ուշադրութեան արժանացած չէ ընդհանուր առմամբ: Կ՛ըսէ թէ անոնք մասամբ գրաբար շարադրուած են, մասամբ ալ ռամկախառն գրաբար. մէկ մասով ալ միջին հայերէն: Առակները մեծ տարածում ունեցած են ժողովուրդին մէջ, պատասխանելով անոր հոգեկան պահանջին:

Այս մարզին ծանօթ անուններէն է Ն. Շնորհալին որ Ս. Գիրքի նիւթերով առակներ յօրինած է որպէսզի ժողովուրդը տօներու ընթացքին փոխանակ առասպելներ պատմելու, զանոնք եւ հանելուկներ ըսէ: Նոյն մարզին մէջ աւելի կանուխ շրջաններու պատկանող անուններ են Եզնիկ Կողբացին, Յովհան Մանդակունին որոնց էջերուն մէջ առակի հետքեր կան: Նաեւ Խորենացիի ու Փաւստոսի մօտ:

Ինչ կը վերաբերի իր աշխատասիրութեան ընթացքին առակներու լեզուին վրայ կատարուած փոփոխութեան, Ա. Աբեղեան կը բացատրէ թէ արեւմտահայերէնի վերածումը կը հիմնուի այդ լեզուին եւ միջին հայերէնին համեմատաբար մեծ նմանութեան, ինչ որ առաւելագոյն հարազատութիւն մը պահպանելու առիթ կուտայ:

Նման հաւաքածոներ լոյս տեսած են ԺԷ. դարէն իսկ: Առաջինը կը պատկանի Ոսկան Երեւանցիին (Ամսթերտամ): Կը կրէ «Աղուէսագիրք» խորագիրը, լոյս տեսած է 1668–ին: Աւելի ետք հրատարակուած են Վ. Այգեկցիի, Մ. Գօշի առակները: Եղած են նաեւ թարգմանական առակագիրքեր:

Հակառակ այս անցեալին, առակները մինչեւ անցեալ դարը դուրս մնացած են հայ բանասիրութեան քննական շրջանակէն: Ա. Աբեղեան այս ուղղութեամբ կարեւոր վաստակի տէր առաջին անունը կը նկատէ վիեննական Մխիթարեաններէն Հ. Ղեւոնդ Յովնանեանը: Հետաքրքրական է կարդալ որ նոյն մարզին մէջ կարեւոր ընդարձակ հետազօտութիւն մը կատարած է ծանօթ հայագէտ Ն. Մառ որուն երեք հատորով գործը կը կրէ «Ժողովածոյք առակաց Վարդանայ» խորագիրը:

Միջնադարեան առակները որոնք ընդհանրապէս կը վերագրուէին Վարդան Վրդ. անունով առակախօսի մը, յստակ է որ նոյն անձին գրիչէն ելած չեն: Հաւանական եզրակացութիւնը այն է որ անոնք յօրինուած են զանազան նպատակներով – կենցաղային, ժողովրդային մասուր գրագումի, խրատականի, բարոյականի, եւայլն–, ու վերագրուած նոյն անձին: Այդ անձը որ ծանօթ է Վ. Այգեկցի անունով, կ՛ենթադրուի որ ծնած է ԺԲ. դարու վերջերը Հալէպի մօտ Մարաթա հայկական գիւղը: Յետոյ հալածուած է ու հասած Այգեկ, կամ Այգեկայ անապատը ու այդ պատճառով կոչուած «Այգեկցի»: Անկէ անցած է Դրազարկ վանքը որ կը գտնուէր Սիսէն ոչ հեռու: Ապրած է մինչեւ խոր ծերութիւն:

Ա. Աբեղեանի յառաջաբանին վերջին էջերուն մէջ նիւթ եղած է լեզուն. մեկնելով այն տուեալէն որ միջնադարեան հայ գրականութեան գլալի մէկ մասը Կիլիկիա մշակուած է, ան ծանրացած է կիլիկեան բարբառին վրայ: Զայն կը կոչէ «միջնադարի արեւմտահայերէնը»: Այդ լեզուով գրուած առակներուն աշխարհաբարի վերածումին ընթացքին ալ պահպանուած են միջին հայերէնին արեւմտահայերէնի ու արեւելահայերէնի հետ ընդհանրութիւնները. բանասէր հեղինակը կ՛ըսէ թէ կիլիկեան հայերէնը տեսակ մը կամուրջ էր ոչ միայն դասական եւ նոր հայերէնին, այլ նաեւ վերջինին երկու ճիւղաւորումներուն միջեւ:

«Հայ միջնադարեան առակներ»ու 180 էջնոց հատորը ամփոփած է 173 առակ որոնց մէկ մասը կը յիշեցնէ դպրոցական օրերը: Ընթերցանութեան, շարադրութեան նիւթ եղած էջեր են անոնք: Նաեւ հրատարակուած զանազան ձեւերու տակ: Մնայեալին ընթերցումը հաճելի պահեր ապահովելու ամէն յատկանիշին տէր է, թէ չափահասներու, թէ՛ պատանիներու համար:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՔԻՒՐՏԻՍՏԱՆԸ ԿԸ ՎԵՐԱԾՆԻ՞

Գլխաւորաբար Թուրքիոյ երկրաշարժէն գրաւուած միջազգային լրատուութիւնները մէկդի ձգած ըլլալ կը թուին քրտական նիւթը. ճիշդ է որ Օճալանի դատին առարով եւ վճարեկ ատեանին վերջնական որոշումին սպասումին մէջ, ան նոյն այժմէականութիւնը չի վայելեր այլեւս: Սակայն, Լոնտոն լոյս տեսնող «Ալ Հայաթ»ը վերջերս էջ մը նուիրած է քրտական նիւթին, անդրադառնալով ոչ թէ Թուրքիոյ, այլ Իրաքի մէջ արձանագրուած անցուդարձին:

Ըսուածը այն է որ Հիւսիսային Իրաքի մէջ Քիւրտերը ՄԱԿ–ի ներկայութենէն օգտուելով որոշակի քայլեր կ՛առնեն դէպի ինքնավար պետութեան մը իրագործումը: ՄԱԿ–ի կոմիտէ մը հոն է ապահովելու համար Ապահովութեան Խորհուրդին թիւ 986 բանաձեւին կիրարկումը որ կը սահմանուի «քարիւղի փոխարէն սննդեղէն» տարազով:

Քիւրտ պաշտօնատարներուն գլխաւոր հարցը վերաբնակեցումն է այն գիւղերուն որոնք 80–ական թուականներու սկիզբը քանդուած ու լքուած էին: Աւելի քան 4500 է անոնց թիւը: Այդ շրջանին մէջ երկու վարչական կեդրոններու՝ Արպիլի եւ Սիւլէյմանիյէի քիւրտ իշխանութիւնները յաջողած են չկրել միջազգային շըրջափակումին ծանր հետեւանքները: Ատիկա, բնականաբար, չի նշանակեր որ ամէն բանով գոհացուցիչ է իրենց վիճակը, բայց ամէնէն կարեւորը այն է որ քրտական շրջանը չէ ունեցած մանկական մահերու բարձր տոկոսը, կամ այն համաճարակները որոնք դեղերու, պատուաստի չգոյութենէն կը ծագին Իրաքի այլ շրջաններուն մէջ: Քիւրտիստան սննդեղէն արտադրելու կարող է. բանջարեղէն, մսեղէն, կաթ. Կրնայ նոյնիսկ իրմէ աւելցածը ղրկել իրաքեան տարբեր շրջաններ:

Քրտական շրջանին տնտեսութիւնը ծաղկեալ վիճակի մէջ է, համեմատելով Իրաքի կացութեան հետ: Քիւրտիստանի տինարը իրաքեանին հարիւրապատիկ արժէքը ունի: Այդ բարգաւաճ վիճակը շատ մը ճարտարագէտներ, բժիշկներ, համալսարանականներ կը մղէ որ աշխատելու երթան քրտական ինքնավար շըրջանը: Համալսարանի դասախօս մը ամիսը ութ օրուան աշխատանքով Արպիլի կամ Սիւլէյմանիյէի համալսարանին մէջ ամիսէ մը շահածին տասնապատիկը կը շահի: Վերջերս Պաղտատ հրամանագրով մը արգիլած է որ իր քաղաքացիները քրտական շրջանը աշխատելու երթան:

Նոյնն է պարագան մարզական շրջանակին մէջ: Ինքնավար քրտական գօտին կը դիմեն ֆութպոլի Իրաքի Ազգային խումբին խաղացողները, մեծ ակումբներու մարզիչները: Այս կացութիւնը, անշուշտ, մեծապէս կը բարձրացնէ տեղացիին տրամադրութիւնը: Կ՛ըսուի մինչեւ իսկ թէ քրտական խումբերու համակիրները երբ անոնց մրցումներուն ներկայ գտնուելու եւ զօրակցելու կ՛երթան, Պաղտատի մէջ հինգ աստղանի պանդոկներ կ՛իջեւանին: Կերպով մը Քիւրտիստան իր տնտեսական բարօրութեամբ սկսած է Իրաքցիին համար հանդիսանալ այն ինչ որ էր նախապէս Քուէյթը:

Ուշագրաւ է որ հակառակ բոլոր փոփոխութիւններուն, ինքնավար վարչակազմը ինքզինքը իրաքեան ամբողջութեան մէկ մասնիկը կը նկատէ: Շրջանին մէջ իրաքեան օրէնսդրութիւնը ի զօրու է, բացի այն օրէնքներէն որոնք քաղաքացիներուն միջեւ խտիր կը դնեն անոնց ցեղային պատկանելիութեան, կամ քաղաքական հակումներուն պատճառով: Այսուհանդերձ, ինքնավար Քիւրտիստանի Խորհրդարանը կը պատրաստուի Ազգային դրօշակի մասին օրէնքի բանաձեւ մը պատրաստելու: Այդ դրօշակը – կարմիր, սպիտակ, կանաչ ու մէջտեղը արեւով մը – շատ նման է Մահապատի վաղանցուկ հանրապետութեան դրօշակին. Հանրապետութիւն որ Իրանեան Քիւրտիստանի մէջ հաշակուած էր 1946–ին եւ որուն վերջ տրուեցաւ շատ արիւնալի կերպով: Այդ դրօշակը որ կը ծրագրուի բարձրացնել իրաքեանին քով, բանավէճի մըն ալ պատճառ եղած է ծայրայեղներու եւ չափաւորներու միջեւ. առաջինները կ՛ուզեն որ ինքնավար շրջանին միակ դրօշակը քրտականը ըլլայ, մինչ միւսները կը նախընտրեն երկուքին միասին գործածութիւնը:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՌԱԿՆԵՐ

ԲԱԲԵԼԱՑԻՈՑ ԹԱԳԱՒՈՐԸ ԵՒ ԻՄԱՍՏՈՒՆ ԾԵՐՈՒՆԻՆ

Օրին մէկը Բաբելացւոց թագաւորը բազմաթիւ զօրքերով իր մայրաքաղաքը կը վերադառնար: Տեսաւ, որ մի ծեր մարդ արմաւենի կը տնկէր: Ու այսպէս խօսեցաւ թագաւորը.

«Ո՛վ ծեր, ինչո՞ւ համար այդպէս դառն կ՛աշխատիս եւ արմաւենի կը տնկես: Չէ՞ որ ծառը քառասուն տարի յետոյ միայն կարող է պտուղ տալ. իսկ դու այսօր կաս, վաղը չը կաս»:

Ծերուկը պատասխանց տուաւ. «Ո՛վ բարի թագաւոր, մի ուրիշ մարդու տնկած ծառէն ես եմ կերեր ու վայելեր. այժմ ես կը տնկեմ, որ ինձմէ յետոյ մի ուրիշը վայելէ»:

Ու թագաւորը կը հրամայէ. «Հազար դահեկան տուէք իրեն այդ խօսքին համար, վասնզի բարի եւ օգտակար մարդ է նա»:

Երբ ծերը դրամն առաւ, գոհութիւն տուաւ Աստուծոյ: Թագաւորը հարցուց. «Ինչո՞ւ համար գոհութիւն կուտաս Աստուծոյ»: Եւ նա պատասխանեց. «Ո՛վ թագաւոր, ամէն արմաւենի քառասուն տարի յետոյ միայն պտուղ կուտայ, իսկ իմ ծառս մէ՛կ օրուան մէջ պտուղ տըւաւ»:

Թագաւորը կ՛ասէ. «Կրկին հազար դահեկան տուէք իրեն»: Ծերուկը դարձեալ գոհացաւ: Թագաւորը մէկ անգամ եւս հարցուց. «Ինչո՞ւ համար նորէն գոհացար»: Ծերը թէ՝ «Ո՛վ բարի թագաւոր, ամէն մարդու ծառ տարին մի անգամ միայն պտուղ կուտայ, իսկ իմ ծառս այսօր երկու՛ անգամ պտուղ տուաւ»:

Թագաւորը շատ սիրեց ծերուկը ու տարաւ վերակացու կարգեց իր տան վրայ, որ խրատի արքայազուններն:

ՍՊԱՌԱՁԷՆ ՄԿՆԵՐԸ

Մկները մի օր կը խօսէին իրար մէջ. «Այդ ինչպէ՞ս է, որ մենք ո՛չ զէնք ունինք, ոչ եղջիւր: Այդ է պատճառը, որ կատուն դիւրութեամբ կը բռնէ մեզ»:

Ու մեր մկները մէկ – մէկ փայտ սրեցին եւ գլխնին կապեցին. բան է, թէ կատուն գայ՝ կռուին եւ չը բռնուին: Եւ ահա եկաւ կատուն: Շուրջի մկները փախան եւ ծակը մտան: Իսկ որ փայտէ եղջիւրներ ունէին՝ չը կարացին մտնել ծակը: Կատուն բռնեց եւ կերաւ ամէնը:

ԱԲՐԱՀԱՄ ԵՒ ԻՐ ՀՕՐ ԿՈՒՌՔԵՐԸ

Երբ Աբրահամ դեռ փոքր էր, հայրը կուռքեր կը շինէր: Եւ մէկ օր, պարկով լի կուռքերը իշու վրայ բեռցած՝ ծախելու կը տանէր: Ճամբին էշը ճահիճի մէջ վայր ընկաւ, եւ կուռքերը ամէնը վար թափուեցան: Մէկ քանին ջարդուեցան ու ցեխի հետ խառնուեցան:

Աբրահամ խիստ բարկացաւ: Հօրէն վախեց եւ ասաց կուռքերուն. «Վա՛յ ու եղուկ ձեզ. այդ ի՛նչ աստուած էք դուք, որ ձեզ անգամ չը պահեցիք այս ցեխէն: Այժմ ի՞նչ պատասխան պիտի տամ հօրս. ի՞նչ օգուտ ունեցայ ձեզմէ»:

Շատ բարկացաւ նա, մնացած կուռքերը եւս ջարդեց, ցեխի մէջ խառնեց ու ասաւ. «Ատոր էք արժանի. ցեխի մէջ պառկած մնացէք»:

Եւ սրտնեղ ու խիստ դառնացած՝ առաւ էշը ու տուն վերադարձաւ: Երբ հայրը՝ Թարան, որդին սրտնեղ եւ շատ դառնացած տեսաւ, ասաւ Աբրահամին. «Ինչո՞ւ համար այդպէս տխուր ես»:

Ու պատասխան տուաւ Աբրահամ եւ ասաւ հօրը. «Գնացի ու ճամբին մի ճահիճի հանդիպեցայ: Իմ էշս չը կարաց մէջէն անցնիլ, ընկաւ ցեխի մէջ ու մեր աստուածները ջարդուեցան: Ես շատ տխրեցայ ու բարկացայ, դառնալով կուռքերուն ասի. «Ձեր զօրութիւնը ո՞ւր էր: Քարեր առի ձեռս եւ ամէնը մէկ ջարդեցի: Ու ահաւասիկ դատարկ կուգամ տուն»:

Հայրը կ՛ասէ. «Իրա՛ւ, այդ մեր աստուածներու զօրութիւնը ի՞նչ է, որ մէկ հատիկ էշն իսկ չը կարաց պահել, որ ցեխի մէջէն անցնէր, իսկ իրենք չը ջարդուէին: Քանի որ այդ աստուածները իրենք զիրենք չը կարացին պահել, ապա ուրեմն մե՞զ ինչով պիտի օգնեն»: Ու հայրը ասաւ որդւոյն. «Զաւակս, դու ո՛ղջ լինիս»:

ԸՆԿՈՅԶԸ ԵՒ ՁՄԵՐՈՒԿԸ

Մի մարդ իր ընկոյզի ծառի տակը ձըմերուկ էր ցանել: Երբ պտղի ժամանակը հասաւ, տէրը բանջարանոց եկաւ, տեսաւ խոշոր ձմերուկները, ապա նայեցաւ ծառի վրայ ու տեսաւ մանր ընկոյզները: «Տէր Աստուա՛ծ, – ասաց, – ամէն ինչ, որ ստեղծել ես Դու, կարգ ու կանոնով է եւ նմանութեամբ, բայց այս երկու պըտուղները անդէպ են եւ աննման»:

Երբ այսպէս կը խօսէր մարդը ինքն իր մէջ, այդ միջոցին մէջքի վրայ պառկած էր ծառի տակը ու վեր կը նայէր: Այդ րոպէին Աստուծոյ հրամանով մի ընկոյզ պոկուեցաւ ծառէն եւ մեծ ուժով դիպաւ նորա ճակատին: Ճակատը պատռեցաւ եւ արիւն դուրս ելաւ:

Պարտիզպանը տեղէն վեր ցատկեցաւ ու բարձր ձայնով կանչեց առ Աստուած. «Տէ՛ր, – կ՛ասէր, – ամէն ինչ, որ Դու ստեղծել եւ արել ես, ի կարգի է եւ նմանութեամբ: Եւ ով որ չը հաւանի քո ըստեղծածին, իր ճակատը իմին նման կը լինի: Եթէ ընկոյզի ծառի վրայ ձմերուկ

բռնած լինէր, նա անշուշտ սպաննած պիտի լինէր զիս»:

ԳՈՂ ՔԱՀԱՆԱՆ ԵՒ ԱՅՐԻ ԿԻՆԸ

Մի քահանայ գողացաւ մի այրի կնոջ կովը եւ տարաւ ախոռ: Այրին իմացաւ այդ բանը, եկաւ քահանայի մօտ եւ ասաց. «Տէրտէ՛ր, մահուանս ժամանակը հասել է, ե՛կ ախոռը, որ խոստովանեմ»: Քահանան ներսի տունն տարաւ կովը, այնտեղէն՝ ժամատուն, եւ ժամատունէն՝ եկեղեցի: Իսկ կինը թէ՝ «Տէրտէ՛ր, մահից առաջ կ'ուզեմ, որ անպատճառ եկեղեցու բեմին առջեւ խոստովանեմ»: Եւ կովը հանեցին բեմը, վարագոյրն ալ քարշեցին դէմը: Երբ եկեղեցի մտան ու նստան, կինը վարագոյրը բարձրացուց եւ այսպէս խօսեցաւ կովուն. «Ո՛վ զարշելի, ես քեզ կով գիտէի, արդ, ո՞վ պատարագիչ ձեռնադրեց քեզ, սաս՛»:

ՅԻՄԱՐԸ ԵՒ ՁՄԵՐՈՒԿԸ

Մի խելառ մարդ մէկ հատ արծաթադրամ ունէր: Առաւ փողը եւ քաղաք գնաց, որ այդ փողով մի էշ գնէ: Բայց մէկ արծաթի փոխարէն ոչ ոք ուզեց մի էշ տալ: Յիմարը շուկայ գնաց եւ մի մեծ ձմերուկ տեսաւ այնտեղ: Երկար նայեց վրան եւ վերջէն հարցուց.

«Այս ի՞նչ է»: Մարդիկ տեսան, որ խելառ է, պատասխանեցին. «Հնդկական էշի հաւկիթ է այդ, որմէ թանկագին էշ կը ծնի»:

Յիմարը ուրախութեամբ մօտի դրամը տուաւ եւ գնեց ձմերուկը: Ծախողները խրատ տուին իրեն. «Տե՛ս, ի սէր Աստուծոյ, չը լինի այդ հաւկիթը ճամբին ջարդուի եւ էշը փախչի»:

Երբ յիմարը կ'անցնէր դաշտի մէջէն, ոտքը քարի դիպաւ: Ձմերուկը դուրս թռաւ եւ ձորն ընկաւ: Այնտեղ այդ բոպէին մի նապաստակ կար: Վախէն դուրս թռաւ թուփերու տակէն եւ փախաւ: Յիմարը ետեւէն ընկաւ եւ կանչեց աղաչելէն. «Վա՛յ ինձ, մի՛ փախիր, հնդկական իշուկս, մի՛ փախիր, դարձիր քո տիրոջդ մօտ, խղճա՛ ինձ»:

ԳԱՅԼԸ, ԱՂՈՒԷՍԸ ԵՒ ՋՈՐԻՆ

Գայլը, աղուէսը եւ ջորին եղբայրացան եւ ճամբայ ընկան: Երբ քաղցեցան ու որսը գտան, այսպէս խօսեցան իրարու հետ. «Եկէ՛ք ուտենք մեզմէ այն մէկը, որ ամէնէն կրտսերն է»:

Գայլը եւ աղուէսը որոշեր էին ջորին ուտել:

Նախ գայլին հարցուցին. «Դու ո՞ր տարուան ծնունդ ես»:

Գայլը թէ՝ «Ես այն գայլն եմ, զոր Նոյ Նահապետը իրեն հետ տապան առաւ»:

Հերթը աղուէսինն էր: Առաջ եկաւ եւ ասաց գայլին. «Դու տասը սերունդ ինձմէ փոքր ես: Ես այն աղուէսն եմ, զոր Աստուած ինք ստեղծեց»:

Հիմա ալ ջորին մօտ եկաւ, դեռ նոր էր պայտուեր. «Իմ ծննդեան թուականը, — ասաց, — սմբակիս վրայ գրուած է: Եկէ՛ք կարդացէք, թէ ես քանի՞ տարեկան եմ»: Ու ոտքը վեր բարձրացուց:

Աղուէսն ասաց գայլին. «Գիտեմ, որ դու դպրոց եղած ես, գա՛յլ եղբայր, եկ կարդա՛ գիրը»:

Գայլը հաւատաց ու գնաց, որ կարդայ գիրը:

Ջորին թէ՝ «Առա՛ջ եկ, գիրս մանր է»:

Գայլը առաջ եկաւ: Այդ բոպէին ջորին մեծ զօրութեամբ զարկաւ գայլի ճակտին եւ ջախջախեց զայն:

Գայլը կաղկանձալէն հեռացաւ: Աղուէսը թէ՝ «Եկ, աւելի մանր մէկ տող եւս կայ, այն ալ կարդա»:

Գայլը այսպէս խօսեցաւ ինքնիրեն. «Ես գիր կարդալը ո՞ւրտեղէն պիտի գիտնայի: Չէ՞ որ մենք յազգէ ազգ մսագործ ենք եւ մսագործի որդի»:

LIVRES REÇUS

«OH! ARMENIE, ARMENIE...»

(caricatures)

Krikor AMIRZAYAN

«Ա՜խ, ՀԱՅԱՍՏԱՆ, ՀԱՅԱՍՏԱՆ...»

ԳՐԻԳՈՐ ԱՄԻՐԶԱՅԵԱՆ

ազատ թարգմանութեամբ:

Երեւան 1999

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

«ԼԻՆՍԻ» ՀԻՄՆԱՐԿԻ ՆՈՐ ՅԱՏԿԱՑՈՒՄԸ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻՆ

«Լինսի» հիմնարկը 100 հազար տոլարի նոր յատկացում մը կատարած է Արեւմտեան Թեմի Ազգային Առաջնորդարանին, տրամադրուելու համար Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան հովանաւորութեան ներքեւ իրականացուող բարեսիրական ծրագիրներուն եւ կարիքաւորներուն հոգատարութեան աշխատանքներուն: Հիմնարկի հիմնադիրն է Գըրք Գրքորեան, տնօրէնը՝ Ճէյմս Ալճեան:

⁂

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՀՈԳԵՃԱՇ, Ի ՅԻՇԱՏԱԿ ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.Ի

Էնսինոյի Ս. Նահատակաց Եկեղեցւոյ մէջ, Օգոստոս 8-ին, պատարագած է առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է Ամենայն Հայոց Գարեգին Ա. Կաթողիկոսի վախճանման քառասունքին առթիւ: Ապա, յարակից «Աւետիսեան» սրահին մէջ, Քեսապի Ուսումնասիրաց Միութիւնը հոգեճաշ մատուցանած է շուրջ չորս հարիւր հոգիի: Բացումը կատարած է վարչութեան ատենապետ Խաչիկ Թիթիզեան: Տիկին Զուարթ Արքլեան ներկայացուցած է Հայրապետին՝ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան շրջանի (1977 — 1995) գործունէութիւնը: Խօսք առած են Վեր. Վահան Թութիկեան, Խորէն Պալեան եւ Հայրապետին մօրեղբայրը՝ Կիրակոս Թիթիզեան: Փակման խօսքը արտասանած է առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան: Ցուցադրուած է երջանկայիշատակ Հայրապետին յուղարկաւորութեան եւ թաղման տեսերիզը:

⁂

ՅՈՒՇԻ ԵՐԵԿՈՅԹ, ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ՝ ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ

Հոլիվուտի Ս. Յովհաննու Կարապետ Եկեղեցւոյ մէջ, Օգոստոս 6-ին, տեղի ունեցած է յուշի երեկոյթ մը, նուիրուած՝ երջանկայիշատակ Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին: Հանդիսութիւնը վարած է Օշին Քէշիշեան, որ բացման իր խօսքին մէջ, անձնական դրուագներով անդրադարձած է Գարեգին Ա.ի կեանքին ու գործունէութեան: Խօսք առած են Թեմին առաջնորդը՝ Վաչէ Արք. Յովսէփեան, իրաւաբան Ռոպէրթ Քարապետեան, փրոֆ. Գէորգ Խրլոպեան եւ Հայրապետին մօրեղբայրը՝ Կիրակոս Թիթիզեան, անդրադառնալով Գարեգին Ա.ի կեանքին ու գործունէութեան զանազան հանգրուաններուն, հոգեւոր եւ գրական ծառայութիւններուն: Հուսկ՝ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է:

⁂

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ, ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ՝ ՎԱՀԱԳՆ ԴԱՒԹԵԱՆԻՆ

Կլենտէյլի Գոլէճի սրահներէն մէկուն մէջ, Օգոստոս 1-ին, տեղի ունեցած է գրական — երաժշտական երեկոյթ մը, նուիրուած Վահագն Դաւթեանին, կազմակերպութեամբ Հ. Մ. Ը. Մ.ի «Արարատ» մասնաճիւղին: Բացումը կատարած է Փառքուհի Խաչիկեան, ներկայացնելով Վահագն Դաւթեանի կեանքն ու գործը: Ողբացեալ բանաստեղծին մասին յուշեր պատմած է Վահրամ Հաճեան: Երաժշտական բաժինին, հանդէս եկած են երգչուհիներ Հեղինէ Յովհաննիսեան եւ Անահիտ Իշխանեան: Հուսկ՝ պարախումբը ներկայացուցած է Դաւթեանի «Ռեքուէյէմ»ը:

ԼՐԱՏՈՒ

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

— 1924 - 1925 —

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԳ.

— Հէ՞, — գոչեց Միսաք, — հունգարացի իշխա՞ն եւ ռումանացի ագարակատէ՞ր...

— Այո, ինչո՞ւ այդքան իրար անցար:

— Բայց մենք երէկ գիշեր այդ մարդոց հետ անցուցինք ու փոքեր խաղացինք:

— Ո՞ւրտեղ...

— Շաւարշի նոր բացած խաղարանը:

— Էյ, արդիւնքը ի՞նչ եղաւ:

— Աղէկ մը սօթթուեցանք, ամբողջ դրամներս առին:

— Քանի՞ հոգի էիք:

— Ես, Շաւարշը եւ Թոմին:

— Շատ աղէկ եղեր է, չճանչցած մարդոց հետ դրամով թուղթ կը խաղցուի՞... Հապա այդ Թոմին շատ վարպետ է եղեր փոքերի մէջ, ամէն հնարքներ գիտէ եղեր շանս ստեղծելու, ինչպէս ինք կ'ըսէր,

— Կ'երեւայ, որ իրմէ վարպետներուն հանդիպեցաւ այս անգամ:

— Իցիւ թէ ամէնուդ համար օգտակար դաս մը ըլլար ասիկա, — ըսաւ Բարսեղ աղա հայրական շեշտով մը:

— Դաս ըլլայ չըլլայ, ես հիմա շուարեր մնացեր եմ ... ամբողջ քովի դրամս գնաց, 50 տրախմիով խաղարանէն դուրս ելայ, որուն քսանը արդէն ծախսեցի... մինչեւ որ Պոլիս գրեմ, դրամ բերել տամ, շաբաթներ կ'անցնին, Աթէնքի մէջ ձենէ զատ մարդ չեմ ճանչնար, եկայ խնդրելու, որ ինծի փոխառութիւն մը ընէք, դրամս հասնելուն անմիջապէս կը վերադարձնեմ...

— Աղէկ, ամա, այս միջոցիս ես ալ նեղուած եմ, ունեցած դրամս Սահակ էֆէնտիին զրկեցի, միասին ընկեր եղած ենք, հազիւ մեզի բաւելու չափ դրամ ունիմ քովս. Ռումանիայէն ալ նամակ առինք, այսօր — վաղը մեր փեսացուն պիտի գայ, գալուն պէս ալ պսակը պիտի ընենք, նորէն աւելորդ ծախքեր պիտի ըլլայ, այնպէս որ շատ կը ցաւիմ, բայց չեմ կրնար բան մը ընել:

— Կ'աղաչեմ, մի մերժէք, ամբողջ յոյսս ձեր վրայ դրած եմ, իրաւ որ անձնասպան կ'ըլլամ, — գոչեց Միսաք:

— Ինչո՞ւ խենթ խօսքեր կ'ընես, անձնասպան ըլլալու ի՞նչ կայ:

— Դեռ ի՞նչ պիտի ըլլայ, առանց դրամի, օտար երկրի մը մէջ, ուր ձենէ զատ մարդ չեմ ճանչնար, անձնասպան չըլլամ եւ անօթի սատկի՞մ:

— Ազգային իշխանութեան չգիտե՞ս, կարօտեալներուն օգնող մարմին մը կայ եղեր...

— Ինչ խօսքեր կ'ըսէք, Բարսեղ աղա, — գոչեց Միսաք արժանապատուութիւնը վիրաւորուած ձեւով մը, — ինծի պէս մէկը երթայ բերան ծռէ այդ մարդոց... մեր գերդաստանին անունին կը վայլէ՞... այսօրուան օրս գիտէք, թէ ինչ անուն ունինք Պոլսոյ մէջ ... չէ, կը մեռնիմ, այդ բանը չեմ ըներ:

Բարսեղ աղա պահ մը մտածեց, հասկցաւ, որ օձիքը պիտի չկրնար ազատել եւ ըսաւ.

— Ինչ որ է, թէեւ ինծի համար մեծ զոհողութիւն մըն է ըրածս, բայց չեմ ուզեր ձեզի ալ բոլորովին առանց դրամի թողուլ, 500 տրախմի տամ, խնայողութեամբ բաւական ժամանակ կրնաք ապրիլ, դուք անմիջապէս ձեր նամակը գրեցէք Պոլիս...

— Արդէն գրեցի, — ընդմիջեց Միսաք:

— Աղէկ ես ըրեր... վստա՞հ էք, որ հոնկէ դրամ պիտի ստանաք:

Բարսեղ աղա 500 տրախմի յանձնեց երիտասարդին:

— Իրբեւ ձենէ աւելի տարիքոտ եւ փորձառու, կը խրատեմ, որ, — ըսաւ, — այդ թղթախաղէն վազ անցնիք, մանաւանդ օտար տեղեր, անճանաչ մարդոց հետ խաղալէ:

— Բան մըն էր՝ եղաւ, խաբուեցանք, մեր դիմացինները պարկեշտ մարդիկ կարծեցինք:

— Այդ Շաւարշն ալ արդէն շատ վստահելի մէկը չէ, — շարունակեց Բարսեղ աղա:

— Ինծի՞ պիտի ճանչցնէք Շաւարշը, — պատասխանեց երիտասարդը խնդալով:

— Ճանչնալով հանդերձ նորէն քովէն չէք բաժնուիր:

Այս խրատականները ձանձրացուցիչ թուեցան Միսաքի, որ ոտքի ելաւ ըսելով.

— Քանի որ ժամադրութիւն մը ունիք, ձեզի արգելք չըլլամ, Բարսեղ աղա, շատ շնորհակալ եմ... վստահ եղէք, որ Պոլսէն դրամ ստանալուս ձեր 500 տրախմին կը վերադարձնեմ, առայժմ մնաք բարով:

Երիտասարդին մեկնելէն ետքը Բարսեղ աղան ալ սուրճերուն դրամը վճարեց եւ դուրս ելաւ սրճարանէն:

— Օրը ձախող սկսաւ, Աստուած ետքը բարին ընէ, — մտածեց ինքնիրեն:

Քանի մը վայրկեան յետոյ հասաւ այն օթէլը, ուր իջեւանած էր Ստեփան Յեսուեան իր ընտանիքով: Այս վերջինը սիրալիր կերպով ընդունեցաւ զինքը:

— Ուշ մնացիր, — դիտել տուաւ:

Բարսեղ աղա իբրեւ ինքնարդարացում պատմեց իրենց պանդոկին մէջ պատահած դէպքը, յետոյ իր հանդիպումը ու խօսակցութիւնը Միսաք պէյի հետ:

— Ես եթէ քու տեղդ ըլլայի, այդ 500 տրախմին չէի տար, — յայտարարեց Յեսուեան, — ասդին աւելի հայի կարօտ գաղթականներ կան, անօթի ծարաւ կը մեռնին կոր, անոնց չօգնել ու երթալ այդ խաղամոլ, ծոյլ ու անօգուտ երիտասարդին 500 տրախմի տալ, պարզապէս մեղք է:

— Այդ կարօտներուն ալ կու տանք, — պատասխանեց Բարսեղ աղա իր գործած յանցանքը թեթեւցնելու համար:

— Այդ տեսակ դատարկապորտ սրիկաները պէտք չէ քաջալերել:

— Ես ալ կատարելապէս քու գաղափարէդ եմ:

— Ուրեմն ինչու դրամ տուիր, չէի՞ր կրնար մերժել:

— Կարելի չէր, այդ Միսաք պէյը մեր խնամիին՝ Սահակ էֆէնտիի մօտ ազգականն է, կը հասկնա՞ս...

— Եթէ ազգականն է, թող անոր դիմէ ... ինծի գալու էր այդ Միսաք պէյը, որ իրեն պէտք եղած ընդունելութիւնը ընէի:

Այս վիճաբանութիւնը թերեւս աւելի երկարէր, եթէ նոյն միջոցին հիւրասրահ չմտնէր 40 տարեկանի մօտ երկայնահասակ, նիհար, թուխ պեխերով մարդ մը:

Յեսուեան փութաց նորեկը ներկայացնելու Բարսեղ աղային:

— Պարոն Բաբիկ Վաչտակեան, — ըսաւ, — այստեղի հայ գաղթականներու քէմփին վերակացուն է, Պոլսէն կը ճանչնամ զինքը, շատ պարկեշտ եւ շատ պարտաճանաչ անձ մըն է:

— Շատ գոհ եմ հետը ծանօթանալուս, — պատասխանեց Բարսեղ աղա:

— Պարոն Բաբիկ, — շարունակեց Յեսուեան, — երէկ խօսեցայ այս առտու գալ ու զիս տանիլ քէմփը, որպէսզի մօտէն տեսնեմ հոն տիրող խեղճութիւնը, մտածեցի, որ դուն ալ անշուշտ կը հետաքրքրուիս եւ անոր համար լուր ղրկեցի քեզի:

Յետոյ Բաբիկի դառնալով աւելցուց.

— Մեր Բարսեղ էֆէնտին շատ բարի ու ազգասէր անձ մըն է եւ ձեռքէն եկած բարիքը չի զլանար:

— Իր անունը լսած էի, բայց անձամբ ճանչնալու պատիւը չէի ունեցած, — պատասխանեց Բաբիկ:

— Իր ազգասիրութիւնը մանաւանդ չափ ու սահման չունի, — շարունակեց Յեսուեան, — իր տուները, խանութը, ունեցած — չունեցածը ծախեց, որպէսզի երթայ Հայաստան հաստատուի, բայց վրայ մարդ եկաւ...

(Շար. 89)

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Communiqué

La Croix Bleue des Arméniens de France est profondément touchée par la présence de victimes dans notre communauté et la destruction totale ou partielle des édifices arméniens lors du séisme en Turquie, et exprime sa solidarité envers ses compatriotes.

La Croix Bleue des Arméniens de France fidèle à sa vocation, s'organise pour venir en aide aux sinistrés.

Soyez à l'écoute de son appel à la solidarité.

LE CONSEIL D'ADMINISTRATION

Les bureaux sont ouverts du lundi au vendredi de 14h00 à 20h00

Tél : 01 48 24 46 57

Fax : 01 48 24 98 97

Adresse : C.B.A.F. 17, rue Bleue, 75009 Paris

DATE A RETENIR

La Croix Bleue des Arméniens de France — Section Chaville organise au profit de l'Orphelinat de Nork (Arménie) un DINER DANSANT

le 25 Septembre à 20 heures 30,

animé par *MARTEN YORGANTZ et son orchestre*

à l'«Atrium» de Chaville, 3, Parvis Robert Schumann, Avenue Roger Salengro, 92370 Chaville

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ – Գաշանի մասնաճիւղին՝

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ի նպաստ Պելֆոնթէնի օղափոխութեան կայանին

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 16

Salle des Fêtes «Léo Ferré» de Bagneux

Animation : Orchestre «SPITAK»

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻ

ՃԱՇ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Նոյեմբեր 6–*ին*

VOYAGE A VENISE

L'Association SAINTE-CROIX de Paris projette de réaliser en **Novembre 1999** le voyage à Venise qui avait dû être ajourné en 1998. Les personnes intéressées sont priées de prendre contact le plus rapidement possible avec

Le Secrétariat de l'Association :
Tél. : 01 40 51 11 90

ou **la Paroisse de Paris :**
Tél. : 01 44 59 23 50

ou **la Paroisse d'Arnouville-lès-Gonesse:**
Tél. : 01 39 85 15 56

pour renseignements et réservations.

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

339, avenue du Prado, 13008 Marseille

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 29

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8·30–*ին* :

Պատարագ ժամը 10–*ին* :

Կը պատարագէ՝
ԽՈՐԷՆ ԱԲԵՂԱՅ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Կը քարոզէ՝
ՄԻՔԱՅԷԼ Ծ. ՎՐԴ. ԱՋԱՊԱՀԵԱՆ

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՓԱՐԻԶ

Կապոյտ Խաչի Արշալոյս Թաղէոսեան մասնաճիւղի միօրեայ դպրոցի վերամուտը Սեպտեմբեր 18–ին, Շաբաթ օրերը Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, նախակրթարանէն մինչեւ պաքալօրէա, կ'ուսուցուին՝

հայերէն լեզու

պատմութիւն

թատրոն

երգ, պար եւ ճութակ փու

– Կան նաեւ դասեր չափահասներու համար :

– Տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար դիմել՝

Արաքսի Գարանֆիլեանին, երեկոյեան
01 – 39 – 83 – 71 – 19

կամ՝

Նազելի Ֆուրթինի
01 – 45 – 84 – 57 – 18

RENTREE DES CLASSES

EGLISE ARMENIENNE DE CHAVILLE
Programme scolaire 1999-2000

Les cours de langue arménienne et de catéchisme, seront prodigués deux fois par semaine. Ils se dérouleront dans la salle annexe Sarkis Balabanian, suivant le programme et les horaires suivants:

— les **mercredis de 10h à 12h :** pour les élèves débutants;

— les **mercredis de 14h à 16h :** pour les élèves de niveau moyen;

— les **vendredis de 18h à 21h :** pour les élèves de niveau avancé, les adultes et la préparation au bac.

Les cours débuteront le mercredi 8 septembre 1999 à 9h30.

Pour plus de renseignements, téléphoner au 01 47 09 23 18 ou écrire

6, rue Père Komitas, 92370 Chaville

L'ECOLE «SIAMANTO» DE BAGNEUX.CACHAN

— Cours hebdomadaire de langue et civilisation arméniennes— accueille les élèves de la maternelle à la préparation du baccalauréat.

Inscriptions

le Mercredi 22 Septembre à 14h30

à l'Ecole Henri-Wallon

2, avenue de Stalingrad — Bagneux

Renseignements :

Mme Lucie DOSSIKIAN : 01 45 46 10 11;
Mme Elisabeth DAVIDIAN: 01 46 65 81 53

les Coupons d'Alsace

21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10

Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93

65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

« ՅԱՌԱՋ » ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ	100 Ֆր.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ	80 Ֆր.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ	75 Ֆր.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ	75 Ֆր.
ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ	150 Ֆր.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ	75 Ֆր.

ԵՒ

« ՅԱՌԱՋ - 50 »

(Տաղկախաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն)	120 Ֆր.

Դիմել « ՅԱՌԱՋ »ի։

Թղթատարի ծախք՝ 30 Ֆր., հատոր գլուխ։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
Commission Paritaire : N° 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՈՒՐԲԱԹ
ՕԳՈՍՏՈՍ 27
VENDREDI
27 AOUT
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·715 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.715

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԷՆ ԵՏՔ

ՄԵՌԵԱԼՆԵՐՈՒ ԹԻՒԸ ՆՈՒԱԶԵՑԱՒ...

18·000-էն 12·000-ի ԻՋԱՒ

Ֆրանսական մամուլը շատ խիստ կ'արտայայտուի Թուրք իշխանութեան հանդէպ որ «անկարող է իր մեռեալներն իսկ հաշուելու» ինչպէս կը գրէր «Ֆիկառօ» Օգոստոս 26-ին: Կարելի պիտի ըլլար խնդալ, կ'ըսէ իր թղթակիցը՝ Էրիք Պիէկալա, եթէ սրտաճմլիկ չըլլար: Օգոստոս 24-ին, մեռեալներու պաշտօնական թիւն էր՝ 17·997, 24 ժամ յետոյ իջած էր 12·000-ի: Եւ Օգոստոս 25-ին, ամբողջ օրը, կառավարական զանազան աղբիւրներ իրարու վրայ ձգած են այդ անորոշութեան պատասխանատուութիւնը: Ինչ որ ըլլայ, հաշուեկշիռը առժամեայ է, քանի 30·000 անհետացածներու մասին խօսք կայ տակաւին: Այս շփոթ կացութիւնը, ցոյց կուտայ, կ'աւելցնէ թղթակիցը թրքական դրութեան անկազմակերպութիւնը: Մամուլն ալ, որու լռելու հրահանգ տրուած էր իր քննադատութիւններուն համար, կը շարունակէ ամբաստանել իշխանութիւնները: «Սապահ» դէպք մը կը պատմէ: Եալովայի մէջ, ընկերային Ապահովագրութիւնը կարգադրութիւն մը ըրած է, որպէսզի կանխավճար մը տրուի այրիներուն իրենց յետագայ թոշակէն եւ միաժամանակ փոքրիկ գումար մը իրենց հարազատներուն յուղարկաւորութեան համար: Նոյն ատեն, Կարմիր Մահիկը (թրքական Կարմիր Խաչ) 7,5 միլիոն թրքական լիրա (100 ֆրանք) կը հաշուէ այն պարտադիր պատանքները մահմետական թաղումի համար եւ տասնապատիկ աւելի յուղարկաւորութեան արարողութեան մը: Կարմիր Մահիկը արդէն ամէնէն քննադատուած կէս կառավարական հաստատութիւններէն մէկն է: Վրանները այնքան քիչ այլանք են, որ առաջին անձրեւէն իսկ աղէտալի հետեւանքներու տեղի տուած են, որովհետեւ անջրանցիկ չէին: Եւ «Սապահ» նկատել կուտայ որ Կարմիր Մահիկի նախագահն ալ, տարիներէ ի վեր Անգարայի մէկ մեծ պանդոկը կ'ապրի, օրական 400 տոլարի, զոր կը վճարէ Կարմիր Մահիկը: Կը քննադատուի նաեւ բանակը, իր դանդաղաշարժութեան համար:

Նոյն օրը (Օգոստոս 26) «Լիպերասիոն» ալ խիստ արտայայտութիւններ ունէր եւ առանձին յօդուած մը նուիրուած էր Առողջապահութեան ծայրայեղ աջ նախարար՝ Օսման Տուրմուշի որու կը շնորհուէր, խորագրով, «Լրբութեան դափնեպսակը»:

Շաբաթաթերթերն ալ լայն տեղ կուտան «Գուրիէ Էնթէրնասիոնալ», թղթակցութենէն զատ խմբագրական մը ունի զոր ստորագրած է Ալեքսանտր Ատլէր, որու թրքամէտ, չըսելու համար թրքասէր տրամադրութիւնները գաղտնիք չեն:

«Թուրքիա՝ քաղաքական երկրաշարժ» խորագրին տակ, ան, նախ կ'անդրադառնայ Իզմիթի երկրաշարժին գրելու համար թէ «ներկայ հաշուեկշիռը արդէն իսկ ամէնէն ծանրն է վերջին երկու տասնամեակներուն»: Ինչ որ, գոնէ առ այժմ, սխալ է քանի Հայաստան միայն պաշտօնապէս 25·000 մեռեալ ունէր: Ու կ'ոգեկոչէ այս առթիւ Ճափոնը եւ աւելի վաղ ժամանակներու Չինաստանը: Յետոյ, երկարօրէն կը ծանրանայ Թուրքիոյ վրայ վերլուծելով քաղաքական կացութիւնը եւ չի վարանիր գրելու. - «Այս երկիրը, 1945-էն ի վեր յաղթանակած է նախ բազմատարը, ապա դեմոկրատ, բառին ամէնէն ուժով իմաստով, փորձառութեան մը, աննախընթաց մահմետական աշխարհին մէջ»: Այս ամբողջին պատճառով Ատլէր կը գտնէ որ Եւրոպա աւելի լաւ պէտք է հասկնայ թրքական գրաւարկը եւ ներշնչուի Յունաստանի Արտաքին նախարարին հաշտարար հեռանկարի քաղաքականութենէն:

«Նուվէլ-Օպսէրվաթէօր» շատ աւելի լայն տեղ տրամադրած է եւ հարցազրոյց մըն ալ ունի վարչապետ Պ. Էճէվիթի հետ: Ան կը խոստովանի՝ «կը հասկնամ ժողովուրդին բարկութիւնը» եւ ինչ կը վերաբերի Առողջապահութեան նախարարին, կ'ըսէ թէ «դէշ արտայայտուած է, իր խօսքերը ճիշդ հակառակն են մեր մտածածին: Խորապէս երախտապարտ ենք միջազգային համաքականութեան եւ մանաւանդ մեր Յոյն դրացիներուն»: Կը ճշդէ որ օտար փրկարար ջոկատներու մեկնումը չեն պահանջած, Թուրքերը հրէշներ չեն, կ'աւելցնէ: Ինչ կը վերաբերի, վատորակ շէնքերու կապալառուներուն, կը գտնէ որ գրեթէ անկարելի պիտի ըլլայ պատասխանատուութիւնները ճշդել: Անդրադարձ մըն ալ կայ քրտական հարցին: Էճէվիթ կ'ըսէ թէ անձնապէս դէմ է, իր կուսակցութիւնն ալ, մահապատիժի ու ժպտելով կ'աւելցնէ լրագրողուհիին՝ «Բայց, առայժմ, յաջորդ հարցումը մի հարցնէք»: Կ'ակնարկէ անշուշտ, Ա. Օճալանի պարագային: Չափաւոր Քիւրտերը, կ'ըսէ, ամէն տեղ ներկայացուած են, Ազգային Ժողովին մէջ շուրջ 200 են (550-ի վրայ): Այն հարցումին թէ. - «Ինչպէս կը խորհիք որ ՓՔՔ-ի ուզած մշակութային ինքնավարութիւնը վտա՞նգ մը կը ներկայացնէ», Էճէվիթ կը պատասխանէ. - «Մշակութային ինքնավարութեան մասին կը խօսին, բայց, ամէն մարդ գիտէ որ անկախութիւն կ'ուզեն: Թուրքիան պէտք եղածին չափ կորուստներու ենթարկուեցաւ Առաջին աշխարհամարտէն ետք, չենք ընդունիր երբեք նոր վնաս մը մեր ամբողջականութեան: Ինչ որ Քիւրտ ժողովուրդը կ'ուզէ տնտեսական զարգացում է, որովհետեւ դարերու երկայնքին, աւատապետերու տիրապետութիւնը կրելով, Թուրքերը, ինչպէս Քիւրտերը շատ աղքատ են: Որեւէ արգելք չկայ որ Քիւրտերը իրենց թերթերն ու գիրքերը ունենան: Ինչ կը վերաբերի դպրոցին, Հանրապետութեան դպրոցն է, Հանրապետութեան լեզուով, ինչպէս Ֆրանսա: Հեռատեսիլը, դեռ կարելի չէ»:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ ԺԱՔ ՇԻՐԱՔԻ

Նախագահ Ժ. Շիրաք կոչ ըրած է Եւրոպայի 15-երուն որ «արագացնեն Թուրքիոյ նկատմամբ եւրոպական ռազմավարութեան դրամական ճիւղին որդեգրումը եւ գործադրութիւնը»: Նամակ մը գրկած է Եւրոպական Միութեան բոլոր ղեկավարներուն, շեշտելով թէ ֆրանսական պետութիւնը «անհրաժեշտ» կը նկատէ որ «Եւրոպական Միութիւնը, որպէս այդ, յստակօրէն իր զօրակցութիւնը յայտնէ Թուրքիոյ հետ»:

Շիրաքի այս ընթացքը մեծ տպաւորութիւն գործած է Թուրքերուն վրայ: Թուրք մամուլը Ա. Էջերէ խոր շնորհակալութիւն կը յայտնէ Նախագահ Շիրաքի թրքամօտ կեցուածքին ու անկեղծ բարեկամութեան. կ'ըսէ թէ ան ինչպէս միշտ այս առթիւ եւս ցոյց տուած է որ «Թուրքերու իսկական բարեկամ մըն է»:

Գերմանիոյ Արտաքին նախարարն ալ դրած է ֆինլանտական նախագահութեան (ներկայիս Եւրոպայի Միութեան հերթապահը Ֆինլանտան է) մաղթելով որ «առատաձեռն օժանդակութիւն մը» ըլլայ եւ անմիջապէս տրամադրուի Անգարայի խոստացուած 1 միլիառ Եւրօն, ցարդ արգելքի տակ յունական վեթոյին պատճառով:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 25 / 26)

Ի ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ Ա. ԲԼԷԵԱՆԻ

Ա. Բլէեանի պաշտպան խորհուրդը Օգոստոս 25-ին յայտարարութեամբ մը դիմած է երկրին իրաւապաշտպան, հանրային - քաղաքական կազմակերպութիւններուն, Հայաստանի մէջ գտնուող դեսպանութիւններուն եւ միջազգային կազմակերպութիւններուն: Յայտարարութեամբ ըսուած է որ «Նոր Ուղի»ի կուսակցապետը չորրորդ ամիսը ըլլալով արգելափակուած է ու զրկուած խօսքի ազատութենէն. կ'ենթարկուի նուաստացուցիչ վերաբերումի ու պատիժի: Կան տեղեկութիւններ թէ անոր առողջական վիճակը վատթարացած է եւ բժշկական տեղեկագրով հաստատուած է թէ մարմնական վնաս կրած է: Պաշտպան խորհուրդը կը խնդրէ որ վերոնշեալ կազմակերպութիւնները իրենց հեղինակութիւնը գործածեն վերահաստատելու համար Ա. Բլէեանի իրաւունքները:

⁂

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԸՆԴՈՒՆԱԾ ԱՄՆ-ՈՒ ԴԵՍՊԱՆԸ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Օգոստոս 25-ին ընդունած է ԱՄՆ-ու Երեւանի դեսպան Մ. Լեմըն: Տեսակցութիւնը նիւթ ունեցած է Հայաստանի եւ դրացի երկիրներու յարաբերութիւնները: Զրուցակիցները անդրադարձած են նաեւ ղարաբաղեան հակամարտութեան կարգաւորման ընթացքին:

⁂

ԼՈՌԻԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

Լոռիի մարզպետ Հ. Քոչինեանի որոշումով շրջանի 106 բնակավայրերուն մէջ Հոկտեմբեր 24-ին համայնքի ղեկավարի եւ պաշտօնատարներու ընտրութիւն տեղի կ'ունենայ:

ԱԴՐԲԵՋԱՆՑԻ ԼՐԱԳՐՈՂԸ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

Հայաստանի ու Ադրբէջանի նախագահներուն Ժընեւի վերջին հանդիպումին նախօրեակին ադրբէջանական մամուլի «Ազատլըք» թերթին (Օգոստոս 19) մէջ Ֆ. Մամատով նիւթ ըրած է Ղարաբաղի հակամարտութեան լուծումի բանակցութիւններուն ԼՂՀ-ի ալ որպէս կողմ մաս-
համար ուշագրաւ է որ Մինսկի խումբին
համար ուշագրաւ է որ Մինսկի խումբին
երեք նախագահներն ալ ուղղակի կամ անուղղակի կերպով Բաքուի կը թելադրեն

(Շար.ը Դ. էջ)

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆ ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Արտաքին Գործերու նախարար Վ. Օսկանեան ու իրեն ընկերացող պատուիրակութիւնը հանդիպում ունեցած են Չինաստանի ժողովրդական ներկայացուցիչներու ժողովին արտաքին յարաբերութիւններու յանձնաժողովի նախագահին հետ, գլխաւոր նիւթ ունենալով տնտեսական գործակցութեան ընդլայնումի հեռանկարները: Վ. Օսկանեան ներկայացուցած է Ղարաբաղի հարցին բանակցութեան ընթացքն ալ: Ապա քննարկուած է Հայաստան - Չինաստան խորհրդարանական բարեկամութեան խումբ ստեղծելու խնդիրը: Նոյն օրը Հայաստանի նախարարը տեսակցած է չին իր պաշտօնակիցին հետ հետ ալ, յետոյ դասախօսած Չինաստանի միջազգային հետազօտութիւններու հիմնարկին մէջ:

⁂

ՇԱՏՐԱԿ

ՅԱԿՈԲԵԱՆ ԱՐԴԻՒՆՔԸ ՀԱՒԱՍԱՐԵՑՈՒՑԱԾ

Շատրակի աշխարհի առաջնութեան աւարտականի երրորդ խաղին (Օգոստոս 25) Հայաստանի ներկայացուցիչը Վլ. Յակոբեան 57 քայլէն ետք յաղթանակ տարած է ռուս իր մրցակիցին Ալ. Խալիֆմանի դէմ: Երկու խաղացողները այսպէսով ունին մէկ մէկ յաղթանակ եւ հաւասարութիւն մը, ինչ որ իւրաքանչիւրին համար կը նշանակէ 1,5 կէտ:

ՓՔՔ-Ի ԶՕՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

Քրտական զինեալ կազմակերպութեան ՓՔՔ-ի նախագահական խորհուրդը համաշխարհային մամուլին եւ հանրային կարծիքին յայտարարած է որ առանց սպասելու որոշուած Սեպտեմբեր 1 թուականը, գործադրութեան կը դնէ Ա. Օճալանի Օգոստոս 2-ի Հիւսիսային Քիւրտիստանէն քաշուելու հրահանգը: ՓՔՔ կը յայտնէ թէ այդ որոշումը տուած է որպէս զօրակցութիւն երկրաշարժին հետեւանքները դարմանելու գործին: Կազմակերպութիւնը կը շեշտէ թէ պատերազմին վերջ տալու որոշումը Թուրքիոյ թէ՛ պետութեան, թէ՛ ժողովուրդին տրուած կարեւոր նեցուկ է որ միեւնոյն ատեն ապացոյցը կը բերէ խաղաղութիւն հաստատելու քրտական վճռակամութեան:

Յայտարարութեան մէջ կ'ըսուի որ երկրաշարժը ցոյց տուած է Թուրքիոյ մէջ պարզուած կացութիւնը. Քիւրտերու դէմ մղուած 15 տարուան պատերազմը պատճառ եղած է որ երկրին ժողովուրդը ծայր աստիճան անկազմակերպ ու անզօր ձգուի: Այդ պայմաններուն մէջ յատուկ նշանակութիւն կը ստանայ Քիւրտերու ցոյց տուած զօրակցութիւնը:

Նախագահական խորհուրդը նոյն յայտարարութեամբ կոչ ուղղած է Թուրք պետութեան որ ինք ալ համապատասխան քայլերու դիմէ, որպէսզի առանց կողմերուն վնաս պատճառելու, բուն նպատակին՝ խաղաղութեան, հասնիլ կարելի ըլլայ:

Քրտական «Էօզկիւր փոլիթիքա» օրաթերթը նոյն յայտարարութեան ու միակողմանի նահանջին լուրին սիւնակներուն մէջ տեղ տուած է Թուրք իշխանութիւններու մէկ յայտարարութեան ուր կ'ըսուի թէ քրտական շրջաններու մէջ գործողութիւնները կը շարունակուին ու տասը քիւրտ մարտիկներ սպաննուած են:

ԾՆՆԴԱՏՈՒՆԵՐՈՒ «ՅԱՃԱԽՈՐԴ»ՆԵՐԸ ԵՒ «ԳՆԱՑՈՒՑԱԿ»ՆԵՐԸ

Հայաստանի բնակչութեան թիւի նուազումին մէջ որպէս գլխաւոր ազդակ կը նշուի արտագաղթը որուն համար մինչեւ մէկ միլիոնի թիւ կը տրուի: Որքա՞ն ըստոյգ է ատիկա, ոչ ոք կրնայ ըսել, քանի որ պաշտօնական աղբիւրներ այդ մասին տուեալ չեն հրապարակեր եթէ նոյնիսկ կան կատարուած վիճակագրութիւններ: Սակայն, մեր գաղութներուն մէջ, Պոլիսէն մինչեւ Լոս – Անճըլըս, ուշագրաւ նորութիւն է Հայաստանցիներու օրէ օր աւելցող ներկայութիւնը:

Շատ չատերու կողմէ «ազգային ցաւ» որակուած այս երեւոյթին չափ մտահոգիչ է երկրին բնակչութեան նօսրացումին երկրորդ պատճառը. ծնունդներու համեմատութեան զգալի անկումն է ան որուն մասին սակայն նուազ կը գրուի, կամ կը խօսուի: Հայը որ աւանդութեամբ բազմազաւակ է, հետզհետէ սկսած է կորսնցնել այս յատկանիշը: Հայաստանի ու յատկապէս Սփիւռքի մէջ, քաղաքակրթութեան հետեւանքներէն է այդ կորուստը ուր կը դերխաղէ տնտեսական ազդակը: Բիչով գոհանալու առաքինութեան անտեսումն ալ որոշ դեր ունի ատոր մէջ. մանաւանդ, երբ կայ մրցակցութիւն մը կը մղէ բանէ մը պակաս չմնալու. նոյնիսկ ամէնէն անհեթեթէն:

Այս գլխուն մէջ կը զետեղուի շատ – շատերու անծանօթ, արդելակող այլ ազդակ մը որ կուգայ Հայաստանի առողջական հաստուածէն: Այդ հաստուածը յաջողութիւններու, դրականներու հետ իր մասին խօսեցուցած է ու կը խօսեցնէ նաեւ հիպոկրատեան սկզբունքին բաւական անյարիր ընթացքներու պատճառով: Աւելորդ է նշումը թէ գլխաւոր դերակատարը հոս եւս տնտեսականն է:

Այդ տնտեսականը ուղղակի «կաշառակերութիւն», կ'որակուի էջի մը մէջ որ նիւթ կ'ընէ ծնունդներու նուազման երեւոյթին մէկ երեսը: Այդ կաշառակերութիւնը որուն ընկերացած է «խիստ ու վայրենի վերաբերմունք»ն ալ, վայր ունի ծննդատուները: Էջին հեղինակը՝ Աննա Մինասեան («Նորաթերթ», Օգոստոս 12) յիշեցնելէ ետք թէ ծննդաբերութիւնը սկզբունքով անվճար է, կ'ըսէ թէ այսուհանդերձ, յատուկ գիներ սահմանուած են այդ շրջանակին մէջ ու «գնացուցակ»ը կը ներկայացուի անխտիր բոլորին, առանց նկատի առնելու ընկերային վիճակ, բազմազաւակ ըլլալու պարագայ, տնտեսական պայմաններ եւայլն:

Ըստուածին որպէս ապացոյց տրուած են այդ տխուր ու նոյն ատեն ընդվզեցնող փորձառութեան տէր խումբ մը երիտասարդ մայրերու վկայութիւն – հակազդեցութիւնները:

Առաջինը փորձառութեան տիրացած է Նորքի Գ. զանգուածի հիւանդանոցին մէջ: Նախ կը զանգատի մանկաբարձներու դաժան վերաբերումէն: Կ'ըսէ թէ շրթունքներուն հարուածներ իջած են, ամէն անգամ որ ցաւէն ճչացած է: Ըսած են թէ պէտք է դիմանալ եւ թէ ինք ո՛չ առաջինն է, ոչ ալ վերջինը: Ամէնէն մօքէ չանցած տեղերէն մէկուն մէջ նման կոպտութեան զարմանքը չթօթափած, մարդ կը կարդայ թէ «բայց դա դեռ ոչինչ»: Բուն սարսափելին այն մրցակցութիւնն է որ կայ հիւանդներու եւ յղիներու համար, հիւանդանոցին բժիշկներուն միջեւ: Ամէն մէկը կ'ուզէ ինք բուժել, կամ ծննդաբերութիւնը կատարել, ինք գրպանելու համար «գնացուցակ»ով սահմանուած փոխարժէքը: Այդ պատճառով ալ նոյն երիտասարդուհիին ցաւերը ասեղով մը կ'արագացնեն, մղելով վաղաժամ ծննդաբերութեան. ան կ'եզրակացնէ, շատ հաւանօրէն իրաւացի կերպով. «վախենում էին լոյսը բացուի, հերթափոխութիւն լինի, եւ իրենք զրկուին այդքա՛ն տենչալի գումարից...»:

Լրագրողուհիին երկրորդ խօսակիցը լրագրողուհի մըն է. իր իսկ արտայայտութեամբ, այդ պարագային շնորհիւ քիչ մը վախցուցած են ու համեմատաբար «լաւ» վերաբերում տեսած է. բայց ինք ալ կը հաստատէ որ «մանկաբարձների անուշադրութիւնն ու անտարբերութիւնից բխող դաժանութիւնը վախ են ներշնչում...»:

Պահանջուած գինը վճարելու կարող երիտասարդուհի մը որ դիմած է Երեւանի զանգուածի հիւանդանոցը, ինք վերոնշեալ վերաբերումներուն ենթակայ չըլլալով հանդերձ, կը հաստատէ անխղճութիւնը: Կ'ըսէ թէ իր քով պառկած է բազմանդամ, համեստ ընտանիքի մը հարսը որուն ոչ մէկ օգնութիւն ցոյց տրուած է: Ջանալով հասկնալ հանդերձ որ ընկերային ծանր վիճակը կ'ազդէ նաեւ բժիշկներուն, հարց կուտայ թէ այդ պատճառով մարդկութեան խիղճը պիտի մեռնի՞:

Ուրիշ մը որուն ամուսինը պետական հիմնարկի աշխատող է եւ ամիսը 15 հազար դրամ կը ստանայ (30 տոլարի չափ), հարց կուտայ թէ ատով պիտի ապրի՞ն, պետական հարկե՞րը վճարեն, թէ բժիշկներու պահանջը բաւարարեն: Հաշուապահ կին մը կ'ըսէ թէ 500 տոլար վճարած է զաւկին «ճիչը լսելու համար»: Գնացուցակը տոլարով կը ներկայացուի: Վճարումը իրեն այն տպաւորութիւնը գործած է թէ «կարծես զաւակդ գնում ես, ոչ թէ ծննդաբերում...»:

Ա. Մինասեանի ամփոփած այս քանի մը պարագաներուն մէջ ուշագրաւ է «դաժան – դաժանութիւն» որակումներուն կրկնութիւնը: Ու ան ալ ոլորտի մը մէջ որուն դերակատարները ընկերութեան ամէնէն նեղ կացութիւնը ունեցողները չեն: Հետաքրքրական է Ա. Մինասեանի նշումն ալ թէ ծննդատուներու «գնացուցակ»ները կը յուշեն որ բժիշկներու համար առաւել չահաւէտը «կեսարեան վիրահատում»ներն են. ատիկա հարց տալու կը մղէ գինը թէ ատկէ չէ՞ ծննդաբերութեան վերջին տարիներուն յաճախադէպ դարձած «կեսարեաններ»ը...: Չի մոռնար նաեւ բժիշկներու անխիղճ քայլերու պատճառով կրկին մայրանալու հաճոյքէն զրկուողները, բժշկական գործիքներու, ծննդաբերութեան սխալ օգնութեան հետեւանք հաշմանդամ մնացած նորածինները: Կը մերժէ այն արդարացումը թէ մեղաւորը պետութիւնն է որ բժիշկներուն աշխատավարձք չի տար, կամ ընկերային վիճակը կը պարտադրէ նման ընթացքներ: Առողջապահութեան մարզը որ մարդկային կեանքին վերաբերող է, անպայման պէտք է ունենայ որոշակի իր չափանիշները ու անոնք պէտք է յարգուին:

Ցաւալի է որ նման էջերու տուն տուող «բժիշկ»ներ քիչ ունին այս կարգի հրապարակումներու, դժգոհութիւններու, դաժանութեան պիտակներու վրայ: Սակայն, արդեօք առողջապահական մարզը գլխաւորողներ, սկսեալ նախարարէն, ո՞ր ճակատին մաս կը կազմեն. թշնողներո՞ւ, թէ գոնէ կէս – ականջ լսողներու...:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՅԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

«ԵՍ ԺԱՄԱՆԱԿ ՈՒՆԻՄ»

Ինքնաշարժի ծանուցումէ մը կը քաղեմ հետեւեալ պատմութիւնը: Պատմութիւնը ծանուցումի պատմութիւն է, ծանուցումին նպատակն ալ իր ծանուցած ինքնաշարժը ծախել է: Բայց ես այդ ծանուցումէն ուրիշ դաս մը կը քաղեմ:

Երիտասարդ մը կը խօսի իր հօրը մասին:

– Հայրս երիտասարդ տարիքէն ի վեր կ'երազէ ինքնաշարժ մը ունենալ: Կ'երազէ ինքնաշարժ մը ունենալ, բայց չաճապարեր ինքնաշարժ մը գնելու: Որովհետեւ ան կ'ուզէ լաւագոյնը գնել: Եւ ամէն անգամ որ ես իրեն սա կամ նա կառքը կ'առաջարկեմ, ան սապէս կը պատասխանէ. «Հոգ չէ, ես չեմ աճապարեր, ես ժամանակ ունիմ»:

Կը մոռնամ պատմութեան բոլոր միւս մասերը եւ մտածումս կը կեդրոնացնեմ միակ նախադասութեան վրայ:

– Ես ժամանակ ունիմ:

Երանի՜ այն մարդուն, մանաւանդ այն չափահաս ու որոշ տարիքի հասած մարդուն, որ կրնայ արտասանել այս նախադասութիւնը:

– Ես ժամանակ ունիմ:

Ծիշդ է որ արցունքի սա հովիտին մէջ ո՛չ մէկը իրապէս գիտէ թէ ժամանակ ունի՞, թէ ոչ, բայց, երանի՜ անոր որ կը հաւատայ որ պէտք չէ աճապարէ, որովհետեւ ժամանակ ունի:

Մարդիկ մեծ մասամբ ամէն օր հակառակը կը պնդեն:

– Ես բնաւ ժամանակ չունիմ:

Նայեցէք ձեր շուրջը ու տեսէք թէ ինչպէս ամէն մարդ կը գանգատի ժամանակի չգոյութենէ: Ամէն մարդ բազմազբաղ է, ամէն մարդ ընելիք շատ բան ունի, ամէն մարդ անհամբեր է, ամէն մարդ խուճապահար է, ամէն մարդ կը վազէ, ամէն մարդ կը գանգատի: Անոնք ժամանակ չունին: Ամէն օր հեւ ի հեւ կ'ապրին իրենց կեանքը: Կը կարծեն որ սպասելու իրաւունք ու ժամանակ չունին: Թշնամիի պէս կը նային այն մարդուն որ զիրենք ժամավաճառ կ'ընէ, այն մարդուն՝ որ իրենց ժամանակը կը գողնայ:

Անոնց դիմաց ի՛նչպիսի հակապատկեր մը կը ստեղծէ սա մարդը, որ պաղարիւն կերպով կը յայտարարէ թէ ինք ժամանակ ունի:

Ցիշե՛նք այն միւսները, որոնք չարաչար կ'աշխատին ամէն օր, կը ծառայեն ամէն օր, իրենց կեանքը ուրիշներուն համար կը մաշեցնեն ամէն օր եւ չարունակ կը հարցնեն թէ «ես ի՛մ կեանքս ե՞րբ պիտի ապրիմ»:

Մեր մարդը անոնց ալ հակապատկերն է. «Ես ժամանակ ունիմ իմ կեանքս ապրելու համար: Չեմ աճապարեր», պիտի ըսէ ան:

Ո՞ր մէկը իրաւունք ունի:

Փորձենք սապէս պատասխանել:

Բոլորն ալ իրաւունք ունին:

Բոլորն ալ իրաւունք ունին, որովհետեւ անոնք ժամանակ չունին եթէ կը հաւատան որ ժամանակ չունին, եւ ժամանակ ունին եթէ կը հաւատան որ ժամանակ ունին: Որովհետեւ, ատիկա ժամանակ ունենալու կամ չունենալու հարց չէ, պարզապէս հաւատալու կամ չհաւատալու հարց է: Ատիկա ժամացոյցի հետ կապ չունի, մարդուս խառնուածքին հետ կապ ունի:

Դիմացս նստած է մէկը որ աջէն ձախէն կը խօսի, խօսելիք նիւթ կը փնտռէ, իր գտած նիւթին մասին կը շաղակրատէ մինչեւ յետին մանրամասնութիւնները թուելով: Ես գիտեմ որ ան ժամանակ կը սպաննէ, կամ պարզապէս զբաղում կը փնտռէ, որովհետեւ եթէ իմ քովէս հեռանայ, ընելիք մասնաւոր գործ մը չունի: Ուրիշին հետ ալ նոյնը պիտի ընէ: Սակայն խօսակցութեան մէջ չարունակ կը սիրէ ըսել թէ ինք բազմազբաղ մարդ է: Թերեւս չի ստեր: Իսկապէս այդպէս կը կարծէ: Այդ պատճառաւ ալ, բաւական երկար ժամանակ դիմացս նստելէ վերջ, գիտեմ թէ ան ոտքի պիտի կանգնի ու պիտի ըսէ.

– Այլեւս պէտք է երթամ: Երանի՜ թէ ժամանակ ունենայի ու աւելի երկար նստէի:

Ժամանակ ունի, բայց ինք չի գիտեր: Կամ չգիտնալ կը ձեւացնէ: Որովհետեւ, ըստ տիրող կարծիքի, երկու մարդոցմէ ա՛ն մէկը աւելի յարգելի է որ ժամանակ չունի: Ահաւասիկ երկու մարդիկ, որոնցմէ մէկը կը պնդէ թէ բնաւ ժամանակ չունի, միւսն ալ ընդհակառակն կը պնդէ թէ առատ ժամանակ ունի: Ասոնցմէ ո՞րը աւելի շատ կը յարգուի, ո՞րը աւելի կարեւոր մարդ կը նկատուի: Անշուշտ առաջինը: Շատերու աչքին, երկրորդը պարապ մարդ է:

Բայց խառնուածքի հարց է: Ես կը ճանչնամ նաեւ մարդիկ որոնք գիտեմ թէ իսկապէս շատ բազմազբաղ են, ընելիք շատ բան ունին: Անոնց առօրեան ժամացոյցի մը նման լարուած է եւ ամէն ժամ ընելիք բան մը ունին: Եթէ ես անոնց տեղը ըլլայի, ամէն վայրկեան փուշի վրայ պիտի նստէի: Բայց անոնք հանդարտ են: Խուճապ չկայ անոնց մէջ: Անպատասխանատո՞ւ են, թէ պաղարիւն: Անըզգա՞մ, թէ անզիտակից: Կը փորձուիմ ըսել.

– Եղբայր, աճապարէ՛, ընելիք ահագին գործ ունիս:

Անոնք ուս կը թօթուեն.

– Հոգ չէ, ժամանակ ունիմ, կը պատասխանեն:

Ո՞վ ժամանակ ունի, եւ ո՞վ չունի: Կ'արժէ՞ հարցնել:

Ռ. Հ.

ԱՐՏԱՇԷՍ ԱԲԵՂԵԱՆ

Մեր նախորդ թիւով անդրադարձած էինք «Հայ միջնադարեան առակներ» հատորին, լոյս տեսած Երեւան 1998–ին եւ որ պտուղներէն է Արտաշէս Աբեղեանի աշխատասիրութեան: Հրատարակած էինք նաեւ շարք մը այդ առակներէն, այլ նմոյշներ ալ՝ այս թիւով:

Այս առթիւ, ստորեւ կը ներկայացնենք նաեւ իր հակիրճ կենսագրականը, լոյս տեսած «Յառաջ»ի 1955 Մարտ 16–ի թիւին մէջ, իր մահուան վաղորդայնին:

Արտաշէս Աբեղեան ծնած էր 1878 Յունուարին, Աստապատ: Տարրական կրթութիւնը ստացած էր նախ մինչեւ 1887 իր ծննդավայրի ծխական դպրոցին, յետոյ 1887 – 1890 Շուշիի թեմական դպրոցին մէջ: 1890 – 1895 յաճախած է Թիֆլիսի Ներսիսեան վարժարանը, ուրկէ վերջ մըտած է Էջմիածնի Գէորգեան ճեմարանը (1895): Շրջանը աւարտած է 1899–ին:

1899 – 1900 Շուշիի թեմական դպրոցին մէջ ուսուցչական պաշտօն վարելէ ետք՝ բարձրագոյն ուսմանց հետեւելու համար անցած է Գերմանիա (Մարպուրկ, Լայփցիկ եւ Պէրլին): 1904–ին աւարտած է Մարպուրկի համալսարանը, փիլիսոփայութեան տօքթորի տիտղոսով:

1905 Յունուարէն մինչեւ Օգոստոս աշխատած է Ս. Պետերբուրգ՝ փրոֆ. Նիկոլա Մառի մօտ:

Այնուհետեւ նուիրուած է ուսուցչական ասպարէզին (1905 – 1919): Թիֆլիսի Ներսիսեան վարժարանի փոխ – տեսուչ եղած է 1913 – 1915: Իբրեւ ուսուցիչ եւ հոգաբարձութեան փոխ – նախագահ պաշտօնավարած է նաեւ Թիֆլիսի Յովհաննեան օրիորդաց վարժարանին մէջ: Անդամակցած է կովկասահայ շարք մը հանրային կազմակերպութեանց եւ ընկերութեանց վարչական մարմիններուն:

Աշխատակցած է բազմաթիւ թերթերու: 1908 – 1913 խմբագրութեան անդամ եղած է Թիֆլիսի Նոր Դպրոց մանկավարժական ամսագրին: Կանոնաւորապէս աշխատակցած է Թիֆլիսի «Յառաջ» թերթին եւ անոր յաջորդող թերթերուն (1905 – 1909), «Հորիզոն»ի (1909 – 1918) եւ այլ թերթերու: Անկախութեան հռչակումէն յետոյ երեսփոխան ընտրուած է Հայաստանի Խորհրդարանին (1919 – 1920): Այդ շրջանին աշխատակցած է Երեւանի «Յառաջ»ին:

Խորհրդայնացումէն ետք անցած է Պոլիս, ուր Եսաեան աղջկանց վարժարանին մէջ ուսուցչութիւն ըրած է 1921 – 1922:

Աշխատակցած է Պոլսոյ «Ճակատամարտին», որուն համար իբրեւ թերթօնով, թարգմանած է նաեւ Ա. Կուպրինի «Սուլամիթ»ը: 1922–ին անցած է Պէրլին ուր մնաց մինչեւ 1945:

1926–ին իր դիմումին վրայ Փրուսիոյ կրթական նախարարը հայագիտական ճիւղ մը բացաւ Պէրլինի համալսարանին կից արեւելեան Լեզուներու Ճեմարանին մէջ եւ դասախօս նշանակեց զինքը: Այս պաշտօնին վրայ մնաց մինչեւ 1945, Բ. աշխարհամարտի վերջը:

Պէրլինի գրաւման օրերուն ինք եւս տեղափոխուեցաւ եւ պահ մը Թուիլինկէն եւ այլ քաղաքներ մնալէ ետք հաստատուեցաւ Պաւարիոյ մայրաքաղաքը՝ Միւնիխ, որու համալսարանին հայագիտական բաժնի դասախօսի պաշտօնը վարեց մինչեւ իր մահը:

Երկար տարիներէ ի վեր կ'աշխատակցէր «Յառաջ»ի, «Յուսաբեր»ի, «Հայրենիք»ի (ամսագիր և օրաթերթ), «Վէմ»ի եւայլն:

Հրատարակած է աշխարհագրութեան դասագիրքեր, Հայաստանի Քարտէսը, «Ուղղագրական բառարան», գերմաներէն ընդարձակ քերականութիւն մը արեւելեան հայերէնի մասին եւ այլն: Վերջին անգամ «Յուսաբեր»ի տպարանէն լոյս տեսաւ Կէօթէի մասին ուսումնասիրութիւն մը եւ գերման մեծ փիլիսոփային ամբողջական երկերուն թարգմանութիւնը:

Իր մահուան առթիւ (1955 Մարտ) Շաւարշ խմբագրական մըն ալ նուիրած է իր կ'ըսէ. – «Վաստակեալ եւ բեռնաւոր» սերունդի մը սակաւաթիւ մնացորդներէն մէկն ալ անհետացաւ օտարութեան մէջ» ու դեռ կ'աւելցնէ. – «Ռ. Պէրպէրեանի ճկարագրած դաստիարակի տիպարն էր: Վարժապետը՝ բառին հնագոյն եւ ազնըւագոյն իմաստով: ··· Բոլոր վկայութիւնները կը հաստատեն թէ իսկապէս արդիւնաւոր եղաւ իր դերը Փարիզի Նուպարեան Մատենադարանի փրկութեան համար: Անկախ գիտնական մը՝ Մանասէ Սեւակ, վերջերս այս պարագան կը լուսաբանէր «Հայրենիք»ի մէջ, հինգ փաստացի յօդուածներով: Իր միջամտութեան շնորհիւ էր որ գերման իշխանութիւնները տեղափոխեցին միայն տասը սնտուկ գիրք, փոխանակ նախապէս պատրաստուած 165 – 170 սնտուկներուն ինչպէս կը հաստատէր Պ. Ա. Զօպանեան ալ»:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՌԱԿՆԵՐ

ԿԱՇԱՌԱԿԵՐ ՔԱՀԱՆԱՆ

Զատկի օրը բոլոր թռչունները եկան եւ եկեղեցական օրինաց համաձայն քահանայի մօտ խոստովանեցան իրենց մեղքերը: Նոցա հետ միասին եկան նաեւ մի քանի հողամաղներ (ջրային թռչուններ): Կը խոստովանէին քահանային, թէ բնաւ մեղք գործած չեն, միայն թէ մուկ եւ գորտ են որսացեր եւ կերեր:

Քահանան ամէնն ալ մերժեց, պիղծ կոչելով: Հողամաղները տուն գնացին եւ շատ դրամ առին ու բերին քահանային տուին: Քահանան այժմ արդարացուց ամէնը, թողութիւն տուաւ իրենց մեղքերուն, ասելով.

«Դուք սկիզբը խոստովանելու ձեւը չը գիտէիք: Այժմ ահա, տեսէ՛ք, մէկ-մէկ կարգին թռչուն էք»:

Այս ասաց եւ հաղորդութիւն տուաւ ամէնուն:

ԿԱՇԱՌԱԿԵՐ ԴԱՏԱՒՈՐԸ

Մարդուն մէկը դատաւորի մօտ գնաց եւ մի բղուղ իւղ խոստացաւ, միայն թէ նա յաջորդ օրը դատարանի մէջ զինքը արդարացնէ եւ ոսոխը մեղաւոր հանէ:

Ու միւս օրը, երբ դատարան եկան, դատաւորը իսկապէս որ արդար դուրս բերաւ մի բղուղ իւղ խոստացող մարդը եւ հաստատութեան գիր տուաւ իրեն:

Այս մարդը տուն գնաց, յարդով լեցուց մէկ բղուղ, յարդի վրայ ալ երկու կամ երեք չերեփ իւղ դրաւ, յետոյ բղուղի բերանը սեկով (կաշի) կապեց, բերաւ դատաւորին տուաւ ու ետ դարձաւ տուն:

Մի քանի օր յետոյ դատաւորը ասաց իր սպասաւորին. «Սիրտս իւղով բրինձ կերակուր կ'ուզէ: Ա՛ռ այն մարդու բերած իւղը եւ կերակուր եփէ՛»:

Սպասաւորը կրակ վառեց եւ կերակուրի ամանը վրան դրաւ: Յետոյ իւղի բղուղը բերաւ, բաց արաւ եւ դգալը մէջը տարաւ: Բայց իւղի փոխարէն յարդ դուրս ելաւ մէջէն: Սպասաւորը գոչեց. «Այն բղուղով բերած իւղը յարդ է դարձեր»:

Դատաւորը հասկացաւ խրողութիւնը եւ ասաց. «Այն մարդը զիս խաբեց, բայց ես փոխարէնը պիտի հատուցանեմ իրեն»: Ու մի օր, երբ խաբեբան դատաւորի տան քովէն կ'անցնէր, սա տեսաւ զայն եւ ասաց. «Ո՛վ մարդ, քո դատաստանի գիրը, այն որ տուի քեզ, պակաս բան կայ մէջը, բե՛ր, որ լրացնեմ: Խեղճ ես, չը լինի, թէ յետոյ ալ քո ոսոխը գայ, քեզ դատարան քարշ տայ եւ սուտ դուրս բերէ քեզ»:

Իսկ այն մարդը թէ՝ «Ո՛վ դատաւոր, եթէ պակաս բան կայ՝ բղուղի մէջ լինելու է. թէ չէ՝ իմ գրի մէջ պակաս բան չը կա՛յ»:

ՅԱՃԱԽՈՐԴԸ, ՀԱՑԱՎԱՃԱՌԸ ԵՒ ՄՍԱԳՈՐԾԸ

Մի մարդ փուռ գնաց որ հաց գնէ տան համար: Տուաւ դրամը հացթուխին, եւ ինք մէկ կողմ քաշուեցաւ ու կը սպասէր, որ հացը կշռեն տան: Բայց այնչափ շատ յաճախորդներ եկան յետոյ, որ հացավաճառը մոռացաւ այն առաջին մարդէն դրամ առնալը: Եւ երբ այդ մարդը վերջէն խնդրեց, որ իր տուած դրամին փոխարէն հացը կշռէ տայ, խանութպանը պատասխանեց. «Ես քեզմէ դրամ առած չեմ»:

Յաճախորդը ձեռնունայն գնաց եւ մըսագործի խանութի դրան առջեւ կեցաւ: Երկար ժամանակ այդպէս մնաց, մինչեւ որ բազմաթիւ յաճախորդներ կատարեցին իրենց գնումները եւ տուն դարձան: Մսագործը այժմ միայն տեսաւ մարդը եւ հարցուց. «Դուն ինչո՞ւ համար կանգնած ես այդտեղ. ինչո՞ւ չես երթար քո բանիդ»:

Մարդը թէ՝ «Ինձ հասանելիք միսը կշռէ՛, տո՛ւր, որ երթամ»:

«Դրամը տո՛ւր, որ կշռեմ»:

«Ես ամէնէն առաջ տուի, դու մոռցեր ես»:

Մսագործը հաւատաց եւ երկու դահեկանի միս կշռեց ու տուաւ այն մարդուն: Մարդը առաւ միսը եւ հեռացաւ այնտեղէն: Երբ հեռացաւ, աչքերը երկինք բարձրացուց եւ այսպէս խօսեցաւ. «Տէ՛ր իմ եւ Աստուած իմ. Դու գիտես, որ ես երկու դահեկան տուի հացավաճառին, բայց նա ուրացաւ փողս եւ փոխարէնը հաց չը տուաւ ինձ: Յետոյ ես եկայ եւ խաբեցի մսագործը, երկու դահեկանի միս առի, առանց դրամը տալու: Դու արդար դատաւոր ես, ա՛ռ իմ դրամս հացավաճառէն եւ տուր մսագործին, որ ես անպարտ մնամ»:

ԱՂՔԱՏԸ ԵՒ ԱՍՏՈՒԱԾ

Մի աղքատ մարդ կ'աղաչէր զԱստուած, որ իրեն հարիւր դահեկան տայ: «Թէ որ Դու ինձ հարիւր դահեկան շնորհես, – կ'աղօթէր, – այն ատեն ես տասը դահեկանը քեզ ձիթագին կուտամ»:

Աստուծոյ հրամանով՝ աղքատը մի օր ալ իսկապէս որ դրամ գտաւ, բայց՝ ոչ լրիւ հարիւր դահեկան, այլ տասը պակաս»:

Մարդը թէ՝ «Իմ Արարի՛չ Աստուած, Քո խելօքութիւնդ ասկից կ'երեւայ, որ դու քո տասը դահեկան ձիթագինը սկիզբէն առեր ես, ապա թէ միայն՝ հարիւր դահեկանը տասնով պակաս ինձ տուեր»:

ԳԱՅԼԸ ՊԱՅՏԱՐ

Երբ մի օր գայլը կը շրջէր լեռները, մի մարգի մէջ կապած էշ գտաւ: Էշն ասաց գայլին. «Գոհութիւն Աստուծոյ որ քեզ ինձ մօտ բերաւ, ո՛վ գայլ: Ուրախ եմ, որ ուտես զիս եւ ազատես այս սուտ կեանքէս: Ես շատ եմ նեղուած չարչարանքներէս: Միայն թէ կ'աղաչեմ եւ կը պաղատիմ քեզ, ողորմիս ինձ եւ նախ յետի ոտքիս ոսկոր հանես: Ահա մի տարի է՝ կը տանջուիմ ես. ոչ՝ ապրիլս գիտեմ, ո՛չ մեռնիլս: Աստուած ինձ քո ձեռքը կերակուր է տուել. միայն թէ՝ նախ հա՛ն այս խոցը իմ ոտքէս եւ ապա կեր»:

Գայլը հաւատաց իշուն, անցաւ յետեւը, որ հանէ բեռը: Էշը ամենայն զօրութեամբ կից զարկաւ, ջարդեց գայլի կզակը, փշրեց ատամները եւ փախաւ: Գայլը դառնապէս լալով գնաց նստաւ մի բլրի վրայ ու այսպէս խօսեցաւ ինքն իրեն. «Ո՛վ անմիտ եւ խեւ, ինչո՞ւ մոռացար իշուն խաբէութիւնը եւ ստութիւնը, ու այդպէս խաբել տուիր քեզ: Արժանի ե՛ս ինչ կրեցիր, անխե՛լ եւ անբախտ: Դու ի սկզբանէ մսագործ էիր եւ մսագործի որդի: Ասա՛, ո՞վ արաւ քեզ պայտար»:

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԳ.

– Գոցենք այդ անցած բաները, – ըսաւ Բարսեղ աղա:

– Յոյս մի՛ կտրեր, նորէն պիտի երթանք Հայաստան, – գոչեց Յեսուեան՝ իր բարեկամին ուսը ծեծելով, _ մեր վերջնական տեղը հոն է:

– Եթէ կ'ուզէք, ճամբայ ելլանք, – ըսաւ Բաբիկ:

– Երթանք...

Բարսեղ աղա նեղուած դրութեան մէջ էր: Հրաւէրի մը վրայ եկած էր իր բարեկամին մօտ առանց գիտնալու, թէ ինչու համար կը կանչուէր: Ինք կ'ենթադրէր, որ Յեսուեան առեւտրական գործառնութեան մը մասին պիտի խօսէր հետը եւ հիմա կը տեսնէր, որ պտոյտի մը շուրջ կը դառնար խնդիրը եւ այն ալ դէպի հայ գաղթականներու քէմփը, այսինքն տեղ մը, ուրկէ կարելի չէր ճողոպրիլ առանց դրամէ ելլելու:

Եթէ գիտնար, թէ ինչու կը հրաւիրուէր, անշուշտ պատրուակ մը կը հնարէր չերթալու համար, բայց հիմա ալ շատ ուշ էր եւ ստիպուեցաւ համակերպիլ ճակատագրին:

– Յայտնի է, որ այսօր ձախող օր մըն է, – կրկնեց մտովի:

Երբ փողոց ելան, Բաբիկ բացատրեց, թէ բարեգործական մարմինի մը կողմէ ներկայացուցիչ մը եկած էր Աթէնք, մօտէն ուսումնասիրութիւն մը կատարելու եւ տեղեկագիր մը պատրաստելու համար, որպէսզի ըստ այնմ պէտք եղած նիւթական եւ բարոյական օգնութիւնը ըլլայ իրենց:

Սամուէլ Վաղերեան կը կոչուի, _ աւելցուց. _ շնորհքով մէկը կ'երեւայ կոր, եթէ կը ներէք՝ իր բնակած օթէլը հանդիպինք ու զինքն ալ առնենք, որովհետեւ այդպէս կարգադրութիւն ըրած եմ:

– Նախ օթօ մը բռնենք, յետոյ երթանք զինքն ալ առնելու, – պատասխանեց Յեսուեան:

Օթօն, ուր բազմեցան, արդէն վայրկեան մը ետքը կեցած էր ներկայացուցիչին բնակած պանդոկին առջեւ:

Բաբիկ իսկոյն փութաց պանդոկէն ներս ու քիչ յետոյ վերադարձաւ հազիւ 33 _ 34 տարեկան, կարճահասակ, գիրուկ, կարմիր այտերով ու քիչ դեղնորակ պեխերով ակնոցաւոր երիտասարդի մը հետ:

Օթօն ճամբայ ելաւ, մինչ Բաբիկ կը փութար փոխադարձ ներկայացումները կատարել:

Հայ գաղթականներու քէմփը կը գտնուէր Աթէնքի ու Ֆալէրոյի միջեւ տարածուած ընդարձակ դաշտը, ուր հասան քսան վայրկեանէն:

– Ինծի հետեւեցէք, _ ըսաւ Բաբիկ երեք այցելուներուն եւ զանոնք առաջնորդեց վրաններու եւ փայտաշէն խղճուկ պառաքներու լաբիրինթոսի մը մէջ: Այդ մարդկային խճողումէն գոյացած մասնաւոր գարշահոտութիւն մը կը տիրէր ամէն կողմ: Բոկոտն, կմախացած պառաւներ, տխեղծ երախաներ գրկած, քով – քովի եկած, ով գիտէ, ինչ տխուր բաներ կը պատմէին իրարու: Մանկամարդ կիներ, որոնց գեղեցկութեան հետքերը անհետանալու վրայ էին թշուառութեան ու զրկանքի խորշակէն, խեղճ ու կրակ լուացք մը կ'ընէին կաղի թիթեղներու մէջ եւ կամ անորակելի կերակուր մը կ'եփէին հողէ ամաններով: Ութ – տասը տարեկան տըղաք, անգիտակից իրենց վիճակէն, կը պոռչտային, զիրար կը հալածէին եւ կամ մանկական խաղեր կը խաղային: Ծերունիներ կամ տարեցներ, պակուցեալ ու մռայլ դէմքերով, տարտամ ու չմորած նայուածքով ծուռ կուզային կամ խումբեր կազմած՝ կը խօսակցէին ցած՝ վախկոտ շեշտով մը:

Յեսուեան, Բարսեղ աղա, Սամուէլ ու Բաբիկ արագ – արագ քայլերով կ'անցնէին այս մարդակոյտին մէջէն, լուռ ու մունջ, յանցաւորներու պէս:

Բարեգործական մարմնի ներկայացուցիչը սակայն, իր պաշտօնին գիտակից, վերջապէս լռութիւնը խզեց, գրպանէն նօթագրութեան տետրակ մը հանեց եւ սկըսաւ հարց ու փորձել Բաբիկը. քանի՞ հոգի էին քէմփին մէջ գտնուող գաղթականները, որքա՞նը այր, որքա՞նը կին, մանուկները որչա՞փ էր, ընդհանրապէս ո՞ր տեղերէն եկած էին, ի՞նչ արհեստաւորներ կան իրենց մէջ, կիները ձեռարուեստ գիտէի՞ն, ուսմունք առած երիտասարդներ կային եւ այլն:

Բաբիկ, որ խղճմտօրէն ստանձնած էր իր գործը, որոշ թիւեր ու տեղեկութիւններ տուաւ, որոնք կը քաշէր յաճախ իր գրպանի տետրակէն:

Գաղթականները հեռուէն կը դիտէին այդ չորս անձերը, որոնց մին միայն ծանօթ էր իրենց: Կը կռահէին, թէ բարի նպատակով եկած էին անոնք, բայց տակաւին չէին համարձակեր մօտենալ:

Ի վերջոյ ծերունի մը այդ համարձակութիւնը ունեցաւ, մօտեցաւ իրենց եւ ըսաւ.

– Բարեւ, աղաներ, բարի եկաք...

_ Բարի տեսանք, _ պատասխանեց Յեսուեան:

– Կը ներէք, սիկառա մը ունի՞ք:

_ Ես չեմ ծխեր, բայց...

Եւ Յեսուեան տասը տրախմինոց մը երկարեց մարդուն:

_ Ասով կրնաս բաւական ժամանակ ուզածիդ չափ ծխել:

Ծերունին վարանեցաւ դրամը առնելու:

– Ես մուրացկան չեմ, մուրալու չեմ վարժուած, _ պատասխանեց եւ միեւնոյն ատեն իր աչքերը լեցուեցան:

_ Գիտեմ, որ մուրացկան չես, եւ ես ալ իբրեւ ողորմութիւն չեմ տար, առ սա դրամը:

– Չէ, ես միայն սիկառա մը ուզեցի... մենք օր տեսած մարդիկ ենք, մենք ալ մեր տեղը աղա էինք...

– Դուն ո՞ւր տեղացի ես:

– Աֆիոն Գարահիսարցի... ես Ճրճրեան Հաճի Կարապետ աղան եմ, կարելի է լսած էք:

_ Չեմ լսած, – պատասխանեց Յեսուեան, _ ես գաւառներուն հետ գործ չեմ ունեցած:

– Պոլսեցի շատ վաճառականներ կը ճանչնան ինծի... ինչ որ է, թողունք ասոնք, հիմա ինկանք, աս վիճակին հասանք... Աֆիոն Գարահիսարի մէջ խանութներ, տուներ, ագարակներ ունէի, իմ շնորհիւս քանի մը հարիւր մարդ կ'ապրէր, օրը էն քիչը քսան հոգի ալ սեղանէս կերակուր կ'ուտէր... հիմա մենք հացի կարօտ մնացինք, ասիկա մտքիս մէջ չեմ կրնար կոր զետեղել, կը մտածեմ, կը մտածեմ, խենթենալս կուգայ, ինչ էինք, ինչ եղանք... չորս – հինգ ամսուան մէջ, մէկէն ի մէկ...

– Աշխարհք է, աս ալ կ'անցնի...

– Գոնէ յոյս մը կա՞յ, մենք այստեղ բան մը իմացած չունինք կամ իմացածնիս ալ աղէկ բաներ չեն:

_ Հիմակուհիմա բան մը չկայ, բայց հարկաւ ասանկ չի մնար, պէտք է համբերել, սպասել:

(Շար. 90)

Պ. Մելիք Ամիրայեան
խոր ցաւով կը ծանուցանէ իր կնոջ՝

ԱՆԺԷԼ ԱՄԻՐԱՅԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Թոքաթլեան)

մահը որ պատահեցաւ Օգոստոս 24-ին, իր բնակարանը։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, Օգոստոս 30, ժամը 10-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ Եկեղեցին
15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS
եւ մարմինը կը փոխադրուի Ռոմէնվիլի Նոր գերեզմանատունը, ժամը 11·45-ին։

Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ, փափաքողները կրնան փոխան ծաղիկի նուէրներ ընել Կապոյտ Խաչի Տրջ. վարչութեան։
17, rue Bleue, 75009 PARIS

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Պր. Մելիք Ամիրայեանի։

Monsieur Melik Amirayan
a la douleur de faire part du décès de son épouse

Angèle AMIRAYAN

(née Tokatlian)

survenu le 24 août 1999 à son domicile

Les obsèques auront lieu le lundi 30 août, à 10 heures, en l'église apostolique arménienne St. Jean-Baptiste
15, rue Jean-Goujon, Paris 8e
suivies de l'inhumation au cimetière nouveau de Romainville, vers 11h45.

Ni fleurs, ni couronnes

Les personnes le désirant peuvent faire des dons à la Croix Bleue, Conseil d'administration, 17 rue Bleue 75009 Paris.

Le présent avis tient lieu de faire-part.

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը խորապէս ազդուած է Թուրքիոյ երկրաշարժի Հայ զոհերէն, ինչպէս նաեւ եկեղեցիներու եւ դպրոցներու կրած վնասներէն, եւ իր անսակարկ զօրակցութիւնը կ'արտայայտէ աղէտեալ մեր հայրենակիցներուն։

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը, հաւատարիմ իր կոչումին՝ կը կազմակերպէ օգնութեան հասնելու համար երկրաշարժէն տուժածներուն։

Ուշադիր հետեւեցէք Ֆ. Կ. Կ.ի զօրակցութեան կոչին։

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Մեր գրասենեակը բաց է՝ Երկուշաբթիէն Ուրբաթ օրերը ժամը 14-էն 20։

Հեռաձայն. –
01 – 48 – 24 – 46 – 57

Հեռապատճէն. –
01 – 48 – 24 – 98 – 97

Հասցէ. –
C.B.A.F. 17, rue Bleue, 75009 Paris

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ

Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ
«ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ»
Միօրեայ Հայ Վարժարանի

Ուրախութեամբ կը յայտնենք Մարսէյլի հայութեան, թէ 1999 – 2000 ուսումնական տարուան մեր դպրոցի դասընթացքները կը վերսկսին։

Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 29
Առաւօտեան ժամը 10-ին

Սահակ – Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնի Արծրունի Ջրաշեան սրահին մէջ
339, avenue du Prado, 13008 Marseille

Անհրաժեշտ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար հաճեցէք դիմել՝

Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատուն
Հեռաձայն.– 04 – 91 – 77 – 84 – 70

ՓԱՐԻԶ

Կապոյտ Խաչի Արշալոյս Թաղէոսեան մասնաճիւղի միօրեայ դպրոցի վերամուտը Սեպտեմբեր 18-ին, Շաբաթ օրերը Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, նախակրթարանէն մինչեւ պաքալորէա, կ'ուսուցուին՝

հայերէն լեզու
պատմութիւն
թատրոն
երգ, պար եւ ժողովրդական պար

– Կան նաեւ դասեր չափահասներու համար։

– Տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար դիմել՝

Արաքսի Գարանֆիլեանին, երեկոյեան
01 – 39 – 83 – 71 – 19

կամ՝

Նազելի Ֆուրթինի
01 – 45 – 84 – 57 – 18

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

339, avenue du Prado, 13008 Marseille

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 29

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8·30-ին։

Պատարագ ժամը 10-ին։

Կը պատարագէ՝
ԽՈՐԷՆ ԱԲԵՂԱՅ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ
Կը քարոզէ՝
ՄԻՔԱՅԷԼ Ծ. ՎՐԴ. ԱՋԱՊԱՀԵԱՆ

(Շար. Ա. էջէն)

ուղղակի բանակցութիւն վարել ԼՂՀ-ի հետ։ Ան կ'ըսէ թէ քանի որ հասարակաց պետութեան սկզբունքը որ լուծումի որպէս հիմ առաջարկուած էր տակաւին չէ փոխարինուած հակառակ Բաքուի մերժումին, կը նշանակէ թէ ազրպէջանական կառավարութիւնը կը կորսնցնէ ԼՂՀ-ն որպէս անկախ կողմ չընդունելու իր կարելիութիւնը։

Օ – ԷՍ – ՍԷ – Ը-ի ներկայ նախագահը՝ Նորվեկիոյ Արտաքին Գործերու նախարար Ք. Վոլլապէք որ կը ծրագրէ Սեպտեմբերին շրջան այցելել, ուզած է տեղեկանալ լուծումի մասին Լեռնային Ղարաբաղի Հայերուն դիրքին։ Անոր անձնական ներկայացուցիչը հանդիպում ունենալով ԼՂՀ ղեկավարութեան հետ, խօսած է լուծումի հեռանկարներուն մասին։ Այդ հանդիպումն ալ ազրպէջանցի լրագրողը կը նկատէ Ռ. Քոչարեան – Հ. Ալիեւ ժընեւի առաջին տեսակցութեան արդիւնքներէն մէկը։ Կ'ըսէ թէ հաւանական է որ Ղարաբաղը կողմ ընդունելու Բաքուի դժկամութիւնը մղած է Վոլլապէքը ԼՂՀ-ի կեցուածքին ծանօթանալու։ Ատոր մէջ կը մտնանշէ նաեւ Ազրպէջանի վերջին շըրջանին տկարացած դիրքը։ Այդ բոլորը աւելի հաւանական կը դարձնեն, ըստ Մամատովի, որ Բաքու այցին ընթացքին Վոլլապէք ԼՂՀ-ի հետ ուղղակի երկխօսութեան մտնելու թելադրանք ընէ Բաքուի, քան՝ հասարակաց պետութեան սկզբունքին տեղ այլ առաջարկ բերէ։ Լրագրողը կ'աւելցնէ թէ համաձայնութեան յանդելու կոչերով որոնք կ'ուղղուին Երեւանի եւ Բաքուի, ԱՄՆ կը ջանայ կնճիռին լուծումին մէջ Ռուսաստանի ազդեցութիւնը նուազեցնել։ Մինչ հայկական կողմը գըլխաւոր նպատակ դարձուցած է ԼՂՀ-ի համար երկխօսութեան կողմի հանգամանքը ապահովել։ Ատով Երեւան որոշ մեղմացում մը բերած է իր կեցուածքին ու դադրած պնդելէ թէ Ստեփանակերտը գլխաւոր դերակատարն է այս կնճիռին։ Իսկ Բաքուի կառավարութիւնը կը խուսափի Ղարաբաղի օրինաւոր նիւթէն որ անհրաժեշտ ազդակ մը չէ դիւանագիտական ոլորտին մէջ, փոխանակ վերիվերցնելու ԼՂՀ-ի հետ ուղղակի բանակցութեան խնդիրը։

Մեկնելով այս ամբողջէն, Մամատով տեսականօրէն հաւանական կը նկատէ որ մօտ ապագային, «ԼՂՀ նախագահ»ն ալ միանայ Ռ. Քոչարեան – Հ. Ալիեւ հանդիպումին, Վոլլապէքի շրջան այցէն ետք։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

DIMANCHE 12 SEPTEMBRE

FETE CHAMPETRE

DE L'ASSOCIATION SAINTE-CROIX
DES ARMENIENS CATHOLIQUES DE FRANCE

animée par l'orchestre «SPITAK» de l'Association

dans la propriété du Dr. et Mme A. KEGHIAN
4, rue du Docteur Rampont à VILLIERS LE BEL

Elle débutera par **une Messe chantée**, qui sera célébrée en plein air, **à 11h00**, par Mgr Grégoire GHABROYAN

Pour se rendre à VILLIERS LE BEL
— Prendre l'autoroute du Nord (A1)
— Sortie Pierrefitte, Chantilly
— Direction Sarcelles, Beauvais (panneau vert)
— Direction Sarcelles, Chantilly, Creil (panneau vert).
Continuer dans la même direction
On passe sous deux ponts et une passerelle, on aperçoit l'entrepôt TATI sur la droite.
Sortir après la flèche VILLIERS LE BEL
Après le bd. Carnot, tourner à gauche et s'arrêter au 4 rue du Dr. Rampont.
En cas de pluie on se retrouvera dans l'église d'Arnouville lès Gonesse
69 av. Henri Barbusse. 01 39 85 15 56
Si vous n'avez pas de voiture, vous pouvez réserver dès maintenant votre place dans le minibus qui partira à 10h00 précises de la place de la République, à Paris, devant la caserne des pompiers.

RENTREE DES CLASSES

EGLISE ARMENIENNE DE CHAVILLE
Programme scolaire 1999-2000

Les cours de langue arménienne et de catéchisme, seront prodigués deux fois par semaine. Ils se dérouleront dans la salle annexe Sarkis Balabanian, suivant le programme et les horaires suivants:

— les **mercredis de 10h à 12h :** pour les élèves débutants;
— les **mercredis de 14h à 16h :** pour les élèves de niveau moyen;
— les **vendredis de 18h à 21h :** pour les élèves de niveau avancé, les adultes et la préparation au bac.

Les cours débuteront le mercredi 8 septembre 1999 à 9h30.

Pour plus de renseignements, téléphoner au 01 47 09 23 18
ou écrire
6, rue Père Komitas, 92370 Chaville

L'ECOLE «SIAMANTO»
DE BAGNEUX-CACHAN

— Cours hebdomadaire de langue et civilisation arméniennes— accueille les élèves de la maternelle à la préparation de baccalauréat.

Inscriptions
le Mercredi 22 Septembre à 14h30
à l'Ecole Henri-Wallon
2, avenue de Stalingrad — Bagneux

Renseignements :

Mme Lucie DOSSIKIAN : 01 45 46 10 11;
Mme Elisabeth DAVIDIAN : 01 46 65 81 53

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 28-29
SAMEDI - DIMANCHE
28-29 AOUT
1999

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.716 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.716

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 26 / 27)

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆ ԳՈՀ Է ՉԻՆԱՍՏԱՆ ԱՅՑԷՆ

Արտաքին Գործերու նախարար Վ. Օսկանեան Չինաստանի մէջ ըսած է թէ շատ գոհ է իր շփումներէն: Ան Օգոստոս 26-ին հանդիպում ունեցած է վարչապետ Զ. Ժունջիի հետ: Չինացիները հետաքրքրուած են Հայաստանի ուժանիւթի մարզին ու լեռնահանքային արդիւնաբերութեան ներդրումներով: Վ. Օսկանեան ըսած է թէ Երեւան պատրաստ է նաեւ Փեքինի հետ ռազմական գործակցութեան:

ՍՓԻՒՌՔ – ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ ՄԱՍԻՆ

Արտաքին Գործերու նախարարութեան մամուլի բանբեր Ա. Պալեան Օգս. 26-ին յայտնած է թէ 500 – 700 պատուիրակ կը մասնակցի Սեպտեմբեր 22 – 23-ի համագումարին, բայց սխալ է ակնկալել որ այդ երկու օրուան ընթացքին լուծում գտնել կարելի կ'ըլլայ հայութեան առջեւ ծառացած բոլոր հարցերուն: Համագումարին եթէ յաջողութիւն գտնէ համադրող մարմին մը կազմելու ծրագիրը, այդ մարմինը հաւանօրէն մէկ – երկու տարիէն կը կազմակերպէ նոր համագումար մը: Կը նախատեսուի համագումարին վաղորդայնին, Սեպտեմբեր 24-ին, Հայաստանի եւ Սփիւռքի լրագրողներու նիստով մը օրակարգի բերել Հայաստան _ Սփիւռք գործակցութեան եւ ուժերը համախմբելու հարցերը:

ՄԱՅՐ ԱԹՈՌԸ ՄԱՐԶԱԴԱՇՏԻՆ ՆՈՒԻՐԵՑ 3 ՄԻԼԻՈՆ ԴՐԱՄ

Օգոստոս 25-ին Երեւանի քաղաքապետարանը դրամահաւաք մը կազմակերպած է «Հանրապետական» մարզադաշտը վերանորոգելու համար: Մասնակցած է Մայր Աթոռն ալ ձեռնարկին նուիրելով 3 միլիոն դրամ:

1700-ԱՄԵԱԿԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ՆՈՐ ԿԱԶՄԸ

Նախագահ Ռ. Քոչարեանի Օգոստոս 25-ի հրամանագրով հաստատուած է 1700_ամեակի նշումներուն կազմակերպիչ յանձնախումբին նոր կազմը. անոր կը նախագահէ վարչապետ Վ. Սարգսեան:

ՃԱՏՐԱԿ

ՎԼ. ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ Բ. ՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ

Ճատրակի աշխարհի առաջնութեան ատարտականներու չորրորդ խաղին Հայաստանի ներկայացուցիչ Վլ. Յակոբեան նոր պարտութիւն մը կրած է ռուս մրցակիցէն: Այս արդիւնքով Ալ. Խալիֆման ունեցած է 2,5 կէտ, Վլ. Յակոբեան 1,5: Հինգերորդ խաղին հայ վարպետը կը խաղայ ճերմակներով:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

10 ՄԻԼԻԱՌ ՏՈԼԱՐԻ ԳԱՅԹԱԿՂՈՒԹԻՒՆԸ

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԴՐԱՄԻ ՕՐԻՆԱԿԱՆԱՑՈՒՄԸ ԵՒ ԷՖ.ԷՄ.Ի.-Ն

Ռուսական դրամին օրինականացման (կամ՝ սպիտակացման ինչպէս կ'ըսուի) հարցը քաղաքական բնոյթ առած է այլեւս: Խնդրոյ առարկայ է նաեւ ԷՖ _ ԷՄ-Ի-ն (Դրամական Միջազգային Ֆոնտ) որու լայն օժանդակութիւնը որեւէ հակակշիռ չէ ունեցած եւ այսօր կը պարզուի որ «Նիւ – Եորք Թայմզ»ի երեւան հանած 10 միլիառ տոլարի օրինականացման գայթակղութեան կարեւոր մէկ մասը ԷՖ – ԷՄ – Ի-էն կուգար: «Ուոլ Սթրիթ Ճըրնըլ» կը գրէ թէ այդ 10 միլիառին 200 միլիոն տոլարը ԷՖ – ԷՄ _ Ի-ի դրամն էր: Քննութիւն բացուած է Միացեալ _ Նահանգներ, Մեծն _ Բրիտանիա եւ Զուիցերիա: Հարցին առած տարողութիւնը սկսած է մտահոգել Ամերիկացիք որոնց վարած քաղաքականութիւնը ի նպաստ Ելցինի Ռուսաստանին, շատ կը քննադատուի: «Նիւ-Եորք Թայմզ» խնդրոյ առարկայ կ'ընէ Գլինթըն-Ալ Կոր խմբակին քաղաքականութիւնը: Ասոնք կուրօրէն վարուեցան Ելցինի հետ: «Փոսթ» թերթի խմբագրականին մէջ կ'ակնարկուի հեռագրերու գորս գրկած են Մոսկուայի ամերիկացի դիւանագէտները և զամբիւղ նետուած են, որովհետեւ Ռուսաստանի այնպիսի պատկեր մը կը գծէին որ չէր համապատասխաներ Ուաշինկթընի ուզածին: Խմբագիրը դեռ կը գրէ. _ «Մեր մեղսակցութեամբ կամ լաւագոյն պարագային անտարբերութեամբ, ռուսական տնտեսական եւ քաղաքական իշխանութեան ամբողջութիւնը ձեռքն անցաւ պզտիկ խումբ մը սակաւապետներու, յափշտակիչներ, լայնօրէն պատասխանատու հանրային կեանքի կաշառակերութեան եւ ապականութեան»:

«Մոնտ»ի մէջ, որ էջ մը նուիրած է այս հարցին (Օգոստոս 27), Սոֆի Շիհապ ալ յօդուած մը ստորագրած է որմէ կը պարզուի որ 1993-էն 1998 140 միլիառ տոլար դուրս ելած է Ռուսաստանէն: Առանձին յօդուած մըն ալ կայ Ելցինի ընտանիքի վարկաքարտերուն մասին: Լուկանոյի մէջ (Զուիցերիա) զուցերական արդարադատութիւնը Ելցինի եւ երկու աղջիկներուն անունով հաշիւներ յայտնաբերած է:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵԼՄՏԱԿԱՆ նախարարը ի վերջոյ կարգ մը որոշումներ պիտի տայ տուրքերու նուազումի գետնին վրայ, բայց ոչ եկամուտի, ոչ ալ բնակութեան տուրքերուն կը վերաբերին: Հաւանական է որ Թէ-Վէ-Ա-ն 20,6%-էն 5,5%-ի իջնէ գլխաւոր բնակութեան հետ կապուած աշխատանքներու համար: Ընկերվարականները կը թելադրեն որ նուազում մըն ալ արձանագրուի Սէ – էՍ _ Ժէ-ի վրայ (ընկերային ընդհանրացած օժանդակութիւն): Սթրօս – Քահն արդէն համաձայն չէ որ 60 միլիառ ֆրանքի յաւելեալ մուտք եղած է, կը խօսի 20 միլիառի մասին:

Ժ. ՇԻՐԱՔ 167 դեսպաններ ընդունելով պարզեց իր ծրագիրը: Ֆրանսայի գլխաւոր մտահոգութիւնն է «յառաջանալ դէպի պաշտպանութեան Եւրոպան», կ'ուզէ նաեւ Միջերկրականի վեհաժողովի մը ձեռնարկել եւ այդ առընչութեամբ ձեռք կ'երկարէ Ալժերիոյ նախագահին: Անդրադառնալով նաեւ Քոսովոյի տուած դասին, Շիրաք չեշտեց նաեւ որ դէմ է հզօրագոյն ՕԹԱՆ-ի մը:

ՊԱՊԸ կը ծրագրէ Իրաք երթալ Դեկտեմբերին, պիտի այցելէ Աբրահամի ծը-

(Շար.ը Դ. էջ)

Ֆ. ՄԻԹԵՐԱՆ, «ՀՐԷԱԿԱՆ ԼՈԲԻԻ ԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ», Ժ. Տ'ՕՐՄԷՍՈՆ ԵՒ ... ՄԱԶԱՐԻՆ

Ակադեմական Ժան տ'Օրմէսոն, նոր վէպի մը ձեւին տակ՝ «Լը Ռափոր Կաբրիէլ», խորքին մէջ յուշերու հատոր մըն է որ լոյս կ'ընծայէ:

Կարճ հատուածի մը մէջ, կը պատմէ նախաճաշ մը զոր ըրած է Ֆ. Միթերանի հետ, 1995 Մայիս 17-ին: Հանդիպումը ծանօ թէ, բայց տ'Օրմէսոն չէր անդրադարձած անոր: Այս հատորին մէջ, կ'արձագանգէ այն խօսքերուն զորս նախկին նախագահը ըսած է իր ընտանիքին, քաղաքական անձնակազմին եւ այլ նիւթերու շուրջ: Յետոյ կը պատմէ որ վերջին տասը վայրկեաններուն, հարցում ըրած է Միթերանի «այդ պահու դէպքերուն», ի շարս որոնց Ժագ Աթալիի Բ. հատորին՝ Վերպաթիմի եւ մանաւանդ Պուսքէ հարցին մասին:

«Միթերան մտիկ կ'ընէ, կը գրէ, առանց երեւութական բարկութեան ու կ'ըսէ. – «Կը հաստատէք հոդ, զօրաւոր եւ վնասակար ազդեցութիւնը հրէական լոբիին Ֆրանսայի մէջ»: Լռութիւն կը տիրէ»:

Տ'Օրմէսոն այն առեն չէ արձագանգած այս խօսքերուն: Խորհելով նախ որ պիտի չհաւատան, յետոյ անձնական մօտեցումով, հուսկ, որովհետեւ «ձախ բարեկամներ» որոնց պատմած էր, ըսած էին իրեն՝ «քեզմէ զօրաւոր է: Ինչ որ ըսած է քեզի, ըսած է ուրիշի կրկնես»: Այդ բարեկամներէն մէկն է Ժան Տանիէլ, որ այս շաբթուան «Օպսէրվաթէօր»ին մէջ, էջեր կը հրատարակէ «Ռափոր Կաբրիէլ»էն եւ իր խորհրդածութեան մէջ, բարոյական վկան կը ներկայանայ տ'Օրմէսոնի եւ Միթերանի: Կը հաստատէ որ այո՛, Միթերան խօսած է «սիոնական լոպիի» մասին, բայց չէ ակնարկած ամբողջ հրեայ համայնքին: Կ'աւելցնէ թէ եթէ Պուսքէի հարցը աններելի է ըստ իրեն, տակա Միթերանը հակահրեայի մը չի վերածեր իր աչքին: Ժագ Աթալի չի կասկածիր Միթերանի խօսքերուն ճշգրտութեան: Այլ խօսակիցներ ալ ինծի պատմած են նման արտայայտութիւններ: Ճէք Լանկ ալ հաւատք կ'ընծայէ տ'Օրմէսոնի, ճշդելով որ երբեմն ուրիշը կ'օգտագործուի անձնական զգացումներ արտայայտելու համար: ԳՐԻՖ-ի (Ֆրանսայի հրէական կազմակերպութեանց ներկայացուցչական խորհուրդ) տնօրէնը՝ Հայմ Մուզիքան կը գտնէ որ «Եթէ այդ խօսքերը ճիշդ են, պէտք է պանոնք դնել անձին հաշուեկշիռին մէջ, որ սուտերի շրջագօտի մը ունի, որ կ'երկարի իր խսկ կապերուն Բ. աշխարհամարտի դէպքերուն հետ»:

Հոս, հարցը չի փակուիր: Ֆ. Միթերանի աղօրինի աղջիկն ալ հրապարակ կ'իջնէ և նամակով կ'արտայայտուի Մոնտի նոյն թիւին մէջ (Օգս. 27): Նամակը գրեր է հօրը սեղանին նստած, կոլտս Մէյրին նկարին տակ որ ընկերացեր է իր ամբողջ մանկութեան: Ցափշտակիչ մը (իւզիւրփաթէօր) կ'որակէ ակադեմականը եւ ինքզինքն ալ վիրաւորուած կը զգայ: Վիշտը անհանդուրժելի կը դառնայ, կը գրէ, երբ անոր պատուին դէմ եղած յարձակումներէն ետք, հարցը կը վերաբերի իր արժանաւորութեան: Օր մը, հարց կուտայ, հայրս թերացա՞ծ է իր յանձնառութիւններուն մէջ հրեայ համայնքին հանդէպ:

Ժան տ'Օրմէսոն ալ կը պատասխանէ «Մոնտ»ի հարցադրումին, չեշտելով թէ չէ ուզած վնասել ոեւէ մէկուն, բայց, խորհած է որ հետաքրքրական կ'ըլլար որ այդ խօսքերը յանձնուէին թղթածրարին: Հաւանաբար, կ'աւելցնէ, ըսաւ ուրիշի կրկնեմ: Չեմ գիտեր ինչո՞ւ այսքան ուշացայ: Բայց, ոչինչ հնարեցի:

Հարցը, անշուշտ, արագօրէն չի կրնար փակուիլ: Օգոստոս 26-ին իսկ, «Ֆ. Միթերան» հիմնարկի նոր նախագահը՝ Ժան – Լուի Պիանքօ, ընկերվարական կուսակցութեան Ա. քարտուղարը՝ Ֆ. Հոլանտ, հուսկ՝ Լ. Ժոսփէն արտայայտուեցան: Այս վերջինը զեկոյցով մը կը ճշդէ՝ «Վերլուծումի թէ յուզումի պարագային, հակահրէութիւնը բոլորովին օտար զգացում մըն էր Ֆ. Միթերանի»:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅ ԲԺԻՇԿԸ ԹՐՔՈՒՀԻ ՄԸ ՓՐԿԱԾ

Երկրաշարժին նիւթը կը շարունակէ ամենէն լայն տեղը գրաւել Թուրք մամուլի էջերուն մէջ: Օգոստոս 27-ի «Հիւրրիյէթ»ը կը գրուատէ Հայ բժիշկի մը փրրկարար աշխատանքը որուն շնորհիւ Թուրք անդամալոյծ կին մը դուրս հանուած է փլատակներէն: Խնդրոյ առարկայ բժիշկը կը կոչուի Միշէլ Թաշհան, Մարսէյլէն է: Ծնած է Պոլիս, փոքր տարիքին Ֆրանսա փոխադրուած: Ըսած է թէ կեսարացի ծընողքին տան մէջ թրքերէն խօսելուն պատճառով չէ մոռցած այդ լեզուն եւ անոր շնորհիւ կրցած է փրկել Թրքուհին:

Թերթը լուրը խորագրած է. «Ատալէթ հանըմը հայ բժիշկը փրկեց» տակն ալ աւելցուցած՝ «Կը ձօնենք նախարարին», ակնարկելով Թուրքիոյ Առողջապահութեան նախարարին Հայաստանի փրկարար ջոկատին ուղղուած մերժումին:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԻՒ. ԷՖ. Ա.-Ի ԲԱԺԱԿ

Հինգշաբթի, Օգս. 26-ին տեղի ունեցան դարձի մրցումները: Երեւանի դաշտին վրայ Շիրակ 1 – 0 յաղթեց Ֆինլանտիոյ Հելսինքիի խումբին: Երթին, Ֆինլանտիոյ մէջ Շիրակ 0 – 2 պարտուած էր: Երեւանի մրցումին կէտը արձանագրեց Ա. Բեռնեցեան, 28-րդ վայրկեանին: Կոլերու առաւելութեամբ յաջորդ մրցաշրջանին անցաւ Ֆինլանտիոյ խումբը: Նոյն օրը, Երեւան 1 – 2 պարտուեցաւ Թել – Աւիւի Հափոյէլէն: Երթին, Երեւանի մէջ, հայկական խումբը 0 – 2 պարտուած էր:

Եւրօ – 2000-ի մրցումներու շարքին, Սեպտեմբեր 8-ին, Երեւանի մէջ, Հայաստան կ'ընդունի Ֆրանսան, որու խումբին մէջ պիտի ըլլան Ճորքայէֆ եւ Պօղոսեան, ըստ տրուած տեղեկութեանց:

Այս 4-րդ խումբին մէջ, Հայաստան 5-րդ դիրքի վրայ է 5 կէտով: Նախքան Ֆրանսայի հետ հանդիպումը, Սեպտեմբեր 4-ին, Մոսկուայի մէջ կը մրցի Ռուսաստանի հետ: Վերջին մրցում մըն ալ ունի Հոկտեմբեր 9-ին, Անտորայի հետ այս վերջինոյն դաշտին վրայ:

Ընդհանուր դասաւորումը հետեւեալ պատկերը կը պարզէ. –

Ուկրանիա 15 կէտ, Ֆրանսա՝ 14, Ռուսաստան 12, Իսլանտա 12, Հայաստան 5, Անտորա 0:

«ՄԵՐ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐԸ»

ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊ

Ազգային ժամանակակից փառքերէն մին։

Հիմա որ այս ճշմարտութիւնը խոստովանեցայ՝ ալ կրնամ ազատօրէն խօսիլ։

Գրիգոր Զօհրապ այսօր յիսուն տարեկան է, այսինքն՝ իր տարիքին լրութեանը մէջ։ Ինքզինք յայտնած է իր ամէն ձեւերովը, եւ չեմ կարծեր որ իր մէկ թաքուն կողմը գտնուի ու անակնկալօրէն մէջտեղ ելլէ։ Կը ճանչնանք նորավիպագիրը, հրապարակագիրը, աշխարհիկ մարդը, փաստաբանը, մեպուսը (1) եւ ազգային գործիչը։

Անշուշտ, այդ այլազան ձեւերուն մէջ, Զօհրապ տակաւին երկար տարիներ պիտի հաւասարի ինքն իրեն, բայց հաւանական չէ որ ինքզինք գերազանցէ. եւ արդէն իր համբաւին ու փառքին համար պէտք ալ չկայ ատոր։

Իբրեւ գրագէտ՝ Զօհրապ բազմած է հայ մատենագրութեան ընտրելախումբին մէջ։

Կատարեալ հայ գրագէտ մը ըլլալու առաջին պայմանը իր վրայ կը կրէ, եւ այս բանը ինք խոստովանած է համեստութեամբ։

«Ո՛չ հայերէն լեզուն լաւ սորված եմ, ո՛չ ալ հայ գրականութեան մասին հմտութիւն ունիմ»։

Երկու գերազանց յատկութիւններ՝ ինքնատիպ, յանդուգն ու պատկերալից ոճով գրագէտ մը ըլլալու համար։

Եթէ Զօհրապ Հ. Արսէն Այտընեանի մը կամ Յակոբ Գուրգէնի (2) մը չափ հայ լեզուն ու քերականութիւնը ուսումնասիրած ըլլար, ապահովաբար չպիտի կրնար գրել իր գեղեցիկ նորավէպերը եւ ազատ թռիչք տալ իր մտածումներուն, զգացումներուն եւ երեւակայութեան։

Մեր մէջ «քաջ» հայկաբանները ողորմելի գրողներ եղած են միշտ։ Հրանտ Ասատուր յորմէ հետէ քերականութիւն չինել սկսաւ, դադրեցաւ գրագէտ մը ըլլալէ։

Իբրեւ երեսփոխան՝ Գրիգոր Զօհրապ վարիչ ուժ մըն է Ազգային Ժողովին մէջ։ Գիտէ բանաձեւի մը մէջ հաշտեցնել ամէնէն ընդդիմամարտ կարծիքները եւ զայն քուէարկել տալ մեծամասնութեան։ Եթէ երբեք բանաձեւը չյաջէ՝ կը դիմէ պերճախօսութեան, եւ այն ատեն ալ յաղթանակը ապահովուած է։

Երբ ընդդիմախօսի մը պատասխանելով՝ Զօհրապ «յարգելի պաշտօնակից» բառերը կ'արտասանէ, կարծես ըսել կ'ուզէ.

– Այս անճառելի ապուշը...

Բարեբախտաբար ընդդիմախօսը չի անդրադառնար ատոր եւ ինքզինք իրապէս յարգելի պաշտօնակից մը կը նկատէ։

Իր փաստաբանի տաղանդը պերճախօսութեանը գլխաւոր հիմը կը կազմէ։ Աւելի իբրեւ փաստաբան կը խօսի, քան իբրեւ ժողովական, եւ ատոր համար ամէն խնդիր, ամէն դատ, իրեն համար թէ՛ պաշտպանելի, թէ՛ դատապարտելի է, թէ՛ արդար եւ թէ՛ անարդար է։

Երեսփոխաններէն շատեր գիտեն ասիկա եւ իր խօսքերուն համոզուելով հանդերձ, մտիկ կ'ընեն.

– Արդեօք մեզի խաղի՞ բերաւ։

Ժորժ Քուրթըլին իր կատակերգութիւններէն մէկուն մէջ փաստաբան մը կը ներկայացնէ, որ Լակուփիյ անուն մէկու մը դատը կը պաշտպանէ։

Նոյն միջոցին պաշտօնաթերթը կը բերեն, որուն մէջ կը ծանուցուի թէ փաստաբան Պարպըմոլ նոյն դատարանին ընդհանուր դատախազ անուանուած է դատական իշխանութեան կողմէ։

Նախագահը կը հրաւիրէ փաստաբանը իր նոր պաշտօնին գլուխը։

Պարպըմոլ, հաւատարիմ իր նոր պաշտօնին պարտականութեան, իբրեւ դատախազ մի առ մի կը ջրէ քիչ մը առաջ իբրեւ փաստաբան խօսածները։

Այս Պարպըմոլի դերը կը վերապրեն շատեր Գրիգոր Զօհրապին իբրեւ թերութիւն մը։

Ճի՞շդ է արդեօք։ Զօհրապ իբրեւ խելացի ու անկաշկանդ մտքի տէր անձ մը, սկեպտիկ մըն է. եւ իբրեւ սկեպտիկ՝ շատ մը ճշմարտութիւններ հաւասարապէս կ'ընդունի, որքան ալ ընդդիմամարտ ըլլան անոնք։

– Այսինքն՝ եւ ո՛չ մէկ բացարձակ ճշմարտութիւն կ'ընդունի, – դիտել պիտի տաք։

Ամէն պարագային՝ երբ Ազգային Ժողովի մէջ Զօհրապ գաղափար մը կը պաշտպանէ՝ թերեւս չհաւատայ անոր ճշմարտութեան, բայց ես վստահ եմ, որ անոր օգտակարութեան համոզուած է։

Եւ օգտակար գաղափար մը ընդունել տալու համար մե՞ղք է երբ մարդ խարկանքներու կամ ճարտարամտութեան կը դիմէ, երբ մանաւանդ ուրիշ ճար չկայ մեր երեսփոխաններուն խօսք հասկցնելու համար։

Զօհրապ, ինչպէս ամէն իրական արժէք մը ներկայացնող անհատականութիւններ, իր հակառակորդներն ու նախանձոտները ունի, որոնք եթէ ոչ հրապարակաւ, գոնէ ականջէ ականջ կը ճգնին ապարտել զինքը՝ իրարու փսփսալով.

– Զօհրապ անձնասէր է, շահամոլ է, պէտք է զգուշանալ իրմէ, կարող է իր անձնական շահուն համար ազգը ծախել։

Պարա՛պ խօսք։ Նախ՝ Զօհրապ պէտք եղածէ աւելի խելք ունի իր շահը ազգին շահէն զանազանելու համար. յետոյ գիտէ, ի հարկին, այդ երկու շահերը իրարու հետ հաշտեցնել, առանց մին միւսին զոհելու։

Իբրեւ մեպուս, Զօհրապ Օսմանեան Խորհրդարանին մէջ հայ մնաց, եւ ամէնէն հանդիսաւոր վայրկեաններուն իր ազգին դատը պաշտպանեց առանց վերապահումի։

Ատանայի ջարդերուն պատասխանատուները ճշդելու գործին մէջ՝ եթէ Զօհրապ չըլլար, թերեւս ջարդարարները յանցաւոր հռչակուէին։

Իր մատուցած ուրիշ ծառայութիւնները չեմ յիշեր այստեղ, որովհետեւ ջատագովական մը գրելու պէտք չունիմ։

Անշուշտ ինքն ալ, շատերու պէս, թերութիւններ ունի, բայց արժանիքները զանոնք կը պարտկեն։

Ու յետոյ չքմեղացում մը ունի, որ անդիմադրելի է՝ իր խելքը։

Ինչպէս գեղեցկութիւնը կնոջ մը ամէն պակասութիւնները կը ծածկէ կամ կ'արդարացնէ, այնպէս ալ մարդու մը համար խելքը շատ բան ներել կու տայ։

Բան մը՝ որ մեր պուրժուաները խրտչեցուցած եւ զանոնք պահ մը սարսափահար ըրած է, Զօհրապի «Դաշնակցականութիւն»ն է։

Այդ պանական երկիւղը բարեբախտաբար երկար չէ տեւած։

Տէրօրիսթ Զօհրապը շուտով իր զէնքերը վար դրած է եւ Դաշնակցութեան հետ խզուած՝ առանց անախորժ միջադէպներու, այլ փոխադարձ հաւանութեամբ։

Այս բաժանումէն ատեն Զօհրապ նոյնիսկ սեղան մըն ալ սարքած է Թօքաթլեանի ճաշարանը, ինքնիրեն խորհելով.

– Աժան ազատեցանք...։

Բայց ցոյց տալու համար՝ որ իր Դաշնակցականութիւնը դիպուածի կամ հաշիւներու արդիւնք չէր, այլ գաղափարական համակրանքի ու հակումներու, բաժանման սեղանէն ետքն ալ Զօհրապ իր յարաբերութիւնները շարունակած է Ազատամարտեան խումբին հետ եւ Դաշնակցութեան ո՛չ պաշտօնական օրկանին աշխատակիցներէն մէկը մնացած է։

Ազգային շրջանակին մէջ Զօհրապի նորագոյն գործն է Կրթական բարենորոգութեան ծրագիրը, զոր առաջարկի ձեւով բերաւ Ազգային Ժողովին եւ որ յղուեցաւ Դաստիարակութեան Դիւանին։

Ընդարձակ եւ խղճամիտ ուսումնասիրութիւն մըն է, զոր Սամաթիոյ երեսփոխանը բերած է ժողովին։

– Գիտե՞ս ինչու Զօհրապ կրթական բարենորոգութեան ծրագիրը այս միջոցիս բերաւ ժողովին, _ հարցուց երեսփոխան մը ինծի։

_ Չեմ գիտեր, _ պատասխանեցի։

_ Որովհետեւ մեպուսական ընտրութիւնները կը մօտենան...

– Ի՞նչ առընչութիւն կայ այդ երկուքին միջեւ։

– Գրիգոր Զօհրապ իր ազգային գործունէութիւնը կը բազմապատկէ՝ ամէն անգամ որ մեպուսական ընտրութիւնները կը մօտենան, այդ ընտրութիւններէն վերջ կը չէզոքանայ եւ նոյնիսկ կը դադրի ժողովի գալէ։ Մէկ խօսքով, իր վրայ խօսեցնել, անունը ժողովրդականացնել կ'ուզէ, ամէն անգամ որ մեր քուէներուն պէտք կը զգայ։

Աստուա՛ծ իմ, այսչափ չարախօսութիւն կ'ըլլա՞յ...

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Մանանայ – 1913

(1) – Երեսփոխան
(2) – Պիպերճեան (1850 _ 1915) գրող, ուսուցիչ, խմբագիր

ԳԱՅԹԱԿՂՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՈՐ ՑՆՑԵՑ ԶՈՒԻՑԵՐԻԱՆ

«Անհերեւակայելի չափերով» գայթակղութիւն մը ծագած է Զուիցերիոյ մէջ, ըստ Պաշտպանութեան Նախարարին իսկ որակումին։ Ամէնէն ծանրակշիռը այն է որ երկրին գաղտնի սպասարկութիւնը կրնայ միջամուխ եղած ըլլալ զէնքի մաքսանենգութեան, զէնքի մթերանոցներու, կազմակերպուած ոճիրներու եւ գաղտնի բանակի մը կազմութեան։ Յայտնաբերումները ռումբի ազդեցութիւն գործած են զուիցերական անդորրութեան վրայ։

Գայթակղութեան մեկնակէտը եղած է տասը օր առաջ բանակին լրահաւաք սպասարկութեան նախկին հաշուակալներէն մէկուն ձերբակալութիւնը։ Ան կ'ամբաստանուէր աւելի քան 8,5 միլիոն զուիցերական ֆրանքի իւրացումով որուն համար գործածած էր կեղծ հաշուեցոյցեր։ Այդ հաշուակալը՝ Պելազի, ինք անձամբ կեդրոնական դրամատունէն կ'առնէր այդ գումարները որոնց մէկ մասը հարկային դրամներու պահ տուած էր, միւս մասով ալ զանազան ընկերութիւններ հիմնած։

Հարցաքննութեան ընթացքին Պելազի սահմռկեցնող յայտնութիւններ ըրած է, ըսելով որ իր վերադասները իրեն պարտականութիւն յանձնած էին գաղտնի բանակ մը կազմելու։ Ինք ամէն արտօնութիւն ունէր զէնք գնելու. իսկ այդ զէնքերը ոստիկանութիւնը գտած է Պեռնի մօտ տեղ մը։ Ասկէ զատ Պելազի չփումներ ալ հաստատած էր դրացի երկիրներու լրահաւաք սպասարկութիւններուն, մաֆիային, նաեւ սերպական գաղտնի սպասարկութիւններու հետ, այս վերջիններուն զէնք ալ ծախելով։

Տեղեկանալով խնդրին, Արդարութեան նախարարը նախ լուռ մնաց. բայց մամուլի հրապարակումներ պարտադրեցին որ խզէ լռութիւնը։ Ասուլիսի մը յայտնեց թէ գաղտնի սպասարկութիւններու պետը պաշտօնէն առնուած է, բայց այնքան ատեն որ ոչինչ փաստուած է, ինք կը շարունակէ վստահութիւն ունենալ անոր անձին։

Գաղտնի սպասարկութիւններու ղեկավարը այս խնդիրը կը նկատէ սուտերու կոպիտ ու մեծղի լեռ մը։ Ինչի՞ պիտի ծառայէր գաղտնի բանակ մը երբ աւարտած է ցրտամարտը, հարց կու տայ։ Վըստահ է, կամ այդպէս ցոյց կու տայ թէ երկու շաբաթէն պիտի վերադառնայ պաշտօնին գլուխը։ Սակայն ան ոչ մէկ բացատրութիւն կու տայ յայտնաբերուած զէնքերուն մասին։

Դատը կը սկսի Սեպտեմբեր 15-ին. հետաքննութիւնը ընթացքի մէջ է. կարեւոր թիւով անձեր հարցաքննուած են։ Պեռնի մթնոլորտը առաւելագոյն չափով լարուած է։ Գաղտնի սպասարկութեան պաշտօնազրկուած ղեկավարը Ռեկլի քննադատած է հետաքննիչ դատաւորը, ըսելով որ իրմէ աւելի հաւատք կ'ընծայէ Պելազիի. դատաւորն ալ կծու շեշտով պատասխանած է թէ եթէ այդպէս ըլլար Ռեկլի արդէն արգելափակուած կ'ըլլար այսօր։

Սկիզբը պարզ դեղծարարութիւն նկատուած հարցը քաղաքական բնոյթ առած է։ Ձախակողմեանները կը պահանջեն որ հարցաքննիչ խորհրդարանական մարմին մը կազմուի. իսկ աջակողմեանները կ'ուզեն որ հակակշիռ հաստատուի սպասարկութեան մը վրայ որ յայտնապէս անսանձ մնացած է։

Գայթակղութիւնը նմանօրինակներ կան նախընթացներու. անոնցմէ մէկն է 90-ական թուականներու յայտնաբերում մը որով ոստիկանութիւնը լոյսին բերած էր գաղտնի բանակի ծրագիր մը։ Անկէ երկու տասնամեակ առաջ անուններու քարտարան մը ձեռք անցած էր ինչ որ լրջօրէն վարկաբեկած ու մրոտած էր զուիցերական իշխանութիւններու համբաւը։ Այդ քարտարանը ցոյց տուած էր որ հազարաւոր Զուիցերացիներու վրայ հսկողութիւն կը կատարուէր։ Ամէն մէկուն ըրածը խնամքով պատրաստուած տեղեկագիրներու նիւթ կ'ըլլար։

Վերջին յայտնաբերումը ցոյց կու տայ թէ այդ օրերէն այսօր ժամանակները փոխուած են, քանի որ լրահաւաք սպասարկութիւնները ներկայիս նոյնիսկ չեն գիտնար թէ ի՛նչով զբաղած են իրենց գործակիցները...։

ՔԱՂՀԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՀԻՆ ԵՒ ՆՈՐ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԸ՝ ՊԷՐԼԻՆ

Հսկայ տեղափոխութիւն մըն է որ կը կատարուի Պոնէն Պէրլին։ Անվերջանալի շարասիւն մը բեռնակառքերու կ'ուղղուի դէպի Պէրլին։ Շատ դանդաղ կ'ընթանան, բայց, երբ կը հասնին ամէն նեղութիւն կը մոռցուի, Պէրլին կը փայլի 40 տարուան մռայլ դիմագիծէ մը ետք։

Սունկի պէս կը բուսնին փարքինկներ, մեծ ճաշարաններ, ամէն ոք աշխատանքի լծուած է։

Օգոստոս 23-ին, կառավարութիւնը վերջացուց իր տեղափոխութիւնը։ Պոն, հանդարտ քաղաք մը որ յիսուն տարի վառ պահեց ժողովրդավարութեան ջահը, իր տեղը կը զիջի նոր մայրաքաղաքին։ Պէրլին, մայրաքաղաքը վերամիացած Գերմանիոյ մը, որ երկիրը կը վերածէ կարեւոր առանցքի մը արեւելքի եւ արեւմուտքի միջեւ։ Պոն 70 քիլոմեթր էր պելժիական սահմանէն, Պէրլին 90 քիլոմեթր է Լեհաստանէն։

1996-ին, Գերմանացիներու 63%-ը դէմ էր տեղափոխութեան 2000-էն առաջ։ Մասամբ դրամական պատճառներով, բայց, իշխանութիւնները տեղի չտուին։ Յուլիսին Պունտըսթակը (Խորհրդարան) ճամբան բացաւ։ Խորհրդարանական վերամուտը տեղի կ'ունենայ Սեպտեմբեր 7-ին, բրիտանացի ճարտարապետ՝ Նորման Ֆորսթըրի հիմնովին վերանորոգած Ռայխըսթակին մէջ։ Հետեւեցան նախարարները։ Խնայողութեան պատճառով միայն նորոգուած շէնքերու արժանացան։ Պաշտպանութեան նախարարը՝ Շարփինկ հաստատուեցաւ Վերմախթի նախկին սպայակոյտը, հոն ուր գնդակահարուեցաւ կոմս Շաուֆընպերկը, Հիթլէրի դէմ ձախողած ոճրափորձին հեղինակը։ Աշխատանքի նախարարին վիճակուած է նացիական հին նախարարութիւն մը, կէօպէլսի նախարարութիւնը։ Ելմտական նախարարը, Հանս Այխըլ ժառանգած է մարեշալ Կէօրինկի գրասենեակը, որ արեւելեան Գերմանիոյ ատեն «Նախարարութեանց Տունն» էր։ Վարչապետ Շրէօտէր կը գրաւէ համայնավարութեան նախկին թիւ մէկին՝ Էրիք Հոնէքըրի պալատը, պատմական Պէրլինի սրտին վրայ։ Բայց, այս կարգադրութիւնը առժամեայ է, կը տեղափոխուի երբ վերջ գտնեն նոր վարչապետարանին աշխատանքները, 2000-ին։

Այս ամբողջին կողքին կան նաեւ անխուսափելի ձախող գործեր ու բանավէճեր։ Կանաչները, օրինակ, անդրադարձած են որ իրենց շէնքին կմախքը որդնոտած է եւ 9 միլիոն ֆրանք պիտի արժէ վերականգնումը։ Ամերիկացիք կը պահանջեն որ 30 մեթր տարածութիւն մը շրջապատէ իրենց դեսպանատունը, ապահովութեան համար։

Ֆրանսայի դեսպանը, Ֆլօտ Մարթէն, անմիջական փոխադրութիւն մը կ'ուզէ բոլոր սպասարկութեանց մինչեւ Օգոստոսի վերջ, փոխանակ մինչեւ 2002 կատարելու բոլոր մեկնումները ինչպէս նախատեսուած էր։ Հարց մըն ալ ծագած է, որովհետեւ բոլոր պաշտօնատարները բնակութիւն չեն գտած տակաւին, չեն ալ ուզեր տեղաւորուիլ Պէրլին, ուրեմն ամէն շաբաթավերջի Հռենոսի ափերը կը վերադառնան։

Համեստ Պոնէն ետք, Պէրլին կ'ուզէ, ձեւով մը, Գերմանիոյ ցուցափեղկն ըլլալ, տեսակ մը մնայուն ցուցահանդէս, որ արդէն իսկ կը քաշէ հազարաւոր զբօսաշրջիկներ։ 400 պանդոկներ զիրենք կը հիւրընկալեն, որու «գոհար»ն է Ատլոնը, դարուս սկիզբը բացուած եւ նոյնութեամբ վերաշինուած Ունթըր տէն Լինտըն համբաւաւոր պողոտային թիւ մէկին վրայ, Պրանտընպուրկ Դուռէն երկու քայլ անդին։ Այդ առասպելական փալասը ընդունած է Մարի Փիքֆորտը, Ռոքֆէլէրը, Անրի Ֆորտը, Ռուզվելթը, Թոսքանինին, Հինտընպուրկը, Չէփլինը...։

Այս տեղափոխութեան համար ութ տարուան աշխատանք եւ 67 միլիառ ֆրանք պէտք եղաւ։

Թ. Ա. Թ.

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՀԻՄՆԱՐԿԷՔԸ

Կլէնտէյլի մէջ, Օգոստոս 15–ին, տեղի ունեցած է Հայ կաթողիկէ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ հիմնարկէքի արարողութիւնը: Համայնքը տարի մը առաջ գնած էր օտար եկեղեցի մը եւ շնորհիւ եկեղեցասէր բարերարներու եւ ժողովուրդի նուիրատուութեանց, որոշուած էր քանդել հինը եւ կառուցանել հայկական ոճով նոր եկեղեցի մը: Առաւօտեան պատարագին, զոր մատուցած է Գալիֆորնիոյ հայ կաթողիկէ համայնքի հովիւ Հ. Ռափայէլ Վրդ. Մինասեան, ներկայ եղած են շուրջ հազար հաւատացեալներ: Յաւարտ պատարագի, եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ կատարուած է հիմնարկէքի արարողութիւնը, մասնակցութեամբ Հ. Օգոստինոս Մեքուլեանի, Հ. Տաճատ Եարալմեանի, Հ. Ներսէս Սաքայեանի եւ Հ. Գրիգոր Շահինեանի: Խօսք առնելով Հ. Ռափայէլ Մինասեան օրհնած է բոլոր անոնք որոնք կարելի դարձուցած են նոր եկեղեցւոյ կառուցման ծրագիրը: Հայաստանի մէջ քրիստոնէութեան պետական կրօնք հռչակման 1700–ամեակի նախօրէին, նորակառոյց եկեղեցին կը կոչուի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ: Յաւարտ արարողութեանց, յարակից սրահին մէջ տրուած է ճաշ մը, Տիկնանց Միութեան կողմէ, որուն ատենապետուհին Սոնա Մոմճեան երախտագիտական խօսք արտասանած է: Գործադրուած է յայտագիր մը, զոր վարած է Սիրուն Ճափուճեան:

ԳՈՆԿՐԷՍՄԷՆ ՌԱՏԱՆՈՎԻՉ Ի ՊԱՏՈՒԻ

Կլէնտէյլի «Պրէնտվիւ Գոլեքշըն» սրահին մէջ, Օգոստոս 13–ին, Հայ Դատի Յանձնախումբը եւ Հանրապետական Հայերու Ազգային Կազմակերպութիւնը մեծարած են Գոնկրէսի անդամ Ճորճ Ռատանովիչը, իբրեւ 1999–ի «Տարուան Ընտրիրը»: Ներկայ եղած են 200 հոգի: Հանդիսութիւնը վարած է Արա Պետրոսեան: Բարի գալուստի խօսք արտասանած է Կլէնտէյլի Թաղապետական խորհուրդի անդամ Րաֆֆի Մանուկեան, վեր առնելով Գոնկրէսմէնին նպաստը Ֆրէզնոյի հայկական գաղութին: Հայ Դատի Յանձնախումբի վարիչ – տնօրէն Վիգէն Սոնենց – Փափազեան ներկայացուցած է Հայ Դատի գծով տարուան վերջին աշխատանքները, նշելով թէ Թուրքիոյ կողմէ տարուած աշխատանքները հակակշռելու համար, Արեւմտեան Ամերիկայի Հայ Դատի Յանձնախումբը յաջողած է Գալիֆորնիոյ դըպրոցներուն մէջ դասաւանդուող ցեղասպանութեան եւ մարդկային իրաւանց հարցերու ծրագրին մէջ ներառնել Հայկական ցեղասպանութիւնը: Արցախեան գորգ մը եւ գնահատագիր մը յանձնուած է Գոնկրէսմէնին, որ շնորհակալութեան իր խօսքին մէջ գրուատած է Ֆրէզնոյի հայկական գաղութը եւ ընդհանրապէս հայ մշակոյթը:

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ԿԻՄԱ ԿԻՐԱԿՈՍԵԱՆԻ ՀԵՏ

Կլէնտէյլի հանրային գրադարանին մէջ, Օգոստոս 4–ին, տեղի ունեցած է «Գրական Ասպարէզ»ի հերթական հանդիպումը, նուիրուած արձակագիր Կիմա Կիրակոսեանին: Հանդիպումը վարած է գրական էջի պատասխանատու Գրիչ Դաւթեան: Կիմա Կիրակոսեան կարդացած է իր պատմուածքներէն վեց կտոր: Արձակագրին գործերը վերլուծած է Օշին Քէշիշեան: Խօսք առած են Գէորգ Քրիստինեան եւ Վահրամ Հաճեան հուսկ՝ շնորհակալութեան խօսքով հանդէս եկած է Կիմա Կիրակոսեան:

ԼՐԱՏՈՒ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԹՈՐՈՆԹՕՅԻ Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ մէջ, կազմակերպութեամբ եկեղեցւոյ եւ մասնակցութեամբ Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւին, Հայ կաթողիկէ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ հովիւին, Հայ աւետարանական համայնքի հովիւին եւ Գարեգին Կաթողիկոսի հարազատներուն աղօթքի երեկոյթ մը եւ յիշատակի հաւաքոյթ մը տեղի ունեցած է Երջանկայիշատակ Գարեգին Կաթողիկոսի վախճանման քառասունքին նուիրուած: Խօսք առած է Շահէ Ծ. Վրդ. Փանոսեան որ անդրադարձած է Հայրապետին կեանքին, մտաւորական եւ գրական արժանիքներուն: Եկեղեցական տպաւորիչ արարողութենէն ետք, ցուցադրուած է տեսերիզ մը պատրաստուած Սուրէն Զէքիճեանի կողմէ 1996–ին Կաթողիկոսին Հայ Կեդրոն այցելութեան առթիւ:

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ քերմէս – դաշտահանդէսը, կազմակերպութեամբ եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան, տեղի ունեցած է Օգոստոս 13–էն 15, Եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ, հսկայ վրաններու ներքեւ: Երեք օրերու երկայնքին ութ հազար հոգի մասնակցած են ձեռնարկին, որ բացառիկ յաջողութիւն արձանագրած է: Երգ, նուագ եւ այլ ելոյթներ խանդավառ մթնոլորտ մը ստեղծած են:

ՀԵՏԱՔՐՔՐԱԿԱՆ

ՄԱՐԶԱՆՔ ԵՒ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼ

Ամերիկացի ծնողներուն գլխաւոր մտահոգութիւններէն մէկը իրենց զաւկին արտակարգ գիրութիւնն է (օպեզիթէ), իսկ երկրորդը՝ հեռատեսիլին հանդէպ անոնց անդիմադրելի սէրը…

Այս մտահոգութիւններէն մեկնելով՝ Նիւ – Եորքի Ռուզվէլթ հիւանդանոցի բժիշկներէն Տէյվ Էլիսոն գաղափարը յըղացած է հնարելու գործիք մը, որ օժտըւած է թէ՛ հեռատեսիլով մը եւ թէ մարզանքի հեծիկով մը: Բայց հեռատեսիլը կ'աշխատի այն պարագային, երբ ենթական հեծիկին վրայ նստած մնայուն կերպով կը քշէ, այլապէս… նկարը կ'անհետանայ: Այլ «անպատեհութիւն» մը եւս՝ կարելի չէ մէկ ձեռքով քշել միւսով «չիփս» ուտել, պայման է հեծիկին վրայ նստիլ եւ քշել զոյգ ձեռքերով ղեկին յենած:

Վեց շաբթուան ընթացքին վեց կամաւորներ հետեւած են այս փորձին եւ առանց սննդականոնի հետեւելու կորսնցուցած են իրենց իւղի տոկոսին 3 առ հարիւրը: Բայց ցաւալին այն է, որ 6 կամաւորէ աւելի գտնուած չէ…

ՄԱՅՐԱԿԱՆ ԲՆԱԶԴԸ

Առնուազն մուկերու պարագային հաստատուած է, որ մայրական բնազդը արական ծինէ մը կուգայ…

Գէմպրիճ համալսարանի գիտնականներ յաջողած են ապացուցանել, որ մայր մուկի մը մօտ իր ձագուկները սիրելու եւ շոյելու բնազդը կուգայ ծինէ մը, որ միմիայն հօրմէն կրնայ մօրը փոխանցուիլ, իսկ այդ ծինը ջնջելու պարագային մայր մուկը բոլորովին անտարբեր կը դառնայ ձագուկներուն նկատմամբ եւ նոյնիսկ ի վիճակի չըլլար զանոնք սնանելու:

ԱՆԳԼԻԱՑԻՔ ԻՐԱՒՈՒՆՔ ՉՈՒՆԻՆ ԿԱՐԱՊ ՊԱՀԵԼՈՒ

ԺԲ. դարուն անգլիական արքայական հրամանագիր մը հաստատեց, որ երկրին բոլոր կարապները արքունիքին կը պատկանին, եւ ոչ ոք իրաւունք ունի անձնական կարապ ունենալու եւ պահելու:

Այս հրամանագիրը մինչեւ օրս ի զօրու է. արդարեւ, ամէն տարի Յուլիսի վերջաւորութեան Թագուհիին յատուկ պաշտօնեաները նաւակներով Թէյմզի վրայ կ'երթեւեկեն համրելու եւ ստուգելու համար, որ ոչ ոք իւրացուցած է արքունիքին կարապները: Տեսնենք, թէ մինչեւ ե՞րբ պիտի շարունակուի այս աւանդութիւնը:

ՀՐԱՎԱՌՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ԳԻՒՏԵՐ

Ֆրանսական Ռուճիէրի ընկերութեան քիմիագէտ Ժան – Փիէռ Սիկլըր վերջերս հնարած է հրավառութեան նոր տեսակ մը, որուն շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ երկինքին վրայ… գրել:

Առաջին ցուցադրութիւնը պիտի կատարուի 1999 Դեկտեմբեր 31–ի կէս գիշերին (2000), երբ Փարիզի երկնակամարին վրայ պիտի գրուի հսկայ «2000» մը, որ պիտի վառի շուրջ մէկուկէս երկվայրկեան:

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԳ.

– Համբերել, ինծի պէս մարդ մը… օրական հարիւր ոսկիին փարա չէի ըսեր, էֆէնտի, հիմա մէկ տրամիին ախը կը քաշենք կոր…

– Ընտանիք ունի՞ս հետդ:

– Ութ հոգի ունիմ գլուխս, ճամբայ ելած ատեննիս տասներկու էինք, երեք հատը արդէն թաղեցինք… ախ, ախ, ինծի պէս մարդ մը այս վիճակին մէջ իյնայ, չէ, չեմ կրնար կոր մտքիս մէջ սըղմեցնել այս բանը, քանի կը մտածեմ վըրաս պէչութիւն կուգայ:

– Քանի որ այդքան հարուստ էիր, հարկաւ պատրաստ դրամ ալ ունէիր…

– Պարահիսարէն ճամբայ ելած ատենս տասը հազար ոսկիէն աւելի դրամ կար քովս:

– Էյ, ի՞նչ եղաւ:

– Ինչ պիտի ըլլայ, կողոպտեցին, գոյքերնիս ալ առին, դրամնիս ալ առին ու ատանկ մերկ ու անօթի հոս ինկանք:

– Աստուած մեծ է, իշալլահ, օր մը կրկին ստացուածքիդ կը տիրանաս:

– Քեզի բան մը ըսե՞մ, ես ա՛լ Աստուծոյ ալ չեմ հաւատար կոր, – պատասխանեց ծերունին ու առանց տասը տրամիին առնելու հեռացաւ գլուխը տրտմօրէն օրօրելով:

Նորէն քէմփին մէջ իրենց պտոյտը շարունակեցին, մինչ Սամուէլ ատեն–ատեն հարցումներ կ'ուղղէր Բաբիկի ու կը նոթագրէր տետրակին մէջ:

Երբ ամէն կողմը պտըտեցան, Սամուէլ ձեռքը ծնօտին տարաւ, պահ մը մտածեց եւ ըսաւ.

– Այս խեղճերուն կարծեմ թէ լաւ կ'ըլլայ, որ քանի մը խրատական, հրահանգիչ ու քաջալերող խօսքեր ըսենք, կը տեսնամ, որ շատ յոռի պայմաններու մէջ կը գտնուին եւ առողջապահիկ տարրական կանոններէ հեռու կ'ապրին, պէտք է գիրենք քիչ մը լուսաբանել:

– Կ'ուզէ՞ք իրենց բանախօսութիւն մը ընել:

– Այնինքն ոչ թէ բանախօսութիւն, – բացատրեց Սամուէլ, – այլ պարզ դասախօսութիւն մը, եթէ կարելի է այսպէս ըսել:

– Շատ լաւ կ'ըլլայ եւ շատ ալ շնորհակալ կ'ըլլանք, – ըսաւ Բաբիկ:

– Պարզապէս իրենց բարոյականը զօրացնելու եւ միանգամայն առողջապահական սկզբունքները սորվեցնելու համար:

– Սքանչելի գաղափար:

– Ուրեմն եթէ կարելի է, գիրենք տեղ մը հաւաքենք:

– Անմիջապէս:

Բաբիկ պահ մը հեռացաւ, պէտք եղած հրահանգները տուաւ իր մարդոց ու վերադարձաւ իր հիւրերուն քով:

Քիչ յետոյ բազմութիւնը արդէն լեցուած էր բարեգործական մարմինի ներկայացուցիչին շուրջը: Քէմփին մէջ բնակող խեղճերը անակնկալի մը, յուսատու լուրի մը կը սպասէին իրենց թշուառութեան եւ ցականքի կեանքէն փրկուելու համար եւ երբ իմացան, որ Եւրոպայէն յատուկ պաշտօնով մէկը եկած էր իրենց այցելելու եւ կը փափաքէր խօսիլ, խռնուեցան թաղբեցին, որ մեծ աւետիս մը կը բերէր իրենց:

Կին, էրիկմարդ, տղայ գիրար կը հրմըշտկէին կարելի եղածին չափ աւելի մօտենալու եւ բանախօսին բառերէն հատ մը չկորսնցնելու համար:

– Սեղան մը բերէք, – հրամայեց Բաբիկ, – որպէսզի պարոնը վրան ելլէ ու այնպէս խօսի:

Ակնթարթի մը մէջ սեղանը եկաւ, եւ Սամուէլ Վագերեան բարձրացաւ անոր վրայ:

Ստեփան Ցեսուեան եւ Բարսեղ աղա սեղանին ետեւ դիրք բռնեցին:

Բանախօսը ընդհանուր ակնարկ մը պըտըտցուց բազմութեան վրայ, քիթը խընջեց, ակնոցը շտկեց եւ սկսաւ խօսիլ:

Նախ պարզեց իր կրած տպաւորութիւնը քէմփի այցելութենէն: Այդ տպաւորութիւնը գոհացուցիչ չէր բնաւ: Անմաքրութիւն, կարգ–կանոնի պակաս, առողջապահական կանոններու կատարեալ անգիտակցութիւն տեսած էր ամէն կողմ:

– Առանց նպատակ ունենալու ձեզ վիրաւորել, չեմ վարանիր յայտարարելու, թէ այստեղ կատարեալ գնչուներու բանակատեղի մըն է եւ երբեք պիտի չհամարձակէի եւրոպացի բարեկամ մը այստեղ բերել, – ըսաւ:

Բանախօսին այս սկզբնաւորութիւնը յուսախաբ ըրաւ քէմփին բնակիչները, որոնք տարբեր բաներ կը յուսային լսել:

– Ի՛նչ պարապ խօսքեր կ'ընէ կոր, – ըսաւ կամաց մը Ստեփան էֆէնտի:

– Սպասէ վերջը նայինք, – պատասխանեց Բարսեղ աղա:

– Անգլիացիները առած մը ունին, – շարունակեց Պր. Սամուէլ, – առողջ միտք՝ առողջ մարմնի մէջ, պէտք է ուշադրութիւն դարձնենք այս առածին: Եթէ Անգլիացիները այսօր աշխարհի մեծագոյն ազգերէն մէկը եղած են, պատճառը այն է, որ միշտ հետեւած են այդ առածին: Որչափ մեր մարմինը զօրացնենք, նոյն համեմատութեամբ ալ մեր միտքը կը զօրանայ, եթէ մեր մարմինը տկար ըլլայ, մեր միտքն ալ տկար կ'ըլլայ: Եւ ի՞նչ բան է, որ մարմինը առողջ ու զօրաւոր կը պահէ՝ առողջապահական սկզբունքները:

Պր. Սամուէլ բացատրեց, որ այսօր Եւրոպայի բոլոր վարժարաններուն մէջ առողջապահութիւնը պարտաւորիչ կերպով կ'աւանդուի:

Բազմութիւնը յուսախաբ՝ կամաց – կամաց կը հեռանար, բայց ճառախօսը այնքան տարուած էր իր նիւթէն, որ ուշադրութիւն չէր ըներ եւ նոյն եռանդով խօսքը կը շարունակէր:

– Առողջութեան առաջին պայմանը լաւ սննդառութիւնն է, – ըսաւ. – օրինակի համար առտուները նախաճաշի ատեն պէտք է կաթ խմել, մանաւանդ մանուկներու համար անհրաժեշտ ու պարտաւորիչ է այս, յետոյ կարագ, թարմ հաւկիթ, մեղրն ալ շատ օգտակար է իբրեւ սնունդ: Շոքոլան ու քաքաօն եւս զօրացուցիչ սնունդներ են տղոց համար: Կերակուրի համար միսեղէնը անշուշտ օգտակար է, ինչպէս նաեւ հաւ, ձուկ եւ այլն, բայց բանջարեղէններն ալ նոյնքան օգտակար են, միայն թէ պէտք է լաւ եփուած ըլլան…

– Այս մարդը որո՞ւ կը խօսի, – ըսաւ կամաց մը Ստեփան էֆէնտի՝ Բաբիկի դառնալով:

– Մարդիկը հազիւ ցամաք հաց, ձիթապտուղ կամ պանիր կրնան կոր գտնել, – պատասխանեց Բաբիկ:

– Այս մարդը պարզապէս յիմար է, – վճռեց Բարսեղ աղա:

Ունկնդիրները կէս առ կէս նօսրացած էին, բայց ճառախօսը շարունակեց: Խօսեցաւ պտուղներու մասին, զորս յանձնարարեց, պայմանաւ որ լաւ հասունցած ըլլան անոնք:

(Շար. 91)

(Շար. Ա. էջէն)

Նընդավայրը՝ Ուր, ապա Պաղտատ ուր պիտի տեսնուի Սատտամ Հիւսէյնի հետ: Այս վերջին հարցը շատ դժգոհ կը ձգէ Ամերիկացիք եւ կրնայ ըլլալ որ պատճառ դառնայ այցելութեան արգելքին: Արդարեւ ՄԱԿ-ի արտօնութիւնը հարկաւոր է որպէսզի Պապին օդանաւը էջք կատարէ Իրաք:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՄԷՋ, նոր ռմբափորձ մը գործուած է, հանրակառքի մը մէջ Պլիտայի մօտ: Պայթած ռումբին հետեւանքով 4 մեռեալ կայ եւ 16 վիրաւոր:

ՍՈՒՐԻՈՅ Պաշտպանութեան նախարարը՝ Մուսթաֆա Թլաս, 67 տարեկան, թերեւս չկարենայ իր աւարտաճառը պաշտպանել Փարիզ Ը (Սէն – Տընի) համալսարանը Սեպտեմբեր 11-ին: Նիւթն էր՝ «Սուրիան, աշխարհաքաղաքական եւ աշխարհապատմական ուսումնասիրութիւն»: Արդարեւ, Լիքրան (Միջազգային Լիկա ցեղապաշտութեան եւ հակահրէութեան դէմ) նամակով մը դիմած է համալսարանի նախագահին որ հարկ եղած միջոցներն առնէ որպէսզի այդ պաշտպանութիւնը տեղի չունենայ: Լիքրան «անընդունելի» կը գտնէ որ փարիզեան համալսարան մը հիւրընկալէ աւարտաճառը Մուսթաֆա Թլասի «ծանօթ անձ մը որ ամբողջ կեանքը հակահրէութիւն քարոզած է միջնադարեան ամբաստանութիւններու միջոցաւ»:

ԼՈՐՒԱՆԻ ՄԷՋ, կանաչներու ամրան համալսարանին նիստը խանգարուեցաւ Օգոստոս 26-ին, տարիկանութեան խուժումին հետեւանքով: Պատճառը դանապխի գործածութիւնն ու քաջալերանքն էր: Նոյն օրը, Գոհն – Պէնտիթի ելոյթն ալ մեծ խանդավառութիւն չէր ստեղծած: Ան կը խօսէր «3-րդ ձախի մը մասին» այնպէս ինչպէս կ'երեւակայէ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻ

ՃԱՇ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Նոյեմբեր 6-ին

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Էլիզ Տէրունեանի մահուան 9-րդ տարելիցին առթիւ «Յառաջ» շնորհակալութեամբ 200 Ֆր. ստացաւ իր բարգաւաճման համար:

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

339, avenue du Prado, 13008 Marseille

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 29

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8.30-ին:

Պատարագ ժամը 10-ին:

Կը պատարագէ՝

ԽՈՐԷՆ ԱԲԵՂԱՅ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Կը քարոզէ՝

ՄԻՔԱՅԷԼ Ծ. ՎՐԴ. ԱՋԱՊԱՀԵԱՆ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Communiqué

La Croix Bleue des Arméniens de France est profondément touchée par la pré. sence de victimes dans notre communauté et la destruction totale ou partielle des édifices arméniens lors du séisme en Turquie, et exprime sa solidarité envers ses compatriotes.

La Croix Bleue des Arméniens de France fidèle à sa vocation, s'organise pour venir en aide aux sinistrés.

Soyez à l'écoute de son appel à la solidarité.

LE CONSEIL D'ADMINISTRATION

Les bureaux sont ouverts du lundi au vendredi de 14h00 à 20h00

Tél : 01 48 24 46 57
Fax : 01 48 24 98 97

Adresse :
C.B.A.F. 17, rue Bleue, 75009 Paris

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ

Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ

«ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ»

Միօրեայ Հայ Վարժարանի

Ուրախութեամբ կը յայտնենք Մարսէյլի հայութեան, թէ 1999 – 2000 ուսումնական տարուան մեր դպրոցի դասընթացքները կը վերսկսին:

Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 29

Առաւօտեան ժամը 10-ին

Սահակ – Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնի Արծրունի Ջրաշեան սրահին մէջ
339, avenue du Prado, 13008 Marseille

Անհրաժեշտ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար հաճեցէք դիմել՝

Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատուն

Հեռաձայն – 04 – 91 – 77 – 84 – 70

ՓԱՐԻԶ

Կապոյտ Խաչի Արշալոյս Թադէոսեան մասնաճիւղի միօրեայ դպրոցի վերամուտը Սեպտեմբեր 18-ին, Շաբաթ օրերը Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, նախակրթարանէն մինչեւ պաքալօրէա, կ'ուսուցուին՝

հայերէն լեզու
պատմութիւն
թատրոն
երգ, պար եւ քունի փու

– Կան նաեւ դասեր չափահասներու համար:

– Տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար դիմել՝

Արաքսի Գարանֆիլեանին, երեկոյեան
01 – 39 – 83 – 71 – 19

կամ՝

Նազելի Ֆուրթինի
01 – 45 – 84 – 57 – 18

RENTREE DES CLASSES

EGLISE ARMENIENNE DE CHAVILLE
Programme scolaire 1999-2000

Les cours de langue arménienne et de catéchisme, seront prodigués deux fois par semaine. Ils se dérouleront dans la salle annexe Sarkis Balabanian, suivant le programme et les horaires suivants:

— les **mercredis de 10h à 12h :** pour les élèves débutants;

— les **mercredis de 14h à 16h :** pour les élèves de niveau moyen;

— les **vendredis de 18h à 21h :** pour les élèves de niveau avancé, les adultes et la préparation au bac.

Les cours débuteront le mercredi 8 septembre 1999 à 9h30.

Pour plus de renseignements, téléphoner au 01 47 09 23 18

ou écrire

6, rue Père Komitas, 92370 Chaville

L'ECOLE «SIAMANTO» DE BAGNEUX-CACHAN

— Cours hebdomadaire de langue et civilisation arméniennes— accueille les élèves de la maternelle à la préparation de baccalauréat.

Inscriptions

le Mercredi 22 Septembre à 14h30
à l'Ecole Henri-Wallon
2, avenue de Stalingrad — Bagneux

Renseignements :

Mme Lucie DOSSIKIAN : 01 45 46 10 11;
Mme Elisabeth DAVIDIAN: 01 46 65 81 53

DIMANCHE 12 SEPTEMBRE

FETE CHAMPETRE

DE L'ASSOCIATION SAINTE-CROIX
DES ARMENIENS CATHOLIQUES DE FRANCE

animée par l'orchestre «SPITAK» de l'Association

dans la propriété du Dr. et Mme A. KEGHIAN
4, rue du Docteur Rampont à VILLIERS LE BEL

Elle débutera par **une Messe chantée**, qui sera célébrée en plein air, **à 11h00**, par Mgr Grégoire GHABROYAN

Pour se rendre à VILLIERS LE BEL
— Prendre l'autoroute du Nord (A1)
— Sortie Pierrefitte, Chantilly
— Direction Sarcelles, Beauvais (panneau vert)
— Direction Sarcelles, Chantilly, Creil (panneau vert).
Continuer dans la même direction
On passe sous deux ponts et une passerelle, on aperçoit l'entrepôt TATI sur la droite.
Sortir après la flèche VILLIERS LE BEL
Après le bd. Carnot, tourner à gauche et s'arrêter au 4 rue du Dr. Rampont.
En cas de pluie on se retrouvera dans l'église d'Arnouville lès Gonesse
69 av. Henri Barbusse. 01 39 85 15 56

Si vous n'avez pas de voiture, vous pouvez réserver dès maintenant votre place dans le minibus qui partira à 10h00 précises de la place de la République, à Paris, devant la caserne des pompiers.

Les Voyages de l'UGAB

Arménie et Karabagh

DEUX REPUBLIQUES, UNE NATION
Du jeudi 28 Octobre au Vendredi 5 Novembre

— Programme —

Jeudi 28 Octobre
Envol vers Erévan

Vendredi 29 Octobre
Tour de la ville en autocar. Visite de la Bibliothèque nationale et Musée des Manuscrits (Maténadaran). En début d'après-midi, visite de la Maison du cinéaste Sergueï Paradjanov, puis montée au mémorial de Dzidzernakapert, et visite du musée du génocide.

Samedi 30 Octobre
Matinée dans la plaine de l'Ararat, et visite du monastère de Khor Virab. Déjeuner à Erévan, suivi d'une visite aux «Marché aux Puces» d'Erévan, le fameux **Vernissage.**

Dimanche 31 Octobre
Départ pour Stépanakert et arrêt au monastère de Noravank. Passage par le couloir de Latchine et arrêt à Chouchi. Arrivée dans la soirée à Stepanakert, capitale du Haut-Karabagh.

Lundi 1er Novembre
Visite de la ville et de son marché. Départ vers le monastère de Gandzassar. Déjeuner sur place et visite du site. Retour sur Stepanakert via le réservoir d'eau de Sarsang.

Mardi 2 Novembre
Départ pour Mardakert, et visite du chef-lieu de la région nord. Réception par le préfét de région et inauguration du club omnisport, dont la rénovation est financée par l'UGAB-Marseille. Présentation du programme «Femmes Courage d'Arménie».

Mercredi 3 Novembre
Retour à Erévan en fin d'après-midi.

Jeudi 4 Novembre
Matinée libre. Après le déjeuner, départ pour le lac Sévan, avec des visites des églises des Saints-Apôtres et de la Sainte-Mère de Dieu sur la presqu'île. Visite du cimetière de Noradouz, sur l'autre rive du lac. Retour à Erévan. Soirée d'adieu dans un restaurant traditionnel.

Vendredi 5 Novembre
Vol de retour.

Hébergement à Erévan:
Hôtel Armenia-2
Hébergement à Stepanakert:
Hôtel Loton

Accompagnement par **Léon Kebabdjian,** directeur de publication de **La Lettre de l'UGAB,** assisté de spécialistes de l'Arménie et du Karabagh.

Prix : 8 500 francs TTC par personne.

Renseignements : **Simone Sicsic**
tél.: 01 45 20 03 18 ou 06 81 06 90 39
fax : 01 40 50 88 09

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 31
MARDI
31 AOUT
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·717 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.717

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՐՑԱԽ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 27 / 30)

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ

Օգ· 27-ին տեղական ժամով 13·06-ին Հայաստանի տարածքին վրայ 4 աստիճանի երկրաշարժ մը պատահած է: Վերնակեդրոնը գտնուած է Շիրակի մարզին Բաւրա գիւղէն 8 քիլոմեթր հարաւ – արեւելք:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՏՈՒԺԱԾՆԵՐՈՒՆ (*)

Օգոստոս 27-ին Հայաստանէն դեղօրայք, ծածկոցներ եւ շարժուն ելեկտրակայաններով բեռցուած օդանաւ մը ղրկուած է Պոլիս: Ընկերացող պատուիրակութիւնը գլխաւորած է արտակարգ իրավիճակներու վարչութեան պետ զօրավար Վ· Յարութիւնեան:

(*) «ՅԱՌԱՋ» "Լը Մոնտ" (Օգոստոս 29/30) կ'արձագանգէր այս լուրին յիշելով թէ երկրաշարժի անմիջական վաղորդայնին կառավարութեան ստեղծած տագնապի կեդրոնը մերժած էր հայկական օժանդակութիւնը:

ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽԱՂԵՐԸ ՍԿՍԱԾ

Օգոստոս 28-ին Գառնիի տաճարին մէջ հանդիսաւոր կերպով բոցավառած է Համահայկական առաջին խաղերուն ջահը: Այդ պատիւը տրուած է Հայաստանի դեսպանութեան Գոհար Յարութիւնեանին: Յետոյ ջահը 60 մարզիկներու հերթական վազքով հասած է Երեւանի Հրազդան մարզադաշտը: Գառնիի տաճարին հրապարակին վրայ խաղերու փառատօնին յաջորդած են պարախումբերու ելոյթներ որոնցմով ներկայացուած են Հայաստանի հին պատմութենէն դրուագներ: Նոյն օրը տեղի ունեցած են սեղանի թենիսի եւ պաքէթի առաջին մրցումները:

Մարզադաշտին վրայ տեղի ունեցած է մասնակից 26 երկիրներու 58 քաղաքներու խումբերուն շքերթը, ներկայութեան՝ նախագահ Ռ· Քոչարեանի եւ պաշտօնատար այլ դէմքերու: Այնուհետեւ դաշտ բերուած է Գառնիէն հասած ջահը եւ խաղերու բոցը բոնկեցնելու պատիւը տրուած՝ Ողիմպիական կրկնակի ախոյեան, մարմնամարզիկ, «օդակներու արքայ» Ալ· Ազարեանին: Այնուհետեւ նախագահ Ռ· Քոչարեան համահայկական առաջին խաղերը բացուած յայտարարած է:

Նոյն խաղերուն առթիւ միջազգային ողիմպիական կոմիտէի նախագահ Սամարանչ շնորհաւորական գիր մը ղրկած է նախագահ Ռ· Քոչարեանին եւ յաջողութիւն մաղթած:

Օգոստոս 30-ին ալ նախագահը ընդունած է Հ·Մ·Ը·Մ·-ի եւ Հայաստանի ակումբներու կազմակերպութեան պատուիրակութիւնը:

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ՀՈԳԵՒՈՐ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՆԻՍՏԸ

Օգոստոս 26-ին Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդի նիստին որուն նախագահած է տեղապահ Ներսէս Արք· Պօզապալեան եւ ատենապետած՝ Պօլսոյ Մեսրոպ Պատրիարքը, որոշուած է կաթողիկոսական ընտրութեան պատգամաւորներուն թիւը: Ատոր համար հիմ ծառայած են թեմերէն ստացուած հարցարանններուն տուեալները: Քննարկուած են Երեւանի Մայր տաճարին շինութեան ընթացքը եւ նիւթական հարցերը:

ԴԱՏԱԽԱԶՈՒԹԵԱՆ ՆԻՍՏԸ ՉԱՐԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Օգոստոս 26-ին գլխաւոր դատախազութեան նիստին, մասնակցած են նախագահ Ռ· Քոչարեան եւ ԼՂՀ գլխաւոր դատախազ Մաւրիկ Ղուկասեան: Նիստէն առաջ գլխաւոր դատախազ Ա· Յովսէփեան ընդունելով լրագրողները տեղեկութիւն տըւած է քննարկուած նիւթերուն մասին: Ան ըսած է թէ տարուան առաջին վեցամսեային աշխատանքներուն մասին զեկուցումներ ներկայացուցած են վարչութեան պետեր, դատախազներ: Նախագահ Ռ· Քոչարեան գոհացուցիչ գտած է չարագործութիւններու բացայայտումի թիւերը: Պատասխանելով Ա· Մարգարեանի եւ Վ· Խորխոռունիի սպանութեան լուսաբանումին մասին հարցումներու, դատախազը ըսած է թէ այդ մասին նախաքննութիւնը կը շարունակուի եւ առարկէն առաջ անպայման հանրութիւնը տեղեակ կը պահուի:

Լրագրողներուն բաշխուած է առաջին կիսամեային արդիւնքներու ամփոփագիր մըն ալ որուն համաձայն 4916 չարագործութիւն արձանագրուած է· անոնց համեմատութիւնը պակսած է մայրաքաղաքին, Արարատի, Արմաւիրի, Սիւնիքի, Տաւուշի եւ այլ մարզերու մէջ: Բացայայտուած է նախորդ տարիներուն կատարուած մօտ 500 չարագործութիւն: Զէն յուսաբանուած սպանութեան 12 դէպք, 29 աւազակութիւն եւ կողոպուտ:

Զինուորական դատախազութիւնը քըննարկած է 1113 քրէական գործ եւ դատարանի վճռով բանտարկութեան դատապարտուած են զանազան աստիճաններու տէր աւելի քան 300 զինուորականներ:

14 ՀԱԶԱՐ ԳԱՂԹԱԿԱՆ ԲՆԱԿԱՐԱՆ ՉՈՒՆԻ

Գաղթական 14 հազար ընտանիք բնակարան չունի, 6500 ընտանիք ալ – շուրջ 20 հազար հոգի – կ'ապրի առժամեայ կացարաններու մէջ: Տեղեկացնելով այս մասին, «Փախստականներու ֆոնտ» բարեսիրական միութեան նախագահը Վ· Ազայեան աւելցուցած է թէ կառավարութեան կողմէ 1994-ին ընդունուած ծրագրով կառուցելի 9200 բնակարաններէն մինչեւ այսօր կառուցուած է միայն 2332 հատ: Այս թափով հարցը կրնայ լուծուիլ 15 – 20 տարիէն, մինչ գաղթականներու զգալի մասը 60 տարեկանէն վեր է:

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՓԱՅՏԸ

«Փէնոս – Ռիքար» ընկերութեան եւ ԼՂՀ-ի միջեւ բանաւոր համաձայնութիւն գոյացած է, Երեւանի կոնեակի գործատան համար Ղարաբաղի մէջ տակառներու արտադրութիւն սկսելու մասին: Ղարաբաղի կաղնիի փայտին վրայ կատարուած քննութիւններ ցոյց տուած են որ այդ փայտէն աշխարհի վրայ կայ Սպանիա, Գանատա եւ Ֆրանսա: Եթէ վերջնական արդիւնքը դրական ըլլայ, աւելի քան 35 հազար տակառ պիտի արտադրուի:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

BNP-SG-PARIBAS ԹԵՐԹՕՆԸ ՎԵՐՋ ԳՏԱՒ

Ոչ ոք յաղթեց, ընդհակառակն բոլորն ալ ձախողեցան իրենց ծրագրերուն մէջ, բայց, բոլորն ալ գոհունակութիւն կ'արտայայտեն:

Արդարեւ, եթէ Պէ – Էն – Փէ չկրցաւ իրագործել Մեծ Դրամատան մը (Մեկապանք) վերածուելու իր առաջադրանքը, տէր դառնալով Սոսիէթէ Ժէնէրալի եւ Փարիպայի, Սոսիէթէ Ժէնէրալ ալ ձախողեցաւ Փարիպայի հետ իր ձուլման ծրագրին մէջ:

Ուրեմն, 11 ժամ տեւող վիճարկումէ մը ետք է, որ Օգոստոս 28-ին, առաւօտեան ժամը 4-ին Սէ – Է – Սէ – Ը – Ի (Վարկերու Հաստատութեանց Կոմիտէ, ֆրանսական դրամատուններու կանոնաւորման դրութեան մարմին) արգիլեց Պէ – Էն – Փէ-ին, որ միայն 37,5% ձեռք ձգած էր Սոսիէթէ Ժէնէրալի բաժնեթուղթերուն որ նոյնիսկ փոքրամասնութեան բաժին մը առնէ դրամատան մէջ: Ասիկա յաղթանակ կը նկատուի Սոսիէթէ Ժէնէրալի բաժնետէրերուն եւ պաշտօնէութեան համար, քանի որ դրամատունը կը պահէ իր անկախութիւնը: Կոմիտէն, որու կը նախագահէր Պանք տը Ֆրանսի տնօրէնը՝ Ժան – Գլօտ Թրիշէ գտաւ որ Պէ – Էն – Փէ-ն բացայայտ կերպով տէրը չէ Սոսիէթէ Ժէնէրալի իսկական իշխանութեան:

Եթէ Տոմինիք Սթրօս-Քահն ցաւ յայտնեց այս որոշումին համար, Ներքին նախարարը՝ Ժ· Փ· Շըվէնըման, որ բառերը ծամծմող մը չէ, «ազգային շահուն դէմ ոճրագործ» որակեց եղածը: Ծանօթ է որ կառավարութիւնը կողմնակից էր որ Պէ – Էն – Փէ-ն յաջողի եւ ծնունդ առնէ ֆրանսական մեծ դրամատուն մը: Թերեւս իր այս բացայայտ նախընտրութիւնը, պատճառ եղաւ որ Կոմիտէն ալ ուզէ փաստը տալ իր անկախութեան:

Հարցը ծագած էր Փետրուար 1-ին, երբ Սոսիէթէ Ժէնէրալ եւ Փարիպա յայտարարած էին ձուլման իրենց ծրագիրը: Մարտ 9-ին, Պէ – Էն – Փէ-ն գնման հրապարակային առաջարկ մը կ'ընէր երկու դրամատուներուն եւ անկէ ի վեր է որ պայքարը ծայր տուած էր, հսկայ ծանուցումներով, ամէնօրեայ եւ էջեր գրաւող մամուլին մէջ, որ առայժմ միակ օգտուողը եղաւ վեցամսեայ այս թերթօնին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ երկրաշարժի (Օգոստոս 17) նոր հաշուեկշիռ մը հրապարակուեցաւ ըստ որուն մեռեալներու թիւը 14·075 է եւ աւելի քան 27·000 վիրաւոր կայ: Զայնասփիւռի եւ հեռատեսիլի Բարձրագոյն Խորհուրդը մէկ շաբթուան համար արգիլեց հեռատեսիլի Գանալ 6-ի սփռումները, պատրուակելով «Հրաւէր ատելութեան» յայտագիր մը: Այդ յայտագիրը կը վերաբերէր Առողջապահութեան նախարարին, որ «աւելորդ» հռչակած էր օտար օժանդակութիւնները: Իր բողոքին վրայ տրուած է այս որոշումը որ վրդոված է մեծախներու շրջանակը: «Գանալ 6» վերսկսաւ իր սփռումները Օգոստոս 30-ին: Կիրակի, Օգոստոս 29, նոր ցնցումներ պատահած են, այս անգամ միայն Պոլսոյ (հիւսիս – արեւմուտք) շրջանը, Ռիխթէրի վրայ 4,8 ուժգնութեամբ: Նախորդ շարժէն կիսաքանդ 5 շէնքեր փլած են: Մեծ խուճապ ստեղծուած է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ հիւսիսային 13-րդ եւ 14-րդ

ՄԻԹԵՐԱՆ, «ՀՐԷԱԿԱՆ ԼՈԲԻՆ» ԵՒ ԷԼԻ ՎԻԷԶԷԼ

Պարզ է որ Ժան տ'Օրմէսոնի հրապարակ նետած մէկ նախադասութիւնը զոր Միթերան արտասանած էր, պիտի շարունակէ զբաղեցնել մեկնաբանները: Խորքին մէջ եւ առարկայական մեկնաբանութիւն մը «հակահրէութիւն» մը պիտի չգտնէր անոր մէջ, ինչպէս նոյնիսկ դիտել տուին ծագումով հրեայ Ֆրանսացիներ: Ողջ ի բոլին հերքել այդ նախադասութեան գոյութիւնը ինչպէս ըրաւ Մազարին նոյնքան անհեթեթ է: Կը բաւէ կարդալ ինչ որ կ'ըսէ Էլի Վիէզէլ («Ժուռնալ տիւ Տիմանշ», Օգոստոս 29) համոզուելու համար: Ան չի կասկածիր Միթերանի այդ խօսքերէն: Չի խորհիր որ Միթերան հակահրեայ եղած ըլլայ, բայց, կ'աւելցնէ թէ ան բարդ խառնուածքի տէր անձ մըն է եւ ոչ մէկ քննադատութեան կը հանդուրժէր իր անցեալին վերաբերեալ: Կը բաւէր Վիշիի կամ Պուսքէի անունը տալ, որպէսզի բարկօլին ուրիշ մարդ մը ըլլար: Վիէզէլ կը խոստովանի որ Պուսքէի պատճառով է որ իրենց բարեկամութիւնը խզուած է: Երբ կը տեղեկանայ Պուսքէի հարցին (Գերմանացիներուն հետ գործակցող ֆրանսացի մը որ բարեկամը եղած էր Միթերանի), հոս ու հոն հարցափորձած է ու երբ հաստատած է որ ճիշդ է, խօսած է նաեւ Միթերանի հետ, իրենց վերջին հանդիպման առեն: Այդ օրը, հարց կուտայ Միթերանի· – «Պարզ է, ինչո՞ւ չըսել որ սխալ մըն էր: Միթերան կը պատասխանէ՝ «սխալ մը չէր» Վիէզէլ կ'աւելցնէ· «Աստուած իսկ սխալներ ըրած է»: «Ես՝ ո՛չ» կ'ըսէ Միթերան: Ու երբ Վիէզէլ կը պարմանայ եւ հարց կուտայ· – «Ի՞նչպէս կրնաք միաժամանակ իմ եւ իր բարեկամն ըլլալ», Միթերանի պատասխանը կարճ ու կտրուկ է· – «Ինչո՞ւ չէ»:

Վիէզէլ իր գրութիւնը կ'եզրակացնէ յայտնելով թէ իր այդ խզումը միշտ վիշտ կը պատճառէ իրեն:

Թր· Միթերանի տղան ալ՝ Ժան – Քրիսթոֆ Միթերան հարցազրոյցի մը մէջ, զոր տուած է «Գոռիէռէ Տէլլա Սեռա»յի կ'ըսէ թէ պէտք է ընդունիլ որ հրէական լոպիներ կան: Կը հաստատէ որ հայրը դէմ էր ցեղային, կրօնքի նոյնիսկ բարեկամութեան որեւէ խտրականութեան, բայց կ'աւելցնէ· – «Հակահրեայ ոչինչ կը տեսնեմ հօրս վերագրուած այդ նախադասութեան մէջ: Ձիս չի զարմացներ, որ հայրս հրէական լոպիներու խօսք ըրած ըլլայ: Ինչո՞ւ չէ: Գոյութիւն ունին»: Ըստ իրեն Միթերանի միջին արեւելեան քաղաքականութիւնը անհաճոյ էր կարգ մը հրէական լոպիներու եւ Միթերանի դէմ իրենց պայքարը զրամագլուխի վերածած էին: Դէմ կ'արտայայտուի նաեւ Մոնտի (միշտ անպարկեշտ մտաւորական դեմքի վրայ) որ վերջերս խորագրած էր· – «Միթերան եւ հակահրէութիւնը», կ'ըսէ· – «"Լը Մոնտ" միայն թերթ մը չէ, որոշ շրջանակներու արձագանգն է: Ո՞վ գիտէ, թերեւս նաեւ որոշ հրէական լոպիի մը»:

Թաղամասերը աւելի քան 12 օր է թաղուած են աղբերու կոյտերու տակ (3 հազար թոն) Պրոնդօ ընկերութեան 47 աղբահաւաքներու գործադուլին հետեւանքով: Հոտը, առնէտները եւ համաճարակի վախը մտահոգիչ կացութիւն մը ստեղծած են եւ քաղաքապետ՝ Ժան – Գլօտ Կոտէն նահանգապետին դիմեց որպէսզի բանակը կանչուի: Նահանգապետը համաձայնեցաւ եւ Օգոստոս 30-ին, Ներքին, Պաշտ-

(Շար·ը Դ· էջ)

«ՎԵՐՋԻՆ ԸՆԹՐԻՔԸ»Ն ԿԸ ԳՈՅԱՏԵՒԷ, ՄԵՂՄ ՏԵՍՔՈՎ

Արուեստի պատմութեան մէջ, Լէոնարտօ տա Վինչիի փորձառական արկածախնդրութիւնները երկու մեծ աղէտներու պատճառ դարձան, որուն զոհերը եղան իրմէ մեծածաւալ զոյգ նկարներ. մէկը՝ «Անկիարիի ճակատամարտը»ն (տարբէտ անհետացած), իսկ միւսը՝ «Վերջին ընթրիքը»ն մեծ մասով փճացած: Ատոնք գործեր են, որոնք ուղղակի նկարուած են պատին վրայ, առանց անհրաժեշտ ծեփաւորումին եւ որմնանկարչութեան հրայամականներուն, քանի որ տա Վինչի նոր կիրարկում փորձած էր, ինչ որ չուտով պատճառ դարձած էր նկարներուն արագ փաթթարացման:

Աւելի քան քսան տարի առաջ, դերզգայուն սարքերու միջոցաւ գիտական փորձի մը մասին գրուեցաւ, երեւան հանելու համար «Անկիարիի ճակատամարտը»ին գծագրումը, ծեփով վերածածկուած այն որմին վրայ, որու մակերեսին տա Վինչի նկարած էր բախումի տեսարանը: Արդիւնքը՝ ոչինչ: «Վերջին ընթրիքը»ն աւելի «բախտաւոր» գտնուեցաւ, որ ամբողջական փճացումէ փրկուեցաւ, հակառակ հինգ տարուան ընթացքին տեղի ունեցող քանի մը ձախաւեր վերանորոգումներուն եւ նոյնիսկ Երկրորդ Մեծ Պատերազմի ընթացքին պատահած ռմբակոծումին:

Նկարին վերջին վերանորոգումը, որ քսան տարի տեւեց եւ վերջերս աւարտեցաւ, բուռն ճակատումներու առիթ հանդիսացաւ, ինչ որ տեղի ունեցած էր նաեւ Միքելանճելոյի Սիքսթինեան Մատուռին որմնանկարներու նորոգութեան առեն, ակէ տարիներ առաջ: Սակայն, տա Վինչիի որմնանկարին պարագան շատ աւելի փափուկ է, նկատի առած անոր դիւրաբեկութիւնը եւ իր տեսքին նուազումը, որ շատ հեռու է անոր սկզբնական կերպարանքէն, ինչ որ ցոյց կուտայ անկէ կատարուած ընդօրինակութիւն մը՝ անոր առաջին տասնամեակներուն, երբ տակաւին նկարին բակական գոյներն ու գիծերը մեծ խաթարումի չէին ենթարկուած:

Անցեալ Յունիսին, «Ֆիկարօ Մակազին»ին մէջ լոյս տեսած յօդուած մը, Ժագ Ֆրանքի կողմէ գրուած, ձաղկեց վերջին նորոգութիւնը որուն նիւթ դարձած էր «Վերջին ընթրիքը»ն, մէջբերելով նաեւ այլ արուեստաբաններու կարծիքներ: Սակայն, այս քննադատութիւնը թերի եւ պղտոր մօտեցում ցոյց տուած է հարցին նկատմամբ, ինչ որ պատճառ դարձաւ ուժգին հակազդեցութեան: Այս ուղղութեամբ Էլիզապէթթա Պուրպա իտալական «Փանորամա» շաբաթաթերթին մէջ կը գրէ թէ «կեղծ պատճէններու, օրէնսդրական համազարկերու եւ միջազգային վէճերու պայթումով, վերանորոգողներու առաջին պատերազմը ծագեցաւ»: «Վերջին ընթրիքը»ին վերանորոգման դէմ յարձակումները Իտալիայէն սկըսան ու աշխարհի ամէն կողմը տարածուեցան, որոնց մաս կազմեց Ֆրանքի յօդուածը: Բայց անոր գրութեան կցուած վերատպութիւնները բառ երեւոյթին դիտմամբ աղաւաղուած են՝ ընթերցողը համոզելու համար եղած վերանորոգման ձախողութեամբ: Ֆրանք (որ «Ֆիկարօ Մակազին»ի կողմէ կը ներկայացուի որպէս «ֆրանսացի մասնագէտ», իսկ «Նիւ – Եորք Թայմզ»ի կողմէ որպէս («Լուվրի խորհրդական»), իր թէզին աւելի կշիռք տալու համար, վերագրումներ բրած է գեղարուեստի աշխարհի մեծ հեղինակութիւններէն Էրնէսթ Կոմպրիչի եւ Մարթին Քեմփի: Ըստ իրեն, վերանորոգողները անդրադառնալով որ ձախողած են, նկարը փրկելու համար յետոյ որոշած են կապոյտ ջրաներկով նոր միջամտութիւն մը կատարել, ինչ որ, ըստ էութեան տեղի չէ ունեցած: Նոյնիսկ Կոմպրիչ ըսած է թէ ինք չի կրնար եղածին մասին արտայայտուիլ, քանի որ վերջին վերանորոգումէն ետք տակաւին որմնանկարը չէ տեսած: Իսկ Քեմփ նամակով մը դիտել տուած է որ ինք ոչ մէկ կերպով կը բաժնէ եղած աւերիչ քննադատութիւնները: Աւելին, Ժան Հապէր, Լուվրի նկարչական բաժինին գլխաւոր արուեստապահը կը հաստատէ թէ Ֆրանք Լէօնարտոյի ֆրանսացի մեծագոյն մասնագէտը չէ եւ թէ ան «լաւ ընդօրինակող մըն է» որ Լուվրի համար չաշխատիր ու՝ կ՚աւելցնէ. «Ան նոյնիսկ մասնագէտի կշիռքը չունի»:

Իսկ «Ֆիկարօ մակազին»ի մէջ տեղ գըտած վերատպութիւններուն մասին Փիէթրօ Փեթրարօյա, Լոմպարտիայի Շրջանի Մշակութային ընդհանուր տնօրէնն ու 1991–էն 1999 վերանորոգումներու տընօրէնը, կը ճշդէ թէ լուսանկարներուն գոյները դիտմամբ նուազեցուած են «ցոյց տալու համար որ մենք բիչ աշխատած ենք: Եւ ասիկա առաջին անգամը չէ: Անցեալ Սեպտեմբերին իսկ ֆրանսական «Օպժէ տ'Ար» թերթը Ֆրանքէն ուրիշ յօդուած մը հրատարակած էր «Վերջին ընթրիքը»ին վերաբերեալ, որուն նոյնպէս կցուած էին խեղաթիւրուած լուսանկարներ»: Ֆրանքի նման, ամերիկացի Ճէյմս Պէք, 1995–ին «գեղարուեստի քաու–պօյը» անուանուած՝ այն առեն Մշակութային Ինչքերու իտալացի նախարարին կողմէ, իր կարգին վարկաբեկող յօդուած մը գրած է, խեղաթիւրուած վերատպութիւններով ընկերակցուած:

«Վերջին ընթրիքը»ին շուրջ ասիկա թերեւս վերջին բանավէճը չէ որ տեղի կ՚ունենայ: Ո՞վ կրնայ նախատեսել որ նոր «քաու–պօյ»ներ եւ «սալեմ»ներ երեւան չելլեն...:

ՍԱՐՈՒՆԻ

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԳՈՒՄԳԱՊՈՒԻ ՀԻՆ ՕՐԵՐՈՒ ԿԱՐՕՏՈՎ

«ՀԱՅԵՐԸ ԳԱՑԻՆ, ԱՅՍ ՏԵՂԵՐՈՒՆ ՀԱՄԸ – ՀՈՏԸ ՓԱԽԱՒ»

«Ճումհուրիյէթ»ի Կիրակիի «Տէրկի» յաւելուածականին մէջ Օգս. 15–ին սրտախօսիկ յօդուած մը հրատարակած էր Էօզկէ Կիւնէյքէն, որ պատյա մը կ՚ընէր Գումգաբուի կապելաներու թաղամասին մէջ եւ կը խօսեցնէր քանի մը Թուրքեր, որոնք այժմ այս նշանաւոր թաղամասի կապելաներուն տէրերն են: Յօդուածը որ կը կրէ «Գումգաբու իր անցեալի կարօտովը կ՚ապրի» խորագիրը, կ՚արտայայտէ նաեւ անցեալի Հայերուն նկատմամբ կարօտ մը: Այժմու կապելաներու երկու տէրեր կարօտով կը յիշեն այն օրերը երբ այս թաղամասին մէջ Հայեր կ՚ապրէին: Արդէն առենօք երեք – կամ չորս կապելաներ միայն կային եւ անոնց ալ տէրերը Հայերն էին: «Հայերը հոսկէ հեռացան, այս տեղերուն համը – հոտը չմնաց» կ՚ըսեն Հասան Գորգմազ եւ Մուսա Եըլտըրըմ, որոնք կը յայտնեն թէ 1980–էն վերջ, երբ Հայերը հեռացան այս թաղէն, կապելաներն ալ անցան Թուրքերուն ձեռքը:

Հասան Գորգմազ կը պատմէ որ 1960–ական թուականներու սկիզբը Գումգաբուի մէջ հայապատկան եւ յունապատկան երեք – չորս կապելաներ միայն կային: Արդէն անոնք են որ կապելայ բանեցնելը լաւ գիտեն, կ՚ըսէ ան: Թուրքերը կը գործէին միայն որպէս պտղավաճառ, նպարավաճառ կամ սափրիչ: Ինք ալ մինչեւ 1984, պտղավաճառ է եղեր: Երբ Հայերը հեռանալ սկսան, Թուրքերը իրենց խանութները գոցեցին եւ զանոնք կապելայի վերածեցին: Նախկին քաղաքապետն ալ այս պողոտան երթեւեկի գոցեց: Իրական խրախճանքի վայր մը ծնունդ առաւ: Բայց այս թաղամասի համար հետաքրքրական յաճախորդները օտար զբօսաշրջիկներն էին: Հիմա անոնց ալ թիւը նուազեցաւ: Գումգաբու, փայլուն շրջան մը ապրելէ վերջ, հիմա սկսած է կարօտի շրջան մը ապրիլ դէպի անցեալը: Շնորհքով հայկական փիյազ մը պատրաստող չէ մնացած:

Հասան Գորգմազ կը պատմէ նաեւ հետեւեալը.

«Երբ Պոլիսը Օսմանցիներուն ձեռքը անցաւ, Ֆաթիհ Սուլթան Մէհմէտ Յոյներու դէմ որպէս հաւասարակշռութեան ազդակ, Հայեր բերել տուաւ Իսթանպուլ: Հայերու մէկ մասը բնակութիւն հաստատեց Գումգաբուի մէջ: Կարճ ժամանակ ետք Գումգաբուն, Սամաթիայէն վերջ ամէնէն հայաշատ թաղերէն մէկը դարձաւ: Բնակիչները ընդհանրապէս ձկնորս էին եւ ձուկի չուկան ալ հոս էր, այս պատճառաւ ալ թաղամասը նշանաւոր դարձաւ որպէս կապելաներու թաղամաս: Անկարելի է ուրանալ Հայոց բերած նպաստը: Գումգաբուն այս օրերուն հասաւ անոնց հիմնած երեք – չորս կապելաներու շնորհիւ: Մենք այս արհեստը անոնցմէ սորվեցանք: Անոնց երթալէն ասդին, հոս շնորհքով փլաքի շինող մը չէ մնացած»:

Ուրիշ կապելայի մը տէրը, Մուսա Եըլտըրըմ ի մէջ այլոց կ՚ըսէ.

«Հոս ամէն կողմէ մարդ կուգայ: Առաջ գուրպէն եկողները իրենց աչքը կը բանային Թօփգաբուի մէջ, վերջը սկսան նախընտրել Գումգաբուն: Բայց երբ Հայերը Գումգաբուէն հեռացան, այստեղի դիմագծութիւնն ալ փոխուեցաւ»:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ ՔԱՂԱՔԱՑԻ ՊԱՂԵՍՏԻՆՑԻՆԵՐԸ

Իսրայէլեան Ներքին գործերու նախարարութեան մօտ շուրջ 15 հազար Պաղեստինցիներու դիմումները կուտակուած են. անոնք Երուսաղէմի բնակիչ են ու կ՚ուզեն իսրայէլեան քաղաքացիութիւն ստանալ: Կ՚ըսուի թէ 1994 – 1996–ի միջեւ անոնցմէ քանի մը հազարը արդէն ունեցած է այդ քաղաքացիութիւնը: Նախարարութիւնը, ինչպէս յայտնած է իր իսկ բանբերը, արգիլք եղած է 2133 թեկնածուի իսրայէլեան քաղաքացիութիւն ստանալուն: Խորքին մէջ, Օսլոյի (1994) համաձայնութենէն ետք Իսրայէլ ուզած է Երուսաղէմի Պաղեստինցիներուն կեցութիւնը կարգաւորել: Իշխանութիւնները այդ նպատակով ծրագիր մը պատրաստած են ու թաղապետութեան սահմաններէն դուրս ապրող Պաղեստինցիներուն ինքնութեան թուղթերը առած են անոնցմէ. տոով զիրենք զրկած են թաղապետական եւ առողջական ծառայութիւններէ որոնցմէ կ՚օգտուին բնակիչները: Անոր վրայ Պաղեստինցիներու կարեւոր թիւ մը դիմած է քաղաքացութիւն ստանալու, որպէսզի իր շահերը պահպանէ:

Այդ գործընթացին առընչութեամբ մինչ կը յիշուի պաղեստինցի առեւտրականի մը պարագան. ան լաւագոյն ձեւով ցոյց կուտայ անտրամաբանական ու անիշխանական կացութիւնը որ արդիւնք է շահերու բախումին: Նոյն Պաղեստինցին՝ Հարպաւի, առեւտրական իր գործունէութիւնը դիւրացնելու համար իսրայէլեան քաղաքացիութիւն ստացած է ու 1996–ին պաղեստինեան ապահովութեան ուժերու կողմէ առեւանգուած: Անոնք ճնշում բանեցուցած են իրեն վրայ որ կալուածային հարցով մը դատի եկեղեցիին դէմ իսրայէլեան դատարանին ներկայացուցած բողոքը ետ առնէ: Ատոր վրայ իսրայէլեան հակազդեցութիւնը այն եղած է որ Հարպաւիի արդելափակուած քաղաքը պաշարուի. յայտարարուած է որ պաշարումը պիտի տեւէ մինչեւ որ իսրայէլեան քաղաքացին ազատ արձակուի: Եւ պաղեստինեան իշխանութիւնը ճարահատ համակերպած է:

Հարպաւիի տրուած հովանաւորութեամբ իսրայէլեան կառավարութիւնը յստակօրէն հասկցուցած է Երուսաղէմի Պաղեստինցիներուն թէ իսրայէլեան քաղաքացիութիւն ունենալ կրնայ փրկութեան ազդակ ըլլալ: Ոմանք արդէն ատիկա կ՚ընեն, սահմաններէ անցքը դիւրացնելու համար: Որովհետեւ իսրայէլեան անցագիր ունեցողներէն տարբեր է պաղեստինեան անցագրի տէրերուն պարագան որոնք յայտնի դժկամութեամբ կը դիմաւորուին երկիրներու մուտքին: Շատերու համար ալ իսրայէլեան անցագիրը համազօր է ամերիկեանին, քանի որ մեծ դիւրութիւն կուտայ ճամբորդելու:

Կայ նաեւ վաղուան անստուգութեան պատճառած վախը: Օսլոյի համաձայնութիւնը պաղեստինեան իշխանութեան ենթակայ շրջաններուն մէջ ժողովրդավարութեան առաջնորդած չէ. պատահածը հակառակն է. թշուառութիւնը չէջտուած է, նաեւ օրէնքի բացակայութիւնը. ընկերութիւնը վերածուած է խմբակային ամբողջութեան մը ուր շահերը եւ կաշառակերութիւնը գլխաւոր դերակատարներն են: Անխուսափելի հետեւանքը եղած է Երուսաղէմաբնակ Պաղեստինցիներու Իսրայէլ դարձը. անոնցմէ շատեր քաղաքին արեւմտեան (իսրայէլեան) շրջանին մէջ տուներ վարձած են, այն յոյսով որ ատիկա կը դիւրացնէ քաղաքացի դառնալու գործը: Այսուհանդերձ, նկատի առած բանակցութիւններու ընթացքը ուր Պաղեստինցիները մեծ բան չեն կրնար ձեռք ձըգել, ապագայի մեծ յոյսեր չկան: Իսրայէլ որոշած է 60 հազարի իջեցնել քաղաքացիութիւն տրուելիք Պաղեստինցիներու թիւը: Անդին կը մնայ շուրջ 120 հազար հոգի: Անոնք ոչ պաղեստինեան անցագիր կրնան ունենալ, ոչ ալ յորդանանեան: Այլ խօսքով՝ կը մնան քաղաքին մէջ:

Պաղեստինեան իշխանութիւնները, կ՚ըսուի թէ մէկ միլիառ տոլարի պէտք ունին, արեւելեան Երուսաղէմի բնակիչ Պաղեստինցիներուն հոն կեցութիւնը ամրապնդելու համար: Բայց անոնք չունին այդ գումարը: Մինչ այդ իսրայէլեան ծայրայեղական խումբեր սկսած են միլիոնաւոր տոլարներ հաւաքել, որպէսզի բնակարաններ կառուցանեն Երուսաղէմի արաբական թաղերուն մէջ ու քաղաքին հրէական ինքնութիւն մը տան:

Պաղեստինցիներուն համար բաւական դառն այս իրականութեան դէմ, անոնց կը մնայ անզօր դիտողի դերքը:

ՔԱՂՀԱՆ

ՇԱՐԼ ԱԶՆԱՒՈՒՐ՝ ՊԱԱԼՊԷՔԻ ՓԱՌԱՏՕՆԻՆ

ՈԳԵՇՆՉՈՂ ԿԱԽԱՐԴԸ

Արուեստի որեւէ աւանդութեան մէջ մեծութիւնները աստուածային երկրաւոր կերպարներ կը թուին ըլլալ: Այլապէս ի՞նչպէս կարելի է բացատրել երկրպագուներու անսահման վերացումի այն պահերը, որոնք կը ստեղծուին գերմարդկային կատարողութենէ մը ճառագայթող լոյսով: Պաալպէքի Արեւու քաղաքին մէջ ժամանակի անցեալի եւ ներկայի անհունները միաձուլուած էին Շաբաթ, Օգոստոս 7–ի երեկոյեան աստղազարդ երկինքին տակ, ուր արեւ – աստուած Պաալի տաճարին սիւներուն ստորոտին, 20–րդ դարու երգարուեստի պատմութեան կերտիչներէն Շարլ Ազնաւուր հին աստուածի մը պէս իր իմաստութիւնն ու հմայքը կը շողարձակէր զինք պաշտող բազմութեան վրայ...

Այս յետմիջօրէին, ուխտագնացութեան մը երկիւղածութեամբ եւ կեանքի ընթացքին մէկ անգամ պատահող իրադարձութեան մը գիտակցութեամբ, մարդիկ ստուար խումբերով բարձրացած էին Պաալպէք. երթը ինքնին սպասումի սըրտատրոփ կշռոյթներով ընթացող ուղեւորութիւն մը եղած էր...

Հեթանոս ոգի մը կը սաւառնէր Պաալպէքի խոյակներուն վրայով, կը սրսփար աւերակներուն մէջ, կը խլրտար Ազնաւուրի մղկտացող ձայնին մէջ ... Հին աստուածներ կը վերակենդանային մըթնոլորտին մէջ եռացող ջերմեռանդութեամբ եւ Ազնաւուրը կը միացնէին իրենց պանթէոնին...

... Որովհետեւ մարդկային մարմնի մը մէջ ամփոփուած հսկայ մըն էր Ազնաւուր, սիրտէ սիրտ թեւածելու չափ ճըկուն, ընդմիշտ երիտասարդ ու կորովի: Իր 75–ամեակը Պրոտուէյի համերգասըրահներուն մէջ յաղթական ելոյթներով նշած արտակարգ երգիչ մը, որ աստուածներու տիրութեան մէջ կը վերահաստատէր իր արուեստին ու էութեան անմահութիւնը:

Ան կուգար երբեմնի ժամանակներէ, մաս կը կազմէր ներկային եւ իր երկրպագուներուն ակնկալութիւններուն արձագանգելով՝ որոշած էր երգել հին երգեր. «Նոն, ժը ն՚է Ռիէն Ուպլիէ», Լա Պոէմ», «Թիւ Թը Լէս Ալէ», «Քը ս'է Թրիսթ Վը-

նիգ», «Իլ ֆօ Սավուար», «Իէր Անքոր», «Փարի օ Մուա Տ'ու», «Իլ Սոն Թոմպէ», «Քոմ իլ Տիգ»... Սակայն անոնցմէ ոչ մէկը կը հնչէր ճիշդ այնպէս, ինչպէս սովոր էր լսել ունկնդիրը. խազային տարբերակ մը, կատարողական ոճի նոր երանգ մը աննախատեսելի կը դարձնէին բազմիցս հնչած երգ մը՝ զայն առաջին անգամ լսած եւ յայտնաբերած ըլլալու զգացումով հիացնելով ունկնդիրը: Անոր երգերուն մէջ ծուարած նօթագրին կը պատմէր երիտասարդութեան, յիշողութիւններու, յոյսի, սիրոյ եւ գեղեցկութեան ներհուն օրէնքներուն եւ զգացական աշխարհներու յաւերժական իրականութիւններուն մասին: Նօթագրի մը, որ բոլոր տարիքի ունկնդիրները համայնական ու ներանձնական ապրումներով կը միաձուլէր: Անիկա բանաստեղծական անմոռանալի պատկերի վերածուեցաւ, երբ հանդիսատեսները լազուարթ երկնակամարի մը տակ հրահաններ վառելով՝ լոյսերու «պարտէզ մը» ցանեցին «Լա Պոէմ» երգին յուշերու աշխարհին մէջ:

Յառաջացած տարիքի երգիչ մըն էր Ազնաւուր: Սակայն կը թուէր, թէ ան յաղթած էր վաղել իր այնքան երգած ժամանակին եւ իր կամքին ենթարկել զայն: Անոր իւրաքանչիւր երգը կը հնչէր վերանորոգ թարմութեամբ եւ նոյնքան աշխոյժ, որքան տարիներ առաջ: Օփերայի դասական երգիչի մը հարուստ եւ գունագեղ ձայնին կարիքը չունին Ազնաւուրի յօրինումները: Սակայն ոչ ոք երբեւիցէ պիտի կարենայ երգել ու յուզել Ազնաւուրի պէս, այնպէս՝ ինչպէս ինք կը շարունակէ երգել ու յուզել 75 տարեկանին: «Թայմզ» շաբաթաթերթին կողմէ «Դարուս բեմի անձնաւորութիւնը» հռչակուած այս արուեստագէտը ծերութիւնը յաղթահարած կախարդ մըն էր, որ բեմական դերասանական շարժուձեւերով, ապրումներ արտայայտող աչքերով ու ձեռքերով, նոյնիսկ խուլերու ու համրերու լեզուով, պիտի մեծնար հանդիսատեսներուն հեռադիտակներուն մէջ եւ մտերմական կեանք մը պիտի ապրէր անոնց աչքերուն խորը: Կախարդ մը, որ անմոռանալի մեղեդիի մը կամ բառի մը մէջ գոյութենականութեան փիլիսոփայութիւն մը կոփելով՝ իր ստորագրութեամբ պիտի լեցնէր սրտերը:

Ոմանք պիտի ուզէին Ազնաւուրի երիտասարդութեան եւ յարատեւութեան գաղտնիքը փնտռել անոր հայկական ծագումին մէջ, որուն յիշատակումը սպասուած «երգի» մը առթած գոհունակութեամբ ընկալեցին մեծ մասամբ հայ հանդիսատեսները: Սակայն «Առանց չիրիմի ննջող ազգէն» եկած մանրակազմ Ազնաւուր նոյնքան ամուր ու վիթխարի ծնունդ մըն է, որքան՝ Պասքալէի կրանիթեայ սիւները բարձրացուցած մարդկային առեղծուածային հանճարը...

ԿՐԱԿԷ ԹԱԿԱՐԴ ՄԸ

Երուսաղէմի մէջ քրիստոնէութեան ամէնէն սրբազան վայրերէն մէկը կրնայ կրակէ թակարդ մը ըլլալ միլիոնաւոր ուխտաւորներու համար, որոնք հազարամեակի աւարտին ուխտի պիտի երթան Սրբազան քաղաքը:

Քրիստոսի խաչելութեան եւ թաղման վայրը նշող եկեղեցին կրնայ ընդունիլ մինչեւ 15 հազար ուխտաւոր, սակայն անիկա ունի միայն մէկ մուտք, որուն լայնքը հազիւ երկու մեթր է:

«Շատ վտանգաւոր կացութիւն մը կը ստեղծուի: Եթէ նոյնիսկ փոքր հրդեհ մը ծագի եկեղեցիին մէջ, բազմաթիւ մարդիկ կրնան մեռնիլ», կ'ըսէ Իսրայէլի կրօնական հարցերու նախարարութեան քրիստոնէական բաժանմունքին տնօրէնը:

Իսրայէլի զբօսաշրջութեան պատասխանատուները շուրջ չորս միլիոն այցելուներ կը սպասեն Քրիստոսի ծննդեան 2000-ամեակին առիթով: Քննադատներու համաձայն, Իսրայէլի պետութիւնը անհրաժեշտ միջոցառումներու չէ դիմած մարդկային այս հոսքը դիմաւորելու համար:

Վերջին 200 տարիներուն ծանրակշիռ երկու հրդեհներ եւ երկրաշարժ մը վնաս հասցուցած են Սրբազան դամբարանին, որ կը գտնուի Երուսաղէմի խճողուած հին քաղաքին մէջ:

Սրբազան դամբարանի եկեղեցին կառուցուած է 1042-ին, հռոմէական մայր տաճարի մը աւերակներուն վրայ: Անիկա բաժնուած է հռոմէական կաթողիկէ, յոյն ուղղափառ եւ հայկական եկեղեցիներուն միջեւ: Այս երեք եկեղեցիները չեն յաջողած համաձայնութիւն մը գոյացնել վերանորոգելու համար կառոյցը, որ յաւելեալ 10 դուռ ունի, որոնք փակուած կը մնան:

Եկեղեցիին դպրապետին համաձայն, Սրբազան դամբարանին խաղաղութիւնը պահելը կը նշանակէ պահպանել նուրբ հաւասարակշռութիւնը, որ տակաւին կը գոյատեւէ իրարու հակամարտ երեք եկեղեցիներուն միջեւ: «Հարցը իրավիճակը անփոփոխ պահելն է: Որեւէ փոփոխութիւն կրնայ խանգարել հաւասարակշռութիւնը», կ'ըսէ ան:

Դպրապետը աստիճանի մը կարիքը ունի, դուռին վերեւ բարձրանալու եւ կղպանքը բանալու համար: Ամէն առաւօտ ան զանգ մը կը զարնէ եւ կը սպասէ, որ եկեղեցիին մէջ քնացող վարդապետը դուռը բանայ: Ան կը բացատրէ, թէ նոյնիսկ դուռը բացող վարդապետը պատահական կրօնաւոր մը չէ: Աստիճանը տալու պարտականութիւնը հաւասարապէս բաժնուած է երեք եկեղեցիներուն միջեւ, որոնց հաւասարակաց միակ կէտը անվստահութիւնն է իսրայէլեան իշխանութիւններուն նկատմամբ:

ՍՊԱՍԵԼՈՎ ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ՀԱԶԱՐԱՄԵԱԿԻՆ

ԲՈՒՐԳԵՐԸ ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԻՆ

ԵԳԻՊՏՈՍ ԿԸ ԾՐԱԳՐԷ ՆՈՐ ՀԱԶԱՐԱՄԵԱԿԸ ԴԻՄԱՒՈՐԵԼ ՆԵՂՈՍԻ ԲՈՒՐԳԵՐՈՒՆ ՍՏՈՐՈՏԻՆ, ՄԵԾԱԳՈՅՆ ԲՈՒՐԳԸ ՊԻՏԻ ԹԱԳԱԴՐՈՒԻ ՈՍԿԵԱՅ ԳԱԳԱԹՈՎ ՄԸ, ԱՅՆՊԷՍ՝ ԻՆՉՊԷՍ ՀԱԶԱՐԱՄԵԱԿՆԵՐ ԱՌԱՋ

«Բազմաթիւ երկիրներ նոր կոթողներ կը կառուցեն նշելու համար հազարամեակի մը աւարտը եւ սկիզբը: Սակայն Եգիպտոսի մէջ կրնանք հպարտանալ երկու հազարամեակէ աւելի հին կոթողներով: Պարզապէս գեղեցկագիտական վերաձեւաւորումի կարիք ունին անոնք», կ'ըսէ Եգիպտոսի Մշակոյթի նախարարը:

Քէոփսի մեծ բուրգը, որ գլխաւոր բուրգերէն մեծագոյնն է, վերաբացուեցաւ անցեալ Մայիսին, երեք այլ դամբարաններու եւ Սֆինքսի տաճարին հետ, վերաշխուժացնելու համար 1997-ի Նոյեմբերէն ի վեր կաղացող զբօսաշրջութեան ճարտարարուեստը: 18 ամիս առաջ Լիւքսորի մէջ գինեալ յարձակում մը 58 զբօսաշրջիկներու մահուան պատճառ դարձած էր եւ մեծ հարուած հասցուցած էր երկրին զբօսաշրջութեան:

Շուրջ երկու տարիէ ի վեր Եգիպտացիք կը վերանորոգէին Կիզէի սարահարթի տարածքին գտնուող կոթողները, իբրեւ նախապատրաստութիւն՝ հազարամեակի տօնախմբութիւններուն, որոնք պիտի արժեն շուրջ 9,5 միլիոն տոլար եւ պիտի ընդգրկեն Նոր Տարուան գիշերը բուրգերուն ստորոտին կայանալիք համերգ մը գլխաւորութեամբ Ֆրանսացի յօրինող Ժան - Միշէլ Ժարի:

«Կիզէի սարահարթը ընտրեցինք իբրեւ տօնախմբութեան գլխաւոր վայր, որովհետեւ անիկա ժամանակի ամէնէն հզօր խորհրդանիշն է: 9-րդ դարու արաբական ասացուածք մը կ'ըսէ. "Մարդը կը վախնայ ժամանակէն, սակայն ժամանակը կը վախնայ բուրգերէն"», կը բացատրէ Մշակոյթի նախարարը:

Նոր Տարուան գիշերը ուղղաթիռի մը օգնութեամբ ոսկեայ «թագ» մը պիտի զետեղուի Քէոփսի մեծ բուրգին վրայ, ինչ որ պատմութեան վերակենդանացումը խորհրդանշող արարք մը պիտի ըլլայ:

«Երրորդ հազարամեակը պիտի տօնենք Մեծ բուրգին ստորոտին, որ ոսկեայ թագ մը պիտի ունենայ այնպէս ինչպէս 5000 տարի առաջ: Բաւարար փաստեր ունինք ապացուցելու համար, թէ «փիրամիտիոն» կոչուած ոսկեայ ծածկոյթներ գոյութիւն ունեցած են եւ զետեղուած են բուրգերուն գագաթին», կ'ըսէ Կիզէի սարահարթին ընդհանուր պատասխանատուն:

Վերջերս Մեծ բուրգին շուրջ կատարուած պեղումներէ ի յայտ եկած են կրաքարի շերտեր, որոնց վրայ պատկերուած են ոսկեայ ծածկոյթով կոնաձեւ քար մը փոխադրող աշխատաւորներ: Այլ տեսարանի մը մէջ խումբ մը աշխատաւորներ կը պարեն՝ տօնելով շինարարական աշխատանքներուն աւարտը:

Յոյն պատմիչ Հերոդոտոսի համաձայն, աւելի քան 100 հազար աշխատաւորներ գործի լծուած են կառուցելու համար 137 մեթր բարձրութեամբ բուրգը: Անոնք օգտագործած են 2,3 միլիոն քարի զանգուածներ, իւրաքանչիւրը 2,5-էն 15 թոն ծանրութեամբ:

Մեծ բուրգը 14 ամիս փակ մնացած էր հանրութեան դիմաց: Զբօսաշրջիկներու արտաշնչումէն յառաջացած շոգին մեծ վնաս հասցուցած էր անոր: «Ստիպուած էինք փակել բուրգը առիթ տալու համար, որ շնչէր անիկա: Այժմ օդափոխիչ համակարգի մը շնորհիւ աւելի մեծ քանակութեամբ թարմ օդով պիտի լեցուի անոր ներքնամասը», կը բացատրէ Կիզէի հնութիւններուն պատասխանատուն:

Աշխատաւորներ 3 մ. հաստութեամբ աղի խաւ մը քերթած են բուրգին գլխաւոր պատկերասրահին պատերէն: Անոնք նաեւ վերանորոգած են նախապէս հանրութեան դիմաց փակուած երկու սենեակներ:

Օրական միայն 300 զբօսաշրջիկի առիթ պիտի տրուի բուրգը այցելելու սահմանափակելու համար վնասը: Մեծ բուրգին մօտ հին եգիպտացի բարձրաստիճան պատասխանատուներու երեք դամբարաններ վերանորոգուած են եւ 4500 տարուան Սֆինքսին ստորոտին գտնուող տաճար մը վերակառուցուած է իր սկզբնական յատակագիծով: Այս տաճարը կ'ընդգրկէ շրջանին միակ մատուռը, որ նուիրուած է ծագող եւ մար մտնող արեւուն կապուած ծիսակատարութիւններուն: Անիկա խորհրդանշական իմաստ մը պիտի բովանդակէ հազարամեակի տօնակատարութիւններուն ընթացքին:

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԳ.

– Զգուշացէք խակ պտուղներէն, – գոչեց ձայնը բարձրացնելով, – անոնք են շատ անգամ ջերմի եւ ուրիշ հիւանդութիւններու աղբիւրը. լաւ կ'ըլլայ, որ պտուղները եփած ուտէք, քոմփօթի ձեւին տակ...

– Արդէն պտուղի երես տեսած չունինք, պարոն, – գոչեց ներկաներէն մէկը, որուն համբերութիւնը սպառած էր:

– Բարով լուր մը ունիս նէ՝ ան ըսէ, – պատասխանեց ուրիշ մը, – այդ խրատներուդ պէտք չունինք:

Բաբիկ հարկ տեսաւ միջամտելու:

– Լռութիւն, լռութիւն, – գոչեց, – մի՛ ընդմիջէք պարոնին խօսքերը:

Պր. Սամուէլ իր խօսքը շարունակեց:

– Առողջապահութեան մէկ անհրաժեշտ պայմանն էր հոգ տանիլ մարմինին մաքրութեան: Ջուրը եւ օճառը պէտք չէր խնայել: Յետոյ անհրաժեշտ էր շաբաթը անգամ մը լոգանք առնել, մարմինը հաստ կտաւով մը շփել՝ զգուշանալով պաղառութենէ: Այլքօլով մարմինը շփելն ալ շատ օգտակար էր, ու յետոյ պէտք էր ուշադրութիւն դարձնել մարմնամարզի իր բոլոր ձեւերով, շուէտական մարզանք, վազքի մրցում, ֆութպոլ, պոքս, եւ այլն: Օրինակ առէք Ամերիկացիներէն ու Անգլիացիներէն, որոնց մէջ այնքան ընդհանրացած է մարմնակրթանքը եւ անոնց շնորհիւ տարածուած նաեւ Եւրոպայի ամէն կողմը:

Եւ խօսքը վերջացուց՝ իր բնաբանը կրկնելով:

– Առողջ միտք՝ առողջ մարմնի մէջ:

Ու վար իջաւ սեղանէն: Հազիւ տասը հոգի մնացած էին ցինքը մտիկ ընող: Անվար ծերունիներ, հիւանդկախ մարդիկ, ցնցոտիներով ծածկուած, որոնք մօտեցան իրեն ողորմութիւն ուզելու համար:

– Հացի մը փարա, պարոն, հացի մը փարա, Աստուծոյ սիրուն:

– Ես տուի, ինչ որ ունէի, – պատասխանեց Սամուէլը, – տուէց աւելի մի ըսպասէք ինծմէ:

– Մենք բան մը չառինք, – ըսաւ իրենցմէ մին:

– Հապա ժամէ մը ի վեր խօսածներնե՞ս... ձեր ամէնուդ համար էր:

– Մենք այդ խրատները ի՞նչ ընենք, մենք օգնութեան կարօտ ենք:

– Այդ մասին պէտք եղածը պիտի տեղեկագրեմ մեր կեդրոնին եւ անշուշտ պարտ ու պատշաճ կարգադրութիւնը պիտի ըլլայ, առայժմ սպասեցէք:

– Սպասելու կարողութիւննիս չմնաց, պարոն:

Բաբիկ հարկ տեսաւ միջամտելու եւ մարդոց դառնալով ըսաւ.

– Հանդիստ թողէք Պ. Վազգէնեանը եւ տեղերնիդ դարձէք, մենք ձեր պէտքերը պիտի հոգանք, անհատական նպաստ չենք կրնար տալ, մեր օգնութիւնը ընդհանուրին համար պիտի ըլլայ... գացէք տեղերնիդ:

Մարդիկը գլխիկոր հեռացան:

Սամուէլ Ցեռուեանի եւ Բարսեղ աղայի դառնալով հարցուց:

– Ի՞նչպէս գտաք խօսածս:

– Շատ ճիշդ բաներ ըսիք, – պատասխանեց Ցեռուեան:

– Կարծեմ աւելի օգտակար խրատ մը չէի կրնար տալ իրենց այս վիճակին մէջ:

– Անշուշտ...

– Ես ինծի սկզբունք ըրած եմ իմ քրնական պտոյտներուս մէջ միշտ գործնական դասեր տալ, փոխանակ ճոռոմաբանութիւններ ընելու, ինչպէս ուրիշները ... մեր պաշտօնն է լուսաբանել այս խեղճերը, իրենց սորվեցնել, թէ ինչպէս պէտք է ապրիլ... այնպէս չէ՞, պարոն Բաբիկ:

– Այո, առողջապահութիւնը շատ օգտակար բան մըն է, միայն խնդիր է, թէ այս մարդիկը իրենց ներկայ վիճակին մէջ կրնա՞ն օգտուիլ ձեր խրատներէն:

– Այդ տարբեր հարց, – ըսաւ Սամուէլ, – բայց եւ այնպէս իմ ըսածներս չեն դադրիր օգտակար եւ բացարձակ ճշմարտութիւններ ըլլալէ:

– Որոնք սակայն անգործադրելի են այս մարդոց համար, – դիտել տուաւ Ցեռուեան:

– Կրնայ ըլլալ, – պատասխանեց Սամուէլ քիչ մը վիրաւորուած այդ դիտողութիւններէն:

– Եւ քանի որ անգործադրելի են, որեւէ օգուտ չունին:

– Ուրեմն պարապ տե՞ղը խօսեցայ:

– Գրեթէ... այս մարդոց անմիջական պէտքը նիւթական օգնութիւնն է: Դուք եթէ աղէկ բան մը ընել կ'ուզէք, խնդրեմ գրեցէք ձեր կեդրոնին, որ դրամ հասցընեն:

– Այդ պիտի ըլլայ, երբ բոլոր կայանները շրջիմ եւ ընդհանուր տեղեկագիրս գրեմ...

– Ուրեմն խեղճերը տակաւին շատ պիտի սպասեն:

– Մեր սկզբունքն է՝ գիտակցաբար եւ կարգ - կանոնով գործել:

– Ինչ որ է, դուք ձեր սկզբունքին համեմատ շարժեցէք, միայն խորհուրդ կուտամ ձեզի, որ յանուն առողջապահութեան առատ թարմ հակիթ, կարագ ու մեղր ուտել չյանձնարարէք այնպիսի մարդոց, որոնք ցամաք հացն ալ դժուար կը գտնեն:

– Կարծեմ բարեկամս շատ իրաւացի դիտողութիւն մը ըրաւ, – միջամտեց Բարսեղ աղա:

– Քանի որ իմ դիտաւորութեանս հաւնեցար, – ըսաւ Ցեռուեան՝ խօսքը Բարսեղ աղային ուղղելով, – իմ օրինակիս հետեւէ եւ անմիջական կերպով ու գործնականապէս ջանա օգտակար ըլլալ այս խեղճերուն:

– Ի՞նչպէս, – հարցուց Բարսեղ աղա:

– Այսպէս, – պատասխանեց Ցեռուեան՝ թղթապանակէն հազար տրախմինոց թուղթ մը հանելով ու Պ. Բաբիկի յանձնելով:

– Սեւօրեան էֆէնտի, խորին շնորհակալութիւնս կը յայտնեմ յանուն պատսպարեալներուն, – ըսաւ քէմփի վերակացուն:

Բարսեղ աղա, նեղուած ու շուարած դէմքով մը՝ անշարժ մնաց իր տեղը:

– Դուն ալ ցնծա, տեսնենք, – գոչեց Ցեռուեան:

– Բայց ես..., – կմկմաց Բարսեղ աղա:

(Շար. 92)

(Շար. Ա. էջէն)

պանութեան եւ Շրջապատի նախարարութիւնները պէտք է գործնական կարգադրութեան ձեռնարկէին: Պրոնզօ մասնաճիւղ մըն է Վիլէնոի եւ Լիոնէզ տէ զ'Օ ընկերութիւններուն: Աշխատաւորները կ'ուզեն որ իրենց եւ ապրահաւաք բնանկարքերու թիւը աւելնայ: Շարժումը չէր մեղմացած Օգոստոս 29-ին, ընդհակառակն բանթողները որոշած էին շարունակել գործադուլը:

Լ. ԺՈՍՓԷՆ եղբափակիչ ճառը արտասանեց, Օգոստոս 29-ին, ընկերվարականներու Լա Ռոշէլի ամրան համալսարանին: Գոհ է ձախի մատակարարութենէն, տասը տարիներու վրայ ծրագիր կը պատրաստէ, աջը կը ձաղկէ, բայց նաեւ տեղը կը դնէ կանաչները ճշդելով որ ընտրական համեմատականի հարց չկայ եւ պէտք է հրաժարիլ անձնական յարձակումներէ, եթէ նոյնիսկ գաղափարներու տարակարծութիւնը հասկնալի է, ընդունելով որ կարելի է վիճարկումի դնել հիւլէական հարցը: Բոլորովին տարբեր կարծիք արտայայտեց Ժ. Փ. Շըվէնըման, փերփինեանի մէջ, իր կուսակիցներուն առջեւ:

ԱՋ-ն ալ ամրան իր համալսարաններն ալ ունէր շաբաթավերջին: Լիոնի մէջ, ԷՌ- ՓԷ - ԷՌ-ը, Ռիզուլի մէջ՝ ԻՒ - ՏԷ - ԷՖ-ը: Սարքոզի յայտնեց թէ թեկնածու չէ կուսակցութեան նախագահութեան, տրամադիր է պարզ շարքային մը մնալու: Պայրու «դաշնակցային կազմակերպութիւն» մը առաջարկեց, տեսակ մը երրորդ ճամբայ կոնակ դարձնելով «ժամանակավրէպ ընկերվարութեան» մը եւ «բացարձակ դրամատիրութեան»:

ՌՈՒՍԱԿԱՆ դրամական գայթակղութիւնը շատ չէ ցնցած Կրեմլինը եւ անոր մօտ մամուլն ալ «արեւմտեան դաւ» մը կը տեսնէ եղածին ետին: Իրականին մէջ, հարցը շատ մեծ համեմատութիւններ առած է եւ կասկած չկայ որ 15 միլիառ տոլարի հասնող գումարի մը «օրինականացումը» միայն մաֆիայի գործ չի կըրնար ըլլալ: Ամերիկայի քննիչները գայթակղութեան «ծայրը չեն տեսներ», մինչ կը հաստատուի որ Ֆրանսա երեք տարի է տեղեակ էր: Տասնեակ միլիոն տոլարներ անհետացած են Ռուսաստանի կառավարութեան բացած մէկ հաշիւէն, ուր պիտի դրուէր Միացեալ - Նահանգներու նուիրած ցորենին վաճառքին չահը: «Նիւ-Եորք Թայմզ» հրատարակած է ռուս գործարարի մը՝ Միխայիլ Խոտորկովսկիի յայտարարութիւնները, ըստ որոնց քաղաքական բազմաթիւ դէմքեր խնդրոյ առարկայ են: Ինք քարիւղային Եուկոս ընկերութեան նախագահն է:

ԺԱԳ ՇԻՐԱՔ յայտարարեց որ Շառլ տը Կօլ օդանաւակիր նաւուն դիմագրաւած դժուարութիւնները բացառիկ ոչինչ ունին, շատ բնական են: Ծանօթ է որ առաջին մէկ օրէն, պարզուեցան այս մեծածախք նաւուն ծանր թերիները: Օդանաւի մը էջքի տարածութիւնը շատ կարճ է, օրինակ, ի շարս այլ հարցերու: Այս կացութիւնը դարման կ'ուզէ եւ այդ դարմանը պիտի արժէ 6 միլիոն ֆրանք:

ՖՈՒԹՊՈԼ

Բ. դասակարգի մրցումներու շարքին, Օգոստոս 27-ին, Վալանս իր դաշտին վըրայ 0 - 0 արդիւնք մը ձեռք ձգեց Լը Մանի դէմ: Այժմ, 7-րդ տեղը կը գրաւէ դասաւորման մէջ 9 կէտով: Լիլ միշտ գըլուխն է 16 կէտով: Վերջին կը մնայ Ալաչիօ 2 կէտով:

⁂

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

Կիրակի, Օգոստոս 29-ի Փարիզեան Շրջան. –

Ա. Ս. Օ. Արմէնիէն (Իսի) _ Լը Մէ 2 - 2

Տրոմ - Արտէշի Շրջան. –

Անտանաէ _ ՀՄԸՄ Վալանս 0 - 2

(Ֆրանսայի Բաժակ Ա. հանգրուան)

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Տիկին Անահիտ Մարտիրոսեան եւ զաւակները,

Տիկին Սօնա Կիւմիւշկերտանեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Յակոբ Կէվրէկեան եւ զաւակները

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօրաքրոջ եւ մեծ մօրաքրոջ՝

ՏԻԿԻՆ ՄԵԼԻՆԷ ԺԱՄԿՈՉԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Օգոստոս 27-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երեքշաբթի, Օգոստոս 30, ժամը 15-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS

Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ: Փափաքողները կրնան նուէրներ ընել իրենց ուզած հաստատութեանց:

ՈՐԵՒԷ ՄԱՀԱԶԴ ՂՐԿՈՒԱԾ ՉԸԼԼԱԼՈՎ, ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՆԵՐԿԱՅՍ ԻԲՐԵՒ ԱՅԴ ՆԿԱՏԵԼ:

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Յակոբ Կէվրէկեանի եւ ողբացեալին ընտանեկան պարագաներուն:

⁂

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Սօնա Կիւմիւշկերտանեան իր մօրաքրոջ՝ Տիկին Մելինէ Ժամկոչեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղիկի հետեւեալ նուէրները կ'ընէ. – 500 Ֆր. Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին, 500 Ֆր. Տաթեւ վարժարանին (ստանալ՝ «Յառաջ»էն) եւ 500 Ֆր. «Յառաջ»ին:

Նոյն տխուր առթիւ, իրենց մեծ - մօրաքրոջ յիշատակին Տէր եւ Տիկին Անթուան Զօպանեան եւ Տէր եւ Տիկին Վիգէն Գոլանեան 250-ական Ֆր. կը նուիրեն Տաթեւ վարժարանին (ստանալ՝ «Յառաջ»էն):

⁂

Իրենց մօրաքրոջ՝ Տիկին Մելինէ Ժամկոչեանի թարմ յիշատակին, Տէր և Տիկին Յակոբ Կէվրէկեան 500-ական Ֆր. կը նըւիրեն Դպրոցասէրին, Թարգմանչաց վարժարանին, Ս. Մեսրոպ կրթարանին (ստանալ՝ «Յառաջ»էն) եւ «Յառաջ»ին:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ, Պուա-Գոլոմպ, Արժանթէօյի Ակնունի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 6, ժամը 20.30-ին

Centre Administratif d'Asnières:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՐՆՈՒՎԻԼ. _ Տէր եւ Տիկին Շառլ Եկէնեան 1500 Ֆր.:

⁂

ՓԱՐԻԶ. _ Պր. Գեղամ Նիկողոսեան 250 ֆրանք:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի Սեւան մասնաճիւղը կ'ողբայ սիրելի եւ վաստակաւոր ընկերուհի՝

ՔՆԱՐ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ

մահը եւ խորին ցաւակցութիւններ կը յայտնէ իր զաւակներուն՝ ընկերուհիներ, Իվէթ Մուրատեանին, Տընիզ Բէյրին եւ Անժէլ Մուրատեանին, թոռներուն եւ ազգականներուն:

Այս տխուր առթիւ փոխան ծաղկեպսակի մասնաճիւղը 500 Ֆր. կը նուիրէ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Հայաստան պարբերաթերթին:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը խորապէս ազդուած է Թուրքիոյ երկրաշարժի Հայ զոհերէն, ինչպէս նաեւ եկեղեցիներու եւ դպրոցներու կրած վնասներէն, եւ իր անսակարկ զօրակցութիւնը կ'արտայայտէ աղէտեալ մեր հայրենակիցներուն:

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը, հաւատարիմ իր կոչումին՝ կը կազմակերպուի օգնութեան հասնելու համար երկրաշարժէն տուժածներուն:

Ուշադիր հետեւեցէք Ֆ. Կ. Կ.ի զօրակցութեան կոչին:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Մեր գրասենեակը բաց է՝ Երկուշաբթիէն Ուրբաթ օրերը ժամը 14_էն 20:

Հեռաձայն. _
01 - 48 - 24 - 46 - 57

Հեռապատճէն. _
01 _ 48 _ 24 _ 98 _ 97

Հասցէ. _
C.B.A.F. 17, rue Bleue, 75009 Paris

DIMANCHE 12 SEPTEMBRE

FETE CHAMPETRE

DE L'ASSOCIATION SAINTE-CROIX
DES ARMENIENS CATHOLIQUES DE FRANCE

animée par l'orchestre «SPITAK» de l'Association

dans la propriété du Dr. et Mme A. KEGHIAN
4, rue du Docteur Rampont à VILLIERS LE BEL

Elle débutera par **une Messe chantée**, qui sera célébrée en plein air, **à 11h00**, par Mgr Grégoire GHABROYAN

Pour se rendre à VILLIERS LE BEL
— Prendre l'autoroute du Nord (A1)
— Sortie Pierrefitte, Chantilly
— Direction Sarcelles, Beauvais (panneau vert)
— Direction Sarcelles, Chantilly, Creil (panneau vert).
Continuer dans la même direction
On passe sous deux ponts et une passerelle, on aperçoit l'entrepôt TATI sur la droite.
Sortir après la flèche VILLIERS LE BEL
Après le bd. Carnot, tourner à gauche et s'arrêter au 4 rue du Dr. Rampont.
En cas de pluie on se retrouvera dans l'église d'Arnouville lès Gonesse
69 av. Henri Barbusse. 01 39 85 15 56
Si vous n'avez pas de voiture, vous pouvez réserver dès maintenant votre place dans le minibus qui partira à 10h00 précises de la place de la République, à Paris, devant la caserne des pompiers.

RENTREE DES CLASSES

EGLISE ARMENIENNE DE CHAVILLE
Programme scolaire 1999-2000

Les cours de langue arménienne et de catéchisme, seront prodigués deux fois par semaine. Ils se dérouleront dans la salle annexe Sarkis Balabanian, suivant le programme et les horaires suivants:

— les **mercredis de 10h à 12h** : pour les élèves débutants;
— les **mercredis de 14h à 16h** : pour les élèves de niveau moyen;
— les **vendredis de 18h à 21h** : pour les élèves de niveau avancé, les adultes et la préparation au bac.

Les cours débuteront le mercredi 8 septembre 1999 à 9h30.

Pour plus de renseignements, téléphoner au 01 47 09 23 18 ou écrire
6, rue Père Komitas, 92370 Chaville

L'ECOLE «SIAMANTO» DE BAGNEUX.CACHAN

— Cours hebdomadaire de langue et civilisation arméniennes— accueille les élèves de la maternelle à la préparation de bac. calauréat.

Inscriptions

le Mercredi 22 Septembre à 14h30
à l'Ecole Henri-Wallon
2, avenue de Stalingrad — Bagneux

Renseignements :

Mme Lucie DOSSIKIAN : 01 45 46 10 11;
Mme Elisabeth DAVIDIAN: 01 46 65 81 53

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ

Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ
«ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ»
Միօրեայ Հայ Վարժարանի

Ուրախութեամբ կը յայտնենք Մարսէյլի հայութեան, թէ 1999 - 2000 ուսումնական տարուան մեր դպրոցի դասընթացքները կը վերսկսին:

Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 29
Առաւօտեան ժամը 10-ին

Սահակ - Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնի Արծրունի Ջրաշեան սրահին մէջ
339, avenue du Prado, 13008 Marseille

Անհրաժեշտ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար հաճեցէք դիմել՝

Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատուն
Հեռաձայն.- 04 - 91 - 77 - 84 - 70

ՓԱՐԻԶ

Կապոյտ Խաչի Արշալոյս Թադէոսեան մասնաճիւղի միօրեայ դպրոցի վերամուտը Սեպտեմբեր 18-ին, Շաբաթ օրերը Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, նախակրթարանէն մինչեւ պաքալորէա, կ'ուսուցուին՝

հայերէն լեզու
պատմութիւն
թատրոն
երգ, պար եւ ֆունկ փու

_ Կան նաեւ դասեր չափահասներու համար:

- Տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար դիմել՝

Արաքսի Գարանֆիլեանին, երեկոյեան
01 _ 39 - 83 - 71 - 19

կամ՝

Նազելի Ֆուրթիւնի
01 _ 45 _ 84 _ 57 - 18